

ដីកា

ភាសាចាស់

សុត្តន្តបិដក

ធិបតីកាយោ

ចាតិកវគ្គដីកា

។ នមោ តស្ស ភកវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

ធម្មនិកាយ

ចាតិកវគ្គដីកា

១. ចាតិកសុត្តន្តវណ្ណនា

សុនក្ខត្តវត្ថុវណ្ណនា

១. អបុព្វបទវណ្ណនាតិ អត្ថសំវណ្ណនាវសេន ហេដ្ឋា អគ្គហិតតាយ
អបុព្វស្ស អភិនវស្ស បទស្ស វណ្ណនា អត្ថវិការវនា។ “ហិត្វា
បុនប្បុរោគតមត្ថ”ន្តិ (ធី. និ. អដ្ឋ. ១.គន្ថាវម្ពកថា) ហិ វុត្ថំ។ មល្លេស្វតិ ឯត្ថ យំ
វត្ថុតំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្ថនយមេវ។ ឆាយុទកសម្បន្នេ វនសណ្ឋាវិហរតីតិ
អនុបិយសាមន្តា កតស្ស វិហារស្ស អភាវតោ។ យទិន តាវ បរិដ្ឋោ, កស្មា
“ចារិសី”តិ វុត្ថន្តិ អាហា “បរិសិស្សមី”តិអាទិ, តេន អវស្សំ ភាវិនិ ភូតេវិយ
ឧបចារា ហោន្តីតិ ធស្យេតិ។ ឥធានិ តមត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេន្តោ “យថា
កិ”ន្តិអាទិមាហា។ ឯតន្តិ ឯតំ “អតិប្បតោ ខោ”តិអាទិកំ ចិន្តនំ អហោសិ។
អតិវិយ បតោ ខោតិ អតិវិយ ចាតោវ។ ធន្នកោបិនតាយ,
បរិព្ពាជកបព្ពដ្ឋបគមេន ច ធន្នបរិព្ពាជកំ, ន ធន្នបរិព្ពាជកំ។

២. យស្មា ភកវតោ ឧទ្ធាកុលប្បសុតតំ, មហាភិនិក្ខមននិក្ខន្តតំ,
អនញ្ញសាធារណឧក្ករចរណំ, វិវេកវាសំ, លោកសម្មាវិតតំ,
ឡិវាទានុសាសនីហិ លោកស្ស ពហុបការតំ, បរហ្មវាទមទ្ធនំ, មហិទ្ធិកតំ,

មហានុភាវតន្ត្រី ឯវមាទិកំ តំតំអត្ថបច្ចុក្ខុណាវិសេសំ និស្សាយ យេតុយ្យេន
អញ្ញតិទ្ធិយាបិ ភគវន្តំ ទិស្វា អាធនភារវេហុមាណំ ទស្សន្តិយេវ, តស្មា វុត្តំ
“ភគវន្តំ ទិស្វា មានបទ្ទតំ អកត្វា” តិអាទិ។ លោកសមុទាចារវសេនាតិ
លោកោបចារវសេន។ ចិវស្សន្តិ ចិវកាលេន។ អាទិនិវន្តិ ឧបចារវសេន។
តស្សតិ ភគ្កវគោត្តស្ស បរិព្ពាជកស្ស។ គិហិសហាយោតិ គិហិកាលតោ
បជ្ជាយ សហាយោ។ បច្ចក្ខាតោតិ យេនាការេន បច្ចក្ខាតា, តំ ទស្សតុ
“បច្ចក្ខាមី” តិអាទិ វុត្តំ។

៣. ឧទ្ទិស្សតិ សត្តការភារេន ឧទ្ទិស្សតិ អយមេត្ថ អធិប្បាយោតិ តំ
ទស្សន្តោ “ភគវាមេ” តិអាទិមាហា។ យទា សុនក្ខត្តស្ស “ភគវន្តំ បច្ចក្ខាមី” តិ
ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, វាចា ភិណ្ឌា, តទា ឯវស្ស ភគវតា សទ្ធិកោចិ សម្ពន្ធនោ នត្តិ
អសក្យបុត្តិយភារតោ សាសនតោ បរិពាហិវត្តា។ អយំ តាវេត្ថ សាសនយុត្តិ,
សា បនាយំ វេបេត្វា សាសនយុត្តិកោវិទេ អញ្ញេសំ ន សម្ពនេវិសយោតិ
ភគវា សព្ពសាធារណាវសេនស្ស អត្តនា សម្ពន្ធាភារំ ទស្សតុ “អបិ ទ្ធុ” តិ អាទិ
វត្វា សុនក្ខត្ត “កោ សន្តោ កំ បច្ឆាចិត្តសី” តិ អាហា។ យស្មា មុខាគតោយំ
សម្ពន្ធនោ, ន បូជាគតាទិកោ, យោ ច យាចកយាចិត្តតត្ថភារវសេន ហោតិ,
តទុកយព្យោត្ត នត្តិ ទស្សន្តោ ភគវា សុនក្ខត្ត “កោ សន្តោ កំ
បច្ឆាចិត្តសី” តិ អវោច, តស្មា តមត្តំ ទស្សតុ “យាចកោ វា” តិអាទិ វុត្តំ។
យាចិតកោ វា យាចកំ បច្ឆាចិត្តយ្យាតិ សម្ពន្ធនោ។ ត្វំ បន នេវ យាចកោ “អហំ
ភន្តេ ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស វិហរិស្សមី” តិ ឯវំ មម សន្តិកំ អនុបគតត្តា។ ន
យាចិតកោ “ឯហិ ត្វំ សុនក្ខត្ត មម ឧទ្ទិស្ស វិហរាហី” តិ ឯវំ មយា អបត្តិតត្តា។

កោ សមាធនោតិ យាចកយាចិតកេសុ កោ នាម ហោន្តោ។ កន្តិ
យាចកយាចិតកេសុ ឯវំ កំ នាម ហោន្តំ មំ បច្ឆាចិត្តសី។ តុច្ឆបុរិសាតិ

ឈានមកជាទីឧត្តរិមនុស្សធម៌សុ កស្សនិបិ អភារវិវត្តបុរិសា។ ននុ ចាយំ
 សុនក្ខត្តោ លោកិយជ្ឈនានិ, ឯកច្ឆាភិញ្ញញ្ច ឧប្បាទេសីតិ? កិញ្ញាបិ
 ឧប្បាទេសិ, តតោ បន ភគវតិ អាហាតុប្បាទនេន សហោវ បរិហីនោ អហោសិ។
 អបរាជោ នាម សុប្បជិបត្តិយាវិវជ្ឈនហេតុក្ខតោ កិលេសុប្បាទោតិ អាហា
 “យត្ថកោតេ អបរាជោ, តត្ថកោ ទោសោ”តិ។ យាវញ្ញាតិ
 អវេទិបរិច្ឆេទការទស្សនំ “យាវញ្ញ តេន ភគវតា”តិអាទីសុ (ធិ. និ. ១.៣) វិយ។
 តេតិ តយា។ ឥនន្តិ និចាតមត្តំ។ អបរទ្ធិន្តិ អបរជ្ឈិតំ។ ឥនំ វុត្តំ ហោតិ -
 “បច្ឆាបិក្ខាមិទានាហំ ភន្តេ ភគវន្ត”តិអាទីនិ វេទន្តេន តុច្ឆបុរិស តយា យាវញ្ញំ
 អបរទ្ធិ, ន តស្ស អបរាជស្ស បមាណំ អត្ថិតិ។

៤. មនុស្សធម្មាតិ ភាវនានុយោគេនវិនា មនុស្សេហិ អនុដ្ឋាតព្វធម្មា។ សោ
 ហិ មនុស្សនំ ចិត្តាធិដ្ឋានមត្តេន ឥជ្ឈនតោ តេសំ សម្មាវិតធម្មាវិយ បិតោ
 តថា វុត្តោ, មនុស្សគ្គហឈាញោត្ថ តេសុ ពហុលំ បវត្តនតោ។ ឥទ្ធិភូតំ
 ចាជិហារិយំ, ន អាទេសនានុសាសនិចាជិហារិយន្តិ អធិប្បាយោ។ កតេតិ
 បវត្តិតេ។ និយ្យាតីតិ និគ្គតិ, វដ្ឋនុក្ខតោ និគ្គមនវសេន បវត្តិតិ អត្ថោ។
 ធម្មេ ហិ និគ្គត្តន្តេ តំសមធិបុគ្គលោ “និគ្គតិ”តិ វុច្ឆតិ, អដ្ឋកថាយំ បន និ-
 សន្តោ ឧបសគ្គមត្តំ, យាតិ ឥច្ឆេវ អត្ថោតិ ទស្សេតុ គត្តតិ អត្ថោ វុត្តោ។
 តត្រាតិ បធានភាវេន វុត្តស្ស អត្ថស្ស ភុម្មវសេន បដិទិដ្ឋេសោតិ តស្មី ធម្មេ
 សម្មា ទុក្ខក្ខយាយ និយ្យន្តេតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ ទស្សេន្តោ អាហា “តស្មី...បេ....
 សំវត្តមានេ”តិ។

៥. អគ្គន្តិ ញាយតីតិ អគ្គញ្ញំ។ លោកបញ្ញត្តិ លោកស្ស បញ្ញាបនំ។
 លោកស្ស អគ្គន្តិ លោកុប្បត្តិសមយេ “ឥនំ នាម លោកស្ស អគ្គ”ន្តិ ឯវំ
 ជានិតព្វំ ពុជ្ឈិតព្វំ។ អគ្គមរិយាទន្តិ អាទិមរិយាទំ។

៦. ឯត្ថកំវិច្ឆ័យលបិទ្វាតិ “ន ទានាបំ ភន្តេ ភគវន្តំ ឧទ្ទិស្ស វិហរិស្សមី”តិ,
“ន ហិ បន មេ ភន្តេ ភគវា ឧត្តរិមនុស្សធម្មា ឥទ្ធិចាជិហារិយំ ករោតី”តិ, “ន ហិ
បន មេ ភន្តេ ភគវា អគ្គញំ បញ្ញាបេតី”តិ ច ឯត្ថកំវិច្ឆ័យលបិទ្វា។ ឥទំ កិរ សោ
ភគវា សត្តកិច្ចំ ឥទ្ធិចាជិហារិយំ, អគ្គញបញ្ញាបនព្វា កាតុំ ន សក្កោតីតិ
បកាសេន្តោ កថេសិ។ តេនាហ “សុនក្ខត្តោ កិរា”តិអាទិ។ ឧត្តរវចនវសេន
បតិជ្ជាការតោ អប្បតិដ្ឋោ។ តតោ ឯវ និរោ និស្សន្នោ។

អាទិនវនស្សនត្ថន្តិ ទិដ្ឋធម្មិកស្ស អាទិនវស្ស ទស្សនត្ថំ។ តេនាហ
“សយមេវ គវហំ ចាបុណ្យស្សសី”តិ។ សម្បរាយិកា បន អាទិនវា អនេកវិធា,
តេ ទស្សន្តោ សុនក្ខត្តោ ន សទ្ធិហោយ្យាតិ ទិដ្ឋធម្មិកស្សេវ គហណំ។
អនេកការណោតិ “ឥតិបិ សោ ភគវា អរហ”ត្ថិអាទិនា (ធិ. និ. ១.១៥៧, ២៥៥)
អនេកវិធន វណ្ណាការណោន។ ឯវ មេ អវណ្ណោ ន ភវិស្សតីតិ អន្យាសយេន
អត្ថនោ ពាលតាយ វណ្ណារហាណំ អវណ្ណំ កថេត្វា។ ឯវ ភគវា មក្ខិកាវេ
អាទិនវំ ទស្សេត្វា បុន តស្ស កថនេ ការណំ វិកាវេតុំ “ឥតិ ខោ
តេ”តិអាទិមាហាតិ តំ ទស្សេតុំ “តតោ”តិអាទិ វុត្ថំ។ ឯវញ្ចិ សុនក្ខត្តស្ស
អប្បកោបិ វចនោកាសោ ន ភវិស្សតីតិ។ អបក្កមីតិ អត្ថនា យថាបិតា
វុដ្ឋាយ អបសក្កិ។ អបក្កន្តោ សាសនតោ ភដ្ឋោ។ តេនាហ “បុតោ”តិ។
ឯវមេវាតិ អបក្កមន្តោ ច ន យថា តថា អបក្កមិ, យថា បន កាយស្ស ភេទា
អចាយេ និព្ពត្តយ្យ, ឯវមេវ អបក្កមិ។

ការខត្តិយវត្ថុវណ្ណនា

៧. ទ្វិហិ បទេហិតិ ទ្វិហិ វាក្យហិ អារទ្ធិ ព្យតិរេកវសេន
តទុកយត្ថនិទ្ទេសវសេន ឧបរិទេសនាយ បវត្តត្តា។ អនុសន្និទស្សនវសេនាតិ
យថានុសន្និសម្ពាតអនុសន្និទស្សនវសេន។

ឯកំ សមយន្តិ ច កុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហា “ឯកស្មី សមយេ” តិ ច។
ថូល្ល ឆាម ជនបទោតិ ជនបទីនំ រាជកុមារានំ វសេន តថាលទ្ធាមោ។
កុក្កុវតំ សមាទានវសេន ឯតស្មី អត្ថិតិ កុក្កុវតិកោតិ អាហា
“សមាទិន្ទកុក្កុវតោ” តិ។ អញ្ញម្បីតិ “ចតុក្កោណ្ឌិកស្សេវ វិចរណំ, តថា
កត្វាវ ខាទនំ, កុញ្ញនំ, វាមចាទំ ឧទ្ទិវត្វា មុត្តស្ស វិស្សជ្ជន” ន្តិ ឯវមាទិកំ អញ្ញម្បី
សុនខេហិ កាតត្ថកិរិយំ។ ចត្វហិ សរីរវាយវេហិ កុណ្ឌនំ គមនំ ចតុក្កោណ្ឌោ,
សោ ឯតស្មី អត្ថិតិ ចតុក្កោណ្ឌិកោ។ សោ បន យស្មា ចត្វហិ សរីរវាយវេហិ
សង្ឃន្តិតគមនោ ហោតិ, តស្មា វុត្ថំ “ចតុសង្ឃន្តិតោ” តិ។ តេនេវាហា “ទ្វេ
ជណ្ឌិនី” តិអាទិ។ ភក្ខុសន្តិ វា ភក្ខុតត្ថំ, អសិកត្ថព្វា។ តេនេវាហា “យំ កិព្វិ
ខាទនីយំ ភោជនីយ” ន្តិ។ កាមំ ខាទនព្វា ឆាម មុខេន កាតត្ថំ, ហត្ថេន បន តត្ថ
ឧបឆាមនំ និវាវេតុំ អវធារណំ កតន្តិ អាហា “ហត្ថេន អបរាមសិត្វា” តិ,
អគ្គហេត្វាតិ អត្តោ។ សុន្ទរូចោតិ សុន្ទរភាវោ។ វតាតិ បត្តនត្ថេ និចាតោ
“អហោ វតាហំ លាភី អស្ស” ន្តិអាទិសុ វិយ។ “សមណោន ឆាម ឯវរូបេន ភវិតត្ថំ
អហោ វតាហំ ឯទិសោ ភវេយ្យ” ន្តិ ឯវំ តស្ស បត្តនា អហោសិ។ តេនាហា “ឯវំ
កិរា” តិអាទិ។

គរហត្ថេ អបិ-កាហេ “អបិ សិព្វោ បលណ្ឌក” ន្តិអាទិសុ វិយ។ អរហន្តេ ច
ពុទ្ធោ, ពុទ្ធសាវកេ “អរហន្តោ ធិណាសវា ន ហោន្តិ” តិ ឯវំ តស្ស ទិដ្ឋិ ឧប្បន្នា។
យថាហា មហាសីហនាទសុត្ថេ “នត្ថិ សមណស្ស កោតមស្ស ឧត្តរិមនុស្សធម្មា
អលមរិយញ្ញាណទស្សនវិសេសា” តិ (ម. និ. ១.១៤៦)។ សត្តមំ ទិវសន្តិ កុម្មត្ថេ
ឧបយោគវចនំ។ អលសកេនាតិ អជីវណោន អាមរោគេន។

អដ្ឋិតចមត្តតាយ បុរាណបណ្ឌិតសិសោ។ ព័រណត្ថម្ភកន្តិ ព័រណគច្ឆា។

មត្តា ឯតស្ស អត្ថិតិ មត្តំ, ភោជនមត្តវន្តន្តិ អត្តោ។ តេនាហ
“បមាណយុត្ត”ន្តិ។ មត្តា មត្តាតិ មត្តាយ មត្តាយ។

៨. ឯកធិបិកាយ គណនាយ។ និរាហារោ អហោសិ ភគវតោ វចនំ
អញ្ញថា កាតុកាមោ, តថាភូតោបិ សត្តមេ ទិវសេ ឧបជ្ឈាកេន ឧបនីតំ ភក្ខសំ
ទិស្វា “ធី”តិ ឧបជ្ឈាបេតុំ អសក្កោន្តោ ភោជនតណ្ហាយ
អាកឡិយមានបាធយោ តំ កុច្ឆិបូរំ ភុញ្ញត្វា ភគវតា វុត្តនិយាមេនេវ
កាលមកាសិ។ តេន វុត្តំ “អថស្ស”តិអាទិ។ សចេបិ...បេ.... ចិន្តេយ្យាតិ យទិ
ឯសោ អចេលោ “ធី”តិ បច្ចុប្បជ្ឈបេត្វា “អជ្ជបិ អហំ នភុញ្ញេយ្យ”ន្តិ ចិន្តេយ្យ,
តថាចិន្តនេសតិបិ នេវតាវិត្តហោន តំ ទិវសំ...បេ.... ករេយ្យ។ កស្មា?
អទ្ធទ្បវចនា ហិ តថាភតា, ន តេសំ វចនំ វិតថំ ហោតិ។

គតគតជ្ជានំ អដ្ឋណមេវ ហោតីតិ តេហិ តំ កឡិក្ខត្វា គច្ឆន្តេហិ
គតគតប្បទេសោ ឧត្តរកសាមន្តាវិវជ្ឈណមេវ ហុត្វា ឧបជ្ឈាតិ។ តេតិ
តិត្តិយា។ សុសានំយេវ គន្ធាតិ “ពីរណត្ថម្ភកំ អតិក្កមិស្សមា”តិ គច្ឆន្តាបិ
អនេកវារំ តំ អនុសំយាយិត្វា បុនបិ តំយេវ សុសានំ ឧបគន្ធា។

៩. ឥទន្តិ ឥទំ មតសរីរំ។ “តមេវ វា សរីរំ កថាបេសីតិ តំ សរីរំ អធិជ្ឈហិត្វា
បិតបេតេន កថាបេសី”តិ កេចិ។ កោរខត្តិយំ វា អសុរយោនិតោ អានេត្វា
កថាបេតុ អញ្ញំ វា បេតំ, កោ ឯត្ថ វិសេសោ។ “អចិន្តេយ្យា ហិ ពុទ្ធវិសយោ”តិ
បន វចនតោ តទេវ សរីរំ សុនក្ខត្តេន បហាតមត្តំ ពុទ្ធានុភាវេន ឧជ្ឈាយ តមត្តំ
ញាបេសីតិ ធន្តំ។ បុរិមោយេវ បន អត្តោ អជ្ជកថាសុវិនិច្ឆ័តោ។ តថា ហិ
វត្ថុតិ “និព្ពត្តជ្ជានតោ”តិអាទិ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ៣.១០)។

១០. វិចាកន្តិ ជលំ, អត្ថនិព្ពត្តិតិ អត្តោ។

សមាណេតញ្ញានីតិ សម្មា អាណេតញ្ញានិ, សរូបតោ អាណេត្វា ទស្សេតញ្ញានីតិ
អត្ថោ។ ចាដិហារិយានំ បឋមាធិតា ភគវតោ វុត្តានុបុត្តិយា វេទិតញ្ញា។ កេចិ
បនេត្ត “បរិច្ចវិការវំ, អាយុបរិច្ឆេទវិការវំ, ព្យាធិវិការវំ, គតិវិការវំ,
សរីរនិក្ខេបវិការវំ, សុនក្ខត្តន សទ្ធិ កថាវិការវំព្យាតិ ធម៌ ចាដិហារិយានំ” តិ
វទន្តិ, តំ យទិ សុនក្ខត្តស្ស ចិត្តវិការវំ សន្ធាយ វុត្តំ, ឯវំ សតិ “សត្តា” តិ វត្តព្វំ
តស្ស ភាវិអវណ្ណាវិការវនាយ សទ្ធិ។ អថ អចេលស្ស មរណាចិត្តវិការវំ, តំ
“សត្តមំ ធិវសំ កាលំ ករិស្សតិ” តិ ឥមនា សង្កហិតន្តិវិសុំ ន វត្តព្វំ, តស្មា
អដ្ឋកថាយំ វុត្តនយេនេវ គហេតព្វំ។

អចេលកឡាវមដ្ឋកវត្ថុវណ្ណានា

១១. និក្ខន្ធនន្តមដ្ឋកោតិ និក្ខន្ធនន្តោ មដ្ឋកោ។ សោ កិវ អចេលកភាវតោ
បុព្វេ មដ្ឋកិតោ ហុត្វាវិចរិ វិវរទន្តោ ច, តេន នំ “កោវមដ្ឋកោ” តិ សញ្ញានន្តិ។
យំ កិញ្ចី តស្ស ទេន្តោ “សាធុរចោ អយំ សមណោ” តិ សម្មាវេន្តោ អគ្គំ
សេដ្ឋិយេវ ទេន្តិ។ តេន វុត្តំ “លាភគ្គំ បត្តោ, អគ្គលាភំ បត្តោ” តិ។ ពហូ
អចេលកា តំ បរិវារេត្វាវិចរិន្តិ, គហជ្ជា ច តំ ពហូ អឡាវិតវសម្មន្នា កាលេន
កាលំ ឧបសង្កមិត្វា បយិរុចាសន្តិ។ តេន វុត្តំ “យសគ្គំ អគ្គបរិវារំ បត្តោ” តិ។
វតានិយេវ បដ្ឋិតព្វតោ បទានិ។ អញ្ញមញ្ញំ អសង្ករេតោ វតកោដ្ឋាសា វា។
សមត្ថានីតិ សមំ អត្ថនិ គហិតានិ។ បុរតិមេនាតិ ឯន-សទ្ធសម្ពន្ធន
“វេសាលិ” តិ ឧបយោគវចនំ, អវិទូរេត្ត ច ឯន-សទ្ធា បញ្ចម្យន្តោតិ អាហ
“វេសាលិតោ អវិទូរេ” តិ។

១២. សាសនេ បរិចយវសេន តិលក្ខណាហតំ បញ្ចំ បុច្ឆិ។ ន សម្មាយាសីតិ
នាវពុជ្ឈិ ន សម្មាទេសិ។ តេនាហ “សម្មា ញ្ញាណគតិយា” តិ អាធិ។ សម្មាយនំ
វា សម្មាទនំ។ បញ្ចំ បុជ្ជស្ស ច សម្មាទនំ នាម សម្មទេវ កថនន្តិ តទការំ

ឧស្សេន្តោ “អថ វា” តិអាទិមាហ។ កោបវសេន តស្ស អក្ខិណិ កម្មនការំ
អាបជ្ជិសូតិ អាហ “កម្មនក្ខិណិបិ បរិវត្តត្វា” តិ។ កោបន្តិ កោដំ, សោ បន
ចិត្តស្ស បកុប្បនវសេន បវត្តតិ អាហ “កុប្បនាការ” ន្តិ។ ខោសន្តិ អាយាតំ,
សោ បន អារម្មណេ ធុស្សនវសេន បវត្តតិ អាហ “ធុស្សនាការ” ន្តិ។
អតុជ្ជាការន្តិ តុជ្ជិយា បីតិយា បដិបក្ខកូតប្បវត្តិអាការំ។ កាយវចីវិការេហិ
ចាកជមកាសិ។ មា វត នោតិ ឯត្ថ មាតិ បដិក្ខេចោ, នោតិ មយ្ហន្តិ អត្ថោតិ
អាហ “អហោ វត មេ ន កវេយ្យា” តិ។ មំ វត នោតិ ឯត្ថ បន នោតិ សំសយេតិ
អាហ “អហោសិ វត នុ មមា” តិ។

១២. បរិបុព្វោ ធម្មាត-សន្នោ វត្ថុនិវាសនំ វទតីតិ អាហ “បរិធម្មាតោ
និវត្តវត្ថោ” តិ។ យសនិមិត្តកតាយ លាភស្ស យសបរិហានិយាវ
លាភបរិហានិ វុត្តា ហោតីតិ ចាឡិយំ “យសា និហីនោ” តិ វុត្តំ។

អបេលចាជិកបុត្តវត្តវណ្ណនា

១៥. “អហំ សត្វំ ជានាមី” តិ ឯវំ សត្តញ្ញតញ្ញាណំ វទតិ បដិជានាតីតិ
ញ្ញាណាវាទោ, តេន មយា ញ្ញាណាវាទេន សទ្ធិ។ អតិក្កម្ម គច្ឆតោតិ
ឧបឡាភាគេន បរិច្ឆន្នំ បទេសំ អតិក្កមិត្វា ឥទ្ធិចាជិហារិយំ កាតុំ គច្ឆតោ។ កី
បនាយំ អបេលោ ចាជិកបុត្តោ អត្តនោ បមាណំ ន ជានាតីតិ? នោ ន ជានាតិ។
យទិ ឯវំ, កស្មា សុក្ខគន្ធិតំ គន្ធិតិ? “ឯវាហំ លោកេ ចាសំសោ ភវិស្សមី” តិ
កោហញ្ញោ កត្វា សុក្ខគន្ធិតំ គន្ធិ។ តេន វុត្តំ “នករវាសិនោ” តិអាទិ។
បដ្ឋបេត្វាតិ យុគត្ថាហំ អារភិត្វា។

១៦. ហីនជ្ឈាសយត្តា... បេ... ឧទចាទិ។ វុត្តញ្ញេតំ “ហីនាធិមុត្តិកា សត្តា
ហីនាធិមុត្តិកេ ឯវ សត្តេ សេវន្តិ ភជន្តិ បយិរុចាសន្តិ” តិ (សំ. និ. ២.៩៨)។

យស្មា តថាវុត្តាវាចា តថាវុបចិត្តហេតុកា, តញ្ចា ចិត្តំ
តថាវុបទិដ្ឋិចិត្តហេតុកំ, តស្មា “តំ វាចំ អប្បហាយា” តិ វត្ថាយថា តស្សា
អប្បហានំ ហោតិ, តំ ទស្សន្តោ “តំ ចិត្តំ អប្បហាយា” តិ អាហា, តស្ស ច យថា
អប្បហានំ ហោតិ, តំ ទស្សន្តុ “តំ ទិដ្ឋិ អប្បនិស្សន្និត្វា” តិ អវោច។ យស្មា វា
តថាវុចា វាចា មហាសាវជ្ជា, ចិត្តំ តតោ មហាសាវជ្ជតរំ
តំសមុដ្ឋាបកភាវតោ, ទិដ្ឋិ បន តតោ មហាសាវជ្ជតមា តទុកយស្ស
មូលភាវតោ, តស្មា តេសំ មហាសាវជ្ជតាយ ឥមំ វិភាគំ ទស្សន្តា អយំ
អនុក្កមោ ឋបិតោតិ វេទិតញ្ចា។ តេសំ បន យថា បហានំ ហោតិ, តំ ទស្សន្តុ
“អហ” ត្ថិអាទិ វុត្តំ។ “ឆាហំ ពុទ្ធោ” តិ វទន្តោតិ សាឃេយ្យេន វិនា ឧដុកមេវ “អហំ
ពុទ្ធោ ន ហោមី” តិ វទន្តោ។ ចិត្តទិដ្ឋិប្បហានេបិ ឯសេវ នយោ។ វិបតេយ្យាតិ
ឯត្ថវិ-សន្នោ បឋមេវិកប្ប ឧបសគ្គមត្តំ, ទុតិយេ បន វិសរណាត្ថោតិ អាហា
“សត្តជារា បន ជលេយ្យា” តិ។

១៧. ឯកំសេនាតិ ឯកន្តេន, ឯកន្តិកំ បន វចនបរិយាយវិនិមុត្តំ ហោតីតិ
អាហា “និប្បរិយាយេនា” តិ។ ឱធារិតាតិ អវធារិតា និយមេត្វា ភាសិតា។
វិគត្យុបេនាតិ អបគតសភាវេន។ តេនាហា “វិគត្តសភាវេនា” តិ,
ឥទ្ធានុភាវេន អបនីតសកភាវេន។ តេន វុត្តំ “អត្តនោ” តិអាទិ។

១៨. ទ្វយំ គប្បតីតិ ទ្វយតាមិនី។ កើទិសំ ទ្វយន្តិ អាហា “សរូបេនា” តិអាទិ។
អយញ្ញំ សោ គណ្ហាស្សបរិដោជ្ជញ្ញានោសំ។

១៩. អទិតស្ស លិច្ឆវិសេនាបតិស្ស មហានិរយេ និព្វត្តិត្វា តតោ អាគន្ធា
អចេលស្ស ចាជិកបុត្តស្ស សន្តិកេ បរោទនំ។ អភាវាតិ បុព្វេវុត្តប្បការស្ស
ចាជិហារិយករណស្ស អភាវា។ ភគវា បន សន្តិបតិភវិសាយំ

បសាទជននត្ថំ តទន្ទុបំ ចាជិហារិយមកាសិយេវ។ យថាហ “តេជោធាតុ
សមាបដ្ឋិតា”តិអាទិ។

ឥទ្ធិចាជិហារិយកថាវណ្ណានា

២០. និចយនំ ធនធម្មានំ សញ្ញយនំ និចយោ, តត្ថ និយុត្តាតិ នេចយិកា,
គហបតិ វេ នេចយិកា គហបតិនេចយិកា។ ឯត្ថកានិ ជដ្ឋ្យសហស្សនីតិ
បរិមាណាការតោ សហស្សបិមិ អបរិមាណាគណនា។ តេនេវាតិ ឥមស្ស
វសេន សន្និបតិកាយ វេ មហាតិយា បរិសាយ ពន្ធនមោក្ខំ កាតុំ លព្ពតិ,
ឯតេនេវ ការណេន។

២១. ចិត្តត្រាសកយន្តិ ចិត្តស្ស ឧត្រាសនាការេន បវត្តភយំ, ន
ញ្ញាណភយំ, នាបិ “ភាយតិ ឯតស្មា”តិ វេ វុត្តំ អារម្មណភយំ។ ធម្មិតត្ថន្តិ
តេនេវ ចិត្តត្រាសកយេន សកលសរីរស្ស ធម្មិតភារោ។ លោមហំសោតិ
តេនេវ ភយេន, តេន ច ធម្មិតត្ថេន សកលសរីរេ លោមាធំ ហដ្ឋភារោ, សោ បន
តេសំ ភិត្តិយំ នាគទន្ធានំវិយ ឧទ្ធមុខតាតិ អាហ “លោមាធំ ឧទ្ធក្កភារោ”តិ។
អន្តន្តេន អារិដ្ឋិតាតិ អត្ថនោ និសីទនត្ថំ និក្ខន្ធជ្ជានំ ឧបបរិក្ខន្តោ
បរិញ្ញាជកាវាមំ បរិយន្តេន អនុសំយាយិកា, កស្សចិទេវ សុនក្ខត្តស្ស វា
សុនក្ខត្តសធិសស្ស វា សព្ពញ្ញបដិញ្ញំ អប្បហាយ សត្តុ សម្មាសម្ពាទេ សត្តុធា
តស្ស មុទ្ធាជលនំ ធម្មតា។ តេន វុត្តំ “មា នស្សតុ ពាលោ”តិអាទិ។

២២. សំសប្បតិ តត្ថេវ ចាសាណាជលកេ ពាលទារកោវិយ ឧដ្ឋាតុំ
អសក្កោន្តោ អវសីទនវសេន ឥតោ ចិតោ ច សំសប្បតិ។ តេនាហ
“ឱសីទតិ”តិ។ តត្ថេវ សញ្ញាតិ តស្មីយេវ ចាសាណោ អាទិសឧបដ្ឋិនោ
សញ្ញាលនំ និសន្នវសេនេវ សញ្ញាតិ, ន ឧដ្ឋាយ បទសា។

២៣. វិនិច្ឆ័យហោតិ សម្ពាវនាយ វិនាសេន, លាភស្ស វិនាសេន ច
វិនិច្ឆ័យសភាវោ។

បឋមភាណាវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

២៤. កោយុត្តេហ្មាតិ ពលវន្តពលីពន្ធយោជិតេហ្មា។

២៥. តស្សាតិ ជាលិយស្ស។ អយញ្ញា មណ្ឌិសេន បរិញ្ញាជកេន សន្និកគវន្តំ
ឧបសង្កម្មិត្វា ធម្មំ សុណំ, តតោ បុរេតរំ ភគវតោ គុណានំ អជាធនកាលេ
អយំ បរត្ថិ។ តេនេវាហ “តិដ្ឋតុ តាវ ចាជិហារិយំ... បេ... បរាជយោ
ភវិស្សតិ” តិ។

២៦. តិណសីហោតិ តិណសធិសហវិតវណ្ណោ សីហោ។ កាឡសីហោតិ
កាឡវណ្ណោ សីហោ។ បណ្ឌុសីហោតិ បណ្ឌុវណ្ណោ សីហោ។ កេសរសីហោតិ
កេសរវណ្ណោ សេតវណ្ណោ, លោហិតវណ្ណោ វា សីហោ។ មិគរញ្ជោតិ ឯត្ថ មិគ-
សន្នោ កិញ្ចាបិ បសទកុវុដ្ឋាទីសុ កេសុចិទេវ ចតុប្បទេសុ និរុទ្ធោ, ឥធ បន
សព្វសាធារណវសេនាតិ ទស្សន្តោ “មិគរញ្ជោតិ សព្វចតុប្បទានំ រញ្ជោ” តិ
វុត្ថំ។ អាគន្ធា សេតិ ឯត្ថាតិ អាសយោ, និវាសនដ្ឋានំ។ សីហនាទន្តិ បរិស្សយានំ
សហនតោ, បជិបក្ខស្ស ច ហននតោ “សីហោ” តិ លទ្ធនាមស្ស មិគាធិបស្ស
យោសំ, សោ បន តេន យស្មា កុតោចិបិ អភីតភាវេន បរត្ថិយតិ, តស្មា វុត្ថំ
“អភីតនាទ” តិ។ តត្ថ តត្ថ តាសុ តាសុ ទិសាសុ គន្ធា ចរិតតត្ថតាយ
ភក្ខិតតត្ថតាយ គោចរោ យាសោតិ អាហ “គោចរាយាតិ អាហារត្ថាយា” តិ។ វរំ
វរុត្តិ មិគសង្ឃេ មិគសម្មហោ មុទុម្ភសតាយ វរំ វរំ មហីសវនវរាហាធិ វធិត្វាតិ
យោជនា។ តេនាហ “ដូលំ ដូល” តិ។ វរវរភាវេន ហិ តស្ស វរភាវោ ឥន្ទ្រតោ។

សូរការំ សន្និស្សិតំ សូរការំសន្និស្សិតំ, តេន។ សូរការំវេនាបិ ហិ “កី ឥមេ
ចាណកេ ធុត្តលេ ហន្តា” តិ អប្បថាមេសុ ចាណេសុ ការុញ្ញំ ឧបតិដ្ឋតិ។

២៨. វិយាសោតិ បរស្ស ភក្ខិកសេសតាយ វិរូទោ យាសោ វិយាសោ, ឧច្ឆិដ្ឋំ។
តេនាហ “ភក្ខិកាតិវត្ថមំស” ត្ថិ, តស្មី វិយាសេ, វិយាសនិមិត្តត្ថិ អត្ថោ។
អស្មិមាននោសេនាតិ អស្មិមាននោសហេតុ, អហំការនិមិត្តត្ថិ អត្ថោ។ សោ
បនស្ស អស្មិមានោយថា ឧប្បជ្ឈិ, តំ ធស្សេតុ “តត្រាយ” ត្ថិអាទិ វុត្ថំ។

“សេកាលកំយេវា” តិបិ ចាថោ, យថាវុត្តោវ អត្ថោ។ ភេរណ្ណកំយេវាតិ
ភេរណ្ណសកុណារវសទិសំយេវ, ភេរណ្ណា នាម ឯកោ បក្ខិ ទិមុខោ, តស្ស កិរ
សន្នោ អតិវិយ វិរូទោ អមនាទោ។ តេនាហ “អប្បិយអមនាបសន្នមេវា” តិ។
សម្មាបដិបត្តិយាវិសេសតោ សុដ្ឋ កតាតិ សុកតា, សម្មាសម្ពុទ្ធ។ តេ
អបទាយន្តិ សោធន្តិ សត្តសន្តានំ ឯតេហិតិ សុកតាបទានានិ, តិស្សោ សិក្ខា។
យស្មា តាហិ តេ “សុកតា” តិ លក្ខិយន្តិ, តា ច តេសំ ឱវាទភូតា, តស្មា
“សុកតលក្ខណេស្វ” តិអាទិ វុត្ថំ។ យទិ តា សុកតស្ស លក្ខណភូតា,
សាសនភូតា ច, កថំ បនេស ចាថិកបុត្តោ តត្ថ តាសុ សិក្ខាសុ ជីវតិ, កោ
តស្ស តាហិ សម្ពុទ្ធាតិ អាហ “ឯតស្ស ហិ” តិអាទិ។ សម្ពុទ្ធានំ ទេមាតិ ទេន្តិ
ពុទ្ធសញ្ញាយ ទេន្តិ អធិប្បាយោ។ តេន ឯស... បេ... ជីវតិ នាម ន
សុកតន្ទយអដ្ឋបកមនតោ។ “តថាគតេ” តិអាទិ ឯកត្ថេ បុប្ផវចនន្តិ អាហ
“តថាគត” ត្ថិអាទិ។ ពហុវចនំ ឯវ កុស្មី ឯកស្មីម្យ ពហុវចនប្បយោគតោ
ឯកវចនំវិយ វុត្ថំ វចនវិបល្លាសេន។

២៩. សមេក្ខិតាតិ សមំ កត្វា មិច្ឆាទស្សនេន អបេក្ខិតា, តំ បនអបេក្ខនំ
តថា មញ្ញានមេវាតិ អាហ “មញ្ញិតា” តិ។ បុព្វេ វុត្ថំ សមេក្ខនម្យ មញ្ញនំ ឯវាតិ វុត្ថំ

“អមញ្ញតិ បុន អមញ្ញត្តា” តិ, តេន អបរាបរំ តស្ស មញ្ញនប្បវត្តី ទស្សតិ។
ភេរណ្ណាករំ កោសតិ វិក្កោសតិ តិ កោតុ។

៣០. តេ តេ ចាលោ ព្យាចាទេន្តោ យសតីតិ ព្យគ្យាតិ ឥមិនា និព្វចនេន
“ព្យគ្យា” តិ មិគរាជស្សបិ សិយា នាមន្តិ អាហា “ព្យគ្យាតិ មញ្ញតិ តិ
សីហោបាមស្មីតិ មញ្ញតិ” តិ។ យទិបិ យថាវុត្តនិព្វចនវសេន សីហោបិ
“ព្យគ្យា” តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ, ព្យគ្យ-សន្តោ បន មិគរាជេ ឯវ និរុទ្ធាតិ
ទស្សន្តោ “សីហន វា” តិ អាទិមាហា។

៣១. សីហន វិចរិតវនេ សំវឿត្តា វុត្តំ “មហាវនេ សុញ្ញវនេ វិវឿត្តា” តិ។

៣២. កិលេសពន្ធនាតិ តណ្ហាពន្ធនតោ។ តណ្ហាពន្ធនញ្ញំ ជីវំ ទទ្ធពន្ធនំ
ធុម្មោចនីយំ។ យថាហា -

“សារត្តវត្តា មណីកុណ្ឌាលេសុ,
បុត្តេសុ ទារេសុ ច យា អបេក្ខា;
ឯតំ ទទ្ធពំ ពន្ធនមាហុ ជីវា,
ឱហារិនំ សិទិលំ ធុប្បមុញ្ញ” តិ។ (ធម្ម. ប. ៣៤៦; ជា. ១. ២. ១០២);

កិលេសពន្ធនាតិ វា ទសវិជសំយោជនតោ។ មហាវិទុក្ខំ នាម ចត្តារោ ឱយា
មហន្តំ ជលវិទុក្ខំ វិយ អនុបចិតកុសលសម្មារេហិ ធុគ្គមជ្ជេន។

អគ្គញ្ញបញ្ញត្តិកថាវណ្ណនា

៣៦. ឥមស្ស បទស្ស។ ឥទំ នាម លោកស្ស អគ្គន្តិ ជានិតព្ពំ, តំ អគ្គញ្ញំ, សោ
បន លោកស្ស ធុប្បត្តិក្កមោ បវត្តិ បវេណី ចាតិ អាហា
“លោកុប្បត្តិចរិយវំស” តិ។ សម្មាសម្ពោធិតោ ធុត្តវិចារំ នាម កិញ្ចំ នត្តិ

បដិជិតព្រឹត្តិ, តំ បន កោដិ កត្វា ទស្សន្តោ “យាវ សព្វញ្ញតញ្ញាណា
បដាជានី” តិ អាហា។ “មម បដាននា” តិ អស្សាទេន្តោ តណ្ហាវសេន, “អបំ
បដាជានី” តិ អភិជិវិសន្តោ ទិដ្ឋិវសេន, “សុដ្ឋ បដាជានិ សម្មា បដាជានី” តិ
បគ្គណ្ហន្តោ មាណវសេន ន បរាមសាមីតិ យោជនា។ “បច្ឆត្តញ្ញោ” តិ បទំ “និព្ពតិ
វិទិតា” តិ បទទ្ធយេនាបិ យោជេតព្ពំ “បច្ឆត្តំយេវ ឧប្បាទិតា និព្ពតិ ច បច្ឆត្តំយេវ
វិទិតា” តិ, សយម្ពញ្ញាណោ និព្ពត្តិតា និព្ពតិ សយមេវវិទិតាតិ អត្ថោ។
អដ្ឋកថាយំ បន “បច្ឆត្ត” តិ បទំ វិវិជិតត្ថិតំ ហុត្វា អាវុត្តិនយេន អាវុត្តិតិ
ទស្សតុ “អត្តនាយេវ អត្តនី” តិ វុត្តំ។ អវិទិតនិព្ពានាតិ អប្បដិលទ្ធិនិព្ពានា
មិច្ឆាបដិបន្ទត្តា។ បដាននម្យិ ហិ តទទិកមវសេនេវ វេទិតព្ពំ។ ឯតិ ឥដ្ឋភាវេន
បវត្តិតិ អយោ, សុខំ។ តប្បដិក្ខេបេន អនយោ, ទុក្ខំ។ តទេវ ហិតសុខស្ស
ព្យសនតោ ព្យសនំ។

៣៧. តំ ទស្សន្តោតិ ភគវាបិ “អញ្ញតិត្ថិយោ តត្ថ សាវសញ្ញី” តិ តំ
ទស្សន្តោ។ អាធិបច្ឆភាវេនាតិ អាធិបច្ឆសភាវេន។ យស្ស អាចរិយវាទស្ស
វសេន បុរិសោ “អាចរិយោ” តិ វុច្ឆតិ, សោ អាចរិយវាទោ អាចរិយភាវេតិ អាហា
“អាចរិយភាវំ អាចរិយវាទ” តិ ឯត្តាតិ អាចរិយវាទេ។ ឥតិ កត្វាតិ ឥមិនា
ការណោ។ សោតិ អាចរិយវាទោ។ “អគ្គញ្ញំ” ត្រូវ វុត្តោ អគ្គញ្ញវិសយត្តា។
កេនវិហិតន្តិ កេន បកាវេនវិហិតំ។ តេនាហា “កេនវិហិតំ កិន្តិវិហិត” តិ
ព្រហ្មជាលេតិ ព្រហ្មជាលសំវណ្ណនាយំ (ធី. និ. អដ្ឋ. ១.២៨)។ តត្ថ ហិវិត្តារតោ
វុត្តិវិធី ឥធ អតិទិសតិ, ចាឡិ បន តត្ថ ចេវ ឥធ ច ឯកសទិសា វាតិ។

៤០. ទិដ្ឋា បទោសិកា មូលភូតា ឯត្ថ សន្តិទិ ទិដ្ឋាបទោសិកំ, អាចរិយកំ។
តេនេវាហា “ទិដ្ឋាបទោសិកមូលក” តិ មនោបទោសិកន្តិ ឯត្តាបិ ឯសេវ
នយោ។

៤៧. យេន វេចនេន អត្តាចិត្តន្តិ, តស្ស អវិជ្ជមានតា នាម អត្តវសេនេវាតិ
អាហា “អសវិជ្ជមានដ្ឋេនា” តិ។ តុច្ឆា, មុសាតិ ច ករណេត្ថ បច្ចត្តវេចនន្តិ អាហា
“តុច្ឆេន, មុសាវាទេនា” តិ។ វេចនស្ស អន្តោសារំ នាម អវិបរីតោ អត្តោតិ
តទកាវេនាហា “អន្តោសារវិវហិតេនា” តិ។ អភិអាចិត្តន្តិ អភិភវិត្វា យដ្ឋេន្តា
កថេន្តិ, អក្កោសន្តិ តិ អត្តោ។ វិបរីតសញ្ញោតិ អយាថាវសញ្ញោ។ សុកំ
វិមោក្ខន្តិ “សុក” ន្តិ វុត្តវិមោក្ខំ។ វណ្ណាកសិណន្តិ
សុនីល កសុប័ត កាធិវណ្ណាកសិណំ។ សព្វន្តិ យំ សុកំ, អសុកញ្ច វណ្ណាកសិណំ,
តញ្ច សព្វំ។ ន អសុកន្តិ អសុកម្បិ “អសុក” ន្តិ តស្មី សមយេ ន សញ្ញានាតិ, អថ
ខោ “សុកំ” ត្រូវ សញ្ញានាតិ តិ អត្តោ។ វិបរីតា អយាថាវតាហិតាយ,
អយាថាវវាទិតាយ ច។

៤៨. យស្មា សោ បរិញ្ញាជកោ អវិស្សជ្ជមិច្ឆាតាហិតាយ សម្មា
អប្បដិបទ្ឋិតុកាមោ សម្មាបដិបទ្ឋិវិយ មំ សមណោ គោតមោ, ភិក្ខុវោ ច
សញ្ញានន្តិ អធិប្បាយេន “តថា ធម្មំ ទេសេតុ” ន្តិ អាទិមាហា, តស្មា វុត្តំ “មយា
ឯតស្ស... បេ... វដ្ឋតិ” តិ។ មម្ពន្តិ មម្ពប្បទេសំ បីឡាជននដ្ឋានំ។ សុដ្ឋតិ សក្កច្ចំ។
យថា ន វិនស្សតិ, ឯវំ អនុវត្ត។

វាសនាយាតិ កិលេសក្ខយាវហាយ បដិបត្តិយា វាសនាយ។ សេសំ
សុវិញ្ញយ្យមេវាតិ។

ចាថិកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

២. ឧទុម្ពរិកសុត្តវណ្ណនា

និក្រោធបរិញ្ញាជកវត្ថុវណ្ណនា

៤៩. ឧទុម្ពរិកាយាតិ សម្ពន្ធនោ សាមិវចនន្តិ អាហា “ឧទុម្ពរិកាយ ទេវិយា
សន្តកេ បរិព្ពាជការាមេ” តិ។ “ឧទុម្ពរិកាយ” ន្តិ វា ចាហោ, តថា សតិ
អធិករណោ ឯតំ ភុម្ពំ។ អយញ្ញោត្ត អត្ថោ ឧទុម្ពរិកាយ រញ្ញោ ទេវិយា និព្ពត្តិតោ
អាហាមោ ឧទុម្ពរិកា, តស្សំ ឧទុម្ពរិកាយំ។ តេនាហា “ឧទុម្ពរិកាយ ទេវិយា
សន្តកេ” តិ។ តាយ ហិ និព្ពត្តិតោ តស្សា សន្តកោ។ វរណាធិចាបវសេន ចេត្ត
និព្ពត្តត្ថពោធកស្ស សទ្ធស្ស អទស្សនំ។ សន្ធានោតិ ភិទ្ទានម្បិ តេសំ
សន្ធាបនេន “សន្ធានោ” តិ ឯវំ លទ្ធានាមោ។ សំវណ្ណិតោតិ បសំសិតោ។
ភិយតីតិ បវត្តតិ។ អរិយេន ញាណោនាតិ កិលេសេហិ អារកត្តា អរិយេន
លោកុត្តរេន ញាណោន។ អរិយាយ វិមុត្តិយាតិ សុវិសុទ្ធាយ
លោកុត្តរជលវិមុត្តិយា។

ទិវា-សន្នោ ទិន-សន្នោ វិយ ទិវសបរិយាយោ, តស្ស វិសេសនភាវេន
វុច្ចមានោ ទិវា-សន្នោ សវិសេសំ ទិវសភាគំ ទីបេតីតិ អាហា “ទិវសស្ស
ទិវា” តិអាទិ។ យស្មា សមាបន្នស្ស ចិត្តំ នាធារម្មណតោ បដិសំហតំ ហោតិ,
លានសមន្តី ច បរិវេក្ខបគមនេន សន្តណិកាភាវតោ ឯកាកិយាយ និលីនោ
វិយ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “តតោ តតោ... បេ... គតោ” តិ។ មនោ ភវន្តិ មនសោ
វិវដ្តនិស្សិតំ វុឡី អាវហន្តីតិ មនោភាវនិយាតិ អាហា “មនវឡកាន” តិអាទិ។
ឧន្ទមតិ ន សន្តិចតិ, អលីនញោ ហោតីតិ អត្ថោ។

៥០. យាវតាតិ យាវន្តោតិ អយមេត្ត អត្ថោតិ អាហា “យត្តកា” តិ។ តេសន្តិ
និទ្ធារណោ សាមិវចនំ។ និទ្ធារណញោ កេនចិ វិសេសេន ឥន្ទិតព្ពំ។ យេហិ ច
គុណាវិសេសេហិ សមន្នាគតា ភគវតោ សាវកា ឧចាសកា រាជគហោ
បដិវសន្តិ, អយញ្ញោ តេហិ សមន្នាគតោតិ ឥមំ វិសេសំ ទីបេតុំ “តេសំ
អព្ពន្ធអោ” តិ វុត្តំ។ តេនាហា “ភគវតោ កិរា” តិអាទិ។

៥២. តេសន្តិ បរិព្វាជកានំ។ កថាយាតិ តិរច្ឆានកថាយ។ ទស្សនេនាតិ
 ទិដ្ឋិទស្សនេន។ អាកប្បនាតិ វេសេន។ កុត្តេនាតិ កិរិយាយ។ អាចារេនាតិ
 អញ្ញាមញ្ញស្មី អាចរិតត្ថអាចារេន។ វិហារេនាតិ វត្តិន្ទំ វិហរិតត្ថវិហារណេន។
 ភិរិយាបថេនាតិ ឋានាទិភិរិយាបថេន។ អញ្ញាការតាយ អញ្ញាតិត្ថេ និយុត្តាតិ
 អញ្ញាតិវិហារ។ សង្កត្តា សមាគត្តា រាសី ហុត្វា បរេហិ និសិន្នដ្ឋានេ។ អរញ្ញានិ ច
 តានិ វនបត្តានិ ចាតិ អរញ្ញវនបត្តានិ។ តត្ថ យំ អរញ្ញកង្កនិច្ឆាទកំ
 អរញ្ញកានំ, តំ “អរញ្ញ”ន្តិ វេទិតព្ពំ។ វនបត្តន្តិ កាមន្តំ អតិក្កមិត្វា មនុស្សានំ
 អនុបចារជ្ជានំ, យត្ថ ន កសិយតិ ន វប្បិយតិ។ វុត្តញ្ញោតំ “វនបត្តន្តិ ទ្វិរាទមេតំ
 សេនាសនានំ អធិវចន”ន្តិ “វនបត្តន្តិ វនសណ្ឋានមេតំ សេនាសនានំ, វនបត្តន្តិ
 ភិសនកានមេតំ, វនបត្តន្តិ សលោមហំសានមេតំ, វនបត្តន្តិ បរិយន្តានមេតំ
 វនបត្តន្តិ ន មនុស្សបចារាទមេតំ សេនាសនានំ អធិវចន”ន្តិ (វិភ. ៥៣១)។ តេន
 វុត្តំ “តាម្បបចារតោ មុត្តានិ”តិអាទិ។ បន្តានិ បរិយន្តានិ អតិទ្វិរាទិ។ តេនាហ
 “ទ្វិរាទិ”តិអាទិ។ វិហារូបចារេនាតិ វិហារស្ស ឧបចារប្បទេសេន។
 អទ្ធិកជនស្សាតិ មគ្គតាមិនោ ជនស្ស។ មនុស្សានិ
 ឧទ្ទាសទ្ធិមហាសទ្ធាភាវតោ តនុសទ្ធានិ។ មនុស្សេហិ សមាគម្ម ឯកជ្ឈំ
 បរិត្តិតសទ្ធា និគ្យេសោ, តស្ស យស្មា អត្ថោ ទុត្តិភាវិតោ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ
 “អវិភាវិតត្ថេន និគ្យេសេនា”តិ។ វិភត្តវាតានិ វិភត្តសទ្ធានិ។ “រហស្ស
 ករណស្ស យុត្តានិ”តិ ឥមិនាបិ តេសំ ឋានានំ អរញ្ញលក្ខណយុត្តតំ,
 ជនវិវិត្តតំ, វនវិវិត្តមេវ ច វិភាវេតិ, តថា “ឯកិភាវស្ស អនុរូចានិ”តិ ឥមិនា។

៥៣. កេនាតិ ហេតុម្ហិ, សហយោគេ ច ករណាវចនន្តិ អាហ “កេន
 ការណេន កេន បុគ្គលេន សទ្ធិ”ន្តិ។ ឯកោបិ ហិ វិភត្តិនិគ្យេសោ
 អនេកត្ថវិភាវនោ ហោតិ, តថា តទ្ធិតត្ថបទសមាហារេតិ។

សំសន្តន្តិ អាហារសណ្តាប់វេសន កថាសំសន្តន្តិ ព្រាណព្យត្តការវន្តិ
ព្យត្តព្រាណការវ, សោ បន បរស្ស វេនេ ឧត្តរធានវេសន, បរេន វា វុត្តឧត្តរេ
បច្ចុត្តរធានវេសន សិយាតិ អាហា “ឧត្តរបច្ចុត្តរនយេនា” តិ។ យោ ហិ បរស្ស
វេនំ តិបុក្ខលេន នយេន រូបេតិ, តថា បរស្ស រូបនវេនំ ជាតិការវ អាចាទេតិ,
តស្ស តាទិសំ វេននសការវ ព្រាណវេយ្យត្តិយំ វិភាវេតិ ចាកដំ ករោតីតិ។
សុញ្ញាការេសុ នដ្ឋាតិ សុញ្ញាការេសុ និវាសេសុ នដ្ឋា វិនដ្ឋា អភារំ គតា។
នាស្ស បញ្ញា នស្សេយ្យ តេហិ តេហិ កតបុច្ឆនបដិបុច្ឆននិមិត្តំ
នាធាបដិកានុប្បត្តិយា វិសារមាបន្នំ បុច្ឆតំ បញ្ញំ វិស្សន្នេតុំ អសមត្តតាយ។
ឡិរោធយ្យាមាតិ និរុស្សហំ វិយ ករោត្តា អវរោធយ្យាម, តំ បរស្ស ឡិរោធនំ
វាទជាលេន វិនន្ននំ វិយ ហោតីតិ អាហា “វិនន្នេយ្យាមា” តិ។ តទត្ថំ តេន
តុច្ឆកុម្ពិនិទស្សនំ កតំ, តំ ព្យតិវេកមុខេន ទស្សេតុំ “បូរិតយដោ ហិ” តិអាទិ
វុត្តំ។

ពលំ ធិបេន្តាតិ អក្ខតមេវ អត្តនោ ព្រាណពលំ បកាសេន្តោ។ អសម្ព័ន្ធន្តិ
ជាតិសម្ពេទ្យាការេន អសម្ព័ន្ធន្តិ។ អញ្ញជាតិសម្ពេទេ សតិ អស្សតរស្ស អស្សស្ស
ជាតកាវោ វិយ សីហាស្សបិ សីហាថាមាកាវោ សិយាតិ អាហា
“អសម្ព័ន្ធកេសរសីហ” តិ។ ហ្មនសោ វាតិ តទ្ទិលោ ឯវ។

៥៤. “សុមាគធា នាម នទី” តិ កេចិ, តំ មិច្ឆាតិ ទស្សេន្តោ “សុមាគធា នាម
ចោក្ខរណី” តិ វត្វា តស្ស ចោក្ខរណីការវស្ស សុត្តន្តរេ អាគតតំ ទស្សេតុំ
“យស្ស តីរេ” តិអាទិ វុត្តំ។ មោរាទំ និវាចោ ឯត្ថាតិ មោរនិវាចោ។
ព្យធិករណានម្បិ ហិ បទានំ ពាហិវត្តសមាសោ ហោតិយេវ យថា
“ឧរសិលោមោ” តិ។ អថ វា និវុត្តំ ឯត្ថាតិ និវាចោ, មោរាទំ និវាចោ មោរនិវាចោ,
មោរាទំ និវាបទិន្នជ្ជានំ។ តេនាហា “យត្ថ មោរាទ” តិអាទិ។ យស្មា និក្រោធា

តថោជិតុច្ឆន្ទវាទោ, សាសនេ ច ភិក្ខុ អត្តកិលមថានុយោគំ វដ្ឋត្វា
ភាវនានុយោគេន បរមស្សសប្បត្តិវិហារន្តេ បស្សតិ, តស្មា “កមំ នុ ខោ
សមណោ កោតមោ កាយកិលមថេនវិជារំ សាវកេវិនេតី” តិ
សញ្ញាតសន្តោហោ “កោ នាម សោ” តិអាទិនា ភគវន្តំ បុច្ឆិ។ អស្សសតិ
អនុសង្គ្គិតបរិសង្គ្គិតោ ហោតិ ឯតេនាតិ អស្សសោ, បីតិសោមនស្សន្តិ អាហា
“អស្សសប្បត្តាតិ តុដ្ឋិប្បត្តា សោមនស្សប្បត្តា” តិ។ អធិកោ សេដ្ឋោ អាសយោ
និស្សយោ អដ្ឋាសយោតិ អាហា “ឧត្តមនិស្សយភូត” តិ។ អាទិភូតំ បុរាតនំ
សេដ្ឋចរិយំ អាទិត្រហ្មចរិយំ, លោកុត្តរមគ្គន្តិ អត្តោ។ តថា ហោស
សត្តពុទ្ធបច្ឆេកពុទ្ធសាវកេហិ តេនេវ អាការេន អធិគតោ។ តេនាហា
“បុរាណ... បេ... អរិយមគ្គ” តិ។ តថា ហិ តំ ភគវា “អន្តស បុរាណំ មគ្គំ
បុរាណមញ្ញស” តិ អវោច។ បូរេត្វា ភាវនាចារិប្បវិសេន។ “បូរេត្វា” តិ វា ៩ធំ
“អដ្ឋាសយំ អាទិត្រហ្មចរិយ” តិ ឯត្ថ ចាបសេសោតិ វទន្តិ។ “អដ្ឋាសយំ
អាទិត្រហ្មចរិយំ បដិជានន្តិ អស្សសប្បត្តា” តិ ឯវំ វា ឯត្ថ យោជនា។

តថោជិតុច្ឆន្ទវាទវណ្ណនា

៥៥. បកតា ហុត្វាវិច្ឆិដ្ឋាវិប្បកតាតិ អាហា “អនិដ្ឋិតាវ ហុត្វា បិតា” តិ។

៥៦. វិរិយេន ចាបជិតុច្ឆន្ទវាទោតិ លូខបដិបត្តិសាធនេន វិរិយេន
អត្តតណ្ហាវិនោទនវសេន ចាបកស្ស ជិតុច្ឆន្ទវាទោ។ ជិតុច្ឆតីតិ ជិតុច្ឆោ,
តត្តារោ ជេតុច្ឆំ, អធិកំ ជេតុច្ឆំ អធិជេតុច្ឆំ, អតិវិយ ចាបជិតុច្ឆនំ, តស្មី
អធិជេតុច្ឆេ។ កាយទន្ធើពហុលំ តបតីតិ តថោ, អត្តកិលមថានុយោគវសេន
បវត្តំ វិរិយំ, តេន កាយទន្ធើពហុលតានិមិត្តស្ស ចាបស្ស ជិតុច្ឆនំ, វិវដ្ឋនម្បិ
តថោជិតុច្ឆាតិ អាហា “វិរិយេន ចាបជិតុច្ឆា” តិ។

យាសច្ឆាននសេនាសនតណ្ហាវិនោទនមុខេន អត្តស្នេហាវិវដ្ឋនន្តិ អត្តោ។ ឧបរិ

វុច្ចមានេសុ នាណកាវេសុ អបេលកាធិវតេសុ ឯកជ្ឈំ សមាធិន្ទានំ
បរិសោធនមេវេត្ថ ចារិប្បវណំ, ន សញ្ញេសំ អនវសេសតោ សមាធានំ តស្ស
អសម្ពុវតោតិ អាហា “បរិបុណ្ណាតិ បរិសុទ្ធា”តិ។ បរិសោធនញ្ច នេសំ
សកសមយសិទ្ធន នយេន បដិបជ្ឈនមេវ។ វិបរិយាយេន អបរិសុទ្ធា
វេទិតញ្ច។

៥៧. “ឯកំ បញ្ញាម្មិ ន កថេតី”តិ បឋមំ អត្តនា បុច្ឆិតបញ្ញាស្ស អកថិតត្តា
វុត្ថំ។

តបនិស្សិទ្ធកោតិ អត្តកិលមថានុយោគសម្ព័ន្ធាតំ តបំ និស្សាយ សមាធាយ
វុត្ថនកោ។ សីហនាទេតិ សីហនាទសុត្តវណ្ណនាយំ។ យស្មា តត្ថ វិត្តាវិតនយេន
វេទិតញ្ចានិ, តស្មា តស្ស អត្ថប្បកាសនាយ វុត្ថនយេនបិ វេទិតញ្ចានិ។

ឧបក្កិលេសវណ្ណនា

៥៨. “សម្មា អាទិយតី”តិ វត្ថា សម្មា អាទិយនញ្ចស្ស ទទ្ធូ ក្តាហោ ឯវាតិ
អាហា “ទទ្ធូំ គណ្ណាតី”តិ។ “សាសនាវចរេនាបិ ធិបេតញ្ច”ន្តិ វត្ថា តំ ទស្សេតុំ
“ឯកោច្ឆា ហី”តិអាទិ វុត្ថំ, តេន ធុតង្គជរតាមត្ថេន អត្ថមនតា,
បរិបុណ្ណាសង្គប្បតា សម្មាបដិបត្តិយា ឧបក្កិលេសោតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ, ន
យថាវុត្ថតបសមាធានធុតង្គជរតានំ សតិបិ អនិយ្យានិកត្ថេ សទិសតន្តិ
ទដ្ឋព្ភំ។

“ធុរិធស្សបីតិ ‘អត្ថមនោ ហោតិ បរិបុណ្ណាសង្គប្ប’តិ ច ឯវំ
ឧបក្កិលេសកេនេន វុត្ថស្ស ធុរិធស្សបិ តបស្សិនោ”តិ កេចិ។ យស្មា បន
អដ្ឋកថាយំ សាសនិកវសេនាបិ អត្តោ ធិបិតោ, តស្មា ពាហិរកស្ស,
សាសនិកស្ស ចាតិ ឯវំ ធុរិធស្សបិ តបស្សិនោតិ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ តថា ចេវ

ហ៊ី ឧបរិបិ អត្តវណ្ណានំ វក្ខតីតិ។ ឯត្តាវតាតិ យទិទំ “កោ អញ្ញោ មយា សទិសោ”តិ ឯវំ អតិមានស្ស, អនិជ្ជិតកិច្ចស្ស ច “អលមេត្តាវតា”តិ ឯវំ អតិមានស្ស ច ឧប្បាទនំ, ឯត្តាវតា។

ឧក្កំសតីតិ ឧក្កដ្ឋំ ករោតិ។ ឧក្ខិបតីតិ អញ្ញោសំ ឧបរិ ឱបតិ, បគ្គណ្ណាតីតិ អត្តោ។ បរំ សំហារេតីតិ បរំ សំហារំ និហ្មំ ករោតិ។ អវក្ខិបតីតិ អដោ ឱបតិ, អវមញ្ញាតីតិ អត្តោ។

មានមនករណោតិ មានសម្ព័ន្ធតស្ស មនស្ស ករណោ ឧប្បាទនេន។
មុច្ឆិតោ ហោតីតិ មុច្ឆាបន្នោ ហោតិ, សា បន មុច្ឆាបតី
អភិជ្ឈាសីលព្ពតបរាមាសកាយគន្ថេហិ គងិតចិត្តតា, តត្ថ ច
អតិលគ្គភារោតិ អាហា “គងិតោ អជ្ឈោសន្នោ”តិ។ បមជ្ឈនព្វេត្ថ
បមជ្ឈនមេវាតិ អាហា “បមាទមាបជ្ជតី”តិ។ កេវលំ ធុតផ្កសុទ្ធិកោ ហុត្វា
កម្មជ្ជានំ អនុយុញ្ញន្តោ តាយ ឯវំ ធុតផ្កសុទ្ធិកតាយ អត្តក្កំសនាទិវសេន
បរត្ថេយ្យាតិ ទស្សេតុំ “សាសនេ”តិអាទិ វុត្តំ។ តេនាហា “ធុតផ្កមេវ... បេ...
បច្ឆេតី”តិ។

៥៩. តេយេវ បច្ឆយា។ សុដ្ឋ កត្វា បដិសន្ធិវត្វាលទ្ធាតិ អាទរការវាយោគេន
សក្កច្ចំ អភិសន្ធិវត្វា ទានវសេន ឧបនយវសេន លទ្ធា។ វណ្ណាភណានន្តិ
គុណកិត្តនំ។ អស្សាតិ តបស្សិនោ។

៦០. វោទាសន្តិ ព្យាសនំ, វិភជ្ឈនន្តិ អត្តោ។ តំ បនេត្ត វិភជ្ឈនំ ទិដា ឥច្ឆិតន្តិ
អាហា “ទ្វេភាគំ អាបជ្ជតី”តិ។ ទ្វេ ភាគេ ករោតិ រុច្ឆនារុច្ឆនវសេន។
គេជជាតោតិ សញ្ញាតគេជោ។ មុច្ឆនំ នាម សតិវិប្បវាសេនេវ ហោតិ, ន
សតិយា សតីតិ អាហា “សមុដ្ឋស្សតី”តិ។ អាទិនវមត្តម្បីតិ គងិតាទិភារេន

បរិភោគ អាជីវមត្តម្យី ន បស្សតិ។ មត្តញ្ញតាតិ បរិភោគ មត្តញ្ញតា។
បច្ចវេក្ខណាបរិភោគមត្តម្យីតិ បច្ចវេក្ខណាមត្តន បរិភោគម្យី ឯកវាវ
បច្ចវេក្ខិត្វាបិ បរិភោគម្យី ន ករោតិ។

៦០. វិចក្កសណ្ឋានាតិ វិបុលតមចក្កសណ្ឋានា។ សព្វស្ស ភុញ្ញនតោ
អយោក្ខជសទិសា ទន្ធា ឯវ ទន្ធក្ខដំ។ អបសាទេតិ បសាទេតិ។
អចេលកាធិវសេនាតិ អចេលកវតាធិវសេន។ លូខាជីវិន្តិ សល្លេខបដិបត្តិយា
លូខជីវិកំ។

៦២. តបំ ករោតិ ការវនាមនសិការលក្ខណំ តបំ ចរតិ ចរន្តោវិយ
ហោតិ។ ចន្ត្រមំ ឱតរតិ ការវំ អនុយុញ្ញន្តោវិយ។ វិហារផ្តលំ សម្មជ្ជតិ
វត្ថុបដិបត្តិ បូរេន្តោវិយ។

“អាទស្សយមាណោ”តិ វា ចាថោ។

កិញ្ចាវជ្ជន្តិ កិញ្ចា កាយិកំ វា វាចសិកំ វា ទោសំ។ ទិដ្ឋិតតន្តិ វិបរីតទស្សនំ។
អរុច្ចមានន្តិ អត្តនោ សិទ្ធន្តេ បដិក្ខត្តភាវេន អរុច្ចមានំ។ រុច្ចតិ មេតិ “កប្បតិ
មេ”តិ វទតិ។ អនុជានិតព្ពន្តិ តច្ឆាវិបរីតភូតភាវេន “ឯវមេត”ន្តិ អនុជានិតព្ពំ។
សវនមនោហារិតាយ “សាធុ សុដ្ឋ”តិ អនុមោទិតព្ពំ។

៦៣. កុដ្ឋនសីលតាយ កោធនោ។ វុត្ថលក្ខណោ ឧបនាហោ ឯតស្ស
អត្ថិតិ ឧបនាហី។ ឯវំភូតោ ច តំសមដ្ឋី ហោតិ តិ “សមន្នាគតោ ហោតិ”តិ វុត្ថំ។
ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ។

អយំ បនវិសេសោ - ឥស្សតិ ឧស្សយតិ ឧស្សកិ។ សឋនំ
អសន្តគុណសម្ភារំ សថោ, សោ ឯតស្ស អត្ថិតិ សថោ។

សន្តោសបដិច្ចាធនសភាវា មាយា, មាយា ឯតស្ស អត្ថិតិ មាយាវី។
 គរុដ្ឋានិយានម្យំ បណ្ឌិតាតាករណាលក្ខណំ ជម្ពុនំ ជម្ពុនំ, តមេត្ថ អត្ថិតិ ជន្មោ។
 គុណេហិ សមាទំ, អធិកញ្ច អតិក្កមិត្វា និហ័នំ កត្វា មញ្ញនសីលតាយ
 អតិមាជី។ អសន្តគុណាសម្ភារំនត្ថិកតាសម្ព័ន្ធាតា ចាចា លាមកា ឥច្ឆា
 ឯតស្សតិ ចាចិច្ឆោ។ មិច្ឆា វិបរីតា ទិដ្ឋិ ឯតស្សតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិកោ។ “ឥទមេវ សច្ចំ,
 មោយមញ្ញ”ន្តិ (ម. និ. ១៨៧, ២០២, ២២៧; ក. ២៧, ២៩; ឧទា. ៥៥; មហានិ. ២០;
 នេត្តិ. ៥៨) ឯវំ អត្តនា អត្តាភិទិវិជ្ជតាយ សតា ទិដ្ឋិ សន្តិដ្ឋិ, តមេវ បរាមសតីតិ
 សន្តិដ្ឋិបរាមាសី។ អដ្ឋកថាយំ បន “សយំ ទិដ្ឋិ សន្តិដ្ឋិ”តិ វត្ថុវសេន អត្តោ វុត្តោ។
 អា ពាឡិ វិយ ជ័យតីតិ អាធានន្តិ អាហ “ទន្ធិំ សុដ្ឋ ឋបិត”ន្តិ។ យថាគហិតំ
 តាហំ បដិទិស្សន្តនសីលោ បដិទិស្សត្ថិ, តប្បជិត្តេបន ទុប្បជិទិស្សត្ថិ។
 បដិសេធត្ថោ ហិ អយំ ទុ-សន្តោ យថា “ទុប្បញ្ញោ, (ម. និ. ១.២២៩) ទុស្សីលោ”តិ
 (អ. និ. ៥.២១៣; ១០.៧៥; ចារា. ១៩៥; ធម. ប. ៣០៨) ច។

បរិសុទ្ធបបដិកប្បត្តកថាវណ្ណានា

២៤. ឥធនិក្រោធិ តបស្សីតិ យថានុក្កន្ធី បុរិមចាឡិ និកមនវសេន
 ឯកទេសេន ទស្សេតិ។ តេនាហ “ឯវំ ភក្កា”តិអាទិ។ គហិតលទ្ធិន្តិ
 “អចេលកាទិកាវោ សេយ្យោ, តេន ច សំសារសុទ្ធិ ហោតី”តិ ឯវំ គហិតលទ្ធិ។
 រក្ខិតំ តបន្តិ តាយ លទ្ធិយា សមាទិយិត្វា រក្ខិតំ អចេលកវតាទិតបំ។
 “សត្តមេវ សំកិលិដ្ឋ”ន្តិ ឥមិនា យំ វត្ថុតិ បរិសុទ្ធចាឡិវណ្ណាយំ
 “លូខតបស្សិនោ ចេវ ធុតខ្ព័យស្ស ច វសេន យោជនា វេទិតញ្ញា”តិ (ជី. និ. អដ្ឋ.
 ៣.២៤), តស្ស បរិកប្បិត្របស្ស លូខស្ស តបស្សិនោតិ អយមេត្ថ
 អធិប្បាយោតិ ទស្សេតិ។ “បរិសុទ្ធចាឡិទស្សនត្ថ”ន្តិ ច ឥមិនា តិត្តិយានំ វសេន
 ចាឡិ យេវេត្ថ លព្ពតិ, ន បន តទត្ថោតិ ទស្សេតិ។ វត្ថុវិបក្ខវសេនាតិ វត្ថុស្ស

អត្ថស្ស បដិបក្ខវសេន, បដិក្ខេបវសេនាតិ អត្ថោ។ តស្មី ហ្មឆេតិ ហេតុអត្ថ
ភុម្មន្តិ តស្ស ហេតុអត្ថេន ករណ៍ចនេន អត្ថំ ធស្សន្តោ “ឯវំ សោ
តេនា”តិ អាទិមាហ។ ឧត្តរំ វាយមមាឆេតិ យថាសមាធិន្នេហិ ធុតធម្មេហិ
អបរិតុដ្ឋោ, អបរិយោសិតសង្កេតោ ច ហុត្វា ឧបរិ ភាវនានុយោគវសេន
សម្មាវាយាមំ ករោត្តោ។

៦៩. ឥតោ បរន្តិ ឥតោ យថាវុត្តនយតោ បរំ។ អគ្គការំ វា សារការំ វាតិ
តថោជិគុច្ឆាយ អគ្គការំ វា សារការំ វា អជានន្តោ។ “អយមេវស្ស អគ្គភារោ
សារភារោ”តិ មញ្ញមាឆោ “អគ្គប្បត្តា, សារប្បត្តា ចា”តិ អាហ។

បរិសុទ្ធតប្បត្តាទិកថាវណ្ណាឆា

៧០. យមនំ សំយមនំ យាមោ, ហីសាធិនំ អករណាវសេន ចតុត្ថិជោ យាមោវ
ចាតុយាមោ, សោ ឯវំ សំវរោ, តេន សំវុតោ គុត្តសត្តទ្វារោ
ចាតុយាមសំវរសំវុតោ។ តេនាហ “ចតុត្ថិជេន សំវរេន បិហិតោ”តិ។
អតិចាតនំ ហីសនន្តិ អាហ “ចាណំ ន ហនតី”តិ។ លោកចិត្តេន ភាវិតំ
សម្មាវិតន្តិ កត្វា ភាវិតំ នាម បញ្ច កាមគុណា។ អយញ្ច តេសុ តេសំយេវ
សមុទាចារោ មគ្គោជ្ជាបកំរិយាតិ អាហ “តេសំ សញ្ញាយា”តិ។

៧១. ឯតន្តិ អភិហារណំ, ហីនាយ អនាវុត្តនញ្ច។ តេនាហ “សោ អភិហារតីតិ
អាទិលក្ខណ”ន្តិ។ អភិហារតីតិ អភិពុទ្ធិ នេតិ។ តេនាហ “ឧបរូបរិ វុឡេតី”តិ។
ចក្កវត្តិនាបិ បព្ពដិតស្ស អភិវាទនាទិ ករិយតេវាតិ បព្ពដ្ឋា សេដ្ឋា
គុណាវិសេសយោគតោ, ឆោសរិវហិតតោ ច, យតោ សា បណ្ឌិតបញ្ញត្តា វុត្តា។
តិហិតារោ បន និហិតោ តទុក្ខយាភាវតោតិ អាហ “ហីនាយ
តិហិតាវត្តាយា”តិ។

៧៧. តបប្បត្តាតិ តបំ បត្តា, តបសទិសា ហោតីតិ អត្ថោ។

៧៨. តិត្តិយានំ វសេនាតិ តិត្តិយានំ សមយវសេន។ នេសន្តិ តិត្តិយានំ។ តន្តិ
ទិព្ពចក្កំ។ សីលសម្មទាតិ សព្វាការសម្មន្តំ ចតុចារិសុទ្ធិសីលំ។
តបសារសម្មត្តិតោតិ តបតហោជិគុដ្ឋាយាសារសម្មត្តិតោ។ វិសេសការ្ខន្តិ
វិសេសសការំ។

អរេលកចាឡិមត្តម្បីតិ អរេលកចាឡិអាគតត្ថមត្តម្បី នត្ថិ, តស្មា មយំ
អនស្សាម វិនដ្ឋាតិ អត្ថោ។ អ-កាហោ វា និចាតមត្តំ, នស្សាមាតិ វិនស្សាម។
កុតោ បរិសុទ្ធជាឡិ កុតោ ឯវ អម្ពេសុ បរិសុទ្ធជាឡិអាគតបដិបត្តិ។ ឯស
នយោ សេសេសុបិ។ សុតិវសេនាបីតិ សោតបថាគមនមត្ថេនាបិ ន ជាធាម។

និក្រោធស្សបដ្ឋាយនវណ្ណានា

៧៩. អស្សាតិ សន្ធានស្ស គហបតិស្ស។ កក្ខុឡន្តិ ជុសំ។ ទុរាសនវចនន្តិ
អវត្តព្ភវចនំ។ យស្មា ជុសុវចនំ យំ ឧទ្ទិស្ស បយុត្តំ, តស្មី ខមាបិតេ ខមាបកស្ស
បដិចាកតិកំ ហោតិ, តស្មា “អយំ មយី”តិអាទិ វុត្តំ។

៧៦. ពោធិត្ថាយ ធម្មំ ទេសេតិ, ន អត្ថនោ ពុទ្ធការ្យោសនត្ថាយ។
វាទត្ថាយាតិ បរវាទភព្វនវាទត្ថាយ។ រាគាទិសមនត្ថាយ ធម្មំ ទេសេតិ, ន
អន្តេវាសិកម្យតាយ។ ឌីយនិត្តរណត្ថាយាតិ ចតុរោយនិត្តរណត្ថាយ ធម្មំ
ទេសេតិ សព្ពសោ ឡិចារាភតិណ្ណាមាវហត្ថា ទេសនាយ។
សព្ពកិលេសបរិនិព្វានត្ថាយ ធម្មំ ទេសេតិ កិលេសានំ លេសេនបិ ទេសនាយ
អបរាមជ្ជការ្យតោ។

ព្រហ្មចរិយបរិយោសានាទិវណ្ណានា

៧៧. ឥន្ទ្រម្បីតិ សត្វវស្សតោ បដ្ឋាយ យាវ “សត្តាហ”ន្តិ បទំ, ឥន្ទ្រ
សត្វម្បី វេទនំ។ អសហោ បន អមាយាវី ឧដ្ឋជាតិកោ តិក្ខុបញ្ញោ ឧគ្គដិតញ្ញាតិ
អធិប្បាយោ។ សោ ហិ តំមុហុត្ថេនេវ អរហត្តំ បត្តំ សក្ខិស្សតិ វត្តំ វត្តោតិ
កាយវត្តោធិហិបិ វត្តោហិ វត្តោ ជិម្ពោ កុដិលោ។ “សបំ បនាហំ អនុសាសិតុំ ន
សក្កោមី” តិ ន ឥន្ទ្រ ភគវា កិលាសុភារេនេវ វេទតិ, អថ ខោ តស្ស
អភាជនភារេនេវ។

៧៨. បកតិយា អាចរិយោតិ យោ ឯវ តុម្ពាកំ ឥតោ បុព្វេ បកតិយា
អាចរិយោ អហោសិ, សោ ឯវ ឥនាធិបិ បុព្វាចិណ្ឌាវសេន អាចរិយោ ហោតុ, ន
មយំ តុម្ពេ អន្តោវាសិកេ កាតុកាមាតិ អធិប្បាយោ។ ន មយំ តុម្ពាកំ ឧទ្ទេសេន
អត្ថិកា, ធម្មតន្តិ មេវ បន តុម្ពេ ញាបេតុកាមម្ពាតិ អធិប្បាយោ។ អាជីវតោតិ
ជីវិកាយ វុត្តិតោ។ អកុសលាតិ កោដ្ឋាសំ បត្តាតិ អកុសលាតិ តំ តំ
កោដ្ឋាសតំយេវ ឧបគតា។ កិលេសទរជសម្បយុត្តាតិ កិលេសទរជសហិតា
តំសម្ពន្ធនតោ។ ជាតិជរាមរណានំ ហិតាតិ ជាតិជរាមរណិយា។ សំកិលេសោ
ឯត្ថ អត្ថិ, សំកិលេសេ វា និយុត្តាតិ សំកិលេសិកា។ វោទានំ វុច្ឆតិ វិសុទ្ធិ, តស្ស
បច្ចយភូតត្តា វោទានិយា។ តថាភូតា ចេតេ វោទាបេន្តិតិ អាហា “សត្ត
វោទាបេន្តិ” តិ។ សិខាប្បត្តា បញ្ញាយ ចារិប្បវេបុល្លតា មគ្គជលវសេនេវ
ឥន្ទ្រតញ្ញាតិ អាហា “មគ្គបញ្ញា... បេ... វេបុល្លត” តិ។ ឧភោបិ វា ឯតានិ
ចារិប្បវេបុល្លានិ។ យា ហិ តស្ស ចារិប្បវេ, សា ឯវ វេបុល្លតាតិ។ តតោតិ
សំកិលេសធម្មប្បហានវោទានធម្មាតិពុទ្ធិហេតុ។

៧៩. “យថា មារេនា” តិ នយិទំ និទស្សនវសេន វុត្តំ, អថ ខោ
តថាភាវកជនមេវាតិ ទស្សេតុ “មារោ កិរា” តិអាទិ វុត្តំ។ អថាតិ មារេន តេសំ
បរិយុដ្ឋានប្បត្តិតោ បច្ឆា អញ្ញាសីតិ យោជនា។ កស្មា បន ភគវា បគេវ ន

អញ្ញាសីតិ? អនាវដ្ឋិតត្តា។ មារំ បដិពាហិត្វាតិ មារេនតេសុ កតំ បរិយុដ្ឋានំ
វិធមេត្វា, នតេសំ សតិ បយោជនេ ពុទ្ធានំ ទុក្ខរំ។ សោតិ មគ្គដលុប្បត្តិហេតុ។
តេសំ បរិញ្ញាជកានំ។

ដុដ្ឋាតិ បរិយុដ្ឋានវសេន ដុដ្ឋា។ យត្រាតិ និទ្ធារណេ ភុម្មន្តិ អាហា
“យេសូ”តិ។ អញ្ញាណត្ថន្តិ អាជាននត្ថំ, ឧបសគ្គមត្តញ្ចេត្ត អា-កាវេតិ អាហា
“ជាននត្ថ”ន្តិ, វីមសនត្ថន្តិ អត្តោ។ ចិត្តំ នុប្បន្នន្តិ “ជានាម តាវស្ស ធម្ម”ន្តិ
អាជាននត្ថំ “ព្រហ្មចរិយំ ចរិស្សមា”តិ ឯកស្មី ទិវសេ ឯកវាវម្បិ តេសំ ចិត្តំ
នុប្បន្នំ។ សត្តាហោ បន វុច្ចមាជោ ឯតេសំ កី ករិស្សតីតិ យោជនា។ សត្តាហំ
បូរេតុន្តិ សត្តាហំ ព្រហ្មចរិយំ បូរេតុំ, ព្រហ្មចរិយវសេន វា សត្តាហំ បូរេតុន្តិ
អត្តោ។ បរវាទភិទ្ធនន្តិ បរវាទមទ្ធនំ។ សកវាទសមុស្សាបនន្តិ
សកវាទបគ្គណ្ណានំ។ វាសនាយាតិ សច្ចសម្បជីវេធសនាយ។ នេសន្តិ ច
បករណាវសេន វុត្ថំ។ តទញ្ញេសម្បិ ហិ ភគវតោ សម្មា, បរម្បរាយ ច
នេវមនុស្សានំ សុណាត្តានំ វាសនាយ បច្ចយោ ឯវាតិ។ យំ បនេត្ត អត្តតោ ន
វិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

ឧទុម្ពរិកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

៣. បក្កវត្ថុសុត្តវណ្ណនា

អត្ថធិបសរណតាវណ្ណនា

៨០. ឧត្តានំ វុច្ចតិ ចាកជំ, តប្បជិត្តេបេន អនុត្តានំ អចាកជំ, បដិច្ចន្តំ,
អបចុរំ, ធុរិញ្ញេយ្យញ្ចា។ អនុត្តានានំ បទានំ វណ្ណនា អនុត្តានបទវណ្ណនា។
ឧត្តានបទវណ្ណនាយ បយោជនាកាវតោ អនុត្តានគ្គហណំ។ “មាតុលា”តិ

ឥត្តិលីដ្ឋវសេនលទ្ធានាមោឃកោរុក្ខោ, តស្ស អាសន្នប្បទេសេ មាបិតត្តា
នគរម្បី “មាតុលា” ត្រូវ បញ្ញាយិត្ត។ តេន វុត្តំ “មាតុលាយន្តិ វេនាមកេ
នគរេ” តិ។ អវិទូរេតិ តស្ស នគរស្ស អវិទូរេ។

កាមព្យោត្ត សុត្ត “ភូតបុព្វំ, ភិក្ខុវេ, រាជា ទទ្ទនេមី នាម
អហោសី” តិអាទិនា អតីតវំសធិបិកា កថា អាទិតោ បដ្ឋាយ អាគតា,
“អឡុតេយ្យវស្សសតាយុកានំ មនុស្សនំ វស្សសតាយុកា បុត្តា
ភវិស្សន្តិ” តិអាទិនា បន សវិសេសំ អនាគតត្ថបដិសំយុត្តា កថា អាគតាតិ វុត្តំ
“អនាគតវំសធិបិកាយ សុត្តន្តកថាយា” តិ។ អនាគតត្ថធិបនញ្ចិ អច្ឆរិយំ,
តត្ថាបិ អនាគតស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស បដិបត្តិកិត្តនំ អច្ឆរិយតមំ។
សមាគមេនាតិ សន្និចាតេន។

“ភត្តគ្គំ អមនាប” តិអាទិ កេវលំ តេសំ បរិវិតក្កមត្តំ។ អមនាបន្តិ អមនុញ្ញំ។
ពុទ្ធសុ កតោ អប្បកោបិ អបរាជោ អប្បកោ កាហេវិយ គរុតរិចាតោតិ
អាហា “ពុទ្ធហិ សទ្ធិ... បេ... សទិសំ ហោតិ” តិ។ តត្រាតិ តស្មី មាតុលនគរស្ស
សមីបេ, តស្ស វា បរិសាយំ។

អត្តធិចាតិ ឯត្ថ កាមំ យោ បរោ ន ហោតិ, សោ អត្តាតិ សសន្តានោ
“អត្តា” តិ វុច្ចតិ, ហិតសុខេសិកាវេន បន អត្តនិព្វិសេសត្តា ធម្មោ ឥធ “អត្តា” តិ
អធិប្បតោ។ តេនាហា “អត្តា នាម លោកិយលោកុត្តរោ ធម្មោ” តិ។ ទិដា អាចោ
គតោ ឯត្តាតិ ធិចោ, ឡិយេន អនន្ទ្រត្ថតោ ភូមិកាកោ។ ឥធ បន
កាមោយាធិហិ អនន្ទ្រត្ថរណីយត្តា ធិចោ វិយាតិ ធិចោ, អត្តា ធិចោ បតិដ្ឋា
ឯតេសន្តិ អត្តធិចា។ តេនាហា “អត្តានំ ធិប” តិអាទិ។ ធិបកាវោ ចេត្ត
បដិសរណាតាតិ អាហា “ឥទំ តស្សេវ វេវចន” តិ។ អញ្ញសរណាបដិក្ខេបវចនន្តិ
អញ្ញសរណាកាវបដិក្ខេបវចនំ។ ឥទញ្ញំ ន អញ្ញំ សរណំ កត្វា វិហរណស្សេវ

បដិក្ខេបវេទនំ, អថ ខោ អញ្ញាស្ស សរណសភាវស្សេវ បដិក្ខេបវេទនំ
តប្បដិក្ខេបេ ច តេន ឥតរស្សបិ បដិក្ខេបសិទ្ធិតោ។ តេនាហា “ន បី” តិអាទិ។
ឥនានិ តមេវត្ថំ សុត្តន្តវេន សាដេតុំ “វុត្ថម្បិ ចេត” តិអាទិ។ យទិ ឯត្ថ ចាកតិកោ
អត្តា ឥច្ឆិតោ, កមំ តស្ស ធិបសរណភារោ, តស្មា អធិប្បាយិកោ ឯត្ថ អត្តា
ភវេយ្យាតិ បុច្ឆតិ “កោ បនេត្ថ អត្តា នាមា” តិ។ ឥតរោ យថាធិប្បតំ អត្តានំ
ធស្សេន្តោ “លោកិយលោកុត្តរោ ធម្មោ” តិ។ ទុតិយវារោបិ បឋមវារស្សេវ
បរិយាយភាវេន ទេសិតោតិ ធស្សេតុំ “តេនាហា” តិអាទិ វុត្ថំ។

គោចរេតិ ភិក្ខុនំ គោចរជ្ជានភូតេ។ តេនាហា “ចរិតុំ យុត្តជ្ជានេ” តិ។
សកេតិ កមំ បនាយំ ភិក្ខុនំ សកោតិ អាហា “បេត្តិកេ វិសយេ” តិ។ បិតិតោ
សម្មាសម្ពុទ្ធតោ អាគតត្តា “អយំ តុម្ហាកំ គោចរោ” តិ តេន ឧទ្ទិដ្ឋត្តា បេត្តិកេ
វិសយេតិ។ ចរន្តន្តិ សាមិអត្ថ ឧបយោគវេទនន្តិ អាហា “អយមេវត្ថោ” តិ,
ចរន្តានន្តិ ច អត្ថោ, តេនាយំ វិភត្តិវិបល្លាសេនបិ វេទនវិបល្លាសេនបីតិ
ធស្សេតិ។ កិលេសមារស្ស ឱតារាលាកេនេវ ឥតរមារានម្បិ ឱតារាលាកោ
វេទិតព្ពោ។ អយំ បនត្ថោតិ គោចរេ ចរណំ សន្ធាយាហា, វុត្ថ បន
ព្យតិវេកមុខេន អាគតំ។

សកុណោ ហន្តិតិ សកុណាគ្សិ, មហាសេនសកុណោ។ អជ្ឈប្បត្តាតិ
អភិកវេនវសេន បត្តា ឧបគតា។ ន ម្យាយន្តិ មេ អយំ សកុណាគ្សិ នាលំ
អភវិស្ស។ នន្ទលកដ្ឋករណន្តិ នន្ទលេន កសិតប្បទេសោ។ លេខុដ្ឋានន្តិ លេខ្នំ
ឧដ្ឋបិតជ្ជានំ។ សកេ ពលេតិ អត្តនោ ពលហេតុ។ អបត្តទ្វាតិ អវេកាឡត្តម្ហា
សញ្ញាតត្តម្ហា។ អស្សរមាណាតិ អញ្ញាយន្តិ។

មហន្តំ លេខ្នំ នន្ទលេន ភិក្ខុជ្ជានេ សុក្ខតាយ
តិទិណសិទ្ធិអយោយនសទិសំ មហន្តំ លេខ្នំ។ អភិវុហិតាតិ តស្ស អធាភាគេន

អត្តនា បរិសិទ្ធា និលីនយោគ្គប្បទេសំ សល្លកេត្វា តស្សបរិ ចង្គ្គមន្តោ
អស្សរមាណា អដ្ឋាសិ។ “ឯហិ ខោ” តិអាទិ តស្ស អស្សរមាណាការទស្សនំ។
សន្នយ្ហាតិ វាតគ្គហណាវសេន ឧភោ បកេត្វ សមំ វេបេត្វា។ បច្ចុចាទីតិ ចារិសិ។
តត្ថេវាតិ យត្ថ បុព្ពេលាចា បិតោ, តត្ថេវ លេខុម្ពិ។ ឧវន្តិ អត្តនោ ឧវប្បទេសំ។
បច្ចុតាឡេសីតិ បតិ អតាឡេសិ សាវម្ពវសេន វេគេន គន្ធា បហាវណាតោ
វិធាវេន្តិ បតាឡេសិ។ អាវម្មណន្តិ បច្ចយំ។ “អវសរ” ត្ថិ កេចិ។

“កុសលាន” ត្ថិ ឯវំ បវត្ថាយ ទេសនាយ កោ អនុសន្ធិ? យថាអនុសន្ធិ ឯវំ។
អាទិតោ ហិ “អត្ថទីចា, ភិក្ខុវេ, វិហាវថា” តិអាទិនា (ធិ. និ. ៣.៨០) យេវ
អត្ថធម្មបរិយាយេន លោកិយលោកុត្តរធម្មា គហិតា, តេ យេវេត្ថ
កុសលគ្គហណេន គហិតាតិ។ អនវជ្ជលក្ខណានន្តិ អវជ្ជបដិបក្ខសភាវានំ។
“អវជ្ជបរិច្ឆេទសភាវាន” ត្ថិ កេចិ។ តត្ថ បុរិមេ អត្ថវិកល្យវិចាកធម្មធម្មា ឯវំ
គហិតា, ទុតិយេ បនវិចាកធម្មាបិ។ យទិ ឯវំ, កថំ តេសំ សមាទាយ វត្ថនន្តិ? ន
ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋព្ពំ “វិចាកធម្មា សីលាទិវិយ សមាទាយ វត្ថិតញ្ញា” តិ។
សមាទានន្តិ បន អត្តនោ សន្តានេ សម្មា អាទានំ បច្ចយវសេន បវត្ថិ យេវាតិ
ទដ្ឋព្ពំ។ វិចាកធម្មា ហិ បច្ចយវិសេសេហិ សត្តសន្តានេ សម្មទេវ អាហិតា
អាហុអាទិសម្បត្តិវិសេសក្ខតា ឧបរូបរិកុសលវិសេសុប្បត្តិយា ឧបនិស្សយា
ហោន្តិ វេទន្តិ។ បុញ្ញំ បវឡតីតិ ឯត្ថ បុញ្ញន្តិ ឧត្តរបទលោបេនាយំ និទ្ទេសោតិ
អាហា “បុញ្ញជលំ វឡតី” តិ។ បុញ្ញជលន្តិ ច ឯកទេសសរូបេកសេសេន វុត្ថំ
“បុញ្ញញ្ច បុញ្ញជលញ្ច បុញ្ញជល” ត្ថិ អាហា “ឧបរូបរិ បុញ្ញម្បិ បុញ្ញវិចាកោបិ
វេទិតញ្ញា” តិ។

“មាតាបិតុន” ត្ថិអាទិ និទស្សនមត្តំ, តស្មា អញ្ញម្បិ ឯវំរូបំ ហេតុបនិស្សយំ
កុសលំ ទដ្ឋព្ពំ។ សិនេហាវសេនាតិ ឧបនិស្សយក្ខតស្ស សិនេហាស្ស វសេន, ន

សម្បយុត្តស្ស។ ន ហិ សិនេហាសម្បយុត្តំ នាម កុសលំ អត្ថិ។ មុនុមទ្ធុវចិត្តន្តិ
មេត្តាវសេន អតិវិយ មទ្ធុវចិត្តំ វចិត្តំ។ យថា មត្តកប្បត្តំ វដ្ឋតាមិកុសលំ ទស្សេតុំ
“មាតាបិតុនំ ...បេ... មុនុមទ្ធុវចិត្ត”ន្តិ វុត្តំ, ឯវំ មត្តកប្បត្តមេវ វិវដ្ឋតាមិកុសលំ
ទស្សេតុំ “ចត្តារោសតិ...បេ... ពោធិបក្ខិយធម្មា”ន្តិ វុត្តំ។ តទញ្ញេបិ បន
ធានសីលាធិធម្មា វដ្ឋស្ស ឧបនិស្សយភូតា វដ្ឋតាមិកុសលំ វិវដ្ឋស្ស
ឧបនិស្សយភូតា វិវដ្ឋតាមិកុសលន្តិ វេទិតញ្ញា។ បរិយោសានន្តិ
ជលវិសេសាវហតាយ ជលនាយ កោដិ សិខាប្បត្តិ, ទេវលោកេ ច
បរត្ថិសិរិភវោតិ បរិយោសានំ “មនុស្សលោកេ”ន្តិ វិសេសិតំ,
មនុស្សលោកវសេនេវ ចាយំ ទេសនា អាគតាតិ។ មគ្គជលនិព្វានសម្បត្តិ
បរិយោសានន្តិ យោជនា។ វិវដ្ឋតាមិកុសលស្ស វិចាកំ សុត្តបរិយោសានេ
ទស្សីស្សតិ “អថ ខោ, ភិក្ខុវេ, សង្ខា នាម រាជា”ន្តិ អាទិនា (ធី. និ. ៣.១០៨)។

ទទ្ធុនេមិចក្កវត្តិរាជកថាវណ្ណនា

៨១. ឥធាតិ ឥមស្មី “កុសលានំ, ភិក្ខុវេ, ធម្មាន”ន្តិ អាទិនា (ធី. និ. ៣.១១០)
សុត្តទេសនាយ អារទុដ្ឋានេ វដ្ឋវិវដ្ឋតាមិកាវេន សាធារណេ កុសលគ្គហណោ។
តត្ថ វដ្ឋតាមិកុសលានុសន្ធិវសេន “ភូតបុព្វំ ភិក្ខុវេ”ន្តិ ទេសនំ អារភិ, អារកន្តោ
ច ទេសិយមានមត្តំ។ ធម្មបដិក្កាហកានំ ភិក្ខុនំ សង្ខេបតោ ឯវំ ធីបេត្វា អារភីតិ
ទស្សេតុំ “ភិក្ខុវេ”ន្តិ អាទិ វុត្តំ, បឋមំ តថា អធិបេន្តោបិ ភគវា អត្ថតោ ធីបេតិ
វិយាតិ អធិប្បាយោ។

៨២. ព្យាសកម្មីតិ អប្បមត្តកម្មី។ អវសក្កិតន្តិ ឱកតកដ្ឋំ។ នេមិអភិមុខន្តិ
នេមិប្បទេសស្ស សមុខា។ ពន្ធិសុ ចក្កវតនស្ស ឱសក្កិតានោសក្កិតភារំ
ជានិគុំ។ តទេតន្តិ យថាវុត្តជ្ជានា ចវនំ។ អតិពលវនោសេតិ រញ្ញោ ពលវតិ
អនត្ថេ ឧបដ្ឋិតេ សតិ។

អប្បមន្ត្រាតិ រញ្ជ្រា អាណាយ បមាទំ អករោត្តោ។

ឯកសមុទ្ទបរិយន្តមេវាតិ ជម្ពុទីបមេវ សន្ធាយ វទតិ។ សោ ឧត្តរតោ
អស្សកណ្តាបព្ពតេន បរិច្ឆ័ន្ទំ ហុត្វា អត្តានំ បរិក្ខិបិត្វា
បិតឯកសមុទ្ទបរិយន្តោ។ បុញ្ញិទ្ធិវសេនាតិ ចក្កវត្តិភាវាវហាយ បុញ្ញិទ្ធិយា
វសេន។

៨៣. ឯវំ កត្វាតិ កាសាយានិ វត្តានិ អច្ឆានេត្វា។ សុកតំ កម្មន្តិ
នសកុសលកម្មបថមេវ វទតិ។

“នសវិធំ, ឆ្វាទសវិធ”ន្តិ ច វុត្តវិភាគោ បរតោ អាគមិស្សតិ។ បូរេន្តេនេវាតិ
បូរេត្វា បិតេនេវ។ និទ្ទោសេតិ ចក្កវត្តិវត្តស្ស បដិបក្ខក្ខតានំ នោសានំ
អបគមនេ និទ្ទោសេ។ ចក្កវត្តិនំ វត្តតិ ចក្កវត្តិរាជ្ជហិ វត្តិតត្ថវត្តេ។ ភាវិនិ ភូតេ
វិយ ហិ ឧបចារោ យថា “អគមា រាជគហំ ពុទ្ធា”តិ (សុ. និ. ៤១០)។
អធិគតចក្កវត្តិភាវិបិ ហិ តេ តត្ថ វត្តន្តេវាតិ តថា វុត្តំ។

ចក្កវត្តិអរិយវត្តវណ្ណា

៨៤. អញ្ញថា វត្តិតុំ អនេន្តោ សោ ធម្មោ អធិដ្ឋានំ ឯតស្សាតិ តទធិដ្ឋានំ, តេន
តទធិដ្ឋានេន ចេតសា។ សក្ករោត្តោតិ អាទរកិរិយាវសេន ករោត្តោ។ តេនាហ
“យថា”តិអាទិ។ គរុំ ករោត្តោតិ ចាសាណាច្ឆត្តំ វិយ គរុករណាវសេន គរុំ
ករោត្តោ។ តេនេវាហ “តស្មី ការវុប្បត្តិយា”តិ។ មាណេត្តោតិ សម្ភាវនាវសេន
មនេន បិយាយន្តោ។ តេនាហ “តមេវា”តិអាទិ។ ឯវំ បូជយតោ អបចាយតោ
ឯវញ្ច យថាវុត្តសក្ការាទិសម្ពវេតិ តំ នស្សេតុំ “តំ អបទិសិទ្ធា”តិអាទិ វុត្តំ។
“ធម្មាធិបតិភូតោ អាគតភាវេនា”តិ ឥមិនា យថាវុត្តធម្មស្ស ជេដ្ឋកភាវេន
បុរិមបុរិមតរអត្តភាវេសុ សក្កច្ច សមុបចិត្តការំ នស្សេតិ។ “ធម្មវសេនេវ

សព្វកិរិយានំ ករណេនា"តិ ឯតេន ថាននិសង្ខាទីសុ
យថាវុត្តធម្មនិទ្ទេហោណបញ្ញាភារំ ធស្សេតិ។ អស្សតិ រក្ខាវរណាគុត្តិយា។ បរំ
រក្ខន្តោ អញ្ញំ ទិដ្ឋធម្មិកាទិអនត្ថតោ រក្ខន្តោ តេនេវ បរត្ថសាធនេន
ខន្តិអាទិគុណេន អត្តានំ តតោ ឯវ រក្ខតិ។ មេត្តចិត្តតាតិ មេត្តចិត្តតាយ។
និវាសនចារុបនគេហាទីនំ សីតុណ្ហាទិបដិពាហនេន អារវណំ។ អន្តោ ជនស្មិន្តិ
អព្ពន្ធរក្ខតេ បុត្តទារាទិជនេ។

“សីលសំវេរ បតិជ្ជាបេហី”តិ ឥមិនា រក្ខំ ធស្សេតិ, “វត្ថុគន្ធមាលាទីនិ
ទេហី”តិ ឥមិនា អារវណំ, ឥតវេន គុត្តិ។ ភត្តវេតនសម្បទានេនបីតិ បិ-សន្តេន
សីលសំវេរ បតិជ្ជាបនាទីនិ សម្បិល្លាតិ។ ឯសេវ នយោ ឥតោ បរេសុបិ បិ-
សន្តគ្គហណេសុ។ និគមោ និវាសោ ឯតេសន្តិ នេគមា, ឯវំ ជានបនាតិ អាហា
“និគមវាសិនោ”តិអាទិ។

នវវិទា មានមនាតិ “សេយ្យោបាមស្មី”តិអាទិ (សំ. និ. ៤.១០៨; ធរ. ស. ១១២១;
វិភ. ៨៦៦; មហានិ. ២១, ១៧៨) នយប្បវត្តិយា នវវិទា មានសម្ពាតា មនា។
មាតោ ឯវ ហេតុ បមជ្ឈនាការេន បវត្តិយា មានមនោ។ សោគនេ
កាយិកវាចសិកកម្មេ រតោតិ សូរតោ ឧ-ការស្ស ទីយំ កត្វា, តស្ស ភាវោ
សោរជ្ជំ, កាយិកវាចសិកោ អវីតិក្កមោ, សព្វំ វា កាយវចិសុចរិតំ។ សុដ្ឋ
ឱរតោតិ សោរតោ, តស្ស ភាវោ សោរជ្ជំ, យថាវុត្តមេវ សុចរិតំ។ រាគាទីនន្តិ
រាគនោសមោហមាណាទីនំ។ ធម្មនាទីហីតិ ធម្មនសមនបរិនិព្វាបនេហិ។
ឯកមត្តានន្តិ ឯកំ ចិត្តំ, ឯកជំ អត្តនោ ចិត្តន្តិ អត្តោ។ រាគាទីនញ្ចិ បុព្វភាគិយំ
ធម្មនាទិបច្ចេកំ ឥន្ទ្រតព្វំ, ន មគ្គកូណាវិយ ឯកជ្ឈំ បដិសម្ពាទមុខេន
បជហនតោ។ ឯកមត្តានន្តិ វា វិវេកវសេន ឯកំ ឯកាកំ អត្តានំ។ កាលេ
កាលេតិ តេសំ សន្តិកំ ឧបសម្ព័ន្ធមិតព្ពេ កាលេ កាលេ។

៥ ឆ ឋ ត្វាតិ “ឥទំ ខោ, តាត, ត” ឆ្លំ ឃំ ជិតមនវស្សេន វុត្តជ្ជានេ ឋ ត្វា។ វុត្តឆ្លំ
 អរិយចក្កវត្តិវត្តំ។ សមាទេតព្វឆ្លំ “ទសវិធំ, ទ្វាទសវិធ” ឆ្លំ ច ហេដ្ឋា
 វុត្តគណនាយ ច សមាទំ កាតព្វំ អន្ធនំ អនិកំ កត្វា ទស្សេតព្វំ។
 អធម្មរាគស្សាតិ អយុត្តជ្ជានេ រាគស្ស។ វិសមលោកស្សាតិ យុត្តជ្ជានេ បិ
 អតិរិយ ពលវគារេន បវុត្តលោកស្ស។

පක්ෂපාතීයතාව

៨៥. វត្តមានស្បែក បរិបូណ៌ ចក្កវត្តិវត្ត វត្តមានស្បែក, ជោ អបរិបូណ៌ អាហា “បូរេត្វា វត្តមានស្បែក” តិ។ កិត្តាវតា បនស្ស ចារិបូរី ហោតីតិ? តត្ថ “កតាធិការស្ស តាវ ហោជ្ជិមបរិច្ឆេទេន ធានសហិបិ សំវច្ឆរេហិ បូរតិ, បញ្ចវិសតិយា, បញ្ចាសាយ វា សំវច្ឆរេហិ។ អយញ្ច ភេនោ ធម្មច្ឆន្ទស្សបិ តិក្ខមជ្ឈមុទុតាវសេន, ឥតវស្ស តតោ ភិយ្យាបី” តិ វទន្តិ។

ទុតិយាធិបតីវត្តកថាវណ្ណា

៩០. អត្តនោ មតិយាតិ បរម្មរាគតំ បុរាណំ តន្តិ បវេណី លង្ហិទ្ធា អត្តនោ
ស្ម័តិកាការេន។ តេនាហ “ចោរាណក” ន្ទិអាធិ។

ន បព្ពត្តិភិ សមិទ្ធិយា ន បូរេន្ត្រ, ដីតា ន ហោរត្តិភិ អត្ថោ។ តេជារា “ន
វត្តន្ត” ភិ។ តថា ចារា “កត្តចិ សុញ្ញា ហោរត្តិ” ភិ។ តត្ថ តត្ថ រាជកិច្ចេ រញ្ញា អមា
សហ វត្តន្តភិ អមច្ឆា, យេហិ វិជា រាជកិច្ចំ នប្បវត្តភិ។ បរម្មរាគតា ហុត្វា
រញ្ញោ បរិសាយ ភវាតិ ចារិសន្នា។ តេជារា “បរិសារិចរា” ភិ។ តស្មី ឋានន្តរេ
ឋបិតា ហុត្វា រញ្ញោ អាយំ, វេយ្យោ យាថាវតោ គណេន្តិភិ គណាកា។
ជាតិកុលសុតាចារាជិវសេន បុដ្ឋតំ គតត្តា មហាតី មត្តា ឯតេសន្តិ មហាមត្តា,
តេ បន មហានុភាវា អមច្ឆា ឯវាតិ អាហ “មហាអមច្ឆា” ភិ។ យេ រញ្ញោ

ហត្ថានីកាទីសុ អវដ្ឋិតា, តេ អនីកជ្ជាតិ អាហា “ហត្ថិអាចរិយាធម្មោ” តិ។ មន្តំ
បញ្ញំ អសីតា ហុត្វា ជីវន្តិតិ មន្តស្សជីវិនោ, មតិសជីវាតិ អត្ថោ, យេ តត្ថ តត្ថ
រាជកិច្ចេ ឧបទេសនាយិនោ។ តេនាហា “មន្តា វុច្ឆតិ បញ្ញា” តិអាទិ។

អាយុវណ្ណាទិបរិហានិកថាវណ្ណានា

៩០. ពលវលោកត្តាតិ “ឥមស្មី លោកេ ឥនានិ ទលិទ្ធមនុស្សា នាម ពហុ,
តេសំ សព្វេសំ ជនេ អនុប្បទិយមាទេ មយ្ហំ កោសស្ស បរិក្ខយោ ហោតី” តិ ឯវំ
ឧប្បន្នពលវលោកត្តា។ ឧបរូបរិក្ខមីស្វតិ ធកាមសគ្គសង្ខាតាសុ
ឧបរូបរិកាមភូមីសុ។ កម្មស្ស ជលំ អគ្គំ នាម, តំ បនេត្ថ ឧទ្ធកាមីតិ អាហា “ឧទ្ធំ
អគ្គំ អស្ស” តិ។ សគ្គេ និយុត្តា, សគ្គប្បយោជនាតិ វា សោវគ្គិកា។ ទសន្តំ
វិសេសានន្តិ ទិព្វអាយុវណ្ណាយសសុខអាទិបតេយ្យានញ្ជោវ ទិព្វរូចាទីនញ្ច
ជលវិសេសានំ។ វណ្ណាគ្គហឈោន ចេត្ថ សកោ អត្តការវណ្ណា គហិតោ,
រូបគ្គហឈោន ពហិត្វា រូចារម្មណំ។

៩២. សុដ្ឋនិសិទ្ធន្តិ យថាយំ ឥមិនា អត្តការេន អទិន្នំ អាទាតុំ ន សក្កោតិ,
ឯវំ សម្មនេវ តតោ និសេធិតំ កត្វា។ មូលហតន្តិ ជីវិតា វោរោបនេន មូលេ ឯវំ
ហតំ។

៩៦. រាគវសេន ចរណំ ចរិត្តំ, ចរិត្តមេវ ចារិត្តំ, មេធុនន្តិ អធិប្បាយោ, តំ បន
“បរេសំ ទារេស្វ” តិ វុត្តត្តា “មិច្ឆាចារ” តិ អាហា។

១០០. បច្ឆនិកទិដ្ឋិតិ “អត្ថិ ទិន្ន” តិ អាទិកាយ (ម. និ. ១.៤៤១; ២.៩៤; វិភ.
៧៩៣) សម្មាទិដ្ឋិយា បដិបក្ខក្ខតា ទិដ្ឋិ។

១០១. មាតុដ្ឋាធិការ ឧបរិ សយមេវ វត្តតិ។ អតិពលវលោកោតិ អតិវិយ
ពលវា ពហលកិលេសោ, យេន អកាលេ, អទេសេ ច បវត្តតិ។ មិច្ឆាធម្មោតិ
មិច្ឆាវិបរីតោ អវិសភាគវត្តកោ លោកធម្មោ។ តេនាហ “បុរិសាន”ន្តិអាធិ។

តស្ស ភាវោតិ យេន មេត្តាករុណាបុព្វង្គមេន ចិត្តេន បុគ្គលោ
“មត្តយ្យោ”តិ វុច្ចតិ, សោ តស្ស យថាវុត្តចិត្តប្បាទោ, តំសមុដ្ឋានា ច កិរិយា
មត្តយ្យតា។ តេនាហ “មាតិ សម្មា បដិបត្តិយា ឯតំ នាម”ន្តិ។ យា សម្មា
បដិបត្តេ សម្មា អប្បដិបត្តិ, សោបិ ទោសោ អការវកិរិយាធិការតោ។
វិប្បដិបត្តិយំ បន វត្តព្ពមេវ នត្ថិតិ អាហ “តស្ស អភាវោ ចេវ តប្បដិបក្ខតា ច
អមត្តយ្យតា”តិ។ កុលេ ជេដ្ឋានន្តិ អត្តនោ កុលេ វុទ្ធានំ
មហាបិតុច្ចឡបិតុជេដ្ឋកភាតិកាធិនំ។

ធនវស្សយុកសមយវណ្ណានា

១០២. “យ”ន្តិ ឥមិនា សមយោ អាមជ្ជោ, ភុម្មត្ថេ ចេតំ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ
“យស្មី សមយេ”តិ។ អលំ បតិនោតិ អលំបតេយ្យា។ តស្ស បរិយត្តតា
ភិរិយាភាវេនាតិ អាហ “ធាតុំ យុត្តា”តិ។ អគ្គរសានីតិ មជ្ជភាវេន,
កេសជ្ជភាវេន ច អគ្គភូតរសានិ។

ធិប្បិស្សន្តិ បដិបក្ខភាវេន សមុដ្ឋលិស្សន្តិ។ តេនាហ “កុសលន្តិបិ ន
ភិរិស្សតី”តិ។ អហោ បុរិសោតិ មាតាធិសុបិ ឦធិសោ, អញ្ជោសំ កេសំ កី
វិស្សន្តេស្សតិ, អហោ តេជវបុរិសោតិ។

គេហេ មាតុតាមំ វិយាតិ អត្តនោ គេហេ ធាសិភិរិយាភូតមាតុតាមំ វិយ។
មិស្សីការន្តិ មាតាធិសុ ភិរិយាយ វិយ ចារិត្តសង្ករំ។

ពលវកោចោតិ ហន្តកាមតាវសេន ឧប្បត្តិយា ពលវកោចោ។
អាហារេតីតិ អាហានតិ, អត្តនោ កក្កុឡ្យជុស្សភាវេន ចិត្តំ វិពាធិតីតិ អត្តោ។
និស្សយនបាណវសោ ហិ នោសោ។ ព្យាចាធិតីតិ វិជានេតិ, មនោបទ្ធសនតោ
មនស្ស បកោបនតោ។ តិព្ពន្តិ តិក្ខុំ, សា បនស្ស តិក្ខុតា សរីរេ អវហន្តេបិ
សិនេហាវត្ថុំ លង្ខិទ្វាបិ បវត្តិយា វេទិតញ្ញាតិ អាហា “បិយមានស្សបី” តិអាធិ។

១០៤. កប្បវិជានសោ កប្បោ ឧត្តរបទលោបេន, អន្តរាវ កប្បោ អន្តរកប្បោ។
តណ្ហាធិភេនោ កប្បោ ឯតស្ស អត្ថីតិ កប្បោ, សត្តលោកោតិ អាហា “អន្តរាវ
លោកវិជានសោ” តិ។ ស្វាយំ អន្តរកប្បោ កតិវិជោ, កថញ្ញាស្ស សម្ពុតោ, កី
គតិកោតិ អន្តោគធំ ចោធនំ សន្ធាយាហា “អន្តរកប្បោ ច នាមា” តិអាធិ។
លោភុស្សនាយាតិ លោភាធិកាយ បជាយ វត្តមាធាយ។

ឯវំ ចិន្តយីស្វតិ បុព្វេ យថានុស្សវានុស្សវណោន, អត្តនោ ច អាយុវិសេសស្ស
លកនតោ។ គុម្ពលតាធិហិ គហនំ ឋានន្តិ គុម្ពលតាធិហិ សញ្ញាធិតាយ
គហនក្ខតំ ឋានំ។ រុក្ខេហិ គហនន្តិ រុក្ខេហិ និរន្តរនិចិត្តេហិ គហនក្ខតំ។
នទីវិទុក្ខន្តិ ជិន្នតជាហិ នទីហិ ឱរតោ, ចារតោ ច វិទុក្ខំ។ តេនាហា
“នទីន” តិអាធិ។ បព្ពតេហិ វិសមំ បព្ពតន្តំ។ បព្ពតេសុ វា ជិន្នតជេសុ ធុរាហេហំ
វិសមជ្ជានំ។ សភាគេតិ ជីវនវសេន សមានភាគេ សទិសេ ករិស្សន្តិ។

អាយុវណ្ណាធិវឌ្ឍនកថាវណ្ណាធា

១០៥. អាយតន្តិ វា ធិបំ ចិរកាលិកំ។ មរណាវសេន ហិ ញាតិក្ខយោ
អាយតោ អបុនរាវត្តនតោ, ន រាជកយាធិនា ឧក្កមនវសេន បុនរាវត្តិយាបិ
តស្ស លព្ពនតោ។ ឱសក្កេយ្យមាតិ ឱរមេយ្យម។ វិរមណាម្មិ អត្តតោ
បជហនមេវ បរិច្ឆជនការតោតិ អាហា “បជហេយ្យមាតិ អត្តោ” តិ។ សីលគព្ពេ

វង្សតត្តាតិ មាតុ, បិតុ ច សីលវន្តតាយ តទវយវគ្គតេ គព្វេវង្ស “សីលគព្វ
វង្សតា” តិ វុត្តា, ឯតេន ឧតុអាហារស្សវិយ តទញ្ញស្សបិ ពាហិរស្ស បច្ចយស្ស
វសេន សត្តសន្តានស្សវិសេសាធានំ ហោតីតិ ទស្សេតិ។ យំ បនេត្ត វត្តព្ពំ, តំ
ព្រហ្មជាលដីកាយំ (ធិ. និ. ដី. ១.៧) វុត្តមេវ។ **ខេត្តវិសុទ្ធិយាតិ**
អធិជ្ជានក្ខតវត្តវិសុទ្ធិយា។ ននុ ច តំ វិសេសាធានំ ជាយមាណំ រូបសន្តតិយា ឯវ
ភវេយ្យាតិ? សច្ចមេតំ, រូបសន្តតិយា បន តថា អាហិតវិសេសាយ
អរូបសន្តតិបិ លទ្ធិបកាវា ឯវ ហោតិ តប្បដិពទ្ធវុត្តិការតោ។ យថា
កតឡើ កាវាហារេន ឧបត្ថម្ភិតេ រូបកាយេ សញ្ញាបិ អត្តភាវោ អនុគ្គហិតោ ឯវ
នាម ហោតិ, យថា បន រញ្ជោ ចក្កវត្តិនោ បុញ្ញវិសេសំ ឧបនិស្សយ តស្ស
ឥត្តិវតនាធិនំ អនញ្ញសាធារណា តេ តេវិសេសា សម្ពវន្ត តញ្ញាវេ ភាវតោ,
តទភាវេ ច អភាវតោ, ឯវមេវ តស្មី កាលេ មាតាបិតុនំ យថាវុត្តបុញ្ញវិសេសំ
ឧបនិស្សយ តេសំ បុត្តានំ ជាយមាណំ ធិយាយុកតា ខេត្តវិសុទ្ធិយាវ
ហោតីតិ វេទិតញ្ញា សំវេគធម្មធន្ទាធិសមុបព្រហិតាយ តទា តេសំ
កុសលចេតនាយ តថា ឧឡារភាវេន សមុប្បជ្ឈនតោ។ **ឯត្តាតិ ឥមស្មី**
មនុស្សលោកេ, តត្តាតិ យថាវុត្តំ កុសលធម្មំ សមាធាយ វត្តមាទេ
សត្តនិកាយេ។ តត្តវាតិ តស្មីយេវ សត្តនិកាយេ។ “អត្តនោវ
សីលសម្បត្តិយា” តិ វុត្តំ សសន្តតិបរិយាបន្នស្ស ធម្មស្ស តត្ត
វិសេសប្បច្ចយភាវតោ។ ខេត្តវិសុទ្ធិបិ បន ឥធាបិ បដិក្ខិបិតុំ ន សក្កា។

កោដ្ឋាសាតិ ចត្តាវីសវស្សយុកាតិអាទយោ
អសីតិវស្សសហស្សយុកបរិយោសាធា ឯកាទស កោដ្ឋាសា។
អធិន្ទាធានាធិហិតិ អាទិ-សន្តេន កុលេ ជេដ្ឋាបចាយិ កាបរិយោសាធានំ ទសន្តំ
ចាបកោដ្ឋាសានំ គហណាំ។

សង្ខារឧប្បត្តិវណ្ណានា

១០៦. ឯវំ ឧប្បជ្ឈនកតណ្ហាតិ ឯវំ វចីកេនំ ចាបនវសេន បវត្តា
ភុញ្ញតុកាមតា។ អនសនន្តិ កាយិ កកិរិយាអសមត្តតាហេតុភូតោ
សវីរសង្ការោ។ តេនាហ “អវិច្ឆារិកភារោ”តិអាទិ។ យននិវាសតន្តិ
តាមនិកមរាជជានំ យននិវិជ្ជតំ អញ្ញមញ្ញស្ស នាតិទ្វរវត្តតំ។ និរន្តរប្បវតោតិ
និរន្តរំវិយ បុណ្ណោ តត្របតានំ សត្តានំ ពហុភាវតោ។

មេត្តយ្យពុទ្ធប្បាទវណ្ណានា

១០៧. កិញ្ចាបិ បុត្តេ វឿមាណកវសេន ទេសនា អាគតំ, ឥទំ បន ន
វឿមាណកវសេន វុត្តំ។ កស្មាតិ ចេ អាហ “ន ហី”តិអាទិ។ សត្តានំ
វឿមាណាយុកកាលេ ពុទ្ធា ន និព្ពត្តន្តិ សំសារេ សំវេគស្ស ទុត្តិភាវនីយត្តា។
តតោ វស្សសតសហស្សតោ ឱរមេវ ពុទ្ធប្បាទកាលោ។

១០៨. សមុស្សិតជ្ជេន យូចោ វិយាតិ យូចោ, យូបន្តិ ឯត្ថ សត្តា
អនេកភូមិក្ខជាតារោវរកាធិវន្តតាយាតិ យូចោ, ចាសាទោ។ រញ្ជោ
ហេតុភូតេនាតិ ហេតុអត្ថេ ករណាវចនន្តិទស្សេតិឧស្សហសម្មត្តិអាទិនា។
មហតា រាជានុភាវេន, មហតា ច កិត្តិសទ្ធនេន សមន្នាគតត្តា ចត្វហិ
សង្កហវត្ថុហិ មហាជនស្ស រញ្ជនតោ មហាបនាទោ នាម រាជា ជាតោ។
ជាតកេតិ មហាបនាទជាតកេ (ជា. ១.៣.៤០ មហាបនាទជាតកេ)។

បនាទោ នាម សោ រាជាតិ “អតីតេ បនាទោ នាម សោ រាជា អស្សោសី”តិ
អត្តភាវន្តរតាយ អត្តានំ បរំវិយ និទ្ទិសតិ។ អាយស្មា ហិ ភទ្ទជិត្តេហេ អត្តនា
អជ្ឈាវុត្តបុព្វំ សុវណ្ណាចាសាទំ ទស្សេត្វា ឯវមាហា។ យស្ស យូចោ សុវណ្ណាយោតិ
យស្ស រញ្ជោ អយំ យូចោ ចាសាទោ សុវណ្ណាយោ សុវណ្ណមយោ។ តិរិយំ

សោឡសុព្វេនាតិ វិត្តារតោ សោឡសសវចាតប្បមាណោ, សោ បន
អឡយោជនប្បមាណោ ហោតិ។ ឧត្តមាហុ សហស្សធាតិ ឧត្តំ ឧច្ចការំ អស្ស
ចាសាទស្ស សហស្សធា សហស្សកណ្ឌប្បមាណំ អាហុ, សោ បន យោជនតោ
បញ្ចវីសតិយោជនប្បមាណោ ហោតិ។ កេចិ បនេត្ថ គាថាសុខត្ថំ “អាហូ”តិ
ធិយំ កតំ, អហុ អហោសីតិ អត្ថំ វេទន្តិ។

សហស្សកណ្ឌាតិ សហស្សភូមិកោ, “សហស្សខណ្ឌោ” តិបិ ចាថោ, សោ
ឯវ អត្តោ។ សតគេណ្ឌាតិ អនេកសតនិយូហាកោ។ ធជាលូតិ តត្ថ តត្ថ
និយូហាសិខរាជីសុ បតិជ្ជបិតេហិ សត្តិធជីវវុទ្ធិធជាធិហិ ធជេហិ សម្មន្នោ។
ហរិតាមយោតិ ចាមីករសុវណ្ណាមយោ។ កេចិ បន ហរិតាមយោតិ
“ហរិតមណីបរិក្ខេជា”តិ វេទន្តិ។ ភន្ធព្ពាតិ នជា។ ធសហស្សានិ សត្តធាតិ
ធមត្តានិ ភន្ធព្ពសហស្សានិ សត្តធា តស្ស ចាសាទស្ស សត្តសុ ឃានេសុ រញ្ជោ
អភិរមាបនត្ថំ នច្ចិសូតិ អត្តោ។ តេ ឯវំ នច្ចន្តាបិ កិរ រាជានំ ហាសេតុំ
នាសក្ខីសុ។ អថ សក្កោ ទេវរាជា ទេវនជំ បេសេត្វា សមជ្ឈំ កាវេសិ, តទា រាជា
ហសីតិ។

កោដិកាមោ នាម មាបិតោ។ វត្ថូតិ ភន្ធជិត្តរស្ស វត្ថុ។ តំ
ថេរគាថាវណ្ណនាយំ (ថេរគា. អដ្ឋ. ភន្ធជិត្តរគាថាវណ្ណនាយ) វិត្តារតោ
អាគតមេវ។ ឥតរស្សាតិ នឡ ការទេវបុត្តស្ស។ អានុការាតិ
បុញ្ញានុការនិមិត្តំ។

ធានវសេន ទត្វាតិ តំ ចាសាទំ អត្តនោ បរិគ្គហការីវិយោជនេន ធានមុខេ
និយោជេត្វា។ វិស្សន្នេត្វាតិ ចិត្តនេវ បរិច្ឆជនវសេន ទត្វា បុន ទត្តិណោយ្យានំ
សន្តកការីករណេន និវេក្ខបរិច្ឆាគវសេន វិស្សន្នេត្វា។ ឯត្ថកេនាតិ

“ភូតបុព្វំភិក្ខុវេ” តិ អាទិ កត្វា យាវ “បព្វជិស្សតី” តិ បទំ ឯត្ថកេន
នេសនាមគ្គេន។

ភិក្ខុនោ អាយុវណ្ណាទិវឌ្ឍនកថាវណ្ណនា

១១០. ឥទំ ភិក្ខុនោ អាយុស្មិន្តិ អាយុស្មី សាធម្មតព្ពេ ឥទំ ភិក្ខុនោ ឥច្ឆិតព្ពំ
ចិរជីវិតាយ ហេតុការតោតិ។ តេនាហ “ឥទំ អាយុការណា” ត្ថិ។

សម្មន្ទសីលស្ស

អវិប្បជិសារថាមោជ្ជបីតិបស្សន្តិសុខសមាធិយថាភូតញ្ញាណាទិសម្កវតោ
តំសមុដ្ឋានបណ៌ត្សបេហិ កាយស្ស ដុដត្តាសវីរេ វណ្ណាធាតុ វិប្បសន្នា ហោតិ,
កល្យាណោ ច កិត្តិសន្នោ អព្ពគ្គច្ឆតីតិ អាហ “សីលវតោ ហី” តិអាទិ។

វិវេកជំ បីតិសុខាទីតិ អាទិ-សន្នេន សមាធិជំ បីតិសុខំ, អបីតិជំ កាយសុខំ,
សតិចារិសុទ្ធិជំ ឧបេក្ខាសុខញ្ច សង្កណ្ណាតិ។

អប្បជិក្កលតាវហោតិ អប្បមាណានំ សត្តានំ, អត្ថនោ ច តេសុ
អប្បជិក្កលការតោ។ ហិតូបសំហារាទិវសេន បវត្តិយា សព្ពទិសាសុ
ជរណាអប្បមាណាវសេន សព្ពទិសាសុ វិច្ឆារិកតា។

“អរហត្តជលេសម្ពាតំ ពល” ត្ថិ វុត្តំ តស្ស អកុប្បធម្មតាយ កេនចិ
អនភិកវនីយការតោ។

“លោកេ” តិ ឥទំ យថា “ឯកពលម្បី” តិ ឥមិនា សម្ពុទ្ធិយតិ, ឯវំ “ឧប្បសហំ
ធុរភិសម្កវ” ត្ថិ ឥមេហិចិ សម្ពុទ្ធិតព្ពំ។ លោកបរិយាបន្នេហាវ ហិ ធម្មេហិ តេសំ
ពលស្ស ឧប្បសហតា, ធុរភិសម្កវតា, ន លោកុត្តរេហិតិ។ ឯត្ថេវាតិ ឯតស្មី
អរហត្តជលេ ឯវ, តទត្ថន្តិ អត្ថោ។

លោកុត្តរឫញម្បីតិ លោកុត្តរឫញម្បី ឫញជលម្បី។ យាវ អាសវក្ខយា
បវឡតិ វិវដ្តកាមិកុសលធម្មានំ សមាធានហេតុតិ យោជនា។ អមតចានំ
បិវីសុ ហេដ្ឋិមមគ្គជលសមធិកមវសេនាតិ អធិប្បាយោ។

ចក្កវត្ថិសុត្តវណ្ណោយ លីនត្ថប្បកាសនា។

២. អគ្គញសុត្តវណ្ណោ

វាសេដ្ឋការទ្វាជវណ្ណោ

១១១. ឯត្ថាតិ “ឫញារមេ, មិការមាតុចាសាទេ” តិ ឯតស្មី បទទ្វយេ។
កោយំ ឫញារមោ, កថញ ឫញារមោ, កា ច មិការមាតា, កថញស្ស
ចាសាទោ អហោសីតិ ឯតស្មី អន្តោលីនេ អនុយោគេ។ អយំ ឥធានិ វុច្ចមាណ
អនុបុត្តិកថា អាទិតោ បដ្ឋាយ សន្នេហេនេវ អនុបុត្តិកថា។ បទុមុត្តរំ ភកវន្តំ
ឯកំ ឧចាសិកំ អគ្គបដ្ឋាយិកជ្ជានេ វេបេន្តិ ទិស្វាន តត្ថ
សញ្ញាតការវេហុមាណ តមេវត្ថំ បុរក្ខត្វា ភកវន្តំ និមន្តេត្វា។
មេណ្ឌាកបុត្តស្សតិ មេណ្ឌាកសេដ្ឋិបុត្តស្ស។ សោតាបន្នា អហោសិ តថា
កតាធិការត្ថា។

មាតុជ្ជានេ វេបេសិ អត្ថនោ សីលាចារសម្បត្តិយា គរុជ្ជានិយត្ថា។
ឧបយោគន្តិ តត្ថ តត្ថ អប្បេតព្ពជ្ជានេ អប្បនាវសេនវិនិយោគំ អគមំសុ។
អញ្ជេហិ ច វេជ្ជរិយលោហិតផ្គុំមសារគល្លាធិហិ។ ភស្សតីតិ ឌីតរតិ។
សុទ្ធិចាសាទោវ ន សោភតីតិ កេវលោ ឯកចាសាទោ ឯវ វិហារោ ន សោភតិ។
និយ្ហហានិ ពហុនិ និហរិត្វា កត្តព្ភសេនាសនានិ “ធុវឡុកេហានី” តិ វេទន្តិ។ មជ្ឈេ

គព្ភោ សមន្តតោ អនុបរិយាយតោតិ ឯវំ ទ្ធិក្ខត្តំ វឌ្ឍេត្វា កតសេនាសនាទិ
នុវឌ្ឍេតេហានិ។ ចូឡចាសាទាតិ ខុទ្ទកចាសាទា។

ឧត្តរទេវីវិហារោ នាម នករស្ស ចាចិនទ្វារសមីបេ កតវិហារោ។

តិវត្តិយលីដ្ឋស្ស អគ្គហិតត្តា នេវ តិវត្តិយបរិវាសំ វសន្តិ។
អនុបសម្បន្នការតោ អាបត្តិយា អាបន្នាយ អភាវតោ ន អាបត្តិបរិវាសំ
វសន្តិ។ ភិក្ខុការវន្តិ ឧបសម្បទំ។ តេវិជ្ជសុត្តន្តិ ឥមស្មី ធីយនិកាយេ តេវិជ្ជសុត្តំ
សុត្វា។

១១៣. អនុវត្តមាណ ចង្គ្គមីសុ អនុចង្គមនេ យថាធិប្បេតស្ស អត្ថស្ស
បុច្ឆនាទីនំ អសក្កុណោយ្យត្តា។ តេសន្តិ តេសំ ទ្ធិន្តិ។ តេនាហ “បណ្ឌិតតរោ”តិ។
អត្តាតិ ភវត្ថុ។ កុលសម្បន្នាតិ សម្បន្នកុលា ឧទិតោទិតេ ព្រាហ្មណកុលេ
ឧប្បន្នា។ ព្រាហ្មណកុលាតិ កេនចិ ចារិជុញ្ញេន អនុបទុតា ឯវ
ព្រាហ្មណកុលា។ តេនាហ “ភោគាទិសម្បន្ន”ន្តិអាទិ។ ឥមេ ព្រាហ្មណា ឧទ្ធា
ហុត្វា “ឥមំ វសលំ បព្ពដ្ឋំ បព្ពជីសូ”តិអាទិនា ជាតិអាទិនិ យដ្ឋេន្តា អក្កោសន្តិ។
បរិភាសន្តិតិ បរិភវិត្វា ភាសន្តិ។ អត្តនោ អនុរូចាយាតិ អត្តនោ អន្លាសយស្ស
អនុរូចាយ។ អន្តរន្តរា វិច្ឆិដ្ឋំ បរិវត្តិយមាណ បរិភាសា បរិបុណ្ណា នាម ន ហោតិ
ខណ្ឌាការតោ, តត្ថិបរិយាយតោ បរិបុណ្ណា នាម ហោតីតិ អាហ
“អន្តរា”តិអាទិ។

អប្បតិដ្ឋតាយាតិ អបស្សយរហិតត្តា។ វិភិន្នោតិ វិនដ្ឋោ។

ឥតវេ តយោ វណ្ណាតិ ខត្តិយាធយោ វណ្ណា ហីនា។ ននុ ខត្តិយាវ សេដ្ឋា
វណ្ណា យថា ពុទ្ធា ឯតរហិ ខត្តិយកុលេ ឯវ ឧប្បន្នាតិ? សច្ចមេតំ, តេ បន
អត្តនោ មិច្ឆាភិមាទេន, មិច្ឆាតាហេន ច “ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋា វណ្ណា”តិ វទន្តិ,

តំ តេសំ វេចនមត្ថំ។ “សុដ្ឋន្តីតិ សុទ្ធា ហោន្តិ, ន និទ្ធុំ ករហំ ចាបុណ្ណី” តិ វេទន្តិ។
សុដ្ឋន្តី វា សំសារតោ សុដ្ឋន្តិ, ន សេសា វណ្ណា អសុក្កជាតិកត្តា,
មន្តុដ្ឋនាភាវតោ ចាតិ។ ព្រហ្មនោ មុខតោ ជាតា វេទវេចនតោ ជាតាតិ
មុខតោ ជាតា។ តតោ ឯវ ព្រហ្មនោ មហាព្រហ្មនោ វេទវេចនតោ វិជាតាតិ
ព្រហ្មជា។ តេន ធុរិយេនាបិ និម្មិតាតិ ព្រហ្មនិម្មិតា។ វេទវេទន្តាទិព្រហ្មនាយដ្ឋំ
អរហន្តីតិ ព្រហ្មនាយាទា។ មុណ្ឌាកេ សមណាកេតិ ឯត្ថ ក-កា រោ ករហាយន្តិ
អាហា “និទ្ធាន្តា ជិតុច្ឆន្តា វេទន្តី” តិ។ ឥព្ពេតិ សុទ្ធេ, តេ បន យវេននេន ពន្ធា
និហ័នតរាតិ អាហា “គហបតិកេ” តិ។ កណ្ណេតិ កណ្ណជាតិកេ។ ពន្ធនេន ពន្ធុ,
កស្ស បន ពន្ធុតិ អាហា “មាស្ស ពន្ធុតេ” តិ។ ចាទាបច្ឆេតិ ចាទតោ
ជាតាបច្ឆេ។ អយំ កិរ ព្រាហ្មណានំលទ្ធិ “ព្រាហ្មណា ព្រហ្មនោ មុខតោ ជាតា,
ខត្តិយា ឧរតោ, ឡូហិ វេស្សា, ចាទតោ សុទ្ធា” តិ។

១១២. យស្មា បឋមកប្បិកកាលេ ចតុវណ្ណាវវត្ថានំនត្ថិ, សព្វេវ សត្តា
ឯកសទិសា, អបរភាគេ បន តេសំ បយោគភេទវសេន អហោសិ, តស្មា វុត្ថំ
“ហោរាណំ... បេ... អជានន្តា” តិ។ លទ្ធិភិទ្ធនត្ថាយាតិ “ព្រាហ្មណា ព្រហ្មនោ
បុត្តា ឱរសា មុខតោ ជាតា” តិ ឯវ បវត្ថាយ លទ្ធិយាវិនិវេឋនត្ថំ។
បុត្តប្បជីលាភត្ថាយាតិ “ឯវំ មយំ បេត្តិកំ ឥណំ សោធស្សាមា” តិ លទ្ធិយំ បត្វា
បុត្តប្បជីលាកាយ។ អយព្ពេត្ត ធម្មិកានំ ព្រាហ្មណានំ អដ្ឋាសយោ។
សញ្ញាតបុច្ឆាតិ វជស្សលា។ ឥត្ថីនញ្ញិ កុមារិភាវប្បត្តិតោ បដ្ឋាយ
បច្ឆិមវយតោ ឱរំ អសតិ វិពន្ធុ អដ្ឋមេ អដ្ឋមេ សត្តាហោ កញ្ញាសយសញ្ញិតេ
តតិយេ អាវត្តេ កតិបយា លោហិតបិដ្ឋុ កា សណ្ឌាហិតា អគ្គហិតបុច្ឆា ឯវ
ភិដ្ឋន្តិ, តតោ លោហិតំ បក្សវតិ, តត្ថ ឧតុសមញ្ញា, បុប្ផសមញ្ញា ច។ នេសន្តិ
ព្រាហ្មណានំ។ សច្ចវចនំ សិយាតិ “ព្រហ្មនោ បុត្តា” តិ អាទិវចនំ សច្ចំ យទិ
សិយា, ព្រាហ្មណីនំ... បេ... មុខំ ភវេយ្យ, ន ចេតំ អត្ថិ។

ចតុវណ្ណសុទ្ធិវណ្ណា

១១៥. មុខឆ្នេនកវ៉ាទន្តិ “ព្រាហ្មណា មហាព្រាហ្មណោ មុខតោ ជាតា” តិ
វ៉ាទស្ស ឆេនកវ៉ាទំ។ អរិយភាវេ អសមត្ថាតិ អនិយភាវាវហា។
បកតិកាធុ កាតិ សភាវេនេ ន សុទ្ធា។ កល្យាណតិ កិលិដ្ឋោ ឧបតាបកោ។
តេនាហ “ធុក្ខាតិ អត្ថោ” តិ។

សុក្កភាវោ នាម បរិសុទ្ធតាតិ អាហ “និក្ខិលេសភាវេន បណ្ឌាវ” តិ។
សុក្កាតិ ន កិលិដ្ឋោ អនុបតាបកោតិ វុត្ថំ “សុខោតិ អត្ថោ” តិ។

១១៦. ឧភយវោកិល្លោតិ វចនិបល្លាសេន វុត្ថន្តិ អាហ “ឧភយេសុ
វោកិល្លោសូ” តិ។ មិស្សីភូតេសូតិ “កទាចិ កល្យាណ ធម្មា, កទាចិ សុក្កា ធម្មា” តិ
ឯវំ ឯកស្មី សន្តានេ, ឯកស្មីយេវ ច អត្ថភាវេ បវត្ថិយា មិស្សីភូតេសុ, ន បន
ឯកជ្ឈំ បវត្ថិយា។ ឯត្ថាតិ អនន្តវុត្ថធម្មាវ អន្ធាធិដ្ឋាតិ អាហ
“កល្យាណសុក្កធម្មេសូ” តិ។ យស្មា ច តេ ព្រាហ្មណា ន ចេវ តេ ធម្មេ អតិក្កត្តា,
យាយ ច បដិបទាយ អតិក្កមេយ្យំ, សាមិ តេសំ បដិបទា នត្ថិ, តស្មា វុត្ថំ
“វត្ថុមាធាបី” តិ។ នាទុជាទន្តិ អយថាភូតវ៉ាទការតោ។ អនុជាទន្តិ នាម
អព្ពនុមោទន្តិ តទការំ ទស្សន្តេន “នាទុមោទន្តិ, ន បសំសន្តិ” តិ វុត្ថំ។ ចតុន្ទំ
វណ្ណានន្តិ និទ្ធារណោ សាមិវចនំ។ តេសន្តិ បន សម្ពន្ធមិ វា សាមិវចនំ។ តេ ច
ព្រាហ្មណា ន ឯវុចា ន ឯទិសា, យាទិសោ អរហា ឯកទេសេនាមិ តេន តេសំ
សទិសតាភាវតោ, តស្មា តេន ការណេន នេសំ ព្រាហ្មណានំ “ព្រាហ្មណោវ
សេដ្ឋោ វណ្ណា” តិ វ៉ាទំ វិញ្ញា យថាភូតវ៉ាទិនោ ពុទ្ធាទយោ អរិយា នាទុជាទន្តិ។

អារកត្តាធិប៉ាតិ ឯត្ថ កិលេសានំ អារកត្តា បហ្នានការតោ ទូរត្តា អរហំ,
កិលេសារីនំ ហតត្តា អរហំ, សំសារចក្កស្ស អរាទំ ហតត្តា អរហំ, បច្ចយាធិនំ

អរហន្តា អរហំ, ចាបករណេ រហាការេន អរហន្តិ ឯវមត្តោ វេទិតញោ។
អយមេត្ត សង្ខេបោ, វិត្តារោ បនវិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ១.១២៥ អាធមយោ), តំ
សំវណ្ណានាសុ (វិសុទ្ធិ. ដី. ១.១២២) ច វុត្តនយេន វេទិតញោ។ អាសវានំ ជីណត្តាតិ
ចតុន្នម្បិ អាសវានំ អនវសេសតោ បហីនត្តា។ ព្រហ្មចរិយវាសន្តិ
មគ្គព្រហ្មចរិយវាសំ។ តស្ស វាសស្ស បរិយោសិតត្តា វុត្តវាសោ, ធនន្នម្បិ វា
អរិយវាសានំ វុត្តត្តា វុត្តវាសោ។ វុត្តញ្ចេតំ -

“ធនយិមេ, ភិក្ខុវេ, អរិយាវាសា, យធិរិយា អារសីសុ វា អារសន្តិ វា
អារសិស្សន្តិ វា។ កតមេ ធន? ឥធន, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ បញ្ចន្តិវិប្បហីនោ ហោតិ
ធម្មន្តិសមន្នាគតោ ឯការក្ខោ ចតុរាបស្សនោ បនុណ្ណាបច្ឆេកសច្ឆោ
សមវយសវេសនោ អនាវិលសន្តិប្បោ បស្សន្ធកាយសន្តិារោ
សុវិមុត្តចិត្តោ សុវិមុត្តបញ្ញោ។ ឥមេ ខោ, ភិក្ខុវេ, ធន អរិយាវាសា”តិ (អ.
និ. ១០.១៩)។

វុស្សតីតិ វា វុសិតំ, អរិយមគ្គោ, អរិយជលញ្ចោ, តំ ឯតស្ស អត្ថិតិ
អតិសយវចនិន្នាវសេន អរហា “វុសិតវា”តិ វុត្តោ។ ករណីយំ នាម
បរិញ្ញាបហានសច្ចិកិរិយាការីនា ធុក្ខស្សន្តំ កាតុកាមេហិ ឯកន្តតោ
កត្តព្ភត្តា, តំ បន យស្មា ចតុហិ មគ្គហិ បច្ឆេកំ ចតុសុ សច្ឆេសុ កាតព្វំ កតំ,
តស្មា វុត្តំ “ចតុហិ...បេ... កតករណីយោ”តិ។ ឌីសីនាបនដ្ឋេន ភារា វិយាតិ
ភារា, កិលេសា, ឧន្ទា ច។ វុត្តញ្ចា “ភារា ហវេ បញ្ចក្ខន្ធា”តិ (សំ. និ. ៣.២២)
ឌីហារិតោតិ អបដិតោ។ សកោ អត្តោ សធត្តោតិ ឯត្ថ ធន-កាវោ បធនន្តិករោ។
កាមំ ធិដ្ឋិអាធមយោមិ សំយោជនានិ ឯវ, តថាមិ តណ្ហាយ ភវសំយោជនដ្ឋោ
សាតិសយោ។ យថាហា “អវិជ្ជាជីវរណានំ សត្តានំ តណ្ហាសំយោជនាន”ន្តិ។ (សំ.
និ. ២.១២៥, ១២៦, ១២៧, ១៣២, ១៣៤, ១៣៦, ១៤២; ៣.៥.៥២០; កថា. ៧៥)

តតោ សា ឯវ សុត្ត (ធី. និ. ២.៤០០; ម. និ. ១.៩៣, ១៣៣; ៣.៣៧៣; សំ. និ. ៣.១០៨១; បដិ. ម. ១.៣៤ អាធមយោ) សមុទយសច្ចភាវេន វុត្តា, តស្មា វុត្តំ “កវសំយោជនំ វុច្ចតិ តណ្ហា” តិ។ សមុទញ្ញា វិមុត្តាតិ សម្មា អញ្ញាយ ជាននក្ខតាយ អគ្គមគ្គបញ្ញាយ សម្មា យថាភូតំ យំ យថា ជានិតព្ពំ, តំ តថា ជានិត្វា វិមុត្តោ។ ឥមស្មី លោកេតិ ឥមស្មី សត្តលោកេ។ ឥធនត្តភាវេតិ ឥមស្មី អត្តភាវេ, បរត្តភាវេតិ បរស្មី អត្តភាវេ, ឥធលោកេ, បរលោកេ ចាតិ អត្តោ។

១១៧. អន្តរវិហិតាតិ វិភាគវិហិតា។ តេនាហ “អត្តនោ កុលេន សទិសា” តិ។ អនុយន្តិតិ អនុយន្តា, អនុយន្តា ឯវ អានុយន្តា, អនុវត្តកា។ តេនាហ “វសវត្តិនោ” តិ។

១១៨. និវិជ្ជាតិ សទ្ធម្បវត្ថុស្មី អនុបវិសនវសេន និវិជ្ជា។ តតោ ឯវ តស្មី អធិកំ និវិសនតោ អភិនិវិជ្ជា។ អចលជ្ជិតាតិ អចលភាវេ ឋិតា។

យន្តិយំ កថេតព្ពជម្ពំ អនុបធាវេត្វា, តទត្តញ្ច អប្បច្ចក្ខំ កត្វា កថនំ, ឯតំ អជ្ជានំ អការណំ តស្ស ពោធិមូលេយេវ សមុច្ឆិន្ទត្វា។ វិច្ឆិន្ទជននត្ថន្តិ រតនត្ថយសទ្ធាយ វិច្ឆិន្ទស្ស ឧប្បាទនត្ថំ, អញ្ញាបត្តាយាតិ អត្តោ។ សោតិ មារោ។ មុសាវាទំ កាតុំ នាសក្ខិតិ អាគតជលស្ស អរិយសាវកស្ស បុរតោ មុសា វត្ថុំ ន វិសហិ, តស្មា អាម មារោស្មីតិ បដិជាជិ។ សិលាបថវិយន្តិ រតនមយសិលាបថវិយំ។ សិនេវុំ កិវ បរិវារេត្វា ឋិតោ ភូមិប្បនេសោ សត្តរតនមយោ, “សុវណ្ណាមយោ” តិ កេចិ, សាវិត្តារតោ, ឧព្ពេជតោ អនេកយោជនសហស្សបរិមាណា អតិវិយ និច្ចលា។ កី ត្វំ ឯត្តាតិ កី ការណា ត្វំ ឯត្ត។ “ឋិតោ” តិ អច្ឆរំ បហរិ។ ឋាតុំ អសក្កោន្តោតិ អរិយសាវកស្ស បុរតោ ឋាតុំ អសក្កោន្តោ។ អយញ្ញិ អរិយធម្មាធិគមស្ស អានុភាវោ, យំ មារោចិ នាម មហានុភាវោ ឧដុកំ បដិប្បវិតុំ ន សក្កោតិ។

មក្តៅ ឯវ មូលំ មគ្គមូលំ, តស្ស។ សញ្ញាតត្តា ឧប្បន្នត្តា។ តេន មគ្គមូលេន
បតិដ្ឋិតសន្តានេលទ្ធិបតិដ្ឋា។ ភគវតោ ទេសនាធម្មំ និស្សាយ អរិយាយ
ជាតិយា ជាតោ “ភគវន្តំ និស្សាយ អរិយក្ខមិយំ ជាតោ” តិ វុត្តោ។ “ឧវ
វសិត្វា” តិ ឥទំ ធម្មយោសស្ស ឧវតោ សមុដ្ឋានតាយ វុត្តំ។ ឧវ
វាយាមជនិតាភិជាតិតាយ វា ឱវសោ។ មុខតោ ជាតេន ជាតោ “មុខតោ
ជាតោ” តិ វុត្តោ។ ការណការណេបិ ហិ ការណេវិយ វេហារោ ហោតិ
“តិណេហិ ភត្តំ សិទ្ធុ” តិ កេចិ បន “វិមោក្ខមុខស្ស វសេន ជាតត្តា មុខតោ
ជាតោ” តិ វទន្តិ, តត្ថាបិ វុត្តនយេនេវ អត្តោ វេទិតញ្ញោ។ បុរិមេនត្តេន យោនិជា,
សេនជា, មុខជាតិ តីសុ សម្ពន្ធនុសុ មុខជេន សម្ពន្ធនុ ភគវតោ បុត្តភារោ
វិភារិតោ។ អត្តទ្វយេនាបិ ធម្មជភារោយេវ ធិបិតោ។ អរិយធម្មប្បត្តិតោ
លទ្ធិវសេសោ ហុត្វា បវត្តោ តទុត្តរកាលិកោ ខន្ធសន្តានោ “អរិយធម្មតោ
ជាតោ” តិ វេទិតញ្ញោ, អរិយធម្មំ វា មគ្គដលំ និស្សាយ, ឧបនិស្សាយ ច ជាតោ
សញ្ញាបិ ធម្មប្បពន្លោ “អរិយធម្មតោ ជាតោ” តិ គហេតញ្ញោ។ តេសំ បន
អរិយធម្មានំ អបរិយោសិតកិច្ចតាយ អរិយភារេន អភិនិព្វត្តិមត្តំ ឧបាទាយ
“អរិយធម្មតោ ជាតត្តា” តិ វុត្តំ។ បរិយោសិតកិច្ចតាយ តថា និព្វត្តិចារិប្បី
ឧបាទាយ “និម្មិតត្តា” តិ វុត្តំ, យតោ “ធម្មជា ធម្មនិម្មិតោ” តិ វុត្តំ។
“នវលោកុត្តរធម្មនាយំ អាទិយតីតិ ធម្មនាយាទោ” តិ បិ ចាថោ។ អស្សាតិ
“ភគវតោម្ហិបុត្តោ” តិ អាទិនា វុត្តស្ស វាក្យស្ស។ អត្ថំ ទស្សេន្តោតិ ភាវត្ថំ
បកាសេន្តោ។ តថាគតស្ស អនញ្ញាសាធារណសីលាទិធម្មក្ខន្ធស្ស
សមូហានិវេសវសេន ធម្មកាយតាយ ន កិញ្ចិ វត្ថុពុំ អត្ថិ, សត្តុដ្ឋានិយស្ស បន
ធម្មកាយតំ ទស្សេតុំ “កស្មា តថាគតោ ធម្មកាយោតិ វុត្តោ” តិ សយមេវ បុច្ឆំ
សមុដ្ឋាបេត្វា “តថាគតោ ហិ” តិ អាទិនា តមត្ថំ វិស្សន្តេតិ។ ហទយេន
ចិន្តេត្វាតិ “ឥមំ ធម្មំ ឥមស្ស ទេសេស្សមី” តិ តស្ស ឧបគតស្ស វេនយ្យជនស្ស

ពោធនត្ថំ ចិត្តេន ចិន្តេត្វា។ វាចាយ អភិធិហរីតិ សទ្ធម្មទេសនាវាចាយ
ករីករុតមញ្ញាតា ព្រហ្មស្សនេន វេនេយ្យសន្តានាភិមុខំ តទជ្ឈាសយានុវបំ
ហិតមត្តំ ធិហរិ ឧបនេសិ។ តេនាតិ តេន ការណេន ឯវំសទ្ធម្មាធិមុត្តិកាវេន។
អស្សាតិ តថាគតស្ស។ ធម្មមយត្តាតិ ធម្មភូតត្តា។ ឥធាធិប្បតធម្មោ
សេដ្ឋជ្ជេន ព្រហ្មភូតោតិ អាហា “ធម្មកាយត្តា ឯវំ ព្រហ្មកាយោ”តិ។ សព្វសោ
អធម្មំ បដហិត្វា អនវសេសតោ ធម្មោ ឯវំ ភូតោតិ ធម្មភូតោ។ តថាវចោ ច
យស្មា សភាវតោ ធម្មោ ឯវំតិ វត្ថុព្ពតំ អវហតីតិ អាហា “ធម្មសភាវោ”តិ។

១១៩. សេដ្ឋច្ឆេទកវាទន្តិ “ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ វណ្ណោ”តិ (ធី. និ. ៣.១១៦)
ឯវំ វុត្តសេដ្ឋភាវច្ឆេទកវាទំ។ អបវេនបិ នយេនាតិ
យថាវុត្តសេដ្ឋច្ឆេទកវាទតោ អបវេនបិ
ចោរាណកលោកុប្បត្តិទស្សននយេន។ សេដ្ឋច្ឆេទ...បេ.... ទស្សេតុន្តិ សោបិ ហិ
“ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ វណ្ណោ, ហីនា អញ្ជោ វណ្ណោ”តិ, “ព្រាហ្មណា ព្រហ្មនោ
បុត្តា ឱវសា មុខតោ ជាតា ព្រហ្មជា”តិ (ធី. និ. ៣.១១៤) ច ឯវំ បវត្តាយ
មិច្ឆាធិដ្ឋិយាវិនិវេឡនោ ជាតិព្រាហ្មណាទំ សេដ្ឋភាវស្ស ធនេនតោ
សេដ្ឋច្ឆេទនវាទោ នាម ហោតីតិ ទស្សេតុន្តិ អត្តោ។

ឥត្តភាវន្តិ ឥមំ បការតំ មនុស្សភាវំ។ សាមញ្ញោជាតនា ហិវិសេសេ
អវតិដ្ឋតិ, បករណាវសេន វា អយមត្តោ អវច្ឆិន្នោ ទជ្ឈត្តោ។ មនេនេវ និព្ពត្តាតិ
ពាហិរបច្ឆយេន វិនា កេវលំ ឧបចារឈានមនសាវ និព្ពត្តា។ យាយ
ឧបចារជ្ឈានចេតនាយ តេ តត្ថ និព្ពត្តា, ធីវរណាវិក្ខម្ពនាទិនា ឧឡារោ តស្សា
បវត្តិវិសេសោ, តស្មា ឈានជលកប្បោ តស្សា ជលវិសេសោតិ អាហា
“ព្រាហ្មលោកេ វិយា”តិអាទិ។ “សយំបកា”តិ បទានំ តត្ថ សូរិយាលោកាធិហិ
វិនា អន្ធការំ វិធមន្តា សយមេវ បកាសន្តីតិ សយំបកា, អន្តលិក្ខេ អាកាសេ

ចរន្តីតិ អន្តលិក្ខបរា, តទញ្ញាកាមាវចរសត្តានំវិយ សរីរស្សវិចរណជ្ជានស្ស
អសុភតាការតោ សុភំ, សុភេវ តិជ្ជន្តីតិ សុភជ្ជាយិនោតិ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

រសបថវិចារតុការវណ្ណានា

១២០. សត្វំ ចក្កវាឡន្តិ អនវសេសំ កោដិសតសហស្សំ ចក្កវាឡំ។
សមតន្តីតិ សញ្ញាទេន្តីវិប្បិ, សា បន តស្មី ឧទកេ បតិជ្ជិតា អហោសីតិ អាហា
“បតិជ្ជហី”តិ។ វណ្ណាន សម្បន្នាតិ សម្បន្នវណ្ណា។ មក្ខិកណ្ណាករហិតន្តិ
មក្ខិកាហិ ច តាសំ អណ្ណាកេហិ ច វហិតំ។

អតីតានន្តរេបិ កប្ប្យ លោលោយេវ។ កស្មា? ឯវំ
ចិរបរិចិតលោលតាវសេន សព្វបឋមំ តថា អកាសីតិ ទស្សេតិ។ កិមេវិទន្តិ
“វណ្ណតោ, គន្ធតោ ច តាវ ញ្ញាតំ, រសតោ បន កិមេវិទំ ភវិស្សតី”តិ
សំសយជាតោ វេទិតិ។ តិជ្ជន្តីតិ អជ្ជាសិ។

ចន្ទិមស្សិយាទិចារតុការវណ្ណានា

១២១. អាលុប្បការកន្តិ ឯត្ថ អាលោបថរិយាយោ អាលុប្ប-សន្នោតិ អាហា
“អាលោបំ កត្វា”តិ។ បច្ចក្ខត្វតានម្បិ ចន្ទិមស្សិយានំ បវត្តិយំ លោកិយានំ
សម្មោហោ ហោតិ, តំវិធមិតុំ “កោ បន តេស”ន្តិអាទិនា អជ្ជ បញ្ញាវិស្សជ្ជនានិ
គហិតានិ។ តត្ថ តេសន្តិ ចន្ទិមស្សិយានំ។ កស្មីន្តិ កស្មី ឋានេ។ “កោ ឧបរី”តិ
ឯតេនេវ កោ ហេជ្ជាតិ អយមត្ថោ វុត្ថោយេវ។ តថា “កោ សីយំ គច្ឆតី”តិ
ឥមិនា កោ សណីកំ គច្ឆតីតិ អយម្បិ អត្ថោ វុត្ថោយេវ។ វិចិយោតិ
គមនីវិចិយោ។ ឯកតោតិ ឯកស្មី ខណោ ចារុភវន្តិ។ ស្សិយមណ្ឌាលេ បន
អត្ថដ្ឋតេ ចន្ទមណ្ឌលំ បញ្ញាយិត្ត។ ធន្តំ ញត្វា វាតិ វុចី ញត្វា វិយ។

ឧកយន្តិ អន្តោ, ពហិ ច។

ឧដុកន្តិ អាយាមតោ, វិត្តារតោ, ឧព្ពេជតោ ច។ បរិមណ្ឌលតោតិ
បរិក្ខេបតោ។

ឧដុកំ សណិកំ កច្ឆតិ អមាវាសិយំ សូរិយេន សទ្ធិ កច្ឆន្តោ ទិវសេ ទិវសេ
ថោកំ ថោកំ ឌីហិយន្តោ បុណ្ណាមាសិយំ ឧបឡមគ្គមេវ ឌីហិយនតោ។ តិរិយំ
សីយំ កច្ឆតិ ឯកស្មិម្បិ មាសេ កទាចិ ទក្ខិណតោ, កទាចិ ឧត្តរតោ
ទស្សនតោ។ “ធូសុ បស្សេស្វ” តិ ឥទំ យេភុយ្យវសេន វុត្តំ។ ចន្ទស្ស បុរតោ,
បច្ឆតោ, សមញ្ញា តារកា កច្ឆន្តិយេវ។ អត្ថនោ ហំនន្តិ អត្ថនោ កមនជ្ជានំ។ ន
វិជហន្តិ អត្ថនោ វិជិយាវ កច្ឆនតោ។ សូរិយស្ស ឧដុកំ កមនស្ស សីយតា
ចន្ទស្ស កមនំ ឧបាទាយ វេទិតញ្ញា។ តិរិយំ កមនំ ទក្ខិណាទិសតោ ឧត្តរទិសាយ,
ឧត្តរទិសតោ ច ទក្ខិណាទិសាយ កមនំ ទន្ធ�ំ ធម្មិ ធម្មិ មាសេហិ ឥដ្ឋនតោ។
សោតិ សូរិយោ។ កាឡបក្ខឧចោសថតោតិ កាឡបក្ខ ឧចោសថេ ចន្ទន
សហោវ កន្ធា តតោ បរំ។ ចាជិបទទិវសេតិ សុក្កបក្ខចាជិបទទិវសេ។ ឌីហាយ
កច្ឆតិ អត្ថនោ សីយគាមិតាយ, តស្ស ច ទន្ធគាមិតាយ។ លេខាវិយ
បញ្ញាយតិ បច្ឆិមទិសាយំ។ យាវ ឧចោសថទិវសាតិ យាវ
សុក្កបក្ខឧចោសថទិវសា។ “ចន្ទោ អនុក្កមេន វង្សិត្វា” តិ ឥទំ ឧបរិភាគតោ
បតិភសូរិយាលោកតាយ ហេដ្ឋតោ បវត្តាយ សូរិយស្ស ទូរភាវេន ទិវសេ
ទិវសេ អនុក្កមេន បរិហាយមាឆាយ អត្ថនោ ឆាយាយ វសេន អនុក្កមេន
ចន្ទមណ្ឌលប្បទេសស្ស វង្សមាឆស្ស វិយ ទិស្សមាឆតាយ វុត្តំ, តស្មា
អនុក្កមេន វង្សិត្វា វិយ។ ឧចោសថទិវសេ បុណ្ណាមាយំ បរិបុណ្ណោ ហោតិ,
បរិបុណ្ណាមណ្ឌលោ ហុត្វា ទិស្សតីតិ អត្ថោ។ ឆាវិត្វា កណ្ណាតិ ចន្ទស្ស
ទន្ធគតិតាយ, អត្ថនោ ច សីយគតិតាយ។ អនុក្កមេន ហាយិត្វាតិ ឯត្ថ

“អនុក្កមេនវឌ្ឍិត្វា” តិ ឯត្ថ វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ តត្ថ បន ឆាយាយ
ហាយមានតាយ មណ្ឌលំ វឌ្ឍីមាណំវិយ ទិស្សតិ, ឥធជ ឆាយាយ វឌ្ឍីមាណតាយ
មណ្ឌលំ ហាយមាណំវិយ ទិស្សតិ។

យាយ វីចីយា សូរិយេ គច្ឆន្តេ វស្សវលាហាកា ទេវបុត្តា
សូរិយាភិកាបសន្តត្តា អត្តនោវិមានតោ និក្ខមន្តិ, ក៏ឡាបសុតា ហុត្វា ន
វិចរន្តិ, តទា កិរ សូរិយស្ស វិមាណំ បកតិមគ្គតោ អដោ ឡិតវិចារិចរតិ, តស្ស
ឡិយ្ហ ចរណេនេវ ចន្ទវិមាណម្បិ អដោ ឡិយ្ហ ចរតិ តគ្គតិកត្តា, តស្មា សាវីចី
ឧទកាការេន អដានុរូបតាយ “អជីវីចី” តិ សមញ្ញំ គតា។ យាយ បន វីចីយា
សូរិយេ គច្ឆន្តេ វស្សវលាហាកា ទេវបុត្តា សូរិយាភិកាបាភាវតោ អភិណ្ឌំ
អត្តនោវិមានតោ ពហំ និក្ខមិត្វា ក៏ឡាបសុតា ឥតោ ចិតោ ចវិចរន្តិ, តទា
កិរ សូរិយវិមាណំ បកតិមគ្គតោ ឧទ្ធំ អារុហិត្វាវិចរតិ, តស្ស ឧទ្ធំ អារុយ្ហ
ចរណេនេវ ចន្ទវិមាណម្បិ ឧទ្ធំ អារុយ្ហ ចរតិ តគ្គតិកត្តា, តគ្គតិកតា ច
សមានគតិនា វាតមណ្ឌលេន វិមាណស្ស ដេល្លិតព្ពត្តា, តស្មា សាវីចី
ឧទកពហុភាវេន នាគានុរូបតាយ “នាគវីចី” តិ សមញ្ញំ គតា។ យទា សូរិយោ
ឧទ្ទមនារុហន្តោ, អដោ ច អនោតរន្តោ បកតិមគ្គនេវ គច្ឆតិ, តទា
វស្សវលាហាកា យថាកាលំ, យថារុចិ ច វិមាណតោ និក្ខមិត្វា សុខេនវិចរន្តិ,
តេន កាលេន កាលំ វស្សនតោ លោកេ ឧតុសមតា ហោតិ, តាយ
ឧតុសមតាយ ហេតុភូតាយ សា ចន្ទិមសូរិយាណំ គតិ គវានុរូបតាយ
“គោវីចី” តិ សមញ្ញំ គតា។ តេន វុត្តំ “អជីវីចី” តិ អាទិ។

ឯវំ “កតិ នេសំ វីចីយោ” តិ បញ្ញំ វិស្សន្នេត្វា “កជំ វិចរន្តិ” តិ បញ្ញំ វិស្សន្នេត្តុ
“ចន្ទិមសូរិយា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សិនេរុតោ ពហំ និក្ខមន្តិ តិ សិនេរុសមីបេន តំ
បទក្ខិណំ កត្វា គច្ឆន្តា តតោ គមនវីចិតោ ពហំ អត្តនោ តិវិយគមនេន

ចក្កវាឡាភិមុខា និក្ខមន្តិ។ អន្តោវិចរន្តិ ឯវំ ធម្មាសេ ខណោ ខណោ សិនេរុតោ
អបសក្កនវសេន តតោ និក្ខមិត្វា ចក្កវាឡសមីបំ បត្តា, តតោបិ ធម្មាសេ
ខណោ ខណោ អបសក្កនវសេន និក្ខមិត្វា សិនេរុសមីបំ ចាបុណន្តា អន្តោ
វិចរន្តិ។ ឥនានិ តមេវត្ថំ សន្និបេន វុត្ថំ វិវិតុំ “តេហី” តិអាទិ វុត្ថំ។ សិនេរុស្ស,
ចក្កវាឡស្ស ច យំ ហំ នំ វេមជ្ឈំ, តស្ស, សិនេរុស្ស ច យំ ហំ នំ វេមជ្ឈំ, តេន
គច្ឆន្តា “សិនេរុសមីបេនវិចរន្តិ” តិ វុត្តា, ន សិនេរុស្ស អត្តាឡិវុទ្ធអល្លីនា។
ចក្កវាឡសមីបេន ចរិត្វា ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។ មជ្ឈេនាតិ សិនេរុស្ស,
ចក្កវាឡស្ស ច ឧដុកំ វេមជ្ឈេន មគ្គេន។ ចិត្រមាសេ មជ្ឈេនាតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ
នយោ។

ឯកប្បហារេនាតិ ឯកវេលាយ, ឯកនេវ វា អត្តនោ ឯកប្បហារេន។
មជ្ឈន្តិកោតិ បិតមជ្ឈន្តិកោ កាលោ ហោតិ។ តនា ហិ សូរិយមណ្ឌលំ ឧគ្គច្ឆន្តំ
ហុត្វាបិ ឥមស្មី ធិបេ បិតស្ស ឧបឡមេវ ធិស្សតិ, ឧត្តរកុរុសុ បិតស្ស ឧក្ខច្ឆន្តំ
ហុត្វា។ ឯវត្តិ ឯកវេលាយមេវ ឥសុ ធិបេសុ អាលោកករណំ។

យេសុ កត្តិកាធិនក្ខត្តសមញ្ញា, តានិបិ តារក្ខចានិ យេវាតិ វុត្ថំ
“សេសតារក្ខចានិ ចា” តិ, នក្ខត្តសញ្ញាតតារក្ខបតោ អវសិដ្ឋតារក្ខចានិ តិ
អត្តោ។ ឧភយានិបិ តានិ ទេវតានំ វសនករិមាណានិ វេទិតព្ពានិ។ វា-សន្នោ
តិយតិ ធិន្តិ ឯត្តាតិ វត្ថុ, សត្តានំ សទ្ធស្ស រូបសមនកាលោតិ អត្តោ។ ធិព្ពន្ធ
សត្តា កិឡន្តិ ជោតន្តិ ឯត្តាតិ ធិវា។ សត្តានំ អាយុំ មិនន្តោ វិយ សិយតិ អន្តំ
ករោតីតិ មាសោ។ តំ តំ កិរិយំ អរតិ វត្ថេតីតិ ឧតុ។ តំ តំ សត្តំ, ធម្មប្បវត្តិព្វា
សង្កម្ម វេទន្តោ វិយ សរតិ វត្ថេតីតិ សំវច្ឆរោ។

១២២. វិវដ្ឋនំ វិវដ្តោ, សោ ឯវ វេវដ្ឋំ, វណ្ណស្ស វេវដ្ឋំ វណ្ណវេវដ្ឋំ,
វណ្ណសម្មត្តិយា វិគមោ, តស្ស បន អត្ថិតា “វណ្ណវេវដ្ឋតា” តិ វុត្តា។ តេនាហ

“វិវដ្តការវា”តិ។ តេសន្តិ វណ្ណាវន្តានំ សត្តានំ។ អតិមានប្បច្ចយាតិ
 ទុត្តណ្ណាវម្ពនវសេន អតិក្កម្ម អត្ថនោ វណ្ណំ បដិច្ច មានបច្ចយា,
 មានសម្បត្តិណ្ណាននិមិត្តន្តិ អត្តោ។ សាតិសយោ រសោ ឯតិស្សា អត្ថិតិ រសាតិ
 លទ្ធមាឆាយ, អនុភាសីសូតិ អនុរោធរសេន ភាសីសុ។ លោកុប្បត្តិវំសកថន្តិ
 លោកុប្បត្តិវំសជំ បវេណីកថំ, អាទិកាលេ ឧប្បន្នំ បវេណីអាគតកថន្តិ អត្តោ។
 “អនុបតន្តិ”តិបិ ចាថោ, សោ ឯវត្តោ។

ក្រមបប្បដកចាតុការវាធិវណ្ណនា

១២៣. ឯទិសោ ហុត្វាតិ អហិច្ឆត្តកសទិសោ ហុត្វា។

១២៤. បទាលតាតិ “បទា”តិ ឯវនាមា ឯកាលតា, សា បន យស្មា
 សម្បន្នវណ្ណាគន្ធរសា, តស្មា “ភទ្ទលតា”តិ វុត្តោ។ ធាន្ទិកាតិ ធាន្ទិវល្លិ។
 អហាយីតិ នស្សិ។

១២៥. អកជ្ជចាកោតិ អកជ្ជេយេវ ថានេ ឧប្បជ្ជិត្វា បច្ចនកោ, នីវារោវិយ
 សញ្ញាតោ ហុត្វា និប្បជ្ជនកោតិ អត្តោ។ កណោ “កុណ្ណាក”ន្តិ ច វុច្ចតិ។ មុសន្តិ
 តណ្ហាលំ បរិយោនន្ទិត្វា ឋិតត្ថចោ, តទភាវតោ “អកណោ, អមុសោ”តិ សាលិ
 វុត្តោ។ “បដិវរុទ្ធ”ន្តិ ឥទំ បក្កភាវស្ស ការណាវចនំ។ បដិវរុទ្ធតោ ហិ តំ
 បក្កន្តិ។ យស្មី ថានេ សាយំ បក្កោ សាលិ គហិតោ, តនេវ ថានំ ទុតិយទិវសេ
 ចាតោ បក្កេន សាលិនា បរិបុណ្ណំ ហុត្វា តិជ្ជតិ អាហា “សាយំ គហិតជ្ជានំ
 ចាតោ បក្កំ ហោតិ”តិអាទិ។ អលាយិតន្តិ លាយិតជ្ជានម្យិ តេសំ កម្មប្បច្ចយា
 អលាយិតមេវ ហុត្វា អន្ធនំ បរិបុណ្ណមេវ បញ្ញាយតិ, ន កេវលំ បញ្ញាយនមេវ,
 អថ ខោ តថាភូតមេវ ហុត្វា តិជ្ជតិ។

ឥត្ថិបុរិសលីដ្ឋាទិចាតុការវាធិវណ្ណនា

១២៦. “មនុស្សកាលេ” តិ ឥទំ បុព្វេ មនុស្សក្ខតានំយេវ តត្ថ ឥទានិ
និកត្តិវសេន ឧប្បត្តិ ហោតិ តិ កត្វា វុត្ថំ, ទេវតានម្បិ បុរិមជាតិយំ ឥត្តិការេ
បិតានំ តត្ថ វិរាគាទិបុរិសត្ថប្បច្ចយេ អសតិ តទា ឥត្តិលិដ្ឋមេវ ចាតុកវតិ។
បុរិសត្ថបច្ចយេ តិ “អត្ថនោបិ អនិស្សវតា, សព្ពកាលំ បរាយត្ថវុត្តិតា,
រជស្សលតា វញ្ញតា, គព្ពធារណំ, បឋមាយ បកតិយា និហ្មនបកតិតា,
សូរីរតាភារោ, ‘អប្បកា ជនា’ តិ ‘ហិទ្យេតព្ពតា’ តិ វេមាទិ
អាទីនវបច្ចវេក្ខណបុព្ពកម្មិ ឥត្តិការេ ‘អលំ ឥត្តិការេន, ន ហិ ឥត្តិការេ វត្វា
ចក្កវត្តិសិរី, ន សក្កមារព្រហ្មសិរិយោ បច្ចនុកវិតុំ, ន បច្ចេកពោធិ, ន
សម្មាសម្ពោធិ អធិគន្ធី សក្កា’ តិ វេ ឥត្តិការវិវដ្ឋនំ, ‘យថាវុត្ថអាទីនវិវហតោ
ឧត្តមបកតិការេតោ សម្បទមិទំ បុរិសត្ថំ នាម សេដ្ឋំ ឧត្តមំ, វត្ថ វត្វា សក្កា
វតា សម្បត្តិយោ សម្បាបុណិតុន្តិ វេ បុរិសត្ថការេ សម្ពាវនាបុព្ពកំ
បត្ថនាវេបនំ, ‘តត្ថ និន្នាចោណាបញ្ញាវចិត្តតា’ តិ” វេមាទិកេ បុរិសការេស្ស
បច្ចយេក្ខតេ ធម្មេ។ បូរេត្វា វឿត្វា។ បច្ចក្ខំ ក្ខតំ, សទិសញ្ចា ទិដ្ឋជម្ពិកំ,
សម្បរាយិកញ្ចា សុរិបុលំ អនត្ថំ អចិន្តេត្វា បុរិសស្ស កាមេសុ មិច្ឆាចរណំ
កេវលំ ឥត្តិយំ អាសាបត្តិ ជលេនេវាតិ អាសាអាបត្តិ ឥត្តិការវេហាបិ
ហោតិយេវ។ តន្តិន្នាចោណាបញ្ញាវភារេន តន្តិកត្តិយា និមិត្តការវេបត្តិតោតិ វុត្ថំ
“បុរិសោ ឥត្តត្ថការំ លកន្តោ កាមេសុមិច្ឆាទារំ និស្សាយ លកតិ” តិ។ តទាតិ
យថាវុត្ថ បឋមកម្មិកកាលេ។ បកតិយាតិ សភារេន។ មាតុតាមស្សាតិ
បុរិមត្ថការេ មាតុតាមក្ខតស្ស។ បុរិសស្សាតិ វត្ថាបិ “បកតិយា” តិ បទំ
អាទេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ ឧបនិជ្ឈាយតន្តិ ឧបេច្ច និជ្ឈាយន្តានំ។ យថា អញ្ញាមញ្ញស្មី
សារាគោ ឧប្បជ្ជតិ, វេ សាបេក្ខតារេន ឱលោកេន្តានំ។ រាគបរិឡាហោតិ
រាគជា បរិឡាហោ។

និព្វយ្យមាណយាតិ បរិណតា ហុត្វា និយ្យមាណយ។

មេដុនធម្មសមាចារវណ្ណា

១២៧. គោមយបិណ្ឌមត្តម្បី ឆាលត្តាតិ សម្មនេវ វិវាហកម្មំ ឆាលត្តាតិ
អធិប្បាយេន វេទន្តិ។ ចាតព្យតន្តិ តស្មី អសទ្ធម្មេ កិលេសកាមេន បិវិតព្ពតំ
កិញ្ចិ បិវិតព្ពតំ បិវត្តាវិយ អតិវិយ តោសេត្វា បរិភុញ្ញិតព្ពតំ អាបជ្ជីសុ,
ចាតព្យតន្តិ វា បរិភុញ្ញនកតំ អាបជ្ជីសុ ឧបគជ្ជីសុ។ បរិភោគត្តោ ហិ អយំ ចា-
សន្នោ, កត្តសាធនោ ច តព្យ-សន្នោ, យថាវុចិ បរិភុញ្ញីសូតិ អត្តោ។

សន្និធិការកន្លិ សន្និធិការំ, ក-កាវោ បទវឿនមត្តន្តិ អាហា “សន្និធិ
កត្វា”តិ។ អបទានន្តិ អវខណ្ឌនំ។ ឯកេកស្មី ហនេតិ យត្ថ យត្ថ វហិតំ, តស្មី
តស្មី ឯកេកស្មី ហនេ។ គុម្ពគុម្ពាតិ បុញ្ញបុញ្ញា។

សាលីវិភាគវណ្ណា

១២៨. សីមំ វេយ្យាមាតិ “អយំ ភូមិភាគោ អសុកស្ស, អយំ ភូមិភាគោ
អសុកស្ស”តិ ឯវំ បរិច្ឆេទំ ករេយ្យម។ តំ អគ្គំ កត្វាតិ តំ អាទី កត្វា។

មហាសម្មតរាជវណ្ណា

១៣០. បកាសេតព្ពន្តិ ទោសវសេន បកាសេតព្ពំ។ ឱបិតព្ពន្តិ ខេបំ កាតព្ពំ។
តេនាហា “ហារេតព្ព”ន្តិ, សត្តនិកាយតោ និហរិតព្ពំ។

នេសន្តិ និទ្ទារណោ សាមីវេនំ។

១៣១. អក្ខរន្តិ និរុត្តិ។ សា ហិ មហាជនេន សម្មតោតិ និទ្ទារេត្វា វត្តព្ពតោ
និរុត្តិ, តស្មីយេវ និរុត្តិការតោ, អញ្ញត្ថ អសញ្ញរណតោ អក្ខរន្តិ ច វុច្ឆតិ, តថា
សម្មាសម្ពុតោ សម្មា, សមញ្ញាយតីតិ សមញ្ញា, បញ្ញាបនតោ បញ្ញតិ,

វេហរណតោ វេហារោ។ ឧប្បន្នោតិ បរត្ថោ។ ន កេវលំ អក្ខរមេវាតិ ន កេវលំ
សមញ្ញាករណមេវ។ ខេត្តសាមិនោតិ តំ តំ ភូមិភាគំ បរិគ្គហេត្វា បិតសត្តា។
តីហិ សង្ខេហិតិ តិវិធកិរិយាភិសង្ខតេហិ តីហិ សង្ខេហិ ខត្តិយាធិហិ តីហិ
វណ្ណេហិ បរិគ្គហិតេហិ។

“ខត្តិយានុយន្តព្រាហ្មណគហបតិកនេគមជានបទេហិ តីហិ គហបតីហិ
បរិគ្គហិតេហិ” តិ ច វេទន្តិ។ អគ្គន្តិញ្ញាតេនាតិ អគ្គំ កុលន្តិញ្ញាតេន។
ខត្តិយកុលញ្ញំ លោកេ សត្តសេដ្ឋំ។ យថាហ “ខត្តិយោ សេដ្ឋោ ជនេតស្មី, យេ
គោត្តបដិសារិនោ” តិ, (ធី. និ. ១.២៧៧; ក. ១៤០; ម. និ. ២.៣០; សំ. និ. ១.១៨២,
២៤៥) អភេនោបចារេន បន អក្ខរស្ស ខត្តិយសទ្ធស្សបិ សេដ្ឋតាតិ ចាឡិយំ
“អគ្គញ្ញេន អក្ខរេនា” តិ វុត្តំ។ ឥនានិ អភេនោបចារេន វិនា ឯវ អត្ថំ ទស្សេតុ
“អគ្គេវា” តិ អាទិ វុត្តំ។

ព្រាហ្មណមណ្ឌលាធិវណ្ណនា

១៣២. យេន អនាវម្ពកាវេន ពាហិតាកុសលា “ព្រាហ្មណា” តិ វុត្តា, តមេវ
តាវ ទស្សេតុ ចាឡិយំ “វិតត្តារា” តិ អាទិ វុត្តន្តិ តទត្ថំ ទស្សេន្តោ
“បចិត្វា” តិ អាទិមាហ។ តមេនន្តិ វេទនវិបល្លាសេន និទ្ទេសោតិ អាហ “តេ
ឯតេ” តិ។ អភិសង្ខរោតិ ចិត្តមន្តកាវេន អញ្ញមញ្ញំ អភិវិសិដ្ឋេ ករោត្តា,
ព្រាហ្មណាកប្បកាវេន សង្ខរោតិ ច។ វាចេន្តាតិ បរេសំ កថេន្តា, យេ តថា
គន្ថេ កាតុំ ន ជានន្តិ។ អច្ឆន្តិ តិ អាសន្តិ, ឧបវិសន្តិ តិ អត្ថោ។ តេនាហ “វិសន្តិ” តិ។
អច្ឆន្តិ តិ កាលំ ខេបេន្តិ។ ហីនសម្មតំ ឈានការណ៍នានុយោគំ ធម្មេត្វា គន្ថេ
បសុតតាធិបនតោ។ សេដ្ឋសម្មតំ ជាតំ “វេទនា សោត្តិយា សុព្រាហ្មណាតិ ឯវ
សេដ្ឋសម្មតំ ជាតំ។

១៣៣. មេដុនធម្មំ សមាទិយិត្វាតិ ជាយាបតិកភាវេន ទ្វយំ ទ្វយំ និវាសំ
អន្លៀបគន្លា។ វាលីជកម្មាទិកេតិ អាទិ-សន្ទេន កសិកម្មាទី សង្កណ្ណាតិ។

១៣៤. លុទ្ធាចារកម្មុខុទ្ធាចារកម្មុនាតិ បរិហោសនាទិលុទ្ធាចារកម្មុនា,
នឡូការទារុកម្មាទិខុទ្ធាចារកម្មុនា ច។ សុទ្ធន្តិ ឯត្ថ សុ-សតិ សីយត្ថេ និចាតោ។
នា-សតិ ករហណាត្ថេតិ អាហា “សុទ្ធិ សុទ្ធិ លហំ លហំ កុច្ឆិតំ កច្ឆន្តិ”តិ។

១៣៥. អប្បតិ កាលវិបល្លាសវសេន វុត្តន្តិ ទស្សន្តោ “ហោតិ ខោ”តិ
អាហា។ ឥមិនាតិ “ឥមេហិ ខោ, វាសេដ្ឋ, ចត្វហិ មណ្ឌាលេហិ
សមណាមណ្ឌាលស្ស អភិទិត្តតិ ហោតិ”តិ ឥមិនា វចនេន។ ឥមំ ទស្សន្តិ
សមណាមណ្ឌាលំ នាម... បេ... សុទ្ធិ ចាបុណ្ណតិ ឥមំ អត្ថជាតំ ទស្សន្តិ។ យទិ
ឥមេហិ... បេ... អភិទិត្តតិ ហោតិ, ឯវំ សន្តេ ឥមាទេវ ចត្វាវ មណ្ឌលានិ
បធានានិ, សមណាមណ្ឌាលំ អប្បធានំ តតោ អភិទិត្តត្តាតិ? នយិទមេវន្តិ
ទស្សន្តុំ “ឥមាទិ”តិអាទិ វុត្តំ។ សមណាមណ្ឌាលំ អនុវត្តន្តិ គុណេហិ
វិសិដ្ឋភាវតោ។ គុណោ ហិ វិញ្ញាណំ អនុវត្តនហេតុ, ន កាលបុត្តិយំ,
វណ្ណាចោក្ខរតា, វាគ្គរណាមត្តំ វា។ តេនាហា “ធម្មេនេវ អនុវត្តន្តិ, នោ
អធម្មេនា”តិ។ សោ ធម្មោ ច លោកុត្តរោវ អធិប្បតោ, យេន សំសារតោ
វិសុដ្ឋតិ, តស្មា សមណាមណ្ឌលន្តិ ច សាសនិកមេវ សមណាគណំ វទតីតិ
ទដ្ឋព្វំ។ តេនាហា “សមណាមណ្ឌលញី”តិអាទិ។

ទុច្ឆរិតាទិកថាវណ្ណានា

១៣៦. មិច្ឆាទិដ្ឋិវសេន សមាទិន្ទកម្មំ នាម “កោ អនុពន្ធិតញ្ជោ។
អដោតគ្គិសោដ្ឋិមិសោ”តិអាទិនា យញ្ញវិជានាទិវសេន បវត្តិតំ
ហិសាទិចាបកម្មំ។ មិច្ឆាទិដ្ឋិកម្មុស្សាតិ “ឯស សទ្ធាទិគតោ ទេវយានោ, យេន

យន្តិ បុត្តិនោវិសោកា"តិអាទិនា បវត្តិតស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិសហគតកម្មស្ស។
សមាធានំ តស្ស តថា បវត្តនំ, តស្ស វា ទិដ្ឋិយា ឧបគមនំ។

១៣៧. ធូយការីតិ កុសលាកុសលធូយស្ស កត្តា។ តយិទំ ធូយំ យស្មា
ឯកជ្ឈំ នប្បវត្តតិ, តស្មា អាហា "កាលេនា"តិអាទិ។ ឯកក្ខណេ
ឧភយវិចាកធានជ្ជានំ នាម នត្ថិ ឯកស្មី ខណោ ចិត្តធូយ្យបសញ្ញតាយ
សត្តសន្តតិយា អភាវតោ។ យថា បន ធូយការីនោ សុខទុក្ខបដិសំវេទិតា
សម្ភវតិ, តំ ធស្សេតុំ "យេន បនា"តិអាទិ វុត្តំ។ ឯវក្ខតោតិ វិកលាវយវោ។
ទ្វេបិហិ កុសលាកុសលកម្មានិ កត្វបចិតានិ សភាវតោ ពលវន្តានេវ ហោតិ,
តស្មា មរណាកាលេ ឧបជ្ឈហន្តិ។ តេសុ អកុសលំ ពលវតំ ហោតិ
បច្ចយលាភតោ។ និកត្តិអាទយោ ហិ បច្ចយវិសេសា អកុសលស្សេវ សភាតា,
ន កុសលស្ស, តស្មា កត្វបចិតភាវេន សមាធាលេសុបិ កុសលាកុសលេសុ
បច្ចយលាភេនវិបច្ឆិតុំ លទ្ធាកាសតាយ កុសលតោ អកុសលំ ពលវតំ
ហោតីតិ, តថាភូតម្បិ តំ យថាវិចាកធានេលទ្ធាកាសស្ស កុសលស្សបិ
អវសរោ ហោតិ, តថាលទ្ធបច្ចយំ បដិសន្ធិធានាភិមុខំ កុសលំ បដិពាហិត្វា
បដិសន្ធិ ទេន្តំ តិវច្ឆានយោនិយំ និព្ពត្តាបេតីតិ។ "អកុសលំ ពលវតំ ហោតិ"តិ
ឯត្ថ "អកុសលំ ចេ ពលវតំ ហោតិ, តំ កុសលំ បដិពាហិត្វា"តិ វុត្តនយេនេវ
អត្ថំ វត្វា តេសុ កុសលំ ចេ ពលវតំ ហោតិ, តព្វា អកុសលំ បដិពាហិត្វា
មនុស្សយោនិយំ និព្ពត្តាបេតិ, អកុសលំ បវត្តិវេទនីយំ ហោតិ, អថ នំ តំ
កាលាម្បិ ករោតិ ឧដ្ឋម្បិ បីវសប្បម្បិ កុដ្ឋិរោគាទិហិ វា ឧបទុតំ។ ឯវសោ
បវត្តិយំ នាធប្បការំ ទុក្ខំ បច្ចនុភវតីតិ វេទំ សន្ធាយ វុត្តំ "សុខទុក្ខបដិសំវេទិ
ហោតិ"តិ។ តត្រាយំ វិនិច្ឆយោ - វុត្តកាលេ វា កាលេន សមាធាលេសុ
កុសលាកុសលកម្មេសុ ឧបជ្ឈហន្តេសុ មរណស្ស អាសន្នវេលាយំ យទិ
ពលវតរាទិ កុសលជវនាទិ ជវន្តិ, យថាឧបដ្ឋិតំ អកុសលំ បដិពាហិត្វា កុសលំ

វុត្តនយេន បដិសន្ធិ ទេតិ។ អថ ពលវត្ថវាធិ អកុសលជវនាធិ ជវន្តិ,
យថាឧបដ្ឋិតំ កុសលំ បដិពាហិត្វា អកុសលំ វុត្តនយេនេវ បដិសន្ធិ ទេតិ។ តំ
កិស្ស ហេតុ? ឧតិដ្ឋំ កម្មានំ សមាធិពលវត្ថវាតោ, បច្ចយន្តវសាបេក្ខតោ ចាតិ,
សព្វំវិមសិត្វា គហេតព្វំ។

ពោធិបក្ខិយការវន្តាណា

១៣៨. ពោធិ វុច្ឆតិ មគ្គសម្មាធិដ្ឋិ, ចត្តារិ អរិយសច្ចាធិ ពុជ្ឈតីតិ កត្វា,
សភាវតោ, តំសភាវតោ ច តស្ស បកេត្វ ភវាតិ ពោធិបក្ខិយា, សតិវិរិយាធម្មោ
ធម្មា, តេសំ ពោធិបក្ខិយានំ។ បដិចាជិយាតិ ពោធិបក្ខិយទេសនាបដិចាជិយា។
ការំ អនុគន្ធាតិ អនុក្កមេន បវត្ថំ ការំ បត្វា។ តេនាហ “បដិបដ្ឋិត្វា” តិ។
សឧចាធិសេសាយ និព្វានធាតុយា វសេន ខីណាសវស្ស សេដ្ឋការំ លោកស្ស
ចាកដំ កត្វា ឧស្សេតុំ សក្កា, ន ឥតរាយ សព្វសោ អបញ្ញត្តិការុបកមនេ
តស្ស អនុស្សនតោតិ វុត្ថំ “បរិនិព្វាតីតិ កិលេសបរិនិព្វានេន បរិនិព្វាយតី” តិ។
វិនិវត្តត្វាតិ តតោ ចតុវណ្ណតោ នីហិត្វា។

១៤០. តមេវត្ថន្តិ “ខីណាសវេវ ទេវមនុស្សសុ សេដ្ឋោ” តិ វុត្ថមេវត្ថំ។

សេដ្ឋច្នេនកវាធមេវាតិ ជាតិព្រាហ្មណានំ សេដ្ឋការសមុច្នេនកមេវ កថំ។
ឧស្សេត្វា ភាសិត្វា។ សុត្ថន្តំវិនិវត្តត្វាតិ បុព្វេ លោកិយធម្មសន្មស្សនវសេន
បវត្ថំ អគ្គញ្ញសុត្ថំ “សត្ថន្តំ ពោធិបក្ខិយានំ ធម្មានំ ការំនមន្វាយា” តិអាធិនា
តតោវិនិវត្តត្វា នីហិត្វា តេន អសំសដ្ឋំ កត្វា។ អារដ្ឋន្តាតិ សមន្នាហរន្តា។
អនុមដ្ឋន្តាតិ បុព្វេនាបរំ អត្ថតោវិចរន្តាតិ។

អគ្គញ្ញសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

៥. សម្បសាទនីយសុត្តរន្តរា

សាវត្ថុសីហនាទវន្តរា

១៤១. ចាវារេន្តិ សញ្ញាទេន្តិ សរីរំ ឯតេនាតិ ចាវារេ, វត្ថុ។ ចាវរណំ វា
ចាវារេ, “វត្ថុ ទុស្ស” ត្ថិ បរិយាយសន្តា ឯតេតិ ទុស្សមេវ ចាវារេ, សោ ឯតស្ស
ពហុវិទោ អនេកកោដិប្បកេនោ ភណ្ឌាភូតោ អត្ថីតិ ទុស្សចាវារិកោ។ សោ កិរ
បុព្វេ ធម្មារកាលេ ទុស្សចាវារភណ្ឌាមេវ ពហុ បរិគ្គហេត្វា វាលីដ្ឋំ អកាសិ,
តេន នំ សេដ្ឋីដ្ឋានេ បិតម្យ “ចាវារិកោ” ត្រូវ សញ្ញានន្តិ។ ភគវតីតិ ឥតិ-សន្តោ
អាទិអត្តោ, បក្ការត្តោ វា, តេន ភគវន្តំ ឧបសង្កម្មិត្វា ថេរេន វុត្តវចនំ សព្វំ
សន្តិណ្ឌាតិ។ “កស្មា ឯវំ អវោចា” តិ តថាវចនេ ការណំ បុច្ឆិត្វា
“សោមនស្សបវេទនត្ថ” ត្ថិ កស្មា បយោជនំ វិស្សន្និតំ, តយិទំ អម្ពំ បុជ្ជស្ស លពុជំ
ព្យាករណសទិសន្តិ? នយិទមេវំ ចិន្តេតត្ថំ។ យា ហិស្ស ថេរស្ស តនា ភគវតី
សោមនស្សប្បត្តិ, សា និទ្ធាវិត្រូចា ការណភាវេន ចោទិតា, តស្មា ឯវំ
អវោចាតិ, សា ឯវ ច យស្មា និទ្ធាវិត្រូចា បវេទនវសេន ភគវតោ សម្ពុទ្ធ
តថាវចនំ បយោជេតិ, តស្មា “អត្ថនោ ឧប្បន្នសោមនស្សបវេទនត្ថ” ត្ថិ
បយោជនភាវេន វិស្សន្និតំ។

តត្រាតិ តស្មី សោមនស្សបវេទនេវ វិហារេ និវាសបរិវត្តនវសេន
សុនិវត្តនិវាសនោ។ អាភុទិត្វាតិ អាពុទិត្វា។

សមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ “អហោ សន្តោ វតាយំ អរិយវិហារោ” តិ
សមាបត្តិសុខបច្ឆវេក្ខណមុខេន អត្ថនោ គុណោ អនុស្សរិតុំ អារន្ទោ, អារភិត្វា
ច នេសំ តំ តំ សាមញ្ញវិសេសវិភាគវសេន អនុស្សរិ។ តថា ហិ “សមាធិ” តិ
សាមញ្ញតោ គហិតស្សេវ “បឋមំ ឈាន” ត្ថិអាទិនា វិសេសវិភាគោ, “បញ្ញា” តិ

សាមញ្ញតោ ច គហិតស្សេវ “វិបស្សនាញាណ”ន្តិអាទិនា វិសេសវិភាគោ
ឧទ្ធកោ។ “លោកិយាភិញ្ញាសុ ធិត្ថចក្កញាណស្សេវ គហណំ ថេរស្ស ឥតរេហិ
សាតិសយន្តិ ទស្សេតុ”ន្តិ វេទន្តិ, បុព្វេនិវាសញាណម្បិ បន
“កប្បសតសហស្សនិកស្ស”តិអាទិនា កិច្ចវសេន ទស្សិតមេវ,
លក្ខណាហារវសេន វា ឥតរេសំ បេត្ត គហិតតា វេទិតញោ។

អត្ថប្បភេទស្ស សល្លក្ខណាវិការវនវត្ថានករណសមត្ថំ អត្ថេ បភេទគតំ
ញាណំ អត្ថបដិសម្ពិទា។ តថា ធម្មប្បភេទស្ស
សល្លក្ខណាវិការវនវត្ថានករណសមត្ថំ ធម្មេ បភេទគតំ ញាណំ
ធម្មបដិសម្ពិទា។ និរុត្តិបភេទស្ស សល្លក្ខណាវិការវនវត្ថានករណសមត្ថំ
និរុត្តិយំ បភេទគតំ ញាណំ និរុត្តិបដិសម្ពិទា។ បដិភានប្បភេទស្ស
សល្លក្ខណាវិការវនវត្ថាន ករណសមត្ថំ បដិភានេ បភេទគតំ ញាណំ
បដិភានបដិសម្ពិទា។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្តារោ បនវិសុទ្ធិមគ្គេ, (វិសុទ្ធិ.
២.៤២៨) តំ សំវណ្ណានាសុ (វិសុទ្ធិ. ដ. ២.៤២៨) វុត្តនយេនេវ វេទិតញោ។
សាវកវិសយេ បរមុក្កសគតំ ញាណំ សាវកចារមិញាណំ សព្វញ្ញតញាណំ
វិយ សព្វញ្ញយ្យធម្មេសុ។ តស្សាបិ ហិវិសុំ បរិកម្មំ នាម នត្តិ, សាវកចារមិយា
បន សម្មនេវ បរិបូរិតត្តា អគ្គមគ្គសមធិគមេនេវស្ស សមធិគមោ ហោតិ។
សព្វញ្ញតញាណស្សេវ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ យាវ និសិន្នបល្លង្គា អនុស្សរតោតិ
យោជនា។

ភគវតោ សីលំ និស្សាយ គុណា អនុស្សរិតុមារទ្វោតិ យោជនា។ យស្មា
គុណានំ ពហុការតោ នេសំ ឯកជ្ឈំ អាចាថាគមនំ នត្តិ, សតិ ច តស្មី
អនិរុច្ចរេនេវ អនុស្សរណេន ភវិតព្ពំ, តស្មា ថេរោ សវិសយេ ឯត្វា តេ
អនុបទំ សរូបតោ អនុស្សរិ, អនុស្សរន្តោ ច សព្វបឋមំ សីលំ អនុស្សរិ, តំ

ឧស្សេន្តា “ភគវតោ សីលំ និស្សយា” តិ អាហា, សីលំ អាវត្តាតិ អត្ថោ។
សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ យស្មា ចេត្ត ថេរោ ឯកេកវសេន ភគវតោ
គុណោ អនុស្សវិត្វា តតោ បរំ ចតុក្កបញ្ចកាធិវសេន អនុស្សវិ, តស្មា “ចត្តារោ
ឥទ្ធិចាទេ” តិ វត្វា តតោ បរំ ពោជ្ឈង្គការវនាសាមញ្ញេន ឥន្ទ្រិយេសុ វត្តព្កេសុ
តានិ អគ្គហេត្វា “ចត្តារោ មគ្គេ” តិ អាធិ វុត្តំ។ ចតុយោនិបរិច្ឆេទកញ្ញាណំ
មហាសីហនាទសុត្ត (ម. និ. ១.១៥២) អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ចត្តារោ
អរិយវំសា អរិយវំសសុត្ត (អ. និ. ៤.២៨) អាគតនយេនេវ វេទិតព្ពា។

បដានិយមន្ត្រីឧយោ សង្កឹតិ (ធី. និ. ៣.៣១៧) ឧសុត្តវសុត្តសុ (ធី. និ. ៣.៣៥៥)
អាគមិស្សន្តិ។ ធន សារណីយ ធម្មា បរិនិព្វានសុត្ត (ធី. និ. ២.១៤១) អាគតា ឯវ។
សុខំ សុបនាឧយោ (អ. និ. ១១.១៥; បដិ. ម. ២.២២) ឯកាទស មេត្តានិសំសា។
“ឥទំ ធុក្ខំ អរិយសច្ច” ត្ថិ អាធិនា សំ. និ. ៥.១០៨១, មហាវ. ១៥, បដិ. ម. ២.៣០)
ចត្វសុ អរិយសច្ចេសុ តិ បរិវត្តវសេន អាគតា ទ្វាទស ធម្មចក្កាការា។
មគ្គជលេសុ បវត្តានិ អដ្ឋញ្ញាណានិ, ធន អសាធារណញ្ញាណានិ ចាតិ ចុទ្ធស
ពុទ្ធសញ្ញាណានិ។ បញ្ចទស វិមុត្តិបរិចាចនិយា ធម្មា មេយិយសុត្តវណ្ណនាយំ
(ឧទា. អដ្ឋ. ៣១) គហេតព្ពា, សោឡសវិជា អាធាចានស្សតិ
អាធាចានស្សតិសុត្ត (ម. និ. ៣.១៤៨), អដ្ឋាវស ពុទ្ធជម្ពា (មហានិ. ៦៩, ១៥៦;
ចូឡនិ. ៨៥; បដិ. ម. ៣.៥; ធី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣០៥) ឯវំ វេទិតព្ពា -

អតីតំសេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អប្បដិហតំ ញ្ញាណំ, អនាគតំសេ,
បច្ចុប្បន្នំសេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អប្បដិហតំ ញ្ញាណំ។ ឥមេហិ តីហិ
ធម្មេហិ សមន្នាគតស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សព្ពំ កាយកម្មំ
ញ្ញាណបុព្ពង្គមំ ញ្ញាណានុបរិវត្តិ, សព្ពំ វចីកម្មំ, សព្ពំ មនោកម្មំ
ញ្ញាណបុព្ពង្គមំ ញ្ញាណានុបរិវត្តិ។ ឥមេហិ ធម្មា ធម្មេហិ សមន្នាគតស្ស

ពុទ្ធស្ស ភកវតោ នត្ថិ ធន្ទស្ស ហានិ, នត្ថិ ធម្មទេសនាយ ហានិ, នត្ថិ
វិរិយស្ស ហានិ, នត្ថិ សមាធិស្ស ហានិ, នត្ថិ បញ្ញាយ ហានិ, នត្ថិ វិមុត្តិយា
ហានិ។ ឥមេហិ ធានសហិ ធម្មហិ សមន្នាគតស្ស ពុទ្ធស្ស ភកវតោ នត្ថិ
ទវា, នត្ថិ រវា, នត្ថិ អប្បជ្ឈំ, នត្ថិ វេកាយិតត្ថំ, នត្ថិ អព្យាវដមនោ, នត្ថិ
អប្បជិសន្នានុបេក្ខាតិ។

តត្ថ “នត្ថិ ទវាតិ ទិដ្ឋាធិប្បាយេន កិរិយា នត្ថិ។ នត្ថិ រវាតិ សហសា កិរិយា
នត្ថិ” តិ វទន្តិ។ សហសា បន កិរិយា ទវា, “អញ្ញំ ករិស្សាមី” តិ អញ្ញស្ស ករណំ
រវា។ នត្ថិ អប្បជន្តិ ញាណេន អដុសិតំ នត្ថិ។ នត្ថិ វេកាយិតត្ថន្តិ តុរិត កិរិយា
នត្ថិ។ នត្ថិ អព្យាវដមនោតិ និរត្តកចិត្តសមុទាទារោ នត្ថិ។ នត្ថិ
អប្បជិសន្នានុបេក្ខាតិ អញ្ញាណុបេក្ខា នត្ថិ។ កេចិ បន “នត្ថិ ធម្មទេសនាយ
ហានី” តិ អបឋិត្វា “នត្ថិ ធន្ទស្ស ហានិ, នត្ថិ វិរិយស្ស ហានិ, នត្ថិ សតិយា
[សត្តិយា (វិភ. មូលដី. សុត្តន្តភាគដំបូងវណ្ណានា)] ហានី” តិ បឋិត្វិ។

ជរាមរណាទីសុ ឯកាទសសុ បដិច្ចសមុប្បាទន្តេសុ បច្ចេកំ
ចតុសច្ចយោជនាវសេន បវត្តានិ ចតុចត្តាលីស ញាណានិយេវ (សំ. និ. ២.៣៣)
សុខវិសេសានំ អធិដ្ឋានការតោ ញាណាវត្ថុនិ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“យតោ ខោភិក្ខុវេ អរិយសាវកោ ឯវំ ជរាមរណំ បជាធាតិ, ឯវំ
ជរាមរណាសមុទយំ បជាធាតិ, ឯវំ ជរាមរណានិរោធិ បជាធាតិ, ឯវំ
ជរាមរណានិរោធគាមិនី បដិបទំ បជាធាតិ” តិ អាទិ (សំ. និ. ២.៣៣)។

ជរាមរណាសមុទយោតិ ចេត្ត ជាតិ អធិប្បតា។ សេសបទេសុ ភវានិយោ
វេទិតញ្ញា។

កុសលចិត្តប្បាទេសុ ជស្សាទយោ បរោបណ្ណាស កុសលធម្មា។

“ជាតិបច្ចុប្បន្ន ជរាមរណា”ន្តិ ព្រាណាំ, “អសតិ ជាតិយា នត្តិ ជរាមរណា”ន្តិ
 ព្រាណាំ, អតីតម្បី អន្ធានំ “ជាតិបច្ចុប្បន្ន ជរាមរណា”ន្តិ ព្រាណាំ, “អសតិ
 ជាតិយា នត្តិ ជរាមរណា”ន្តិ ព្រាណាំ, អនាគតម្បី អន្ធានំ “ជាតិបច្ចុប្បន្ន
 ជរាមរណា”ន្តិ ព្រាណាំ, “អសតិ ជាតិយា នត្តិ ជរាមរណា”ន្តិ ព្រាណាំ។ “យម្បី ឥទ្ធ
 ធម្មជ្ជិតិព្រាណាំ, តម្បី ខយធម្មំ វយធម្មំ វិរាគធម្មំ និរោធធម្មំ”ន្តិ ព្រាណាធិបតី ឯ
 ជរាមរណាធិសុ ឯកាទសសុ បដិច្ចសមុប្បាទន្តសុ បច្ចេកំ សត្ត សត្ត កត្វា
 សត្តសត្តតិ ព្រាណាវត្ថុនិ (សំ. និ. ២.៣៤) វេទិតញ្ញានិ។ តត្ថ យម្បីតិ ធម្មិធម្បី
 បច្ចវេក្ខណាព្រាណាំវិបស្សនាវម្មណាភាវេន ឯកជ្ឈំ គហេត្វា វុត្តំ។
 ធម្មជ្ជិតិព្រាណាធិ ធម្មិ ព្រាណាធិ សន្តិបិត្វា វុត្តំ ព្រាណាំ។ “ខយធម្ម”ន្តិអាទិនា
 បន បកាវេន បវត្តព្រាណាស្ស ទស្សនំ, វិបស្សនាទស្សនតោ វិបស្សនា
 បដិវិបស្សនាទស្សនមត្តមេវាតិ ន តំ “អន្ត”ន្តិ វេទន្តិ, ចាឡិយំ (សំ. និ. ២.៣៤) បន
 សត្តត្ថ ព្រាណាវសេន អន្តោនំ វុត្តត្តា “និរោធធម្មន្តិ ព្រាណា”ន្តិ ឥតិ-សន្តោ
 បកាសេត្វា វុត្តំ វិបស្សនាព្រាណាំ សត្តមំ ព្រាណាធិ អយមត្ថោ ទិស្សតិ។ ន ហិ
 យម្បី ឥទ្ធ ធម្មជ្ជិតិព្រាណាំ, តម្បី ព្រាណាធិ សម្ពន្ធា ហោតិ ព្រាណាគ្គហណោន
 ឯតស្មី ព្រាណាភាវទស្សនស្ស អននិប្បតត្តា, “ខយធម្មំ... បេ... និរោធធម្មំ”ន្តិ
 ឯតេសំ សម្ពន្ធកាវប្បសន្តោ ចាតិ។ ចតុវិសតិ... បេ... វជិរព្រាណាធិ ឯត្ថ កេចិ
 តាវ អាហុ “ភកវា ទេវសិកំ ទ្វាទសកោជិសតសហស្សក្ខត្តំ
 មហាករុណាសមាបត្តិ សមាបជ្ជតិ, ទ្វាទសកោជិសតសហស្សក្ខត្តមេវ ច
 អរហត្តជលសមាបត្តិ សមាបជ្ជតិ, តាសំ បុរេចរំ, សហវចរញ្ច ព្រាណាំ
 បដិបក្ខេហិ អភេទ្ឋតំ, មហាត្តញ្ច ឧបាទាយ មហាវជិរព្រាណាំ នាម។ វុត្តញ្ញោតំ
 ភកវតា -

‘តថាគតំ, ភិក្ខុវេ, អរហន្តំ សម្មាសម្ពុទ្ធី ទ្វេវិតក្កា ពហុលំ
 សមុទាចរន្តិ - ខេមោ ចវិតក្កោ, បរិវេកោ ចវិតក្កោ’តិ (ឥតិវុ. ៣៨)។

ខេមរ៍ភក្តី ហ៊ី ភក្តីតោ មហាភក្តីណាសមាបត្តិ បូរេត្វា បិតោ,
បរិវេក្ខិតក្តោ អរហត្តជលសមាបត្តិ។ ពុទ្ធានត្តិ ភវន្តបរិវាសោ លហុកោ,
មត្តកប្បត្តោ សមាបត្តិសុ វសីភាវោ, តស្មា សមាបត្តិជនុវដ្ឋានានិ
កតិបយចិត្តក្ខណោហោវ ឥន្ទ្រន្តិ។ បញ្ចវចាវចរសមាបត្តិយោ ចតស្សោ
អរូបសមាបត្តិយោ អប្បមញ្ញាសមាបត្តិយោ សន្ធិ ធន, និរោធសមាបត្តិ,
អរហត្តជលសមាបត្តិ ចាតិ ទ្វាធសេតា សមាបត្តិយោ ភក្តី បច្ចេកំ ធិវសេ
ធិវសេ កោដិសតសហស្សក្ខត្តំ បុរេភត្តំ សមាបត្តិ, តថា បច្ចាភត្ត"ន្តិ។ "ឯវំ
សមាបត្តិសមាបត្តិសញ្ញាវិញ្ញាណំ មហាវិញ្ញាណំ នាមា"តិ កេចិ។

អបរេ បន "យំ តំ ភក្តីតោ អភិសម្ពោធិធិវសេ បច្ចិមយាមេ
បដិច្ចសមុប្បាទមុខេន បដិលោមនយេន ជរាមរណតោ បដ្ឋាយ ញ្ញាណំ
ឱតារត្វា អនុបទធម្មវិបស្សនំ អារកន្តេន យថា នាម បុរិសោ សុវិទុក្ខំ
មហាភហនំ មហាវនំ ធិន្ទ្រោ អន្តរន្តរា និសានសិលាយំ ជរសុំ សុនិសិតំ
ករោតិ, ឯវមេវ និសានសិលាសធិសិយោ សមាបត្តិយោ អន្តរន្តរា សមាបត្តិ
ញ្ញាណស្ស តិក្ខវិសទស្សការំ សម្មាទេតុំ អនុលោមបដិលោមតោ បច្ចេកំ
បដិច្ចសមុប្បាទផ្លូវសេន សម្មសន្តោ ធិវសេ ធិវសេ
លក្ខកោដិលក្ខកោដិជលសមាបត្តិយោ សមាបត្តិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ
'ចតុវិសតិ...បេ.... មហាវិញ្ញាណំ និស្សយា'តិ"។ ននុ ភក្តីតោ
សមាបត្តិសមាបត្តិ បរិកម្ម បយោជនំ នត្តិ? នយិទំ ឯកន្តិកំ។ តថា ហិ
វេទនាបដិប្បណាមនាធិសុ សរិសេសំ បរិកម្មបុព្វត្ថមេន សមាបត្តិយោ
សមាបត្តិ។ អបរេ បន "លោកិយសមាបត្តិសមាបត្តិ បរិកម្មន បយោជនំ
នត្តិ។ លោកុត្តរសមាបត្តិសមាបត្តិ តន្តំ បរិកម្ម ឥន្ទ្រតត្ថមេវ"តិ វេទន្តិ។

“អបរម្បរា”តិ បទំ យេសំ ទេសនាយ អត្ថិ, តេ អបរម្បរិយា។
កុសលបញ្ញត្តិយន្តិ កុសលធម្មានំ បញ្ញាបនេ។ អនុត្តរោតិ ឧត្តមេ។
ឧបនិស្សយេ វេត្វាតិ ញាណូបនិស្សយេ វេត្វា យាទិសោ បុព្វបនិស្សយោ
បុព្វយោគោ, តត្ថ បតិជ្ជាយ។ មហាន្តតោ សទ្ធិហតិ បដិបក្ខវិគមេន ញាណាស្ស
វិយ សទ្ធាយបិ តិក្ខវិសទកាវាបត្តិតោ។ អវសេសអរហន្តោហិតិ
បកតិសាវកេហិ។ អសីតិ មហាថេរោ បរមត្ថធិបនិយំ ថេរតាថាវណ្ណនាយំ
នាមតោ ឧទ្ធជា។ ចត្តារោ មហាថេរតិ
មហាកស្សបអនុរុទ្ធមហាកច្ឆានមហាកោដ្ឋិកត្ថេរា។ តេសុបិ អគ្គសាវកេសុ
សាវិបុត្តត្ថេរោ បញ្ញាយ វិសិដ្ឋភាវតោ។ សាវិបុត្តត្ថេរតោបិ ឯកោ បច្ចេកពុទ្ធនោ
តិក្ខវិសទញាណោ អភិនិហារមហាន្តតាយ សម្មតញាណាសម្ពាវត្តា។ សតិបិ
បច្ចេកពោធិយា អវិសេសេសុ ពហូសុ ឯកជ្ឈំ សន្និបតិទេសុ បុព្វយោគវសេន
លោកិយេ វិសយេ សិយា កស្សចិ ញាណាស្ស វិសិដ្ឋតាតិ ទស្សេត្ថំ “សចេ
បនា”តិអាទិ វុត្ថំ។ “សព្ពញ្ញពុទ្ធនោ ពុទ្ធកុណោ មហាន្តតោ សទ្ធិហតិ”តិ ៩ទំ
ហេដ្ឋា អាគតទេសនាសោតវសេន វុត្ថំ។ ពុទ្ធា ហិ ពុទ្ធកុណោ មហាត្ថំ
បច្ចក្ខតោវ បស្សន្តិ, ន សទ្ធិហនវសេន។

ឥនានិ យថាវុត្ថមត្ថំ ឧបមាយ វិភាវេត្ថំ “សេយ្យថាបិ នាមា”តិអាទិ អារទ្ធុំ។
គម្ពីរោ ឧត្តានោតិ គម្ពីរោ វា ឧត្តានោ វាតិ ជាននត្ថំ។ “ឯវមេវា”តិអាទិ
យថាទស្សិតាយ ឧបមាយ ឧបមេយ្យេន សំសន្ននំ។ ពុទ្ធកុណោសុ
អប្បមត្តវិសយម្បិ លោកិយមហាជនស្ស ញាណំ អបវត្ថិតរូបេនេវ បវត្ថតិ
អនវត្ថិតសភាវត្តាតិ វុត្ថំ “ឯកព្យាម...បេ... វេទិតញា”តិ។ តត្ថ ញាតឧទកំ
វិយាតិ បមាណតោ ញាតឧទកំ វិយ។ អវិយានំ បន តត្ថ អត្ថនោ វិសយេ
បវត្ថនកញាណំ បវត្ថិតរូបេនេវ បវត្ថតិ អត្ថនោ បដិវេទានុវបំ,
អភិនិហារាវុបញ្ច អវត្ថិតសភាវត្តាតិ ទស្សេត្តោ

“ធនព្យាមយោត្តនា” តិអាធិមាហ។ តត្ថ បដិវិទូសច្ចានម្បិ
 បដិបក្ខវិធមនបុព្វយោគវិសេសវសេន ព្រាណំ សាតិសយំ, មហានុការញ្ច
 ហោតីតិ ឥមមត្តំ ធនេស្សតុំ សោតាបន្នព្រាណស្ស ធនព្យាមឧទកំ ឱបម្មភាវេន
 ធនេស្សត្វា តតោ បវេសំ ធនុត្តរធិគុណធនគុណអសីតិគុណវិសិដ្ឋំ ឧទកំ
 ឱបម្មំ កត្វា ធន្សិតំ។ ននុ ឯវំ សន្តេ ពុទ្ធកុណា បរិមិតបរិច្ឆិន្នា, ថេវេន ច តេ
 បរិច្ឆិន្ន ព្រាតាតិ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតីតិ ធនេស្សន្តោ “តត្ថ យថា សោ
 បុរិសោ” តិអាធិមាហ។ តត្ថ សោ បុរិសោតិ សោ
 ចតុរាសីតិព្យាមសហស្សប្បមាណោន យោត្តន ចតុរាសីតិព្យាមសហស្សជ្ជានេ
 មហាសមុទ្ធ ឧទកំ មិនិត្វា ឋិតោ បុរិសោ។ សោ ហិ ថេវស្ស ឧបមាភាវេន
 គហិតោ។ ធម្មន្ទយេនាតិ អនុមាណព្រាណោន។ តញ្ចិ សិទ្ធិំ ធម្មំ អនុគត្តា
 បវត្តនតោ “ធម្មន្ទយោ” តិ វុច្ចតិ, តថា អន្ទយវសេន អត្ថស្ស ពុជ្ឈនតោ
 អន្ទយពុទ្ធិ, អនុមេយ្យំ អនុមិនោតីតិ អនុមាណំ, និទស្សនេ ធិដ្ឋនយេន អនុមេយ្យំ
 គណ្ហាតីតិ “នយគ្គាហោ” តិ ច វុច្ចតិ។ តេនាហ “ធម្មន្ទយេនា” តិអាធិ។ ស្វាយំ
 ធម្មន្ទយោ ន យស្ស កស្សចិ ហោតិ, អថ ខោ តថាបស្ស អគ្គសាវកស្សេវាតិ
 អាហ “សាវកថាវមិព្រាណោ វត្ថុ” តិ។ យទិ ថេវេ ពុទ្ធកុណោ ឯកធនេសតោ
 បច្ឆកេត្ត កត្វា តធនេស្តោ នយគ្គាហោន គណ្ហិ, ននុ ឯវំ សន្តេ ពុទ្ធកុណា
 បរិមិតបរិច្ឆិន្នា អាបជ្ជាតិ? នយទំ ឯវន្តិ ធនេស្សន្តោ “អនន្តា អបរិមាណា” តិ។

“សទ្ធិហតី” តិ វត្ថុ បុន តមេវត្តំ វិភាវេន្តោ “ថេវេន ហិ... បេ... ពហុតរា” តិ
 អាហ។ កថំ បនាយមត្តោ ឯវំ ធន្តព្ពោតិ ឯវំ អធិប្បាយភេទកំ ឧបមាយ
 សញ្ញាបេតុំ “យថា កថំ វិយា” តិអាធិ វុត្តំ “ឧបមាយមិធកេត្តេ វិញ្ញា បុរិសា
 ភាសិតស្ស អត្តំ អាជានន្តិ” តិ (សំ. និ. ២.៦៧) ឥតោ នវ ឥតោ នវាតិ ឥតោ
 មជ្ឈជ្ជានតោ យាវ ធិក្ខណាតិរា នវ ឥតោ មជ្ឈជ្ជានតោ យាវ ឧត្តរតិរា នវ។
 ឥតានិ យថាវុត្តមត្តំ សុត្តន សមត្ថតុំ “ពុទ្ធាបី” តិ កាថមាហ។

យមកយុគឡមហានទីមហោយោវិយាតិ ទ្វិន្នំ ឯកតោ សមាគតត្តា
យុគឡភូតានំ មហានទីនំ មហោយោវិយ។

អនុច្ឆរិកំ កត្វាតិ យោយំ មម បសាទោ ពុទ្ធុគុណោ អារត្ត ឌីតាឡោ ហុត្វា
ឧប្បន្នោ, តំ អនុច្ឆរិកំ អនុបំ កត្វា។ បដិគ្គហេតុំ សម្បជ្ជិតុំ អញ្ញោ កោចិ ន
សក្ខិស្សតិ យាថាវតោ អនវពុជ្ឈនតោ។ បដិគ្គហេតុំ សក្កោតិ តស្ស
ហេតុតោ, បច្ចយតោ, សភាវតោ, កិច្ចតោ, ជលតោ សម្មនេវ បដិវិជ្ឈនតោ។
បូរត្តន្តិ បុណ្ណាការោ។ បក្សវណកាលេតិ វិកិរណកាលេ, បតនកាលេតិ
អត្ថោ។ “បសន្នោ”តិ ឥមិនា បសាទស្ស វត្តមានតា ទីបិតាតិ “ឧប្បន្នសន្នោ”តិ
ឥមិនាបិ សន្នាយ បច្ចុប្បន្នតា បកាសិតាតិ អាហា “ឯវំ សទ្ធិហាមីតិ អត្ថោ”តិ។
អភិញ្ញាយតីតិ អភិញ្ញោ, អធិកោ អភិញ្ញោ ភិយ្យេភិញ្ញោ, សោ ឯវំ
អតិសយវចនិន្នាវសេន “ភិយ្យេភិញ្ញាតរោ”តិ វុត្តោតិ អាហា “ភិយ្យតរោ
អភិញ្ញាតោ”តិ។ ទុតិយវិកប្បេ បន អភិជានាតីតិ អភិញ្ញោ, អភិវិសិដ្ឋា បញ្ញោ,
ភិយ្យេ អភិញ្ញោ ឯតស្សតិ ភិយ្យេភិញ្ញោ, សោ ឯវំ អតិសយវចនិន្នាវសេន
ភិយ្យេភិញ្ញាតរោ, ស្វាយមស្ស អតិសយោ អភិញ្ញាយ ភិយ្យេភាវកតោតិ
អាហា “ភិយ្យតរាភិញ្ញោ វា”តិ។ សម្ពុជ្ឈតិ ឯតាយាតិ សម្ពោធិ,
សត្តញ្ញាតញ្ញាណំ, អគ្គមគ្គញ្ញាណញ្ញោ។ សត្តញ្ញាតញ្ញាណបទដ្ឋានញ្ញោ
អគ្គមគ្គញ្ញាណំ, អគ្គមគ្គញ្ញាណបទដ្ឋានញ្ញោ សត្តញ្ញាតញ្ញាណំ សម្ពោធិ នាម។
តត្ថ បដានវសេន តទត្ថទស្សនេ បឋមវិកប្បេ, បទដ្ឋានវសេន
ទុតិយវិកប្បេ។ កស្មា បនេត្ថ អរហត្តមគ្គញ្ញាណស្សេវ គហាណំ, ននុ
ហេដ្ឋិមាធិបិ ភគវតោ មគ្គញ្ញាណានិ សវាសនមេវ យថាសកំ
បដិបក្ខវិធមនវសេន បវត្តានិ។ សវាសនប្បហានញ្ញោ ព្រោយ្យវរណប្បហានន្តិ?
សច្ចមេតំ, តំ បន អបរិបុណ្ណំ បដិបក្ខវិធមនស្ស វិប្បកតភាវតោតិ អាហា
“អរហត្តមគ្គញ្ញាណោ វា”តិ។ អគ្គមគ្គវសេន ចេត្ថ អរិយានំ ពោធិត្ថយថាវិប្បវីតិ

ធនេស្យតុំ “អរហត្តមគ្គនេវ ហិ” តិអាធិ វុត្តំ។ និប្បនេសាតិ អនវសេសា។
គហិតា ហោន្តិតិ អរហត្តមគ្គន គហិតេន អធិគតេន គហិតា អធិគតា
ហោន្តិ។ សព្វន្តិ តេហិ អធិគន្ធា តេនាតិ សម្មាសម្ពុទ្ធ
សព្វញ្ញតញ្ញាណាបទដ្ឋានេន អរហត្តមគ្គញ្ញាណេន។

១៤២. ខាធនីយានំ ឧឡារតា សាតរសានុកាវេនាតិ អាហា “មជ្ជរេ
អាគច្ឆតី” តិ។ បសំសាយ ឧឡារតា វិសិដ្ឋកាវេនាតិ អាហា “សេដ្ឋ” តិ,
ឱកាសស្ស ឧឡារតា មហាន្តកាវេនាតិ វុត្តំ “វិបុលេ” តិ។ ឧសភស្ស អយន្តិ
អាសភី, ឥធម បន អាសភី វិយាតិ អាសភី។ តេនាហា “ឧសភស្ស វាចាសទិសី” តិ។
យេន បន គុណេនស្ស តំសទិសតា, តំ ធនេស្យតុំ “អចលា អសម្បវេដី” តិ វុត្តំ។
យតោ កុតោចិ អនុស្សវំ អនុស្សវោ។ វិជ្ជាដ្ឋានេសុ កតបរិចយានំ អាចរិយានំ
តំ តមត្តំ វិញ្ញាបេន្តិ បវេណី អាចរិយបរម្មរា។ កេវលំ អត្តនោ មតិយា
“ឥតិកិរ ឯវំកិរា” តិ បរិកប្បនា ឥតិកិរ។ បិដកស្ស គន្ធស្ស សម្បទានតោ
សយំ សម្បទានកាវេន គហណំ បិដកសម្បទានំ។ យថាសុតានំ អត្តានំ
អាការស្ស បរិវិតក្កនំ អាការបរិវិតក្កោ។ តថេវ “ឯវមេត” តិ ទិដ្ឋិយា
និដ្ឋានក្ខមនំ ទិដ្ឋិនិដ្ឋានក្ខន្តិ។ អាគមាធិគមេហិ វិនា តក្កមគ្គំ និស្សយ តក្កនំ
តក្កោ។ អនុមាធិវិដី និស្សយ នយត្តាហោ។ យស្មា ពុទ្ធវិសយេ ឥត្វា ភគវតោ
អយំ ថេរស្ស ចោធនា, ថេរស្ស ច សោ អវិសយោ, តស្មា “បច្ចក្ខតោ ញ្ញាណេន
បដិវិជ្ជិតាវិយា” តិ វុត្តំ។ សីហនាទោវិយាតិ សីហនាទោ, តំសទិសតា ចស្ស
សេដ្ឋកាវេន, សោ ចេត្ត ឯវំ វេទិតញ្ញាតិ ធនេស្យតុំ “សីហនាទោ” តិអាធិមាហា។
នេវ ទន្ទាយន្តេនាតិ ន មន្ទាយន្តេន។ ន ភគ្គរាយន្តេនាតិ អបរិសន្តេន។

អនុយោគទាបនត្ថន្តិ អនុយោគំ សោធាបេតុំ។ វិមទ្ធក្ខមញ្ញា សីហនាទំ
ននន្តោ អត្តតោ តត្ថ អនុយោគំ សោធាតិ នាម។ អនុយុញ្ញន្តោ ច នំ

សោធាបេតិ នាម។ ធាតុន្តិ សោធាតុ។ កេចិ “ធានត្ថ”ន្តិ អត្ថំ វេទន្តិ, តទយុត្ថំ។ ន
ហិ យោ សីហនាទំ នទតិ, សោ ឯវ តត្ថ អនុយោគំ ទេតិ យុជ្ជតិ។ និយំសនន្តិ
វិមទ្ធនំ។ ធម្មមានន្តិ តាបយមាធំ, តាបនព្វេត្ថ គគ្គិយា ធមាបនសីសេន
វេទតិ។ សព្វេតេតិ សព្វេតេ អតីតេ និរុទ្ធេ សម្មាសម្ពុទ្ធេ, តេនេតំ ទស្សេតិ - យេ
តេ អហេសុំ អតីតំ អទ្ធានំ តវ អភិនិហារតោ ឡំ សម្មាសម្ពុទ្ធា, តេសំ តាវ
សាវកញ្ញាណគោចរេ ធម្មេ បរិច្ឆិន្ទន្តោ មារាទយោវិយ ពុទ្ធានំ
លោកិយចិត្តចារំ ត្វំ ជានេយ្យាសិ។ យេ បន តេ អព្ពតីតា តតោ បរតោ
ធិន្ទវដុមា ធិន្ទបបញ្ចា បរិយាធិណ្ឌវដ្ឋា សព្វទុក្ខវីតិវត្តា សម្មាសម្ពុទ្ធា, តេសំ
សព្វេសម្មិ សាវកញ្ញាណស្ស អវិសយភូតេ ធម្មេ កថំ ជានិស្សសីតិ។

អនាគតពុទ្ធានំ បនាតិ បន-សន្តោវិសេសត្ថជាតនោ, តេន អតីតេសុ តាវ
ខន្ធានំ ភូតបុព្ពត្តា តត្ថ សិយាញ្ញាណស្ស សវិសយេ គតិ, អនាគតេសុ បន
សព្វសោ អសញ្ញាតេសុ កថន្តិ ឥមមត្តំ ជាតេតិ។ តេនាហ
“អនាគតាបី”តិអាធិ។ “ចិត្តេន បរិច្ឆិន្ទិត្វាវិទិតា”តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ
អតីតានាគតេ សត្តាហេ ឯវ បវត្តំ ចិត្តំ ចេតោបរិយញ្ញាណស្ស វិសយោ, ន
តតោ បរន្តិ? នយិធំ ចេតោបរិយញ្ញាណកិច្ចវសេន វុត្តំ, អថ ខោ
បុព្ពេនិវាសអនាគតំសញ្ញាណវសេន វុត្តំ, តស្មា នាយំ ទោសោ។

វិទិតដ្ឋានេន ករោតិ សិក្ខាបទេនេវ តាធិសស្ស បដិក្ខេបស្ស បដិក្ខិត្តត្តា,
សេតុឃាតតោ ច។ កថំ បន ថេរេ ទ្វយសម្ពុវេ បដិក្ខេបមេវ អកាសិ, នវិភជ្ជ
ព្យាកាសីតិ អាហ “ថេរេ កិរា”តិអាធិ។ ចារំ បរិយន្តំ មិនោតីតិ ចារមី, សា ឯវ
ញ្ញាណន្តិ ចារមិញ្ញាណំ, សាវកានំ ចារមិញ្ញាណំ សាវកចារមិញ្ញាណំ, តស្មី។
សាវកានំ ឧក្កំសបរិយន្តគតេ ជាននេ នាយំ អនុយោគោ, អថ ខោ
សព្វញ្ញតញ្ញាណោ សព្វញ្ញតាយ ជាននេ។ កេចិ បន “សាវកចារមិញ្ញាណោតិ

សាវកចារមិញ្ញាណវិសយេ"តិ អត្ថំ វេទន្តិ។ តថា សេសបទេសុបិ។ សីល ..បេ....
សមត្ថន្តិ សីលសមាធិបញ្ញាវិមុត្តិសម្ពាតការណានំ ជាននសមត្ថំ។
ពុទ្ធសីលាធម្មោ ហិ ពុទ្ធានំ ពុទ្ធកិច្ចស្ស, បរេហិ "ពុទ្ធា"តិ ជាននស្ស ច ការណំ។

១៤៣. អនុមាណញ្ញាណំ វិយ សំសយបិដ្ឋកំ អហុត្វា "ឥទមិទ"ន្តិ
យថាសភាវតោ ព្រាយ្យំ ធារេតិ និច្ឆិនោតីតិ ធម្មោ, បច្ចក្ខញ្ញាណន្តិ អាហ
"ធម្មស្ស បច្ចក្ខតោ ញ្ញាណស្ស"តិ។ អនុឯតីតិ អនុយោតិ អាហ "អនុយោគំ
អនុគន្ធា"តិ។ បច្ចក្ខសិទ្ធព្វិ អត្ថំ អនុគន្ធា អនុមាណញ្ញាណស្ស បវត្ថិ ទិដ្ឋន
អទិដ្ឋស្ស អនុមាណន្តិ វេទិតញ្ញោ។ វិទិតេ វេទកម្មំ ញ្ញាណំ អត្ថតោ វិទិតមេវ
ហោតីតិ "អនុមាណញ្ញាណំ នយគ្គាហោ វិទិតោ"តិ វុត្ថំ។ វិទិតោតិ វិទ្ធោ
បដិលទ្ធោ, អធិគតោតិ អត្ថោ។ អប្បមាណោតិ អបរិមាណោ
មហាវិសយត្តា។ តេនាហ "អបរិយន្តោ"តិ។ តេនាតិ អបរិយន្តត្តា, តេន វា
អបរិយន្តេន ញ្ញាណេន, ឯតេនេវ ជេរោ យំ យំ អនុមេយ្យមត្ថំ ញ្ញាតុកាមោ
ហោតិ, តត្ថ តត្ថស្ស អសង្កមប្បដិបាដអនុមាណញ្ញាណំ បវត្ថតីតិ ទស្សេតិ។
តេនាហ "សោ ឥមិនា"តិអាទិ។ តត្ថ ឥមិនាតិ ឥមិនា ការណេន។ ចាការស្ស
ជីវការំ ឧទ្ធមុទ្ធុ អាបេតីតិ ឧទ្ធាបំ, ចាការមូលំ។ អាទិ-សន្តេន
ចាការទ្វារពន្ធបរិខាទិនំ សង្កហោ វេទិតញ្ញោ។ បច្ចន្តេ ភរំ បច្ចន្តិមំ។
បណ្ឌិតនោវារិកជ្ជានិយំ កត្វា ជេរោ អត្តានំ ទស្សេតីតិ ទស្សេន្តោ "ឯកទ្វារន្តិ
កស្មា អាហា"តិ ចោទនំ សមុដ្ឋាបេសិ។ យស្ស បញ្ញាយ វសេន បុរិសោ
"បណ្ឌិតោ"តិ វុច្ចតិ, តំ បណ្ឌិតន្តិ អាហ "បណ្ឌិតេន សមន្នាគតោ"តិ។
តំតំឥតិកត្តព្ពតាសុ នេកភាវោ ព្យត្តភាវោ វេយ្យត្តិយំ។ មេធាតិ សម្មាសំ
ហីសតិ វិធមតីតិ មេធា, សា ឯតស្ស អត្ថីតិ មេធាវី។ ហីនេ ហីនេ ឧប្បត្តិ
ឯតិស្ស អត្ថីតិ ហីនុប្បត្តិកា, ហីនសោ ឧប្បជ្ឈនកបញ្ញា។ អនុបរិយាយន្តិ
ឯតេនាតិ អនុបរិយាយោ, សោ ឯវ បថោតិ អនុបរិយាយបថោ, បរិតោ

ចាការស្ស អនុស័យាយនមគ្គោ។ ចាការភាគា សន្ទាតត្តា ឯត្តាតិ
ចាការសន្និ, ចាការស្ស ផុល្លិតប្បនេសោ។ សោ បន ហេដ្ឋិមន្តន ទិដ្ឋិម្បិ
ឥដ្ឋកានំវិគមេន ឯវំ វុច្ចតិ តិ អាហា “ទិដ្ឋំ ឥដ្ឋកានំ អបគតជ្ជាន”ន្តិ។ ជិន្នជ្ជានន្តិ
ជិន្នភិន្នប្បនេសោ, ជិន្នជ្ជានំ វា។ តញ្ចា “វិវរ”ន្តិ វុច្ចតិ។

កិលិដ្ឋន្តិ មលំនំ។ ឧបតាបេន្តិ តិលេសបរិឡាហេន សន្តាបេន្តិ។
វិពាធន្តិ បីឡេន្តិ។ ឧប្បន្នាយ បញ្ញាយ ឯវរលោហិ ន កិញ្ចា កាតុំ សក្កាតិ
អាហា “អនុប្បន្នាយ បញ្ញាយ ឧប្បន្នតុំ ន ទេន្តិ”តិ។ តស្មាតិ បច្ចយូបយាតេន
ឧប្បន្នតុំ អប្បនាមតោ។ ចតុសុ សតិបដ្ឋានេសុ សុដ្ឋ ឋបិតចិត្តាតិ
ចតុត្ថិធាយបិ សតិបដ្ឋានការវនាយ សម្មនេវ ឋបិតចិត្តា។ យថាសភាវេន
ភាវេត្វាតិ អវិបរឹតសភាវេន យថា បដិបក្ខា សមុច្ឆន្តិ, ឯវំ ភាវេត្វា។

បុរិមនយេ សតិបដ្ឋាននិ, ពោជ្ឈន្តា ច មិស្សកា អធិប្បតាតិ តតោ
អញ្ញថា វត្ថុ “អបិចត្តា”តិ អាទិ វត្ថុ។ មិស្សកាតិ សមថវិបស្សនាមគ្គវសេន
មិស្សកា។ “ចតុសុ សតិបដ្ឋានេសុ សុប្បតិដ្ឋិតចិត្តា”តិ អាទិតោ វត្ថុត្តា
សតិបដ្ឋានេវិបស្សនាតិ គហេត្វា “សត្ត ពោជ្ឈន្តេ យថាភូតំ ភាវេត្វា”តិ
វត្ថុត្តា, មគ្គបរិយាបន្នានំយេវ ច នេសំ និប្បរិយាយពោជ្ឈន្តិការតោ, តេសុ ច
សត្តសោ អធិគតេសុ លោកនាថេន សត្តញ្ញតញ្ញាណម្បិ អធិគតមេវ ហោតីតិ
“ពោជ្ឈន្តេ មគ្គោ, សត្តញ្ញតញ្ញាណញាតិ គហិតេ សុន្ទរោ បញ្ចោ កវេយ្យា”តិ
មហាសិវត្ថោ អាហា, ន បនេវំ គហិតំ ចោរលោហិតិ អធិប្បាយោ។ ឥតីតិ
វត្ថុប្បការបរាមសនំ។ ថេរោតិ សាវិបុត្តត្ថោ។

តត្ថាតិ តេសុ បច្ចន្តនករធិសុ។ នករំវិយ និព្វានំ តទត្ថិកេហិ
ឧបគន្ធព្ពតោ, ឧបគតានញ្ចា បរិស្សយរហិតសុខាធិគមនជ្ជានតោ។ ចាការោ
វិយ សីលំ តឧបគតានំ បរិតោ អារក្ខការតោ។ បរិយាយបដោវិយ ហិរិ

សីលចាការស្ស អធិដ្ឋានការតោ។ វុត្តញ្ញតំ “បរិយាយបដោតិ ខោ ភិក្ខុ
ហិរិយា ឯតំ អធិវចន” ត្ថិ។ ឆ្វារិយ អរិយមគ្គោ

និព្វាននគរប្បវេសនអញ្ញាសភាវតោ។ បណ្ឌិតនោវិកោវិយ ធម្មសេនាបតិ
និព្វាននគរបរិជ្ជបរិសនកានំ សត្តានំ សល្លក្ខណតោ។ ទិដ្ឋោតិ ធាបិតោ,
សោធិតោតិ អត្តោ។

១៤៤. និប្ពត្តិទស្សនត្ថន្តិ សិទ្ធិទស្សនត្ថំ, អធិកមទស្សនត្ថន្តិ អត្តោ។

“បញ្ចនវុតិចាសណ្ណោ” តិ ឥទំ យស្មា ថេរោ បរិញ្ញាជកោ ហុត្វា តតោ បុព្វេវ
និព្វានបរិយេសនំ ចរមាណោ តេ តេ ចាសណ្ណានោ ឧបសង្កមិត្វា និព្វានំ បុច្ឆិ, តេ
នាស្ស ចិត្តំ អារាធសុំ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេ បន ចាសណ្ណា ហោជ្ជា វុត្តា ឯវ។
តត្ថោវាតិ តស្សយេវ ភាគិនេយ្យស្ស ទេសិយមាណាយ ទេសនាយ។ បរស្ស
វុត្តិ ភត្តំ ភុញ្ញន្តោវិយ សាវកចារិមញ្ញាណំ ហត្ថគតំ អកាសិ អធិកច្ឆិ។
ឧត្តរុត្តរន្តិ ហោជ្ជិមស្ស ហោជ្ជិមស្ស ឧត្តរណតោ អតិក្កមនតោ ឧត្តរុត្តរំ, តតោ
ឯវ បធានការំ ចាបិតតាយ បណ្ឌិតបណ្ឌិតំ។ ឧត្តរុត្តរន្តិ វា ឧបរូបរិ។
បណ្ឌិតបណ្ឌិតន្តិ បណ្ឌិតតរំ, បណ្ឌិតតមញ្ញាតិ អត្តោ។ កណ្ណាន្តិ កាឡ កំ
សំកិលេសធម្មំ។ សុក្កន្តិ ឌីនាតំ វោធានធម្មំ។ សរិបក្ខំ កត្វាតិ
បហាតព្វបហាយ កការទស្សនវសេន យថាក្កមំ ឧភយំ សរិបក្ខំ កត្វា។
“អយំ កណ្ណាធម្មោ, ឥមស្ស អយំ បហាយកោ” តិ ឯវំ កណ្ណំ បដិពាហិត្វា
ទេសនាវសេន នីហិត្វា សុក្កំ, “អយំ សុក្កធម្មោ, ឥមិនា អយំ បហាតព្វោ” តិ
ឯវំ សុក្កំ បដិពាហិត្វា កណ្ណំ។ សឧស្សហន្តិ ជលុប្បាទនសមត្ថតាវសេន
សព្វាចារំ។ តេនាហ “សរិចាក” ត្ថិ។ វិចាកធម្មន្តិ អត្តោ។

តស្មី ទេសិតេ ធម្មេតិ តស្មី វុត្តនយេន ភគវា តុម្ពេហិ ទេសិតេ ធម្មេ ឯកជ្ជំ
ធម្មំ នាម សាវកចារិមញ្ញាណំ ជាតិទ្វា បដិវិជ្ជិត្វា។ តំជាទេន ហិ វុត្តេ

អនុវត្តវិចារកត្តា, អត្ថនោ ឧប្បត្តិសមនន្តរមេវ ជលនិច្ឆាទនវសេន បវត្តតីតិ
អត្ថោ។ វដ្តចារកតោ និយ្យាតីតិ វា និយ្យានិកោ, និយ្យានសីលោតិ វា។
រាគនោសមោហនិម្មទនសមត្ថោតិ ឥធាបិ “បសន្នោស្មិ ភគវតីតិ ទស្សេតី”តិ
អានេត្វា សម្ពន្ធា។ វដ្តាធិតិ អាទិ-សន្នេន ជិម្ពកុដិលេ, អញ្ញោ ច បដិបត្តិទោសេ
សង្កណ្ឌាតិ។ ភគវា តុម្ហាកំ ពុទ្ធសុពុទ្ធតា វិយ ធម្មសុធម្មតា, សង្ឃសុប្បដិបត្តិ
ច ធម្មសុ និដ្ឋង្គមនេន សាវកចារមិញ្ញាលោ និដ្ឋង្គតត្ថា មយ្ហំ សុដ្ឋវិភូតា
សុចាកជា ជាតាតិ ទស្សេន្តោ ថេរោ “ស្វាគ្វាតោ ភគវតា ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ
សង្ឃោតិ បសីទិ”ន្តិ អវោច។

កុសលធម្មទេសនាវណ្ណាធា

១៤៥. អនុត្តរភារោតិ សេដ្ឋភារោ។ អនុត្តរោ ភគវា យេន គុណោន, សោ
អនុត្តរភារោ, តំ អនុត្តរិយំ។ យស្មា តស្សបិ គុណាស្ស កិញ្ចិ ឧត្តរិតំ នត្ថិ ឯវ,
តស្មា វុត្ថំ “សា តុម្ហាកំ ទេសនា អនុត្តរាតិ វទតី”តិ។ កុសលេសុ ធម្មេសូតិ
កុសលធម្មនិមិត្តំ។ និមិត្តត្ថេ ហិ ឯតំ ភុម្មំ, តស្មា កុសលធម្មទេសនាហេតុបិ
ភគវាវ អនុត្តរោតិ អត្ថោ។ ភូមិ ទស្សេន្តោតិ វិសយំ ទស្សេន្តោ។
កុសលធម្មទេសនាយ ហិ កុសលា ធម្មាវិសយោ។ វុត្ថបទេតិ “កុសលេសុ
ធម្មេសូ”តិ ឯវំ វុត្ថវាក្យេ, ឯវំ វា វុត្ថធម្មកោដ្ឋាសេ។ “បញ្ចាធា”តិ កស្មា វុត្ថំ, ននុ
នេកដ្ឋេនបិ កុសលំ ឥច្ឆិតត្ថំ “កុសលោ ត្វំ វេស្ស អង្គបច្ឆន្តាន”ន្តិអាទីសូតិ (ម.
និ. ២.៨៧)? សច្ចមេតំ, សោ បន នេកដ្ឋោ កោសល្យសម្ពុតដ្ឋេនេវ សង្កហិតោតិ
វិសុំ ន គហិតោ។ “កច្ឆិ នុ ភោតោ កុសលំ, កច្ឆិ ភោតោ អនាមយ”ន្តិ (ជា.
១.១៥.១៤៦; ២.២២.២០០៨) ជាតកេ អាគតត្ថា “ជាតកបរិយាយំ បត្វា
អារោក្យដ្ឋេន កុសលំ វដ្តតី”តិ វុត្ថំ។ “តំ កី មញ្ញាច, គហបតយោ, ឥមេ ធម្មា
កុសលា វា អកុសលា វា សាវដ្ឋា វា អនវដ្ឋា វា”តិអាទីសុ សុត្តបទេសេសុ

“កុសលា” តិ វុត្តធម្មា ឯវ “អនវដ្ឋា” តិ វុត្តា តិ អាហ “សុត្តន្តបិយាយំ បត្វា
អនវដ្ឋន្តេ កុសលំ វដ្ដតិ” តិ។ អភិធម្ម “កោសល្យ” តិ បញ្ញា អាគតា តិ
យោនិសោមនសិការហេតុកស្ស កុសលស្ស កោសល្យសម្មតដ្ឋោ,
ធនាភារីធិបនតោ និទ្ទាបដ្ឋោ, “កុសលស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា” តិ វត្វា
ឥដ្ឋវិចាកនិទ្ទិសនតោ សុខវិចាកដ្ឋោ ច អភិធម្មនយសិទ្ធាតិ អាហ
“អភិធម្ម... បេ... វិចាកដ្ឋោ” តិ។ ពាហិតិកសុត្ត (ម. និ. ២.៣៥៨) ភគវតោ
កាយសមាចារាទិកេ វណ្ណាន្តេន ធម្មភណ្ឌាភារិកេន “យោ ខោ មហារាជ
កាយសមាចារោ អនវដ្ឋោ” តិ កុសលោ កាយសមាចារោ វញ្ញោ បសេនទិស្ស
វុត្តោ។ ន ហិ ភគវតោ សុខវិចាកកម្មំ អត្ថីតិ សព្វសាវដ្ឋវហិតា
កាយសមាចារាទយោ “កុសលា” តិ វុត្តា, ឥធិ បន “កុសលេសុ ធម្មសូ” តិ
ពោធិបក្ខិយធម្មា “កុសលា” តិ វុត្តា, តេ ច សមថវិបស្សនា មគ្គសម្បយុត្តា
ឯកន្តេន សុខវិចាកា ឯវាតិ អវដ្ឋវហិតតាមត្ថំ ឧបាទាយ អនវដ្ឋតោ កុសល-
សទ្ធាតិ អាហ “ឥមស្មី បន... បេ... ទដ្ឋត្ថ” តិ។ ឯវញ្ញោ កត្វា “ជលសតិបដ្ឋានំ បន
ឥធិ អនធិប្បត” តិ ឥធិញ្ញោ វចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ សវិចាកស្សេវ គហណាត្ថិ
កត្វា។

“បុទ្ទសវិធនា” តិ អាទិ សតិបដ្ឋានេ (ធិ. និ. ២.៣៧៦; ម. និ. ១.១០៩) វុត្តនយេន
វេទិតតំ។ បគ្គហដ្ឋេនា តិ កុសលបក្ខស្ស បគ្គណ្ណានសភាវេន។ កិច្ចវសេនា តិ
អនុប្បដ្ឋាកុសលានុប្បាទនាទិកិច្ចវសេន។ តតោ ឯវ ចស្ស ចតុព្វិធាតា។
ឥដ្ឋនដ្ឋេនា តិ និប្បជ្ជនសភាវេន។ ធនាទយោ ឯវ ឥទ្ធិចាទេសុ វិសិដ្ឋសភាវា,
ឥតវេ អវិសិដ្ឋា, តេសម្បវិសេសោ ធនាទិកតោ តិ អាហ “ធនាទិវសេន
នាសភាវា” តិ។

អធិមោក្ខាទិសភាវវសេនាតិ បសាទាធិមោក្ខាទិសលក្ខណាវសេន។
ឧបត្ថម្ភនដ្ឋេនាតិ សម្បយុត្តធម្មានំ ឧបត្ថម្ភនកកាវេន។ អកម្ម័យដ្ឋេនាតិ
បដិបក្ខេហិ អកម្ម័យសភាវេន។ សលក្ខណេនាតិ អធិមោក្ខាទិសភាវេន។
និយ្យានដ្ឋេនាតិ សំកិលេសបក្ខតោ, វដ្តចារកតោ ច និគ្គមនដ្ឋេន។

ឧបជ្ជានាទិនាតិ

ឧបជ្ជានធម្មវិចយបគ្គហសម្មិយាយនបស្សម្ភនសមាធានអដ្ឋ្យែក្ខនសម្ព័ន្ធតេ
ន អត្តនោ សភាវេន។ ហេតុដ្ឋេនាតិ និព្វានស្ស សម្មាបកហេតុភាវេន។

ទស្សនាទិនាតិ

ទស្សនាទិនិរោបនបរិគ្គហសម្មជ្ជាបនវេនាបនបគ្គហុបជ្ជានសមាធានសម្ព័ន្ធ
តេន អត្តនោ សភាវេន។

សាសនស្ស បរិយោសានទស្សនត្ថន្តិ សាសនំ នាម និប្បវិយាយតោ
សត្តតីស ពោធិបក្ខិយធម្មា។ តត្ថ យេ សមថវិបស្សនាសហគតា, តេ
សាសនស្ស អាទិ, មគ្គបរិយាបន្នា មជ្ឈេ, ជលភូតា បរិយោសានំ, តំទស្សនត្ថំ។
តេនាហ “សាសនស្ស ហិ”តិអាទិ។

បុន ឯតទានុត្តរិយំ ភន្តេតិ យថាវន្ទាយ ទេសនាយ និគមនំ។ វុត្តស្សេវ
អត្តស្ស បុន វចនញ្ញំ និគមនំ វុត្តំ។ តំ ទេសនន្តិ តំ កុសលេសុ ធម្មេសុ
ទេសនាប្បការំ, ទេសនាវិធី, ទេសេតព្ពញ្ច, សកលំ វា សម្បណ្ណំ អនវសេសំ
អភិជានាតិ អភិវិសិដ្ឋេន ញ្ញាណេន ជានាតិ, អសេសំ អភិជាននតោ ឯវ ឧត្តរិ
ឧបរិ អភិញ្ញេយ្យំ នត្ថិ។ ឥតោតិ ភគវតោ អភិញ្ញាតតោ។ អញ្ញោ បរមត្ថវសេន
ធម្មោ វា បញ្ញាត្តិវសេន បុគ្គលោ វា អយំ នាម យំ ភគវា ន ជានាតីតិ ឥទំ នត្ថិ ន
ឧបលព្ពតិ សព្ពស្សេវ សម្មនេវ តុម្ពេហិ អភិញ្ញាតត្ថា។ កុសលេសុ ធម្មេសុ
អភិជានេន, ទេសនាយញ្ច ភគវតោ ឧត្តរិតោ នត្ថិ។

អាយតនបណ្ណាត្តិទេសនាវណ្ណានា

១៤៦. អាយតនបញ្ញាបណ្ណាសូតិ ចក្ខាធិនំ, រូបាធិនញ្ច អាយតនានំ
សម្ពោធនេសុ, តេសំ អដ្ឋត្ថិកពាហិរិភាគតោ, សភាគរិភាគតោ,
សមុទយតោ, អត្ថផ្គមតោ, អាហារតោ, អាធិនវតោ, និស្សរណតោ ច
ទេសនាយន្តិអត្ថោ។

គព្ពាវក្កន្តិទេសនាវណ្ណានា

១៤៧. គព្ពាគ្គមនេសូតិ គព្ពភាវេន មាតុកុច្ឆិយំ អវក្កមនេសុ
អនុប្បវេសេសុ, គព្ពេវា មាតុកុច្ឆិស្មី អវក្កមនេសុ។ បរិសតីតិ បច្ចយវសេន
តត្ថ និព្ពត្តន្តោ បរិសន្តោវិយ ហោតីតិ កត្វា វុត្ថំ។ ហតីតិ សន្តានជ្ជិតិយា
បវត្ថតិ, តថាភូតោ ច តត្ថ វសន្តោវិយ ហោតីតិ អាហា “វសតី”តិ។
បកតិលោកិយមនុស្សានំ បឋមា គព្ពាវក្កន្តិ បច្ចុរមនុស្សានំ គព្ពាវក្កន្តិ
ទេសនាវសេន ឥធម៌ បឋមា។ “ធុតិយា គព្ពាវក្កន្តិ”តិអាធិសុបិ ឯវំ យោជនា
វេទិតញ្ច។

អលមេវាតិ យុត្តមេវ។

ឱបិតុំ ន សក្កោន្តិតិ តថា វាតានំ អនុប្បជ្ឈនមេវ វេទតិ។ សេសន្តិ បុន
“ឯតទានុត្តរិយ”តិអាធិ ចាបប្បទេសំ វេទតិ។

អាទេសនវិធាទេសនាវណ្ណានា

១៤៨. បរស្ស ចិត្តំ អាធិសតិ ឯតេហីតិ អាទេសនានិ,
យថាឧបជ្ជិតនិមិត្តាធិនិ, តានិ ឯវ អញ្ញាមញ្ញស្ស អសំកិណ្ណារូបេន បិតត្តា
អាទេសនវិធា, អាទេសនាភាគា, តាសុ អាទេសនវិធាសុ។ តេនាហ

“អាទេសនកោដ្ឋាសេសូ”តិ។ អាគតនិមិត្តនាតិ យស្ស អាទិសតិ, តស្ស,
អត្ថនោ ច ឧបគតនិមិត្តន, និមិត្តប្បត្តស្ស
លាភាលាភាទិអាទិសនវិទិនស្សនស្ស បវត្តត្តា “ឥទំ នាម ភវិស្សតី”តិ វុត្តំ។
ចាឡិយំ បន “ឯវម្បិ តេ មនោ”តិអាទិនា បវស្ស ចិត្តាទិសនមេវ អាគតំ, តំ
និទស្សនមត្តំ កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តថា ហិ “ឥទំ នាម ភវិស្សតី”តិ វុត្តស្សេវ អត្ថស្ស
វិការវនវសេន វត្ថុ អាគតំ។ គតនិមិត្តំ នាម គមននិមិត្តំ។ វិតនិមិត្តំ នាម
អត្ថនោ សមីបេ ហ៊ាននិមិត្តំ, បវស្ស គមនវសេន, ហ៊ានវសេន ច
គហោតព្ពនិមិត្តំ។ មនុស្សានំ បវចិត្តវិទូនំ, ឥតវេសម្បិ វា សវនវសេន បវស្ស
ចិត្តំ ព្យាត្វា កថេន្តានំ សទ្ធិ សុត្វា។ យក្ខបិសាចាទីនន្តិ ហិដ្ឋាវយក្ខានព្យោវ
កណ្តាបិសាចាទិបិសាចានំ, កុម្មណ្តានាគាទីនព្យា។

វិតក្កវិច្ឆារវសេនាតិ វិច្ឆារិកភាវេន បវត្តវិតក្កស្ស វសេន។ ឧប្បន្នន្តិ
តតោ សមុដ្ឋិតំ។ វិប្បលបន្តានន្តិ កស្សចិ អត្ថស្ស អពោជនតោវិរូបំ, វិវិដំ វា
បលបន្តានំ។ សុត្តបមត្តាទីនន្តិ អាទិ-សន្នេន វេទនាដ្ឋទិត្តចិត្តាទីនំ សង្គហោ។
មហាអដ្ឋកថាយំ បន “ឥទំ វត្តាមិ, ឯវំ វត្តាមីតិ វិតក្កយតោ
វិតក្កវិច្ឆារសន្នោ នាម ឧប្បន្នតី”តិ (អភិ. អដ្ឋ. ១.វចីកម្មទ្វារកថាបិ) អាគតត្តា
ជាគរន្តានំ បកតិយំ វិតានំ អវិប្បលបន្តានំ វិតក្កវិច្ឆារសន្នោ កថាចិ
ឧប្បន្នតីតិ វិញ្ញាយតិ, យោ លោកេ “មន្តជយេវ”តិ វុច្ចតិ។ យស្ស
មហាអដ្ឋកថាយំ អសោតវិញ្ញេយ្យតា វុត្តា។ តាទិសញ្ញា សន្ធាយ
វិញ្ញត្តិសហជមេវ “ជីវ្ហាតាលុចលនាទិកវិតក្កសមុដ្ឋិតំ សុខុមសទ្ធិ
ទិព្ពសោតេន សុត្វា អាទិសតីតិ សុត្ត វុត្ត”ន្តិ (ធរ. ស. មូលដី.
វចីកម្មទ្វារកថាវណ្ណនា) អានន្តាចរិយោ អវោច។ វុត្តលក្ខណោ ឯវ បន
នាតិសុខុមោ អត្ថនោ, អច្ឆាសន្នប្បទេសេ វិតស្ស ច មំសសោតស្សាបិ អាចាជំ
គច្ឆតីតិ សក្កាវិញ្ញាតុំ។ តស្សាតិ តស្ស បុគ្គលស្ស។ តស្ស វសេនាតិ តស្ស

វិតក្កស្ស វសេនា។ ឯវំ អយម្បិ អាទេសនីជា ចេតោបរិយញ្ញាណវសេនេវ
អាគតាតិ វេទិតញ្ញា។ កេចិ បន “តស្ស វសេនាតិ តស្ស សទ្ធស្ស វសេនា” តិ
អត្ថំ វេទន្តិ, តំ អយុត្តំ។ ន ហិ សទ្ធក្កហាលោន តំសមុជ្ជាបកចិត្តំ គយ្ហតិ,
សទ្ធក្កហាលាណុសារេនបិ តទត្ថស្សេវ គហាលំ ហោតិ, ន ចិត្តស្ស។ ឯតេនេវ
យទេកេ “យំ វិតក្កយតោតិ យមត្ថំ វិតក្កយតោ” តិ វត្ថា “តស្ស វសេនាតិ
តស្ស អត្ថស្ស វសេនា” តិ វល្លោត្តិ, តម្បិ បដិក្ខិត្តំ។

មនសា សង្ខរិយន្តិតិ មនោសង្ខារា, វេទនាសញ្ញា។ បណិហិតាតិ
បុរិមបរិពន្ធវិទយេន បធានភាវេន និហិតា វេទិតា។ តេនាហ “ចិត្តសង្ខារ
សុដ្ឋបិតា” តិ។ វិតក្កស្ស វិតក្កនំ នាម ឧប្បាទនមេវាតិ អាហ “បវត្តេស្សតិ” តិ។
“បជាតាតិ” តិ បុព្វេវុត្តបទសម្ពន្ធនុទស្សនវសេន អាទេតិ។ អាគមនេនាតិ
ឈានស្ស អាគមនជ្ជានវសេន។ បុព្វភាគេនាតិ មគ្គស្ស សព្វបុព្វភាគេន
វិបស្សនាវម្រេន។ ឧភយំ បេតំ យោ សយំ ឈានលាភិ, អធិគតមគ្គោ ច អញ្ញំ
តទត្ថាយ បដិបទ្ធន្តំ ទិស្វា “អយំ ឥមិនា និហារេន បដិបទ្ធន្តោ អទ្ធាឈានំ
លភិស្សតិ, មគ្គំ អធិគមិស្សតិ” តិ អភិញ្ញាយ វិជា អនុមាណវសេន ជាតាតិ, តំ
ទស្សេតុំ វុត្តំ។ តេនាហ “អាគមនេន ជាតាតិ នាមា” តិអាទិ។ អនន្តរាតិ
វុដ្ឋិតកាលំ សន្ធាយាហ។ តទា ហិ បវត្តវិតក្កបជាននេនេវ ឈានស្ស
ហានភាគិយតាទិវិសេសបជាននំ។

កី បនិទំ ចេតោបរិយញ្ញាណំ បរស្ស ចិត្តំ បរិច្ឆិដ្ឋ ជាទន្តំ ឥទ្ធិចិត្តការតោ
អវិសេសតោ សព្វេសម្បិ ចិត្តំ ជាតាតិទិ? នោតិ ទស្សេន្តោ
“តត្ថា” តិអាទិមាហ។ ន អរិយានន្តិ យេន ចិត្តេន តេ អរិយា នាម ជាតា, តំ
លោកុត្តរចិត្តំ ន ជាតាតិ អប្បដិវិទូភាវតោ។ យថា ហិ បុព្វដ្ឋនោ សព្វេសម្បិ
អរិយានំ លោកុត្តរចិត្តំ ន ជាតាតិ អប្បដិវិទូត្ថា, ឯវំ អរិយោបិ ហេដ្ឋិមោ

ឧបរិមស្ស លោកុត្តរចិត្តំ ន ជាតាតិ អប្បជីវិទុត្តា ឯវ។ យថា បន ឧបរិមោ
 ហេដ្ឋិមំ ជលសមាបត្តិ ន សមាបជ្ជតិ, កី ឯវំ សោ តស្ស លោកុត្តរចិត្តំ ន
 ជាតាតិ ចោទនំ សន្ទាយាហ “ឧបរិមោ បន ហេដ្ឋិមស្ស ជាតាតិ” តិ,
 បជីវិទុត្តាតិ អធិប្បាយោ។ “ឧបរិមោ ហេដ្ឋិមំ ន សមាបជ្ជតិ” តិ វត្ថា តត្ថ
 ការណាមាហ “តេសញ្ញា” តិ អាទិ។ តេសន្តិ អរិយានំ។ ហេដ្ឋិមា ហេដ្ឋិមា
 សមាបត្តិ ភូមន្តរប្បត្តិយា បដិប្បស្សន្តិកប្បា។ តេនាហ “តត្រុបបត្តិយេវ
 ហោតិ” តិ, ន ឧបរិក្ខមបត្តិ។ និមិត្តាទិវសេន ព្យាតស្ស កនាចិ ព្យកិចា រោមិ
 សិយា, ន បន អភិញ្ញាញាណេន ព្យាតស្សាតិ អាហ “ចេតោ... ចេ... នត្ថិ” តិ។ “តំ
 ភគវា” តិ អាទិ សេសំ នាម។

ទស្សនសមាបត្តិទេសនាវណ្ណានា

១៤៩. ព្រហ្មជាលេតិ ព្រហ្មជាលសុត្តវណ្ណានាយំ។ ឧត្តរបទលោបេន ហោស
 និទ្ទេសោ។ អាតប្បន្តិវីរិយំ អាតប្បតិ កោសជ្ជំ សព្វម្បិ សំកិលេសបក្ខន្តិ។
 កុសលវីរិយស្សេវ ហេតុ គហណំ អប្បមាទាទិបទន្តរសន្និធានតោ។
 បទហិតព្ពតោតិ បទហនតោ, ភាវនំ ឧទ្ទិស្ស វាយមនតោតិ អត្តោ។
 អនុយុញ្ជិតព្ពតោតិ អនុយុញ្ជនតោ។ ឦទិសានំ បទានំ
 ពហុលំកត្តវិសយតាយ ឥន្ទ្រតព្ពត្តា អាតប្បបទស្សវិយ ឥតរេសម្បិ
 កត្តសាធនតា ទដ្ឋព្ពា។ បដិបត្តិយំ នប្បមជ្ជតិ ឯតេនាតិ អប្បមាទោ,
 សតិអរិយ្យវាសោ។ សម្មា មនសិ ករោតិ ឯតេនាតិ សម្មាមនសិកាវោ,
 តថាបវត្តោ កុសលចិត្តប្បាទោ។ ភាវនានុយោគមេវ តថា វទតិ។
 ទេសនាត្ថមេន បឋមា, ទស្សនសមាបត្តិ នាម ករណីកាយេ បដិក្ខលាការស្ស
 សម្មទេវ ទស្សនវសេន បវត្តសមាបត្តិភាវតោ។ និប្បវិយាយេនេវាតិ

រ៉ុត្តលក្ខណៈនិស្សន្ទសមាបត្តិសង្គ្រាមយុត្តា, ទិស្សនមគ្គជលភាវតោ ប
បឋមសាមញ្ញជលំ បរិយាយេនវិជា ទិស្សនសមាបត្តិ។

អតិក្កម្ម ជីវមសលោហិតំ អដ្ឋិ បច្ចវេក្ខតិ តិ តានិ អបច្ចវេក្ខិត្វា អដ្ឋិមេវ
 បច្ចវេក្ខតិ។ អដ្ឋិអារម្មណា ធិព្ពចក្ខុចាទកជ្ឈានសមាបត្តិ វុត្តនយេន
 អដ្ឋិអារម្មណា ធិព្ពចក្ខុអធិដ្ឋានា បឋមជ្ឈានសមាបត្តិ។ យោ ហិ ភិក្ខុ
 អាសោកកសិលោ ចតុត្ថជ្ឈានំ និព្វត្តត្វា តំ ចាទកំ កត្វា
 អធិគតធិព្ពចក្ខុញ្ញាលោ ហុត្វា សវិញ្ញាលោកេ កាយេ អដ្ឋិ បរិគ្គហេត្វា តត្ថ
 បដិក្កលមនសិការវសេន បឋមំ ឈានំ និព្វត្តតិ, តស្សាយំ
 បឋមជ្ឈានសមាបត្តិ ធុតិយា ទស្សនសមាបត្តិ។ តេន វុត្តំ “អដ្ឋិ អដ្ឋិ” តិអាទិ។
 យោ បនេត្ត ចាឡិយំ ទ្វត្តិសាការមនសិការោ វុត្តោ, សោ មគ្គសោធនវសេន
 វុត្តោ។ តត្ថ វា កតបរិចយស្ស សុខេនេវ វុត្តនយា អដ្ឋិបច្ចវេក្ខណា
 សមិជ្ឈតិ តិ។ តេនេវេត្ត “ឥមំ ចេវា” តិ “អតិក្កម្ម ចា” តិ ច-សឌ្ឍោ សមុច្ចយត្តោ
 វុត្តោ។ តំ ឈានន្តិ យថាវុត្តំ បឋមជ្ឈានំ។ អយន្តិ អយំ
 សកទាគាមិជលសមាបត្តិ។ សាតិសយំ ចតុសច្ចទស្សនាគមនតោ
 បរិយាយេន វិនា មុខ្យា ធុតិយា ទស្សនសមាបត្តិ។ យាវ តតិយមគ្គា វុត្តតិ តិ
 អាហា “ឱណាសវស្ស វសេន ចតុត្តា ទស្សនសមាបត្តិ កថិតា” តិ។

ចាឡើយ បុរិសស្ស ចាតិ ច-សន្តោ ព្យតិរកេ, តេន
 យថាវុត្តសមាបត្តិទ្វយតោ វុច្ចមានំយេវ ឥមស្ស វិសេសំ ជាតេតិ។ អវិច្ឆេទន
 បវត្តិយា សោតសទិសតាយ វិញ្ញាណមេវ វិញ្ញាណសោតំ, តទេតំ វិញ្ញាណំ
 បុរិមតោ អនន្តរបច្ចយំ លភិត្វា បច្ឆិមស្ស អនន្តរបច្ចយោ ហុត្វា បវត្តតីតិ
 អយំ អស្ស សោតាគតតាយ សោតសទិសតា, តស្មា បដានិតព្ពកាវេន វុត្តំ
 ឯកមេវ ចេត្ត វិញ្ញាណំ, តស្មា អដ្ឋកថាយំ “វិញ្ញាណសោតន្តិវិញ្ញាណមេវ” តិ

វុត្តំ។ ធូរិយិ ភាគេហិតិ ឡិភាគបរភាគេហិ។ ឥធលោកោ ហិស្ស ឡិភាគោ,
បរលោកោ បរភាគោ ធូរិយិ វសេនេតំ សម្ពុទ្ធន្តិ។ តេនាហ “ឥធលោកោ
បតិជ្ជិត”ន្តិអាទិ។ វិញ្ញាណស្ស ខណោ ខណោ ភិជ្ជន្តស្ស កាមំ នត្ថិ កស្សបិ
បតិជ្ជិតតា, តណ្ហាវសេន បន តំ “បតិជ្ជិត”ន្តិ វុច្ឆតីតិ អាហ
“ធន្តរាគវសេនា”តិ។ វុត្តញ្ញោតំ -

“កតឡី កាវេ ចេ ភិក្ខុវេ អាហារេ អត្ថិ រាគោ, អត្ថិ នន្ទិ, អត្ថិ តណ្ហា,
បតិជ្ជិតំ តត្ថ វិញ្ញាណំ វិវុទ្ធន្តិ។ យត្ថ បតិជ្ជិតំ វិញ្ញាណំ វិវុទ្ធន្តិ... បេ... អត្ថិ
តត្ថ អាយតី បុនព្ភាភិទិត្តត្ថិ”តិអាទិ (សំ. និ. ២.៦៤; កថា. ២៩៦; មហានិ.
៧)។

កម្មន្តិ កុសលាកុសលកម្មំ, ឧបយោគវចនមេតំ។ កម្មតោ ឧបគច្ឆន្តន្តិ
កម្មភាវេន ឧបគច្ឆន្តំ, វិញ្ញាណាន្តិ អធិប្បាយោ។ អភិសង្ការវិញ្ញាណាញិ យេន
កម្មនា សហគតំ, អញ្ញាទត្ថ តញ្ញាវមេវ ឧបគតំ ហុត្វា បវត្តតិ។ ឥធលោកោ
បតិជ្ជិតំ នាម ឥធកតុបចិតកម្មភាវុបគមនតោ។ កម្មភវំ អាកឡន្តន្តិ
កម្មវិញ្ញាណំ អត្តនា សម្បយុត្តកម្មំ ជវាបេត្វា បដិសន្ធិនិព្វត្តនេន តទភិមុខំ
អាកឡន្តំ។ តេនេវ បដិសន្ធិនិព្វត្តនសាមត្តិយេន បរលោកោ បតិជ្ជិតំ នាម
អត្តនោ ជលស្ស តត្ថ បតិជ្ជាបនេន។ កេចិ បន “អភិសង្ការវិញ្ញាណំ បរតោ
វិចាកំ ធាតុំ អសមត្ថំ ឥធលោកោ បតិជ្ជិតំ នាម, ធាតុំ សមត្ថំ បន បរលោកោ
បតិជ្ជិតំ នាមា”តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្ថំ “ឧភយតោ អញ្ញោច្ឆន្ត”ន្តិ វុត្តត្តា។
យញ្ញ តេហិ “បរលោកោ បតិជ្ជិត”ន្តិ វុត្តំ, តំ ឥធលោកោបិ បតិជ្ជិតមេវ។ ន ហិ
តស្ស ឥធលោកោ បតិជ្ជិតភាវេន វិនា បរលោកោ បតិជ្ជិតភាវោ សម្ភវតិ។
សេក្ខបុដ្ឋជ្ជនាមំ ចេតោបរិយញ្ញាណាន្តិ សេក្ខានំ, បុដ្ឋជ្ជនានញ្ញា ចេតសោ

បរិច្ឆ័ទ្ធនកញ្ញាណាំ។ កង្វះតំ បរិច្ឆ័ទ្ធតត្ថស្ស ចេតសោ ធន្តរាគវសេន
បតិដ្ឋិតភាវដោតនតោ។

ចតុត្ថាយ ធស្សនសមាបត្តិយា តតិយធស្សនសមាបត្តិយំ
វុត្ថប្បដិក្ខេបេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

បុរិមាធំ ធ្វើធ្មំ សមាបត្តិធំ បុព្វេ សមថវសេន អត្ថស្ស វុត្ថត្ថា ឥនាធំ
វិបស្សនាវសេន ធស្សេតុ “អបិចា”តិអាទិ វុត្ថំ។ និច្ចលមេវ បុព្វេ វុត្ថស្ស អត្ថស្ស
អបនេតត្ថតោ។ អត្ថន្តវត្ថតាយ ធស្សិយមាធាយ បធំ ចលិតំ ធាម ហោតិ។
អបរោ ធរយោតិ ឯត្ថ បឋមជ្ឈានស្ស បឋមធស្សនសមាបត្តិភាវេ អបុព្វំ នត្ថិ។
ទុតិយជ្ឈានំ ទុតិយាតិ ឯត្ថ បន “អដ្ឋិកវណ្ណកសិណាវសេន
បដិលទ្ធទុតិយជ្ឈានំ ទុតិយា ធស្សនសមាបត្តិ”តិ វេទន្តិ, តតិយជ្ឈានម្បិ តថេវ
បដិលទ្ធិ។ ធស្សនសមាបត្តិភាវោ បន យោ ភិក្ខុ អាណោកកសិណោ ចតុត្ថជ្ឈានំ
និព្ពត្តត្វា តំ ចាទកំ កត្វា អធិគតទិព្ពចក្ខុកោ ហុត្វា សវិញ្ញាណកេ អដ្ឋិ
បរិគ្គហេត្វា តត្ថ វណ្ណកសិណាវសេន ហេដ្ឋិមាធំ តីណិ ឈាធាធំ និព្ពត្តតិ,
តស្ស។ តតិយជ្ឈានំ តតិយា ធស្សនសមាបត្តិ អធិជ្ឈានភូតស្ស
ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណស្ស វសេន។ ចតុត្ថជ្ឈានំ ចតុត្ថាតិ រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានំ
និព្ពត្តត្វា តំ ចាទកំ កត្វា អធិគតទិព្ពចក្ខុញ្ញាណស្ស តំ ចតុត្ថជ្ឈានំ ចតុត្ថា
ធស្សនសមាបត្តិ។ ឥធាបិ សេក្ខបុប្ផជ្ឈានំ ចេតសោ បរិច្ឆ័ទ្ធនេន តតិយា
ធស្សនសមាបត្តិ, អរហតោ ចិត្តស្ស បរិច្ឆ័ទ្ធនេន ចតុត្ថា ធស្សនសមាបត្តិ
វេទិតញ្ចោ។ ឯវព្រោសា អត្ថវណ្ណាធា ចាឡិយា សំសន្ថេយ្យ។
“បឋមមគ្គោ”តិអាទីសុ អដ្ឋិអារម្មណបឋមជ្ឈានចាទកោ បឋមមគ្គោ បឋមា
ធស្សនសមាបត្តិ។ អដ្ឋិអារម្មណទុតិយជ្ឈានចាទកោ ទុតិយមគ្គោ ទុតិយា
ធស្សនសមាបត្តិ។ បរិច្ឆ័ទ្ធនកញ្ញាណសហគតា ចតុត្ថជ្ឈានចាទកោ

តតិយចតុត្ថមគ្គា តតិយចតុត្ថនិស្សន្ទសមាបត្តិយោតិ។ បុរិសស្ស
វិញ្ញាណបជាននំ បនេត្ត អសម្មាហវសេន ទដ្ឋព្វំ។

បុគ្គលបណ្ណាត្តិទេសនាវណ្ណនា

១៥០. បុគ្គលបណ្ណាត្តិសូតិ បុគ្គលានំ បញ្ញាបនេសុ។ គុណាវិសេសវសេន
អញ្ញមញ្ញំ អសង្ករតោ វេបនេសុ។ លោកវេហាវវសេនាតិ
លោកសម្មតិវសេន។ លោកវេហាវោ ហោស, យទិទំ “សត្តោ បុគ្គលោ” តិអាទិ។
រូបាធិសុ សត្តវិសត្តតាយ សត្តោ។ តស្ស តស្ស សត្តនិកាយស្ស បូរណតោ
គលនតោ, មរណាវសេន បតនតោ ច បុគ្គលោ។ សន្តតិយា នយនតោ នរោ។
អត្តភាវស្ស ចោសនតោ ចោសោ។ ឯវំ បញ្ញាបេតញ្ញាសុ វេហាវិតញ្ញាសុ។
“សត្តមេតំ បុគ្គលោ” តិ ឥមិស្សា សាធារណបញ្ញត្តិយា វិភាវនវសេន វុត្តំ, ន
ឥធាធិប្បេតអសាធារណបញ្ញត្តិយា, តស្មា លោកបញ្ញត្តិសូតិ
សត្តលោកគតបញ្ញត្តិសុ។ អនុត្តរោ ហោតិ អនញ្ញសាធារណត្តា តស្ស
បញ្ញាបនស្ស។

ធ្វើហិ ភាគេហិតិ ការណេ, និស្សក្កេ ចេតំ បុគ្គលំ, អារុត្តិអាទិវសេន
ចាយមត្តោ វេទិតញ្ញតិ អាហា “អរូបសមាបត្តិយា” តិអាទិ, ឯតេន
“សមាបត្តិយា វិក្ខម្ពនវិមោក្ខេន, មគ្គេន សមុច្ឆេទវិមោក្ខេន វិមុត្តត្តា
ឧភតោភាគវិមុត្តោ” តិ ឯវំ បវត្តោ តិបិដកច្ចុដ្ឋនាគត្តេវវាទោ,
“នាមកាយតោ, រូបកាយតោ ច វិមុត្តត្តា ឧភតោភាគវិមុត្តោ” តិ ឯវំ បវត្តោ
តិបិដកមហាធម្មវគ្គតត្តេវវាទោ, “សមាបត្តិយា វិក្ខម្ពនវិមោក្ខេន ឯកវាវំ
វិមុត្តោវ មគ្គេន សមុច្ឆេទវិមោក្ខេន ឯកវាវំ វិមុត្តត្តា ឧភតោភាគវិមុត្តោ” តិ
ឯវំ បវត្តោ តិបិដកច្ចុដ្ឋនាគត្តេវវាទោ ចាតិ ឥមេសំ តិណ្ណាម្យិ ថេវវាទានំ
ឯកជ្ឈំ សង្កហោ កតោតិ ទដ្ឋព្វំ។ វិមុត្តោតិ កិលេសេហិ វិមុត្តោ,

កិលេសវិក្ខម្ពនសមុប្បនេហិ វា កាយទ្វយតោវិមុត្តាតិ អត្ថោ។
អរូបសមាបត្តិនន្តិនិទ្ធារណោ សាមីវចនំ។ អរហត្តប្បត្តអនាគាមីនោតិ
ភូតបុព្វគតិយា វុត្ថំ។ ន ហិ អរហត្តប្បត្តោ អនាគាមី នាម ហោតិ។ ចាឡីតិ
បុគ្គលបញ្ញត្តិចាឡិ។ អដ្ឋវិមោក្ខ កាយេន ផុសិទ្ធាតិ អដ្ឋសមាបត្តិយោ
សហជាតនាមកាយេន បដិលភិទ្ធា។ បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខិណា
ហោន្តិតិ វិបស្សនាបញ្ញាយ សម្ពារគតំ, មគ្គបញ្ញាយ ចត្តាវិ សច្ចានិ បស្សិទ្ធា
ចត្តារោបិ អាសវា បរិក្ខិណា ហោន្តិ។ ទិស្វាតិ ទស្សនហេតុ។ ន ហិ អាសវេ
បញ្ញាយ បស្សន្តិ, ទស្សនការណា បន បរិក្ខិណា “ទិស្វា បរិក្ខិណា” តិ វុត្ថា
ទស្សនាយត្ថបរិក្ខិណាត្ថា។ ឯវញ្ញ ទស្សនំ អាសវានំ ឧយស្ស
បុរិមកិរិយាភារេន វុត្ថំ។

បញ្ញាយ វិសេសតោ មុត្តាតិ បញ្ញាវិមុត្តោ អនវសេសតោ អាសវានំ
បរិក្ខិណាត្ថា។ អដ្ឋវិមោក្ខបដិក្ខេបវសេនេវ, ន
តទេកទេសភូតរូបជ្ឈានបដិក្ខេបវសេន។ ឯវញ្ញ អរូបជ្ឈានេកទេសភារេបិ
អដ្ឋវិមោក្ខបដិក្ខេបោ ន ហោតិតិ សិទ្ធិ ហោតិ។ អរូចាវចរជ្ឈានេសុ ហិ
ឯកស្មិម្បិ សតិ ឧភតោភាគវិមុត្តាយេវ នាម ហោតិ, ន បញ្ញាវិមុត្តាតិ។

ដុដ្ឋនំ សច្ចិករោតីតិ ដុដ្ឋានំ អន្តោ ដុដ្ឋន្តោ, ដុដ្ឋានំ អរូបជ្ឈានានំ អនន្តរោ
កាលោតិ អធិប្បាយោ, អច្ចន្តសំយោគេ ចេតំ ឧបយោគវចនំ,
ដុដ្ឋានន្តរកាលមេវ សច្ចិកាតព្វំ, សច្ចិកតោ សច្ចិករណ្ឌាចាយេនាតិ វុត្ថំ
ហោតិ។ តេនាហ “សោឈានជស្ស” ត្ថិអាទិ។ ឯកច្ឆេ អាសវាតិ
ហេដ្ឋិមមគ្គត្ថយវជ្ឈា អាសវា។ យោ ហិ អរូបជ្ឈានេន រូបកាយតោ,
នាមកាយេកទេសតោ ច វិក្ខម្ពនវិមោក្ខនវិមុត្តោ, តេន និរោធសម្ពាតោ
វិមោក្ខោ អាឈាចិតោ បកាសិតោវិយ ហោតិ, ន បន កាយេន សច្ចិកតោ។

និរោធំ បន អាវម្ពណ៍ កត្វា ឯកច្ឆេសុ អាសវេសុ ខេបិតេសុ តេន សង្ខិកតោ
ហោតិ, តស្មា សោ សង្ខិកាតត្ថំ និរោធំ យថាលោចិតំ នាមកាយេន
សង្ខិកោតីតិ កាយសក្ខីតិ វុច្ចតិ, ន តុ វិមុត្តោតិ ឯកច្ឆានំ អាសវានំ
អបរិក្ខណាត្តា។

ទិដ្ឋន្តំ បត្តោតិ ទស្សនសម្ពាតស្ស សោតាបត្តិមគ្គញ្ញាណស្ស អនន្តរំ
បត្តោតិ អត្តោ។ “ទិដ្ឋត្តា បត្តោ”តិបិ ចាហេ, តេន ចតុសច្ចទស្សនសម្ពាតាយ
ទិដ្ឋិយា និរោធស្ស បត្តតំ ទីបេតិ។ តេនាហ “ទុក្ខា សម្ពារា”តិអាទិ។
បឋមជលតោ បដ្ឋាយ យាវ អគ្គមគ្គា ទិដ្ឋិប្បត្តោតិ អាហ “ឯសោបិ កាយសក្ខី
វិយ ធម្មិណោ ហោតិ”តិ។ ឥទំ ទុក្ខន្តិ “ឥទំ ទុក្ខំ, ឯត្ថកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ ទុក្ខំ ទុក្ខ”ន្តិ
យថាភូតំ បជាធាតិ។ យស្មា ឥទំ យាថាវសវសតោ បជាធាតិ, បជានន្តោ ច
ឋបេត្វា តណ្ហំ បញ្ចបាទានក្ខន្ធន្ត “ទុក្ខសច្ច”ន្តិ បជាធាតិ។ តណ្ហំ បន ឥទំ ទុក្ខំ
ឥតោ សមុទេតិ, តស្មា “អយំ ទុក្ខសមុទយោ”តិ យថាភូតំ បជាធាតិ។ យស្មា
ឥទំ ទុក្ខញ្ច សមុទយោ ច និព្វានំ បត្វា និរុដ្ឋន្តិ វុបសមន្តិ អប្បវត្តិ គច្ឆន្តិ, តស្មា
តំ “អយំ ទុក្ខនិរោធា”តិ យថាភូតំ បជាធាតិ។ អរិយោ បន អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ តំ
ទុក្ខនិរោធំ គច្ឆតិ, តេន តំ “អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនិ បដិបទា”តិ យថាភូតំ
បជាធាតិ។ ឯត្តាវតា នាធកូលោ សច្ចវត្ថុតំ ទស្សតំ។ ឥទានិ តំ ឯកកូលោ
ទស្សេតុំ “តថាគតប្បវេទិតា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តថាគតប្បវេទិតាតិ តថាគតេន
ពោធិមណ្ឌោ បដិវិទ្ធាវិទិតា ចាកជា កតា។ ធម្មាតិ ចតុសច្ចធម្មា។ វោទិដ្ឋា
ហោន្តិ តិ សុទិដ្ឋា ហោន្តិ។ វោចរិតាតិ សុចរិតា, តេសុ តេន បញ្ញា សុដ្ឋ
ចរាបិតាតិ អត្តោ។ អយន្តិ អយំ ឯវុចោ បុគ្គលោ “ទិដ្ឋិប្បត្តោ”តិ វុច្ចតិ។

សទ្ធាយ វិមុត្តោតិ សទ្ធិហនវសេនវិមុត្តោ, ឯតេន សព្វថា អវិមុត្តស្សបិ
សទ្ធាមត្តេនវិមុត្តការំ ទស្សេតិ។ សទ្ធាវិមុត្តោតិ វា សទ្ធាយ អធិមុត្តោតិ

អត្ថោ។ វុត្តនយេនេវាតិ កាយសក្ខិម្ហំ វុត្តនយេនេវា។ នោ ច ខោយថា
ទិដ្ឋិប្បត្តស្សាតិ យថា ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស អាសវា បរិក្ខិណា, ន ឯវំ សទ្ធាយ
វិមុត្តស្សាតិ អត្ថោ។ កី បន នេសំ កិលេសប្បហានេ នានត្ថំ អត្ថីតិ? នត្ថិ។ អថ
កស្មា សទ្ធាវិមុត្តោ ទិដ្ឋិប្បត្ថំ ន ចាបុណាតីតិ? អាគមនីយនានត្ថន។
ទិដ្ឋិប្បត្តោ ហិ អាគមនម្ហំ កិលេសេ វិក្ខម្ពេន្តោ អប្បទុក្ខេន, អកិលមន្តោ ច
សក្កាតិ វិក្ខម្ពេតុំ, សទ្ធាវិមុត្តោ ទុក្ខេន កិលមន្តោ វិក្ខម្ពេតិ, តស្មា ទិដ្ឋិប្បត្ថំ ន
ចាបុណាតិ។ តេនាហ “ឯតេសុ ហី” តិអាទិ។

អារម្មណំ យាថាវតោ ជារេតិ អវជារេតីតិ ធម្មោ, បញ្ញា។ បញ្ញាបុព្វត្ថមន្តិ
បញ្ញាបធានំ។ បញ្ញំ វាហេតីតិ បញ្ញាវាហី, បញ្ញំ សាតិសយំ បវត្ថេតីតិ អត្ថោ។
បញ្ញា វា ឥមំ បុគ្គលំ វាហេតិ, និព្វានាភិមុខំ គមេតីតិ អត្ថោ។
សទ្ធានុសារិនិទ្ទេសេបិ ឯសេវ នយោ។

តស្មាតិ វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៧៧០, ៧៧៦) វុត្តត្ថា, តតោ ឯវំ វិសុទ្ធិមគ្គេ, តំ
សំវណ្ណានាសុ (វិសុទ្ធិ. ដ៏. ២.៧៧៦) វុត្តនយេនេត្ថ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

បធានទេសនាវណ្ណានា

១៥១. បទហានវសេនាតិ ភាវនានុយោគវសេន។ សត្ត ពោជ្ឈង្គា បធានាតិ
វុត្តា វិវេកនិស្សិតាទិការេន បទហិតព្ពតោ ការេតព្ពតោ។

បដិបទានទេសនាវណ្ណានា

១៥២. ទុក្ខេន កសិវេន សមាធិំ ឧប្បាទេន្តស្សាតិ បុព្វភាគេ អាគមនកាលេ
កិច្ចេន ទុក្ខេន សសដ្ឋានេន សប្បយោគេន កិលមន្តស្ស កិលេសេ វិក្ខម្ពេត្វា
លោកុត្តរសមាធិំ ឧប្បាទេន្តស្ស។ ទន្ធ�ំ តំ ហំនំ អភិជានន្តស្សាតិ វិក្ខម្ពិតេសុ

កិលេសេសុវិបស្សនាបរិវាសេ ចំរំ វេសិត្វា តំ លោកុត្តរសមាធិសម្ពាតំ ហំនំ
ទន្ធិសណ្តិកំ អភិជានន្តស្ស បដិវដ្ឋន្តស្ស, សច្ចិកោន្តស្ស ចាបុណ្ណន្តស្សតិ
អត្តោ។ អយំ វុច្ចតិ យា ឯសា ឯវំ ឧប្បជ្ឈតិ, អយំ កិលេសវិក្ខម្ពនបដិបទាយ
ទុក្ខត្តា, វិបស្សនាបរិវាសបញ្ញាយ ច ទន្ធត្តា មគ្គកាលេ ឯកចិត្តក្ខណោ
ឧប្បន្នាបិ បញ្ញា អាគមនវសេន “ទុក្ខបដិបទា ទន្ធាភិញ្ញា នាមា” តិ វុច្ចតិ។ ឧបរិ
តិសុ បទេសុបិ ឥមិនាវ នយេន អត្តោ វេទិតញោ។

ភស្សសមាចារាធិទេសនាវណ្ណា

១៥៣. ភស្សសមាចារេតិ វេសិសមាចារេ។ ឋិតោតិ យថាវន្តំ តំ
អវិច្ឆេទវសេន កថេន្តោ។ តេនាហ “កថាមគ្គំ អនុបច្ឆិន្ទិត្វា កថេន្តោ” តិ។
មុសាវាទូបសញ្ញិតន្តិ អន្តរន្តរា បវត្តេន មុសាវាទេន ឧបសំហិតំ។ វិភូតិ វុច្ចតិ
វិសុភារោ, តត្ថ និយុត្តន្តិ វេភូតិកំ, តទេវ វេភូតិយំ, បេសុញ្ញំ។ តេនាហ
“ភេទករវាច” តិ។ ករណុត្តរិយលក្ខណតោ សារម្ពតោ ជាតាតិ សារម្ពជា។
តស្ស បវត្តិអាការទស្សនត្ថំ “តំ ទុស្សីលោ” តិអាទិ វុត្តំ។ ពហិទ្វាកថា
អមនាថា, មនាថាបិ បរស្ស ចិត្តវិយាតាវហត្ថា ករណុត្តរិយបក្ខិយមេវាតិ
ទស្សេន្តោ “តុយ្ហ” តិអាទិមាហា។ វិក្ខេបកថាបវត្តន្តិ វិក្ខេបកថាវសេន បវត្តំ។
ជយបុរេក្ខារោ ហុត្វាតិ អត្តនោ ជយំ បុរក្ខត្វា។ យំ កិញ្ចំ ន ភាសតីតិ
យោជនា។ “មន្តា” តិ វុច្ចតិ បញ្ញា, មន្តំ ជាទន្ធិ កត្វា។ “មន្តា” តិ ឥទំ
“មន្តេត្វា” តិ ឥមិនា សមាទត្ថំ និចាតបទន្តិ អាហ “ឧបបរិក្ខិត្វា” តិ។
យុត្តកថមេវាតិ អត្តនោ, សុណាន្តស្ស ច យុត្តរូបមេវ កថំ។ ហទយេ
និទហិតព្ពយុត្តន្តិ អត្តសម្មត្តិយា, ព្យញ្ញនសម្មត្តិយា
អត្តវេទាទិបដិលាភនិមិត្តត្តា ចិត្តេ ឋបេតព្ពំ, វិមុត្តាយតនភាវេន មនសិ
កាតព្ពន្តិ អត្តោ។ សព្ពដ្ឋសម្មន្នាបិ វាចា អកាលេ ភាសិតា អភាជនេ ភាសិតា

វិយ ន អត្តាវហាតិ អាហា “យុត្តបត្តកាលោធា”តិ។ អយញ្ច ចតុរង្គសមន្មាគតា សុភាសិតវាចា សច្ចសម្ពោធាវហាទិតាយ សត្តានំ មហិទ្ធិកា មហានិសំសាតិ ធស្សេតុំ “ឯវំ ភាសិតា ហិ”តិអាទិ វុត្តំ។

សីលាចារេតិ សីលេ ច អាចារេ ច បរិសុទ្ធសីលេ ចេវ
បរិសុទ្ធមនោសមាចារេ ច។ ឋិតោតិ បតិជ្ជហន្តោ។ សច្ចំ ឯតស្ស អត្ថីតិ
សឆោតិ អាហា “សច្ចកថា”តិ។ ឯស នយោ សឆោតិ ឯត្តាបិ។ តេនាហា
“សទ្ធាសម្បជ្ជោ”តិ។ “ននុ ច ហេដ្ឋា សច្ចំ កថិតមេវា”តិ កស្មា វុត្តំ? ហេដ្ឋា ហិ
វីរីសមាចារំ កថេន្តេន សច្ចំ កថិតំ, បដិបក្ខបដិក្ខេបវសេន ឥធសីលំ
កថេន្តេន តំ បរិបុណ្ណំ កត្វា ធស្សេតុំ សច្ចំ សរុបេនេវ កថិតំ។
“បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ កថាយ អារព្ពន្តវញ្ចេតំ, តថាបិ សច្ចំ វត្វា អនន្តរមេវ
សច្ចស្ស កថនំ បុនវុត្តំ ហោតីតិ បរស្ស ចោធនាវសរោ មា ហោតូ”តិ តត្ថ
បរិហារំ ធាតុកាមោ “ឥធសីលំ បុនវុត្តំ”តិ អាហា។ ហេដ្ឋា វាចាសច្ចំ កថិតំ
ចតុរង្គសមន្មាគតំ សុភាសិតវាចំ ធស្សេន្តេន។ អន្តមសោ...បេ.... ធស្សេតុំ ឥធសីលំ
វុត្តំ “ឯវំ សីលំ សុបរិសុទ្ធិ ហោតី”តិ។ ឥមស្មី បនេត្ថ “ឯវំ បរិត្តកំ ខោ, រាហុល,
តេសំ សាមញ្ញំ, យេសំ នត្ថិ សម្បជានមុសាវាទេ លជ្ជា”តិអាទិ នយប្បវត្តំ
រាហុលោវាទសុត្តំ ធស្សេតុំ។

គុត្តា សតិកវាជេន បិទហិតា ឆ្វារា ឯតេនាតិ គុត្តទ្វារោតិ អាហា “ធសុ
ឥន្ទ្រិយេសូ”តិអាទិ។ បរិយេសនបដិគ្គណ្ណានបរិភោគវិស្សជ្ជនវសេន កោជនេ
មត្តំ ជាធាតីតិ កោជនេ មត្តញ្ញុ។ សមន្តិ អរិសមំ។ សមចារិតា ហិ
កាយវិសមាធិនិ បហាយ កាយសមាធិបូរណំ។ និសង្ខាយាតិ ឯត្ថ ឥតិ-សឆោ
អាទិអត្ថោ, តេន “អារវណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តំ បរិសោធនី”តិ ឯវមាធិ
សង្គណ្ណាតិ។ ការវនាយ ចិត្តបរិសោធនញ្ញំ ជាគរិយានុយោគោ, ន

និទ្ទាវិនោទនមត្តំ។ និត្តន្តិតិ វិគតជិនមិទ្ធោ។ សា បន និត្តន្តិតា
កាយាលសិយវិគមនេ ចាកជា ហោតីតិ វុត្តំ “កាយាលសិយវិហិតោ”តិ។
“អារទ្ធវិរិយោ”តិ ឥមិនា ធុរិយោ វិរិយារម្ភោ គហិតោតិ តំ វិគតិតា ទស្សេតុ
“កាយិកវិរិយេនាមី”តិ អាទិ វុត្តំ។ សង្កម្ម គណវិហារោ សហវាសោ
សង្កណិកា, សា បន កិលេសេហិមិ ឯវំ ហោតីតិ តតោ វិសេសេតុ
“គណសង្កណិក”តិ វុត្តំ។ គណេន សង្កណិកំ គណសង្កណិកត្ថិ។
អារម្ភវត្ថុវិសេនាតិ អនធិគតវិសេសាធិគមការណាវសេន ឯកវិហារី, ន
កេរលំ ឯកិការវសេន។ កិលេសសង្កណិកត្ថិ កិលេសសហិតចិត្តតំ។ យថា
តថាតិ វិបស្សនាវសេន, បដិសង្ខារវសេន វា។ សមថវសេន
អារម្មណ្ឌបនិជ្ឈានំ។ វិបស្សនាវសេន លក្ខណ្ឌបនិជ្ឈានំ។

កល្យាណបដិកានោតិ សុន្ទរបដិកានោ, សា បនស្ស បដិកានសម្មទា
វចនចាតុរិយសហិតាវ ឥច្ឆិតាតិ អាហា “វាគ្គរណ... បេ... សម្មន្នោ ចា”តិ។
“បដិកាន”ត្ថិ ហិ ញ្ញាណម្បិ វុច្ឆតិ ញ្ញាណស្ស ឧបជ្ជិតវចនម្បិ។ តតុ អត្ថយុត្ត
ការណយុត្តំ បដិកានមស្សាតិ យុត្តបដិកានោ។ បុច្ឆិតានន្តរមេវ សីមំ
ព្យាកាតុំ អសមត្ថតាយ នោ មុត្តបដិកានំ អស្សាតិ នោ មុត្តបដិកានោ។ ឥដ
បន វិកិណ្ឌាវាចោ មុត្តបដិកានោ អធិប្បតោតិ អធិប្បាយេន
“សីលសមាចារស្មិញ្ចិ បិតភិក្ខុ មុត្តបដិកានោ ន ហោតី”តិ វុត្តំ។
គមនសមត្ថាយាតិ អស្សតំ ធម្មំ គមេតុំ សមត្ថាយ។ ធារណសមត្ថាយាតិ
សាតិសយំ សតិវិរិយសហិតតាយ យថាសុតំ យថាបរិយត្តំ ធម្មំ ធារេតុ
សមត្ថាយ។ មុននតោ អនុមិននតោ មុតិទិ អនុមាទ បញ្ញាយ នាមំ។ តីហិ
បទេហិតិ “គតិមា ធិតិមា មុតិមា”តិ តីហិ បទេហិ។ ហេដ្ឋាតិ ហេដ្ឋា
“អារទ្ធវិរិយោ”តិ វុត្តជ្ជានេ។ ឥធាតិ “ធិតិមា”តិ វុត្តជ្ជានេ។ វិរិយម្បិ ហេដ្ឋា
គុណភូតំ គហិតត្ថិ វុត្តោវាយមត្តោ។ ហេដ្ឋាតិ “ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តោ,

ឈាយី”តិ ឯត្ថវិបស្សនាបញ្ញា កថិតា។ ឥតាតិ “ធិតិមា មុតិមា”តិ ឯត្ថ
ពុទ្ធវចនគណ្ណានបញ្ញា កថិតា ករណបុញ្ញាបរកោសល្យបញ្ញាធិបនតោ។
កិលេសកាមាបិ វត្ថុកាមាវិយ យថាបរត្ថោ អស្សជ័យតីតិ វុត្ថំ
“វត្ថុកាមកិលេសកាមេសុ អតិធ្វោ”តិ។

អនុសាសនវិធានេសនាធិវណ្ណានា

១៥៤. អត្ថនោ ឧបាយមនសិការេនាតិ អត្ថនិ សម្មតេន បថមនសិការេន
ការេនាមនសិការេន។ បដិបទ្គមាណោតិ វិសុទ្ធិ បដិបទ្គមាណោ។

១៥៥. កិលេសវិមុត្តិញ្ញាណោតិ កិលេសប្បហានជាននេ។

១៥៦. បរិយាធិយមាណោតិ បរិច្ឆិដ្ឋ គណ្ណានោតិ អត្តោ។ សុទ្ធក្ខន្ធយេវ
អនុស្សរតិ នាមគោត្តំ បរិយាធិយំតុំ អសក្កោន្តោ។ វុត្ថមេវត្ថំ វិវិរតុំ “ឯកោ
ហី”តិអាធិ វុត្ថំ។ សក្កោតិ បរិយាធិយំតុំ។ អសក្កោន្តស្ស វសេន គហិតំ,
“អមុត្រាសី ឯវំនាមោ”តិអាធិ វុត្ថន្តិ អត្តោ។ អសក្កោន្តស្សតិ ច អាហេហនេ
អសក្កោន្តស្ស, ឱហេហនេ បន ញ្ញាណស្ស ជីវភូតត្តា។ តេនាហ “សុទ្ធក្ខន្ធយេវ
អនុស្សរន្តោ”តិអាធិ។ ឯតន្តិ បុញ្ញាបរិវោធិំ។ ន សល្លក្ខេសិ ធិដ្ឋាភិនិវេសេន
គុណ្ណញ្ញាណត្តា។ តេនាហ “ធិដ្ឋិតតិកត្តា”តិ។ ហំនន្តិ ឯកស្មី បក្ខេ អវជ្ជានំ។
និយមោតិ វាធនិយមោ បដិនិយតវាធតា។ តេនាហ “ឥមំ គហេត្វា”តិអាធិ។

១៥៧. បិណ្ឌាគណនាយាតិ “ឯកំ ទ្វេ”តិអាធិនោ អគណេត្វា
សង្កលនបទុប្បាទនាធិនា បិណ្ឌានវសេន គណនាយ។ អច្ឆិទ្ធកវសេនាតិ
អវិច្ឆិទ្ធកគណនាវសេន គណនា កមគណានំ មុញ្ញេត្វា “ឥមស្មី រុក្ខេ ឯត្ថកានិ
បណ្ណានី”តិ វា “ឥមស្មី ជលាសយេ ឯត្ថកានិ ឧទកាឡ្យកានី”តិ វា ឯវំ
គណេតត្ថស្ស ឯកជ្ឈម្បិ បិណ្ឌេត្វា គណនា។ កមគណនា ហិ អន្តរន្តរវិច្ឆិដ្ឋ

បរវត្តិយា បច្ឆិទ្ធិកា។ សា បនេសា គណនា សវនន្តរំ អនបេក្ខិត្វា មនសាវ
គណេតត្ថតោ “មនោគណនា”តិបិ វុច្ឆតិ តិ អាហា “មនោគណនាយា”តិ។
បិណ្ឌាគណនមេវ ទស្សេតិ, នវិភាគគណនំ។ សម្ពាតុំ ន សក្កា អញ្ញេហិ
អសន្នៀយ្យភាវតោ។ បញ្ញាចារមិយា បូរិតភាវំ ទស្សេន្តោ ឥតរាសំ បូរណេន
វិនា តស្ស បូរណំ នត្ថិតិ “ទសន្នំ ចារមីនំ បូរិតត្ថា”តិ អាហា។ តេនាហា
“សត្តញ្ញតញ្ញាណស្ស សុប្បដិវុត្តា”តិ។ ឯត្ថកន្តិ ទស្សេថាតិ ជីបេតិ បេរោ។ យំ
បន ចាឡិយំ “សាការំ សឧទ្ទេសំ អនុស្សរតិ”តិ វុត្ថំ, តំ តស្ស អនុស្សរណមត្តំ
សន្ធាយ វុត្ថំ, ន អាយុនោ វស្សាទិគណនាយ បរិច្ឆិទ្ធនំ តស្ស អវិសយភាវតោ។

១៥៨. តុម្ហាកំ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ យេវ អនុត្តរា អនញ្ញសាធារណត្ថា។ ឥទានិ
តស្ស ទេសនាយ មជ្ឈេ ភិទ្ទសុវណ្ណស្ស វិយ វិភាគាភាវំ ទស្សេតុ
“អតីតពុទ្ធាបិ”តិ អាទិ វុត្ថំ។ ឥមិនាបិ ការណេនាតិ អនុត្តរភាវេន, អញ្ញេហិ
ពុទ្ធមហិ ឯកសទិសភាវេន ច។

១៥៩. អាសវានំ អារម្មណភាវុប គមនេន សាសវា។ ឧបេច្ច អាជីយន្តិតិ
ឧចាជី, ទោសារោបនានិ, សហ ឧចាជីហិតិ សឧចាជិកា។ អនិយិទ្ធិយញ្ញិ
អត្តនោ ចិត្តនោសេន ឯកច្ឆេ ឧចារម្ពំ ទទន្តិ, ស្វាយមត្តោ កេវដ្ឋសុត្តន
ជីបេតតញ្ញោ។ នោ “អរិយា”តិ វុច្ឆតិ សាសវភាវតោ។ និទ្ទោសេហិ ទីណាសវេហិ
បរវត្តតត្ថតោ និទ្ទោសា ទោសេហិ សហ អប្បវត្តនតោ។ តតោ ឯវ
អនុចារម្ហា។ អរិយានំ ឥទ្ធិតិ អរិយិទ្ធិតិ វុច្ឆតិ។

អប្បជិក្ខុលសញ្ញិតិ ឥជ្ឈសញ្ញិ ឥជ្ឈាការេន បរវត្តចិត្តោ។ បជិក្ខុលេតិ
អមនុញ្ញោ អនិជ្ឈេ។ ធាតុសញ្ញន្តិ “ធាតុយោ”តិ សញ្ញំ។ ឧបសំហារតីតិ ឧបនេតិ
បរវត្តតិ។ អនិជ្ឈស្មី វត្ថុស្មិន្តិ អនិជ្ឈ សត្តសញ្ញិតេ អារម្មណេ។ មេត្តាយ វា
ជរតីតិ មេត្តំ ហិតេសិតំ ឧបសំហារន្តោ សត្តត្ថកមេវ តំ តត្ថ ជរតិ។ ធាតុតោ វា

តំទេសនន្ត្រី តំ ធូសុ សធូវិធាសុ ទេសនប្បការំ ទេសនាវិធី។ អសេសំ
សកលន្ត្រី អសេសំ និវាសេសំ សម្បុណ្ណំ អភិវិសិដ្ឋន ញ្ញាណោ នាតិ។
អសេសំ អភិជានតោ តតោ ឧត្តរិ អភិញ្ញាយុំ នត្តិ។ ឥតោតិ ភគវតោ
អភិញ្ញាតតោ។ អញ្ញោ បរមត្ថវសេន ធម្មោ វា បញ្ញត្តិវសេន បុគ្គលោ វា អយំ
នាម យំ ភគវា ន ជានាតីតិ ឥទំ នត្តិ ន ឧបលព្ពតិ សព្វស្សេវ សម្មទេវ តុម្កេហិ
អភិញ្ញាតតោ។ ធូសុ សធូវិធាសុ អភិជាននេ, ទេសនាយញ្ញ ភគវតោ ឧត្តរិតោ
នត្តិ។ ឥមិនាបីតិ បិ-សទ្ធោ ន កេវលំ វុត្តត្ថសមុច្ចយត្ថោ, អថ ខោ
អវុត្តត្ថសមុច្ចយត្ថោបិ ទដ្ឋញ្ញោ។ យំ តំ ភន្តេតិអាទិនាបិ ហិ ភគវតោ
គុណទស្សនំ តស្សេវ បសាទស្ស ការណាវិការំ។

១២០. បុត្រ “ឯតទានុត្តរិយំ ភន្តេ” តិអាទិនា យថាវុត្តតុទុគ្គណា ធនស្សិតា,
តតោ អញ្ញោ ឯវាយំ បកាហេ “យំ តំ ភន្តេ” តិអាទិនា អារម្មោតិ អាហ
“អបរេនាបិ អាការេនា” តិ។ តុឆានំ សម្មាសម្ពោធិយា សទ្ធមានតោ វិសេសតោ
សទ្ធា កុលបុត្តា នាម ពោធិសត្តា, មហាពោធិសត្តាតិ អធិប្បាយោ។ តេ ហិ
មហាភិក្ខុហារតោ បជ្ជាយ មហាពោធិយំ សត្តា អាសត្តា លត្តា

និយតការ្យបគមនេន កេនចិ អសំហារិយការតោ។ យតោ នេសំ ន កថញ្ចិ
តត្ថ សទ្ទាយ អញ្ញាបត្ថំ ហោតិ, ឯតេនេវ តេសំ កម្មជលំ សទ្ទាយបិ
អញ្ញាបត្តាការោ ធិបិតោ ទដ្ឋញ្ចោ។ តស្មាតិ យស្មា អតិសយវចនិច្ឆាវសេន,
“អនុប្បត្តំ តំ ភគវតា”តិ សទ្ទន្តរសន្និធានេន ច វិសិដ្ឋវិសយំ “សទ្ទេន
កុលបុត្តេនា”តិ ឥទំ បទំ, តស្មា។ លោកុត្តរធម្មសមធិកមមូលកត្តា
សព្វពុទ្ធកុណសមធិកមស្ស “នវ លោកុត្តរធម្មា”តិ វុត្ថំ។

“អារទ្ធវិវិយេនា”តិអាទិសុ សមាសបទេសុ “វិវិយំ ថាមោ”តិអាទិនិ
អវយវបទានិ។ អាទិ-សទ្ទេន បរក្កមបទំ សង្គណ្ហាតិ, ន ធារយ្ហបទំ។ ន ហិ តំ
វិវិយវេវចនំ, អថ ខោវិវិយវន្តវាចកំ។ ធុរាយ និយុត្តោតិ ហិ ធារយ្ហោ។
តេនាហ “តំ ធុរំ វហនសមត្ថេន មហាបុរិសេនា”តិ។ បគ្គហិតវិវិយេនាតិ
អសិលវិវិយេន។ ជិវវិវិយេនាតិ ឧស្សោឡិការ្យបគមនេន
ជិវការ្យប្បត្តវិវិយេន។ អសមធុរេហិតិ អនញ្ញាសាធារណធុរេហិ។ បរេសំ
អសយ្ហសហនា ហិ លោកនាថា។ តំ សព្វំ អចិន្តេយ្យបរិមេយ្យកេនំ ពុទ្ធានំ
គុណជាតំ។ ចារមិតា, ពុទ្ធកុណា, វេនេយ្យសត្តាតិ យស្មា ឥទំ តយំ សព្វេសម្បិ
ពុទ្ធានំ សមាទមេវ, តស្មា អាហ “អតីតានាគត...បេ... ឧនោ នត្ថិ”តិ។

កាមសុខល្លិកានុយោគន្តិ កាមសុខេ អល្លីនា ហុត្វា អនុយុញ្ជនំ។ កោ
ជានាតិ បរលោកំ “អត្ថិ”តិ, ឯត្ថ “កោ ឯកវិសយោយំ ឥន្ទ្រិយគោចរោ”តិ
ឯវំទិដ្ឋិ ហុត្វាតិ អធិប្បាយោ។ សុខោតិ ឥដ្ឋោ សុខាវហោ។ បរិព្ពាជិកាយាតិ
តាបសបរិព្ពាជិកាយ តរុណិយា។ មុទុកាយាតិ សុខុមាលាយ។
លោមសាយាតិ តរុណមុទុលោមវតិយា។ មោឡិពន្ធហិវាតិ មោឡិ កត្វា
ពន្ធកេសាហិ។ បរិចារេន្តិ អត្ថនោ ចារិចារិកំ ករោន្តិ, ឥន្ទ្រិយានិ វា តត្ថ
បរិតោ ចារេន្តិ។ លាមកន្តិ បដិកិលិដ្ឋំ។ តាមវាសីនំ ពាលានំ ធម្មំ។
បុព្វជ្ជនានមិទន្តិ ចោព្វជ្ជនិកំ។ យថា បន តំ “បុព្វជ្ជនានមិទ”ន្តិ វត្ថុត្តតំ លភតិ, តំ

ឧស្សេត្តំ “បុព្វដ្ឋនេហិ សេវិតត្ថ”ន្តិ អាហា។ អនិយេហិ សេវិតត្ថន្តិ វា អនិយំ។
យស្មា បន និធាសត្ថោ អរិយត្ថោ, តស្មា “អនិយន្តិ ន និធាស”ន្តិ វុត្ថំ។
អនត្ថសំយុត្តន្តិ ទិដ្ឋធម្មកសម្បរាយិ កាធិវិជិបុលានត្ថសញ្ញាតំ។
អត្ថកិលមថានុយោគន្តិ អត្ថនោ កិលមថស្ស ខេទនស្ស អនុយុញ្ញនំ។ ទុក្ខំ
ឯតស្ស អត្ថិតិ ទុក្ខំ។ ទុក្ខមនំ ឯតស្សាតិ ទុក្ខមំ។

អភិចេតសិកានន្តិ អភិចេតោ វុច្ចតិ អភិក្កន្តំវិសុទ្ធិ ចិត្តំ, អធិចិត្តំ វា, តស្មី
អភិចេតសិ ជាតានីតិ អភិចេតសិកានិ, អភិចេតោសន្និស្សិតានិ វា។
ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារានន្តិ ទិដ្ឋធម្មេ សុខវិហារានំ, ទិដ្ឋធម្មោ វុច្ចតិ បច្ចេក្ខោ
អត្ថភារោ, តត្ថ សុខវិហារក្ខតានន្តិ អត្ថោ, រូបាវចរឈានានមេតំ អធិវចនំ។
តានិ ហិ អប្បេត្វា និសិដ្ឋា ឈាយិនោ ឥមស្មីយេវ អត្ថភារេ អសំកិលីដ្ឋំ
នេក្ខម្មសុខំវិន្តន្តិ, តស្មា “ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារានំ”តិ វុច្ចន្តិតិ។ កថិតា
“ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារោ”តិ សប្បីតិកត្តា, លោកុត្តរវិចាកសុខុមសញ្ញាតត្តា ច។
សហ មគ្គេនវិបស្សនាចាកដ្ឋានំ កថិតំ “ចត្តារោមេ ចុន្ទ
សុខល្លិកានុយោកា ឯកន្តនិព្វិទាយា”តិ អាទិនា (ធិ. និ. ៣.១៨៤)
ចតុត្ថជ្ឈានិកជលសមាបត្តិតិ ចតុត្ថជ្ឈានិកា ជលសមាបត្តិ
ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារភារេន កថិតា។ ចត្តារិ រូបាវចរានិ
“ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារជ្ឈានានំ”តិ កថិតានីតិ អត្ថោ។ និកាមលាភីតិ និកាមេន
លាភី អត្ថនោ ឥច្ឆាវសេន លាភី។ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណោ សមាបដ្ឋិតុំ សមត្ថោតិ
អត្ថោ។ តេនាហ “យថាកាមលាភី”តិ។ អទុក្ខលាភីតិ សុខេនេវ បច្ចនិកធម្មានំ
សមុច្ឆិន្ទត្តា សមាបដ្ឋិតុំ សមត្ថោ។ អកសិរលាភីតិ អកសិរានំវិបុលានំលាភី,
យថាបរិច្ឆេទេនេវ វុដ្ឋានុំ សមត្ថោ។ ឯកច្ឆោ ហិ លាភីយេវ ហោតិ, ន បន
សក្កោតិ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណោ សមាបដ្ឋិតុំ។ ឯកច្ឆោ តថា សមាបដ្ឋិតុំ សក្កោតិ,
ចារិពន្ធកេ បន កិច្ឆេនវិក្ខម្ពតិ។ ឯកច្ឆោ តថា ច សមាបដ្ឋិតិ, ចារិពន្ធកេ ច

អភិប្បនេវវិក្ខម្ពតិ, ន សក្កោតិ នាឡិកយន្តំវិយ យថាបរិប្បនេវុជ្ជាតុំ។
ភគវា បន សព្វសោ សមុច្ឆិទ្ធាវិពន្ធកត្តា វសិការស្ស សម្មនេវ សមធិគតត្តា
សព្វមេតំ សម្មនេវ សក្កោតិ។

អនុយោគទានប្បការវណ្ណានា

១៦១. ធនសសហស្សិលោកធាតុយាតិ ឥមាយ លោកធាតុយា សន្ធិ ឥមំ
លោកធាតុំ បរិវារេត្វា បិតាយ ធនសសហស្សិលោកធាតុយា។ ជាតិខេត្តភាវេន
ហិ តំ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា “ឯកិស្ស លោកធាតុយា” តិ វុត្តំ, តត្ថកាយ ឯវ
ជាតិខេត្តភាវេ ធម្មតាវសេន វេទិតញ្ចោ។ “បរិគ្គហវសេនា” តិ កេចិ។
សព្វេសម្បិ ពុទ្ធានំ តត្ថកំ ឯវ ជាតិខេត្តំ។ “តន្តិវាសីនំយេវ ច នេវានំ
ធម្មាភិសមយោ” តិ វេទន្តិ។ បកម្បននេវតូបសន្តមនាធិនា ជាតចក្កវាឡេន
សមាធយោកក្ខមជ្ឈានំ ជាតិខេត្តំ។ សរសេនេវ អាណាបវត្ថនជ្ឈានំ
អាណាខេត្តំ។ ពុទ្ធស្វាណស្ស វិសយភូតំ ហានំ វិសយខេត្តំ។ ឌីក្កមនាធិនំ
ធនមេវ គហាណំ និទស្សនមត្តំ មហាភិនិហារាធិកាលេបិ តស្ស
បកម្បនលព្ពនតោ។ អាណាខេត្តំ នាម, យំ ឯកច្ចំ សំវដ្តតិ, វិវដ្តតិ ច។ អាណា
វត្ថតិ តន្តិវាសីនេវតានំ សិរសា សម្បជិដ្ឋនេន, តញ្ច ខោ កេវលំ ពុទ្ធានំ
អានុភាវេនេវ, ន អធិប្បាយវសេន។ “យាវតា បន អាកក្ខេយ្យ” តិ (អ. និ. ៣.៨១)
វេទនតោ តតោ បរម្បិ អាណា បវត្តេយ្យេវ។

នុប្បន្នន្តិតិ បន អត្ថិតិ “ន មេ អាចរិយោ អត្ថិ, សធិសោ មេ នវិដ្ឋតិ” តិ (ម. និ.
១.២៨៥; ២.៣៤១; មហាវ. ១១; កថា. ៤០៥) ឥមិស្ស លោកធាតុយា បត្វា
វេទន្តេន ភគវតា, ឥមស្មីយេវ សុត្ត “កី បនាវសោ, សាវិបុត្ត, អត្តេតរហិ
អញ្ញោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា ភគវតា សមសមោ សម្ពោធិយ” តិ (ធី. និ.
៣.១៦១) ឯវ បុដ្ឋោ “អហំ ភន្តេ នោតិ វេទេយ្យ” តិ (ធី. និ. ៣.១៦១) វត្វា តស្ស

ការណ៍ ឧស្សេនតុំ “អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ, យំ ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វេ
អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា” តិ (ធិ. និ. ៣.១៦១; ម. និ. ៣.១២៩; អ. និ. ១.២៧៧; នេត្តិ.
៥៧; មិ. ប. ៥.១.១) ឥមំ សុត្តំ ឧស្សេនន្តេន ធម្មសេនាបតិនា ច ពុទ្ធខេត្តភូតំ ឥមំ
លោកធាតុំ វេបេត្វា អញ្ញត្ថ អនុប្បត្តិ វុត្តា ហោតីតិ អធិប្បាយោ។

ឯកតោតិ សហ, ឯកស្មី កាលេតិ អត្តោ។ សោ បន កាលោ កថំ
បរិច្ឆេទ្ហាតិ? ចរិមកវេ បដិសន្ធិគ្គហណតោ បដ្ឋាយ យាវ ធាតុបរិច្ឆេទន្តិ
ឧស្សេន្តោ “តត្ថ ពោធិបល្លង្កេ” តិ អាទិមាហា។ និសិន្នកាលតោ បដ្ឋាយាតិ
បដិលោមក្កមេន វេទតិ។ ខេត្តបរិគ្គហោ កតោវ ហោតិ “ឥទំ ពុទ្ធានំ
ជាតិខេត្ត” ត្ថិ។ កេន បន បរិគ្គហោ កតោ? ឧប្បជ្ឈមាទេន ពោធិសត្តេន។
បរិច្ឆេទនតោ បដ្ឋាយាតិ អនុបាទិសេសាយ និព្វានធាតុយា បរិច្ឆេទនតោ
បដ្ឋាយ។ ឯត្ថន្តវេតិ ចរិមកវេ ពោធិសត្តស្ស បដិសន្ធិគ្គហណំ, ធាតុបរិច្ឆេទន្តិ
ឥមេហិ ធ្វិហិ បរិច្ឆេទ ឯតស្មី អន្តវេ។

តិបិដកអន្តរធានកថាវណ្ណានា

“ន និវារិតា” តិ វត្វា តត្ថ ការណ៍ ឧស្សេនតុំ “តីណិ បី” តិ អាទិ វុត្តំ។
បដិបត្តិអន្តរធានេន សាសនស្ស ឱសក្កិតត្តា អបរស្ស ឧប្បត្តិ លទ្ធាវសរា
ហោតិ។ បដិបទាតិ បដិវេជារហា បុព្វភាគបដិបទា។

“បរិយត្តិ បមាណ” ត្ថិ វត្វា តមត្ថំ ពោធិសត្ថំ និទស្សនំ កត្វា ឧស្សេនតុំ
“យថា” តិ អាទិ វុត្តំ។ តយិទំ បីនំ និទស្សនំ កតត្ថិ ទដ្ឋព្ពំ។ និយ្យានិកធម្មស្ស ហិ
បីតី ឧស្សេន្តោ អនិយ្យានិកធម្មំ និទស្សេតិ។

មាតិកាយ អន្តរហិតាយាតិ “យោ បន ភិក្ខុ” តិ អាទិ (ចារា. ៣៩, ៤៤; ចា. ចិ.
៤៥) នយប្បវត្តាយ សិក្ខាបទចាឡិមាតិកាយ អន្តរហិតាយ។

និទានុទ្ទេសសង្ខារេ ចាតិមោក្ខេ, បព្ពដ្ឋាឧបសម្បទាកម្មេសុ ច សាសនំ តិដ្ឋតិ។
 យថា វា ចាតិមោក្ខេ ជរន្តេ វេ បព្ពដ្ឋា ឧបសម្បទា ច, វេ សតិ វេ តទុក្ខយេ
 ចាតិមោក្ខំ តទុក្ខយាការេ ចាតិមោក្ខាការេតោ។ តស្មា តយំទំ តយំ
 សាសនស្ស បិទិហេតូតិ អាហា “ចាតិមោក្ខបព្ពដ្ឋាឧបសម្បទាសុ បិទាសុ
 សាសនំ តិដ្ឋតិ” តិ។ យស្មា វា ឧបសម្បទាជំនំ ចាតិមោក្ខំ អនុបសម្បទ្ទស្ស
 អនិច្ចិតត្តា, ឧបសម្បទា ច បព្ពដ្ឋាជំនា, តស្មា ចាតិមោក្ខេ, តំ សិទ្ធិយា សិទ្ធាសុ
 បព្ពដ្ឋបសម្បទាសុ ច សាសនំ តិដ្ឋតិ។ ឱសក្កិតំ នាមាតិ
 បច្ឆិមកបដិវេជសីលភេទទ្វយំ ឯកតោ កត្វា តតោ បរំ វិនដ្ឋំ នាម ហោតិ,
 បច្ឆិមកបដិវេជតោ បរំ បដិវេជសាសនំ, បច្ឆិមកសីលភេទតោ បរំ
 បដិបត្តិសាសនំ វិនដ្ឋំ នាម ហោតិ តិ អត្ថោ។

សាសនអន្តរបិកវណ្ណានា

ឯតេន កាមំ “សាសនដ្ឋិតិយា បរិយត្តិ បមាណា” ន្តិ វុត្ថំ, បរិយត្តិ បន
 បដិបត្តិហេតុកាតិ បដិបត្តិយា អសតិ សា អប្បតិដ្ឋា ហោតិ បដិវេជោវិយ,
 តស្មា បដិបត្តិអន្តរជានំ សាសនោសក្កនស្ស វិសេសការណាន្តិ ទស្សេត្វា
 តយំទំ សាសនោសក្កនំ ធាតុបរិនិព្វានោសានន្តិ ទស្សេត្ថំ “តីណិ
 បរិនិព្វានានី” តិអាទិ វុត្ថំ។ ធាតុនំ សន្និចាតនាទិ ពុទ្ធានំ អធិដ្ឋានេនេវាតិ
 វេទិតព្ពំ។

តាតិ រស្មិយោ។ ការុញ្ញន្តិ បរិទេវនការុញ្ញំ។ ជម្ពុទីបេ, ទីបន្តរេសុ,
 ទេវនាគព្រហ្មលោកេសុ ច វិប្បកិរិទ្ធា បិទានំ ធាតុនំ មហាពោធិបល្លង្គដ្ឋានេ
 ឯកជ្ឈំ សន្និចាតនំ, រស្មិវិស្សន្ធនំ, តត្ថ តេជោធាតុយា ឧដ្ឋានំ, ឯកជាលិកាវោ
 ចាតិ សព្ពមេតំ សត្តុ អធិដ្ឋានវសេនេវាតិ វេទិតព្ពំ។

អនុវិយត្តាតិ ទ្វីសុបិ ឧប្បជ្ឈមាទេសុ អនុវិយត្តាការំទោសតោតិ អត្ថោ។
ពុទ្ធានាម មជ្ឈេ ភិក្ខុសុវណ្ណំវិយ ឯកសទិសាតិ តេសំ ទេសនាបិ ឯករសា
ឯវាតិ អាហា “ទេសនាយ ច វិសេសាការំតោ”តិ, ឯតេន ច អនុវិយត្តមេវ
សាធម៌តិ។ “វិវាទាការំតោ”តិ ឯតេន វិវាទាការំតំ ទ្វេ ឯកតោ ន ឧប្បជ្ឈន្តិ
ទស្សេតិ។

តត្ថាតិ មិលិន្ទបញ្ចោ (មិ. ប. ៥.១.១)។ ឯកុទ្ទេសោតិ ឯកោ ឯកវិជោ អភិជ្ជោ
ឧទ្ទេសោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឯកំ ឯវ ពុទ្ធំ ជារេតីតិ ឯកពុទ្ធជារណំ, ឯតេន ឯវំសភាវា ឯតេ ពុទ្ធកុណា,
យេន ទុតិយំ ពុទ្ធកុណំ ជារេតុំ អសមត្តា អយំ លោកធាតុតិ ទស្សេតិ។
បច្ចយវិសេសនិប្បដ្ឋានញ្ចា ធម្មានំ សភាវវិសេសោ ន សក្កា និវារេតុន្តិ។ “ន
ជារេយ្យា”តិ វត្ថា តមេវ អជារណំ បរិយាយេហិ បកាសេន្តោ
“ចលេយ្យា”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ ចលេយ្យាតិ បរិប្បន្នេយ្យ។ កម្មេយ្យាតិ
បវេជេយ្យ។ នមេយ្យាតិ ឯកបស្សេន នតា ភវេយ្យ។ ឱណមេយ្យាតិ
ឱសីទេយ្យ។ វិនមេយ្យាតិ វិវិជា ឥតោ ចិតោ ច នមេយ្យ។ វិកិរេយ្យាតិ វាតេន
ភុសមុដ្ឋិវិយ វិប្បកិរេយ្យ។ វិធមេយ្យាតិ វិនស្សេយ្យ។ វិទ្ធំសេយ្យាតិ សព្ពសោ
វិទ្ធស្តា ភវេយ្យ។ តថាភូតា ច ន កត្តចិ តិជ្ឈេយ្យាតិ អាហា “ន ហំនំ
ឧបកន្ធយ្យា”តិ។

ឥទានិ តត្ថ និទស្សនំ ទស្សេន្តោ “យថា មហារាជា”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ
សមុចាទិកាតិ សមំ ឧទ្ធំ បដ្ឋតិ បវត្តតីតិ សមុចាទិកា, ឧទកស្ស ឧបរិ
សមំកាមិនីតិ អត្ថោ។ វណ្ណានាតិ សណ្ឋានេន។ បមាណានាតិ អាហោហេន។
កិសដ្ឋលេនាតិ កិសដ្ឋលភាវេន, បរិណាហេនាតិ អត្ថោ។ ទ្វិន្ទម្បីតិ ទ្វេបិ,
ទ្វិន្ទម្បី វា សរីរការំ។

ឆានេន្តន្តិ រោចន្តំ រុច្ចី ឧប្បាទេន្តំ។ តន្តិកតោតិ តេន កោជនេន តន្តិកតោ។
អនោឈាមិតទណ្ឌជាតោតិ យាវទត្តកោជនេន ឌីណាមិតំ អសមត្តតាយ
អនោឈាមិតទណ្ឌារិយ ជាតោ។ សកី ភុត្តោវាតិ ឯកំ វុឌ្ឍិតកំ ភុត្តមត្តោវ
មរេយ្យាតិ។ អតិធម្មភារេនាតិ ធម្មន នាម បថី តិដ្ឋេយ្យ, សកី តេនេវ ចលតិ
វិនស្សតីតិ អធិប្បាយេន បុច្ឆតិ។ បុន ថេរោ រតនំ នាម លោកេ កុដ្ឋម្ពំ សន្ធាវេន្តំ,
អភិមតញ្ច លោកេន; តំ អត្តនោ គរុសភាវតាយ សកជភដ្ឋស្ស ការណំ
អតិភារភូតំ ទិដ្ឋមេវំ ធម្មោ ច ហិតសុខវិសេសេហិ តំសមដ្ឋិនំ ជារេន្តោ,
អភិមតោ ច វិញ្ញនំ គម្ពីរប្បមេយ្យភារេន គរុសភាវត្តា អតិភារភូតោ
បថីចលនស្ស ការណំ ហោតីតិ ទស្សេន្តោ “ឥធម មហារាជ ទេ
សកជា” តិអាទិមាហ, ឯតេនេវ តថាគតស្ស មាតុកុច្ឆិឌ្ឍិក្កមនាទិកាលេ
បថីកម្មនការណំ សំវណ្ណិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯកស្សាតិ ឯកស្មា, ឯកស្ស វា
សកជស្ស រតនំ តស្មា សកជតោ គហេត្វាតិ អត្តោ។

ឌីសាវិតន្តិ ឧច្ចាវិតំ, កថិតន្តិ អត្តោ។

អត្តោតិ សព្វសត្តេហិ អត្តោ។

សភាវបកតិកាតិ សភាវភូតា អតិកត្តិមា បកតិកា។
ការណាមហន្តត្តាតិ ការណានំ មហន្តតាយ, មហន្តេហិ ពុទ្ធករធម្មេហិ
ចារមិសម្ព័ន្ធតេហិ ការណេហិ ពុទ្ធកុណានំ និព្វត្តិតោតិ វុត្តំ ហោតិ។
បថីអាទិនិ មហន្តានិ វត្ថុនិ, មហន្តា ច សក្កភាវាទយោ អត្តនោ អត្តនោ
វិសយេ ឯកេការ, ឯវំ សម្មាសម្ពុទ្ធវេហិ មហន្តោ អត្តនោ វិសយេ ឯកោ ឯវ។
កោ ច តស្ស វិសយោ? ពុទ្ធកូមិ, យាវតកំ វា ព្រេយ្យមេវំ “អាកាសោ វិយ
អនន្តវិសយោ ភគវា ឯកោ ឯវ ហោតី” តិ វេន្តោ “ឯកិស្សា លោកធាតុយា” តិ
វុត្តលោកធាតុតោ អញ្ញោសុបិ ចក្កវាឡេសុ អបរស្ស ពុទ្ធស្ស អភាវំ ទស្សេតិ។

“សម្ពុទ្ធា មេត” ឆ្លើយឆ្លង បរត្តិ តំ អត្តនោ ព្យាករណំ អវិបរីតត្ថតាយ
សត្តិ បសាទុប្បាទនេន សម្មាបដិបដ្ឋមានស្ស អនុក្កមេន
លោកុត្តរធម្មាវហម្មិ ហោតីតិ អាហ “ធម្មស្ស... បេ... បដិបទ” ឆ្លើយ វាទស្ស
អនុបតនំ អនុប្បវត្តិ វាទានុចារតោតិ អាហ “វាទោយេវា” តិ។

អដ្ឋវិយអត្ថតវណ្ណានា

១៦២. ឧទាយីតិ នាមំ, មហាសវីរតាយ បន ថេរោ មហាឧទាយីតិ
បញ្ញាយិត្ថ, យស្ស វសេន វិនយេ និសីទនស្ស ទសា អនុញ្ញាតា។ បញ្ជាវណ្ណាតិ
ខុទ្ទិកាធិកេនតោ បញ្ចប្បកាវា។ បីតិសមុជ្ជានេហិ បណីតរូបេហិ
អតិព្យាបិតទេហោ “និរន្តរំ បីតិយា ជុជសវីរោ” តិ វុត្តោ, តតោ ឯវស្សា
បរិយាយតោ ជរណាលក្ខណាម្មិ វុត្តំ។ អប្ប-សន្នោ “អប្បកសិរេនេវា” តិ អាធិសុ
(សំ. និ. ១.១០១; ៥.១៥៨; អ. និ. ៧.៧១) វិយ ៩៨ អភាវត្តោតិ អាហ “អប្បិច្ឆតាតិ
និត្តណ្ណាតា” តិ។ តីហាការេហីតិ
យថាលាភយថាពលយថាសារុប្បប្បកាវេហិ។

ន ន កថេតិ កថេតិយេវ។ ជីវរាជិហេតុន្តិ ជីវរុប្បាទាធិហេតុក្ខតំ
បយុត្តកថំ ន កថេតិ។ វេនេយ្យវសេនាតិ វិនេតព្ពបុគ្គលវសេន។ កថេតិ
“ឯវមយំ វិនយំ ឧបគច្ឆតី” តិ។ “សត្តាភិក្ខុ សត្តាវិទូហមស្មី” តិ អាធិកា (ម. និ.
១.២៨៥; ២.៣៤១; មហាវ. ១១; កថា. ៤០៥; ធម. ប. ៣៥៣) កាថាមិ
“ទសពលសមន្មាគតោ, ភិក្ខុវេ, តថាគតោ” តិ អាធិកា (សំ. និ. ២.២១, ២២)
សុត្តន្តាបិ។

១៦៣. អភិក្ខណាឆ្លើយ អភិណ្ណំ។ និគ្គាថកត្តា, បុច្ឆនវិស្សជ្ជនវសេន បរត្តិ តត្តា
ថ “វេយ្យាករណា” ឆ្លើយ វុត្តំ។ សេសំ សត្តំ សុវិញ្ញេយ្យំ ឯវាតិ។

សម្បសាទនីយសុត្តន្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

៦. ចាសាទិកសុត្តន្តវណ្ណនា

និកល្លាណដបុត្តកាលខ្ចីរយវណ្ណនា

១៦៤. លក្ខស្ស សរវេធំ អវិវជ្ឈិត្វានវិជ្ជនវិជ្ជ ជានន្តិក វេជញ្ញា។ តេនាហ
“ធនុម្ព៌ កតសិក្ខា”តិ។ សិប្បំ ឧត្តហណាត្តាយាតិ ធនុសិប្បាទិសិប្បស្ស
ឧត្តហណាត្តាយ។ មជ្ឈិមេន បមាណេន សរចាតយោគ្យតាវសេន កតត្តា
នីយចាសាទោ។

សម្បតិ កាលំ កតោតិ អចិរកាលំ កតោ។ ទ្វេដិកជាតាតិ ជាតទ្វេដិកា
សញ្ញាតភេទា។ ទ្វេជ្ឈជាតាតិ ធុរិយភាវប្បត្តា។ កល្លានិ បរិភាសនិ ឯតេនាតិ
កល្លានំ, វិរុទ្ធិចិត្តំ។ តន្តិ កល្លានំ។ “ឥទំ នហានាទិ ន កត្តត្ថ”ន្តិ បញ្ញត្តវត្ថំ
បល្លាត្តិ។ ធម្មវិនយន្តិ ចាវចនំ សិទ្ធន្តំ។ វិជ្ជន្តា មុខសត្តិហិ។ សហិតំ មេតិ មយ្ហំ
វចនំ សហិតំ សិលីដ្ឋំ បុញ្ញបរសម្ពន្ធន្តំ អត្ថយុត្តំ ការណយុត្តំ។ តេនាហ
“អត្ថសំហិត”ន្តិ។ អធិចិល្លានិ អាចិល្លាវិបរាវត្តនិ វិរោធនស្សនវសេន
បរាវត្តិតំ, បរាវត្តំ ទូសិតន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “ចិរកាលវសេន បគុណំ, តំ មម
វាទំ អាគម្ម និវត្ត”ន្តិ។ បរិយេសមាទោវិចរ តត្ថ គន្ធា សិក្ខាតិ អត្ថោ។ សចេ
សក្កោសិ, ឥនាទិយេវ មយា វេបិតំ ទោសំ និព្វេបេហិ។ មរណាមេវាតិ
អញ្ញមញ្ញយាតនវសេន មរណាមេវ។ នាដបុត្តស្ស ឥមេតិ នាដបុត្តិយា, តេ បន
តស្ស សិស្សតិ អាហ “អន្តេវាសិកេស្វ”តិ។ បុរិមបដិបត្តិតោ បដិនិវត្តនំ
បដិវាទំ, តំ រូបំ សភាវោ ឯតេសន្តិ បដិវាទូចា។ តេនាហ “និវត្តនសភាវា”តិ។
កថនំ អត្ថស្ស អាចិក្ខនំ។ បវេទនំ ហេតុធាហារណានិ អាហវិក្ខា ពោធនំ។
តេនាហ “ធុប្បវេទិតេតិ ធុវិញ្ញាបិតេ”តិ។ ន ឧបសមាយ សំវត្ថតិ

អនុបសមសំវត្ថុនំ, តទេវ អនុបសមសំវត្ថុនិកំ, តស្មី។ សមុស្សិតំ ហុត្វា
បតិជ្ជាហេតុការតោ ជ្វបំ, បតិជ្ជាតិ អាហា “ភិន្នច្វបេតិ ភិន្នបតិដ្ឋេ”តិ, ជ្វចោតិ
វា ធម្មស្ស និយ្យានភារោ វេទិតញោ អញ្ញោ ធម្ម អភិកុយ្យ សមុស្សិតជ្ជន, សោ
និគណ្ឌាស្ស សមយេ។ កេហិចិ អភិន្នសម្មតោបិ ភិន្នោវិនដ្ឋោ ឯវ សញ្ញេន សត្តំ
អភារតោតិ សោ ភិន្នច្វចោ, សោ ឯវ និយ្យានភារោ វដ្ឋុត្ថតោ មុច្ឆិតុកាមាណំ
បដិសរណំ, តមេត្ថ នត្ថិតិ អប្បដិសរណោ, តស្មី ភិន្នច្វបេ អប្បដិសរណោតិ
ឯវមេត្ថ អត្តោ វេទិតញោ។

អាចរិយប្បមាណន្តិ អាចរិយមុដ្ឋិ ហុត្វា បមាណភូតំ។ ឆានានីហារេនាតិ
ឆានាការេន។

១៦៥. តថេវ សមុទាចរីសុ ភូតបុព្ពកតិយា។ សាមាកានន្តិ
សាមាកធិញ្ញានំ។

“យេនស្ស ឧបជ្ឈាយោ”តិ វត្វា យថាស្ស អាយស្មតោ ចុន្ទស្ស
ធម្មភណ្ឌាការិកោ ឧបជ្ឈាយោ អហោសិ, តំ វិត្តារេន ទស្សេតុំ “ពុទ្ធកាលេ
កិរា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ពុទ្ធកាលេតិ ភូតកថនមេតំ, នវិសេសនំ។ សត្តុ
បរិនិព្វានតោ បុរេតរមេវ ហិ ធម្មសេនាបតិ បរិនិព្វតោ។

ធម្មរតនបូជាវណ្ណាថា

សទ្ធិវិហារិកំ អទាសីតិ សទ្ធិវិហារិកំ កត្វា អទាសិ។

កថាយ មូលន្តិ ភគវតោ សន្តិកាលភិតព្ពធម្មកថាយ ការណំ។
សមុជ្ជាបេតិ ឧដ្ឋាបេតិ, ទាលិទ្ធិយបដ្ឋតោ ឧទ្ធវតិ អធិប្បាយោ។ សន្ធមន្តិ
សម្មទេវ ធមន្តោ។ ឯកេកស្មី បហារេយេវ តយោ តយោ វារេ កត្វា ទិវា នវារេ

រត្នី នវវាវេ។ ឧបដ្ឋានមេវ គច្ចតិ ពុទ្ធិបដ្ឋានវសេន, បញ្ញាបុច្ឆនាទិវសេន បន
អន្តរន្តរាបិ គច្ចតេវ, គច្ចតោ ច ទិវសស្ស...បេ... គច្ចតិ។ ញាតុំ ឥច្ចិតស្ស
អត្ថស្ស ឧទ្ធវណភាវតោ បញ្ញោវ បញ្ញាទ្វារោ, តំ គហេត្វាវ គច្ចតិ អត្ថនោ
មហាបញ្ញតាយ, សត្ត ច ធម្មទេសនាយំ អភិលាសុភាវតោ។

អសម្មាសម្ពុទ្ធប្បវេទិតធម្មវិនយវណ្ណាន

១៦៦. អាហេចិតេបិ តស្មី អត្ថេ។ សាមិកោ ហោតិ, តស្ស សាមិកការំ
ទស្សេតុំ “សោវ តស្ស អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ ជាតាតី”តិ អាហា។ ឯវន្តិ
វចនសម្មជិច្ឆនំ។ ចុន្តតេវេន ហិ អានីតំ កថាចាកតំ ភគវា សម្មជិច្ឆន្តោ “ឯវ”ន្តិ
អាហា។ “ឯវ”ន្តិ ឧវក្ខាតេ ធម្មវិនយេ សាវកានំ ទ្វេដិកាទិការេន
វិហារណាកិរិយាបរាមសនញ្ចេតំ។

យស្មា ...បេ... ចាកជំ ហោតិ ព្យតិវេកមុខេន ច នេយ្យស្ស អត្ថស្ស
វិភូតភាវាបត្តិតោ។ អថ វា យស្មា...បេ... ចាកជំ ហោតិ ទោសេសុ
អាទិនវន្តស្សនេន តប្បជីបក្ខេសុ គុណេសុ អាទិសំសស្ស វិភូតភាវាបត្តិតោ។
វោក្ខម្មាតិ អបសក្ខេត្វា។ អាមេឌិតលាបេន ចាយំ និទ្ទេសោ, វោក្ខម្ម វោក្ខម្មាតិ
វុត្ថំ ហោតិ, តេន តស្ស វោក្ខមនស្ស អន្តរន្តរាតិ អយមត្ថោ លព្ពតីតិ អាហា “ន
និវន្តរ”ន្តិអាទិ។ ធម្មានុធម្មបជីបត្តិអាទយោតិ តេន សត្តារា វុត្តមុត្តិធម្មស្ស
អនុធម្មំ អប្បជីបជ្ជនាទយោ។ អាទិ-សន្តេន ចាឡិយំ អាគតា
អសាមីចិបជីបនាទយោ ច សង្កយ្ហន្តិ។ មនុស្សត្ថម្បីតិ បិ-សន្តេន
“វិចារណាបញ្ញាយ អសម្ពវោ, ទោសេសុ អនភិនិវេសិតា,
អសន្តិជ្ជិបរាមាសិតា”តិ ឯវមាទីនំ សង្កហោ ទដ្ឋញ្ចោ។ “តថា ឯវ”ន្តិ បទេហិ
យថាក្ខមំ បការស្ស កាមំ តិរោក្ខតា, បច្ចក្ខតា វុច្ចតិ, តថាបិ យថា “តថា
បជីបជ្ជត្វ”តិ បទេន បជីបជ្ជនាការោ និយមេត្វាវិហិតោ, តថា “ឯវ”

បដិបដ្ឋត្វ" តិ ឥមិនាបី តិ ឥទំ តស្ស អត្ថទស្សនភាវេន វុត្ថំ។ សមាទបិតត្តា
មិច្ឆាបដិបទាយ អបុញ្ញំ បសវតិ។

១៦៧. ញាយតិ មុត្តិធម្មោ ឯតេនាតិ ញាយោ, តេន សត្តារា វុត្តោ
ធម្មានុធម្មោ, តំ បដិបន្នោតិ ញាយប្បដិបន្នោ, សោ បន យស្មា តស្ស
មុត្តិធម្មស្ស អធិគមេ ការណាសម្មតោ, តស្មា វុត្ថំ "ការណាប្បដិបន្នោ" តិ។
និច្ឆានេស្ស តិ តិ សាធម្មស្ស តិ, សិទ្ធិ គមិស្ស តិ តិ វុត្ថំ ហោតិ។ ទុក្ខនិព្វត្តកន្តិ
សម្បតិ, អាយតិញ្ច ទុក្ខស្ស និព្វត្តកំ។ វិរិយំ ករោតិ មិច្ឆាបដិបន្នត្តា។

សម្មាសម្ពុទ្ធប្បវេទិតធម្មវិនយាទិវណ្ណានា

១៦៨. និយ្យាតិ តិ វុត្តតិ, សំវុត្តតិ តិ វា អត្ថោ។

១៦៩. ឥធិ សាវកស្ស សម្មាបដិបត្តិយា ឯកន្តិកអបស្សយទស្សនត្ថំ សត្ត
សម្មាសម្ពុទ្ធា, ធម្មស្ស ច ស្វាភ្នាតតា កិត្តិតាតិ "សម្មាបដិបន្នស្ស
កុលបុត្តស្ស បសំសំ ទស្សត្វា" តិ វុត្ថំ។ ឯវញ្ញំ ឥមិស្សា ទេសនាយ
សំកិលេសភាគិយភាវេន ឧដ្ឋិតាយ វោទានភាគិយភាវេន យថានុសន្និទា
បវត្តិ ធិបិតា ហោតិ។ អពោធិតត្តាតិ អប្បវេទិតត្តា, បរមត្ថំ
ចតុត្ថសច្ចបដិវេធំ អចាបិតាតិ អត្ថោ។ ចាឡិយំ "អស្សា" តិ បទំ "សាវកា
សទ្ធម្ម" តិ ធូហិ បទេហិ យោជេតព្ពំ "អស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សាវកា, អស្ស
សទ្ធម្ម" តិ។ សព្វសង្កហបទេហិ កតត្ថិ សព្វស្ស សាសនត្ថស្ស
សង្កណ្ឌនបទេហិ ឯកជ្ឈំ កតំ។ តេនាហ "សព្វសង្កាហិកំ កតំ ន ហោតិ តិ
អត្ថោ" តិ។ បុព្វេនាបរំ សម្ពុទ្ធត្ថភាវេន សង្កហោតព្ពតាយ វា សង្កហានិ បទានិ
កតានិ ឯតស្សាតិ សង្កហបទកតំ, ព្រហ្មចរិយំ។ តប្បដិក្ខេបេន ន ច
សង្កហបទកតត្ថិ យោជនា។ វាគាទិបដិបក្ខហារណំ, យថានុសិដ្ឋំ វា

បដិបដ្ឋមាណនំ វដ្តទុក្ខតោ បដិហារណំ និព្វានចាបនំ បដិហារោ, សោ ឯវ អា-
ការស្ស វេ-ការំ កត្វា បដិហារោ, បដិហារោ ឯវ ចាដិហារោ, សហ ចាដិហារោនាតិ
សប្បាដិហារំ, តថា សុប្បវេទិតតាយ សប្បាដិហារំ កតន្តិ សប្បាដិហារកតំ។
តាទិសំ បន វដ្តតោ និយ្យានេ និយុត្តំ, និយ្យានប្បយោជនញ្ច ហោតីតិ អាហ
“និយ្យានិក”ន្តិ។ ទេវលោកតោតិ ទេវលោកតោ បដ្ឋាយ រូបីទេវនិកាយតោ
បភុតិ។ សុប្បកាសិតន្តិ សុដ្ឋ បកាសិតំ។ យាវ ទេវមនុស្សបិ វា យាវ
ទេវមនុស្សបិ យត្តកា ទេវា មនុស្សា ច, តាវ តេ សព្វេ អភិព្យាបេត្វា
សុប្បកាសិតំ។ អនុតាចាយ ហោតីតិ អនុតប្បោ, សោ បន អនុតាបំ ករោន្តោ
វិយ ហោតីតិ វុត្តំ “អនុតាបករោ ហោតី”តិ។

១៧២. ជិរោតិ បិតធម្មោ កេនចិ អសំហារិយោ, អសេក្ខា សីលក្ខន្ធានយោ
ថេរការកា ធម្មា។

១៧៣. យោគេហិ ខេមត្តាតិ យោគេហិ អនុបទុតត្តា។ សទ្ធម្មស្សាតិ អស្ស
សទ្ធម្មស្ស។ អស្សាតិ ច អស្ស សត្តនោ។

១៧៤. ឧចាសកា ព្រហ្មចារិនោ នាម វិសេសតោ អនាគាមិនោ។
សោតាបន្នសកទានាមិនោបិ តាទិសា តថា វុច្ឆន្តីតិ “ព្រហ្មចរិយវាសំ
វសមាណ អរិយសាវកា” ឥច្ឆេវ វុត្តំ។

១៧៥. សព្វការណាសម្បន្នន្តិ យត្តកេហិ ការណេហិ សម្បន្នំ នាម ហោតិ,
តេហិ សព្វេហិ ការណេហិ សម្បន្នំ សម្បត្តំ ឧបគតំ បរិបុណ្ណំ, សមន្នាគតំ វា។
ឥមមេវ ធម្មន្តិ ឥមមេវ សាសនធម្មំ។

ឧទកេន បទេសញ្ញនា អត្តនោ បញ្ញាវេយ្យត្តិយតំ ទស្សេតុំ អនិយ្យានិកេ
អត្តេ បយុត្តំ បហោឡិកសទិសំ វចនំ, ភគវតា អត្តនោ សព្វញ្ញតាយ

និយ្យានិកេ អត្ថេ យោជេត្វា ទស្សេតុំ “ឧទកោ សុទ”ន្តិអាទិ វុត្តន្តិ តំ ទស្សេតុំ
“សោ ភិរា”តិអាទិមាហ។

សង្គាយិតព្ពធម្មាទិវណ្ណានា

១៧៧. សង្កម្ម សមាគម្មាតិ តស្មីយេវ ហ៊ានេ លព្ពមាណំ គតិវសេន សង្កម្ម
ហ៊ានន្តរតោ បក្កោសនេន សមាគតានំ វសេន សមាគម្ម។ តេនាហ “សង្កត្វា
សមាគម្ម”តិ។ អត្ថេន អត្ថន្តិ បទន្តេវ អាគតអត្ថេន សហ តត្ថ តត្ថ
អាគតមត្តំ។ ព្យញ្ញនេន ព្យញ្ញនន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សមាទេន្តេហិតិ
សមាទំ ករោន្តេហិ, ឱបម្ពំ វា អាទេន្តេហិ។ សង្គាយិតព្ពន្តិ សម្មទេវ កាយិតព្ពំ
កថេតព្ពំ, តំ បទ សង្គាយនំ វាបនាមក្កោតិ អាហ “វាចេតព្ព”ន្តិ។

១៧៨. តស្ស វា ភាសិតេតិ តស្ស ភិក្ខុនោ ភាសិតេ អត្ថេ ចេវ ព្យញ្ញនេ ច។
អត្ថមិច្ឆាគហណារោបនានិ យថា ហោន្តិ, តំ ទស្សេតុំ “ចត្តារោ
សតិបដ្ឋាន”តិអាទិ វុត្តំ។ អារម្មណំ “សតិបដ្ឋាន”ន្តិ គណ្ណាតិ, ន សតិយេវ
“សតិបដ្ឋាន”ន្តិ។ “សតិបដ្ឋាននី”តិ ព្យញ្ញនំ រោបេតិ តស្មី អត្ថេ, ន
“សតិបដ្ឋាន”តិ។ ឧបបន្នតរាជីតិ យុត្តតរាជី។ អល្លីនតរាជីតិ សិលីដ្ឋតរាជី។
យា ចេវាតិ លិដ្ឋវិបល្លាសេន វុត្តំ, វិភត្តិលោបេន វា។ បុន យា ចេវាតិ
លិដ្ឋវិបល្លាសេនេវ និទ្ទេសោ។ នេវ ឧស្សាទេតព្ពោតិ ន ឧក្កំសេតព្ពោវិវដ្ឋិត្វា
វុត្តត្តា។ ន អបសាទេតព្ពោតិ ន សន្តជ្ជេតព្ពោ វិវាទបរិហារណាត្តំ។ ធារណាត្តន្តិ
ឧបធារណាត្តំ សល្លក្ខណាត្តំ។

១៨១. អត្ថេន ឧបេតន្តិ អរិបរិភេន អត្ថេន ឧបេតំ តំ “អយមេត្ថ អត្ថោ”តិ
ឧបេច្ច បដិជានិត្វា បិតំ។ តថាវុចោ ច តស្ស ពុជ្ឈិតា នាម ហោតីតិ អាហ
“អត្ថស្ស វិញ្ញាតារ”ន្តិ។ ឯវមេតំ ភិក្ខុំ បសំសថាតិ វុត្តនយេន ធម្មភាណាកំ អម្ពំ

ភិក្ខុ “ឯវំ លាភា នោ អារុសោ” តិអាទិអាការេន បសំសថ។ ឥទានិស្ស
បសំសការំ ធស្សេតុំ “ឯសោ ហី” តិអាទិ វុត្ថំ។ ឯសាតិ បរិយត្តិធម្មស្ស
សត្តកិច្ចករណតោ, តត្ថ ចស្ស សម្មនេវ អវដ្ឋិតការតោ “ពុទ្ធា នាម ឯសា” តិ
វុត្តោ។ “លាភា នោ” តិអាទិនា ចស្ស ភិក្ខុនំ បិយគរុការំ វិភាវេន្តោ សត្តា តំ
អត្ថនោ ហីនេ វេបេសីតិ វុត្តោ។

បច្ចយានុញ្ញាតការណាទិវណ្ណានា

១៨២. តតោបិ ឧត្តរិតវន្តិយា បុព្វេ សម្មាបដិបន្នស្ស ភិក្ខុនោ
បសំសនវសេន “ឥធ បន ចុន្ទ សត្តា ច ហោតិ សម្មាសម្ពុទ្ធា” តិអាទិនា (ធិ. និ.
៣.១៦៧, ១៦៨) បរត្តិទេសនាយ ឧបរិ “ឥធ ចុន្ទ សត្តា ច លោកេ
ឧទចាធិ” តិអាទិនា (ធិ. និ. ៣.១៧០, ១៧១) ទេសនា វឡិកា។ តតោបិ ឧត្តរិតវំ
សវិសេសំ ទេសនំ វឡេន្តោ “បច្ចយហេតុ” តិអាទិមាហា។ តត្ថ បច្ចយហេតុតិ
បច្ចយសំវត្ថនហេតុ។ ឧប្បជ្ឈនកា អាសវាតិ បច្ចយានំ បរិយេសនហេតុ ចេវ
បរិភោគហេតុ ច ឧប្បជ្ឈនកា កាមាសវាទយោ។ តេសំ ទិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ
“ឥធ, ភិក្ខុវេ, អរិយសាវកោ មិច្ឆាអាជីវំ បហាយ សម្មាអាជីវេន ជីវិតំ
កប្បេតី” តិ (សំ. និ. ៥.៨) “ឥធ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ បដិសន្ធិ្ហា យោនិសោ ជីវំ
បដិសេវតី” តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៣; អ. និ. ៦.៥៨) ច សម្មាបដិបត្តិ ឧបទិសន្តោ
ភគវា បដិយាតាយ ធម្មំ ទេសេតិ នាម។ “យោ តុម្ពេសុ ចាឡិយា អត្ថព្យញ្ញានិ
មិច្ឆា គណ្ណាតិ, សោ នេវ ឧស្សាទេតព្ពោ, ន អបសាទេតព្ពោ, សាធុកំ
សញ្ញាបេតព្ពោ តស្សេវ អត្ថស្ស និសន្ធិយា” តិ ឯវំ បរិយត្តិធម្មេ មិច្ឆាបដិបន្នេ
សម្មាបដិបត្តិយំ ភិក្ខុ និយោជេន្តោ ភគវា កណ្ណានហេតុ ឧប្បជ្ឈនកានំ
សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិយាតាយ ធម្មំ ទេសេតិ នាម។ យថា តេ ន
បរិសន្ធិតិ តេ អាសវា អត្ថនោ ចិត្តសន្តានំ យថា ន ឱតវន្តិ។ មូលយាតេន

បដិបាធនាយាតិ យថា មូលឃាតោ ហោតិ, ឯវំ មូលឃាតវសេន បដិបាធនាយ។
តន្តិ ជីវំ។ យថា ជីវំ ឥនមត្តិកតមេវ ឧបាទាយ អនុញ្ញាតំ, ឯវំ
បិណ្ឌាទាតាធម្មោបិ។

សុខល្លិកានុយោកាធិវណ្ណានា

១៨៣. សុខិតន្តិ សញ្ញាតសុខំ។ បីណិតន្តិ ធាតុំ សុហិតំ។ តថាភូតោ បន
យស្មា ជូលសរីរោ ហោតិ, តស្មា “ជូលំ ករោតិ”តិ វុត្តំ។

១៨៦. នបិតសភាវាតិ អនវដ្ឋិតសភាវា, ឯវរូបាយ កថាយ
អនវដ្ឋានភាវតោ សភាវោបិ តេសំ អនវដ្ឋិតោតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “ជីវ្ហា
នោ អត្ថិ”តិ អាទិ។ កាមំ “បញ្ចហិ ចក្ខុហិ”តិ វុត្តំ, អគ្គហិតគ្គហឈោន បន
ចត្តារិ ចក្ខុនិ វេទិតញ្ញានិ។ សញ្ញាញាតញ្ញាណញ្ញា សមន្តចក្ខុតិ។ តស្ស វា
ព្រោយ្យធម្មេសុ ជាធនវសេន បវត្ថិ ឧបាទាយ “ជាតតា”តិ វុត្តំ។ ហត្ថាមលកំ
វិយ បច្ចក្ខតោ ធស្សនវសេន បវត្ថិ ឧបាទាយ “បស្សតា”តិ វុត្តំ។ នេមំ វុច្ចតិ
ជម្ពាធិហិ អនុបវិជ្ជភូមិប្បនេសោតិ អាហ “គម្ពីរភូមិ អនុបវិជ្ជា”តិ។ សុដ្ឋ
និខាតោតិ ភូមិ និខនិគ្វា សម្មនេវ ឋបិតោ។ តស្មិន្តិ ខីណាសវេ។ អនដ្ឋាចារោ
អចលោ អសម្បវេធិ, យស្មា អដ្ឋាចារោ សេតុឃាតោ ខីណាសវានំ។
សោតាបន្នាធម្មោតិ ឯត្ថ អាទិ-សន្នេន គហិតេសុ អនាកាមិនោ តាវ នវសុបិ
ហានេសុ ខីណាសវាវិយ អភញ្ញា, សោតាបន្នសកទាតាមិនោ បន
“តតិយបញ្ចមជ្ឈានេសុ អភញ្ញា”តិ ន វត្តញ្ញា, ឥតវេសុ សត្តសុ ហានេសុ អភញ្ញា។

បញ្ញាព្យាករណវណ្ណានា

១៨៧. គិហិព្យញ្ញនេនាតិ គិហិលិដ្ឋេន។ ខីណាសវោ បន គិហិព្យញ្ញនេន
អរហត្តំ បត្តោបិ ន តិដ្ឋតិ វិវេកដ្ឋានស្ស អភាវាតិ អធិប្បាយោ។ តស្ស

វិសេនាតិ ភុម្មនេវត្ថុការេ ឋត្វា អរហត្ថប្បត្តស្ស វិសេន។ អយំ បញ្ញោតិ
 “អភញ្ញោ សោ នវ ឋានានិ អដ្ឋាចរិតុ”ន្តិ អយំ បញ្ញោ អាគតោ ឥតរស្ស
 បព្ពដ្ឋាយ, បរិនិព្វានេន វា អភព្ពតាយ អវុត្តសិទ្ធត្ថា។ យទិ ឯវំ កថំ
 ភិក្ខុគហណាន្តិ អាហា “ភិន្ននោសត្ថា”តិ អាទិ។ អបរិច្ឆេទន្តិ អបរិយន្តំ, តយិទំ
 សុវិបុលន្តិ អាហា “មហន្ត”ន្តិ។ ព្រោយ្យស្ស ហិ វិបុលតាយ ព្រាណស្ស វិបុលតា
 វេទិតញ្ញា, ឯតេន “អបរិច្ឆេទ”ន្តិ វុច្ចមានម្បិ ព្រោយ្យំ សត្ត ព្រាណស្ស វិសេន
 បរិច្ឆេទមេវាតិ ទស្សិតំ ហោតិ។ វុត្តញ្ញោតំ “ព្រាណបរិយន្តិកំ នេយ្យ”ន្តិ
 (មហានិ. ៦៩, ១៥៦; ចូឡ្ហនិ. ៨៥; បដិ. ម. ៣.៥) អនាគតេ អបញ្ញាបនន្តិ
 អនាគតេ វិសយេ ព្រាណស្ស អបញ្ញាបនំ។ “បច្ចក្ខំវិយ កត្វា”តិ កស្មាវិយ-
 សទ្ធក្ខហណំ កតំ, ននុ ពុទ្ធានំ សព្ពម្បិ ព្រាណំ អត្ថនោ វិសយំ បច្ចក្ខមេវ កត្វា
 បវត្តតិ ឯកប្បមាណាភាវតោតិ? សច្ចមេតំ, “អក្ខ”ន្តិ បន ចក្ខាទិន្ទ្រិយំ វុច្ចតិ,
 តំ អក្ខំ បតិ វត្តតិ ចក្ខាទិន្ទ្រិយំ វិញ្ញាណំ, តស្ស ច អារម្មណំ “បច្ចក្ខ”ន្តិ
 លោកេ និវុឡ្ហមេតន្តិ តំ និទស្សនំ កត្វា ទស្សនោ “បច្ចក្ខំវិយ កត្វា”តិ
 អវោច, ន បន ភគវតោ ព្រាណស្ស អប្បច្ចក្ខាការេន បវត្តនតោ។ តថា ហិ
 វេទន្តិ -

“អាវិក្ខតំ បកាសនំ, អនុបទ្កតចេតសំ;
 អតីតានាគតេ ព្រាណំ, បច្ចក្ខានំ វសិស្សតី”តិ។

អញ្ញត្ថវិហិតកេនាតិ អញ្ញស្មីវិសយេ បវត្តិតេន។ សង្កាហេតព្ពន្តិ សមំ
 កត្វា កថយិតព្ពំ, កថនំ បន បញ្ញាបនំ នាម ហោតីតិ បញ្ញាបេតព្ពន្តិ អត្ថោ
 វុត្តោ។ តាទិសន្តិ សតតំ សមិតំ បវត្តកំ។ ព្រាណំ នាម នត្ថិតិ អាវដ្ឋនេន វិជា
 ព្រាណុប្បត្តិយា អសម្ពវតោ។ ឯកាការេន ច ព្រាណោ បវត្តមាទេ
 នាណការស្ស វិសយស្ស អវពោជោ ន សិយា។ អថាបិ សិយា, អនិវុបិតរូបេនេវ

អវពោធាសិយា, តេន ច ព្រាណំ ព្រោយ្យំ អញ្ញាតសទិសមេវ សិយា។ ន ហិ
“ឥទំ ត”ន្តិវិវេកេន អនវេតុធ្វោ អត្ថោ ព្រាតោ នាម ហោតិ, តស្មា “ចរតោ ច
តិដ្ឋតោ ចា”តិអាទិ ពាលលាបនមត្តំ។ តេនាហ “យថវិវ ពាលា អព្យត្តា, ឯវំ
មញ្ញន្តិ”តិ។

សតី អនុស្សវតីតិ សតានុសារិ, សតិយានុវត្តនវសេន បវត្តព្រាណំ។
តេនាហ “បុព្ពេនិវាសានុស្សវតិសម្បយុត្តក”ន្តិ។ ព្រាណំ បេសេសីតិ ព្រាណំ
បវត្តសិ។ សព្ពត្តកមេវ ព្រោយ្យាវរណាស្ស សុប្បហ័នត្តា អប្បដិហតំ អនិវាវតំ
ព្រាណំ គច្ឆតិ បវត្តតិច្ឆេវ អត្ថោ។ “ពោធិ វុច្ឆតិ ចតុសុ មគ្គេសុ ព្រាណា”ន្តិ
(ចូឡិន. ២០០) វចនតោ ចតុមគ្គព្រាណំ ពោធិ, តតោ តស្ស អធិគតត្តា
ឧប្បជ្ឈនកំ បច្ឆវេក្ខណាព្រាណំ “ពោធិជំ ព្រាណំ ឧប្បជ្ឈតិ”តិ វុត្តំ។ ពោធិជំ
ពោធិមូលេ ជាតំ ចតុមគ្គព្រាណំ, តព្វា ខោ អនាគតំ អារត្ត ឧទ្ទិស្ស តស្ស
អប្បវត្តិអត្តំ តថាគតស្ស ឧប្បជ្ឈតិ តស្ស ឧប្បជ្ឈត្តា អាយតី បុនព្វវាភាវតោ។
កថំ តថាគតោ អនាគតមធ្វានំ អារត្ត អតីរកំ ព្រាណាទស្សនំ បញ្ញាបេតីតិ?
អតីតស្ស បន អនុនោ មហន្តតាយ អតីរកំ ព្រាណាទស្សនំ តត្ថ បញ្ញាបេតីតិ
កោ ឯត្ថ វិវេកោ។ តិត្តិយា បន ឥមមត្តំ យាថាវតោ អជានន្តា - “តយិទំ កី សុ,
តយិទំ កថំសូ”តិ អត្តនោ អញ្ញាណមេវ ចាកជំ ករោន្តិ។ តស្មា ភគវតា
សសន្តតិបរិយាបន្នធម្មប្បវត្តិ សន្ធាយ “អញ្ញាវិហិតកំ ព្រាណាទស្សន”ន្តិអាទិ
វុត្តំ។ ឥតវំ បន សន្ធាយ វុច្ឆមានេ សតិ តថាវេ បយោជនេ អនាគតម្បិ អធ្វានំ
អារត្ត អតីរកមេវ ព្រាណាទស្សនំ បញ្ញាបេយ្យ ភគវាតិ អនត្តសំហិតន្តិ
អយមេត្ត អត្ថោតិ អាហ “ន ឥធលោកត្តំ វា បរលោកត្តំ វា និស្សិត”ន្តិ។ យំ បន
សត្តានំ អនត្តាវហត្តា អនត្តសំហិតំ, តត្ថ សេតុយាតោ តថាគតស្ស។
“ការតយុទ្ធសីតាហរណាសទិស”ន្តិ ឥមិនា តស្សា កថាយ យេតុយ្យេន
អភូតត្ថតំ ធិបេតិ។ សហេតុកន្តិ ព្រាបកេន ហេតុនា សហេតុកំ។ សោ បន

ហេតុ យេន និទស្សនេន សាដីយតិ, តំ តស្ស ការណ៍ន្តិ តេន សការណំ
កត្វា។ យថា ហិ បដិញ្ញាតត្ថសាធនតោ ហេតុ, វេ សាធកំ និទស្សន្តិ។
យុត្តបត្តកាលេយេវាតិ យុត្តានំ បត្តកាលេ វេ។ យេ ហិ វេនេយ្យា តស្ស
កថាយ យុត្តា អនុច្ឆរិកា, តេសំយេវ យោជនេ សន្ធាយ វា កថាយ បត្តោ
ឧបការាវហោ កាលោ, តទា វេ កថេតីតិ អត្ថោ។

១៨៨. “តថា តថេវ គទនតោ” តិ ឥមំនា “តថាគតោ” តិ
អាមេឌិតលោបេនាយំ និទ្ទេសោតិ ទស្សេតិ។ តថា តថេវាតិ ច
ធម្មអត្តសភាវានុរូបំ, វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបញ្ញាតិ អធិប្បាយោ។ ទិដ្ឋន្តិ
រូចាយតនំ ទិដ្ឋត្ថតោ, តេន យំ ទិដ្ឋំ, យំ ទិស្សតិ, យំ ទក្ខតិ, យំ សតិ សមវាយេ
បស្សេយ្យំ, តំ សត្វំ “ទិដ្ឋំ” ត្រូវ គហិតំ កាលវិសេសស្ស អនាមជ្ជការតោ។
“សុត” ត្ថិអាទិសុបិ វេសេវ នយោ។ សុតន្តិ សទ្ទាយតនំ សោតត្ថតោ។ មុតន្តិ
សនិស្សយេន យានាទិស្ត្រិយេន សយំ បត្វា ចាបុណិក្ខា គហេតត្ថំ។ តេនាហា
“បត្វា គហេតត្ថតោ” តិ។ វិញ្ញាតន្តិ វិជានិតត្ថំ, តំ បន ទិដ្ឋាទិវិនិមុត្តំ វិញ្ញេយ្យន្តិ
អាហា “សុខទុក្ខាទិធម្មាយតន” ត្ថិ។ បត្តន្តិ យថា តថា បត្តំ, ហត្ថគតំ អធិគតន្តិ
អត្ថោ។ តេនាហា “បរិយេសិត្វា វា អបរិយេសិត្វា វា” តិ។ បរិយេសិតន្តិ
បត្តិយាមត្តំ បរិយិដ្ឋំ, តំ បន បត្តំ វា សិយា អប្បត្តំ វា ឧភយថាបិ
បរិយេសិតមេវាតិ អាហា “បត្តំ វា អប្បត្តំ វា” តិ។ បទទ្ធយេនាបិ ទ្វិប្បការម្បិ
បត្តំ, ទ្វិប្បការម្បិ បរិយេសិតំ, តេន តេន បការេន តថាគតេន អភិសម្ពុទ្ធន្តិ
ទស្សេតិ។ ចិត្តេន អនុសញ្ញិតន្តិ ចោបនំ អចាបេត្វា ចិត្តេនេវ អនុសំចរិតំ,
បរិវិតក្កិតន្តិ អត្ថោ។ បីតកត្តិ អាទិតិ អាទិ-សទ្ទេន លោហិតកឌីនាតាទិ សត្វំ
រូចារម្មណវិភាគំ សង្គណ្ឌាតិ។ សុមនោតិ រាគវសេន, លោភវសេន,
សទ្ធាទិវសេន វា សុមនោ។ ទុម្ពនោតិ ព្យាបាទវិតក្កវសេន, វិហ័សាវិតក្កវសេន
វា ទុម្ពនោ។ មជ្ឈត្ថោតិ អញ្ញាណវសេន វា ញាណវសេន វា មជ្ឈត្ថោ។ វេសេវ

នយោ សព្វត្ថ។ តត្ថ តត្ថ អាទិ-សង្កេត សង្កេតសង្កេត បណ្តាសង្កេត, បត្តកន្លា
បុប្ផកន្លា, បត្តរសោ ជលរសោ, ឧបាទិដ្ឋំ អនុបាទិដ្ឋំ, មជ្ឈត្ថវេទនា កុសលកម្ម
អកុសលកម្មន្តិ ឯវំ អាទិនំ សង្កេតហោ ទដ្ឋព្រោ។

អប្បត្តន្តិ ព្រាណេន អសម្បត្តំ, អវិទិតន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “ព្រាណេន
អសង្កេត”ន្តិ។ តថេវ គតត្តាតិ តថេវ ព្រាតត្តា អភិសម្ពុទ្ធត្តា។ គត-សង្កេត
ឯកត្ថំ ពុទ្ធអត្តន្តិ អត្ថោ។ “គតិអត្ថា ហិ ធាតវោ ពុទ្ធអត្ថា ភវន្តិ”តិ
អក្ករចិន្តការ។

អព្យាកតដ្ឋានាទិវណ្ណានា

១៨៨. “អសមតំ កថេត្វា”តិ វេត្វា សមោមិ នាម កោចិ នត្តិ, កុតោ
ឧត្តរិតរោតិ ទស្សេតុំ “អនុត្តរត”ន្តិ វុត្តំ។ សា បនាយំ អសមតា, អនុត្តរតា ច
សព្វញ្ញតំ បូរេត្វា វិភាតិ ទស្សេតុំ “សព្វញ្ញត”ន្តិ វុត្តំ។ សា សព្វញ្ញតា
សទ្ធម្មវចក្កវត្តិភាវេន លោកេ ចាកជា ជាតាតិ ទស្សេតុំ “ធម្មរាជការំ
កថេត្វា”តិ វុត្តំ។ តថា សព្វញ្ញភាវេន ច សត្តា ឥមេសុ ទិដ្ឋិតតិវិបល្លាសេសុ ឯវំ
បដិបជ្ជតីតិ ទស្សេត្តោ “ឥនាទី”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ សីហនាទន្តិ អភិគនាទំ
សេដ្ឋនាទំ។ សេដ្ឋនាទោ ហោស, យទិទំ វេបនីយស្ស បញ្ញាស្ស
វេបនីយភាវទស្សនំ។ វេបនីយតា ចស្ស ចាឡិអារុទ្ធា ឯវំ “ន ហោត”ន្តិ អាទិនា។
យថា ឧបចិតកម្មកិលេសេន ឥត្ថត្ថំ អាគន្ធត្ថំ, តថា នំ អាគតោតិ តថាគតោ,
សត្តោ។ តថា ហិ សោរុចាទីសុ សត្តាវិសត្តាតិ កត្វា “សត្តោ”តិ ច វុច្ចតិ។
ឥត្ថត្ថន្តិ ច បដិលទ្ធត្តា តថា បច្ចក្ខត្វតោ អត្តភាវោតិ វេទិតព្រោ។

“អត្តសំហិតំ ន ហោតិ”តិ ឥមិនា ឧភយត្ថ វិធុរតាទស្សនេន
និរត្តកិវិប្បលាបតំ តស្ស វាទស្ស វិភាវេតិ, ឧភយលោកត្ថវិធុរម្មិ សមាទំ “កី

នុខោវិវដ្តនិស្សិត"ន្តិ កោចិ អាសន្តេយ្យាតិ តទាសន្តាវត្ថុនត្ថំ "ន ច
ធម្មសំហិត"ន្តិ វុត្ថំ។ តេនាហ "នវលោកុត្តរធម្មនិស្សិតំ ន ហោតិ"តិ។ យទិបិ តំ
នវិវដ្តោគតំ ហោតិ, វិវដ្តស្ស បន អធិដ្ឋានភូតំ នុខោតិ កោចិ អាសន្តេយ្យាតិ
តទាសន្តាវត្ថុនត្ថំ "ន អាទិព្រហ្មចរិយក"ន្តិអាទិ វុត្ថំ។

១៩០. កាមំ តណ្ហាបិ ទុក្ខសភាវត្តា "ទុក្ខ"ន្តិ ព្យាកាតញ្ញា, បភវភាវេន បន
សា តតោវិសុំ កាតញ្ញាតិ "តណ្ហំ ឋបេត្វា"តិ វុត្ថំ។ តេនាហ "តស្សេវ ទុក្ខស្ស
បភាវិកា"តិអាទិ។ ននុ ច អវិជ្ជាទយោបិ ទុក្ខស្ស សមុទយោតិ? សច្ចំ
សមុទយោ, តស្ស បន កម្មស្ស វិចិត្តភាវហេតុតោ, ទុក្ខប្បាទនេ
វិសេសបច្ចយភាវតោ ច សាតិសយោ សមុទយដ្ឋោតិ សា ឯវ សុត្តេសុ តថា
វុត្តា។ តេនាហ "តណ្ហា ទុក្ខសមុទយោតិ ព្យាកត"ន្តិ។ ឧភិទ្ធិ អប្បវត្តិតិ
ទុក្ខសមុទយានំ អប្បវត្តិនិមិត្តំ។ "ទុក្ខបរិជាននោ"តិអាទិ មគ្គកិច្ចទស្សនំ,
តេន មគ្គស្ស ភាវនត្ថោបិ អត្ថតោ ទស្សិតោវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ន ហិ
ភាវនាភិសមយេន វិនា បរិញ្ញាភិសមយាទយោ សម្ពុវន្តិតិ។ សច្ចវវត្តាបនំ
អប្បមាទបដិបត្តិភាវតោ អសម្មោហកល្យាណកិត្តិសទ្ធាទិនិមិត្តតាយ យថា
សាតិសយំ ឥធលោកត្តាវហំ, ឯវ យាវ ញ្ញាណស្ស តិក្ខុវិសទភាវប្បត្តិយា
អភាវេន នវលោកុត្តរធម្មសម្បាបកំ ន ហោតិ, តាវ តត្ថ តត្ថ សម្បត្តិភវេ
អព្ពុទយសម្បត្តិ អនុគតមេវ សិយាតិ វុត្ថំ "ឯតំ
ឥធលោកបរលោកត្ថនិស្សិត"ន្តិ។ នវលោកុត្តរធម្មនិស្សិតន្តិ នវវិធម្មិ
លោកុត្តរធម្មំ និស្សាយ បវត្ថំ តទទិគម្ពចាយភាវតោ។ យស្មា សច្ចសម្ពោធំ
ឧទ្ទិស្ស សាសនព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ, ន អញ្ញាទត្ថំ, តស្មា ឯតំ សច្ចវវត្តាបនំ
"អាទិបធាន"ន្តិ វុត្ថំ បឋមតវំ ចិត្ត អាទាតព្ពតោ។

បុព្ពន្ធសហគតទិដ្ឋិនិស្សយវណ្ណនា

១៩១. តំ មយា ព្យាកតមេវាតិ តំ មយា តថា ព្យាកតមេវ, ព្យាកាតត្ថំ នាម
មយា អព្យាកតំ នត្ថិតិ ព្យាករណាវេកល្លេន អត្តនោ ធម្មសុធម្មតាយ
ពុទ្ធសុពុទ្ធតំ វិភាវេតិ។ តេនាហ “សីហនាទំ ននន្តោ”តិ។ បុរិមុប្បន្នា ទិដ្ឋិយោ
អបរាបុប្បន្នានំ ទិដ្ឋនំ អវស្សយា ហោន្តិតិ “ទិដ្ឋិយោវ ទិដ្ឋិនិស្សយា”តិ វុត្ថំ។
ទិដ្ឋិគតិកាតិ ទិដ្ឋិគតិយោ, ទិដ្ឋិប្បវត្តិយោតិ អត្តោ។ ឥនមេវ ទស្សនំ សច្ចន្តិ
“សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិ ឥនមេវ ទស្សនំ សច្ចំ អមោយំ អវិបរីតំ។
អញ្ញេសំ វេចនំ មោយន្តិ “អសស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា”តិ ឯវមាទិកំ
អញ្ញេសំ សមណាព្រាហ្មណានំ វេចនំ មោយំ តុច្ឆំ, មិច្ឆាតិ អត្តោ។ ន សយំ
កាតត្តោតិ អសយំកាពោតិ អាហ “អសយំកតោ”តិ, យាទិច្ឆិកត្តាតិ
អធិប្បាយោ។

១៩២. អត្ថិ ខោតិ ឯត្ថ ខោ-សន្នោ បុច្ឆាយំ, អត្ថិ នូតិ អយមេត្ថ អត្តោតិ
អាហ “អត្ថិ ខោ ឥទំ អាវុសោ វុច្ឆតី”តិអាទិ។ អាវុសោ យំ តុម្ពេហិ “សស្សតោ
អត្តា ច លោកោ ចា”តិ វុច្ឆតិ, ឥនមត្ថិ ខោ ឥទំ វាចាមត្ថំ, នោ នត្ថិ, តស្មា
វាចាវត្ថុមត្តតោ តស្ស យំ ខោ តេ ឯវមាហំសុ “ឥនមេវ សច្ចំ មោយំ អញ្ញ”ន្តិ, តំ
តេសំ នានុជាតាមីតិ ឯវមេត្ថ អត្តោ ច យោជនា ច វេទិតញ្ញា។ យំ បនេត្ថ វត្ថុត្ថំ,
តំ ព្រហ្មជាលដីកាយំ (ធិ. និ. ដី. ១.៣០) វុត្ថមេវ។ ទិដ្ឋិបញ្ញត្តិយាតិ ទិដ្ឋិយា
បញ្ញាបនេ “ឯវំ ឯសា ទិដ្ឋិ ឧប្បន្នា”តិ តស្ស ទិដ្ឋិយា សមុទយតោ, អត្តផ្កមតោ,
អស្សទតោ, អាទីនវតោ, និស្សរណតោ ច យាថាវតោ បញ្ញាបនេ។
អវិបរីតវុត្តិយា សមេនញ្ញាលោន សមំ កញ្ចំ នេវ សមនុបស្សមិ។
អធិបញ្ញត្តិ អភិញ្ញេយ្យធម្មបញ្ញាបនា។ យំ អជានន្តា ពាហិរកា
ទិដ្ឋិបញ្ញត្តិយេវ អល្លីនាតិ តញ្ច បញ្ញត្តិតោ អជានន្តា ថាមសា បរាមាសា
អភិនិវិស្ស វោហាវន្តិ។ ឯត្ថ ច យាយំ “ទិដ្ឋិបញ្ញត្តិ នាមា”តិ វុត្តា ទិដ្ឋិយា
ទិដ្ឋិគតិកេហិ ឯវំ គហិតតាយ វិភាវនា, តត្ថ ច ភគវតោ ឧត្តរិតរោ នាម

កោចិ នត្ថិ, ស្វាយមត្តោ ព្រហ្មជាលេ (ជី. និ. អដ្ឋ. ១.៣០) វិភាវិតោ ឯវ។
 “អធិបញ្ញត្តិ” តិ វុត្តា បន វិភាវិយមាណ លោកស្ស និព្វិទាហេតុភាវេន
 ពហុលីការាតិ តស្ស វសេន ភគវា អនុត្តរការំ បវេទេន្តោ ‘នេវ អត្តនា
 សមសមំ សមនុបស្សមី’ តិ សីហនាទំ នទី” តិ កោចិ។ អដ្ឋកថាយំ (ជី. និ. អដ្ឋ.
 ៣.១៩២) បន “យញ្ច វុត្តំ ‘បញ្ញត្តិយា’ តិ យញ្ច ‘អធិបញ្ញត្តិ’ តិ, ឧភយមេតំ
 អត្តតោ ឯក” ត្ថិ “ឥធម បន បញ្ញត្តិយាតិ ឯត្ថាបិ បញ្ញត្តិ ចេវ អធិបញ្ញត្តិ ច
 អធិប្បតា, អធិបញ្ញត្តិ ឯត្ថាបិ” តិ ច វុត្តា, ឧភយស្សបិ វសេនេត្ត ភគវា
 សីហនាទំ នទីតិ វិញ្ញាយតិ។ ឧភយំ បេតំ អត្តតោ ឯកត្ថិ ច បញ្ញត្តិការាសាមញ្ញំ
 សន្ធាយ វុត្តំ, ន ភេទាការាតោ។ តេនាហ “ភេទតោ ហិ” តិ អាទិ។ ឧបញ្ញត្តិ តិ
 ឧន្ទានំ “ឧន្ទា” តិ បញ្ញាបនា ធស្សនា បកាសនា ឋបនា និក្ខិបនា។ “អាចិត្តតិ
 ធស្សេតិ បញ្ញាបេតិ បដ្ឋបេតិ” តិ (សំ. និ. ២.២០, ៩៧) អាគតជ្ជានេ ហិ បញ្ញាបនា
 ធស្សនា បកាសនា បញ្ញត្តិ នាម, “សុបញ្ញត្តំ មញ្ចបិប” ត្ថិ (ចារា. ២៦៩)
 អាគតជ្ជានេ ឋបនា និក្ខិបនា បញ្ញត្តិ នាម, ឥធម ឧភយម្បិ យុដ្ឋតិ។

ទិដ្ឋិនិស្សយប្បហានវណ្ណនា

១៩៦. បដហនត្ថន្តិ អច្ចន្តាយ បដិទិស្សជ្ជនត្ថំ។ យស្មា តេន បដហនេន សព្វេ
 ទិដ្ឋិនិស្សយា សម្មនេវ អតិក្កន្តា ហោន្តិ វីតិក្កន្តា, តស្មា “សមតិក្កមាយាតិ
 តស្សេវ វេវចន” ត្ថិ អវោច។ ន កេវលំ សតិបដ្ឋានា កថិតមត្តា, អថ ខោ
 វេនេយ្យសន្តានេ បតិដ្ឋាបិតាតិ ធស្សេតុំ “ទេសិតា” តិ វត្វា “បញ្ញត្តា” តិ វុត្តន្តិ
 អាហ “ទេសិតាតិ កថិតា។ បញ្ញត្តាតិ ឋបិតា” តិ។ ឥទានិ
 សតិបដ្ឋានទេសនាយ ទិដ្ឋិនិស្សយានំ ឯកត្ថិកំ បហានាវហាការំ ធស្សេតុំ
 “សតិបដ្ឋានការាណាយ ហិ” តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ សតិបដ្ឋានការាណាយាតិ ឥមិនា

តែសំ ការងាយ ឯវ នេសំ បហានំ, ទេសនា បន តទុបនិស្សយការតោ តថា
វុត្តាតិ ទស្សេតិ។ សេសំ សព្វំ សុរិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

ចាសាទិកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

៧. លក្ខណសុត្តវណ្ណនា

ទូត្តិសមហាបុរិសលក្ខណវណ្ណនា

១៩៩. អភិនិហារាទិគុណមហាត្ថេន មហាឆ្នោ បុរិសោតិ មហាបុរិសោ, សោ
លក្ខិយតិ ឯតេហីតិ មហាបុរិសលក្ខណានិ។ តំ មហាបុរិសំ ព្យញ្ញយន្តិ
បកាសេន្តិ មហាបុរិសព្យញ្ញនានិ។ មហាបុរិសោ និមីយតិ អនុមីយតិ
ឯតេហីតិ មហាបុរិសនិមិត្តានិ។ តេនាហ “អយំ...បេ.... ការណានី” តិ។

២០០. ធាវេន្តិ លក្ខណាចាបំ ធាវេន្តិ, តេនលក្ខណានិ តេ សរូបតោ
ជានន្តិ, ន បន សមុជ្ជានតោតិ ទស្សេតិ។ តេនាហ “នោ ច ខោ” តិអាទិ, តេន
អនញ្ញសាធារណមេតំ, យទិទំ មហាបុរិសលក្ខណានំ ការណាវិការនន្តិ
ទស្សេតិ។ កស្មា អាហាតិ យថាវុត្តស្ស សុត្តស្ស សមុជ្ជានការណំ បុច្ឆតិ,
អាចរិយោ “អដ្ឋប្បត្តិយា អនុបត្តា” តិ វត្ថា តមេវស្ស អដ្ឋប្បត្តិ វិត្តារតោ
ទស្សេតុំ “សា បនា” តិអាទិមាហា។ សព្វចាលិដុល្លោតិ សព្វសោ សមន្តតោ
វិកសិតបុច្ឆោ។ វិកសនមេវ ហិ បុច្ឆស្ស និប្បត្តិ។ ចារិច្ឆត្តកោវិយាតិ
អនុស្សវលទ្ធមត្តំ គហេត្វា វទន្តិ។ ឧប្បជ្ជតិ លព្ពតិ, និព្ពត្តតិ អត្ថោ។

យេន កម្មេនាតិ យេន កុសលកម្មនា។ យំ និព្ពត្តន្តិ យំ យំ លក្ខណំ និព្ពត្តំ។
ទស្សនត្តន្តិ តស្ស តស្ស កុសលកម្មស្ស សរូបតោ, កិច្ចតោ,
បវត្តិអាការវិសេសតោ, បច្ចយតោ, ជលវិសេសតោ ច ទស្សនត្តំ, ឯតេនេវ

បដិច្ចាធិយា ឧទ្ទិដ្ឋានំលក្ខណានំ អសមុទ្កេសការណាវិការំនាយ ការណំ
ធិបិតំ ហោតិ សមាធការណានំលក្ខណានំ ឯកជ្ឈំ ការណាធស្សនវសេនស្ស
បវត្តត្តា។ ឯវមាហាតិ “ពាហិរកាបិ ឥសយោ ជារន្តិ” តិអាទិនា ឥមិនា ឥមិនា
បកាវេន អាហា។

សុប្បតិដ្ឋិតថាធាតុលក្ខណាវណ្ណានា

២០០. “បុរិមំ ជាតិន្តិ បុរិមាយំ ជាតិយំ, ភុម្មត្ថេ ឯតំ ឧបយោគវចន” ត្ថិវទន្តិ។
“បុព្វេ និវុត្តក្ខន្ធសន្តានេ បិតោ” តិ វចនតោ អច្ឆន្តសំយោគេ វា ឧបយោគវចនំ។
យត្ថ យត្ថ ហិ ជាតិយំ មហាសត្តោ បុញ្ញកម្មំ កាតុំ អារភតិ, អារភតោ បដ្ឋាយ
អច្ឆន្តមេវ តត្ថ បុញ្ញកម្មប្បសុតោ ហោតិ។ តេនាហ
“ធម្មសមាធានោ” តិអាទិ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ និវុត្តក្ខន្ធា
“ជាតី” តិ វុត្តា ខន្ធវិនិមុត្តាយ ជាតិយា អភាវតោ, និព្ពត្តិលក្ខណាស្ស ច
វិការស្ស ឥធម អនុបយុជ្ឈនតោ។ ជាតវសេនាតិ ជាយនវសេន។ “តថា” តិ
ឥមិនា “បុព្វេ និវុត្តក្ខន្ធា” តិ ឥមំ បទំ ឧបសំហរតិ។ ភវនវសេនាតិ បច្ចយតោ
និព្ពត្តនវសេន។ និវុត្តវសេនាតិ និវុសិតភាវសេន។ អាលយដ្ឋេនាតិ
អាវសិតភាវេន។ និវាសត្តោ ហិ និកេតត្តោ។

តត្ថាតិ ទេវលោកាធិម្ហិ។ អាទិ-សទ្ធន ឯកច្ចំ តិវច្ឆានយោនី សង្គណ្ហាតិ។ ន
សុករន្តិ ទេវគតិយា ឯកន្តសុខតាយ, ឧគ្គតិយា ឯកន្តឧក្ខតាយ,
ឧក្ខតហុលតាយ ច បុញ្ញកិរិយាយ ឌីកាសោ ន សុលក្ខរោ
បច្ចយសមវាយស្ស ឧល្លភភាវតោ, ឧប្បជ្ឈមាណ ច សា ឧឡារា, វិបុលា ច ន
ហោតីតិ គតិវសេនាបិ ខេត្តវិសេសតា ឥច្ឆិតញ្ញា “តិវច្ឆានគតេ ទានំ ទត្វា
សតគុណា ធខត្តិណា ចាជិកន្តិតញ្ញា, បុព្វជ្ឈនធុស្សីលេ ទានំ ទត្វា
សហស្សគុណា ធខត្តិណា ចាជិកន្តិតញ្ញា” តិ (ម. និ. ៣.៣៧៩) វចនតោ។

មនុស្សគតិយា បន សុខពហុលតាយ បុញ្ញកិរិយាយ ឱកាសោ សុលភវតោ
បច្ចយសមវាយស្ស ច យេតុយ្យេន សុលភភាវតោ។ យញ្ច តត្ថ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ឈតិ,
តម្បីវិសេសតោ បុញ្ញកិរិយាយ ឧបនិស្សយោ ហោតិ, ទុក្ខបនិសា សទ្ធាតិ។
យថា ហិ អយោយនេន សត្តកេ និច្ឆាធិយមាទេ តស្ស ឯកន្តតោ អគ្គិម្ពី តាបនំ,
ឧទកេន វា តេមនំ ធនេនកិរិយាសមត្ថតាយ នវិសេសបច្ចយោ, តាបេត្វា បន
សមាទយោគតោ ឧទកតេមនំ តស្សវិសេសបច្ចយោ, ឯវមេវ សត្តសន្តានស្ស
ឯកន្តទុក្ខសមដ្ឋិតា ទុក្ខពហុលតា ឯកន្តសុខសមដ្ឋិតា សុខពហុលតា ច
បុញ្ញកិរិយាសមត្ថតាយ នវិសេសបច្ចយោ, សតិ បន សមាទយោគតោ
ទុក្ខសន្តាបនេ, សុខមព្រូហានេ ច លទ្ធិបនិស្សយា បុញ្ញកិរិយា សមត្ថតាយ
សម្ពវតិ, តថា សតិ ឧប្បជ្ឈមាទា បុញ្ញកិរិយា មហាជុតិកា មហាវិជ្ជារា
បដិបក្ខេន្ទនសមត្ថា ហោតិ។ តស្មា មនុស្សភារោ បុញ្ញកិរិយាយ
វិសេសបច្ចយោ។ តេន វុត្ថំ “តត្ថ ន សុករំ, មនុស្សក្វតស្សេវ សុករ” ន្តិ។

អថ “មនុស្សក្វតស្ស” តិ ឯត្ថ កោ វចនត្ថោ? “មនុស្ស ឧស្សន្ទតាយ
មនុស្សតិ, សូរភាវសតិមន្តតាព្រហ្មចរិយយោគ្យតាទិគុណាវសេន
ឧបចិតមនកា ឧក្កជ្ជគុណចិត្តាតិ អត្ថោ។ កេ បន តេ? ជម្ពុទីបវាសិនោ
សត្តវិសេសា។ តេនាហ ភកវា -

‘តីហិ, ភិក្ខុវេ, ថានេហិ ជម្ពុទីបកា មនុស្ស ឧត្តរកុរុកេ ច មនុស្ស
អធិគ្គណ្ឌាន្តិ ទេវេ ច តាវតីសេ។ កតមេហិ តីហិ? សូរា សតិមន្តោ ឥធ
ព្រហ្មចរិយវាសោ’តិ (អ. និ. ៩.២០; កថា. ២៧០)។

តថា ហិ ពុទ្ធា ភកវត្ថោ, បច្ចេកពុទ្ធា, អគ្គសាវកា, មហាសាវកា,
ចក្កវត្តិនោ, អញ្ញោ ច មហានុភាវា សត្តា តត្ថេវ ឧប្បជ្ឈន្តិ។ តេ ហិ
សមាទ្យថាទិតាយ បន សទ្ធិ បរិត្តធិបវាសីហិ ឥតរមហាធិបវាសិនាបិ

មនុស្ស ត្រូវ បញ្ញាយីស្វ”តិ កេចិ។ អបរេ បន ភណ្ឌិ “លោភាធិហិ,
អលោភាធិហិ ច សហិតស្ស មនស្ស ឧស្សន្ទតាយ មនុស្ស។ យេ ហិ សត្តា
មនុស្សជាតិកា, តេសុវិសេសតោ លោភាធិយោ, អលោភាធិយោ ច ឧស្សន្ទា,
តេ លោភាធិឧស្សន្ទតាយ អចាយមគ្គំ, អលោភាធិឧស្សន្ទតាយ សុគតិមគ្គំ,
និព្វានកាមិមគ្គញា បរិបូរេន្តិ, តស្មា លោភាធិហិ, អលោភាធិហិ ច សហិតស្ស
មនស្ស ឧស្សន្ទតាយ បរិត្តធិបវាសីហិ សន្និ ចតុធិបវាសិនោ សត្តវិសេសា
មនុស្សតិ វុច្ចន្តិ”តិ។ លោកិយា បន “មនុស្សោ អបច្ចុកាវេន មនុស្ស”តិ វេទន្តិ។
មនុស្សោម បឋមកប្បិកោ លោកមរិយាធាយ អាទិត្យតោ សត្តានំ
ហិតាហិតវិធាយកោ កត្តញ្ញាកត្តញ្ញតាសុ និយោជនតាវសេន បិតុជ្ជានិយោ,
យោ សាសនេ “មហាសម្មតោ”តិ វុច្ចតិ អម្ពាភំ មហាពោធិសត្តោ, បច្ចក្ខតោ,
បរម្មរា ច តស្ស ឱវាទានុសាសនិយំ បិតា សត្តា បុត្តសធិសតាយ “មនុស្ស,
មនុស្ស”តិ ច វុច្ចន្តិ។ តតោ វេហិ តេ “មាណវា, មនុជា”តិ ច វេហិវិយន្តិ។
មនុស្សភូតស្សតិ មនុស្សេសុ ភូតស្ស ជាតស្ស, មនុស្សការំ វា បត្តស្សតិ
អត្ថោ។ អយញ្ច នយោ លោកិយមហាជនស្ស វសេន វុត្តោ។
មហាពោធិសត្តានំ បន សន្តានស្ស មហាភិនិហារតោ បដ្ឋាយ
កុសលធម្មបដិបត្តិយំ សម្មនេវ អភិសម្ពុតត្តា តេសំ សុគតិយំ, អត្តនោ
ឧប្បជ្ឈនទុគ្គតិយញ្ច និព្វត្តានំ កុសលកម្មំ គរុតរមេវាតិ ទស្សេតុំ “អការណំ
វា ឯត”តិអាទិ វុត្តំ។

ឯវរុបេ អត្តភាវេតិ ហត្ថិអាទិអត្តភាវេ។ បិតេន កតកម្មំ ន សក្កា សុខេន
ធិបេតុំ លោកេ អប្បញ្ញាតរូបត្តា។ សុខេន ធិបេតុំ “អសុកស្មី ទេសេ អសុកស្មី
នគរេ អសុកោ នាម រាជា, ព្រាហ្មណោ ហុត្វា ឥមំ កុសលកម្មំ អកាសី”តិ ឯវំ
សុវិញ្ញាបយភាវតោ។ ជីវគ្គហណោតិ អសិដិលក្កាហិ ថាមប្បត្តគ្គហណោ។
និច្ចលគ្គហណោតិ អចញ្ចលក្កាហិ តត្ថ កេនចិបិ អសំហារិយោ។ បដិកុដតីតិ

សំគុជតិ, ជិតុច្ឆន្តរសេនវិវដ្តតិ វា។ បសាវិយតីតិ វិត្តតំ ហោតិ វេបុល្លំ
ចាបុណាតិ។

តវេសោ មហាសមុទ្ទសទិសោតិ ឯសោ ឧទកោយោ តេវ
មហាសមុទ្ទសទិសោ។

ធិយតិ ឯតេនាតិ ទានំ, បរិច្ចាគចេតនា។ ធិយ្យនវសេនាតិ ធម្មយ្យធម្មស្ស
បរិយត្តំ កត្វា បរិច្ចជនវសេន ទានំ។ សំវិភាគករណាវសេនាតិ តស្សេវ អត្តនា
សន្និ បរស្ស សំវិភជនវសេន សំវិភាគោ, តថាបវត្តា ចេតនា។

សីលសមាទានេតិ សីលស្ស សម្មនេវ អាទានេ, គហាលោ បវត្តនេតិ អត្តោ។ តំ
បវត្តិកាលេន ធស្សេន្តោ “បូរណកាលេ” តិ អាហា។ មាតុ ហិតោ មត្តេយ្យោ,
យស្ស បន ធម្មស្ស វសេន សោ “មត្តេយ្យោ” តិ វុច្ចតិ, សោ មត្តេយ្យតាតិ អាហា
“មាតុ កាតត្ថវត្ត” តិ។ ឯសេវ នយោ “មេត្តេយ្យតាយា” តិ អាធិសុ។

អញ្ញតរញ្ញតវេសូតិ អញ្ញមញ្ញវិសិដ្ឋេសុ អញ្ញេសុ, តេ បន កុសលភាវេន វុត្តា
កុសលាតិ អាហា “ឯវុបេសូ” តិ។ អធិកុសលេសូតិ អភិវិសិដ្ឋេសុ កុសលេសុ,
សា បន អភិវិសិដ្ឋតា ឧបាទាយុបាទាយ ហោតិ។ យំ បនេត្ត ឧក្កំសគតំ
អធិកុសលំ, តទុក្កំសនយេន ឥធាធិប្បេតន្តិ តំ ធស្សេតុំ “អត្តិ កុសលា, អត្តិ
អធិកុសលា” តិ អាធិ វុត្តំ។ ននុ បញ្ញាចារមិសង្គហញ្ញាណសម្ភារភូតា កុសលា
ធម្មា និប្បវិយាយេន សត្តញ្ញតញ្ញាណបដិលាភបច្ចយា កុសលា នាម, ឥមេ បន
មហាបុរិសលក្ខណនិព្ពត្តកា បុញ្ញសម្ភារភូតា កស្មា តថា វុត្តាតិ? សព្វេសម្បិ
មហាពោធិសត្តសន្តានគតានំ ចារមិធម្មានំ

សត្តញ្ញតញ្ញាណបដិលាភបច្ចយភាវតោ។ មហាភិជីហារតោ បដ្ឋាយ ហិ
មហាបុរិសោ យំ កិញ្ចិ បុញ្ញំ ករោតិ, សត្តំ តំ សម្មាសម្ពោធិសមធិគមាយេវ
បរិណាមេតិ។ តថា ហិ សសម្ភារព្យាសោ, ធិយកាលាព្យាសោ, និវន្តរាព្យាសោ,

សក្កាព្វាសោតិ ចត្តារោ អព្យាសា ចតុរិយាជនបរិបូរិតសម្ពុត្តា អនុបុព្វេន
មហាពោធិជ្ជានា សម្បជ្ជន្តិ។

សកិម្បីតិ បិ-សន្តេន អនេកវារម្បិ កតំ វិជាតិយេន អន្តរិតំ សង្កណ្ណាតិ។
អភិណ្ណាករណេនាតិ ពហុលីកាវេន។ ឧបចិត្តន្តិ ឧបរូបរិ វឌ្ឍិតំ។ បិណ្ឌិកតត្តិ
បិណ្ឌសោ កតំ។ រាសីកតត្តិ រាសីភាវេន កតំ។ អនេកក្ខត្តញ្ញិ បរត្តិយមាណំ
កុសលកម្មំ សន្តានេ តថាលទ្ធបរិការំ បិណ្ឌិកតតំ វិយ, រាសីកតតំ វិយ ច
ហោតិ។ វិចាកំ បតិ សំហច្ចការិការត្តា ចក្កវាឡំ អតិសម្ពាធំ កវត្តំ អតិនិមំ,
សចេ បនេ តំ រូបំ សិយាតិ អធិប្បាយោ។ វិបុលត្តាតិ មហាន្តត្តា។ យស្មា បន តំ
កម្មំ មេត្តាករុណាសតិសម្បជញ្ញាហិ បរិគ្គហិតតាយ ធុរសមុស្សារិតំ
បមាណាករណធម្មន្តិ បមាណាហិតតាយ “អប្បមាណា”ន្តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ,
តស្មា “អប្បមាណាត្តា”តិ វុត្តំ។

អធិកវតីតិ ជលស្ស ឧឡារភាវេន អភិកុយ្យ តិជ្ជតិ។ អត្ថតោ
បណីតបណីតានំ ភោគានំ បដិលាភោ ឯវាតិ អាហា “អតិវេកំ លភតី”តិ។
អធិកច្ចតីតិ វិន្ទតិ, និព្ពត្តមាធាវ តេន សមន្នាគតោ ហោតីតិ អត្ថោ។
ឯកទេសេន អដុសិត្វា សព្វប្បទេសេហិ ដុសនតោ សព្វប្បទេសេហិ ដុសន្តិយោ
ឯតេសំ ចាទតលានំ សន្តីតិ “សព្វារន្តេហិ ចាទតលេហិ”តិ វុត្តំ។ យថា និក្ខិបនេ
សព្វេ ចាទតលប្បទេសា សំហច្ចការិនោ អនិទ្ទតាយ សមភាវតោ, ឯវំ
ឧទ្ធរណេហីតិ វុត្តំ “សមំ ដុសតិ, សមំ ឧទ្ធរតី”តិ។ ឥនានិ ឥមស្ស
មហាបុរិសលក្ខណស្ស សមធិគមេន លទ្ធព្ពនិស្សន្ទជលវិការំ ធម្មទេន
អានុភាវំ វិភាវេតុំ “សចេបិ ហិ”តិ អាទិ វុត្តំ។ តត្ថ នរកន្តិ អាវាជំ។ អន្តោ បរិសតិ
សមភាវាបត្តិយា។ “ចក្កលក្ខណេន បតិជ្ជាតព្ពជ្ជាន”ន្តិ ឥនំ យំ ភូមិប្បទេសំ
ចាទតលំ ដុសតិ, តត្ថ ចក្កលក្ខណម្បិ ដុសនវសេន បតិជ្ជាតីតិ កត្វា វុត្តំ។

តស៊ូ បន តថា បតិជ្ជានំ សុប្បតិជ្ជិតចាទតាយ ឯវាតិ សុប្បតិជ្ជិតចាទតាយ
អានុភាវកិត្តនេ “លក្ខណាន្តរាជយនំ កិមត្ថិយ” និ ចិន្តតតំ។ សីលតេជេនាតិ
សីលប្បភាវេន។ បុញ្ញតេជេនាតិ កុសលប្បភាវេន។ ធម្មតេជេនាតិ
ញ្ញាណប្បភាវេន។ តីហិបិ បទេហិ ភគវតោ ពុទ្ធកូតស្ស ធម្មា គហិតា, “ទសន្នំ
ចារមីន” និ ឥមិណា ពុទ្ធករធម្មា គហិតា។

២០២. មហាសមុទ្ទោរ សីមា សព្វគូមិស្សរភាវតោ។

“អទិលមនិមិត្តមកណ្តាក” និ តីហិបិ បទេហិ វេយ្យាការោ វុត្តោតិ អាហា
“និទ្ទោរ” និ អាទិ។ ខរសម្ពស្សដ្ឋេនាតិ យដ្ឋនេន ទុក្ខសម្ពស្សភាវេន ទិលាតិ។
ឧបទ្ទវបច្ចយដ្ឋេនាតិ អនត្ថហេតុតាយ និមិត្តាតិ។ “អទិល” និ អាទិនា
ឯកចារីហិ ចោរភាវោ វុត្តោ, “និពុទ្ធ” និ ឥមិណា បន គណាពន្ធវសេន
វិចរណាចោរភាវោ វុត្តោតិ ទស្សេតុំ “គុម្ពំ គុម្ពំ ហុត្វា” តិ អាទិ វុត្តំ។
អវិក្ខម្ពនីយោតិ ន វិពន្ធនីយោ កេនចិ អប្បជិពាហនីយោ ឋានតោ
អនិក្ខឡនីយោ។ បដិបក្ខំ អនិជ្ជំ អត្ថេតីតិ បច្ចតិកោ, ឯតេន ចាកជភាវេន
វិរោធំ អករោន្តោ វេរបុគ្គលោ វុត្តោ។ បដិវុទ្ធា អមិត្តោ បច្ឆាមិត្តោ, ឯតេន
ចាកជភាវេន វិរោធំ ករោន្តោ វេរបុគ្គលោ វុត្តោ។ វិក្ខម្ពេតុំ នាសក្ខីសុ,
អញ្ញទត្ថុ សយមេវ វិយាតព្យសនំ ចាបុណីសុ ចេវ សាវកត្តញ្ច បវេទេសុំ។

“កម្ម” និ អាទីសុ កម្មំ នាម ពុទ្ធការំ ឧទ្ទិស្ស កត្វបចិតោ
លក្ខណាសំវត្ថនីយោ បុញ្ញសម្ភារោ។ តេនាហា
“សតសហស្សកប្បាធិកានី” តិ អាទិ។ កម្មសវិក្ខកំ នាម តស្សេវ
បុញ្ញសម្ភារស្ស ករណាកាលេ កេនចិ អកម្មនីយស្ស ទទ្ទ្យាវត្តិតភាវស្ស
អនុច្ឆវិកោ សុប្បតិជ្ជិតចាទតាសម្ព័ន្ធតស្ស លក្ខណស្ស បវេហិ
អវិក្ខម្ពនីយតាយ ញាបកនិមិត្តភាវោ, ស្វាយំ និមិត្តភាវោ តស្សេវ

លក្ខណស្សតិ អដ្ឋកថាយំ “កម្មសិក្ខកំ ឆាម...បេ... មហាបុរិសលក្ខណ”ន្តិ
វុត្ថំ។ ឋានគមនេសុ ចាធានំ ធន្ទ្យវត្ថិតភារោ លក្ខណំ ឆាម។ ចាធានំ ភូមិយំ
សមំ និក្ខិបនំ, ចាធាតលានំ សត្តភារេហិ ដុសនំ, សមមេវ ឧទ្ធករណំ, តស្មា សុដ្ឋ
សមំ សត្តភារេហិ បតិជ្ជិតា ចាធា ឯតស្សតិ សុប្បតិជ្ជិតចាធា, តស្ស ភារោ
សុប្បតិជ្ជិតចាធាតតិ វុច្ចតិ លក្ខណំ។ សុដ្ឋសមំ ភូមិយា ដុសនេនេវ ហិ នេសំ
តត្ថ ធន្ទ្យវត្ថិតភារោ សិទ្ធា, យំ “កម្មសិក្ខកំ”ន្តិ វុត្ថំ។ លក្ខណានិសំសោតិ
លក្ខណបដិលាភស្ស ឧទ្រយោ, លក្ខណាសំវត្ថនិយស្ស កម្មស្ស
អាទិសំសជលន្តិ អត្តោ។ និស្សន្ទដលំ បន ហេដ្ឋា ភារិតមេវ។

២០៣. កម្មាធិកេទតិ កម្មកម្មសិក្ខកលក្ខណ

លក្ខណានិសំសវិសញ្ញិតេ វិភាកេ។ គាថាពន្លំ សន្ធាយ វុត្ថំ, អត្តោ បន អបុព្វំ
នត្ថិតិ អធិប្បាយោ។ ចោរណាកត្តភាតិ អដ្ឋកថាចរិយា។ វណ្ណនាគាថាតិ
ថោមនាគាថា វុត្ថមេវត្ថំ គហេត្វា ថោមនាវសេន បវត្តត្តា។ អបរភាកេ ថេរា
ឆាម ចាធិ, អដ្ឋកថញ្ច ចោត្តការោបនវសេន សមាគតា មហាថេរា, យេ
សាដ្ឋកថំ បិដកត្ថយំ ចោត្តការុទ្ធំ កត្វា សទ្ធម្មំ អទ្ធនិយចិរជ្ជិតិកំ អកំសុ។
ឯកបទិកោតិ “ធន្ទ្យសមាធានោ អហោសី”តិ អាទិចាបេ ឯកេកបទគាហិ។
អត្ថទ្វារោតិ តទត្ថស្ស សុខគ្គហណាត្ថំ គាថាពន្លំសេន ឧទ្ធករណតោ
អត្ថទ្វារភូតោ, តយិទំ ចាធិយំ អាគតបទានិ គហេត្វា គាថាពន្លំសេន
តទត្ថវិចារណាភាវនស្សនំ, ន បន ធម្មកណ្ណាភារិកេន បិភិតភាវបដិក្ខិបនន្តិ
ធន្ទ្យំ។

កុសលធម្មានំ វចីសច្ចស្ស ពហុការតំ, តប្បដិបក្ខស្ស ច មុសាវាទស្ស
មហាសាវជ្ជតំ ធស្សេតុំ អនន្តរមេវ កុសលកម្មបដិធម្មេ វន្តោបិ តតោ
វចីសច្ចំ និហរិត្វា កថេតិ សច្ចេតិ វា សន្និធានេវ “ធម្មេ”តិ វុច្ចមាធា

កុសលកម្មបដិធម្មា ឯវ យុត្តាតិ វុត្តំ “ធម្មតិ ទសកុសលកម្មបដិធម្ម” តិ។
គោតលីពទ្ធក្រាយេន វា ឯត្ថ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ ឥន្ទ្រិយទមនេតិ ឥន្ទ្រិយសំវរេ។
កុសលកម្មបដិគ្គណោនស្ស វាវិត្តសីលមេវ គហិតន្តិ ឥតវម្មិ សន្តិហេត្វា
ទស្សេតុំ សំយមស្សេវ គហណំ កតន្តិ “សំយមេតិ សីលសំយមេ” តិ វុត្តំ។ សុចិ
វុច្ឆតិ បុគ្គលោ យស្ស ធម្មស្ស វសេន, តំ សោចេយ្យំ, កាយសុចរិតាធិ។
ឯតស្សេវ ហិ វិភាគស្ស ទស្សនត្ថំ វុត្តម្មិ ចេតំ បុន វុត្ថំ,
មនោសោចេយ្យគ្គហណេន វា ឈានាធិឧត្តរិមនុស្សធម្មានម្មិ សន្តិណ្ណានត្ថំ
សោចេយ្យគ្គហណំ។ អាលយក្ខតន្តិ សមចរិបស្សនានំ អធិដ្ឋានក្ខតំ។
ឧចាសថកម្មន្តិ ឧចាសថទិវសេ សមាទិយិត្វា សមាចរិតព្ពំ បុញ្ញកម្មំ
ឧចាសថោ សហចរណាក្រាយេន។ “អវិហីសាយាតិ សត្តានំ អវិហោវនាយា” តិ
វេទន្តិ, តំ បុន សីលគ្គហណេនេវ គហិតំ។ តស្មា អវិហីសាយាតិ ករុណាយាតិ
អត្ថោ។ អវិហីសាគ្គហណេនេវ ចេត្ត អប្បមញ្ញាសាមញ្ញេន ចត្តារោបិ
ព្រហ្មវិហារា ឧបចារាវត្តា គហិតាលក្ខណាហារនយេន។ សកលន្តិ
អនវសេសំ បរិបុណ្ណំ។ ឯវមេត្ត កាមាវចរត្ថការាបរិយាបន្នត្តាលក្ខណាស្ស
តំសំវត្ថនិកកាមាវចរកុសលធម្មា ឯវ
ចារមិតាសន្តិហបុញ្ញសម្ភារក្ខតកាយសុចរិតាធិហិ ធាទសធាវិភត្តា ឯវ។
តាថាយំ “សច្ចេ” តិអាទិនា ទសធា សន្តិយ្ហ ទស្សិតា។ ឯស នយោ
សេសលក្ខណេបិ។

អំនុភីតិ តាថាសុខត្ថំ អការំ សានុនាសិកំ កត្វា វុត្ថំ។ ព្យញ្ញនាធិ
លក្ខណាធិ អាចិត្តន្តិ វេយញ្ញនិកា។ វិក្ខម្កេតព្ពន្ធិ បដិពាហិតព្ពំ តស្សាតិ
មហាបុរិសស្ស, តស្ស វា មហាបុរិសលក្ខណាស្ស។ លក្ខណសីសេន ចេត្ត
តំសំវត្ថនិកបុញ្ញសម្ភារោ វុច្ឆតិ។

បាទតលចក្កលក្ខណវណ្ណានា

២០៤. ភយំ នាម ភីតិ, តំ បន ឧត្តិជ្ជនាការេន, ឧត្តសនាការេន ច បវត្តិយា
ធុរិយន្តិ អាហា “ឧព្ពេកកយញ្ចេវ ឧត្តាសកយញ្ចា” តិ។ តទុកយម្បិ ភយំ វិភាគេន
ធស្សេតុំ “តត្ថា” តិអាទិ វុត្តំ។ អបន្ធិតាតិ យថា ហោរាធម្មោ
វិលុប្បនពន្ធនាធិនិ បរស្ស ធន ករោត្តិ, កតញ្ច បច្ឆាហរណាធិនា បដិចាគតិកំ
ហោតិ, វេ យថា ច ចណ្ឌាហតិអាធម្មោ ទូរតោ បរិវដ្ឋិតា ហោតិ, អបរិវដ្ឋិតេ
តស្ស យថា ថានេ ឋិតេហិ អភិករោ ន ហោតិ, វេ អបន្ធិតា។ អតិវាហេតិ
អតិក្កាមេតិ។ តំ វាធិន្តិ តំ សាសន្តិជ្ជានំ។ អសក្កោន្តាន្តិ ឧបយោគត្ថេ
សាមិវចនំ, អសក្កោន្តេតិ អត្ថោ។ អសក្កោន្តាន្តិ វា អនាធរេ សាមិវចនំ។ សហ
បរិវារេនាតិ សបរិវារំ។ តត្ថ កិញ្ច ធម្មេយ្យធម្មំ ធម្មោ យទា តស្ស បរិវារភាវេន
អញ្ញម្បិ ធម្មេយ្យធម្មំ ធម្មេតិ, វេ តស្ស តំ ធានមយំ បុញ្ញំ សបរិវារំ នាម ហោតិ។

តមត្ថំ វិត្ថានេន ធស្សេតុំ “តត្ថ អន្ធី” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យថា ធម្មេយ្យធម្មំ តស្ស
អន្ធីធានស្ស បរិវារោ, វេ តស្ស សក្កច្ចករណំ បីតិ ធស្សេន្តោ “អថ
ខោ” តិអាទិមាហា។ យាគុកត្ថំ ធិត្វាវ អនាសីតិ យោជនា។ វេស ធម្មោ ឥតោ
បរតោបិ។ សុត្ថំ វុដ្ឋេតិ ឋិវរស្ស សិព្ពនសុត្ថកំ ធុរិយន្តិវដ្ឋាធិវសេន វុដ្ឋិតំ
អកាសិ។ វជនន្តិ អល្លិអាទិវជនវត្ថុំ។ បណ្ឌាបលាសន្តិ វជនុបគមេវ បណ្ឌាវណ្ណំ
បលាសំ។

ហេដ្ឋិមាធិតិ អន្ធីធិនិ ចត្តារិ។ ធិសធិក្កហណេនេវ ធិសធិចោតោបិ
គហិតោ។ ធិនបិដ្ឋំ សិទ្ធុរកបុណ្ណំ។ កោជវន្តិ
ឧទ្ធុលោមិឯកន្តលោមិអាទិកោជវត្ថុរណ។ សុរិកត្ថអន្ធីរាធិតិ សុដ្ឋ
វិកត្ថអន្ធីរាធិ, វេតេន ចក្កាវយវដ្ឋានានំ សុបរិច្ឆិន្ទតំ ធស្សេតិ។

លទ្ធភាពសេកា ខត្តិយា អត្តនោវិជិតេ វិសវិតាយ ព្រាហ្មណាទិកេ ចត្វាហិ
សង្ការវត្ថុហិ រញ្ជេតុំ សក្កោន្តិ, ន ឥតរាតិ អាហា “រាជាធាតុ អភិសិទ្ធា” តិ។
រាជតោ យថាលទ្ធភាមនិកមាទី ឥស្សរវត្ថាយ ភុព្វាទ្ធិតិ ភោជកា, តាទិសោ
ភោគោ ឯតេសំ អត្ថិ, តត្ថ វា និយុត្តាតិ ភោគិកា, តេ ឯវ “ភោគិយា” តិ វុត្តា។
សបរិវារំ ធានន្តិ វុត្តនយេន សបរិវារធានំ។ ជាធាតុតិ “សនេវកោ លោកោ
ជាធាតុ” តិ ឥមិនារិយ អធិប្បាយេន និព្ពត្តំ ចក្កលក្ខណាន្តិ លក្ខណស្សេវ
កម្មសរិក្ខតា ធស្សិតា។ ឯវំ សតិ តិកមេវ សិយា, ន ចតុក្កំ, តស្មា
ចក្កលក្ខណស្ស មហាបរិវារតាយ ញាបកនិមិត្តភារោ កម្មសរិក្ខកំ នាម។
តេនេវាហា “សបរិវារំ... បេ... ជាធាតុតិ និព្ពត្ត” តិ។ “ធីយាយុកតាយ តំ និមិត្ត” តិ
(ធី. និ. ៣.២០៧) ច វត្ថុតិ, តថា “តំ លក្ខណំ ភវតិ តទត្ថជោតក” តិ (ធី. និ.
៣.២២១) ច។ និស្សន្ទផលំ បន បដិបក្ខាភិករោ ធម្មញ្ញោ។ តេនេវាហា គាថាយំ
“សត្តមន្តនោ” តិ។

២០៥. ឯតន្តិ ឯតំ គាថាពន្ធកូតំ វចនំ, តំ បនត្ថតោ គាថា ឯវាតិ អាហា “ឥមា
តទត្ថបរិធិបនា គាថា វុច្ឆន្តិ” តិ។

បុរត្ថាតិ វា “បុរេ” តិ វុត្តតោបិ បុព្វោ។ យស្មា មហាបុរិសោ ន អតីតាយ
ឯកជាតិយំ, នាបិ កតិបយជាតីសុ, អថ ខោ បុរិមបុរិមតរាសុ តថាវ
បដិបន្នោ, តស្មា តត្ថ បដិបត្តិ ធស្សេតុំ “បុរេ បុរត្ថា” តិ វុត្តំ។ ឥមិស្សាបិ ជាតិយំ
អតីតកាលវសេន “បុរេបុរត្ថា” តិ វុត្តំ លញ្ញាតិ តតោវិសេសនត្ថំ “បុរិមាសុ
ជាតីសូ” តិ វុត្តន្តិ អាហា “ឥមិស្សា” តិ អាទិ។ កេចិ “ឥមិស្សា ជាតិយា បុព្វេ
តុសិតនេវលោកេ កតកម្មបដិក្ខេបវចន” តិ វុត្តន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ តត្ថ
តាទិសស្ស កតកម្មស្ស អភារតោ។ អបន្ធទធាតុ អបនេតា។ អធិបុត្តោតិ
យុត្តបយុត្តោ។

បុញ្ញកម្មនាគិ ធានាធិបុញ្ញកម្មន។ ឯវំ សន្តតិ សតមត្តន បុញ្ញកម្មន
 ឯកេកំលក្ខណំ និព្វត្តយ្យ, ឯវំ សតិ។ ន រោចយីស្វតិ កេវលំ សតមត្តន
 បុញ្ញកម្មន លក្ខណានិព្វត្តំ ន រោចយីសុ អដ្ឋកថាចរិយា។ កថំ បន
 រោចយីស្វតិ អាហា “អនន្តេសុ បនា” តិអាធិ។ ឯកេកំ កម្មន្តិ ឯកេកំ
 ធានាធិបុញ្ញកម្មំ។ ឯកេកំ សតតុណំ កត្វាតិ អនន្តេសុ លោកធាតុសុ យត្តកា
 សត្តា, តេហិ សព្វេហិ បច្ឆេកំ សតក្ខត្តំ កតានិ ធានាធិបុញ្ញកម្មានិ យត្តកានិ,
 តតោ ឯកេកំ បុញ្ញកម្មំ មហាសត្តន សតតុណំ កតំ “សត” ន្តិ អធិប្បតំ,
 តស្មា ឥធ សត-សន្តោ ពហុការៈ បរិយាយោ, ន សង្ខារៈ ចនោតិ ទស្សេតិ
 “សតគ្គិ សតំ ទេវមនុស្ស” តិអាធិសុ រិយ។ តេនាហា “តស្មា
 សតបុញ្ញលក្ខណោតិ ឥមមត្តំ រោចយីស្វ” តិ។

អាយតបណ្ឌិតាធិតិលក្ខណាវណ្ណនា

២០៦. សរសេតិ នាម ជាតស្ស សត្តស្ស យាវជីវំ ជីវិត្វា បកតិយា មរណំ។
 អាកង្កជិយស្ស ធនុទណ្ណស្ស រិយ ចាទានំ អន្តោមុខំ កុដិលតាយ
 អន្តោវង្គចាទតា។ ពហិមុខំ កុដិលតាយ ពហិវង្គចាទតា។ ចាទតលស្ស មជ្ឈេ
 ឧនតាយ ឧក្កដិកចាទតា។ អគ្គចាទន ខញ្ញនកា អគ្គកោណ្ឌា។
 បណ្ឌិប្បទេសេន ខញ្ញនកា បណ្ឌិកោណ្ឌា។ ឧន្ទតកាយេនាតិ
 អនោនតភាវេន សមុស្សិតសរីរេន។ មុដ្ឋិកតហត្ថាតិ អារុធាធិនំ គហណាត្ថំ
 កតមុដ្ឋិហត្ថា។ ជណហត្ថកាតិ អញ្ញមញ្ញំ សំសជ្ជន្តិហត្ថា។ ឥនមេត្ត
 កម្មសរិក្ខកន្តិ ឥនំ ឥមេសំ តិណ្ណាម្បិ លក្ខណានំ តថាគតស្ស
 ធិយាយុកតាយ ញាបកនិមិត្តភាវោ ឯត្ថ អាយតបណ្ឌិតា, ធិយន្តិលតា
 ព្រហ្មដុតត្ថតាតិ ឯតស្មី លក្ខណាត្ថយេ កម្មសរិក្ខកត្ថំ។ និស្សន្ទដលំ បន
 អនន្តរាយតាធិ ទដ្ឋព្វំ។

២០៧. ភាយិតត្តវត្ថុនិមិត្តំ ឧប្បជ្ឈមានម្បិ ភយំ អត្តសិនេហាហេតុកំ
បហំនសិនេហាស្ស តទការតោតិ អាហា “យថា មម្ហំ មរណតោ ភយំ មម ជីវិតំ
បិយ”ន្តិ។ សុចិណ្ឌោនាតិ សុដ្ឋ កត្វបចិតេន សុចរិតកម្មនា។

ចរិត្វាតិ សគ្គតោ ចរិត្វា។ “សុជាតគត្តោ សុភុដោ”តិ អាទយោ
សរីរាវយវគុណា ឥមេហិ លក្ខណេហិ អវិនាការិនោតិ ទស្សេតុំ វុត្តា។
ចិរយបនាយាតិ អត្តការស្ស ចិរកាលំ បវត្តនាយ។ តេនាហា
“ធិយាយុកកាវាយា”តិ។ តតោតិ ចក្កវត្ថី ហុត្វា យាបនតោ។ វសិប្បត្តោតិ
ឈានាធិសុ វសីការព្យោ ចេតោវសីការព្យោ បត្តោ ហុត្វា, កដំ ឥទ្ធិការនាយ
ឥទ្ធិចាទការនាយាតិ អត្តោ។ យាបេតិ ចិរតវន្តិ យោជនា។

សត្តស្សទតាលក្ខណវណ្ណានា

២០៨. រសោ ជាតោ ឯតេសន្តិ រសិតានិ, មហារសានិ។ តេនាហា
“រសសម្បជ្ឈាន”ន្តិ។ បិដ្ឋខន្ធកាធិនីតិ បូបសក្ខលិមោទកាធិនិ។ អាទិ-សន្នេន
បន កនលិដលាធិ សន្តិល្អាតិ។ បិដ្ឋំ បក្ខិបិទ្វា បចិតតត្ថចាយសំ បិដ្ឋចាយសំ។
អាទិ-សន្នេន តថាវុបកោជ្ឈយាគុអាធិ សន្តិល្អាតិ។

ឥធ កម្មសរិក្ខកំ នាម សត្តស្សទតាលក្ខណស្ស បណ្ឌិតលាភិតាយ
ញាបកនិមិត្តភាវោ។ ឥមិនា នយេន តត្ថ តត្ថ លក្ខណេ កម្មសរិក្ខកំ
និទ្ធាវេត្វា យោជេតព្ពំ។

២០៩. ឧត្តមោ អគ្គរសនាយកោតិ សព្វសត្តានំ ឧត្តមោ លោកនាថោ
អគ្គានំ បណ្ឌិតានំ រសានំ នាយកោ។ ឧត្តមានំ អគ្គរសានន្តិ បណ្ឌិតេសុបិ
បណ្ឌិតរសានំ។ ខន្ធកោជ្ឈាធិដោតកន្តិ ខន្ធកោជ្ឈាធិលាភដោតកំ។
លាភសំវត្ថុនិកស្ស កម្មស្ស ដលំ “លាភសំវត្ថុនិក”ន្តិ ការល្ងាបចារេន វេទតិ។

តទត្តជោតកន្ត្តិ វា តស្ស បណ្ឌិតភោជននាយ កត្តសម្ពាស្ត្រតស្ស អត្តស្ស
ជោតកំ។ តទាធិគច្ឆតិ ឯត្ថ អា-កា-រោ និចាតមត្តន្តិ អាហា “តំ អធិគច្ឆតិ” តិ។
លាភិរុត្តមន្តិ រ-កា-រោ បទសន្តិករោ។

ករចរណាទិលក្ខណាវណ្ណានា

២០០. បព្ពជិតបរិក្ខារំ បត្តចីវរាធិ គិហិបរិក្ខារំ វត្ថាវុធយានសយនាធិ។

សព្ពន្តិ សព្ពំ ឧបការំ។ មក្ខេត្វា នាសេតិ មក្ខិកាវេ ឋត្វា។ តេលេនវិយ
មក្ខេតិ តិ សតោតតេលេន មក្ខេតិ វិយ។ អត្តសំវឌ្ឍនកថាយាតិ
ហិការាហកថាយ។ កថាគហណាព្យោត្ត និទស្សនមត្តំ។ បរេសំ ហិការាហោ
កាយបយោគោបិ អត្តចរិយា។ អដ្ឋកថាយំ បន វីចីបយោគវសេនេវ
អត្តចរិយា វុត្ថា។

សមាទត្តតាយាតិ សទិសភាវេ សមាទដ្ឋានេ ឋបនេន, តំ បនស្ស
សមាទដ្ឋានេ ឋបនំ អត្តសទិសតាករណំ, សុខេន ឯកសម្ពោគតា, អត្តនោ
សុខុប្បត្តិយំ; តស្ស ច ទុក្ខុប្បត្តិយំ តេន អត្តនោ ឯកសម្ពោគតាតិ អាហា
“សមាទសុខទុក្ខភាវេនា” តិ។ សា ច សមាទសុខទុក្ខតា ឯកតោ និសង្ខាធិនា
ចាកជា ហោតិ តំ តំ ទស្សន្តោ “ឯកាសនេ” តិអាធិមាហា។ ន ហិ សក្កា
ឯកបរិភោគោ កាតុំ ជាតិយា ហីនត្ថា។ តថា អភិរិយមាទេ ច សោ កុដ្ឋតិ
ភោគេន អធិកត្តា, តស្មា ទុស្សង្គហោ។ ន ហិ សោ ឯកបរិភោគំ ឥច្ឆតិ
ជាតិយា ហីនភាវតោ។ ន អភិរិយមាទេ ច កុដ្ឋតិ ភោគេន ហីនភាវតោ។
ឧភោហិ ជាតិភោគេហិ។ សទិសោបិ សុសង្កហោ ឯកសទិសភាវេនេវ
ឥតវេន សហ ឯកបរិភោគស្ស បច្ឆាសីសាយ, អករណេ ច តស្ស
កុដ្ឋនស្សភាវតោ។ អធិយមាទេបិ កិស្មិញ្ចា អាមិសេ អភិរិយមាទេបិ

សង្គមហេ។ ន ចាបកេន ចិត្តេន បស្សតិ បេសលភាវតោ។ តតោ ឯវ
បរិភោគោបិ... បេ... ហោតិ។ ឯវរូបន្តិ គិហី បេ, ឧភោហិ សទិសំ; បព្ពជិតោ បេ,
សីលវន្តន្តិ អធិប្បាយោ។

សុសង្គហិតាវ ហោន្តិតិ សុដ្ឋសង្គហិតា ឯវ ហោន្តិ ទន្ធកត្តិភាវតោ។
តេនាហ “ន ភិជ្ជន្តិ” តិ។

ធានាទិសង្គហកម្មន្តិ ធានាទិភេទំ បរសង្គណ្ឌានវសេន បរត្ថំ កុសលកម្មំ។

២០០. អនវញ្ញាតេន អបរិក្ខតេន សម្មារិភេន។ បមោទោ វុច្ចតិ ហាសោ, ន
អប្បមោទេនាតិ ឯត្ថ បដិសេធទ្វយេន សោ ឯវ វុត្តោ។ សោ ច ឱទ្យសភាវត្តា
ន ទីនោ ធម្មបសញ្ញិតត្តា ន គព្ពយុត្តោតិ អាហា “ន ទីនេន ន គព្ពិតេនាតិ
អត្តោ” តិ។ សត្តានំ អគណ្ណានគុណោនាតិ យោជនា។

អតិវុច្ឆិរន្តិ អតិវិយ វុច្ឆិរកតំ, តំ បន បស្សន្តានំ បសាទាវហន្តិ អាហា
“សុចាសាទិក” ន្តិ។ សុដ្ឋនេកន្តិ អតិវិយ សុន្ទរំ។ វិធាតញ្ចោតិ វិធាតុំ សន្តិសិទ្ធិ
សក្កុណោយ្យោ។ បិយំ វេទិតិ បិយវន្ធិ យថា “សព្វវិទ្ធិ” តិ។ សុខមេវ សុខតា, តំ
សុខតំ។ ធម្មញ្ញា អនុធម្មញ្ញាតិ លោកុត្តរធម្មញ្ញោវ តស្ស
អនុបបុព្វភាគធម្មញ្ញា។

ឧស្សង្គបាទាទិលក្ខណវណ្ណនា

២០២. “អត្ថបសំហិត” ន្តិ ឥមិនា វដ្ឋនិស្សិតា ធម្មកថា វុត្តាតិ អាហា
“ឥធលោកបរលោកត្ថនិស្សិត” ន្តិ។ “ធម្មបសំហិត” ន្តិ ឥមិនា វិវដ្ឋនិស្សិតា,
តស្មា ទសកុសលកម្មបថា វិវដ្ឋសន្និស្សយា វេទិតញ្ញា។ និទំសេសីតិ
សន្តស្សេសី តេ ធម្មេ បច្ចុក្ខេ កត្វា បកាសេសិ។ និទំសនកថន្តិ

ចាកជករណកថ៍។ ជេដ្ឋជេដ្ឋន អគ្គោ, ចាសំសជ្ជន សេដ្ឋោ, បមុខជ្ជន
ចាមោក្ខោ, បធានជ្ជន ឧត្តមោ, ហិតសុខត្ថិកេហិ បការតោ វរណីយតោ
រជនីយតោ បវរោតិ ឯវំ អត្ថវិសេសវាជនម្បិ “អគ្គោ”តិអាទិនំ បធានំ
ការត្ថស្ស ភេទាការតោ “សព្វានិ អញ្ញមញ្ញវេវចនានិ”តិ អាហា។

ឧទ្ធក្កមនិយាតិ សុណាន្តានំ ឧបរុបរិ វិសេសំ គមេន្តិតិ ឧទ្ធក្កមនិយា។ សម្ពាយ
អនោ បិដ្ឋិចានសមីបេ ឯវ បតិដ្ឋិតត្តា អនោសម្ពា ចាទា ឯតស្សាតិ
អនោសម្ពាចាទោ។ សម្ពាតិ ច កោប្បកានមិទំ នាម។

២០៣. ធម្មទានយញ្ញន្តិ ធម្មទានសម្ពាតំ យញ្ញំ។

សុដ្ឋ សណ្ឌិតាតិ សម្មនេវ សណ្ឌិតា។ បិដ្ឋិចានស្ស ឧបរិ បកតិអង្គលេន
ចតុវង្កុលេ ជង្គ្គបនេសេ និក្ខុទ្ធា អបញ្ញាយមានរូចា ហុត្វា បិតាតិ អត្តោ។

ឯណិជង្គុលក្ខណវណ្ណនា

២០៤. សិប្បន្តិ សិក្ខិតតព្ភជ្ជន “សិប្ប”ន្តិលទ្ធនាមំ សត្វានំ ជីវិកាហេតុក្ខតំ
អាជីវិជី។ ជីវិកត្ថំ, សត្វានំ ឧបការត្ថញ្ច វេទិតព្ភជ្ជន វិជ្ជា, មន្តសត្វាទិ។ ចរន្តិ
តេន សុគតី, សុខញ្ច កច្ឆន្តិតិ ចរណំ។ កម្មស្សកតាញ្ញាណំ ឧត្តរេនលោហេន
“កម្ម”ន្តិ វុត្តន្តិ អាហា “កម្មន្តិ កម្មស្សកតាជាទានបញ្ញា”តិ។ តានិ ចេវាតិ បុព្វេ
វុត្តហត្ថិអាទិនិ ចេវ។ សត្វ រតនានិ មុត្តាទិនិ សត្វ រតនានិ។ ច-សន្ទេន រញ្ជោ
ឧបភោគក្ខតានំ វត្ថុសេយ្យាទិនំ សង្គហោ។ រញ្ជោ អនុច្ឆិកានិ តិ រញ្ជោ
បរិក្ខញ្ញនយោគ្យានិ។ សព្វេសន្តិ “រាជារហានិ”តិអាទិនា វុត្តានំ សព្វេសំយេវ
ឯកជ្ឈំ គហណំ។ ពុទ្ធានំ បរិសា នាម ឱធិសោ អនោធិសោ ច សមិតចាទា,
តថត្ថាយ បដិបន្នា ច ហោតិ តិ វុត្តំ “សមណានំ កោដ្ឋាសក្ខតា ចតស្សោ
បរិសា”តិ។

សិប្បាធិវាចនន្តិ សិប្បានំ សិក្ខាបនំ។ ចាឡិយម្បិ ហិ “វាចេតា”តិ
វាចនសីសេន សិក្ខាបនំ ធស្សិតំ។ ឧក្កជិកាសនន្តិ តំតំវេយ្យវច្ឆករណេន
ឧក្កជិកស្ស និសង្ខា។ បយោជនវសេន គេហតោ គេហំ គាមតោ គាមំ
ជង្គាយោ កិលមេត្វា បេសនំ ជង្គបេសនិកា។ លិខិត្វា ចាតិតំវិយ ហោតិ
អបរិបុណ្ណការតោ។ អនុបុព្វឧត្តតវដ្ឋិតន្តិ គោប្បកដ្ឋានតោ បដ្ឋាយ យាវ
ជាណុប្បទេសា មំសូបចយស្ស អនុក្កមេន សមន្តតោ វឡិតត្វា អនុបុព្វេន
ឧត្តតំ ហុត្វា សុវដ្ឋិតំ។ ឯណិជង្គលក្ខណាន្តិ សណ្ឋានមត្តេន
ឯណិមិគជង្គសទិសជង្គលក្ខណំ។

២០៥. “យតុបយាតាយា”តិ ឯត្ថ ត-កាពេ បទសន្ធិករេ,
អនុនាសិកលោបេន និទ្ទេសោតិ អាហា “យ”ន្តិអាទិ។ “ឧទុគ្គលោមា
សុខុមត្ថចោត្ថតា”តិ វុត្ថត្វា ចោទកេន “កី បន អញ្ញេន កម្មេន អញ្ញំ លក្ខណំ
និព្ពត្ថតិ”តិ ចោទិតោ, អាចរិយោ “ន និព្ពត្ថតិ”តិ វត្វា “យទិ ឯវំ ឥធ កស្មា
លក្ខណាន្តំ កថិត”ន្តិ អន្តោលីនមេវ ចោទនំ បរិហារន្តោ “យំ បន
និព្ពត្ថតិ... បេ... ឥធ វុត្ថ”ន្តិ អាហា។ តត្ថ យំ បន និព្ពត្ថតិ យំ លក្ខណំ
វុច្ឆមានលក្ខណានិព្ពត្ថកេន កម្មនា និព្ពត្ថតិ។ តំ អនុព្យញ្ញនំ ហោតិតិ តំ
លក្ខណំ វុច្ឆមានស្ស លក្ខណស្ស អនុក្ខលលក្ខណំ នាម ហោតិ។ តស្មា តេន
ការណេន ឥធ ឯណិជង្គលក្ខណាកថនេ “ឧទុគ្គលោមា សុខុមត្ថចោត្ថតា”តិ
លក្ខណាន្តំ វុត្ថំ។

សុខុមត្ថវិលក្ខណាវណ្ណនា

២០៦. សមិតថាបដ្ឋេន សមណំ, ន បព្ពដ្ឋាមត្តេន។ ពាហិតថាបដ្ឋេន
ព្រាហ្មណំ, ន ជាតិមត្តេន។

មហាផ្ទាំង អត្តានំ បរិគ្គណ្ណានតោ មហាតី បញ្ញា ឯតស្សតិ មហាបញ្ញា។
សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោតិ អាហា “មហាបញ្ញាធិបា សមន្នាគតោតិ
អត្តោ”តិ។ នានត្ថន្តិ យាហិ មហាបញ្ញាធិបា សមន្នាគតត្ថា ភគវា
“មហាបញ្ញា”តិអាទិនា កិត្តិយតិ, តាសំ មហាបញ្ញាធិនំ ឥទំ នានត្ថំ អយំ
វេមត្តតា។

យស្ស កស្សចិ វិសេសតោ អរូបធម្មស្ស មហាត្ថំ នាម កិច្ចសិទ្ធិយា
វេទិតព្ពន្ធិ តទស្ស កិច្ចសិទ្ធិយា ទស្សន្តោ “មហាន្តេ សីលក្ខន្ធនុ បរិគ្គណ្ណាតីតិ
មហាបញ្ញា”តិអាទិមាហា។ តត្ថ ហេតុមហន្តតាយ, បច្ចយមហន្តតាយ,
និស្សយមហន្តតាយ, បភេទមហន្តតាយ, កិច្ចមហន្តតាយ, ជលមហន្តតាយ,
អាទិសំសមហន្តតាយ ច សីលក្ខន្ធស្ស មហន្តភារោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ ហេតុ
អលោកាទយោ។ បច្ចយោ ហិរោត្ថប្បសន្នាសតិវិយាទយោ។ និស្សយោ
សាវកពោធិបច្ឆេកពោធិសម្មាសម្ពោធិនិយតតា, តំសមន្តីនោ ច
បុរិសវិសេសា។ បភេទោ ចារិត្តវារិត្តាធិវិភាគោ។ កិច្ចំ តទផ្កាធិវសេន
បដិបក្ខវិធមនំ។ អាទិសំសោ បិយមនាបតាធិ។ អយមេត្ត សង្ខេបោ, វិត្តាហ
បនវិសុទ្ធិមគ្គ, (វិសុទ្ធិ. ១.៦) អាកង្ខេយ្យសុត្តាធិសុ (ម. និ. ១.៦៥) ច
អាកតនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥមិនា នយេន សមាធិក្ខន្ធាធិនម្បិ មហន្តតា
យថាវហំវិត្តាវេត្វា វេទិតព្ពោ។ ហំនាហំនានំ បន មហាវិសយតាយ, សា
ពហុធាតុកសុត្ត អាកតនយេន វេទិតព្ពោ។ វិហារសមាបត្តិយោ
សមាធិក្ខន្ធិន្ទារណានយេន វេទិតព្ពោ។ អរិយសច្ចានំ
សកលសាសនសង្គហតោ, សោ សច្ចវិភង្គ- (វិភ. ១៨៩) តំសំវណ្ណានាសុ (វិភ.
អដ្ឋ. ១៨៩) អាកតនយេន, សតិបដ្ឋានា ធិនំ សតិបដ្ឋានវិភង្គាធិសុ, (វិភ. ៣៥៥)
តំសំវណ្ណានាសុ (វិភ. អដ្ឋ. ៣៥៥) ច អាកតនយេន, សាមញ្ញដលានំ មហតោ
ហិតស្ស, មហតោ សុខស្ស, មហតោ អត្តស្ស, មហតោ យោគក្ខេមស្ស

និព្វត្តិការតោ, សន្តបណ្ឌិតនិបុណ្ហអតក្ការចរបណ្ឌិតវេទនីយភាវតោ ច;
អភិញ្ញាណំ មហាសម្ពារតោ, មហាវិសយតោ, មហាកិច្ចតោ, មហានុភាវតោ,
មហានិព្វត្តិតោ ច, និព្វានស្ស មទនិម្មទនាទិមហត្ថសិទ្ធិតោ មហាន្តតា
វេទិតញ្ច។

បុព្វបញ្ញាតិ ឯត្ថាបិ វុត្តនយានុសារេន អត្ថោ វេទិតញ្ច។ អយំ បនវិសេសោ
- នាណាខន្ធសុ ញ្ញាណំ បវត្ថតិ តិ “អយំ រូបក្ខន្ធា នាម... បេ... អយំ
វិញ្ញាណក្ខន្ធា នាមា” តិ ឯវំ បញ្ចន្ធិ ខន្ធានំ នាណាករណំ បដិច្ច ញ្ញាណំ បវត្ថតិ។
តេសុបិ “ឯកវិជេន រូបក្ខន្ធា, ឯកាទសវិជេន រូបក្ខន្ធា។ ឯកវិជេន
វេទនាក្ខន្ធា, ពហុវិជេន វេទនាក្ខន្ធា។ ឯកវិជេន សញ្ញាក្ខន្ធា។ ឯកវិជេន
សង្ខារក្ខន្ធា។ ឯកវិជេន វិញ្ញាណក្ខន្ធា, ពហុវិជេន វិញ្ញាណក្ខន្ធា” តិ ឯវំ
ឯកេកស្ស ខន្ធស្ស អតីតាទិភេទវសេនាបិ នាណាករណំ បដិច្ច ញ្ញាណំ
បវត្ថតិ។ តថា “ឥទំ ចក្ខាយតនំ នាម... បេ... ឥទំ ជម្ពាយតនំ នាម។ តត្ថ
ទសាយតនា កាមាវចរា, ទ្វេ ចតុក្កមកា” តិ ឯវំ អាយតនានំ នានត្ថំ បដិច្ច
ញ្ញាណំ បវត្ថតិ។ នាណាធាតុស្វតិ “អយំ ចក្ខុធាតុ នាម... បេ... អយំ
មនោវិញ្ញាណធាតុ នាម។ តត្ថ សោឡ្យស ធាតុយោ កាមាវចរា, ទ្វេ ធាតុយោ
ចតុក្កមកា” តិ ឯវំ នាណាធាតុសុ ញ្ញាណំ បវត្ថតិ, តយិទំ ឧបាទិន្នកធាតុវសេន
វុត្ថំ។ បច្ឆេកពុទ្ធានម្បិ ហិ ទ្វិន្ទញ្ច អគ្គសាវកានំ ឧបាទិន្នកធាតុសុ ឯវំ
នាណាករណំ បដិច្ច ញ្ញាណំ បវត្ថតិ, តញ្ច ខោ ឯកទេសតោវ, ន
និប្បទេសតោ។ អនុបាទិន្នកធាតុនំ បនលក្ខណាទិមត្តមេវ ជានន្តិ, ន
នាណាករណំ។ សព្វញ្ញាពុទ្ធានមេវ បន “ឥមាយ នាមធាតុយា ឧស្សន្ធគ្នា ឥមស្ស
វុត្ថស្ស ខន្ធា សេតោ, ឥមស្ស កាឡោ, ឥមស្ស មជ្ជោ, ឥមស្ស ពហលត្ថបោ,
ឥមស្ស តនុតបោ។ ឥមស្ស បត្តំ វណ្ណសណ្ឋានាទិវសេន ឯវំ រូបំ។ ឥមស្ស បុប្ផំ
នីលំ, ឥមស្ស បីតកំ, លោហិតកំ, ឌីធាតំ, សុភន្នំ, ទុក្ខន្នំ។ ជលំ ខុទ្ទកំ, មហន្តំ,

ដំបំ, វ័ង្ស, សុសណ្ណានំ, ទុស្សណ្ណានំ, មជ្ឈិម, ជុស្សំ, សុគន្ធិ, ទុគ្គន្ធិ, មធ្យំ, តិក្ខុកំ,
អម្ពិលំ, កដុកំ, កសារំ។ កណ្ណាកោ តិច្ឆិណោ, អតិច្ឆិណោ, ឧដុកោ, កុដិលោ,
កណ្ណោ, ដិលោ, ឌីនាតោ ហោតី” តិ ធាតុនាមត្ថំ បដិច្ច ព្យាណំ បវត្តតិ។

នាធាបដិច្ចសមុប្បាទេស្វតិ អដ្ឋត្ថពហិទ្ធាភេទតោ ច នាធាបភេទេសុ
បដិច្ចសមុប្បាទេស្តេសុ។ អវិជ្ជាទិអដ្ឋានិ ហិ បច្ចេកំ បដិច្ចសមុប្បាទសញ្ញាតានិ។
តេនាហា សង្ខារបិដកេ “ទ្វាទស បច្ចយា ទ្វាទស បដិច្ចសមុប្បាទា” តិ។

នាធាសុញ្ញតមនុបលព្ពេស្វតិ នាធាសភាវេសុ និច្ចសារាទិវិហិតេសុ
សុញ្ញតភាវេសុ តតោ ឯវ ឥត្ថិបុរិសអត្តត្ថនិយាទិវសេន
អនុបលព្ពនសភាវេសុ បកាវេសុ។ ម-កាវេ ហេតុ បទសន្ធិកវេ។

នាធាអត្ថេស្វតិ អត្ថបដិសម្ពិទាយ វិសយភូតេសុ បច្ចយុប្បន្នាទិវសេន
នាធាវិធសុ អត្ថេសុ។ ធម្មេស្វតិ ធម្មបដិសម្ពិទាយ វិសយភូតេសុ
បច្ចយាទិវសេន នាធាវិធសុ ធម្មេសុ។ និរុត្តិស្វតិ តេសំយេវ អត្តធម្មានំ
និទ្ធារណាវចនសង្ខាតេសុ នាធានិរុត្តិសុ។ បដិភានេស្វតិ អត្ថបដិសម្ពិទាទិសុ
វិសយភូតេសុ “ឥមាទិ ព្យាណាទិ ឥទមត្តដោតកាទិ” តិ (វិភ. ៧២៦, ៧២៨,
៧៣០, ៧៣២, ៧៣៤, ៧៣៦, ៧៣៨) តថា តថា បដិភានតោ ឧបតិដ្ឋនតោ
“បដិភានាទិ” តិ លទ្ធិនាមេសុ នាធាព្យាណេសុ។

“បុព្វនាសីលក្ខន្ធស្វ” តិ អាទិសុ សីលស្ស បុព្វត្ថំ វុត្តមេវ, ឥតវេសំ បន
វុត្តនយានុសារេន សុវិញ្ញយ្យត្តា ចាកជមេវ។ យំ បន អភិទ្ធិ ឯកមេវ និព្វានំ,
តត្ថ ឧបចារវសេន បុព្វត្ថំ គហេតព្ពន្ធិ អាហា “បុព្វជ្ជនសាធារណ ធម្មេ
សមតិក្កម្មា” តិ, តេនស្ស មទនិម្មទនាទិបរិយាយេន បុព្វត្ថំ បរិទីបិទំ ហោតិ។

ឯវ វិសយវសេន បញ្ញាយ មហត្ថំ, បុព្វត្ថំ ទស្សេត្វា ឥទានិ
សម្បយុត្តធម្មវសេន ហាសការំ, បវត្តិអាការវសេន ជវនការំ, កិច្ចវសេន

តិក្ខាធិការំ ធន្យេតុំ “កតមា ហាសបញ្ញា”តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ ហាសពហុលោតិ
បីតិពហុលោ។ សេសបធានិ តស្សេវ វេវចនានិ។ សីលំ បរិបូរេតីតិ
ហដ្ឋបហដ្ឋោ ឧទគ្គុទគ្គោ ហុត្វា បេត្វា ឥន្ទ្រិយសំវំ តស្ស វិសុំ វុត្តត្ថា
អនវសេសសីលំ បរិបូរេតិ។ បីតិសោមនស្សសហគតា ហិ បញ្ញា
អភិរតិវសេន អារម្មណេ ផល្លិតវិកសិតាវិយ បវត្តតិ, ន ឯវំ
ឧបេក្ខាសហគតា។ បុន សីលក្ខន្ធន្តិ អរិយសីលក្ខន្ធមាហ។
“សមាធិក្ខន្ធ”ន្តិអាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។

សត្តំ តំ រូបំ អនិច្ចតោ ឱប្បំ ជវតីតិ យា រូបធម្មេ “អនិច្ចា”តិ សីយវេគេន
បវត្តតិ, បដិបក្ខន្ធរកាវេន បុញ្ញាភិសង្ខារស្ស សាតិសយត្ថា ឥន្ទេន វិស្សជ្ឈវជិវំ
វិយ លក្ខណំ អវិវជ្ឈន្តិ អនន្ទាយន្តិ រូបក្ខន្ធអនិច្ចលក្ខណំ វេគសា បដិវិជ្ឈតិ,
សា ជវនបញ្ញា ធាមាតិ អត្តោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវំ
លក្ខណារម្មណិកវិបស្សនាវសេន ជវនបញ្ញំ ធន្យេត្វា ពលវិបស្សនាវសេន
ធន្យេតុំ “រូប”ន្តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ ខយដ្ឋេនាតិ យត្ថ យត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ តត្ថេវ
ភិជ្ឈនតោ ខយសភាវត្ថា។ ភយដ្ឋេនាតិ ភយានកភាវតោ។ អសារកដ្ឋេនាតិ
អសារកភាវតោ អត្តសារវិវហតោ, និច្ចសារាធិវិវហតោ ច។ តុលយិត្វាតិ
តុលនក្ខតាយ វិបស្សនាបញ្ញាយ តុលេត្វា។ តិវយិត្វាតិ តាយ ឯវំ
តិវណក្ខតាយ តិវយិត្វា។ វិភាវយិត្វាតិ យាថាវតោ បកាសេត្វា បច្ចក្ខំ
កត្វា។ វិភូតំ កត្វាតិ ចាកជំ កត្វា។ រូបនិរោធបតិ រូបក្ខន្ធនិរោធបាតុក្ខតេ
និព្វានេ និន្ទោចាណបញ្ញារកាវេន។ ឥធានិ សិខាប្បត្តិវិបស្សនាវសេន ជវនបញ្ញំ
ធន្យេតុំ បុន “រូប”ន្តិអាធិ វុត្តំ។ “វុដ្ឋានកាមិនិវិបស្សនាវសេនា”តិ កេចិ។

ញាណស្ស តិក្ខុភារោ ធាម សរិសេសំ បដិបក្ខបហានេន វេទិតញ្ចេតិ។
“ឱប្បំ កិលេសេ និន្ទតីតិ តិក្ខុបញ្ញា”តិ វត្វា តេ បន កិលេសេ វិភាគេន

ធនស្បែង “ឧប្បន្នំ កាមវិតក្ក” តិអាទិមាហ។ តិក្ខបញ្ញោ ឱប្បាភិញ្ញោ ហោតិ,
បដិបទា ចស្ស ន ចលតីតិ អាហ “ឯកស្មី អាសនេ ចត្តារោ អរិយមគ្គា... បេ...
អធិគតា ហោន្តិ” តិអាទិ។

“សព្វេ សង្ខារា អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា, សង្ខតា បដិច្ចសមុប្បន្នា
ខយធម្មា វយធម្មា វិរាគធម្មា និរោធធម្មា” តិ យាថាវតោ ធនស្សនេន
សច្ចប្បដិវេជោ ឥដ្ឋតិ, ន អញ្ញាថាតិ ការណាមុខេន និព្វេជិកបញ្ញំ ធនស្សតុ
“សព្វសង្ខារេសុ ឧព្ពេកពហុលោ ហោតិ” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ ឧព្ពេកពហុលោតិ
វុត្ថនយេន សព្វសង្ខារេសុ អភិណ្ឌាបវុត្ថសំវេកោ។ ឧត្តាសពហុលោតិ
ញ្ញាណុត្តាសវសេន សព្វសង្ខារេសុ ពហុសោ ឧត្រាសមាណសោ, ឯតេន
អាទិនវានុបស្សនមាហ។ “ឧក្កល្ឋានពហុលោ” តិ បន ឥមិនា
និព្វិនានុបស្សនមាហ, “អរតិពហុលោ” តិអាទិនា តស្ស ឯវ អបរាបរុប្បត្តិ។
ពហិមុខោតិ សព្វសង្ខារតោ ពហិភូតំ និព្វានំ ឧទ្ទិស្ស បវុត្តញ្ញាណមុខោ, តថា
វា បវុត្តតិវិមោក្ខមុខោ។ និព្វិជ្ឈនំ និព្វេជោ, សោ ឯតិស្ស អត្ថិ, និព្វិជ្ឈតីតិ វា
និព្វេជិកា, សា ឯវ បញ្ញា និព្វេជិកបញ្ញា។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ អវិភត្តំ, តំ ហេដ្ឋា
វុត្ថនយត្ថា, ឧត្តានត្ថត្ថា ច សុវិញ្ញយ្យមេវ។

២០៧. បព្ពជិតំ ឧចាសិតាតិ ឯត្ថ យាទិសំ បព្ពជិតំ ឧចាសតោ
បញ្ញាបដិលាភោ ហោតិ, តំ ធនស្សតុ “បណ្ឌិតំ បព្ពជិត” តិវុត្ថំ។ ឧចាសនព្វេត្ថ
ឧបដ្ឋានវសេន ឥន្ទ្រតំ, ន ឧបនិស័ទនមត្តេនាតិ អាហ “បយិរុចាសិតា” តិ។
អត្ថន្តិ ហិតំ។ អព្ពន្ធកិរិក្ខាតិ អព្ពន្ធកតំ កក្ខា។ តេនាហ “អត្ថយុត្ត” តិ។
ការវនបុំសកនិទ្ទេសោ ចាយំ, ហិតុបសញ្ញិតំ កក្ខាតិ អត្ថោ។ អន្តរ-សន្តោ វា
ចិត្តបរិយាយោ “យស្សន្តរតោ ន សន្តិកោចា” តិអាទិសុ (ឧទា. ២០) វិយ។ តស្មា
អត្ថន្តរោតិ ហិតជ្ឈាសយោតិ អត្ថោ។

បដិលាភត្ថាយ គតេនាតិ បដិលាភត្ថាយ បរត្ថេន,
បដិលាភសំវត្ថុនិយេនាតិ អត្ថោ។ ឧប្បាទេ ច និមិត្តេ ច ធរកាតិ ឧប្បាទវិធិម្ហិ
ចេវ និមិត្តវិធិម្ហិ ច កុសលា។ ឧប្បាទនិមិត្តកោវិទតាសីសេន ចេត្ត
លក្ខណាកោសល្យមេវ ទស្សេតិ។ អថ វា សេសលក្ខណានំ និព្ពត្តិយា ពុទ្ធានំ,
ចក្កវត្ថិនព្វា ឧប្បាទោ អនុមីយតិ, យានិ តេហិ លទ្ធព្វាអានិសំសានិ និមិត្តានិ,
តស្មី ឧប្បាទេ ច និមិត្តេ ច អនុមិននាទិវសេន ធរកា និបុណាតិ អត្ថោ។ ព្រាត្វា
បស្សីស្សតីតិ ព្រាណេន ជានិត្វា បស្សីស្សតិ, ន ចក្កវិញ្ញាណេនាតិ
អធិប្បាយោ។

អត្តានុសាសនីស្វតិ អត្តានំ ហិតានំ អនុសាសនីសុ។ យស្មា
អនត្ថបដិវដ្ឋនបុព្វិកា សត្តានំ អត្ថបដិបត្តិ, តស្មា អនត្ថោបិ បរិច្ឆិដ្ឋ
គហេតព្ពោ, ជានិតព្ពោ ចាតិ វុត្ថំ “អត្តានត្ថំ បរិគ្គាហកានិ ព្រាណានី”តិ,
យតោ “អាយុចាយកោសល្យំ វិយ អចាយកោសល្យម្យី ឥច្ឆិតព្ព”ន្តិ វុត្ថំ។

សុវណ្ណាវណ្ណលក្ខណាវណ្ណានា

២១៨. បដិសម្ពាទពលេន កោជវិនយេន អក្កោជនោ, ន ភាវនាពលេនាតិ
ទស្សេតុំ “ន អនាគាមិមគ្គេនា”តិ អាទិ វុត្ថំ។ ឯវំ អក្កោជវសិកត្តាតិ ឯវំ
មយមាណាវោ វិយ ន កោជវសំ គតត្តា។ ភាគិសង្ឃិកំ កុដ្ឋនវសេនេវ ន
អភិសង្ឃិកំ យញ្ញំ កោជស្ស ឧប្បត្តិជ្ជានភូតេ អារម្មណេ ឧបនាហស្ស បច្ចយភូតំ
កុដ្ឋនវសេន អភិសង្ឃនំ, តំ ឥនាធិប្បេតំ, ន លុព្ពនវសេន។ តេនាហ
“កុដិលកណ្តាកោវិយា”តិ អាទិ។ សោ ហិ យត្ថ លក្ខតិ, តំ ខោតេន្តោ ឯវំ
លក្ខតិ។ តត្ថ តត្តាតិ តស្មី តស្មី មម្ពដ្ឋានេ។ មម្ពន្តិ ដុដ្ឋមត្តេបិ វុដ្ឋនដ្ឋានំ។
បុព្វប្បត្តិកោតិ បឋមុប្បន្នោ។ តតោ ពលវតរា ព្យាចានោ លទ្ធាសេវនតាយ
ចិត្តស្ស ព្យាបដ្ឋនតោ។ តតោ ពលវតរា បតិក្ខិយនាតិ សាតិសយំ

លទ្ធផលនៃការស្រាវជ្រាវបានបង្ហាញឱ្យឃើញថា ការអនុវត្តន៍នេះ
 បានជួយកាត់បន្ថយការបាត់បង់ប្រាក់ចំណូលរបស់រដ្ឋបាលដែរ។

សុខុមត្ថរណាធិតិ អាទិសឌ្ឍន បណ៌តកោជនីយាធិនម្បិ សង្កហោ ទដ្ឋព្វោ
កោជនទានស្សបិ វណ្ណាសម្បទានិមិត្តភាវតោ។ តេជហា ភគវា “កោជនំ
ភិក្ខុវេ ទទមាធនោ ធាយកោ បដិក្កាហកានំ...បេ... អាយុំ ទេតិ, វណ្ណំ ទេតិ” តិ
(អ. និ. ៥.៣៧) តថា ប វក្ខតិ “អាមិសទានេន វា” តិ។

២១៩. តិ អនាសិ។ ទេវេតិ មេឃោ, បដ្ឋុន្នោ ឯវ វា។ វតោតិ ឧត្តមតោ។
 បព្ពដ្ឋាយ វិសទិសាវត្ថាទិ ភាវតោ ន បព្ពដ្ឋាតិ អបព្ពដ្ឋា, គិហិភាវោ។ អច្ឆាទេន្តិ
 កោប័នំ បដិច្ឆាទេន្តិ ឯតេហិ តិ អច្ឆាទនាទិ, និវាសនាទិ, តេសំ អច្ឆាទនានព្វោវ
 សេស វត្ថានព្វា កោជវាទិ ឧត្តមចារុវណានព្វា។ វិជាសោតិ កតស្ស កម្មស្ស
 អវិបច្ចិតាវិជាសោ។

កោសល្យាវត្ថុបុគ្គលក្នុងការស្នាក់នៅ

២២០. សមាធនាតិ សម្មនេវ អាធនា សមាគមេតា។ រដ្ឋេ បតិជ្ជិតេន
 សក្កា កាតុំ ពហុភតិកស្សេវ ឥជ្ឈនតោ។ កត្តា នាម នត្ថិតិ វដ្ឋំ បដិច្ចាទេន្តិតិ
 អាធនត្វា សម្ពន្ធា, ករោន្តិ វដ្ឋបដិច្ចាទនកម្មន្តិ វា។ ននុ វដ្ឋបដិច្ចាទនកម្មំ នាម
 សាវដ្ឋន្តិ? សច្ចំ សាវដ្ឋំ សំកិលិជ្ជចិត្តេន បដិច្ចាទេន្តស្ស, ឥទំ បន
 អសំកិលិជ្ជចិត្តេន បរស្ស ឧប្បជ្ឈនកអនត្ថំ បរិហារណាវសេន បវត្ថំ អធិប្បតំ។
 “ញាតិសង្កហំ ករោន្តេន” តិ ឯតេន ញាតត្ថចរិយាវសេន តំ កម្មំ បវត្ថតិ តិ
 ទស្សេតិ។

២២០. អមិត្តតាបនាតិ អមិត្តានំ តបនសីលា, អមិត្តតាបនំ ហោតុ វា មា វា
ឯវសភាវាតិ អត្ថោ។ ន ហិ ច ក្កវត្តិនោ បុត្តានំ អមិត្តា នាម កេចិ ហោន្តិ, យេ
តេ ភវេយ្យំ, ច ក្កានុភាវេនេវ សព្វេបិ ខត្តិយាធម្មោ អនុវត្តកា តេសំ ភវន្តិ។

បឋមកាលាវរវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បរិមណ្ឌលាទិលក្ខណវណ្ណានា

២២២. សមន្តិ សមាណំ។ តេន តេន លោកេ វិញ្ញាតគុណោន សមំ សមាណំ
ជាតាតិ, យតោ តត្ថ បដិបជ្ជនវិធីនាវ ឥតរស្មី បដិបជ្ជតិ។ សយំ ជាតាតិ តិ
អបរនេយ្យោ ហុត្វា សយមេវ ជាតាតិ។ បុរិសំ ជាតាតិ តិ វា “អយំ សេដ្ឋោ, អយំ
មជ្ឈិមោ, អយំ និហីនោ” តិ តំ តំ បុរិសំ យាថាវតោ ជាតាតិ។ បុរិសវិសេសំ
ជាតាតិ តស្មី តស្មី បុរិសេ វិជ្ជមានំ វិសេសំ ជាតាតិ, យតោ តត្ថ តត្ថ
អនុបធានបធានាទិបដិបត្តិយា យុត្តបត្តកាវី ហោតិ។ តេនាហា
“អយមិទមរហាតិ” តិ អាទិ។

សម្បត្តិបដិលាភដ្ឋេនាតិ ទិដ្ឋធម្មិកាទិសម្បត្តិនំ បដិលាភាបនដ្ឋេន។
សមសង្កហកម្មន្តិ សមំ ជានិត្វា តទន្ធរូបំ តស្ស តស្ស សង្កណ្ឌនកម្មំ។

២២៣. តុលយិត្វាតិ តិរយិត្វា។ បដិវិចិត្វាតិ វីមសិត្វា។ និបុណយោគតោ
និបុណា, អតិវិយ និបុណា អតិនិបុណា, សា បន តេសំ និបុណតា
សណ្តាសុខុមា បញ្ញាតិ អាហា “សុខុមបញ្ញា” តិ។

សីហបុព្វទូកាយាទិលក្ខណវណ្ណានា

២២៤. ខេមកាមោតិ អនុបន្តរកាមោ។ កម្មស្សកតាញាណំ សត្តានំ
វឌ្ឍិអារហំ សព្វសម្មត្តិវិជាយកន្តិ អាហា “បញ្ញាយាតិ
កម្មស្សកតាបញ្ញាយា”តិ។

សមន្តបរិបូរណីតិ សមន្តតោ សព្វភាគេហិ បរិបុណ្ណានិ។ តតោ ឯវ
អហំនានិ អនុនានិ។ ធនាធិប៉ាតិ ធនធិញ្ញាធិប៉ា។

២២៥. ឌុកប្បនសទ្វា សទ្ធម្យវត្ថុំ ឌុក្កន្ទិក្វា បក្ខន្ទិក្វា សទ្ធិហនសទ្វា។ សា
ឯវ បសាទនីយវត្ថុស្មិម្បិ អភិប្បសីទនវសេន បវត្តិយា បសាទសទ្វា។
បរិយត្តិសវនេនាតិ សត្តានំ ហិតសុខាវហាយ បរិយត្តិយា សវនេន។
ធារណបរិចយាធិនំ តំមូលកត្តា តថា វុត្ថំ។ ឯតេសន្តិ សទ្វាធិនំ។ សហ
ហានធម្មនាតិ សហានធម្មោ, ន សហានធម្មាតិ អសហានធម្មោ, តស្ស ភាវោ
អសហានធម្មតា, តំ អសហានធម្មតំ, អបរិហានិយសភាវន្តិ អត្ថោ។

រសគ្គសគ្គិតាលក្ខណវណ្ណានា

២២៦. តិលជលមត្តម្បិ ភោជនំ។ សព្វត្ថ ជរតីតិ សព្វា រសាហារណិយោ
អនុស្សវន្តំ សភាវេន សព្វស្មី កាយេ ជរតិ។ សមា ហុត្វា វហន្តីតិ អវិសមា
ឧដុកា ហុត្វា បវត្តន្តិ។

អាហេត្យករណកម្មន្តិ អហេតការករំ សត្តានំ អវិហោបនកម្មំ។
មជ្ជរាធិភេទំ រសំ គសតិ ហរតិ ឯតេហិ, សយមេវ វា តំ គសន្តិ តិលន្តិ អន្តោ
បវេសេន្តីតិ រសគ្គសា, រសគ្គសានំ អគ្គា រសគ្គសគ្គា, តេ ឯត្ថ សន្តីតិ រសគ្គសគ្គិ,
តនេវ លក្ខណំ។ ភវតិ ហិ អភិន្នេបិ វត្ថុស្មី តគ្គតវិសេសាវពោធនត្ថំ ភិក្ខុវិយ
កត្វា វោហារោ យថា “សិលាបុត្តកស្ស សរីរ”ន្តិ។ រសគ្គសគ្គិតាសម្ពាតំ វា
លក្ខណំ រសគ្គសគ្គិលក្ខណំ។

២២៧. វេទ-សន្តោ “អត្តានំ វេទិត្វា វេទិត្វា រោទតី” តិអាទីសុ (ចា.បិ. ៨៧៩)
ពាជនត្ថោបិ ហោតីតិ តតោវិសេសនត្ថំ “មារណាវេជនា” តិ វុត្ថំ,
មារណាសម្ព័ន្ធតេន វេជនាតិ អត្ថោ។ ពាជនត្ថោ ឯវ វា វេទ-សន្តោ, មារណេន,
ពាជនេន ចាតិ អត្ថោ។ ឧប្បាជនាយាតិ ពន្ធនាគារេ បក្ខិមិត្វា ឧទ្ធុំ ឧទ្ធុំ ពាជនេន។
តេនាហ “ពន្ធនាគារប្បវេសនេនា” តិ។

អភិជីលនេត្តាទិលក្ខណាវណ្ណានា

២២៨. វិសដន្តិ កុដ្ឋ្យនវសេនវិជិសដំ កត្វា។ តេនាហ “កក្កដកោ
វិយា” តិអាទិ។ វិសាថិតិ វិរូបំ សាថិតកំ, វិជិម្ពន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ
“វុត្ថុក្ខិកោជិយា” តិ, កុដិលអ ក្ខិកោជិចាតេនាតិ អត្ថោ។ វិចេយ្យ បេក្ខិតាតិ
ឧដុកំ អនោលោកេត្វា ទិដ្ឋិចាតំ វិចារេត្វា ឱលោកេត្វា។ តេនាហ “យោ
កុដ្ឋិត្វា” តិអាទិ។ បរោតិ កុដ្ឋិតោ។ ន ឱលោកេតិ តំ សម្មុទា គប្បន្តំ កុដ្ឋិត្វា ន
ឱលោកេតិ, បរម្មុទា។ វិចេយ្យាតិ វិរូបំ តិវិយំ, វិញ្ញំ ឱលោកេនក្កមំ
វីតិក្កមិត្វាតិ អត្ថោ។ ជិម្ពំ អនោលោកេត្វា ឧដុកំ ឱលោកេនំ នាម
កុដិលភាវករានំ ចាបធម្មានំ អភាជនឧដុកេតិ ត្ថតស្សេវ ហោតីតិ អាហ
“ឧដុមនោ ហុត្វា ឧដុំ បេក្ខិតា” តិ។ យថា ច ឧដុំ បេក្ខិតា ហោតីតិ អាជេត្វា
សម្ពុន្ទោ។ បសដន្តិ ឧម្ព័លនវសេន សម្មុនេវ បត្តជំ។ វិបុលំ វិត្ថតន្តិ តស្សេវ
វេវេចនំ។ បិយំ បិយាយិ តព្ពំ ទស្សនំ ឱលោកេនំ ឯតស្សាតិ បិយទស្សនោ។

កាលោភិ អ ក្ខិទិ និម្ព័លេត្វា បេក្ខនកោ។ កាកក្ខិតិ កេករក្ខោ។
វុត្ថុក្ខិតិ ជិម្ពបេក្ខនកោ។ អាវិលក្ខិតិ អាគុលទិដ្ឋិចាតោ។
ជីលបីតលោហិតសេតកាឡវណ្ណានំ វសេន បញ្ចវណ្ណា។ តត្ថ
បីតលោហិតវណ្ណា សេតមណ្ឌលគតរាជីវសេន, ជីលសេតកាឡវណ្ណា បន
តំតំមណ្ឌលវសេនេវ វេទិតព្ពា។ “បសាទោតិ បនតេសំ វណ្ណានំ បសន្នាការំ

សន្ទាយ វុត្ត"ន្តិ កេចិ។ បញ្ចវណ្ណោ បសាទោតិ បន យថាវុត្តបញ្ចវណ្ណោបរិវារោ,
តេហិ វា បដិមណ្ឌិតោ បសាទោតិ អត្ថោ។ នេត្តសម្មត្តិករាជិតិ
“បញ្ចវណ្ណោបសាទតា តិរេហិតវិទូរគតទស្សនសមត្ថតា”តិ វេរមាទិ
ចក្ខុសម្មធាយ ការណានិ។ លក្ខណាសត្ថេ យុត្តាតិ លក្ខណាសត្ថេ អាយុត្តា
សុកុសលា។

ឧណ្ហិសសីសលក្ខណវណ្ណោ

២៣០. បុព្វជ្ជមោតិ ឯត្ថ បុព្វជ្ជមតា នាម បមុខតា, ជេដ្ឋសេដ្ឋកភាវោ
ពហុជនស្ស អនុវត្តនីយតាតិ អាហា “គណាជេដ្ឋកោ”តិអាទិ។

បុព្វជ្ជមតាតិ បុព្វជ្ជមស្ស កម្មំ។ យស្ស ហិ កាយសុចរិតាទិកម្មស្ស វសេន
មហាបុរិសោ ពហុជនស្ស បុព្វជ្ជមោ អហោសិ, តទស្ស កម្មំ “បុព្វជ្ជមតា”តិ
អធិប្បតំ, ន បុព្វជ្ជមតាវោ។ តេនាហា “ឥធកម្មំ នាម បុព្វជ្ជមតា”តិ។
បីតិចាមោជ្ជន បរិបុណ្ណសីសោតិ បីតិយា, ចាមោជ្ជន ច
សម្បុណ្ណបញ្ញាសីសោ ពហុលំ
សោមនស្សសហគតញ្ញាណាសម្បយុត្តចិត្តសមដ្ឋី វេរ ហុត្វាវិចរតិ។
មហាបុរិសោតិ មហាបុរិសជាតិកោ។

២៣១. ពហុជនន្តិ សាមិអត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហា “ពហុជនស្ស”តិ។
បរិភុញ្ញនជ្ជន បដិភោគោ, ឧបយោគវត្ថុ បដិភោគោ, តស្ស ហិតាតិ
បដិភោគិយា។ នេសកាលំ ព្យាត្វា តទុបករណ្ឌបដ្ឋានាទិ វេយ្យាវច្ឆករា សត្តា។
អភិហារន្តិ ព្យាហារន្តិ។ តស្ស តស្ស វេយ្យាវច្ឆស្ស បដិហារណតោ
បវត្តនករណតោ បដិហារោ, វេយ្យាវច្ឆករោ, តស្ស ភាវោ បដិហារកន្តិ អាហា

“វេយ្យាករណ៍”និងវិស័យវិស័យ, កាមកាម វសិតា, សោ ឯតស្ស អត្ថិតិ
វិស័យវិស័យ អាហា “ចិល្លាវស័”តិ។

ឯកកលោមតាទិលក្ខណៈវណ្ណា

២៣២. ឧបវត្ថុតិ អនុក្ខលការំ ឧបេច វត្ថុតិ។ តេនាហា “អដ្ឋាសយំ
អនុវត្ថុតិ”តិ។

ឯកកលោមលក្ខណៈឆ្លង ឯកកស្មី លោមក្ខេប
ឯកកលោមតាលក្ខណៈ។ ឯកកេហិ លោមេហិតិ អញ្ញេសំ សរីរេ
ឯកកស្មីម្យី លោមក្ខេប អនេកានិប លោមាទិ ឧដ្ឋហន្តិ, ន តថាគតស្ស។
តេហិ បុន បច្ចេកំ លោមក្ខេបសុ ឯកកេហាវ ឧប្បន្នេហិ កុណ្ឌលាវត្ថុហិ
បទក្ខណៈវត្ថុកជាតេហិ និចិតំ វិយ សរីរំ ហោតិ វត្ថុ
“ឯកកលោមបចិត្តវា”តិ។

ចត្តាលីសាទិលក្ខណៈវណ្ណា

២៣៤. អភិទ្ធិតត្ថបរិសោតិ បរេហិ កេនចិ សង្កហេន សង្កហេត្វា,
យុត្តិការណំ ធស្សេត្វា វា ន ភិទ្ធិតត្ថបរិសោ។

អបិសុណាវាចាយាតិ ឧបយោគត្ថេ សាមីវចនំ, បេសុញ្ញស្ស បដិបក្ខត្ថំ
កុសលកម្មំ។ បិសុណាវាចា ឯតស្សតិ បិសុណាវាចា, តស្ស បិសុណាវាចស្ស
បុគ្គលស្ស។ អបិបុណ្ណាតិ ចត្តារីសតោ ឧនភាវេន ន បិបុណ្ណា។ វិវឌ្ឍាតិ
សរីរា។

បហូតជ្ជវាទិលក្ខណៈវណ្ណា

២៣៦. អាទេយ្យវាចោតិ អាទរការវវសេន អាទាតត្ថវចនោ។ “ឯវមេត”ន្តិ
គហេតត្ថវចនោ សិរសា សម្មជិដ្ឋិតសាសនោ។

ពុទ្ធជីវិតិ យថា សុខេន បរិវត្តតិ, ឯវំ សិរាទីហិ បលិតុទ្ធជីវិតិ។ គូឡ្យជីវិតិ
រសពហលតាយ គូឡ្យគណ្ណាសទិសជីវិតិ។ ទិដ្ឋិតិ អគ្គេ កប្បកាវេន
ទិដ្ឋាភូតជីវិតិ។ មម្ពនាតិ អប្បវិប្បជតលាថា។ ខរជុសកក្កសាទិវសេន សន្តោ
ភិដ្ឋិតិ ភិដ្ឋកាវោ ហោតិ។ វិដ្ឋិតិវា បវត្តស្សរតាយ ជិន្នស្សរា វា។
អនេកាការតាយ ភិដ្ឋស្សរា វា។ កាកស្ស វិយ អមនុញ្ញស្សរតាយ
កាកស្សរា វា។ មដុរោតិ ឥដ្ឋេ, កម្មជលេន វត្ថុនោ សុវិសុទ្ធត្ថា។ បេមនីយោតិ
បីតិសញ្ញននោ, បិយាយិតញ្ចោ វា។

២៣៧. អក្កោសយុត្តត្ថាតិ អក្កោសុបសញ្ញិតត្ថា អក្កោសវត្ថុសហិតត្ថា។
អាពាធករិដ្ឋិ យដ្ឋនវសេន បរេសំ បីឡាវហំ។ ពហុនោ ជនស្ស អវមទ្ធនតោ,
បមទ្ធាភាវករណតោ វា ពហុជនប្បមទ្ធនំ។ អពាឡ្យន្តិ វា ឯត្ថ អ-កាវោ
វុទ្ធអត្ថោ “អសេក្ខា ធម្មា”តិអាទីសុ (ធរ. ស. តិកមាតិកា ១១) វិយ, តស្មា
អតិវិយ ពាឡ្យំ ជុសំ ភិវន្តិ ឯវមេត្ត អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ ន ភណ្ឌិតិ ចេត្ត “ន
អភណ្ឌិ ន ភណ្ឌិ”តិ សរលោបេន និទ្ទេសោ។ សុសំហិតន្តិ សុដ្ឋុសំហិតំ។ កេន
បន សុដ្ឋុសំហិតំ? “មដុរ”ន្តិ អនន្តរមេវ វុត្តត្ថា មដុរតាយាតិ វិញ្ញាយតិ, កា
បនស្ស មដុរតាតិ អាហា “សុដ្ឋុ បេមសំហិត”ន្តិ។ ឧបយោគបុដុត្តវិសយោ យំ
វាចា-សន្តោតិ អាហា “វាចាយោ”តិ, សា ចស្ស ឧបយោគបុដុត្តវិសយតា
“ហទយកាមិនិយោ”តិ បទេន សមាធាធិករណតាយ ទដ្ឋញ្ចា។ “កណ្ណាសុខ”ន្តិ
ចាបេ ភាវនបុសកនិទ្ទេសោយន្តិ ទស្សេតុំ “យថា”តិអាទិ វុត្តំ។ វេទយថាតិ
កាលវិបល្លាសេនាយំ និទ្ទេសោតិ អាហា “វេទយិត្ថា”តិ។ ព្រហ្មស្សរតន្តិ

សេដ្ឋស្សរតំ, ព្រហ្មនោ សរសធិសស្សរតំ វា។ ពហ្វនំ ពហ្វន្តិ ពហ្វនំ ជនានំ ពហ្វ
សុភណ្ឌិតន្តិ យោជនា។

សីហាបាណុលក្ខណៈវណ្ណានា

២៣៨. អប្បជំសិកោតិ អប្បជំសិយោ។ យ-ការស្ស ហិ ក-ការំ កត្វា អយំ
និទ្ទេសោ យថា “និយ្យានិកា ធម្មា” តិ (ធម. ស. ទុក្ខមាតិកា ៩៧) គុណតោតិ
អត្តនា អធិគតគុណតោ។ ហ្មនតោតិ យថាបិតជ្ជានន្តរតោ។

បលាបកថាយាតិ សម្មប្បលាបកថាយ។ អន្តោបវិជ្ជបាណុកា ឯកតោ,
ឧកតោ វា សំគុច្ចិតវិសុកា។ វុត្តបាណុកា ឯកបស្សេន គុដិលវិសុកា។
បញ្ញាវបាណុកា បុរតោ ឱលម្ពមានវិសុកា។

២៣៩. វិកិណ្ណាវចនា នាម សម្មប្បលាបិនោ, តប្បដិក្ខេបេន អវិកិណ្ណាវចនា
មហាពោធិសត្តា។ វាថា ឯវ តទត្ថាធិគម្ពចាយតាយ “ព្យាប្បថោ” តិ វុត្តាតិ
អាហា “អវិកិណ្ណា... បេ... វចនបថោ អស្សា” តិ។ “ធូហិ ធូហិ” តិ នយិទំ
អាមេឌិតវចនំ អសមាធាធិករណតោ, អថ ខោ ធូហិ ធិគុណតាទស្សនន្តិ អាហា
“ធូហិ ធូហិតិ ចត្វហិ” តិ។ តស្មា “ធូទុក្ខមា” តិ ចតុក្ខមា វុត្តាតិ អាហា
“ចតុប្បធាន” តិ។ តថាសភាវោតិ យថាស្ស វុត្តនយេន កេនចិ អប្បជំសិយតា
ហោតិ គុណេហិ, តថាសភាវោ។

សមទន្តាទិលក្ខណៈវណ្ណានា

២៤០. វិសុទ្ធសីលាចារតាយ បរិសុទ្ធា សមន្តតោ សត្តថា វា សុទ្ធា បុគ្គលា
បរិវារា ឯតស្សាតិ បរិសុទ្ធបរិវារោ។

២៤០. បហាសីតិ តទន្តរសេន, វិក្ខម្ពនរសេន ច បរិច្ចជិ។ តិទិវំ
តាវតីសកវនំ បុរំ នគរំ ឯតេសន្តិ តិទិវបុរា, តាវតីសនេវា, តេសំ វរោ
តិទិវបុរវរោ, ឥន្ទោ។ តេន តិទិវបុរវរេន។ តេនាហា “សក្កេនា” តិ។ លបន្តិ កេនេន្តិ
ឯតេនាតិ លបនំ, មុខន្តិ អាហា “លបនជន្តិ មុខជ” តិ។ សុដ្ឋ ជវលតាយ សុក្កា,
ព្យាសកម្មិ អសំកិលិដ្ឋតាយ សុចិ។ សុន្ទរសណ្ណានតាយ សុដ្ឋ ការវនតោ,
វិបស្សនតោ ច សោភនា។ កាមំ ជនានំ មនុស្សានំ និវាសនដ្ឋានាទិការេន
បតិជ្ជាភូតោ ទេសវិសេសោ “ជនបទោ” តិ វុច្ចតិ, ឥធ បន
សបរិវារចតុមហាទីបសញ្ញិតោ សញ្ញោ បទេសោ តថា វុត្តោតិ អាហា
“ចក្កវាឡបរិច្ឆិទ្ទោ ជនបទោ” តិ។ ននុ ច យថាវុត្តោ បទេសោ សមុទ្ធិបរិច្ឆិទ្ទោ, ន
ចក្កវាឡបព្ពតបរិច្ឆិទ្ទោតិ? សោ បទេសោ ចក្កវាឡបរិច្ឆិទ្ទោបិ ហោតីតិ តថា
វុត្តំ។ យេ វា សមុទ្ធនិស្សិតា, ចក្កវាឡចាននិស្សិតា ច សត្តា, តេសំ តេ តេ
បទេសោ បតិជ្ជាតិ តេបិ សង្កណ្ឌោ “ចក្កវាឡបរិច្ឆិទ្ទោ” តិ អវោច។
ចក្កវាឡបរិច្ឆិទ្ទោតិ ច ចក្កវាឡេន បរិច្ឆិទ្ទោតិ ឯវមេត្ត អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។
តស្សាតិ តស្ស ចក្កវត្តិនោ។ បុន តស្សាតិ តស្ស ជនបទស្ស។ ពហុជន សុខន្តិ
ឯត្ថ បច្ចត្តពហុវចនលោបេន ពហុជនគ្គហណន្តិ អាហា “ពហុជនា” តិ។ យថា
បន តេ ហិតសុខំ ចរន្តិ, តំវិធី ទស្សេតុំ “សមាទសុខទុក្ខា ហុត្វា” តិ វុត្តំ។
វិភតទាទោតិ សព្ពសោ សមុច្ឆិននេន វិនិទុតទាបធម្មោ។ ទរថោ វុច្ចតិ
កាយិកោ, ចេតសិកោ ច បរិឡាហោ។ តត្ថ ចេតសិកបរិឡាហោ
“វិភតទាទោ” តិ ឥមិនាវ វុត្តោតិ អាហា “វិភតកាយិកទរថកិលមថោ” តិ។
រាគាធយោ យស្មី សន្តានេ ឧប្បន្នោ, តស្ស មលីនការករណេន មលា។
កចរវភារេន ខិលា។ សត្តានំ មហានត្ថករត្តា វិសេសតោ ទោសោ កលីតិ វុត្តំ
“ទោសកលីនព្វោ” តិ។ បន្ទទេហីតិ សមុច្ឆិននរសេន សសន្តានតោ
នីហារកេហិ, បជហនកេហីតិ អត្ថោ។ សេសំ សុវិញ្ញយ្យមេវ។

ឯត្ថ ច យស្មា សព្វេសម្បី លក្ខណានំ

មហាបុរិសសន្តានគតបុញ្ញសម្ភារហេតុកកាវេន សព្វំយេវ តំ បុញ្ញកម្មំ
សព្វស្ស លក្ខណស្ស ការណំវិសិដ្ឋបត្តា ជលស្ស។ ន ហិ អភិន្ន្របការណំ
ភិន្នសភាវស្ស ជលស្ស បច្ចយោ ភវិតុំ សក្កោតិ, តស្មា យស្ស យស្ស
លក្ខណស្ស យំ យំ បុញ្ញកម្មំវិសេសការណំ, តំ តំ វិភាគេន ទស្សន្តី អយំ
ទេសនា បវត្តា។ តត្ថ យថា យាទិសំ កាយសុចរិតាទិបុញ្ញកម្មំ
សុប្បតិដ្ឋិតាទតាយ ការណំ វុត្តំ, តាទិសមេវ “ឧណ្ហិសសីសតាយ”
ការណាត្តិ ន សក្កា វុត្តំ ទន្ធិសមាទានតាវិសិដ្ឋស្ស តស្ស
សុប្បតិដ្ឋិតាទតាយ ការណាភាវេន វុត្តត្តា, ឥតរស្ស ច បុព្វដ្ឋមតាវិសិដ្ឋស្ស
វុត្តត្តា, ឯវំ យាទិសំ អាយតបណ្ឌិតាយ ការណំ, ន តាទិសមេវ ធិយដ្ឋលិតាយ,
ព្រហ្មដុគតតាយ ច ការណំវិសិដ្ឋបត្តា ជលស្ស។ ន ហិ អភិន្ន្របការណំ
ភិន្នសភាវស្ស ជលស្ស បច្ចយោ ភវិតុំ សក្កោតិ។ តត្ថ យថា ឯកេនេវ កម្មនា
ចក្ខាទិនាទិទ្រិយុប្បត្តិយំ អវត្តាកេនតោ, សាមត្តិយកេនតោ វា កម្មកេនោ
ឥច្ឆិតញោ។ ន ហិ យទវត្ថំ កម្មំ ចក្ខុស្ស ការណំ, តទវត្ថមេវ សោតាទិនំ
ការណំ ហោតិ អភិន្នសាមត្តិយំ វា, តស្មា បញ្ចាយតនិកត្តភាវបត្តនាភូតា
បុរិមនិប្បន្នា កាមតណ្ហា បច្ចយវសេនវិសិដ្ឋសភាវា កម្មស្ស
វិសិដ្ឋសភាវជលនិព្វត្តនសមត្តតាសាជនវសេន បច្ចយោ ហោតីតិ ឯកម្បី
អនេកវិជជលនិព្វត្តនសមត្តតាវសេន អនេករូបតំ អាបន្នំវិយ ហោតិ,
ឯវមិធាបិ “ឯកម្បី ចាណាតិចាតា វេរមណីវសេន បវត្តំ កុសលកម្មំ
អាយតបណ្ឌិតាទិនំ តិណ្ហាម្បី លក្ខណានំ និព្វត្តកំ ហោតី”តិ វុច្ចមានេបិ ន
កោចិ វិរោធា។ តេន វុត្តំ “សោ តស្ស កម្មស្ស កតត្តា...បេ.... ឥមាទិ តីណិ
មហាបុរិសលក្ខណានិ បដិលភតី”តិ នាទាកម្មនា បន តេសំ និព្វត្តិយំ
វត្តព្ពមេវ នត្ថិ, ចាឡិយំ បន “តស្ស កម្មស្ស”តិ ឯកវចននិទ្ទេសោ

សាមញ្ញវេសនាតិ ធន្នត្ថោ។ ឯវេញ កត្វា សតបុញ្ញលក្ខណាវចនំ សមត្ថិតំ
ហោតិ។ “ឥមាធិ ទ្វេ មហាបុរិសលក្ខណាធិ បដិលភតិ” តិអាធិសុបិ ឯសេវ
នយោតិ។

លក្ខណសុត្តរវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

៨. សិដ្ឋាលសុត្តរវណ្ណនា

និទានវណ្ណនា

២២២. ចាការេន បរិក្ខិត្តន្តិ បទំ អានេត្វា សម្ពុទ្ធា។ គោបុរដ្ឋាលកយុត្តន្តិ
ធូរចាសាទេន ចេវ តត្ថ តត្ថ ចាការមត្តកេ បតិជ្ជាបិតអដ្ឋាលកេហិ ច
យុត្តំ។ វេឡូហិ បរិក្ខិត្តត្តា, អព្ពន្ធវេ បុប្ផបគដលូបគរុក្ខសញ្ញន្តត្តា ច
នីលោភាសំ។ នាយុទកសម្បត្តិយា, ភូមិភាគសម្បត្តិយា ច មនោរមំ។

កាឡកវេសនាតិ កលន្តករូបេន។ និវាបន្តិ ភោជនំ។ តន្តិ ឧយ្យានំ។

“ខោ បនា” តិ វចនាលង្ការមត្តមេតន្តិ តេន សមយេនាតិ អត្ថវចនំ យុត្តំ។
គហបតិ មហាសាលោតិ គហបតិភូតោ មហាសារោ, រ-ការស្ស ល-ការ
កត្វា អយំ និទ្ទេសោ។ វិភវសម្បត្តិយា មហាសារប្បត្តោ កុដុម្ពិកោ។ “បុត្តោ
បនស្ស អស្សន្ទោ” តិអាធិ អដ្ឋប្បត្តិកោ យំ សុត្តនិក្ខេបោតិ តំ អដ្ឋប្បត្តិ
នស្សេតុំ អារទ្ធី។ កម្មដលសទ្ធាយ អភាវេន អស្សន្ទោ។ រតនត្ថយេ
បសាទាភាវេន អប្បសន្នោ។ ឯវេមហាតិ ឯវ ឥទានិ វុច្ចមាណាការេន វេទតិ។

យាវដីវំ អនុស្សរណីយា ហោតិ ហិរេសិតាយ វុត្តា បដិមា វាចាតិ
អធិប្បាយេន។ បុព្វទិសាតិ វិសុំ វិសុំ ទិសា, តា បន អនេកាតិ អាហា
“ពហុទិសា”តិ។

២៤៣. “ន តាវ បរិដ្ឋោ”តិអាទិសុ វុត្តញ្ចំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ ន ឥនាទេវាតិ ន
ឥមាយ ឯវ វេលាយ។ កី ចរហិតិ អាហា “បច្ឆុសសមយេបី”តិអាទិ។
គិហិវិនយន្តិ គិហិនំ គហដ្ឋានំ វិនយតន្តិភូតំ “គិហិនា ឯវ វុត្តិតញ្ច”ន្តិ
គហដ្ឋាចារស្ស គហដ្ឋវុត្តស្ស អនវសេសតោ ឥមស្មី សុត្តេ សវីសេសំ កត្វា
វុត្តត្តា។ តថេវាតិ យថា ពុទ្ធចក្កនា ទិដ្ឋំ, តថេវ បស្សិ។ នមស្សតិ វុត្តវសេន
កត្តញ្ចន្តិ គហេត្វា បិតត្តា។

ធនិសាធិវណ្ណានា

២៤៤. វចនំ សុត្វាវ ចិន្តេសិ ពុទ្ធានុភាវេន អត្តសម្មាបណិជាននិមិត្តេន
បុញ្ញពលេន ច ចោទិយមាណោ។ ន កិរ តា ឯតាតិ តា ធនិសា ឯតា ឥនានិ មយា
នមស្សិយមាណា បុរត្តិមាទិកា ន ហោន្តិ កិរាតិ។ និចាតមត្តន្តិ អនត្តកកាវំ
តស្ស វេទតិ។ បុច្ឆាបទន្តិ បុច្ឆាវចនំ។

ភគវា គហបតិបុត្តេន នមស្សិតញ្ចា ធនិសា បុច្ឆិតោ ទេសនាកុសលតាយ
អាទិតោ ឯវ តា អកថេត្វា តស្ស តាវ បដិបត្តិយា នំ ភាជនភូតំ កាតុំ
វជ្ជនីយវជ្ជនត្ថញ្ចោវ សេវិតត្ថសេវនត្ថញ្ចា ឱវាទំ ទេន្តោ “យតោ ខោ
គហបតិបុត្តា”តិអាទិនា ទេសនំ អារាទិ។ តត្ថ កម្មកិលេសាតិ កម្មភូតា
សំកិលេសា។ កិលិស្សន្តិ កិលិដ្ឋា មលីនាវិយ បិតា, ឧបតាបិតា ច ហោន្តិ
អត្តោ។ តស្មាតិ កិលិស្សននិមិត្តត្តា។ យទិបិ សុរាចានំ បញ្ចវេរភាវេន
ឧចាសកេហិ បរិវជ្ជនីយំ, តស្ស បន អចាយមុខភាវេន បរតោ វុត្តកាមតាយ

ចាណាតិចាតាធិកេ ឯវ សន្ធាយ “ចត្តារោ”តិ វុត្ថំ, ន “បញ្ចា”តិ។ “វិសុំ
អកម្មបថភាវតោ ចា”តិ អបរេ។ “សុរាចានម្បិ”សុរាមេរយចានំ, ភិក្ខុវេ,
អាសេវិតំ ភាវិតំ ពហុលីកតំ និរយសំវត្ថុនិក’ន្តិអាទិ (អ. និ. ៨.៤០) វចនតោ
វិសុំ កម្មបថភាវេន អាគតំ។ តថា ហិ តំ ទុច្ឆរិតកម្មំ ហុត្វា
ទុក្ខតិកាមិបិជ្ជវត្ថុកភាវេន និយត”ន្តិ កេចិ, តេសំ មតេន ឯកានុស កម្មបថា
សិយុំ។ តស្មា យថាវុត្ថុស្វេវ កម្មបថេសុ ឧបការកត្តសភាគត្តវសេន
អនុប្បវេសោ ធម្មញ្ញោតិ “វិសុំ អកម្មបថភាវតោ ចា”តិ សុវុត្ថមេតំ។
សុរាចានស្ស ភោគាចាយមុខភាវេន វត្ថុកាមតាយ “ចត្តារោ” ត្រូវ អវោច។
តិជ្ជតិ ឯត្ថ ជលំ តទាយត្តវុត្ថិតាយាតិ ហំនំ, ហេតូតិ អាហា “ហំនេហិតិ
ការណេហិតិ”តិ។ អបេន្តិ អបគច្ឆន្តិ, អបេតិ វា ឯតេហិតិ អចាយា, អចាយានំ,
អចាយា ឯវ វា មុខានិ ឆ្វារានិតិ អចាយមុខានិ។ វិនាសមុខានិតិ ឯត្តាបិ ឯសេវ
នយោ។

កិញ្ចាបិ “អរិយសាវកស្សា”តិ បុព្វេ សាធារណតោ វុត្ថំ, វិសេសតោ បន
បឋមាយ ភូមិយំ បិតស្សេវ វត្តមាននយោ យុជ្ជតីតិ “សោតិ សោ
សោតាបន្នោ”តិ វុត្ថំ។ ចាបក-សន្នោ និហ្មនបរិយាយោតិ “លាមកេហិតិ”តិ វុត្ថំ។
អចាយទុក្ខំ, វុត្ថុទុក្ខញ្ច ចាបេន្តិតិ វា ចាបកា, តេហិ ចាបកេហិ។ ធន ធិសា
បជិច្ឆាទេន្នោតិ តេន តេន ភាគេន ធិស្សន្តិតិ “ធិសា”តិ សញ្ញិតេ ធន ភាគេ សត្ត
យថា តេហិ សន្និ អត្តនោ ធនំ ឯ ហោតិ, ឯវំ បជិច្ឆាទេន្នោ បជិសន្ធាវេន្នោ។
វិជិននត្តាយាតិ អភិកវនត្តាយ។ យោ ហិ ធិជ្ជជម្មកំ, សម្បរាយិកញ្ច អនត្ថំ
បរិវជ្ជនវសេន អភិកវតិ, តតោ ឯវ តទុកយត្ថំ សម្បាទេតិ, សោ
ឧកយលោកវិជយាយ បជិបន្នោ នាម ហោតិ បច្ចត្តិកនិក្កណ្ឌនតោ,
សកត្តសម្បាទនតោ ច។ តេនាហា “អយញ្ចេវ លោកោ”តិអាទិ។
ចាណាតិចាតាធិនិ បញ្ចា វេរាទិ វេរប្បសវនតោ។ អារទ្ធោ ហោតីតិ សំសាធិតោ

ហោតិ, តយិទំ សំសាធនំ កិត្តិសន្តេន ឥធន សត្តានំ ចិត្តតោសនេន,
វេរាភាវាចាទនេន ច ហោតីតិ អាហា “បរិតោសិតោ ចេវ និច្ឆាទិតោ ចា” តិ។
បុន បញ្ចា វេរាទីតិ បញ្ចា វេរាជលានិ ឧត្តរាបទលោហេន។

កតមស្សាតិ កតមេ អស្ស។ កិលេសសម្មយុត្តត្ថា កិលេសោតិ
តំយោគតោ តំសទិសំ វទតិ យថា “បីតិសុខំ បឋមំ ឈានំ, (ធិ. និ. ១.២២៦; ម. និ.
១.២៧១, ២៨៧, ២៩៧; សំ. និ. ២.១៥២; អ. និ. ៤.១២៣; ៥.២៨; ចារា. ១១; ធរ. ស.
៤៩៩; វិភ. ៥០៨) នីលំ វុត្ថ” តិ ច។ សម្មយុត្តតា ចេត្ត តទេកជ្ជតាយ វេទិតញ្ញា, ន
ឯកុប្បាទាទិតាយ។ ឯវញ្ញា កត្វា ចាលាភិចាតកម្មស្ស ទិដ្ឋិមានលោភាទីហិមិ
កិលិដ្ឋតា សិទ្ធា ហោតិ, មិច្ឆាចារស្ស ទោសាទីហិ កិលិដ្ឋតា។ តេនាហា
“សំកិលេសោយេវា” តិ អាទិ។ បុព្វេ វុត្តអត្ថវសេន បន សម្មខេនបិ នេសំ
កិលេសបរិយាយោ លព្ពតេវ។ ឯតទត្ថបរិទីបកមេវាតិ យោ “ចាលាភិចាតោ
ខោ” តិ អាទិនា វុត្តោ, ឯតស្ស អត្ថស្ស បរិទីបកមេវ។ យទិ ឯវំ កស្មា បុន វុត្តន្តិ
អាហា “គាថាពន្ធុ” តិ, តស្ស អត្ថស្ស សុខគ្គហណាត្ថំ ភគវា គាថាពន្ធុ អវោចាតិ
អធិប្បាយោ។

ចតុមាសាទិវណ្ណានា

២២៦. “ចាបកម្មំ ករោតី” តិ កស្មា អយំ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសោ បវត្តោតិ
អន្តោលីនចោទនំ សន្ធាយ “ឥទំ ភគវា” តិ អាទិ វុត្តំ។ សុក្កបក្ខវសេន ហិ
ឧទ្ទេសោ កតោ, កណ្តាបក្ខវសេន ច និទ្ទេសោ អារាទ្វោ។ ការកេតិ ចាបកម្មស្ស
ការកេ។ អការកោ ចាកដោ ហោតិ យថា បដិបដ្ឋន្តោ ចាបំ ករោតិ នាម,
តថា អប្បដិបដ្ឋនតោ។ សំកិលេសធម្មវិវដ្ឋនបុព្ពកំ
វោទានធម្មបដិបត្តិអាចិត្តនំ ឥធន ទេសនាកោសល្លំ។ បឋមតវំ ការកំ
ទស្សន្តោ អាហា យថា “វាមំ មុញ្ចា ទត្ថិណំ គល្លាណ” តិ (ធរ. ស. អដ្ឋ. ៤៩៨) តថា

ហ៊ី ភគវា អដ្ឋតីស មង្គលានិ ធស្សន្តោ “អសេវនា ច ពាលាន” តិ (ខុ. ចា. ៥.៣; សុ. និ. ២៦២) វត្ថុ “បណ្ឌិតានញ្ច សេវនា” តិ (ខុ. ចា. ៥.៣; សុ. និ. ២៦២) អរោច។ ធម្មាគតិ ឯត្ថ សន្ធិវសេន សរលោចោតិ ធស្សន្តោ អាហា “ធន្តេន បេមេន អគតិ” តិ។ ធម្មាតិ ហេតុម្ហំ និស្សក្កវចនតិ អាហា “ធន្តេនា” តិ។ ធន្ត-សន្តោ ចេត្ត តណ្ហាបរិយាយោ, ន កុសលច្ន្ទាធិបរិយាយោតិ អាហា “បេមេនា” តិ។ បរមទេស្វតិ “នោសាគតី គច្ឆន្តោ” តិ អាធិសុ វាក្យេសុ។ “ឯសេវ នយោ” តិ ឥមីនា “នោសេន កោបេនា” តិ ឯវមាធិ អត្ថវចនំ អតិទិសតិ។ មិត្តោតិ ធន្តមិត្តោ, សម្ពិត្តោតិ អត្តោ។ សន្ធិដ្ឋោតិ ធិដ្ឋមត្តសហាយោ។ បកតិវេវវសេនាតិ បកតិយា ឧប្បន្នវេវវសេន, ចិរកាលានុពន្ធវិរោធនវសេនាតិ អត្តោ។ តេនេវាហា “តន្ត្រុណុប្បន្នកោធនវសេន វា” តិ។ យំ វា តំ វា អយុត្តំ អការណំ វត្ថុ។ វិសមេ ចោរាធិកេ, វិសមាធិ វា កាយទុច្ឆរិតាធិនិ សមាធាយ វត្ថុនេន និស្សិតោ វិសមនិស្សិតោ។

ធម្មាគតិ អាធិនិ ន គច្ឆតិ មគ្គេនេ ចតុន្ទម្បិ អគតិ គមនានំ បហ្និនត្តា, អគតិ គមនានំ តិ ច តថាបវត្តា អចាយ គមនីយា អកុសលចិត្តប្បាទា វេទិតញ្ញា អគតិ គច្ឆតិ ឯតេហ្និតិ។

យស្សតិ តេន កិត្តិយតីតិ យសោ, ធុតិយោសោ។ យស្សតិ តេន បុរេចរាទុច្ឆរកាវេន បរិវារីយតីតិ យសោ, បរិវារេតិ អាហា “កិត្តិយសោមិ បរិវារយសោមី” តិ។ បរិហាយតីតិ បុព្វេ យោ ច យាវតកេ លព្ពតិ, តតោ បរិតោ ហាយតិ បរិក្ខយំ គច្ឆតិ។

ធម្មចាយមុខាធិវណ្ណានា

២៤៧. បូរេ ភាជនេ បក្ខិបិទ្វា តង្គំ ឧទកំ ឧត្វា មទ្គិទ្វា កតា បូរសុរា។ ឯវំ
 សេសសុរាបិ។ កិណ្ណាតិ បន តស្សា សុរាយ ពឹង វុច្ឆតិ, យេ “សុរាមោទកា” តិបិ
 វុច្ឆន្តិ, តេ បក្ខិបិទ្វា កតា កិណ្ណាបក្ខិទ្វា។ ហរីតកិសាសទាទិនាសម្ភារេហិ
 សំយោជិតា សម្ភារសំយុត្តា។ មគ្គកតាលនាឡិកេរាទិបុប្ផរសោ
 ចិរចារិវាសិកោ បុច្ឆាសវោ។ បនសាទិជលរសោ ជលាសវោ។ មុទ្ធិការសោ
 មទ្វាសវោ។ ឧច្ឆរសោ គុណ្យាសវោ។
 ហរីតកាមលកកដុកកណ្ណាទិនាសម្ភារាវំ រសោ ចិរចារិវាសិកោ
 សម្ភារសំយុត្តោ។ តំ សត្វម្បីតិ តំ សត្វំ ធនវិធម្មិ។ មទករណាវសេន មជ្ឈំ បិវត្តំ
 មទយតីតិ កត្វា។ សុរាមេរយមន្ទេ បមាទដ្ឋានំ សុរាមេរយមន្ទេបមាទដ្ឋានំ។
 អនុអនុ យោគោតិ បុនប្បនំ តំសមម្ពិទ្ធិតា។ តេនាហ “បុនប្បនំ ករណា” ត្ថិ,
 អបរាបរំ បរត្ថនត្ថិ អត្ថោ។ ឧប្បន្នា ចេវ ភោតា បរិហាយន្តិ ចានព្យសនេន
 ព្យសនករណតោ។ អនុប្បន្នា ច នុប្បន្នត្ថិ បមត្តស្ស កម្មន្តេសុ
 ញាយករណាភាវតោ។ ភោតានត្ថិ ភុញ្ញតត្ថេជ្ជន “ភោតា” តិ លទ្ធនាមាណំ
 កាមគុណាណំ។ អចាយមុខ-សទ្ធស្ស អត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្តោ ឯវំ។ អវេលាយាតិ
 អយុត្តវេលាយ។ យនាវិចរតោ អត្តរក្ខាទយោ ន ហោន្តិ។ វិសិខាសុ ចរិយាតិ
 រជ្ជាសុ វិចរណំ។

សមម្ពា វុច្ឆតិ មហោ, យត្ថ នច្ចានិបិ បយោជីយន្តិ, តេសំ ធន្សនាទិអត្ថំ
 តត្ថ អភិរតិវសេន ចរណំ ឧបគមនំ សមម្ពាភិចរណំ។ នច្ចាទិធន្សនវសេនាតិ
 នច្ចាទីនំ ធន្សនាទិវសេនាតិ អាទិសទ្ធុលោចោ ធន្នញ្ញោ, ធន្សនេន វា សវនម្បិ
 គហិតំ វិរូបេកសេសនយេន។ អាលោចនសភាវតាយ វា បញ្ចវិញ្ញាណាណំ
 សវនកិរិយាយបិ ធន្សនសន្ទេបសម្ភវតោ “ធន្សនវសេន” ឥច្ឆេវ វុត្តំ។ ឥធន
 ចិត្តាលសិយតា អការណាត្ថិ “កាយាលសិយតា” តិ វុត្តំ។ យុត្តប្បយុត្តតាតិ
 តប្បសុតតា អតិរកតរតាយ។

សុរាមេរយស្ស ធម្មាធិនវាទិវណ្ណាធា

២៤៨. សយំ ទដ្ឋព្ពន្ធិ សន្និដ្ឋំ។ សន្និដ្ឋមេវ សន្និដ្ឋិកំ, ធនជាទិសទ្ធាបេ ក្លាយ
បន ឥត្ថិលីដ្ឋវសេន និទ្ទេសោ, ទិដ្ឋធម្មិកាតិ អយមេត្ថ អត្តោតិ អាហា
“ឥធលោកភារីនី”តិ។ សមំ, សម្មា បស្សិតញ្ញាតិ វា សន្និដ្ឋិកា,
ចានសមកាលភារីនីតិ អត្តោ។ កលហប្បវឡនី មិត្តស្ស កលហេ
អនាធិនវទស្សិការតោ។ ខេត្តំ ឧប្បត្តិដ្ឋានការតោ។ អាយតនន្តំ វា ការណំ,
អាករោ វាតិ អត្តោ។ បរលោកេ អភិក្ខី ចាបុណ្ណិ អភិក្ខីសំវត្ថនិយស្ស
កម្មស្ស បសវនតោ។ កោបីនំ វា ចាកជកាវេន អកត្តញ្ញវហស្សកម្មំ។
សុរាមទមត្តា ច បុព្វេ អត្តនា កតំ តាទិសំ កម្មំ អមត្តកាលេ ធានេន្ទារីចរិត្វា
មត្តកាលេ បច្ចតិកានម្បិ វិវរន្តិ ចាកជំ ករោន្តិ, តេន តេសំ សា សុរា តស្ស
កោបីនស្ស និទំសនតោ “កោបីននិទំសនី”តិ វុច្ចតីតិ ឯវមេត្ថ អត្តោ ទដ្ឋព្ពោ។
កម្មស្សកតាបញ្ញន្តិ និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋព្ពំ។ “យំ កិញ្ចិ លោកិយំ បញ្ញំ ទុព្ពលំ
ករោតិយេវា”តិ ហិ សក្ការិញ្ញាតុំ។ តថា ហិ ព្យតិរេកមុខេន តមត្តំ បតិដ្ឋបេតុ
“មគ្គបញ្ញំ បនា”តិ អាទិ វុត្តំ។ “អន្តោមុខមេវ ន បរិសតី”តិ ឥមិនា សុរាយ
មគ្គបញ្ញាទុព្ពលករណស្ស ធុរសមុស្សវិតការមាហា។ ននុ ចេវំ សុរាយ តស្ស
បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណោ សាមត្ថិយវិយាតោ អចោទិតោ ហោតិ អរិយានំ
អនុប្បយោគស្សេវ ចោទិតត្តាតិ? នយិទំ ឯវំ ឧបយោកោបិ នាម សទា តេសំ
នត្ថិ, កុតោ កិច្ចករណន្តិ ឥមស្ស អត្តស្ស វុត្តត្តា។ អថ បន
អដ្ឋានបរិកប្បវសេនស្ស កធាចិ សិយា ឧបយោកោ, តថាបិ សោ តស្ស
ទុព្ពលីយំ ព្យាសកម្បិ កាតុំ នាលមេវ សម្មនេវ បដិបក្ខទ្វីភាវេន
សុប្បតិដ្ឋិតការតោ។ តេនាហា “មគ្គបញ្ញំ បន ទុព្ពលំ កាតុំ ន សក្កោតី”តិ។
មគ្គសីសេន ចេត្ត អរិយានំ សព្វស្សបិ លោកិយលោកុត្តរាយ បញ្ញាយ

ទុព្ពលភាវាបាធានេ អសមត្ថតា ទស្សិតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បដ្ឋតិ ឯតេន ជលន្តិ បទំ,
ការណាំ។

២៤៩. អត្តាបិស្ស អកាលចារិស្ស អគុត្តោ សវសតោ អវត្តិតោ
ឧបក្កមតោបិ បរិវដ្ឋនីយានំ អបរិវដ្ឋនតោ។ តេនាហ “អវេលាយ ចរន្តោ
ហី”តិអាទិ។ កណ្តាកាធិនីបីតិ បិ-សន្នេន សោព្ពាធិកេ សង្កណ្ឌាតិ។ វេរិនោបីតិ
បិ-សន្នេន ចោរាធិកា សង្កយន្តិ។ បុត្តនាវាតិ ឯត្ថ បុត្តគ្គហឈោន បុត្តិបិ
គហិតាតិ អាហ “បុត្តដីតរោ”តិ។ ពហិ បត្តនន្តិ កាមបត្តនាវសេន
អន្តោគេហស្សិតតោ និពទ្ធវត្ថតោ ពហិទ្ធា បត្តនំ កត្វា។ អញ្ញេហិ
កតចាបកម្មស្វតិ បរេហិ កតាសុ ចាបកិរិយាសុ។ សង្កិតញោ ហោតិ
អកាលេ តត្ថ តត្ថ ចរណតោ។ រុហតិ យស្មី បទេសេ ចោរិកា បវត្តា, តត្ថ
បរេហិ ទិដ្ឋត្តា។ វត្ថុំ នសក្កាតិ “ឯត្ថកំ ទុក្ខំ, ឯត្ថកំ ទោមនស្ស”ន្តិ បរិច្ឆិន្ទិត្វា
វត្ថុំ នសក្កា។ តំ សព្វម្បិវិកាលចារិម្ហ បុគ្គលេ អាហារិតព្ពំ តស្ស ឧបរិ
បក្ខិបិតព្ពំ ហោតិ។ កមំ? អញ្ញស្មី បុគ្គលេ តថារូបេ អាសង្កិតញោ អសតិ។ ឥតិ
ឯវំ។ សោតិ វិកាលចារិ។ បុរក្ខតោ បុរតោ អត្តនោ ឧបរិ អាសង្កន្តេ កត្វា
ចរតិ។

២៥០. នដនាជកាធិនច្ចន្តិ នដហិ នាជកេហិ នច្ចិតព្ពនាជកាធិនច្ចវិធិ។ អាទិ-
សន្នេន អវសិដ្ឋំ សព្ពំ សង្កណ្ឌាតិ។ “តត្ថ គន្ធព្ពំ ហោតិ”តិ វត្វា តត្ថស្ស គមនេន
យថា អនុប្បន្នានំ ភោគានំ អនុប្បនោ, ឧប្បន្នានញា វិនាសោ ហោតិ, តំ
ទស្សេតុំ “តស្ស”តិអាទិ វត្ថុំ។ គីតន្តិ សរគតំ, បករណគតំ, តាឡុគតំ,
អបធានគតន្តិ គន្ធព្ពសត្តវិហិតំ អញ្ញម្បិ សព្ពំ គីតំ វេទិតព្ពំ។ វាទិតន្តិ
វីណាវេណុមុទិដ្ឋាធិវាទនំ។ អក្ខានន្តិ ការតយុទ្ធសីតាហរណាធិអក្ខានំ។
ចាណិស្សវន្តិ កំសតាឡុ, “ចាណិតាឡុ”ន្តិបិ វេទិតព្ពំ។ កុម្មជនន្តិ

ចតុរស្សៈអម្ពណកតាឡី។ “កុដភេរិសន្ទោ”តិ កេចិ។ “ឯសេវ នយោ”តិ ឥមិនា
“កស្មី ហនេ”តិអាទិនា នច្ចេ វុត្តមត្តំ គីតាធិសុ អតិធិសតិ។

២៥០. ជយន្តិ ជូតំ ជិននោ។ វេរន្តិ ជិតេន កីឡ កបុរិសេន ជយនិមិត្តំ
អត្តនោ ឧបរិ វេរំ វិរោធំ បសវតិ ឧប្បាទេតិ។ តញ្ញាស្ស វេរបសវនំ ឧស្សេតុំ “ជិតំ
មយា”តិអាទិ វុត្តំ។ ជិនោតិ ជូតបរាជយាបន្ទាយ ធនជាជិយា ជិនោ។ តេនាហ
“អញ្ជេន ជិតោ សមាធា”តិអាទិ។ វិត្តំ អនុសោចតិ តំ ជិនំ វិត្តំ ឧទ្ទិស្ស
អនុត្តនតិ។ វិនិច្ឆយដ្ឋានេតិ យស្មី កិស្មិញ្ចា អដ្ឋវិនិច្ឆយដ្ឋានេ។ សក្ខិបុជ្ជស្សាតិ
សក្ខិភាវេន បុជ្ជស្ស។ អក្ខសោណ្ណាតិ អក្ខដុត្តោ។ ជូតករោតិ
ជូតបរាជដ្ឋានានុយុត្តោ។ តូម្បិ នាម កុលបុត្តោតិ កុលបុត្តោ នាម តំ, ន មយំ
តយំ កោលបុត្តិយំ ឥនានិ បស្សមាតិ អធិប្បាយោ។ ធិន្ទភិន្ទកោតិ
ធិន្ទភិន្ទហិរោត្តប្បោ, អហិរិកោ អនោត្តប្បិតិ អត្តោ។ តស្ស ការណាតិ តស្ស
អត្តាយ។

អនិច្ឆិតោតិ ន ឥច្ឆិតោ។ ចោសិតញ្ចា ភវិស្សតិ ជូតបរាជយេន សព្វកាលំ
វិត្តតុច្ឆការតោ។

ចាបមិត្តតាយ ធម្មាធិនវាទិវណ្ណានា

២៥២. អក្ខដុត្តាតិ អក្ខេសុ ដុត្តា, អក្ខនិមិត្តំ អត្តវិនាសកា។
ឥត្តិសោណ្ណាតិ ឥត្តិសុ សោណ្ណា, ឥត្តិសម្ពោគនិមិត្តំ អាតប្បនកា។ តថា
ភត្តសោណ្ណាធយោ វេទិតញ្ចា។ បិចាសាតិ ឧបរូបរិ សុរាបិចាសា។ តេនាហ
“ចានសោណ្ណា”តិ។ នេកតិកាធយោ ហេដ្ឋា វុត្តា ឯវ។ មេត្តិឧប្បត្តិដ្ឋានតាយ
មិត្តា ហោន្តិ។ តស្មាតិ ចាបមិត្តតាយ។

២៥៣. កម្មន្តតិ កម្មំ, យថា សុត្តំយេវ សុត្តន្តោ, ឯវំ កម្មំយេវ កម្មន្តោ, តំ
កាតុំ គច្ឆាមាតិ វុត្តោ។ កម្មំ វា អន្តោ និដ្ឋានំ គច្ឆតិ ឯត្ថាតិ កម្មន្តោ,
កម្មករណដ្ឋានំ, តំ គច្ឆាមាតិ វុត្តោ។

បន្ទសខាតិ សុរំ ចាតុំ បន្នេ បដិបជ្ឈន្តេ ឯវំ សខាតិ បន្ទសខា។ តេនាហ
“អយមេវុត្តោ”តិ។ “សម្មិយសម្មិយោ”តិ វចនមេត្ត អត្ថីតិ សម្មិយសម្មិយោ។
តេនាហ “សម្មសម្មាតិ វនន្តោ”តិ។ សហាយោ ហោតិ តិ សហាយោវិយ
ហោតិ។ ឌីតារមេវ គវេសតិ តិ វន្តមេវ បរិយេសតិ អនត្ថមស្ស កាតុកាមោ។
វេរប្បសវោតិ បរេហិ អត្ថនិ វេរស្ស បសវនំ អនុបវត្ថនំ។ តេនាហ
“វេរពហុលតា”តិ។ បរេសំ ករិយមាណោ អនត្ថោ ឯត្ថ អត្ថីតិ អនត្ថោ, តញ្ញាវោ
អនត្ថតាតិ អាហ “អនត្ថកាវតា”តិ។ យោ ហិ បរេសំ អនត្ថំ ករោតិ, សោ
អត្ថតោ អត្ថនោ អនត្ថកាវោ នាម, តស្មា អនត្ថតាតិ ឧភយានត្ថកាវតា។
អរិយោ វុច្ឆតិ សត្តោ, កុច្ឆតោ អរិយោ កទិវិយោ។ យស្ស ធម្មស្ស វសេន សោ
“កទិវិយោ”តិ វុច្ឆតិ, សោ ធម្មោ កទិវិយតា, មច្ឆិវិយំ។ តំ បន ទុត្តិសដ្ឋនីយភាវេ
បិតំ សន្ធាយាហ “សុដ្ឋ កទិវិយតា ថទ្ធមច្ឆិវិយភា”វោតិ។ អរិបណ្ណាសភាវតោ
ឧដ្ឋាតុំ អសក្កោន្តោ ច ឥណំ គណ្ណោន្តោ សំសីទន្តោវ ឥណំ វិគាហាតិ នាម។
សូរិយេ អនុគ្គតេ ឯវំ កម្មន្តេ អនារកន្តោ វត្ថី អនុដ្ឋានសីលោ។

អត្ថាតិ ធនានិ។ អតិក្កមន្តិ អបគច្ឆន្តិ។ អថ វា អត្ថាតិ កិច្ចានិ។
អតិក្កមន្តិ អតិក្កន្តកាលានិ ហោន្តិ, តេសំ អតិក្កមោបិ អត្ថតោ ធនានមេវ
អតិក្កមោ។ ឥមិនា កថាមគ្គេនាតិ ឥមិនា “យតោ ខោ គហបតិបុត្តា”តិអាទិ
(ធិ. និ. ៣. ២៤៤) នយប្បវត្តន កថាសម្ពុតោ ហិតាធិកម្មចាយេន។ ឯត្ថកំ
កម្មន្តិ ចត្តារោ កម្មកិលេសា, ចត្តារិ អគតិគមនានិ, ធន ភោគានំ
អចាយមុខានិ ឯវំ វុត្តំ ចុទ្ធសវិធំ ចាបកម្មំ។

មិត្តបតិបករណ៍ឆ្នាំ

២៥៤. អនុត្តាតិ “កោគជាតិ, អាយសក្យំ, បរិសមដ្ឋេ មជ្ឈិកាវេ,
សម្មុទ្ធមរណា”ន្តិ ឯវំ អាទិកោ ទិដ្ឋធម្មិកោ “ទុក្ខតិបរិកិលេសោ, សុគតិយញ្ច
អប្បាយុកតា, ពហ្វាតាធាតា, អតិទលិទ្ធាតា, អប្បន្នចានតា”តិ ឯវំ អាទិកោ ច
អនុត្តា ឧប្បជ្ឈតិ។ យានិ កានិចិ កយានិចិ
អត្តានុវាទកយបរាទុវាទកយទណ្ឌកយានិចិ លោកេ លព្ភមាណិចិ យានិ កានិចិ
កយានិ។ ឧបទ្ធពាតិ អន្តរាយា។ ឧបសគ្គាតិ សរីរេន សំសដ្ឋានិវិយ ឧបរូបរិ
ឧប្បជ្ឈនកានិ ព្យសនានិ។ អញ្ញទត្ថតិ ឯកន្តេនាតិ ឯតស្មី អត្តេ និចាតោ
“អញ្ញទត្ថនសោ”តិ អាទីសុ (ធិ. និ. ១.៤២) វិយាតិ វុត្ថំ “ឯកំសេនា”តិ។ យំ កិញ្ចិ
គហណាយោគ្យំ ហរតិយេវ គណ្ណាតិយេវ។ វាចា ឯវំ បរមា ឯតស្ស កម្មន្តិ
វិចីបរមោ។ តេនាហ “វចនមត្តេនេវ”តិ អាទិ។ អនុប្បិយន្តិ តក្កនំ, យំ វា “វុចី”តិ
វុច្ចតិ យេហិ សុរាចានាទីហិ កោកា អបេន្តិវិគច្ចន្តិ, តេសុ តេសំ អចាយេសុ
ព្យសនហេតុសុ សហាយោ ហោតិ។

២៥៥. ហារកោយេវ ហោតិ, ន ធាយកោ, តមស្ស ឯកំសតោ ហារកការំ
ទស្សេតុំ “សហាយស្ស”តិ អាទិ វុត្ថំ។ យំ កិញ្ចិ អប្បកន្តិ បុប្ផដលានិ យំ កិញ្ចិ
បរិត្ថំ វុត្ថំ ទត្វា, ពហំ បត្តេតិ ពហំ មហាគ្យំ វត្ថយុកាទី បច្ឆាសីសតិ។ ធាសោ
វិយ ហុត្វា មិត្តស្ស តំ តំ កិច្ចំ ករោត្តោ កថំ អមិត្តោ នាម ជាតោតិ អាហ
“អយ”ន្តិ អាទិ។ យស្ស កិច្ចំ ករោតិ អនត្ថបរិហារត្ថំ, អត្តនោ
មិត្តការទស្សនត្តញ្ច, តំ សេវតិ។ អត្តការណាតិ វុឡិចិមិត្តំ, អយមេតេសំ
គេនោ។

២៥៦. បរេតិ បរទិវសេ។ ន អាគតោ សីតិ អាគតោ នាហោសិ។ ទីណន្តិ
តាទិសស្ស, អសុកស្ស ច ទិន្នត្តា។ សស្សសង្កហោតិ សស្សតោ
កាតព្វធម្មសង្កហោ កតេ។

២៥៧. “ធានាទីសុ យំ កិញ្ចិ ករោមា”តិ វុត្តេ “សាធុ សម្ម ករោមា”តិ
អនុជាតាតិ ឥមមត្ថំ “កល្យាណោបិ ឯសេវ នយោ”តិ អតិទិសតិ។ ននុ ឯវំ
អនុជានន្តោ អយំ មិត្តោ ឯវ, ន អមិត្តោ មិត្តបតិរូបកោតិ?
អនុប្បិយភាណីនស្សនមត្តមេតំ។ សហាយេន វា ទេសកាលំ, តស្មី វា កតេ
ឧប្បជ្ឈនករិរោធាទី អសល្លក្ខេត្វា “ករោមា”តិ វុត្តេ យោ តំ ជានន្តោ ឯវ “សាធុ
សម្ម ករោមា”តិ អនុប្បិយំ ភណាតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “កល្យាណំ បិស្ស
អនុជាតាតិ”តិ។ តេន វុត្តំ “កល្យាណោបិ ឯសេវ នយោ”តិ។

២៥៨. មិត្តបតិរូបកា ឯតេ មិត្តាតិ ឯវំ ជានិគ្វា។

សុបាទមិត្តវណ្ណា

២៦០. សុន្ទរហទយាតិ បេមស្ស អត្ថិវសេន ភទ្ធិចិត្តា។

២៦១. បមត្ថំ រក្ខតីតិ ឯត្ថ បមាទវសេន កិញ្ចិ អយុត្តេ កតេ តាទិសេ
កាលេ រក្ខណំ “ភីតស្ស សរណំ ហោតិ”តិ ឥមិនាវ តំ គហិតន្តិ តតោ
អញ្ញមេវ បមត្តស្ស រក្ខណាវិធី ទស្សេតុ “មជ្ឈំ បិវិត្វា”តិ អាទិ វុត្តំ។ គេហោ អារក្ខំ
អសរិហិតស្ស ពហិតមនម្យ បមាទបក្ខិកមេវាតិ “សហាយោ ពហិតតោ វា
ហោតិ”តិ វុត្តំ។ ភយំ ហារន្តោតិ ភយំ បដិពាហន្តោ។ ភោគហេតុតាយ
ផលូបចារេន ធនំ “ភោគ”ន្តិ វេទតិ។ កិច្ចករណីយេតិ ខុទ្ទកេ, មហាន្តេ ច
កាតព្វេ ឧប្បន្នេ។

២៦២. និគ្ខហិតំ យុត្តកថន្តិ និគ្ខហិតំ ឆានេតំ យុត្តកថំ, និគ្ខហិតំ វា យុត្តា
កថា ឯតស្សតិ និគ្ខហិតំ យុត្តកថំ, អត្ថនោ កម្មំ។ រក្ខតីតិ អនាវិករោន្តោ
ឆានេតិ។ ជីវិតម្បីតិ បិ-សន្នេន កិមង្គំ បន អញ្ញំ បរិគ្គហិតវត្ថុន្តិ ទស្សេតិ។

២៦៣. បស្សន្តេសុ បស្សន្តេសូតិ អាមេឌិតវេទនេន និវរិយមានស្ស ចាបស្ស
បុនប្បុនំ ករណំ ធិបេតិ។ បុនប្បុនំ ករោន្តោ ហិ ចាបតោ វិសេសេន និវរេតញ្ចោ
ហោតិ។ សរណេសូតិ សរណេសុ វត្ថុស្ស អភិជ្ជានិ កត្វា បដិបដ្ឋ, សរណេសុ វា
ឧចាសកភាវេន វត្ថុស្ស។ និបុណន្តិ សឃ្លំ។ ការណាន្តិ
កម្មស្សកតាធិភេទយុត្តំ។ ៩ទំ កម្មន្តិ ៩មំ ធានាធិភេទំ កុសលកម្មំ។ “កម្ម”ន្តិ
សាធារណតោ វត្ថុស្សបិ តស្ស “សគ្គេ និព្វត្ថន្តិ”តិ បទន្តវសន្តិធានេន
សទ្ធាហិរោត្តប្បាលោកាធិគុណធម្មសមន្តីតាវិយ កុសលភាវោ ជោតិតោ
ហោតិ។ សទ្ធាធម្មោ ហិ ធម្មា សគ្គតាមិមគ្គោ។ យថាហា -

“សទ្ធា ហិរិយំ កុសលញ្ច ធានំ,
ធម្មា ឯតេ សប្បវិសានុយាតា;
ឯតញ្ច មគ្គំ ធិរិយំ វេទន្តិ,
ឯតេន ហិ គន្ធិតិ ទេវលោក”ន្តិ។ (អ. និ. ៨.៣២);

២៦៤. ភវនំ សម្បត្តិវឌ្ឍនំ ភវេតិ អត្ថោ, តប្បជីក្ខេបេន អភវេតិ អាហា
“អភវេន អវុឌ្ឍិយា”តិ។ ចារិជុញ្ញន្តិ ជានិ។ អនត្តមនោ ហោតីតិ អត្តមនោ ន
ហោតិ អនុកម្មកភាវតោ។ អញ្ញទត្ថ តំ អភវំ អត្តនិ អាបតិ តំ វិយ មញ្ញតិ។
៩ធានិ តំ ភវំ សរូបតោ ទស្សេតុំ “តថាវុប”ន្តិអាធិ វុត្តំ។ វិរូទោតិ ពិភន្តោ។ ន
ចាសាធិកោតិ តស្សេវ វេវចនំ។ សុជាតោតិ សុន្ទរជាតិកោ ជាតិសម្បន្នោ។

២៦៥. ជលន្តិ ជលន្តោ។ អគ្គីវាតិ អគ្គិកូន្ទោវិយ។ ភាសតីតិ វិរោចតិ។
យស្មាស្ស ភគវតា សវិសេសំ វិរោចនំ លោកេ ចាកជការញ្ច ទស្សេតុំ “ជលំ
អគ្គីវ ភាសតី” តិ វុត្តំ, តស្មា យទា អគ្គិ សវិសេសំ វិរោចតិ, យត្ថ ច បិតោ ទូរេ
បិតានម្បិ បញ្ញាយតិ, តំ ទស្សនាទិវសេន តមត្ថំ វិភាវេតុំ “រត្តិ” ត្ថិអាទិ វុត្តំ។

“ភមរស្សេវ វីរិយតោ” តិ ឯតេនេវស្ស ភោគសំហារណំ ធម្មិកំ
ញ្ញាយោបេតន្តិ ទស្សេន្តោ “អត្តានម្បិ” តិអាទិមាហ។ រាសី ករោន្តស្សាតិ
យថាស្ស ធនធម្មាទិភោគជាតំ សម្បិល្លាតំ រាសីភូតំ ហុត្វា តិដ្ឋតិ, ឯវំ
វីរិយតោ អាយុហន្តស្ស ច។ ចក្កប្បមាណាត្ថំ រថចក្កប្បមាណំ។ និចយន្តិ វុត្តិ
បរិវុត្តិ។ “ភោគា សន្និចយំ យន្តិ” តិ កេចិ បឋន្តិ។

សមាហត្វាតិ សំហវិត្វា។ អលំ-សន្នោ “អលមេវ សព្ពសម្ព័ន្ធវេសុ និព្វិន្ទិតុំ,
អលំ វិវិន្ទិតុំ” ត្ថិអាទិសុ (ធិ. និ. ២.២៧២; សំ. និ. ២.១២៤, ១២៩, ១៣៤, ១៤៣)
យុត្តន្តិ ឥមមត្ថំ ជោតេតិ, “អលមរិយញ្ញាណទស្សនវិសេស” ត្ថិអាទិសុ (ម. និ.
១.៣២៨) បរិយត្តន្តិ។ យោ វេបិតត្តោតិអាទិសុ (សុ. និ. ២១៧) វិយ អត្ត-សន្នោ
សភាវបរិយាយោតិ តំ សព្ពំ ទស្សេន្តោ “យុត្តសភារោ” តិអាទិមាហ។
សណ្ឋាបេតុន្តិ សម្មា ឋបេតុំ, សម្មនេវ បរិត្តេតុន្តិ អត្តោ។

ឯវំ វិភជន្តោតិ ឯវំ វុត្តនយេន អត្តនោ ធនំ ចតុធាវិភជន្តោ វិភជនេហតុ
មិត្តានិ គន្ធាតិ សោឡស កល្យាណមិត្តានិ មេត្តាយ អជីរាបនេន បពន្ធាតិ។
តេនាហ “អភេន្តមាណនិ ឋបេតី” តិ។ កថំ បន វុត្តនយេន ចតុធា ភោគានំ
វិភជនេន មិត្តានិ គន្ធាតិ អាហ “យស្ស ហី” តិអាទិ។ តេនាហ ភគវា “ទទំ
មិត្តានិ គន្ធាតី” តិ (សំ. និ. ១.២៤៦)។ ភុញ្ញេយ្យាតិ ឧបភុញ្ញេយ្យ, ឧបយុញ្ញេយ្យ
ចាតិ អត្តោ។ សមណាព្រាហ្មណកបណាទ្ធិកាទីនំ ទានវសេន ចេវ
អធិវត្តនេវតាទីនំ បេតពលិវសេន, ម្ហាបិតាទីនំ វេតនវសេន ច វិនិយោគោបិ

ឧបយោគោ ឯវ។ តថា ហិ វក្ខតិ “ឥមេសុ បដា”តិអាទិ អាឈោ នាម ហេដ្ឋិមន្តេន
វយតោ ចតុគ្គណោ ឥច្ឆិតញោ, អញ្ញថា វយោ អវិច្ឆេនវសេន ន សន្តានេយ្យ,
និធមេយ្យ, កាដេយ្យ ច អសម្ពុតេតិ វុត្តំ “ឌីហិ កម្មំ បយោជយេ”តិ។ និធមត្វាតិ
និទហិត្វា, ភូមិគតំ កត្វាតិ អត្តោ។ រាជាធិវសេនាតិ អាទិ-សន្តេន
អគ្គិឧទកហោរុត្តិក្វាទិកេ សង្ក្ខណ្ហាតិ។ ញាបិតាទីនន្តិ អាទិ-សន្តេន
កុលាលរជកាទីនំ សង្កហោ។

ធម្មិសាបដិច្ឆាទនកណ្ហាវណ្ណា

២២២. ចត្វហិ ការណេហិតិ ន ធន្តគមនាទីហិ ចត្វហិ ការណេហិ។
អកុសលំ បហាយាតិ “ចត្តារោ កម្មកិលេសា”តិ វុត្តំ អកុសលញោ
អគតិគមនាកុសលញោ បដហិត្វា។ ធម្មា ការណេហិតិ សុរាចានាទីសុ
អាទីនវទស្សនសង្ខាតេហិ ធម្មា ការណេហិ។ សុរាចានានុយោកាទិភេទំ ធម្មំធំ
កោតានំ អចាយមុខំ វិនាសមុខំ វង្ខេត្វា។ សោឡស មិត្តានីតិ ឧបការាធិវសេន
ចត្តារោ, បមត្តវក្ខណាទិកិច្ចវិសេសវសេន បច្ចេកំ ចត្តារោ ចត្តារោ កត្វា
សោឡសវិធម កល្យាណមិត្តេ សេវន្តោ ភជន្តោ។ សត្តវាណិជ្ជាទិមិច្ឆាជីវំ
បហាយ ញាយេនេវ វត្តនតោ ធម្មិកេន អាជីវេន ជីវតិ។ នមស្សិតញាតិ
ឧបការាវសេន, គុណាវសេន ច នមស្សិតញា សព្វទា នតេន ហុត្វា វត្តិតញា។
ទិសា-សទ្ធស្ស អត្តោ ហេដ្ឋា វុត្តោ ឯវ។ អាគមនភយន្តិ តត្ថ សម្មា
អប្បដិបត្តិយា, មិច្ឆាបដិបត្តិយា ច ឧប្បជ្ឈនកអនត្តោ។ សោ ហិ ភាយន្តិ
ឯតស្មាតិ “ភយ”ន្តិ វុច្ចតិ។ យេន ការណេន មាតាបិតុអាទយោ
បុរត្តិមាទិភាវេន អបទិជ្ជា, តំ ទស្សេតុំ “បុព្វបការិតាយា”តិអាទិ វុត្តំ, តេន
អត្តសវិក្ខតាយ នេសំ បុរត្តិមាទិភាវេតិ ទស្សេតិ។ តថា ហិ មាតាបិតរោ
បុត្តានំ បុរត្តិមភាវេន តាវ ឧបការិតាវេន ទិស្សនតោ, អបទិស្សនតោ ច

បុរត្តិមា ធិសា។ អាចរិយា អន្តេវាសិកស្ស ធឹណភាវេន, ហិតាហិតំ
បតិកុសលភាវេន ធឹណារហតាយ ច វុត្តនយេន ធឹណា ធិសា។ ឥមីនា
នយេន “បច្ឆិមា ធិសា” តិអាធិសុ យថាវហំ អត្ថោ វេទិតញោ។ យរាវាសស្ស
ទុក្ខពហុលតាយ តេ តេ ច កិច្ចវិសេសា យថាឧប្បតិទុក្ខនិត្តរណត្ថាតិ វុត្តំ
“តេ តេ ទុក្ខវិសេសេ ឧត្តរតិ” តិ។ យស្មា ធាសកម្មករា សាមិកស្ស ចាធានំ
បយិរុចាសនវសេន ចេវ តទនុច្ឆិកកិច្ចសាធនវសេន ច យេតុយ្យេន
សន្តិការវេរា, តស្មា វុត្តំ “ចាទមូលេ បតិជ្ជានវសេនា” តិ។ គុណេហិតិ
ឧបរិភាវាវហេហិតិ គុណេហិតិ។ ឧបរិ បិតភាវេនាតិ សគ្គមគ្គេ មោក្ខមគ្គេ ច
បតិជ្ជិតភាវេន។

២៦៧. ភតោតិ ចោសិតោ, តំ បន ភរណំ ជាតកាលតោ បដ្ឋាយ
សុខបច្ឆយូបហារណេន ទុក្ខបច្ឆយាបហារណេន ច តេហិ បវត្តិតន្តិ ធស្សេតុ
“បញ្ចំ ចាយេត្វា” តិអាធិ វុត្តំ។ ជគ្គិតោតិ បដិជគ្គិតោ។ តេតិ មាតាបិតរោ។

មាតាបិតុនំ សន្តកំ ខេត្តាធិ អវិជានេត្វា រក្ខិតំ តេសំ បរម្បរាយ បិតិយា
ការណំ ហោតីតិ “តំ រក្ខត្តោ កុលវំសំ សណ្ឋាបេតិ នាមា” តិ វុត្តំ។
អធិករំសតោតិ “កុលប្បទេសាធិនា អត្តនា សទិសំ ឯកំ បុរិសំ យដេត្វា វា
គីវាយំ វា ហតេ វា ពន្ធមណិយំ វា ហារេតញ្ច” តិ ឯវំ អាធិនា
បវត្តអធិកបវេណិតោ។ ហារេត្វាតិ អបនេត្វា តំ កាហំ វិស្សជ្ជាបេត្វា។
មាតាបិតរោ តតោ កាហាតោវិវេចនេនេវ ហិ អាយតី តេសំ បរម្បរាហារិកា
សិយា។ ធិករំសេតិ ហិសាធិវិវតិយា ធិកេ រំសេ ធិកាយ បវេណិយំ។
វេបេន្តោតិ បតិជ្ជបេន្តោ។ សលាកកត្តាធិនិ អនុបច្ឆិនិត្វាតិ
សលាកកត្តធានាធិនិ អវិច្ឆិនិត្វា។

ឆាយដ្ឋំ បដិបជ្ជាមីតិ ឯត្ថ យស្មា ឆាយបដិលោកស្ស យោគ្យកាវេន
វត្តមានោយេវ ឆាយដ្ឋំ បដិបជ្ជតិ នាម, ន ឥតរោ, តស្មា តមត្ថំ ធនេស្សត្ថំ
“មាតាបិតរោ”តិអាទិ វុត្ថំ។ ធារកេតិ បុត្តេ។ វិនិច្ឆយំ បត្វាតិ “បុត្តស្ស
ចជីវស្សជ្ជន”ន្តិ ឯវំ អាគតំ វិនិច្ឆយំ អាគម្ម។ ឆាយដ្ឋំ បដិបជ្ជាមីតិ វុត្តន្តិ “ឆាយដ្ឋំ
បដិបជ្ជាមី” តិ ឥទំ ចតុត្ថំ វត្តនជ្ជានំ វុត្ថំ។ តេសន្តិ មាតាបិតុនំ។
តតិយទិវសតោ បដ្ឋាយាតិ មតទិវសតោ តតិយទិវសតោ បដ្ឋាយ។

ចាបតោ និវារណំ នាម អនាគតវិសយំ។ សម្មត្ថវត្ថុតោបិ ហិ និវារណំ
វីតិក្កមេ អនាគតេ ឯវ សិយា, ន វត្តមានេ។ និព្វត្តិតា បន ចាបកិរិយា
គរហណាមត្ថបដិការាតិ អាហា “កតម្យិ គរហន្តិ”តិ។ និវេសេន្តិ បតិជ្ឈបេន្តិ។
វុត្តប្បការា មាតាបិតរោ អនវជ្ជមេវ សិប្បំ សិក្ខាបេន្តិ វុត្ថំ
“មុទ្ធាគណនាទិសិប្ប”ន្តិ។ រូចាទិហីតិ អាទិ-សន្តេន ភោគបរិវារាទី សម្ពុត្តាតិ។
អនុរូបេនាតិ អនុច្ឆិកេន។

និច្ចក្ខតោ សមយោ អភិណ្ឌាករណកាលោ។ អភិណ្ឌតោ ហិ អយំ និច្ច-
សន្តោ “និច្ចបហំសិតោ និច្ចបហជ្ជោ”តិអាទិសុ វិយ។ យុត្តបត្តកាលោ ឯវ
សមយោ កាលសមយោ។ “ឧដ្ឋាយ សមុដ្ឋាយា”តិ ឥមិនាស្ស និច្ចមេវ ធានេ
តេសំ យុត្តបយុត្តតំ ធនេស្សតិ។ សិខាបបនំ ធារកកាលេ។ អាវាហាវិវាហំ
បុត្តជីត្វនំ យោព្ពនប្បត្តកាលេ។

តំ ភយំ យថា នាគច្ឆតិ, ឯវំ បិហិតា ហោតិ “បុរត្តិមា ទិសា”តិ វិភត្តិ
បរិណាមេត្វា យោជនា។ យថា បន តំ ភយំ អាគន្ធម្យ, យថា ច នាគន្ធម្យ,
តទុភយំ ធនេស្សត្ថំ “សចេ ហិ”តិអាទិ វុត្ថំ។ វិប្បដិបន្នាតិ “ភតោ នេ
ភរិស្សមី”តិអាទិនា ឧត្តសម្មាបដិបត្តិយា អការណេន ចេវ
តប្បដិបក្ខមិច្ឆាបដិបត្តិយា អការណេន ច វិប្បដិបន្នា បុត្តា អស្ស។ ឯតំ ភយន្តិ

ឯតំ “មាតាបិតុនំ អប្បតិរូចាតិ វិញ្ញនំ ករហិតព្ពតាកយំ, បរវាទកយ” ឆ្លើយ
ឯវមាទិ អាគច្ឆេយ្យ បុត្តសុ។ បុត្តានំ នាធុរូចាតិ ឯតុ “បុត្តាន” ឆ្លើយ ឯតំ កយំ
បុត្តានំ អាគច្ឆេយ្យាតិ ឯវំ ឥធាបិ អាធនេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពំ។ តាទិសានញ្ចិ
មាតាបិតុនំ បុត្តានំ ឱវាទានុសាសនិយោ ទានុំ សមត្ថកាលតោ បដ្ឋាយ តា
តេសំ ទាតព្ពា ឯវាតិ កត្វា តថា វុត្តំ។ បុត្តានញ្ចិ វសេនាយំ ទេសនា អនាគតា
សម្មាបដិបន្នេសុ ឧភោសុ អត្តនោ, មាតាបិតុនញ្ចិ វសេន ឧប្បជ្ឈនកតាយ សព្វំ
កយំ ន ហោតិ សម្មាបដិបន្នត្វា។ ឯវំ បដិបន្នត្វា ឯវំ បដិច្ចន្ទា ហោតិ តត្ថ
កាតព្ពបដិសន្តារស្ស សម្មទេវ កតត្វា។ ខេមាតិ អនុបទ្ទវា។
យថាវុត្តសម្មាបដិបត្តិយា អករណោន ហិ ឧប្បជ្ឈនកឧបទ្ទវា ករណោន ន
ហោន្តិតិ។

“នខោតេ” តិ អាទិនា វុត្តោ សង្កឹតិ អនាវុទ្ធោ ភកវតា តទា តស្ស វុត្តោ
បរម្បរាគតោ អត្តោ វេទិតព្ពោ។ តេនាហ “ភកវា សិដ្ឋាលកំ ឯតទរោចា” តិ។
អយញ្ចិតិ ឯតុ ហិ-សន្នោ អវជារណោ។ តថា ហិ “នោ អញ្ញា” តិ អញ្ញទិសំ
និវត្តិតិ។

២៦៨. អាចរិយំ ទូរតោវ ទិស្វា ឧដ្ឋានវចនេនេវ តស្ស
បច្ចុគ្គមនាទិសាមីចិកិរិយា អវុត្តសិទ្ធាតិ តំ ទស្សន្តោ “បច្ចុគ្គមនំ
កត្វា” តិ អាទិមាហា។ ឧបដ្ឋានេនាតិ បយិរូចាសនេន។
តិក្ខុត្ថំ ឧបដ្ឋានកមនេនាតិ ចាតោ, មជ្ឈន្តិកេ, សាយន្តិ តីសុ កាលេសុ
ឧបដ្ឋានត្ថំ ឧបកមនេន។ សិប្បគ្គហណាត្ថំ បន ឧបកមនំ ឧបដ្ឋានន្តោកដំ
បយោជនវសេន កមនភាវតោតិ អាហា “សិប្បគ្គហណា... បេ... ហោតិ” តិ។
សោតុំ ឥន្ទា សុស្សសា, សា បន អាចរិយេ សិក្ខិតព្ពសិក្ខេ ច អាទរការវបុត្តិកា
ឥន្ទិតព្ពា “អទ្ធា ឥមិនា សិប្បន សិក្ខិតេន ឯវុបំបុណំ បដិលភិស្សមី” តិ។

តថាភូតញ្ច តំ សវនំ សទ្ធាបុព្ពង្គមំ ហោតីតិ អាហា “សទ្ធមហិត្វា សវនេនា”តិ។
វុត្តមេវត្ថំ ព្យតិរេកវសេន ធស្សេតុំ “អសទ្ធមហិត្វា...បេ... នាធិគច្ឆតិ”តិ វុត្តំ។
តស្មា តស្សត្ថោ វុត្តបដិបក្ខនយេន វេទិតញ្ចោ។ យំ សន្ធាយ
“អវសេសខុទ្ទកចារិចរិយាយា”តិ វុត្តំ, តំ វិភជនំ អនវសេសតោ ធស្សេតុំ
“អន្តេវាសិកេន ហិ”តិអាទិ វុត្តំ។ បច្ចុបដ្ឋានាធិនីតិ អាទិ-សន្តេន
អាសនបញ្ញាបនំ ពីជនន្តិ វេរមាទី សង្កណ្ឌាតិ។ អន្តេវាសិកវត្ថុន្តិ អន្តេវាសិកេន
អាចរិយម្ហិ សម្មាវត្ថិតព្ភវត្ថំ។ សិប្បបដិគ្គហណោនាតិ សិប្បគន្ធស្ស សក្កច្ចំ
ឧគ្គហណោន។ តស្ស ហិ សុដ្ឋ ឧគ្គហណោន តទនុសារេនស្ស បយោគោបិ
សម្មនេវ ឧគ្គហិតោ ហោតីតិ។ តេនាហា “ថោកំ គហេត្វា”តិអាទិ។

សុវិនីតំ វិនេន្តីតិ ឥធម អាចារីនយោ អធិប្បតោ។ សិប្បស្មី បន
សិក្ខាបនិវេនយោ “សុគ្គហិតំ គាហាបេន្តី”តិ ឥមិនាវ សង្កហិតោតិ វុត្តំ “វរំ តេ
និសីទិតព្ភ”តិអាទិ។ អាចរិយា ហិ នាម អន្តេវាសិកេ ន ទិដ្ឋធម្មិកេ វរំ វិនេន្តិ, អប
ខោ សម្បរាយិកេបីតិ អាហា “ចាបមិត្តា វន្តេតព្ភា”តិ។ សិប្បគន្ធស្ស ឧគ្គណ្ឌានំ
នាម យាវនេវ បយោគសម្មាទនត្ថន្តិ អាហា “បយោគំ ធស្សេត្វា
គណ្ហាបេន្តី”តិ។ មិត្តាមច្ឆេស្វតិ អត្តនោ មិត្តាមច្ឆេសុ។ បដិយាទេន្តីតិ
បរិគ្គហេត្វា នំ មមត្តវសេន បដិយាទេន្តី។ “អយំ អម្ហាកំ
អន្តេវាសិកោ”តិអាទិនា ហិ អត្តនោ បរិគ្គហិតទស្សនមុខេន ចេវ
“ពហុស្សតោ”តិអាទិនា តស្ស គុណាបរិគ្គណ្ឌានមុខេ ច តំ តេសំ បដិយាទេន្តី។
សព្ពទិសាសុ រក្ខំ ករោន្តិ ចាតុទ្ធិសភាវសម្មាទនេនស្ស សព្ពត្ថ
សុខជីវិតាវសាធនតោ។ តេនាហា “ឧគ្គហិតសិប្បា ហិ”តិអាទិ។ សត្តានញ្ចិ
ធុរិធា សរីររក្ខា អព្ពន្ធរបរិស្សយបដិយាតេន, ពាហិរបរិស្សយបដិយាតេន ច។
តត្ថ អព្ពន្ធរបរិស្សយោ ខុប្បិចាសាទិកេនោ, សោ លាភសិទ្ធិយា បដិហញ្ញាតិ
តាយ តជ្ជាបរិហារសរិធានតោ។ ពាហិរបរិស្សយោ

ហោរាអមនុស្សទិហេតុកោ, សោវិជ្ជាសិទ្ធិយា បដិហោតិ តាយ
តជ្ជាបរិហារសំវិធានតោ។ តេន វុត្ថំ “យំ យំ ទិស” ត្ថិអាទិ។

បុព្វេ “ឧត្តហិតសិប្បា បី” តិអាទិនា សិប្បសិក្ខាបនេនេវ លាភុប្បត្តិយា
ទិសាសុ បរិត្តាលាករណំ ទស្សិតំ, ឥទានិ “យំ វា សោ” តិអាទិនា តស្ស
ឧត្តហិតសិប្បស្ស និប្បត្តិវសេន គុណកិត្តនមុខេន បគ្គណ្ណានេនបិ
លាភុប្បត្តិយាតិ អយមេតេសំ វិកប្បានំ ភេនោ។ សេសន្តិ “បដិច្ចដ្ឋា
ហោតិ” តិអាទិកំ ចាឡិអាគតំ, “ឯវញ្ច បន វត្វា” តិអាទិកំ អដ្ឋកថាគតញ្ច។
ឯត្ថាតិ ឯតស្មី ទុតិយទិសាវាវេ។ បុរិមនយេនេវាតិ បុព្វេ បឋមទិសាវាវេ
វុត្ថនយេនេវ។

២៦៩. សម្មាសម្ពុទ្ធិនាម សម្មាវនា, សា បន អត្ថចរិយាលក្ខណា ច
ទានលក្ខណា ច ចតុត្ថបញ្ចមជ្ឈានេហេវ សង្កហិតាតិ បិយវចនលក្ខណំ តំ
ទស្សេតុំ “សម្មាវិតកថាកថនេនា” តិ វុត្ថំ។ វិតតមាននា វិមាននា, ន វិមាននា
អវិមាននា, វិមាននាយ អករណំ។ តេនាហ “យថា
ទាសកម្មករាទយោ” តិអាទិ។ សាមិកេន ហិ វិមានិតានំ ឥត្ថំនំ សញ្ញោ បរិជនោ
វិមាទេតិយេវ។ បរិចរន្តោតិ ឥន្ទ្រិយានិ បរិចរន្តោ។ តំ អតិចរតិ នាម តំ អត្ថនោ
គិហិនំ អតិមញ្ញិត្វា អគណោត្វា វុត្ថនតោ។ ឥស្សរិយវោស្សគ្គេនាតិ ឯត្ថ
យាទិសោ ឥស្សរិយវោស្សគ្គោ គិហិនិយា អនុច្ឆរិកោ, តំ ទស្សេន្តោ “ភត្តគេហោ
វិស្សជ្ជេ” តិ អាហា។ គេហោ ឯវ ឋត្វា វិចារេតព្ពម្បិ ហិ កសិវាលិដ្ឋាទិកម្មំ
កុលិត្តិយា ភារោ ន ហោតិ, សាមិកស្សេវ ភារោ, តតោ អាគតសាបតេយ្យំ
បន តាយ សុគុត្ថំ កត្វា ឋបេតព្ពំ ហោតិ។ “សព្វំ ឥស្សរិយំ វិស្សជ្ជំ នាម
ហោតិ” តិ ឯតា មញ្ញិត្តិ អធិប្បាយោ។ ឥត្ថិយោ នាម បុត្តលាភេនវិយ

មហាគ្រូវិបុលាលង្ការលាភេនបិ ន សន្តស្សន្តេវាតិ តាសំ តោសនំ
អលង្ការធានន្តិ អាហា “អត្ថនោ វិកវានុបេនា” តិ។

កុលិត្តិយា សំវិហិតព្ពកម្មន្តា នាម អាហារសម្មាទនិចារប្បការាតិ អាហា
“យាគុកត្ថបធនកាលាទីនី” តិអាទិ។ សម្មាទនាទីហិ យថាវហំ បិយវេចនេហិ
ចេវ កោជននាទីហិ ច បហេណាកបេសនាទីហិ អញ្ញតោ, តត្ថេវ វា
ឧប្បន្នស្ស បណ្ណាការស្ស ធលាទីវសាទីសុ បេសេតព្ពបិយភណ្ឌាហិ ច
សង្កហិតបរិជនា។ គេហសាមិនិយា អន្តោគេហជនោ និច្ចំ សង្កហិតោ ឯវាតិ
វុត្តំ “ឥធ បរិជនោ នាម... បេ... ញាតិជនោ” តិ។ អាកតធនន្តិ ពាហិរតោ
អន្តោគេហំ បវេសិតធនំ។ គិហិនិយា នាម បឋមំ អាហារសម្មាទនេ កោសល្លំ
ឥច្ឆិតព្ពំ, តត្ថ ច យុត្តបយុត្តតា, តតោ សាមិកស្ស ឥត្តិជនាយត្ថេសុ
កិច្ចាកិច្ចេសុ, តតោ បុត្តានំ បរិជនស្ស កាតព្ពកិច្ចេសូតិ អាហា
“យាគុកត្ថសម្មាទនាទីសូ” តិអាទិ។ “និក្កោសដ្ឋា” តិ វត្ថា តមេវ និក្កោសដ្ឋតំ
ព្យតិរេកតោ, អន្ទយតោ ច វិកាវេតុំ “យថា” តិអាទិ វុត្តំ។ ឥធាតិ ឥមស្មី
តតិយទិសាវារេ។ បុរិមនយេនេវាតិ បឋមទិសាវារេ វុត្តនយេនេវ។ ឥតិ ភគវា
“បច្ឆិមា ទិសា បុត្តនារា” តិ ឧទ្ទិសិត្វាបិ ធារវេសេនេវ បច្ឆិមំ ទិសំ វិស្សន្ទេសិ, ន
បុត្តវេសេន។ កស្មា? បុត្តា ហិ ធារកកាលេ អត្ថនោ មាតុ អនុគ្គណ្ឌានេនេវ
អនុគ្គហិតា ហោន្តិ អនុកម្មិតា, វិញ្ញតំ បត្តកាលេ បនយថា តេបិ តនា
អនុគ្គហេតព្ពា, ស្វាយំ វិចិ “ចាចា និវារេន្តិ” តិអាទិនា បឋមទិសាវារេ ទស្សិតោ
ឯវាតិ កី បុនវិស្សន្ទនេនាតិ។ ធានាទិសង្កហិត្វាវុត្ថេសុ យំ វត្ថព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា
វុត្ថមេវាតិ។

២៧០. ចត្តារិបិ ហនានិ លង្កិត្វា បញ្ចមមេវ ហនំ វិវិតុំ
“អវិសំវាទនតាយា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យស្ស យស្ស នាមំ គណ្ណាតិ តិ

សហាយោ អត្ថិកកាវេន យស្ស យស្ស វត្ថុនោ នាមំ កថេតិ។ អវិសំវាទេត្វាតិ
ឯត្ថ ធុរិធំ អវិសំវាទនំ វាចាយ, បយោគេន ចាតិ តំ ធុរិធម្ម្យ ទស្សេតុំ
“ឥទម្បី”តិអាទិ វុត្ថំ។ “នាទេនា”តិ ច ឥទំ និទស្សនមត្ថំ ទដ្ឋព្ពំ
ឥតរសផ្កហវត្ថុវសេនបិ អវិសំវាទេត្វា សផ្កណ្ណានស្ស លព្ពនតោ, ឥច្ឆិតព្ពនតោ
ច។ អបរា បច្ឆិមា បជា អបរបជា, អបរាបរំ ឧប្បន្នា វា បជា អបរបជា។
បដិបូជនា នាម មមាយនា, សក្ការកិរិយា ចាតិ តទុកយំ ទស្សេតុំ
“កេលាយន្តី”តិអាទិ វុត្ថំ។ មមាយន្តីតិ មមត្ថំ ករោន្តិ។

២៧០. យថាពលំ កម្មន្តសំវិទានេនាតិ ទាសកម្មករាទំ យថាពលំ
ពលានុរូបំ តេសំ តេសំ កម្មន្តានំ សំវិទហនេន វិចារណោន, កាវាបនេនាតិ
អត្តោ។ តេនាហ “ទហវេហី”តិអាទិ។ ភត្តវេតនានុប្បទានេនាតិ តស្ស តស្ស
ទាសកម្មករស្ស អនុរូបំ ភត្តស្ស, វេតនស្ស ច បទានេន។ តេនេវាហ “អយំ
ខុទ្ទកបុត្តោ”តិអាទិ។ ភេសន្នាទីនីតិ អាទិ-សទ្ទេន សប្បាយាហារវសនដ្ឋានាទី
សផ្កណ្ណាតិ។ សាតកាវោ ឯវ រសានំ អច្ឆរិយតាតិ អាហ “អច្ឆរិយេ
មធុរសេ”តិ។ តេសន្តិ ទាសកម្មករាទំ។ វោស្សន្ននេនាតិ កម្មករណតោ
វិស្សន្ននេន។ វេលំ ព្រាត្វាតិ “បហារាវសេសោ, ឧបឡបហារាវសេសោ វា
ទិវសោ”តិ វេលំ ជានិត្វា។ យោ កោចិ មហុស្សវោ ធលោកា នាម។ កត្តិកុស្សវោ,
ជក្កុណុស្សវោតិ ឯវំ នក្ខត្តសល្លក្ខិតោ មហុស្សវោ នក្ខត្តំ។ បុព្ពដ្ឋាយិតា,
បច្ឆានិចាតិតា ច មហាសុទស្សនេ វុត្តា ឯវាតិ ឥធម អនាមជ្ជា។

ទិន្នាទាយិនោតិ បុព្ពបទាវទារណាវសេន សាវទារណាវចនន្តិ អវទារណោន
និវត្តិតំ ទស្សេតុំ “ចោវកាយ កិញ្ចិ អគ្គហេត្វា”តិ វុត្ថំ។ តេនាហ “សាមិកេហិ
ទិន្នស្សេវ អាទាយិនោ”តិ។ ន មយំ កិញ្ចិ លភាមាតិ អនុជ្ឈាយិតាតិ
បដិសេធទ្វយេន តេហិ លទ្ធព្ពស្ស លាភំ ទស្សេតិ។ “កី ឯតស្ស កម្មេន

កតេនាតិ អនុជ្ឈាយិត្វា"តិ ឥទំ តុដ្ឋហនយតាយ ការណនស្សនំ
បដិបក្ខន្ធវិការតោ។ តុដ្ឋហនយតានស្សនម្បិ កម្មស្ស សុកតការតាយ
ការណនស្សនំ។ កិត្តិ ឯវ វណ្ណោ កិត្តិវណ្ណោ, តំ កិត្តិវណ្ណំ គុណកថំ ហរន្តិ, តំ
តំ ទិសំ ឧបាហរន្តិ កិត្តិវណ្ណាហរា។ តថា តថា កិត្តតត្ថតោ ហិ កិត្តិ,
គុណោ, តេសំ វណ្ណនំ កថនំ វណ្ណោ។ តេនាហ "គុណកថាហរកា"តិ។

២៧២. ការណភូតា មេត្តា ឯតេសំ អត្ថិតិ មេត្តានិ, កាយកម្មាទីនិ។ យានិ
បន តានិ យថា យថា ច សម្ពវន្តិ, តំ ទស្សេតុំ "តត្ថា"តិ អាទិ វុត្ថំ។
"វិហារគមន"ន្តិ អាទិសុ "មេត្តចិត្តំ បច្ចុបដ្ឋាបេត្វា"តិ បទំ អាហរិត្វា
យោជេតត្ថំ។ អនាវជន្វារតាយាតិ ឯត្ថ ទ្វារំ នាម អលោកដ្ឋាសយតា ទានស្ស
មុខការតោ។ តស្ស សតោ ទេយ្យធម្មស្ស ទាតុកាមតា អនាវជតា ឯវត្ថិ
យរមាវសន្តោ កុលបុត្តោ គេហទ្វារេ បិហិតេបិ អនាវជន្វារេ ឯវ, អញ្ញថា
អបិហិតេបិ យរទ្វារេ អាវជន្វារេ ឯវតិ។ តេន វុត្ថំ "តត្ថា"តិ អាទិ វិវិត្វាបិ
វសន្តោតិ វចនសេសោ។ បិទហិត្វាបិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ "សីលវន្តេសូ"តិ
ឥទំ បដិគ្គាហកតោ ទក្ខិណវិសុទ្ធិទស្សនត្ថំ វុត្ថំ។ ករុណាខេត្តេបិ ទានេន
អនាវជន្វារតា ឯវ។ "សន្តញ្ញោវា"តិ ឥមិនា អសន្តំ នត្តិវចនំ បុច្ឆិតបដិវចនំ វិយ
ឥច្ឆិតត្ថំ ឯវតិ ទស្សេតិ វិញ្ញនំ អត្ថិកានំ ចិត្តមន្តវករណតោ។ "បុរេភត្ថំ
បរិភុត្តិតត្ថក"ន្តិ ឥទំ យាវកាលិកេ ឯវ អាមិសការស្ស និរុទ្ធិតាយ វុត្ថំ។

"សព្វេ សត្តា"តិ ឥទំ តេសំ សមណាព្រាហ្មណានំ
អដ្ឋាសយសម្បត្តិទស្សនំ បក្ខតាភារីធិបនតោ, ឌីធិសោ ជរណាយបិ
មេត្តាភាវនាយ លព្ពនតោ។ យាយ កុសលាភិវឌ្ឍិអាកម្មាយ តេសំ
ឧបដ្ឋាកានំ, តថា នេសំ គេហបរិសនំ, តំ សន្ធាយាហ "បរិសន្តាបិ កល្យាណេន
ចេតសា អនុកម្មន្តិ នាមា"តិ។ សុតស្ស បរិយោទាបនំ នាម តស្ស យាថាវតោ

អត្ថំ វិការេត្វា វិចិត្តិក្កាតមវិធមនេន វិសោធនន្តិ អាហា “អត្ថំ កថេត្វា កត្ថំ
វិនោទេន្តិ” តិ។ សវនំ នាម ធម្មស្ស យាវនេវ សម្មាបដិបជ្ជនាយ អសតិ តស្មី
តស្ស និរត្តកការតោ, តស្មា សុតស្ស បរិយោទាបនំ នាម សម្មាបដិបជ្ជាបនន្តិ
អាហា “តថត្ថាយ វា បដិបជ្ជាបេន្តិ” តិ។

២៧៣. អលមត្តោតិ សមត្ថសភារោ, សោ ច អត្តតោ សមត្តោ វាវាតិ
“អការំ អជ្ឈាវសនសមត្តោ” តិ វុត្ថំ។ ទិសានមស្សនដ្ឋានេតិ យថាវុត្ថទិសានំ
បច្ចុបដ្ឋានសញ្ញតេ នមស្សនការណោ។ បណ្ឌិតោ ហុត្វា កុសលោ ធរកោ
លភតេ យសន្តិ យោជនា។ សណ្ឋាគុណយោគតោ សណ្ឋោ, សណ្ឋាគុណោតិ
បនេត្ត សុខុមនិបុណបញ្ញា, មុទុវាចាតិ ធស្សន្តោ “សុខុម... បេ... ភណានេន
វា” តិ វុត្ថំ។ ទិសានមស្សនដ្ឋានេតិ យេន ញាណេន យថាវុត្តា ន ទិសា
វុត្តនយេន បដិបជ្ជន្តោ នមស្សតិ នាម, តំ ញាណំ ទិសានមស្សនដ្ឋានំ, តេន
បដិកានវា។ តេន ហិ តំតំកិច្ចយុត្តបត្តវសេន បដិបជ្ជន្តោ ឥធន “បដិកានវា” តិ
វុត្តោ។ និវាតវុត្តិ តិ បណិចាតសីលោ។ អត្តទ្វោតិ ន ថទ្វោ ថម្ពរហិតោតិ
ចិត្តស្ស ឧទុមាតលក្ខណេន ថម្ពិតការេន វិវហិតោ។ ឧដ្ឋានវីរយសម្បន្នោតិ
កាយិកេន វីរយេន សមន្នាគតោ។ និរន្តរករណាវសេនាតិ អារទ្ធស្ស កម្មស្ស
សតតការិការវសេន។ ហំនុប្បត្តិយា បញ្ញាយាតិ តស្មី តស្មី អត្តកិច្ចេ ឧបដ្ឋិតេ
ហំនសោ តដ្ឋិណោ វា ឧប្បជ្ជនកបញ្ញាយ។

សង្កហករោតិ យថាវហំ សត្តានំ សង្កណ្ឌនកោ។ មិត្តករោតិ
មិត្តការករោ, សោ បន អត្តតោ មិត្តេ បរិយេសនកោ នាម ហោតិ តិ វុត្ថំ
“មិត្តកវេសនោ” តិ។ យថាវុត្ថំ វំទំ វំចនំ ជាតាតិ វំទញ្ញតិ អាហា “បុព្វការីនា
វុត្តវចនំ ជាតាតិ” តិ។ ឥនានិ តមេវត្ថំ សង្ខេបេន វុត្ថំ វិត្តារវសេន ធស្សេតុ
“សហាយកស្សា” តិអាទិ វុត្ថំ។ បុព្វេ យថាបវត្តាយ វាចាយ ជាននេ វំទញ្ញតំ

ឧស្សេត្វា ឥនាទិ អាការសល្លក្ខណោ អប្បវត្តាយ វាចាយ ជាននេបិ វេទញ្ញតំ
ឧស្សេត្តំ “អបិចា”តិអាទិ វុត្តំ។ “យេន យេន វា បនា”តិអាទិនា វចនីយត្ថតំ
វេទញ្ញ-សទ្ធស្ស ឧស្សេតិ។ នេតាតិ យថាធិប្បតមត្ថំ បច្ចក្ខតោ ចាបេតា។
តេនាហ “តំ តមត្ថំ ឧស្សេន្តោ បញ្ញាយ នេតា”តិ។ នេតិ តំ តមត្ថន្តិ អានេត្វា
សម្ពន្ធោ។ បុនប្បុនំ នេតិ តិ អនុ អនុ នេតិ, តំ តមត្ថន្តិ អានេត្វា យោជនា។

តស្មី តស្មីន្តិ តស្មី តស្មី ធានាទិហិ សង្គហេហិ សង្គហេតព្វេ បុគ្គលេ។
អាណិយាតិ អក្ខស័សគតាយ អាណិយា។ យាយតោតិ គប្បតោ។
បុគ្គការណាតិ បុគ្គនិមិត្តំ។ បុគ្គហេតុកញ្ជិ បុត្តន កត្តព្វំ មានំ វា បូជំ វា។

ឧបយោគវចនេតិ ឧបយោគត្ថេ។ វុច្ចតិ តិ វចនំ, អត្ថោ។ ឧបយោគវចនេ វា
វត្ថព្វេ។ បច្ចត្ថន្តិ បច្ចត្ថវចនំ។ សម្មា បេក្ខន្តិ តិ សម្មនេវ កាតព្វេ បេក្ខន្តិ។
បសំសនីយាតិ បសំសិតញ្ជា។ ភវន្តិ ឯតេ សង្គហេតព្វេ តត្ថ បុគ្គលេ យថាវហំ
បវត្ថន្តាតិ អធិប្បាយោ។

២៧៤. “ឥតិ ភគវា”តិអាទិ និគមនំ។ យា ទិសាតិ យា
មាតាបិតុអាទិលក្ខណា បុរត្ថិមាទិទិសា។ នមស្សាតិ នមស្សេយ្យាសីតិ អត្ថោ
“យថា កថំ បនា”តិអាទិកាយ គហបតិបុត្តស្ស បុច្ឆាយ វសេន ទេសនាយ
អារទ្ធត្តា “បុច្ឆាយ វត្ថា”តិ វុត្តំ។ អកថិតំ នត្ថិ គិហិហិ កត្តព្វកម្ម
អប្បមាទបដិបត្តិយា អនវសេសតោ កថិតត្តា។ មាតាបិតុអាទិសុ ហិ តេហិ ប
បដិបត្តិតព្វបដិបត្តិយា និវសេសតោ កថនេនេវ រាជាទិសុបិ បដិបត្តិតព្វវិធី
អត្ថតោ កថិតោ ឯវ ហោតិ តិ។ គិហិនោ វិនីយន្តិ, វិនយំ ឧបេន្តិ ឯតេនាតិ
គិហិវិនយោ។ យថានុសិដ្ឋន្តិ យថា ឥធ សត្តារា អនុសិដ្ឋំ គិហិចារិត្តំ, តថា តេន
បកាវេន តំ អវិរាជេត្វា។ បដិបត្តិមានស្ស វុទ្ធិយេវ ចាជិកត្ថាតិ
ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កបរមត្ថេហិ វុទ្ធិយេវ ឥច្ឆិតញ្ជា អវស្សម្ហាវិនិតិ។

សិទ្ធិលក្ខណៈសុត្តន្តបិដក លីនត្ថប្បកាសនា។

៩. អាជានាជិយសុត្តន្តបិដក

បឋមកាលាវរណ្ណនា

២៧៥. “ចតុទ្ទិសំ រក្ខំ ឋបេត្វា” តិ ឥទំ ទ្វីសុ ឋានេសុ ចតុសុ ទិសាសុ ឋបិតំ
រក្ខំ សន្ធាយ វុត្តន្តិ តទុកយំ ទស្សេតុំ “អសុរសេនាយា” តិ អាទិ វុត្តំ។ អត្ថនោ ហិ
អធិការេ, អត្ថនោ រក្ខាយ ច អប្បមជ្ឈនេន តេសំ ឥទំ ទ្វីសុ ឋានេសុ ចតុសុ
ទិសាសុ អារក្ខជ្ជបនំ។ យញ្ញិ តំ អសុរសេនាយ បដិសេធនត្ថំ ទេវបុរេ ចតុសុ
ទិសាសុ សក្កស្ស ទេវានមិទ្ធស្ស អារក្ខជ្ជបនំ, តំ អត្ថនោ អធិការេ អប្បមជ្ឈនំ។
យំ បន ទេសំ ភគវតោ សន្តិកំ ឧបសម្ព័នេន ចតុសុ ទិសាសុ អារក្ខជ្ជបនំ, តំ
អត្ថនោ កតា រក្ខាយ អប្បមជ្ឈនំ។ តេន វុត្តំ “អសុរសេនាយ
និវរណត្ថ” តិ អាទិ។ ចាឡិយំ ចតុទ្ទិសន្តិ ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ ភុម្មវសេន
តទត្ថំ ទស្សេន្តោ “ចតុសុ ទិសាសុ” តិ អាហា។ អារក្ខំ ឋបេត្វា តិ
វេស្សវណ្ណានយោ ចត្តារោ មហារាជានោ អត្ថនោ អត្ថនោ រក្ខិតព្ពទិសាសុ អារក្ខំ
ឋបេត្វា គុត្តិ សម្មទេវវិទហិត្វា។ ពលគុម្ពំ ឋបេត្វា តិ
យក្ខសេនាទិសេនាពលសម្ពហំ ឋបេត្វា។ ឱវរណំ ឋបេត្វា តិ
បដិបក្ខនិសេធនសមត្ថំ អារវរណំ ឋបេត្វា។ ឥតិ តិហិ បទេហិ យថា ក្កមំ
បច្ឆេកំ ទេវនគរទ្វារស្ស អន្តោ, ទ្វារសមីបេ, ទ្វារតោ ពហិ, ទិសារក្ខារវសនោ តិ
តិវិជាយ រក្ខាយ ឋបិតកាវោ វា ធិបិតោ។ តេនាហ “ឯវំ សក្កស្ស... បេ...
កត្វា” តិ។ សត្ត ពុទ្ធេ អារត្តា តិ ឯត្ត សត្តេវ ពុទ្ធេ អារត្ត បរិពន្ធនការណំ
មហាបទានដីកាយំ (ធិ. និ. ដី. ២. ១២) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ធម្មអាណន្តិ
ធម្មមយំ អាណំ, សត្ត ធម្មចក្កន្តិ អត្តោ។ “បរិសតោ ពាហិរកាវោ,

អសម្ពោគោ"តិ ឯវមាទី ឥនត្តិទញ្ចវិវដ្ឋនករណំ ករិស្សរមាតិ។ សាវនន្តិ
ចតុន្ទម្បិ បរិសានំ តិក្ខុត្ថំ បរិវារេន អនុសាវនំ, យថា សក្កោ ទេវានមិន្ទោ
អសុរសេនាយ និវារណាត្ថំ ចតុសុ ទិសាសុ អារក្ខំ ឋបាបេតិ, ឯវំ
មហារាជាធាបិ តាទិសេ កិច្ចវិសេសេ អត្ថនោ អារក្ខំ ឋបេន្តិ។ ឥមេសម្បិ ហិ
តតោ សាសន្តំ សប្បជិកយន្តិ។ តេន វុត្ថំ "អត្ថនោបិ"តិអាទិ។

អភិក្កន្តាតិ អភិក្កន្តា, វិគតាតិ អត្ថោតិ អាហា "ខយេ ទិស្សតិ"តិ។ តេនេវ
ហិ "និក្ខន្តោ បឋមោ យាមោ"តិ អនន្តរំ វុត្ថំ។ អភិក្កន្តតរោតិ អភិវិយ
កន្តតរោ។ តាទិសោ ច សុន្តរោ ភទ្ទកោ ឆាម ហោតីតិ អាហា "សុន្តរេ
ទិស្សតិ"តិ។

កោតិ ទេវនាគយក្ខតន្ទញ្ចាទីសុ កោ កតមោ។ មេតិ មម។ ចាទានីតិ
ចាទេ។ ឥទ្ធិយាតិ ឥមាយ ឯវរូចាយ ទេវិទ្ធិយា។ "យសសា"តិ ឥមិនា ឯទិសេន
បរិវារេន, បរិច្ឆេទេន ច។ ជលន្តិវិជ្ជោតមាធា។ អភិក្កន្តនាតិ អភិវិយ កន្តេន
កមនីយេន អភិរូបេន។ វណ្ណានាតិ សរីរវណ្ណានិកាយ។ សញ្ញា ឱកាសយំ ទិសាតិ
ទសបិ ទិសា បកាសេន្តោ ចន្ទោវិយ, សូរិយោវិយ ច ឯកោភាសំ ឯកាលោកំ
ករោន្តោតិ កាថាយ អត្ថោ។ អភិរូបេតិ ឧទ្យាររូបេ សម្បន្នរូបេ។
អព្ពនុមោទនេតិ សម្បហំសនេ។ ឥធនាតិ "អភិក្កន្តាយ វត្តិយា"តិ ឯតស្មី
បទេ។ តេនាតិ ខយេបរិយាយត្តា។

រូចាយតនាទីស្វតិ អាទិ-សទ្ធនេន អក្ខរាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋត្តោ។
សុវណ្ណាវណ្ណាតិ សុវណ្ណាច្ឆរីតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហា "ធិរិយ"ន្តិ។ តថា ហិ
វុត្ថំ "កញ្ចានសន្និភត្តចោ"តិ (ធិ. និ. ២.៣៥; ៣.២០០, ២០៨; ម. និ. ២.៣៨៦)
សញ្ញាតិ សង្កន្តិកា។ វណ្ណាតិ គុណវណ្ណានាតិ អាហា "ជុតិយ"ន្តិ, ថោមនាយន្តិ
អត្ថោ។ កុលវគ្គតិ ខត្តិយាទិកុលកោដ្ឋាសេ។ តត្ថ "អន្តោ

វិប្បសន្នោ"តិអាទិនា វណ្ណិតត្ថជ្ជន វណ្ណោ, ធិវិ វណ្ណនជ្ជន វណ្ណោ, ធុតិ។
អភិត្តវនជ្ជន វណ្ណោ, ធុតិ, អញ្ញមញ្ញំ អសង្ករតោ វណ្ណិតត្ថតោ ឋបេតត្ថតោ
វណ្ណោ, ខត្តិយាទិកុលវគ្គោ។ វណ្ណិយតិ ញាបិយតិ ឯតេនាតិ វណ្ណោ, ញាបកំ
ការណំ។ វណ្ណនតោ ជូលវស្សាទិកាវេន ឧបជ្ជានតោ វណ្ណោ, សណ្ឋានំ។
“មហន្តំ ខុទ្ទកំ, មជ្ឈិម”ន្តិ វណ្ណិតត្ថតោ បមាណាតត្ថតោ វណ្ណោ, បមាណំ។
វណ្ណិយតិ ចក្កនាវិរិយតីតិ វណ្ណោ, រូបាយតនន្តិ ឯវំ តស្មី តស្មី អត្ថ វណ្ណា-
សទ្ធស្ស បវត្តិ វេទិតញា។ សោតិ វណ្ណាសន្នោ។ ធិវិយំ ទដ្ឋញោ រូបាយតនេ
គយ្ហមានស្ស ធិមុខេនេវ គហេតត្ថតោ។ “ធិគតា បន វណ្ណាធាតុ ឯវំ
សុវណ្ណាវណ្ណាតិ ឯត្ថ វណ្ណាគ្គហណោន គហិតា”តិ អបវេ។

កេវលបរិបុណ្ណន្តិ ឯកទេសម្បិ អសេសេត្វា និវសេសតោវ បរិបុណ្ណន្តិ
អយមេត្ថ អត្តោតិ អាហ “អនវសេសតាអត្តោ”តិ។ កេវលកប្បាតិ កប្ប-
សន្នោ និបាតោ បទបូរណមត្តំ, កេវលំ ឥច្ឆេវ អត្តោ។ កេវល-សន្នោ
ពហុលវាជីតិ អាហ “យេភុយ្យតាអត្តោ”តិ។ កេចិ បន “ព្យាសកំ អសមត្តា
កេវលកប្បា”តិ វនន្តិ។ ឯវំ សតិ អនវសេសតោ ឯវំ កេវល-សទ្ធតោ សិយា,
អនត្ថន្តវេន បន កប្ប-សន្នោន បនវឌ្ឍនំ កតំ កេវលមេវ កេវលកប្បន្តិ។ អថ
វា កប្បនិយតា, បញ្ញាបេតត្ថតោ កេវលកប្បា។ អព្យាមិស្សតាវិជាតិយេន
អសង្ករា សុទ្ធតា។ អនតិវេកតា តំបរមតាវិសេសាការោ។ កេវលកប្បន្តិ
កេវលំ ទដ្ឋន្តំ កត្វាតិ អត្តោ។ កេវលំ វុច្ចតិ និព្វានំ សព្វសង្ខតវិវិត្តត្តា។ តំ
ឯតស្ស អធិគតំ អត្ថីតិ កេវលី, សច្ចិកតនិរោធា ឌីណាសវោ។

កប្ប-សន្នោ បនាយំ ស-ឧបសគ្គោ, អនុបសគ្គោ ចាតិ អធិប្បាយេន
ឌីកប្បនិយបទេលព្ពមានំ កប្បនិយសទ្ធមត្តំ និទស្សេតិ, អញ្ញថា កប្ប-
សទ្ធស្ស អត្ថទ្វារេ ឌីកប្បនិយបទំ អនិទស្សនមេវ សិយា។ សមណកប្បហិតិ

វិនយក្ខមសិទ្ធិហិ សមណវេហាវេហិ។ និច្ចកប្បន្តិ និច្ចកាលំ។ បញ្ញត្តិ
នាមញ្ញតំ តស្ស អាយស្មតោ, យទិទំ កប្បាតិ។ កប្បិតកេសមស្សតិ
កត្តវិយា នេទិតកេសមស្ស។ ទុដ្ឋលកប្បាតិ មជ្ឈន្តិកវេលាយ វីតិក្កន្តាយ
ទុដ្ឋលតាវិកប្បា។ លសោតិ អបទេសោ។ អនវសេសំ ជីវតុំ សមត្ថស្ស
ឱកាសស្ស កេនចិ ការណេន ឯកទេសជរណាម្បិ សិយា, អយំ បន សព្វសោវ
ជីវតិ ទស្សេតុំ សមន្តត្ថោ កប្ប-សន្នោ គហិតោតិ អាហា “អនវសេសំ
សមន្តតោ”តិ។

យស្មា ទេវតានំ សរីរប្បកា ទ្វាទសយោជនមត្តំ ហំនំ, តតោ ភិយ្យាបិ
ជីវិតា តិដ្ឋតិ, តថា វត្តាភរណាធិហិ សមុដ្ឋិតា បកា, តស្មា វុត្តំ “ចន្ទិមាវិយ,
សូរិយោវិយ ច ឯកោភាសំ ឯកំ បដ្ឋោតំ កវិត្វា”តិ។ កស្មា ឯត
មហារាជាឆោ ភគវតោ សន្តិកេ និសីធិសុ? ននុ យេតុយ្យេន ទេវតា ភគវតោ
សន្តិកំ ឧបគតា ឋត្វាវ កថេតព្ពំ កថេន្តា គច្ឆន្តិទិ? សច្ចមេតំ, ឥធម បន និសីទនេ
ការណំ អត្ថិ, តំ ទស្សេតុំ “ទេវតាន”តិអាទិ វុត្តំ។ “ឥទំ បរិត្តំ នាម
សត្តពុទ្ធបដិសំយុត្តំ គរុ, តស្មា ន អម្ពេហិ ឋត្វា គហេតព្ព”តិ ចិន្តេត្វា
បរិត្តការវវសេន និសីធិសុ។

២៧២. កស្មា បនេត្ត វេស្សវណោ ឯវ កថេសិ, ន ឥតវេសុ យោ កោចិតិ?
តត្ថ ការណំ ទស្សេតុំ “កិញ្ចាបី”តិអាទិ វុត្តំ។ វិស្សាសិកោ អភិណ្ឌំ
ឧបសង្កមនេន។ ព្យត្តោតិ វិសារនោ, តញ្ចស្ស វេយ្យត្តិយំ សុដ្ឋ សិក្ខិតភាវេនាតិ
អាហា “សុសិក្ខិតោ”តិ។ មនុស្សេសុវិយ ហិ ទេវេសុបិ កោចិទេវ
បុរិមជាតិបរិចយេន សុសិក្ខិតោ ហោតិ, តត្រាបិ កោចិទេវ យថាធិប្បតមត្តំ
វុត្តំ សមត្ថោ បរិបុណ្ណបទព្យញ្ញនាយ ចោវិយា វាចាយ សមន្នាគតោ។
“មហេសក្ខា”តិ ឥមស្ស អត្ថវចនំ “អានុភាវសម្បជ្ជា”តិ, មហេសក្ខាតិ វា

មហាបរិវាវាតិ អត្ថោ។ ចាណាតិចាតេ អាទិនំទស្សនេនេវ តំវិបរិយាយតោ
តតោ វេរមណីយំ អាទិសំសោ ចាកដោ ហោតិ តិ “អាទិនំទស្សត្វា” ឥច្ឆេវ
វុត្តំ។ តេសុ សេនាសនេស្វតិ យានិ “អវញ្ញំនប្បត្តានិ” តិអាទិនា (ម. និ. ១.៣៤-
៤៥) វុត្តានិ ភិក្ខុនំ វសនដ្ឋានភូតានិ អវញ្ញាយតនានិ, តេសុ ភិក្ខុហិ
សយិតព្ពតោ, អាសិតព្ពតោ ច សេនាសនសញ្ញិតេសុ។ និពទ្ធវាសិនោតិ
វុត្តបព្ពតបដិពទ្ធសុ វិមាទេសុ និពទ្ធវាសិតាយ និពទ្ធវាសិនោ។ ពទ្ធត្ថាតិ
គាថាភាវេន គន្ធិតត្ថា សម្ពន្ធិតត្ថា។

“ឧត្តណ្ណាតុ ភន្តេ ភគវា” តិ អត្ថនា វុច្ឆមានំ បរិត្តំ ភគវន្តំ
ឧត្តណ្ណាបេតុកាមោ វេស្សវណោ អវោចាតិ អធិប្បាយេន ចោទកោ “កី បន
ភគវតោ អប្បច្ចក្ខន្ធជម្ពោ នាម អត្ថី” តិ ចោទេសិ។ អាចរិយោ សព្ពត្ថ
អប្បដិហាតញ្ញាណចារស្ស ភគវតោ ន កិញ្ចិ អប្បច្ចក្ខន្ធិ ទស្សនោ “នត្ថី” តិ
វត្វា “ឧត្តណ្ណាតុ ភន្តេ ភគវា” តិ វទតោ វេស្សវណាស្ស អធិប្បាយំ វិវរន្តោ
“ឱកាសករណាត្ថ” តិអាទិមាហា។ យថា ហិ បញ្ចសិទោ គន្ធានេវបុត្តោ ទេវានំ
តាវតីសានំ, ព្រហ្មនោ ច សនដ្ឋិមារស្ស សម្ពុទ្ធា អត្ថនោ យថាសុតំ ធម្មំ
ភគវតោ សន្តិកំ ឧបគន្ធា បវេទេតិ, វេរមយម្បិ មហារាជា ឥតវេហិ សទ្ធិ
អាជាតាជនគវេ គាថាវសេន ពន្ធិតំ បរិត្តំ ភគវតោ បវេទេតុំ ឱកាសំ កាវេន្តោ
“ឧត្តណ្ណាតុ ភន្តេ ភគវា” តិ អាហា, ន នំ តស្ស បរិយាបុណានេ និយោជេន្តោ។
តស្មា ឧត្តណ្ណាតុតិ យថា បរិត្តំ មយា បវេទិតមត្តមេវ ហុត្វា ចតុន្នំ បរិសានំ
ចិរកាលំ ហិតាវហំ ហោតិ, វេរ ឧទ្ធិ អារក្ខាយ គណ្ណាតុ, សម្បជិច្ឆតិ អត្ថោ។
សត្ត កថិតេតិ សត្ត អាហេតេ, ចតុន្នំ បរិសានំ សត្ត កថនេ វាតិ អត្ថោ។
សុខវិហារាយាតិ យក្ខាធិហិ អវិហីសាយ លទ្ធព្ពសុខវិហារាយ។

២៧៧. សត្វបិ ពុទ្ធា ចក្ខុមន្តោ បញ្ចបិ ចក្ខុហិ ចក្ខុមភារេ
 វិសេសភារតោ។ តស្មាតិ យស្មា ចក្ខុមភារេ វិយ សត្តក្ខតានុកម្ម្យតាធម្មោ
 សព្វេបិ វិសេសា សត្តន្ទម្យ្យ ពុទ្ធានំ សាធារណា, តស្មា, គុណនេមិត្តកានេវ វា
 យស្មា ពុទ្ធានំ នាមាធិ នាម, ន លិង្គការត្ថិកយាធិច្ចកានិ, តស្មា ពុទ្ធានំ
 គុណវិសេសធិបនាធិ “ចក្ខុមន្តស្ស” តិអាធិនា (ធី. និ. ៣.២៧៧) វុត្តានិ ឯតានិ
 ឯកេកស្ស សត្វ សត្វ នាមាធិ ហោត្តិ។ តេសំ នាមាធិ សាធារណភារំ
 អត្តវសេន យោជេតញ្ញាតិ ធស្សេតុ “សព្វេបិ” តិអាធិ វុត្តំ។
 សត្តក្ខតានុកម្ម្យនោតិ អនញ្ញសាធារណមហាករុណាយ សត្តសត្តានំ
 អនុកម្ម្យកា។ ញាតកិលេសត្តាតិ អដ្ឋង្គិកេន អរិយមគ្គជលេន
 សបរសន្តានេសុ និវរសេសតោ ធាតកិលេសមលត្តា។ មារសេនាបមន្តិនោតិ
 សបរិវារេ បញ្ចបិ មារេ បមន្តិតវន្តោ។ វុសិតវន្តោតិ មគ្គព្រហ្មចរិយវាសំ,
 ធនវិធំ អរិយវាសញ្ញា វុសិតវន្តោ។ វុសិតវន្តតាយ ឯវ ពាហិតចាបតា វុត្តា
 ហោតិ តិ “ព្រាហ្មណស្ស” តិ បទំ អនាមជ្ជំ។ វិមុត្តាតិ អនញ្ញសាធារណានំ
 បញ្ចន្ទម្យ្យ វិមុត្តិនំ វសេន និវរសេសតោ មុត្តា។ អង្គតោតិ សរីរង្គតោ,
 ញាណង្គតោ ច, ទូត្តិសមហាបុរិសលក្ខណ- (ធី. និ. ២.៣៣; ៣.២០០; ម. និ.
 ២.៣៨៥) អសីតិអនុញ្ញនេហិ និក្ខមនប្បភា, ព្យាមប្បភា,
 កេតុមាលាឧណ្ហិសប្បភា ច សរីរង្គតោ និក្ខមនករស្មិយោ,
 យមកមហាចាជិហារិយាធិសុ ឧប្បជ្ជនកប្បភា ញាណង្គតោ
 និក្ខមនករស្មិយោ។ ន ឯតានេវ “ចក្ខុមា” តិអាធិនា (ធី. និ. ៣.២៧៧) វុត្តានិ សត្វ
 នាមាធិ, អថ ខោ អញ្ញានិបិ ពហូនិ អបរិមិតានិ នាមាធិ។ កថន្តិ អាហ
 “អសង្ខ្យយ្យានិ នាមាធិ សគុណេន មហេសិនោតិ វុត្ត” ត្តិ (ធម. ស. អដ្ឋ. ១៣១៣;
 ឧទា. អដ្ឋ. ៥៣; បដិ. អដ្ឋ. ៧៦)។ កេន វុត្តំ? ធម្មសេនាបតិណា។

យទី ឯវំ កស្មា វេស្សវណោ ឯតានេវ គណ្ហីតិ អាហា “អត្តនោ
ចាកជនាមវសេនា”តិ។ ចីណាសវា ជនាតិ អធិប្បតា។ តេ ហិ
កម្មកិលេសេហិ ជាតាបិ ឯវំ ន បុន ជាយិស្សន្តីតិ ឥមំនា អត្តេន ជនា។
យថាហា “យោ ច កាលយសោភ្លតោ”តិ (ជា. ១.២.១៩០) ទេសនាសីសមត្ថន្តិ
និទស្សនមត្ថន្តិ អត្តោ, អវយវេន វា សមុទាយុបលក្ខណមេតំ។ សតិ ច
បិសុណាវាចប្បហានេ ជុស្សវាចា បហីនាវ ហោតិ, បកេវ ច មុសាវាទោតិ
“អបិសុណា” ឥច្ឆេវ វុត្តា។ មហាត្តាតិ មហា អត្តា សភាវោ ឯតេសន្តិ មហាត្តា។
តេនាហា “មហាត្តការំ បត្តា”តិ។ មហាត្តាតិ វា មហា អត្តា,
បរិនិព្វានបរិយោសានាតិ វុត្តំ ហោតិ។ មហាន្តេហិ វា សីលាធិហិ សមន្នាគតា។
អយំ តាវ អដ្ឋកថាយំ អាគតនយេន អត្តោ។ ឥតវេសំ បន មតេន ពុទ្ធាធិហិ
អរិយេហិ មហានីយតោ បូជនីយតោ មហំ នាម និព្វានំ, មហាមន្តោ ឯតេសន្តិ
មហាត្តា, និព្វានធិដ្ឋាតិ អត្តោ។ និស្សាវនាតិ សាវជ្ឈវហិតា, និព្វយាតិ អត្តោ។
តេនាហា “វិគតលោមហំសា”តិ។

ហិតន្តិ ហិតចិត្តំ, សត្តានំ ហិតេសីតិ អត្តោ។ យថាភូតំ វិបស្សីសុន្តិ
បញ្ចុចានានក្ខន្ធសុ សមុទយាទិតោ យាថាវតោ វិវិធនាការេន បស្សីសុ។
“យេ ចាបី”តិ បុព្វេ បច្ចុត្តពហុវចនេន អនិយមតោ វុត្តេ តេសម្បីតិ អត្តំ
សម្បទានពហុវចនវសេន និយមេត្វា “នមត្ថូ”តិ ច បទំ អានេត្វា យោជេតិ យំ
តំ-សទ្ធានំ អព្យកិចារិតសម្ពន្ធកាវតោ។ វិបស្សីសុ នមស្សន្តីតិ វា យោជនា។
បឋមគាថាយាតិ “យេ ចាបិ និព្វតា លោកេ”តិ ឯវំ វុត្តកាថាយ។
ទុតិយគាថាយាតិ តទន្តវគាថាយ។ តត្ថ ទេសនាមុខមត្ថន្តិ ឥតវេសម្បី ពុទ្ធានំ
នាមគ្គហណោ បត្តេ ឥមស្សេវ ភគវតោ នាមគ្គហណំ តថា ទេសនាយ
មុខមត្តំ, តស្មា តេបិ អត្តតោ គហិតា ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហា “អយម្បី
ហី”តិអាធិ។ តត្ថ អយន្តិ អយំ គាថា។ បុរិមយោជនាយំ តស្សាតិ

វិសេសិតព្រឹត្តតាម អការតោ “យន្តិ និបាតមត្ត” ឆ្លើយត្រូវ, ឥត បទ “តស្ស នមត្ត” តិ
ឃ្លី សម្ពន្ធស្ស ច ឥន្ទ្រតត្តា “យ” ឆ្លើយ ជាមួយបទ ឧបយោគករ បទន្តិ ធម្មស្សនោ “យំ
នមស្សន្តិ កោតម” ឆ្លើយ អាហា។

២៧៨. “យតោ ឧត្តច្ឆតិ ស្វរិយោ” តិ អាទិកំ កស្មា អារទ្ធុ? យំ យេ
យក្ខាធយោ សត្ត ធម្មអាណំ, អត្តនោ ច រាជាណំ នាទិយន្តិ, តេសំ “ឥន្ទ្រាធាត្ថ
និគ្គហំ ករិស្សរាមា” តិ សាវនំ កាតុកាមា តត្ថ តត្ថ
ទិសហស្សបរិវត្តនិបបរិវាសេសុ ចតុសុ មហាធិបេសុ អត្តនោ អាណាយ វត្តានំ
អត្តនោ បុត្តានំ, អដ្ឋវិសតិយា យក្ខសេនាបតិ អាទិនព្វា សត្តរិ
បសាទការវេទហុមាធាត្ថ បវេទេនា និគ្គហារហានំ សន្តជ្ជនត្ថំ អារទ្ធុ។ តត្ថ
“យតោ ឧត្តច្ឆតិ” តិ អាទិសុ “យតោ ហំនតោ ឧទេតិ” តិ វុច្ឆតិ, កុតោ បទ
ហំនតោ ឧទេតិ តិ វុច្ឆតិ? បុព្វវិទេហាវាសីនំ តាវ មជ្ឈន្តិកជ្ជានេ បិតោ
ជម្ពុធិបវាសីនំ ឧទេតិ តិ វុច្ឆតិ, ឧត្តរកុរុកានំ បទ ឧត្តច្ឆតិ តិ ឥមិនា នយេន
សេសធិបេសុបិ ស្វរិយស្ស ឧត្តច្ឆនោត្តច្ឆនបរិយាយោ វេទិតញោ។ អយញ្ច
អត្តោ ហេត្វា អត្តញ្ញសុត្តវណ្ណានយំ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ៣.១២១) បកាសិតោ ឃ្លី។
អទិតិយា បុត្តោតិ លោកសមុទាចារវសេន វុត្តំ។ លោកិយា ហិ ទេវេ អទិតិយា
បុត្តា, អសុវេ អតិថិយា បុត្តោតិ វេទន្តិ។ អាទិប្បនតោ បទ អាទិច្ឆោ,
ឯកប្បហារេនេវ តីសុ ធិបេសុ អាណាភិវិទំសនេន សមុជ្ឈលនតោតិ អត្តោ។
មណ្ឌលីតិ ឯត្ថ ព្រៀ-កាហេ ភុសត្តោតិ អាហា “មហន្តំ មណ្ឌលំ អស្សាតិ
មណ្ឌលី” តិ។ មហន្តំ ហិស្ស វិមានមណ្ឌលំ បញ្ញាសយោជនាយាមវិត្តារតោ។
“សំវិបិ និរុជ្ឈតិ” តិ ឥមិនាវ ធិវសោបិ ជាយតិ តិ អយម្បិ អត្តោ វុត្តោតិ
វេទិតញោ។ វត្តិ អន្តរាយតិ តិ សិនេវុបច្ឆាយាលក្ខណស្ស អន្តការស្ស
វិគត្តនតោ។

ឧទករហាធាតិ ជលនិ។ “តស្មី ហ្មឺន” តិ ឥទំ បុរត្ថិមសមុទ្ទស្ស ឧបរិភាគន
ស្វរិយស្ស គមនំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តថា ហិ ជម្ពុជីបេ បិភានំ បុរត្ថិមសមុទ្ទតោ
ស្វរិយោ ឧគ្គច្ឆន្តោរិយ ឧបជ្ជាតិ។ តេនាហ “យតោ ឧគ្គច្ឆតិ ស្វរិយោ” តិ។
សមុទ្ទនដ្ឋន អត្ថនិ បតិភស្ស សម្មនេវ, សព្ពសោ ច ឧទ្ទនដ្ឋន កិលេទនដ្ឋន
សមុទ្ទោ។ សមុទ្ទោ ហិ កិលេទនដ្ឋោ រហាទោ។ សារិតោទកោតិ អនេកានិ
យោជនសហស្សនិវិត្តិល្លោទកោ, សរិតា នទិយោ ឧទកេ ឯតស្សតិ វា
សរិតោទកោ។

សិនេរុបព្ពតរាជា ចក្កវាឡស្ស វេមជ្ឈេ បិភោ, តំ បធានំ កត្វា វត្ថុពុទ្ធិ
អធិប្បាយេន “ឥតោតិ សិនេរុតោ” តិ វត្វា តថា បន ទិសាវវត្តានំ អនវដ្ឋិតន្តិ
“តេសំ និសិន្នជ្ជានតោ វា” តិ វុត្តំ។ តេសន្តិ ចតុន្នំ មហារាជានំ។ និសិន្នជ្ជានំ
អាជានាជនគរំ។ តត្ថ ហិ និសិន្នា តេ ឥមំ បរិត្តំ ពន្ធិសុ។ តេសំ និសិន្នជ្ជានតោតិ
វា សត្ត សន្តិកេ តេសំ និសិន្នជ្ជានតោ។ ឧភយថាបិ ស្វរិយស្ស ឧទយជ្ជានា
បុរត្ថិមា ទិសា នាម ហោតិ។ បុរិមបក្ខំយេវេត្ថ វល្លោន្តិ។ តេន វុត្តំ “ឥតោ សា
បុរិមា ទិសា” តិ។ ស្វរិយោ, បន ចន្ទនក្ខត្តាទយោ ច សិនេរុ ទក្ខិណតោ,
ចក្កវាឡបព្ពតញ្ច វាមតោ កត្វា បរិវត្តន្តិ។ យត្ថ ច នេសំ ឧគ្គមនំ បញ្ញាយតិ,
សា បុរត្ថិមា ទិសា។ យត្ថ ឡិក្កមនំ បញ្ញាយតិ, សា បច្ឆិមា ទិសា។ ទក្ខិណបស្សេ
ឧត្តរា ទិសា, វាមបស្សេ ទក្ខិណា ទិសាតិ ចតុមហាធិបវាសីនំ បច្ឆេកំ សិនេរុ
ឧត្តរាទិសាយមេវ, តស្មា អនវដ្ឋិតា ទិសាវវត្តាតិ អាហ “ឥតិ នំ អាចិត្តតិ
ជនោ” តិ។ យំ ទិសន្តិ យំ បុរត្ថិមទិសំ យសស្សីតិ មហាបរិវារោ។
កោដិសតសហស្សបរិមាណា ហិ ទេវតា អភិល្គំ បរិវារេន្តិ។
ចន្ទននាគរុក្ខាធិសុ ឡិសធិតិណាវនប្បតិសុគន្ធានំ អព្ពនតោ, តេហិ
ទិត្តភាវុបគមនតោ “គន្ធព្ពា” តិ លទ្ធនាមាណំ ចាតុមហារាជិកទេវានំ អធិបតិ
ភាវតោ។ មេ សុតន្តិ ឯត្ថ មេតិ និចាតមត្តំ។ សុតន្តិវិស្សតន្តិ អត្តោ។ អយព្ពោត្ត

យោជនា - តស្ស ធនវជ្ជមហារាជស្ស បុត្តាបិ ពហវោ។ កិត្តកា? អសីតិ, ទស
ឯកោ ច។ ឯកនាមា។ កថំ? ឥន្ទនាមា។ “មហាប្បលា”តិ ច សុតំ វិស្សតមេតំ
លោកេតិ។

អាទិច្ឆា កោតមកោត្តា, ភគវាបិ កោតមកោត្តា, អាទិច្ឆន
សមានកោត្តតាយ អាទិច្ឆា ពនុ ឯតស្សតិបិ អាទិច្ឆពនុ, អាទិច្ឆស្ស វា ពនុតិ
អាទិច្ឆពនុ, តំ អាទិច្ឆពនុនំ។ អនវដ្ឋេនាតិ អវដ្ឋបដិបក្ខេន ព្រហ្មវិហារេន។
សមេក្ខសិ ឌីធិសោ, អនោធិសោ ច ជរណោន
ឌីលោកេសិអាសយានុសយចរិយាធម្មត្ថិអាទិវិភាគាវពោជវសេន។ វត្ថា
វន្តន្តិ “លោកស្ស អនុកម្មកោ”តិ កិត្តត្វា វន្តន្តិ។ សុតំ នេតន្តិ សុតំ នន្តិ
ឯតស្មី អត្ថេ នុ-សន្តោ។ អដ្ឋកថាយំ បន នោកាហយន្តិ អធិប្បាយេន អម្ពេហិតិ
អត្ថោ វុត្តោ។ ឯតន្តិ ឯតំ តថា បរិកិត្តត្វា អមនុស្សនំ ទេវតានំ វន្តនំ។ វន្តន្តិ
ធនវជ្ជមហារាជស្ស បុត្តា។

២៧៩. យេន បេតា បវុច្ឆន្តិ ឯតុ វចនសេសេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ, ន
យថាវុត្ថវសេនេវាតិ ទស្សន្តោ “យេន ទិសាភាគេន ជីហរីយន្តិ វុច្ឆន្តិ”តិ
អាហា។ ឧប្បន្ត វាតិ បេតេ សន្ធាយ វន្តតិ។ ជិដ្ឋន្ត វា ហត្ថចាទាទិកេ បិសុណា
បិដ្ឋិមសិកា។ ហញ្ញន្ត ចាណាតិចាតិនោតិអាទិកា។ បវុច្ឆន្តិ វា សមុច្ឆន្តិ,
“អលំ តេស”ន្តិ សមាចិនីយន្តិ អត្ថោ។ ឯវញ្ញំ វចនសេសេន វិនា ឯវ អត្ថោ
សិន្ធា ហោតិ។ វហស្សន្តន្តិ ពំជំ សន្ធាយ វន្តតិ។

២៨០. យស្មី ទិសាភាគេ សូរិយោ អត្ថំ កច្ឆតិ ឯតុ “យតោ ហានតោ
ឧទេតី”តិ ឯតុ វុត្ថនយានុសារេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។

២៨០. យេន ធិសាកាគេន ឧត្តរកុរុ រម្មោ អវជ្ជិតោ, ឥតោ សា ឧត្តរា ធិសាតិ
យោជនា។ មហានេរុតិ មហាន្តោ, មហានិយោ ច នេរុសម្ព័ន្ធាតោ បព្ពតោ។ តេនាហ
“មហាសិនេរុ បព្ពតរាជា”តិ។ រជតមយំ។ តថា ហិ តស្ស បកាយ អដ្ឋោត្តតំ
តស្សំ ធិសាយំ សមុទ្កោទកំ ឌីរំវិយ បញ្ញាយតិ។ មណិមយន្តិ ឥន្ទនីលមយំ។
តថា ហិ ធិក្ខណធិសាយ សមុទ្កោទកំ យេតុយ្យេន នីលវណ្ណំ ហុត្វា បញ្ញាយតិ,
តថា អាគាសំ។ មនុស្សា ជាយន្តិ។ កថំ ជាយន្តិ? អមមា អបិគ្គហាតិ
យោជនា។ មមត្តវិហិតាតិ “ឥទំ មម ឥទំ មមា”តិ មមផ្ការវិហិតាតិ
អធិប្បាយោ។ យទិ តេសំ “អយំ មយ្ហំ ភរិយា”តិ បិគ្គហោ នត្ថិ, “អយំ មេ មាតា,
អយំ ភគិនី”តិ ឯវុចា ឥធិវិយ មរិយាទាបិ ន សិយា មាតុអាទិការស្ស
អជាននតោតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “មាតុរំ វា”តិអាទិ។ ធន្តរាតោ នុប្បន្នតីតិ
ឯត្ថ “ធម្មតាសិទ្ធស្ស សីលស្ស អាទុកាវេន បុត្តេ ធិជ្ជមត្តេ ឯវ មាតុ ជនតោ ជញ្ញំ
បគ្សរតិ, តេន សញ្ញាលោន នេសំ មាតុ បុត្តស្ស មាតុសញ្ញា, មាតុ ច បុត្ត
បុត្តសញ្ញា បច្ចបដ្ឋិតា”តិ កេចិ។

នដ្ឋលាតិ លិដ្ឋវិបល្លាសេន វុត្តន្តិ អាហ “នដ្ឋលានិបី”តិ។ អកដ្ឋេតិ
អកសិតេ អកតកសិកម្មេ។

តណ្ហាលាវ តស្ស ជលន្តិ សត្តានំ បុញ្ញានុការហេតុកា ធុសាទិអភាវេន
តណ្ហាលា ឯវ តស្ស សាលិស្ស ជលំ។ តុណ្ហាកិរន្តិ បចនភាជនស្ស នាមន្តិ វុត្តំ
“ឧក្ខលិយ”ន្តិ។ អាកិរិទ្វាតិ តណ្ហាលានិ បក្ខិបិទ្វា។ និទ្ធមផ្ការេនាតិ
ធូមផ្ការវិហិតេន កេវលេន អគ្គិនា។ ដោតិកចាសាណតោ អគ្គិម្ពិ ឧដ្ឋហន្តេ
កុតោ ធូមផ្ការានំ សម្ពវោ។ ភោជនន្តិ ឱទនមេវាធិប្បតន្តិ “ភោជនមេវា”តិ
អវធារណំ កត្វា តេន និវត្តតត្ថំ ធិស្សេន្តោ “អញ្ញោ សូចោ វា ព្យញ្ញនំ វា ន
ហោតី”តិ អាហ។ យទិ ឯវំ រសវិសេសយុត្តោ តេសំ អាហារោ ន ហោតីតិ?

នៅតិ ធីស្សន្ទោ “ភុញ្ញន្ទានំ...បេ... វសោ ហោតិ” តិ អាហា។ មជ្ឈិមនិក្ខំ នាម ន
ហោតិ តិ ធម្មតាសិទ្ធស្ស សីលស្ស អាទុកាវេន។ តថា ហិ តេ កត្តចិបិ អមមា
បរិគ្គហារ ហុត្វា វសន្តិ។

អបិច តត្ថ ឧត្តរកុរុកានំ បុញ្ញានុការសិទ្ធា អយម្បិ វិសេសោ វេទិតញ្ចោ -
តត្ថ កិរ តេសុ តេសុ បទេសេសុ យនចិតបត្តសញ្ញន្ទសាខាបសាខា
ក្ខជាតារូបមា មនោរមា រុក្ខា តេសំ មនុស្សានំ និវេសនកិច្ចំ សាធន្តិ, យត្ថ សុខំ
និវេសន្តិ, អញ្ញេបិ តត្ថ រុក្ខា សុជាតា សព្វធាបិ បុប្ផតក្កា តិដ្ឋន្តិ, ជលាសយាបិ
វិកសិតកមលកុវលយបុណ្ណវិកសោគន្ធិកាធិបុប្ផសញ្ញា សព្វកាលំ
បរមសុគន្ធិ សមន្តតោ បរាយន្តា តិដ្ឋន្តិ។ សរីរម្បិ តេសំ
អតិទីយតាធិនោសរហិតំ អាហោហរិណាហាសម្បន្នំ ជរាយ អនភិក្ខុតត្ថា
វលិបលិតាធិនោសរហិតំ យាវតាយុកំ អបរិក្ខីណាជវេលបរក្កមសោភមេវ
ហុត្វា តិដ្ឋតិ។ អនុដ្ឋានជលូបជីវិតាយ ន ច នេសំ កសិវណិជ្ជាធិវេសេន,
អាហារបរិយេជ្ជិវេសេន ធុក្ខំ អត្ថិ, តតោ វេ ន ធាសធាសិកម្មករាធិបរិគ្គហោ
អត្ថិ, ន ច តត្ថ សីតុណ្ហាឧសមកសវាតាតបសរីសបវាឡាធិបរិស្សយោ អត្ថិ។
យថា នាមេត្ថ គិម្ហានំ បច្ឆិមេ មាសេ បច្ឆុសវេលាយំ សមសីតុណ្ហាឧតុ ហោតិ,
វេមេវ សព្វកាលំ សមសីតុណ្ហាវ ឧតុ ហោតិ, ន ច តេសំ កោចិ ឧបយាតោ,
វិហោសា វា ឧប្បជ្ជតិ។ អកដ្ឋចាកិមមេវ សាលី អកណំ អថុសំ សុគន្ធិ
តណ្ហាលដលំ បរិភុញ្ញន្ទានំ នេសំ កុដ្ឋំ, គណ្ហោ, កិលាសោ, សោសោ, កាសោ,
សាសោ, អបមារោ, ជរោតិ វេមាធិកោ ន កោចិ រោគោ ឧប្បជ្ជតិ។ ន តេ ឧដ្ឋា វា
វាមនកា វា កាលា វា កុណី វា ខញ្ញា វា បក្ខហតា វា វិកលផ្កា វា
វិកលិទ្រិយា វា ហោន្តិ។ ឥត្ថិយោបិ តត្ថ នាតិទីយា នាតិវស្សា នាតិកិសា
នាតិដូលា នាតិកាឡា នាឆ្នាធាតា សោភក្កប្បត្តរូបា ហោន្តិ។ តថា ហិ
ទីយផ្តលី តម្កនទីលម្កត្តនា តនុមជ្ឈា បុណ្ណាបន្តមុខី វិសាលក្ខិ មុទុកត្ថា

សំហិត្យ ឌីនាតនន្តា កម្មីរនាភី តនុជង្គា ជ័យនីលវេល្លិតកេសី
បុប្ផលសុសោណី ឆាតិលោមាឆាលោមា សុភគា ឧតុសុខសម្មស្សា សណ្ឋា
សឱលសម្ភាសា នាឆាភរណវិក្ខុសិតាវិចរន្តិ។ សព្វនា ហិ
សោឡសុវស្សុទ្ធីសិការិយ ហោន្តិ។ បុរិសា ច បញ្ចវិសតិវស្សុទ្ធីសិការិយ, ន
បុត្តនារេសុ រជ្ជន្តិ។ អយំ តត្ថ ធម្មតា។

សត្តាហិកមេវ ច តត្ថ ឥត្តិបុរិសា កាមរតិយាវិហារន្តិ, តតោវីតរាគា
យថាសកំ គច្ឆន្តិ។ ន តត្ថ ឥធវិយ គព្ពោក្កន្តិមូលកំ, គព្ពបរិហារណាមូលកំ,
វិជាយនមូលកំ វា ទុក្ខំ ហោតិ។ រត្តកញ្ចកតោ កញ្ចនបដិមារិយ នារកា
មាតុកុច្ឆិតោ អមក្ខិតា វា សេម្ពាធិនា សុខេនេវ និក្ខមន្តិ, អយំ តត្ថ ធម្មតា។

មាតា បន បុត្តំ វា ធិតរំ វា វិជាយិត្វា តេសំ វិចរណាប្បនេសេ វេបេត្វា
អនបេក្ខាយថារុចិ គច្ឆតិ។ តេសំ តត្ថ សយិតានំ យេ បស្សន្តិ បុរិសា, ឥត្តិយោ
វា, តេ អត្តនោ អង្គុលិយោ ឧបនាមេន្តិ, តេសំ កម្មពលេន តតោ ឌីរំ បវត្តតិ,
តេន នារកា យាបេន្តិ។ វរំ បន វឿន្តា កតិបយធិវសេហោវ លទ្ធពលា ហុត្វា
នារិកា ឥត្តិយោ ឧបគច្ឆន្តិ, នារកា បុរិសេ។ កប្បរុក្ខតោ វា ច តេសំ តត្ថ តត្ថ
វត្តាភរណានិ និប្បជ្ជន្តិ។ នាឆាវិរាគវណ្ណាវិចិត្តានិ ហិ សុខុមានិ
មុទុសុខសម្មស្សានិ វត្តានិ តត្ថ តត្ថ កប្បរុក្ខេសុ ឱលម្ពន្តានិ ឥជ្ជន្តិ។
នាឆាវិធរំសិជាលសមុជ្ឈលវិវិធរណ្ណាវតនវិនទ្វានិ
អនេកវិធមាលាកម្មលតាកម្មភិត្តិកម្មវិចិត្តានិ
សីសូបគគីរុបគហត្ថុបគកដូបគបាទ្ធពគានិ សោវណ្ណាមយានិ អាភរណានិ ច
កប្បរុក្ខតោ ឱលម្ពន្តិ។ តថា
វីណាមុទិដ្ឋបណាវសម្មតាឡសង្ខរំសវេតាឡបរិវាធិវល្លកីបភុតិកា
ត្វិយភណ្ឌាបិ តតោ តតោ ឱលម្ពន្តិ។ តត្ថ ច ពហូ ជលរុក្ខា កុម្មមត្តានិ

ដលានិ ដលន្តិ មធុរសានិ, យានិ បរិភុត្តាត្វា តេ សត្តាហម្មិ ឧប្បិចាសាហិ ន
ពាជីយន្តិ។ នន្ទោបិ តត្ថ សុវិសុទ្ធដលា សុបតិត្តា រមណីយា អកទ្ធមា
វាលុកតលា នាតិសីតា នាច្ចុល្លា សុរភិកន្ធិហិ ជលជបុប្ផហិ សញ្ញា
សត្តកាលំ សុរភី វាយន្តិយោ សន្តិទ្ធិ។ ន តត្ថ កណ្តាកតិណាកក្ខន្ធិ គប្បលតា
ហោន្តិ, អកណ្តាកា បុប្ផដលសម្បន្នា ឯវ ហោន្តិ។ ចន្ទននាគរុក្ខា សយមេវ រសំ
បគ្បរន្តិ។ ម្នាយិតុកាមា ច ននិទិត្តេ ឯកជ្ឈំ វត្តាភរណានិ ឋបេត្វា ននិ ឌីតិវត្តា
ន្តត្វា ឧត្តិល្លាត្តិល្លា ឧបរិជ្ជមំ វត្តាភរណំ គល្លាន្តិ, ន តេសំ ឯវ ហោតិ “ឥទំ មម,
ឥទំ បរស្ស”តិ, តតោ ឯវ ន តេសំ កោចិ វិគ្គហោ វា វិវាទោ វា។ សត្តាហិកា ឯវ
ច នេសំ កាមរតិកីឡា ហោតិ, តតោ វីតរាគាវិយ វិចរន្តិ។ យត្ថ ច រុក្ខេ
សយិតុកាមា ហោន្តិ, តត្ថេវ សយនំ ឧបលភន្តិ។ មតេ ច សត្តេ ទិស្វា ន រោទន្តិ,
ន សោចន្តិ, តញ្ចា មណ្ឌាយិត្វា និក្ខិបន្តិ។ តាវនេវ ច នេសំ តថាវុចា សកុណា
ឧបគន្ធា មតំ ទីបន្តំ នេន្តិ។ តស្មា សុសានំ វា អសុចិជ្ជានំ វា តត្ថ នត្តិ។ ន ច
តតោ មតា និរយំ វា តិរច្ឆានយោនី វា បេត្តិវិសយំ វា ឧបបជ្ជន្តិ។
“ធម្មតាសិទ្ធស្ស បញ្ចាសីលស្ស អានុភាវេន តេ នេវលោកេ និព្ពត្តន្តិ”តិ វទន្តិ។
វស្សសហស្សមេវ ច នេសំ សត្តកាលំ អាយុប្បមាណំ។ សញ្ញមេតំ តេសំ
បញ្ចាសីលំ វិយ ធម្មតាសិទ្ធិ ឯវាតិ វេទិតព្ពំ។ តត្តាតិ តស្មី ឧត្តរកុរុទីបេ។

ឯកឧរំ កត្វាតិ អនេកសដម្មិ ឯកសជំរិយ កត្វា, អស្សំរិយ កត្វាតិ
អត្តោ។ “ការិ”ន្តិ វត្វា បុន “បសុ”ន្តិ វត្តត្តា ការិតោ ឥតរោ សញ្ញោ ចតុប្បនោ
ឥធ “បសុ”តិ អធិប្បតោតិ អាហា “ឋបេត្វា ការិ”ន្តិ។

តស្សាតិ គព្ពិនិត្តិយា។ បិដ្ឋិ ឌីនមិគំ សហាតិ កុច្ឆិយា គរុការតាយ តេសំ
អារុឡ្ហកាលេ បិដ្ឋិ ឌីនមតិ, តេសំ និសង្កំ សហាតិ បល្លង្កេ និសិដ្ឋាវិយ ហោន្តិ។

សម្មាទិដ្ឋិកេតិ កម្មបថសម្មាទិដ្ឋិយា សម្មាទិដ្ឋិកេ។ ឯត្ថាតិ ជម្ពូជីបេ។ ឯត្ថ ហិ
ជនបទវោហារោ, ន ឧត្តរកុរុម្ពិ។ តថា ហិ “បច្ឆន្តិមមិលក្ខវាសិកេ”តិ ច វុត្ថំ។

តស្ស រញ្ជោតិ វេស្សវណាមហារាជស្ស។ ឥតិ សោ អត្តានមេវ បរិវិយ
កត្វា វេទតិ។ ឯសេវ នយោ បរតោបិ។ ពហុវិធំ ឆានាវតនវិចិត្តំ ឆានាសណ្ឋានំ
រថាទិ ទិព្វយានំ ឧបដ្ឋិតមេវ ហោតិ សុទន្តវាហនយុត្តំ, ន នេសំ យានានំ
ឧបដ្ឋាបនេ ឧស្សក្កំ អាបដ្ឋិតព្វំ អត្ថិ។ ឯតានីតិ ហត្ថិយានានីទិ។ នេសន្តិ
វេស្សវណាបរិចារិកានំ។ កប្បិតានិ ហុត្វា ឧដ្ឋិតានិ អារុហិតុំ
ឧបកប្បនយានានិ។ និបន្នាបិ និសិទ្ធាបិ វិចារន្តិ ចន្ទិមស្វរិយាវិយ យថាសកំ
វិមាទេសុ។

នគរា អហូតិ លិដ្ឋវិបល្លាសេន វុត្តន្តិ អាហា “នគរានិ ភវីស្វតិ អត្តោ”តិ។
អាជាឆាជា ឆាមាតិ ឥត្ថិលិដ្ឋវសេន លទ្ធជាមំ នគរំ អាសិ។

តស្មី ឋត្វាតិ តស្មី បទេសេ បរកុសិជនាជាឆាមកេ នគរេ ឋត្វា។ តតោ ឧជុំ
ឧត្តរទិសាយំ។ ឯតស្សាតិ កសិវន្តនគរស្ស។ អបរភាគេ អបរកោដ្ឋាសេ,
បរតោ ឥច្ឆេវ អត្តោ។

កុវេរោតិ តស្ស បុរិមជាតិសមុទាគតំ ឆាមន្តិ តេនេវ បសង្កេន យេនាយំ
សម្បត្តិ អធិគតា, តទស្ស បុព្វកម្មំ អាចិត្តិតុំ “អយំ កិរា”តិអាទិ វុត្ថំ។ ឧច្ឆវប្បន្តិ
ឧច្ឆសស្សំ។ អវសេសសាលាហីតិ អវសេសយន្តសាលាហិ, និស្សក្កវចនញោតំ។
តត្ថោតិ បុញ្ញត្ថំ ទិន្នសាលាយមេវ។

បដិឯសន្តោតិ បតិ បតិ អត្ថេ ឯសន្តោវីមសន្តោ។ ន កេវលំ តេវីមសន្តិ ឯវ,
អថ ខោ តមត្ថំ បតិដ្ឋាបេន្តិតិ អាហា “វិសុំវិសុំ អត្ថេ ឧបបរិក្ខមាណ
អនុសាសមាណ”តិ។ យក្ខវដ្ឋិកាតិ យក្ខវដ្ឋាធិបតិនោ។ យក្ខា ច

វេស្សវណស្ស រញ្ជោន និវេសនទ្វារេ និយុត្តា ចាតិ យក្ខនោវារិកា, តេសំ
យក្ខនោវារិកានំ។

យស្មា ធរណីចោក្ខរណីតោ បុរាណោទកំ ភស្សយន្តំ ហេដ្ឋា វុដ្ឋិ ហុត្វា
និក្ខមតិ, តស្មា តំ តតោ គហេត្វា មេយេហិ បវុដ្ឋវិយ ហោតិ វុត្តំ “យតោ
ចោក្ខរណីតោ ឧទកំ គហេត្វា មេយា បវស្សន្តី” តិ។ យតោតិ យតោ
ធរណីចោក្ខរណីតោ។ សភាតិ យក្ខានំ ឧបដ្ឋានសភា។

តស្មី ឋានេតិ តស្ស ចោក្ខរណីយា តីវេ យក្ខានំ វេសនវេន។ សទា
ជលីតាតិ និច្ចកាលំ សញ្ញាតជលា។ និច្ចបុប្ផតាតិ និច្ចំ សញ្ញាតបុប្ផា។
នាណទិជគណាយុតាតិ នាណវិដេហិ ទិជគណេហិ យុត្តា។ តេហិ បន
សកុណាសធឿហិ ឥតោ ចិតោ ច សម្បតន្តេហិ បរិត្តមន្តេហិ យស្មា សា
ចោក្ខរណី អាគុលាវិយ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “វិវិធមភិសង្ឃសមាគុលា” តិ។
កោព្វាសកុលេហិតិ សាវសសកុន្តេហិ។

“ឃុំវិវរត្តាន” ន្តិ ឥមីនា តថា វស្សិតវសេន “ជីវញ្ញីវកា” តិ អយំ តេសំ
សមញ្ញាតិ ទស្សេតិ។ ឧដ្ឋវចិត្តកាតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ តេនាហ “ឃុំ
វស្សមាណ” តិ។ ចោក្ខរសាតកាតិ ចោក្ខរសណ្ឋានតាយ “ចោក្ខរសាតកា” តិ
ឃុំលទ្ធនាមា។

សត្តកាលំ សោភតីតិ សត្តឧត្តសុ សោភតិ, ន តស្ស ហេមន្តាទិវសេន
សោភាវិរតោ អត្ថិ។ ឃុំភូតា ច និច្ចំ បុប្ផតជលជលជលជបុប្ផតាយ,
ជលភារភវិតុក្ខបរិវារិតតាយ, អដ្ឋង្គសមន្នាគតសលីលតាយ ច និវត្តំ
សោភតិ។

២៨២. បរិកម្មន្តិ បុព្វបទាវ។ បរិសោធន្តាតិ ឯកក្ខន្ធស្សបិ អវិរាជនវសេន
អាចរិយសន្តិកេ សព្វំ សោធន្តា។ សុដ្ឋុ ឧត្តហិតាតិ បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ញនាយ
ចោរិយា វាចាយ វិស្សជ្ជាយ អនេលគឡាយ អត្តស្ស វិញ្ញាបនីយា សម្មនេវ
ឧត្តហិតា។ តថា ហិ “អត្តញ្ញា ព្យញ្ញនញ្ញ បរិសោធន្តា” តិ វុត្តំ។ អត្តំ ជានតោ ឯវ
ហិ ព្យញ្ញនំ បរិសុដ្ឋតិ, នោ អជានតោ។ បទព្យញ្ញនានីតិ បទព្យញ្ញនញ្ញ
អហាបេត្វា។ ឯវញ្ញំ បរិបុណ្ណា នាម ហោតីតិ។ វិសំវាទេត្វាតិ អញ្ញថា កត្វា។
តេជវន្តំ ន ហោតិ វិវជ្ឈនតោ ចេវ វិម្ពយត្តភាវតោ ច។ សព្វសោតិ
អនវសេសតោ អាទិមជ្ឈបរិយោសានតោ។ តេជវន្តំ ហោតីតិ សភាវនិវុត្តិ
អវិរាជន្តា សុប្បវត្តិភាវេន សាធនតោ។ ឯវំ បយោគវិបត្តិ បហាយ
បយោគសម្បត្តិយា សតិ បរិត្តស្ស អត្តសាធកតំ ទស្សេត្វា ឥទានិ
អជ្ឈាសយវិបត្តិ បហាយ អជ្ឈាសយសម្បត្តិយា អត្តសាធកតំ ទស្សេត្តុ
“លាភហេតូ” តិ អាទិ វុត្តំ។ ឥទំ បរិត្តភវានំ សត្តានំ អនត្ថបដិពាហនហេតូតិ
តស្ស ញ្ញាណករុណាបុព្វកតា និស្សរណបក្ខោ។ មេត្តំ បុរេចារិកំ កត្វាតិ
មេត្តាមនសិការេន សត្តេសុ ហិតជរណំ បុរក្ខត្វា។

“វុត្តំ វា” តិ អាទិ បុព្វេ ចតុបរិសមជ្ឈេ កតាយ សាធនាយ ភគវតោ
បវេទនំ។ យវវត្ថុន្តិ វសនគេហំ។ និពទ្ធវាសន្តិ បរគេហេបិ នេវាសិកភាវេន វាសំ
នលកេយ្យ, យំ បន មហារាជានំ, យក្ខសេនាបតីនញ្ញ អជានន្តានំយេវ កនាទិ
វសិត្វា គមនំ, តំ អប្បមាណាន្តិ អធិប្បាយោ។ សមិត្តិ យក្ខាទិសមាគមំ។
កាមំ ចាឡិយំ “ន មេ សោ” តិ អាគតំ, ឥតវេសម្បិ បន មហារាជានមត្តនា
ឯកជ្ឈាសយតាយ តេសម្បិ អជ្ឈាសយំ បាទយេ ឯវេត្វា វេស្សវណោ តថា
អវោច។ កញ្ញំ អនុ អនុ វហិតុំ អយុត្តោ អនាវយ្ហោ, សព្វកាលំ កញ្ញំ លទ្ធា
អយុត្តោតិ អត្តោ, តំ អនាវយ្ហំ។ តេនាហ “ន អាវាហយុត្ត” ន្តិ។ ន វិវយ្ហន្តិ
អវិវយ្ហំ, កញ្ញំ គហេតុមយុត្តន្តិ អត្តោ។ តេនាហ “ន វិវាហយុត្ត” ន្តិ។ អាហិតោ

អបំមាណោ ឯត្ថាតិ អត្តា, អត្តភារោ។ អត្តាវិសយក្ខតោ ឯតាសំ អត្ថិតិ អត្តា,
បរិភាសា, តាហិ។ បរិយត្តំ កត្វា វេទនេន បរិបុណ្ណាហិ។ យថា យក្ខា
អក្កោសិតញ្ញា, ឯវំ បវត្តា អក្កោសា យក្ខអក្កោសា នាម, តេហិ។ តេ បន
“កឡាវត្ថិ កឡាវទន្តា កាឡាវណ្ណា”តិ ឯវំ អាទយោ។

វិរុទ្ធាតិ វិរុជ្ឈនកា បរេហិ វិរោធិនោ។ រកសាតិ សារម្ពកាតិ អធិប្បាយោ។
តេនាហ “ករណុត្តរិយា”តិ។ រកសាតិ វា សាហសិកា។ សាមិនោ មនសោ
អស្សវាតិ មនស្ស, កិដ្ឋរា។ យេ ហិ “កី ករោមិ ភទ្ទន្តេ”តិ សាមិកស្ស វសេ
វត្ថុន្តិ, តេ ឯវំ វុច្ឆន្តិ។ តេន វុត្ថំ “យក្ខសេនាបតីនំ យេ មនស្ស, តេស”ន្តិ។
អាណាយ អវរោធិតុបចារា អវរុទ្ធា, តេ បន អាណាវតោ បច្ឆត្ថិកា នាម
ហោន្តិតិ “បច្ឆាមិត្តា វេរីនោ”តិ វុត្ថំ។ ឧជ្ឈាបេតព្ពន្ធិ ហេដ្ឋា កត្វា ចិន្តាបេតព្ពំ, តំ
បន ឧជ្ឈាបនំ តេសំ នីចកិរិយាយ ជានាបនំ ហោតីតិ អាហ “ជានាបេតព្ពា”តិ។

បរិត្តបរិកម្មកថាវណ្ណានា

បរិត្តស្ស បរិកម្មំ កថេតព្ពន្ធិ អាជានាជិយបរិត្តស្ស បរិកម្មំ
បុព្វបចារដ្ឋានិយំ មេត្តសុត្តាទិ កថេតព្ពំ។ ឯវត្ថោ តំ លទ្ធសេវនំ ហុត្វា តេជវន្តំ
ហោតិ។ តេនាហ “បឋមមេវ ហិ”តិ អាទិ។ ចិដ្ឋំ វា មំសំ វាតិ វា-សន្នោ
អនិយមត្តោ, តេន មច្ឆយតស្វចាទី សង្គណ្ហាតិ។ ឱតារំ លភន្តិ អត្តនា
បិយាយិតព្ពអាហារវសេន បិយាយិតព្ពដ្ឋានវសេន ច។ “បរិត្ត...បេ....
និសីទិតព្ព”ន្តិ ឥមិនាវ បរិត្តការកស្ស ភិក្ខុនោ បរិសុទ្ធិបិ ឥច្ឆិតព្ពាតិ ឧស្សេតិ។

“បរិត្តការកោ...បេ.... សម្មវិវារិតេនា”តិ ឥទំ បរិត្តករណោ
ពាហិរក្ខាសំវិជានំ។ “មេត្តចិត្តំ ...បេ.... កាតព្ព”ន្តិ ឥទំ អព្ពន្ធរក្ខា ឧភយតោ
រក្ខាសំវិជានំ។ ឯវត្ថោ អមនុស្ស បរិត្តករណស្ស អន្តរាយំ កាតុំ នវិសហន្តិ។

មង្គលកថា វត្តព្រា បុត្តបទាវសេន។ សព្វសន្និទានតោតិ តស្មី វិហារេ, តស្មី វា
តាមខេត្ត សព្វេសំ ភិក្ខុនំ សន្និទានតោ។ ឃោសេតព្រោ, “ចេតិយដ្ឋានោ សព្វេហិ
សន្និបតិកត្ថ”ន្តិ។ អនាគត្ថំ នាម នលត្ថតិ អមនុស្សេន ពុទ្ធាណាភយេន,
រាជាណាភយេន ច។ គហិតកាបទេសេន អមនុស្សាវ បុច្ឆិតោ ហោតីតិ
អាហា “អមនុស្សគ្គហិតកោ ‘តំ កោ នាមា’តិ បុច្ឆិតព្រោ”តិ។ មាលាគន្ធាធិសុ
បូជនតំ វិនិយុញ្ញាយមាណេសុ។ បត្តិតិ តុយ្ហំ បត្តិទានំ។ បិណ្ឌាចារេ បត្តិតិ
បិណ្ឌាចារេ ធិយ្យមាណេ បត្តិទានំ។ ទេវតានន្តិ យក្ខសេនាបតីនំ។ បរិត្តំ
កណ៌តព្ពន្ធិ ឯត្ថាបិ “មេត្តចិត្តំ បុរេចារិកំ កត្វា”តិ ច “មង្គលកថា វត្តព្រា”តិ ច
“វិហារស្ស ឧបវេន”តិ ឯវមាធិ ច សព្វំ គិហីនំ បរិត្តករណេ វុត្តំ បរិកម្មំ
កាតត្ថមេវ។

សរីរេ អធិបុច្ឆតីតិ សរីរំ អនុបរិសិទ្ធាវិយ អារិសន្តោ យថា គហិតកស្ស
វសេន ន វត្តតិ, អត្តនោ ឯវ វសេន វត្តតិ, ឯវំ អធិបុច្ឆតិ អធិជ្ជហិតា តិជ្ជតិ។
តេនាហា “អារិសតីតិ តស្សេវ វេវចន”ន្តិ។ លក្ខតីតិ តត្ថេវ លក្ខោ អល្លិនោ
ហោតិ។ តេនាហា “ន អបេតី”តិ។ រោគំ វឌ្ឍនោតិ ធាតុនំ សមភាវេន វត្តិតុំ
អប្បធានវសេន ឧប្បន្នំ រោគំ វឌ្ឍនោ។ ធាតុនំ វិសមភាវាបត្តិយា ច អាហារស្ស
ច អរុច្ឆនេន គហិតកស្ស សរីរេ លោហិតំ សុស្សតិ, មំសំ មិលាយតិ, តំ បនស្ស
យក្ខោ ធាតុក្ខោភនិមិត្តតាយ ករោន្តោវិយ ហោតីតិ វុត្តំ
“អប្បមំសលោហិតំ ករោន្តោ”តិ។

២៨៣. តេសំ នាមាធិ ឥន្ទាធិនាមភាវេន វោហិតព្ពតោ។ តតោតិ តតោ
អាហេចនតោ បរំ។ តេតិ យក្ខសេនាបតយោ។ ឱកាសោ ន ភវិស្សតីតិ
ភិក្ខុភិក្ខុនិយោ, ឧបាសកឧបាសិកាយោ វិហោបេតុំ អវសរោ ន ភវិស្សតិ
សម្មទេវ អារក្ខាយ វិហិតត្ថាតិ។

អាជ្ញាធរជ័យសុត្តរណ្ឌោយ លីនតូប្បកាសនា។

၇၀. နန္ဒီရိပ်နုတ္တရဇ္ဈာနာ

២៩៦. ឧសសហស្សៈចក្កវាឡេ តិ ពុទ្ធខេត្តក្ខតេ ឧសសហស្សបរិមាណោ
ចក្កវាឡេ។ តត្ថ ហិ ឥមស្មី ចក្កវាឡេ ទេវមនុស្សាយេវ កតាធិការា, ឥតវេសុ
ទេវាវិសេសភាគិនោ។ តេន វុត្ថំ “ឧសសហស្សៈចក្កវាឡេ ញាណជាលំ
បត្តវិត្វា” តិ។ ញាណជាលំបត្តវណន្តិ ច តេសំ តេសំ សត្តានំ
អាសយាធិវិការាវនវសេន ញាណស្ស បវត្តនមេវ។ តេនាហ “លោកំ
វោលោកយមាធា” តិ, សត្តលោកំ ព្យវលោកយមាធា
អាសយានុសយចរិតាធិមុត្តិអាធិកេវិសេសតោ ធិគាហេត្វា បស្សន្តោតិ
អត្តោ។ មជ្ឈលំ កណាបេស្សន្តិ “តំ តេសំ អាយតីវិសេសាធិកមស្សវិជ្ជាជ្ជានំ
ហុត្វា ធីយវត្ថំ ហិតាយ សុខាយ ភវិស្សា” តិ។ តីហិ បិដកេហិ សម្មសិត្វាតិ
តិបិដកតោ ឯកកទុកាធិនា សង្កហេតព្ពស្ស សង្កណ្ណានវសេន សម្មសិត្វា
វិមសិត្វា។ ញាតុំ ឥច្ឆិតា អត្តា បញ្ញា, តេ បន ឥមស្មី សុត្ត ឯកកាធិវសេន
អាគតា សហស្សំ, ចុទ្ទស ចាតិ អាហ “ចុទ្ទសបញ្ញាធិកេន បញ្ញាសហស្សេន
បដិមណ្ឌាត្វា” តិ។ ឯវមិធសម្មិណ្ឌាត្វា ធស្សិតេ បញ្ញោ បរតោ
សុត្តបរិយោសានេ “ឯកកវសេន ទ្វេ បញ្ញា កថិតា” តិអាធិនា (ធី. និ. អដ្ឋ.
ក. ៣២៩) វិភាគេន បរិគណ្ឌាត្វា សយមេវ ធស្សេស្សតិ។

ឧត្តរកិច្ចសន្យាការវេណ្ឌ

២៩៧. ឧទ្ធានិជ្ជានតាយ តំ សន្ធាការំ ភូមិភោ ឧត្តតំ វិយាតិ “ឧត្តតក”ន្តិ
នាមំ លភតិ។ តេនាហ “ឧច្ចត្តា វា ឯវំ វុត្ត”ន្តិ។ សន្ធាការសាលាតិ ឯកា
មហាសាលា។ ឧយ្យោគករណាទីសុ ហិ រាជានោ តត្ថ បត្វា “ឯត្តកា បុរោ

គង្គន្ត, ឯត្ថកា បច្ឆា"តិអាទិនា តត្ថ និសីទិត្វា សន្ធិំ ករោន្តិ មរិយាទំ ពន្ធន្តិ, តស្មា
តំ ហំ "សន្ធាការ"ន្តិ វុត្ថតិ។ ឧប្បេក្ខន្តោ ច អាគន្ធា យាវ គេហំ
គោមយបរិកណ្ណាទិវសេន បដិជគ្គនំ ករោន្តិ, តាវ ឯកំ ទ្វេ ទិវសេ តេ រាជានោ
តត្ថ សន្ធិម្ពន្តិទិបិ សន្ធាការំ, តេសំ រាជ្ជនំ សហា អត្តានុសាសនអការន្តិបិ
សន្ធាការន្តិ។ យស្មា វា តេ តត្ថ សន្តិបតិទ្វា "ឥមស្មី កាលេ កសិវុត្ថំ វុត្ថតិ,
ឥមស្មី កាលេវិបត្ថ"ន្តិអាទិនា យរាវាសកិច្ចំ សន្ធាន្តិ, តស្មា ជិដ្ឋាវជិដ្ឋំ យរាវាសំ
តត្ថ សន្ធាន្តិទិបិ សន្ធាការំ, សា ឯវ សាលាតិ សន្ធាការសាលា។ ទេវតាតិ
យរទេវតា។ និវាសវសេន អនជ្ឈវុត្ថត្វា "កេនចិ វា មនុស្សភូតេនា"តិ វុត្ថំ។
កម្មករណាវសេន បន មនុស្សា តត្ថ និសង្ខាទីនិ កប្បសុមេវ។ "សយមេវ បន
សត្តុ ឥធាគមនំ អម្ពាភំ បុញ្ញវសេនេវ, អហោ មយំ បុញ្ញវន្តោ"តិ ហជ្ជតុដ្ឋា ឯវ
សម្មា ចិន្តេសុន្តិ ទស្សន្តោ "អម្ពេហិ"តិអាទិមាហ។

២៩៨. អដ្ឋកាតិ ចិត្តកម្មករណាត្ថំ ពន្ធា មញ្ញកា។ មុត្តមត្តាតិ តាវទេវ
សន្ធាការេ នវកម្មស្ស និដ្ឋាបិតការមាហ, តេន"អចិរការិត"ន្តិអាទិនា
វុត្ថមេវត្ថំ វិការេតិ។ អរញ្ញំ អារាមោ អារមិតព្ពដ្ឋានំ ឯតេសន្តិ អរញ្ញារាមា។
សន្តរណំ សន្តិ, សញ្ញោ សកលោ សន្តិ ឯត្តាតិ សព្វសន្តិ,
ការនប្បុសកនិទ្កេសោយំ។ តេនាហ "យថា សព្វំ សន្តតំ ហោតិ, ឯវ"ន្តិ។

២៩៩. សមន្តចាសាទិកោតិ សមន្តតោ សព្វភាគេន បសាទាវហោ
ចាតុរិយសោ។ "អសីតិហត្ថំ ហំនំ គណ្ណាតិ"តិ ឥទំ ពុទ្ធានំ កាយប្បកាយ
បកតិយា អសីតិហត្ថេ ហំនេ អភិព្យាបនតោ វុត្ថំ។ ឥទ្ធានុភាវេន បន អនន្តំ
អបរិមាណំ ហំនំ វិជ្ជោតតេវ។ និលបីតលោហិតោនាតមញ្ញជ្ជបកស្សវសេន
ធព្ពល្លា។ សព្វេ ទិសាភាគាតិ សរីរប្បកាយ ពាហុល្លតោ វុត្ថំ។

អព្ពមហិកាធិហិ ឧបក្កិលីដ្ឋំ សុញ្ញំ ន សោភតិ, តារកាចិតំ បន អន្តលីក្ខំ
តាសំ បកាហិ សមន្តតោវិជ្ជោតមាណំវិរោចតីតិ អាហ “សមុគ្គតតារកំវិយ
គគនតល”ន្តិ។ សព្ពចាលីដុល្លោតិ មូលតោ បដ្ឋាយ យាវ សាខគ្គា ដុល្លោ។
“បដិចាជិយាបបិតាន”ន្តិអាធិ បរិកប្បបមា។ តថា ហិវិយ-សទ្ធក្កហណំ កតំ។
សិរិយា សិរី អភិកវមាណំវិយាតិ អត្តនោ សោភាយ តេសំ សោភន្តិ អត្តោ។
“ភិក្ខុបិ សព្ពេវា”តិ ឥទំ នេសំ “អប្បិទ្ធា”តិអាធិនា វុត្តគុណោសុ
លោកិយគុណានំ វសេន យោជេតព្ពំ។ ន ហិ តេ សព្ពេវ ធនកថាវត្ថុលាភិនោ។
តេន វុត្តំ “សុត្តន្តំ អារវ្លេត្វា...បេ... អរបាត្ថំ ចាបុណិស្សន្តិ”តិ (ធី. និ. អដ្ឋ.
៣.២៩៦)។ តស្មា យេ តត្ថ អរិយា, តេ សព្ពេសម្បិ បទានំ វសេន ពោធិតា
ហោន្តិ។ យេ បន បុគ្គជ្ជនា, តេ លោកិយគុណាធិបកេហិ បទេហិតិ ន តថា
ហោដ្ឋា “អសីតិមហាថេរា”តិអាធិ វុត្តំ។ បុព្ពេ អរបាត្ថភាគិនោ គហិតា។

រូបកាយស្ស អសីតិអនុព្យញ្ញន-បដិមណ្ឌិត-
ទុត្តិសមហាបុរិសលក្ខណកាយប្បភាព្យាមប្បភាកេតុមាលាវិចិត្តតារ (ធី. និ.
២.៣៣; ៣.២០០; ម. និ. ២.៣៨៥) ពុទ្ធវេសោ។ ធពុណ្ណា ពុទ្ធវស្មិយោវិស្សន្តេន្តស្ស
ភគវតោ កាយស្ស អាលោកិតវិលោកិតាធិសុ បរមុក្កំសគតោ
ពុទ្ធវេណិកោ អច្ចន្តបសមោ ពុទ្ធវិលាសោ។ អស្សន្តិ តស្សំ។

សន្នាគារាណុមោធនបដិសំយុត្តាតិ “សីតំ ឧណ្ហំ បដិហន្តិ”តិអាធិនា (ចូឡវ.
២៩៥, ៣០៥) នយេន សន្នាគារគុណាបសញ្ញិតា
សន្នាគារករណបុញ្ញានិសំសការីនី។ បកិណ្ណាកកថាតិ សង្កឹតិអនារុណ្ឌា
សុណាត្តានំ អដ្ឋាសយានុបតាយ វិវិធិវិបុលហេតុបមាសមាលដ្ឋតា
នាធានយវិចិត្តាវិត្តារកថា។ តេនាហ “តទា ហី”តិអាធិ។ អាកាសគង្គំ
ឱតារេន្តោវិយ និរុបក្កិលេសតាយ សុវិសុទ្ធន, វិបុលោធាតាយ

អបរិមេយ្យន ច អត្ថន សុណាន្តានំ កាយចិត្តបរិឡាហរ្យបសមនតោ។
បថវោជំ អាកឡន្តោវិយ អញ្ញេសំ សុទុក្ខតាយ, មហាសារតាយ វា អត្ថស្ស។
មហាជម្ពំ មត្តកេ គហេត្វា ចាលេន្តោវិយ ចាលនបច្ចយជ្ជានវសេន បុព្វេនាបរំ
អនុសន្ធានតោ។ យោជនិយ... បេ... ចាយមាណោវិយ ទេសនំ ចតុសច្ចយន្តេ
បក្ខិបិទ្វា អត្ថវេទធម្មវេទស្សេវ លភាបនេន
សាតមធុរធម្មាមតរសូបសំហារណតោ។ មធុគណ្ឌន្តិ មធុបដលំ។

៣០០. “តុណ្ហិភូតំ តុណ្ហិភូត”ន្តិ ព្យាបនិច្ឆាយំ ឥទំ អាមេឌិតវចនន្តិ ទស្សេតុំ
“យំ យន្តិស”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ អនុវិលោកេត្វាតិ ឯត្ថ អនុសន្ធា “បរិ”តិ ឥមិនា
សមាទត្តោ, វិលោកនព្វេត្ថ សត្ត ចក្ខុទ្ធយេនបិ ឥច្ឆិតព្ពន្ធន្តិ “មំសចក្ខុនា... បេ...
តតោ តតោវិលោកេត្វា”តិ សង្ខេបតោ វត្វា តមត្ថំ វិត្តារតោ ទស្សេតុំ
“មំសចក្ខុនា បរិ”តិអាទិ វុត្តំ។ ហត្ថន កុច្ឆិតំ កតំ ហត្ថកុក្កុដ្ឋំ កុកតមេវ
កុក្កុដ្ឋន្តិ កត្វា។ ឯវំ ចាទកុក្កុដ្ឋំ ទដ្ឋព្ពំ។ និច្ចលា និសីទីសុ អត្ថនោ
សុវិនិត្យកាលេន, ពុទ្ធការវេន ច។ “អាលោកំ បន វឡយិត្វា”តិអាទិ កទាចិ ភគវា
ឯវម្បិ ករោតីតិ អធិប្បាយេន វុត្តំ។ ន ហិ សត្ត សាវកានំ វិយ ឯវំ
បយោគសម្មាទនិយមេតំ ព្រាណំ។ តិរោហិតវិទូរវត្ថុនិបិ រូបគតេ
មំសចក្ខុនោ បរិវត្តិយា ឥច្ឆិតត្តា វិមំសិតព្ពំ។ អរហត្ថបតំ អរហត្ថបទដ្ឋានំ។
ចក្ខុតលេសុ និមិត្តំ ឋបេត្វាតិ ភាវនានុយោគសម្បត្តិយា សព្ពេសំ តេសំ ភិក្ខុនំ
ចក្ខុតលេសុ លព្ពមាទំ សន្តិទ្រិយវិកតចិនមិទ្ធតាការសម្ពាទំ និមិត្តំ អត្ថនោ
បាទយេ ឋបេត្វា សល្លក្ខេត្វា។ កស្មា អាគិលាយតិ
កោដិសតសហស្សហត្ថិណាកានំ ពលំ ធាវេន្តស្សាតិ ចោទកស្ស អធិប្បាយោ។
អាចរិយោ ឯស សម្ពាទនំ សភាវោ, យទិទំ អនិច្ចតា។ យេ បន អនិច្ចា, តេ
ឯកន្តេនេវ ឧទយវយបជិប័ធិតតាយ ទុក្ខា ឯវ, ទុក្ខសភាវេសុ តេសុ សត្ត
កាយេ ទុក្ខប្បត្តិយា អយំ បច្ចយោតិ ទស្សេតុំ “ភគវតោ បរិ”តិអាទិ វុត្តំ។

បិដ្ឋិតាតោ ឧប្បជ្ឈិ, សោ ច ខោ បុព្វេ កតកម្មបច្ចយា។ ស្វាយមត្តោ
បរមត្ថធិបតីយំ ឧទានជ្ជកថាយំ អាគតនយេនេវ វេទិតញ្ញោ។

ភិទ្ធនិកណ្ណវត្ថុវណ្ណានា

៣០០. ហេជ្ជា វុត្ថមេវ ចាសាទិកសុត្ថវណ្ណានាយំ (ធិ. និ. អដ្ឋ. ៣.០៦៤)។

៣០២. ស្វាឡាតំ ធម្មំ ទេសេតុកាមោតិ ស្វាឡាតំ កត្វា ធម្មំ កថេតុកាមោ,
សត្តារាវា ស្វាឡាតំ ធម្មំ សយំ ភិក្ខុនំ កថេតុកាមោ។ សត្តារា ទេសិតធម្មមេវ
ហិ តតោ តតោ គហេត្វា សាវកា សព្វហ្មចារីនំ កថេន្តិ។

ឯកកវណ្ណានា

៣០៣. សមគ្គេហិ ភាសិតព្ពន្ធិ អញ្ញមញ្ញំ សមគ្គេហិ ហុត្វា ភាសិតព្ពំ,
សង្ឃាយិតព្ពញ្ញេវ វណ្ណាតព្ពញ្ញាតិ អត្តោ។ យថា បន សមគ្គេហិ សង្ឃាយនំ
ហោតិ, តម្បី ទស្សេតុំ “ឯកវចនេហិ” តិអាទិ វុត្ថំ។ ឯកវចនេហិតិ
វិរោធាការវេន សមាទវចនេហិ។ តេនាហ “អវិរុទ្ធវចនេហិ” តិអាទិ។ សាមគ្គិវសំ
ទស្សេតុកាមោតិ យស្មី ធម្មេ សង្ឃាយនេ សាមគ្គិវសានុកវនំ ឥន្ទ្រតំ
ទេសនាកុសលតាយ, តត្ថ ឯកកទុកតិកាធិវសេន ពហុធា សាមគ្គិវសំ
ទស្សេតុកាមោ។ សព្វេ សត្តាតិ អនវសេសា សត្តា, តេ បន ភវកេទតោ
សន្និបេនេវ ភិទ្ធិត្វា ទស្សេន្តោ “កាមភវាទីសូ” តិអាទិមាហា។ ព្យាដិករណានម្បិ
ពាហិវត្ថុសមាសោ ហោតិ យថា “ឧវសិលោមោ” តិ អាហ “អាហារតោ បិទិ
ឯតេសន្តិ អាហារដ្ឋិតិកា” តិ។ តិដ្ឋតិ ឯតេនាតិ បិទិ, អាហារេវ បិទិ ឯតេសន្តិ
អាហារដ្ឋិតិកាតិ ឯវំ វា ឯត្ថ សមាសវិគ្គហោ ទដ្ឋញ្ញោ។ អាហារដ្ឋិតិកាតិ
បច្ចយដ្ឋិតិកា, បច្ចយាយត្ថវុត្ថិកាតិ អត្តោ។ បច្ចយត្តោ ហេត្ថ អាហារ-សន្តោ
“អយំ អាហារេវ អនុប្បន្នសូ វា កាមច្ឆន្ទសូ ឧប្បាទាយា” តិអាទីសុ (សំ. និ.

៥.១៨៣, ២៣២) រិយ។ ឯវត្ថុ “សព្វេ សត្វា” តិ ឥមិនា អសញ្ញាសត្វាបិ បរិគ្គហិតា
ហោន្តិ។ សា បនាយំ អាហារាជ្ជិតិកតា និប្បរិយាយតោ សម្ព័ន្ធធម្មា, ន
សត្វធម្មា។ តេនេវាហុ អជ្ជកថាចរិយា “សព្វេ សត្វា អាហារាជ្ជិតិកាតិ
អាគតជ្ជានេ សម្ព័ន្ធលោកោ វេទិតញ្ញោ” តិ (វិសុទ្ធិ. ១.១៣៦; ចារា. អដ្ឋ.
វេរញ្ញកណ្ណាវណ្ណានា; ឧទា. អដ្ឋ. ៣០; ចូឡនិ. អដ្ឋ. ៦៥; ឧទា. អដ្ឋ. ១៨៦) យទិ ឯវំ
“សព្វេ សត្វា” តិ ឥទំ កថន្តិ? បុគ្គលាធិដ្ឋានា ទេសនាតិ នាយំ ទោសោ។ យថាហ
ភគវា “ឯកធម្មេ ភិក្ខុវេ ភិក្ខុ សម្មា និព្វិន្ទមាណោ សម្មា វិវដ្ឋមាណោ សម្មា
វិមុច្ចមាណោ សម្មា បរិយន្តទស្សវី សម្មត្ថំ អភិសមេច្ច ទិដ្ឋេវ ធម្មេ
ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, កតមស្មី ឯកធម្មេ? សព្វេ សត្វា អាហារាជ្ជិតិកា” តិ (អ.
និ. ១០.២៧) ឯកោ ធម្មាតិ “សព្វេ សត្វា អាហារាជ្ជិតិកា” តិ យាយំ
បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ កថាយ សព្វេសំ សម្ព័ន្ធរាជំ បច្ចយាយត្តុត្តិតាយ
អាហារាបរិយាយេន សាមញ្ញតោ បច្ចយធម្មា វុត្តោ, អយំ អាហារោ នាម ឯកោ
ធម្មា។ យាថាវតោ ញត្វាតិ យថាសភាវតោ អភិសម្ពុជ្ឈិតា។ សម្មទក្ខាតោតិ
តេនេវ អភិសម្ពុទ្ធាការេន សម្មនេវ ទេសិតោ។

ចោទកោ វុត្តម្បិ អត្ថំ យាថាវតោ អប្បដិបដ្ឋមាណោ នេយ្យត្ថំ សុត្តបទំ
នីតត្ថតោ ទហន្តោ “សព្វេ សត្វា” តិ វេទនមត្តេ ឋត្វា “ននុ ចា” តិ អាទិនា
ចោទេតិ។ អាចរិយោ អវិបរីតំ តត្ថ យថាធិប្បេតមត្ថំ បវេទនេន្តោ “នវិវុជ្ឈតិ” តិ
វត្វា “តេសញ្ញិ ឈានំ អាហារោ ហោតិ” តិ អាហា។ ឈានន្តិ ឯកវោការភវាវហំ
សញ្ញាយ វិវដ្ឋនវសេន បវត្ថំ រូចាវចរចតុត្ថជ្ឈានំ។ ចាឡិយំ បន “អនាហារា” តិ
វេទនំ អសញ្ញាភវេ ចតុន្នំ អាហារាជំ អភាវំ សន្ធាយ វុត្ថំ, ន បច្ចយាហារស្ស
អភាវតោ។ “ឯវំ សន្តេបិ” តិ ឥទំ សាសនេ យេសុ ធម្មេសុ វិសេសតោ អាហារ-
សន្តោ និរុទ្ទោ, “អាហារាជ្ជិតិកា” តិ ឯត្ថ យទិ តេ ឯវំ គយ្ហន្តិ, អព្យាបិតទោសោ
អាបន្នោ។ អថ សព្វេបិ បច្ចយធម្មា អាហារោតិ អធិប្បេតោ, ឥមាយ

អាហារចាឡិយាវិរោធា អាបន្នោតិ ទស្សេតុំ អារទ្ធា “នវិរុដ្ឋតិ” តិ
យេនាធិប្បាយេន វុត្តំ, តំវិវរន្តោ “ឯតស្មិញ្ញា សុត្តេ” តិអាធិមាហ។
កតឡី កាហារាធិនំ ឌីជដ្ឋមករូចាហារណាធិ និប្បវិយាយេន អាហារកាវោ។
យថា ហិ កតឡី កាហារា ឌីជដ្ឋមករូចាហារណាន រូបកាយំ ឧបត្ថម្ភតិ, វេ
ជស្សាធយោ ច វេនាធិអាហារណាន នាមកាយំ ឧបត្ថម្ភតិ, តស្មា សតិបិ
ជនកកាវេ ឧបត្ថម្ភកកាវោ ឌីជាធិសុ សាតិសយោ លត្តមាធា មុខ្យា
អាហារន្នោតិ តេ វេ និប្បវិយាយេន អាហារលក្ខណា ធម្មា វុត្តា។ ឥនាតិ
ឥមស្មី សង្កតិសុត្តេ។ បរិយាយេន បច្ចយោ អាហារាតិ វុត្តោ សញ្ញោ បច្ចយោ
ធម្មា អត្តនោ ជលំ អាហារតីតិ ឥមំ បរិយាយំ លភតីតិ។ តេនាហ
“សត្តធម្មានញ្ញា” តិអាធិ។ តត្ថ សត្តធម្មានត្ថិ សញ្ញេសំ សង្កតធម្មានំ។ ឥនាធិ
យថាវុត្តមត្តំ សុត្តេន (អ. និ. ១០.៦១) សមត្ថេតុំ “តេនេវាហា” តិអាធិ វុត្តំ។
អយន្តិ បច្ចយាហារា។

និប្បវិយាយាហារាបិ គហិតោ ហោតិ, យាវតា សោបិ បច្ចយកាវេនេវ
ជនកោ, ឧបត្ថម្ភកោ ច ហុត្វា តំ តំ ជលំ អាហារតីតិ វុត្តព្ពតំ លភតីតិ។ តត្ថាតិ
បរិយាយាហារា, និប្បវិយាយាហារាតិ ឌីសុ អាហារេសុ។ អសញ្ញកវេ យធិបិ
និប្បវិយាយាហារា ន លត្តតិ, បច្ចយាហារា បន លត្តតិ
បរិយាយាហារលក្ខណា។ ឥនាធិ ឥមមេវត្ថំ វិត្តារេន ទស្សេតុំ “អនុប្បន្នេ ហិ
ពុទ្ធេ” តិអាធិ វុត្តំ។ ឧប្បន្នេ ពុទ្ធេ តិត្ថករមតនិស្សិតានំ ឈានការនាយ
អសិជ្ឈនតោ “អនុប្បន្នេ ពុទ្ធេ” តិ វុត្តំ។ សាសនិកា តាធិសំ ឈានំ ន និព្ពត្តន្តិ
“តិត្ថាយតនេ បព្ពជិតា” តិ វុត្តំ។ តិត្ថិយា ហិ ឧបត្ថិវិសេសេ វិមុត្តិសញ្ញានោ,
អញ្ញាវិរាគាវិរាគេសុ អាធិនវានិសំសទស្សិនោ វា ហុត្វា អសញ្ញាសមាបត្តិ
និព្ពត្តត្វា អក្ខណភូមិយំ ឧប្បជ្ឈន្តិ, ន សាសនិកា។ វាយោកសិណោ បរិកម្មំ
កត្វាតិ វាយោកសិណោ បឋមាធិនិ តីណិ ឈានានិ និព្ពត្តត្វា តតិយជ្ឈានេ

ចំណ្លាវសី ហុត្វា តតោ វុជ្ជាយ ចតុត្ថជ្ឈានិគមាយ បរិកម្មំ កត្វា។ តេនាហា
“ចតុត្ថជ្ឈានំ និព្វត្តត្វា” តិ។ កស្មា បនេត្ថ វាយោកសិណោយេវ បរិកម្មំ វុត្តន្តិ?
យនេត្ថ វុត្តព្ពំ, តំ ព្រហ្មជាលដីកាយំ (ធិ. និ. ដី. ១. ៤១) វិត្តាវិតមេវ។ ដីតិ
ជិគុច្ឆនតេ និចាតោ, តស្មា ដី ចិត្តន្តិ ចិត្តំ ជិគុច្ឆាមីតិ អត្តោ។ ដីព្វតេតំ ចិត្តន្តិ
ឯតំ មម ចិត្តំ ជិគុច្ឆិតំ វត ហោតុ។ វតាតិ សម្ភារនេ, តេន ជិគុច្ឆំ សម្ភារេន្តោ
វនតិ។ នាមាតិ ច សម្ភារនេ ឯវ, តេន ចិត្តស្ស អភាវំ សម្ភារេតិ។ ចិត្តស្ស
ភាវាភាវេសុ អាជីនវានិសំសេ ទស្សេតុំ “ចិត្តញី” តិអាទិ វុត្តំ។ ឧត្តិ វុច្ចី
ឧប្បាទេត្វាតិ “ចិត្តស្ស អភារោ ឯវ សាធុ សុដ្ឋ” តិ ឥមំ ទិដ្ឋិនិដ្ឋានក្ខន្ធិ, តត្ថ ច
អភិវុច្ចី ឧប្បាទេត្វា។

តថា ភាវិតស្ស ឈានស្ស បិទិតភាគិយភាវប្បត្តិយា អបរិហ័នជ្ឈានស្ស
តិត្តាយតនេ បព្ពជិតស្សេវ តថា ឈានភាវនា ហោតីតិ អាហា
“មនុស្សលោកេ” តិ។ បណិហិតោ អហោសីតិ មរណស្ស អាសន្នកាលេ
បរិហិតោ អហោសិ។ យទិ ហំនាទិនា អាការេន និព្វត្តយ្យ, កម្មពលេន យាវ
ភេនា តេនេវាការេន តិដ្ឋេយ្យ វាតិ អាហា “សោ តេន ឥរិយាបថេនា” តិអាទិ។

ឯវ រូបានម្បីតិ ឯវំ អចេតនានម្បី។ ចិ-សន្តេន បកេវ សចេតនានន្តិ
ទស្សេតិ។ កថំ បន អចេតនានំ នេសំ បច្ចយាហារស្ស ឧបកប្បនន្តិ ចោទនំ
សន្ធាយ តត្ថ និទស្សនំ ទស្សេន្តោ “យថា” តិអាទិមាហា។

យេ ឧដ្ឋានរីរិយេនេវ ទិវសំ វីតិនាមេត្វា តស្ស និស្សន្ទជលមត្តំ កិញ្ចិទេវ
លភិត្វា ជីវិកំ កប្បន្តិ, តេ ឧដ្ឋានជលូបជីវិនោ។ យេ បន អត្តនោ បុញ្ញជលមេវ
ឧបជីវេន្តិ, តេ បុញ្ញជលូបជីវិនោ។ នេរិយិកានំ បន នេវ ឧដ្ឋានរីរិយេវសេន
ជីវិកាកប្បនំ, បុញ្ញជលស្ស បន លេសោបិ នត្តិ តិ វុត្តំ “យេ បន តេ
នេរិយិកា... បេ.... ន បុញ្ញជលូបជីវិតិ វុត្តា” តិ។ បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស

អាហារណែន មនោសញ្ចេតនាហារោតិ វុត្តា, ន យស្ស កស្សចិ ជលស្សាតិ
អធិប្បាយេន “កី បញ្ច អាហារា អត្ថី” តិ ចោទេតិ។ អាចរិយោ
និប្បវិយាយាហារេ អធិប្បតេ សិយា តវ ចោទនាយាវសរោ, សា បន ឯត្ថ
អនវសរាតិ ទស្សេតុំ “បញ្ច ន បញ្ចាតិ ឥទំ ន វត្តព្ព” ត្ថិ វត្ថា
បរិយាយាហារស្សេវ បនេត្ថ អធិប្បតកាវំ ទស្សេន្តោ “ននុ បច្ចយោ
អាហារោតិ វុត្តមេត” ត្ថិ អាហា។ តស្មាតិ យស្ស កស្សចិ បច្ចយស្ស
“អាហារោ” តិ ឥច្ឆិតត្តា។ ឥទានិ វុត្តមេវត្ថំ ចាឡិយា សមត្ថេន្តោ “យំ
សន្វាយា” តិ អាធិមាហា។

មុខ្យាហារវសេនបិ នេរយិ កានំ អាហារដ្ឋិតិ កតំ ទស្សេតុំ “កតឡិ ការំ
អាហារំ... បេ... សាធនី” តិ វុត្តំ។ យទិ ឯវំ នេរយិ កា សុខបដិសំវេទិនោបិ
ហោន្តិតិ? នោតិ ទស្សេតុំ “ខេឡោបិ ហី” តិ អាធិ វុត្តំ។ តយោតិ តយោ
អរូចាហារា កតឡិ ការាហារស្ស អការតោ។ អវសេសានន្តិ អសញ្ញាសត្តេហិ
អវសេសានំ។ កាមភវាទិសុ និព្ពត្តសត្តានំ បច្ចយាហារោ ហិ សព្ពេសំ
សាធារណោតិ។ ឯតំ បញ្ញន្តិ “កតមោ ឯកោ ធម្មោ” តិ ឯវំ ចោទិតមេតំ បញ្ចំ។
កថេត្វាតិ វិស្សជ្ជេត្វា។

“តត្ថ តត្ថ... បេ... ទុក្ខំ ហោតិ” តិ ឯតេន យថា ឥធ បឋមស្ស បញ្ញាស្ស
និយ្យាតនំ, ទុតិយស្ស ឧទ្ធករណំ ន កតំ, ឯវំ ឥមិនា ឯវ អធិប្បាយេន ឥតោ
បរេសុ ទុកតិ កាធិបញ្ញេសុ តត្ថ តត្ថ អាធិបរិយោសានេសុ ឯវ
ឧទ្ធករណនិយ្យាតនាធិ កត្វា សេសេសុ ន កតន្តិ ទស្សេតិ។ បដិច្ច ឯតស្មា ដលំ
ឯតីតិ បច្ចយោ, ការណំ, តទេវ អត្តនោ ដលំ សង្ខារោតិ តិ សង្ខារោតិ អាហា
“ឥមស្មិម្បិ... បេ... សង្ខារោតិ វុត្តោ” តិ។ អាហារាបច្ចយោតិ អាហារណាដ្ឋិវិសិដ្ឋោ
បច្ចយោ។ អាហារណាញោត្ត ឧប្បាទកត្តប្បធានំ, សង្ខារណំ ឧបត្ថម្ភកត្តប្បធានន្តិ

អយមេតេសំវិសេសោ។ តេនាហ “អយមេត្ថ ហេដ្ឋិមតោវិសេសោ” តិ។
និប្បវិយាយាហារេ គហិតេ “សព្ពេសត្តា” តិ វុត្តេបិ អសញ្ញសត្តា ន គហិតា វេ
ភវិស្សន្តីតិ បទេសវិសយោ សព្ព-សន្នោ ហោតិ យថា “សព្ព
តសន្តិទណ្ឌាស្ស” តិអាទិសុ (ធម្ម. ប. ១៣០)។ ន ហេតុ ខីណាសវាទីនំ គហណំ
ហោតិ។ ចាកដោ ភវេយ្យវិសេសសាមញ្ញស្ស វិសយត្តា បញ្ញានំ។ នោ ច
គណ្ហីសុ អដ្ឋកថាចរិយា។ ធម្មោ នាម នត្ថិ សន្តតោតិ អធិប្បាយោ។ ឥធម
ទុតិយបញ្ញោ “សម្ពាហ” តិ បច្ចយោ វេ កថិតោតិ សម្ពន្ធា។

យទា សម្មាសម្ពោធិសមធិគតោ, តទា វេ សព្ពព្រោយ្យំ សន្តិកតំ ជាតន្តិ
អាហ “មហាពោធិមណ្ឌោ និសីទិត្វា” តិ។ សយន្តិ សាមយេវ។ អទ្ធុនិយន្តិ
អទ្ធានក្ខមំ ចិរកាលាវជ្ជាយិ ចារម្បវិយវសេន។ តេនាហ “ឯកេន ហិ” តិអាទិ។
បរម្បរកថានិយមេនាតិ បរម្បរកថាកថនិយមេន,
និយមិតតត្ថព្យញ្ញនាទុបុត្តិយា កថាយាតិ អត្ថោ។ ឯកកវសេនាតិ ឯកំ ឯកំ
បរិមាណំ ឯតស្សតិ ឯកកោ, បញ្ញោ។ តស្ស ឯកកស្ស វសេន។ ឯកកំ និដ្ឋិតំ
វិស្សន្តនន្តិ អធិប្បាយោតិ។

ឯកកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទុកវណ្ណានា

៣០៤. ចត្តារោ ខន្ធាតិ តេសំ តាវ នាមនដ្ឋេន នាមការំ បឋមំ វត្វា បច្ឆា
និព្វានស្ស វត្តកាមោ អាហ។ តស្សបិ ហិ តថា នាមការំ បរតោ វត្តតិ។ “នាមំ
ករោតិ នាមយតី” តិ ឯត្ថ យំ នាមករណំ, តំ នាមន្តិ អាហ “នាមនដ្ឋេនាតិ
នាមករណនដ្ឋេនា” តិ, អត្តនោវាតិ អធិប្បាយោ។ វេញ្ញិ សាតិសយមិទំ តេសំ
នាមករណំ ហោតិ។ តេនាហ “អត្តនោ នាមំ ករោត្តាវ ឧប្បជ្ឈន្តី” តិអាទិ។ ឥទានិ

តម្កល់ ព្យាបាលកម្មខេនវិភាវេត្ត “យថា ហី” តិអាទិ វុត្តំ។ យស្ស នាមស្ស
ករណេនេវ តេ “នាម” ន្តិ វុច្ឆន្តិ, តំ សាមញ្ញនាមំ, កិត្តិមនាមំ, គុណនាមំ វា ន
ហោតិ, អថ ខោ ឱបចាតិកនាមន្តិ បុរិមានិ តីណិ នាមានិ ឧទាហរណេវ សេន
ធស្សេត្វា “ន ឯវំ វេទនាធិន” ន្តិ តេ បដិក្ខិបិត្វា ឥតរនាមមេវ នាមករណេជ្ជន
នាមន្តិ ធស្សេត្តោ “វេទនាធម្មោ ហី” តិអាទិមាហា។ “មហាបថវិអាធម្មោ” តិ
កស្មា វុត្តំ, ននុ បថវិអាចាធម្មោ ឥធ នាមន្តិ អនធិប្បតា, រូបន្តិ បន
អធិប្បតាតិ? សច្ចមេតំ, ជស្សវេទនាធិនំ វិយ បន បថវិអាធិនំ
ឱបចាតិកនាមតាសាមញ្ញេន “បថវិអាធម្មោ វិយា” តិ និទស្សនំ កតំ, ន
អរូបធម្មា វិយ រូបធម្មានំ នាមសភាវត្តា។ ជស្សវេទនាធិនញ្ចិ អរូបធម្មានំ
សត្តនាបិ ជស្សនិទានមកត្តា, បថវិអាធិនំ កេសកុម្មាធិនាមន្តរាបត្តិ វិយ
នាមន្តរាបជ្ជនតោ ច សទា អត្តនាវ កតនាមតាយ ចតុក្កន្ធនិព្វានានិ
នាមករណេជ្ជន នាមំ។ អថ វា អធិវចនសម្មស្សោ វិយ អធិវចននាមមន្តរេន
យេ អនុបចិតសម្មារាជំ គហណំ ន គច្ឆន្តិ, តេ នាមាយត្តគ្គហណា នាមំ។ រូបំ
បន វិនាបិ នាមសាធនំ អត្តនោ វុច្ឆនសភាវេន គហណំ ឧបយាតីតិ រូបំ។
តេនាហ “តេសុ ឧប្បន្នេសូ” តិអាទិ។ ឥធាបិ “យថាបថវិយា” តិអាទិសុ
វុត្តនយេនេវ អត្តោ វេទិតញ្ចោ និទស្សនេវ សេន អាគតត្តា។ “អតីតេបី” តិអាទិនា
វេទនាធិសុ នាមសញ្ញា និរុទ្ធា, អនាទិកាលិកា ចាតិ ធស្សេតិ។

ឥតិ អតីតាធិវិភាគវន្តានម្យំ វេទនាធិនំ នាមករណេជ្ជន នាមភាវោ
ឯកន្តិកោ, តត្ថិភាគរហិតេ បន ឯកសភាវេ និច្ចេ និព្វានេ វត្តព្ភមេវ នត្ថិតិ
ធស្សេត្តោ “និព្វានំ បន... បេ.... នាមនជ្ជន នាម” ន្តិ អាហា។ នាមនជ្ជនាតិ
នាមករណេជ្ជន។ នមន្តិតិ ឯកន្តតោ សាវម្មណត្តា តន្តិន្ទា ហោន្តិ, តេហិ វិនា
នប្បវត្តន្តិតិ អត្តោ។ សព្វន្តិ ខន្ធចតុក្កំ, និព្វានញ្ចា។ យស្មី អាវម្មណេយេវ
វេទនាក្ខន្ធវោ បវត្តតិ, តំសម្បយុត្តតាយ សញ្ញាក្ខន្ធជាយេបិ តត្ថ បវត្តន្តិតិ

សោ នេ តត្ថ នាមេន្លោវិយ ហោតិវិនា អប្បវត្តនតោ។ ឯស នយោ
សញ្ញាក្ខន្ធាធិសុប្បីតិ វុត្ថំ “អារម្មណា អញ្ញមញ្ញំ នាមេន្លំ” តិ។ អនវដ្ឋធម្ម
មគ្គជលាធិកេ។ កាមំ កេសុចិ រូបធម្មសុប្បិ អារម្មណាធិបតិភាវោ លព្ភតេវ,
និព្វានេ បនេស សាតិសយោ តស្ស អច្ចន្តសន្តបណីតតាកប្បការតោតិ តនេវ
អារម្មណាធិបតិបច្ចយតាយ “អត្តនិ នាមេតិ” តិ វុត្ថំ។ តថា ហិ អរិយា
សកលម្បិ ធិវសភាគំ តំ អារព្ភវីតិនាមេន្លាបិ តិ ត្ថី ន គច្ឆន្តិ។

“រុប្បនដ្ឋេនា” តិ ឯតេន រុប្បតីតិ រូបន្តិ ទស្សតិ។ តត្ថ
សីតាធិវិរោធិបច្ចយសន្និចាតេ វិសធិសុប្បត្តិ រុប្បនំ។ ននុ ច អរូបធម្មានម្បិ
វិរោធិបច្ចយសមាគមេ វិសធិសុប្បត្តិ លព្ភតីតិ? សច្ចំ លព្ភតិ, ន បន វិភូតតវំ។
វិភូតតវញ្ញេត្ថ រុប្បនំ អធិប្បេតំ សីតាធិគ្គហណតោ។ វុត្ថញ្ញេតំ “រុប្បតីតិ ខោ
ភិក្ខុវេ តស្មា រូប” តិ វុត្ថនិ។ កេន រុប្បតិ? សីតេនបិ រុប្បតិ, ឧណ្ហេនបិ
រុប្បតី” តិ អាធិ (សំ. និ. ៣.៧៩)។ យធិ ឯវំ កថំ ព្រាហ្មណេកេ រូបសមញ្ញាតិ?
តត្ថាបិ តំសភាវានតិវត្តនតោ ហោតិយេវ រូបសមញ្ញា។
អនុគ្គាហាកបច្ចយវសេន វាវិសធិសបច្ចយសន្និចាតេតិ ឯវមត្តោ វេទិតញ្ញោ។
“យោ អត្តនោ សន្តានេ វិជ្ជមានស្សយេវ វិសធិសុប្បត្តិ ហេតុភាវោ, តំ រុប្បន” ត្ថិ
អញ្ញោ។ ឥមស្មី បក្ខេ រូបយតិ វិការមាថាទេតីតិ រូបំ។ “សង្ឃដ្ឋនេន
វិការាបត្តិយំ រុប្បន-សន្តោ និរុដ្ឋោ” តិ កេចិ។ ឯតស្មី បក្ខេ អរូបធម្មសុ
រូបសមញ្ញាយ បសន្តោ ឯវំ នត្ថិ សង្ឃដ្ឋនាការតោ។ “បដិយតោ រុប្បន” ត្ថិ
អបរេ។ “តស្សាតិ រូបស្សា” តិ វេទន្តិ, នាមរូបស្សាតិ បន យុត្តំ។ យថា ហិ រូបស្ស,
ឯវំ នាមស្សាបិ វេទនាក្ខន្ធាធិវសេន, មធនិម្ពធនាធិវសេន ច វិត្តារកថា
វិសុទ្ធិមគ្គេ (វិសុទ្ធិ. ២.៤៥៦) វុត្តា ឯវាតិ។ ឥតិ អយំ ធុកោ កុសលត្ថិកេន
សង្គហិតេ សភាវធម្មេ បរិគ្គហេត្វា បវត្តោតិ។

អវិជ្ជាតិ អវិជ្ជាយំ “អត្តា, ជីវេ, ឥត្ថិ, បុរិសោ” តិ ឯវមាទិកំ វិន្ទតិ តិ អវិជ្ជា។
វិន្ទយំ “ទុក្ខំ, សមុទយោ” តិ ឯវមាទិកំ នវិន្ទតិ តិ អវិជ្ជា។ សព្វម្បី ធម្មជាតំ
អវិទិតករណធម្មន អវិជ្ជា។ អន្តរបិទេ សំសារេ សត្តេ ជវាបេតិ តិ អវិជ្ជា។
អត្តតោ បន សា ទុក្ខាធិនំ ចតុន្នំ សច្ចានំ សភាវច្ឆាធកោ សម្មោហោ ហោតិ តិ
អាហា “ទុក្ខាធិសុ អញ្ញាណ” ត្ថិ។ កវបត្តនា នាម កាមភវាធិនំ បត្តនាវសេន
បវត្តតណ្ហា។ តេនាហា “យោ ភវេសុ កវច្ឆន្នោ” តិ អាទិ។ ឥតិ “អយំ ទុក្ខោ
វដ្ឋមូលសមុទាហារទស្សនត្ថំ គហិតោ។

កវទិដ្ឋតិ ខន្ធបញ្ចកំ “អត្តា ច លោកោ ចា” តិ គាហេត្វា តំ “ភវិស្សតិ” តិ
គណ្ហានវសេន និវិជ្ជា សស្សតទិដ្ឋតិ អត្តោ។ តេនាហា “ភវេ វុច្ឆតិ” តិ អាទិ។
ភវិស្សតិ តិ ភវេ, តិ ជ្ជតិ សព្វកាលំ អត្ថតិ អត្តោ។ សស្សតន្តិ សស្សតភាវេ។
វិកវទិដ្ឋតិ ខន្ធបញ្ចកមេវ “អត្តា” តិ ច “លោកោ” តិ ច គហេត្វា តំ “ន
ភវិស្សតិ” តិ គណ្ហានវសេន និវិជ្ជា ឧប្បទទិដ្ឋតិ អត្តោ។ តេនាហា “វិភវេ
វុច្ឆតិ” តិ អាទិ។ វិភវិស្សតិ វិនស្សតិ ឧប្បិដ្ឋតិ តិ វិភវេ, ឧប្បទោ។

យំ ន ហិរិយតិ តិ យេន ធម្មេន តំសម្បយុត្តធម្មសម្មហោ, បុគ្គលោ វា ន
ហិរិយតិ ន លជ្ជតិ, លិដ្ឋិវបល្លាសំ វា កត្វា យោ ធម្មោតិ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។
ហិរិយតញ្ចេនាតិ ឧបយោគត្ថេ ករណាវចនំ, ហិរិយតញ្ចយុត្តកំ
កាយទុច្ឆរិតាធិធម្មំ ន ជិតុច្ឆតិ តិ អត្តោ។ និល្លដ្ឋតាតិ ចាបស្ស អជិតុច្ឆនា។ យំ
ន ឌីត្តប្បតិ តិ ឯត្តាបិ វុត្តនយេនេវ អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ ឌីត្តប្បតញ្ចេនាតិ បន
ហេតុអត្តេ ករណាវចនំ, ឌីត្តប្បតញ្ចយុត្តកេន ឌីត្តប្បស្ស ហេតុភូតេន
កាយទុច្ឆរិតាធិនាតិ អត្តោ។ ហិរិយតញ្ចេនាតិ ឯត្តាបិ វា ឯវមេវ អត្តោ
វេទិតញ្ចោ។ អភាយនកអាភារោតិ ចាបតោ អនុត្តាសនាការោ។

“យំ ហិរិយតី” តិអាទីសុ អនន្តរុកេ វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចា។
និយកជ្ឈត្តំ ជាតិអាទិសមុជ្ជានំ ឯតិស្សាតិ អជ្ឈត្តសមុជ្ជានា។ និយកជ្ឈត្តតោ
ពហិការតោ ពហិទ្វា បរសន្តានេ សមុជ្ជានំ ឯតិស្សាតិ ពហិទ្វា សមុជ្ជានា។
អត្តា ឯវ អធិបតិ អត្តាធិបតិ, អជ្ឈត្តសមុជ្ជានត្តា ឯវ អត្តាធិបតិតោ
អាគមនតោ អត្តាធិបតេយ្យា។ លោកាធិបតេយ្យន្តិ ឯត្តាបិ ឯសេវ នយោ។
លជ្ជាសភាវសណ្ឋិតាតិ ចាបតោ ជិគុច្ឆន្ទបេន អវជ្ជិតា។
ភយសភាវសណ្ឋិតន្តិ តតោ ឧត្តាសន្ទបេន អវជ្ជិតំ។ អជ្ឈត្តសមុជ្ជានាទិតា ច
ហិរេត្តប្បានំ តត្ថ តត្ថ ចាកជភាវេន វុត្តា, ន បនតេសំ កធាបិបិ
អញ្ញមញ្ញវិប្បយោគតោ។ ន ហិ លជ្ជនំ និព្វយំ, ចាបភយំ វា អលជ្ជនំ អត្ថិតិ។

ទុក្ខន្តិ កិច្ចំ, អនិជ្ជន្តិ វា អត្ថោ។ វិប្បជិត្តលកាហិម្ពីតិ ធម្មានុធម្មបដិបត្តិយា
វិលោមតាហាកេ។ តស្ស ឯវ វិបច្ឆនីកំ ទុប្បដិបត្តិ សាតំ ឥដ្ឋំ ឯតស្សាតិ
វិបច្ឆនីកសាតោ, តស្មី វិបច្ឆនីកសាតោ។ ឯវ ភូតោ ច ឱវាទភូតេ សាសនក្កមេ
ឱវាទកេ ច អាទរការវហិតោ ហោតីតិ អាហា “អនាទរេ” តិ។ តស្ស កម្មន្តិ
តស្ស ទុព្ភចស្ស បុគ្គលស្ស អនាទរិយវសេន បវត្តចេតនា ទោវចស្សំ។ តស្ស
ភាវេតិ តស្ស យថាវុត្តស្ស ទោវចស្សស្ស អត្ថិភាវោ ទោវចស្សតា, អត្ថតោ
ទោវចស្សមេវ។ តេនេវាហា “សា អត្ថតោ សម្ព័រក្ខន្ធា ហោតី” តិ។
ចេតនាប្បធានតាយ ហិ សម្ព័រក្ខន្ធស្ស ឯវ វុត្តំ។ ឯតេនាការេនាតិ
អប្បទក្ខិណាគ្គាហិតាការេន។ អស្សទ្វិយទុស្សីល្យាទិចាបធម្មយោគតោ
បុគ្គលា ចាចា នាម ហោតីតិ ទស្សេតុំ “យេ តេ បុគ្គលា អស្សទ្វា” តិអាទិ វុត្តំ។
យាយ ចេតនាយ បុគ្គលា ចាបសម្បវង្កោ នាម ហោតិ, សា ចេតនា
ចាបមិត្តតា, ចត្តារោបិ វា អរូបិនោ ខន្ធា តទាការប្បវត្តា ចាបមិត្តតាតិ
ទស្សេត្តោ “សាបិ អត្ថតោ ទោវចស្សតាវិយ ទដ្ឋញ្ចា” តិ អាហា។

“សុខំ វេទោ ឯតស្មី បទក្ខិណគ្គាហិម្ហិ អនុលោមសាតេ សាទរេ បុគ្គលេតិ
សុត្តចោតិអាទិនា, “កល្យាណា សទ្ធាទយោ បុគ្គលា ឯតស្ស មិត្តាតិ
កល្យាណមិត្តា”តិអាទិនា ច អនន្តរទុកស្ស អត្ថោ ឥច្ឆិតោតិ អាហ
សោវចស្សតា...ខេ... វុត្តបដិបក្ខនយេន វេទិតញ្ចា”តិ។ ឧភោតិ សោវចស្សតា,
កល្យាណមិត្តតា ច។ តេសំ ខន្ធនំ បវត្តិអាការវិសេសា “សោវចស្សតា,
កល្យាណមិត្តតា”តិ ច វុច្ឆន្តិ, តេ លោកិយាបិ ហោន្តិ លោកុត្តរាបីតិ អាហ
“លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា កថិតា”តិ។

វត្ថុកេទាទិនា អនេកកេទភិដ្ឋា តំតំជាតិវសេន ឯកជ្ឈំ កត្វា វាសិតោ
គយ្ហមានា អាបត្តិយោវ អាបត្តិក្ខន្ធា។ តា បន អន្តរាបត្តិនំ អគ្គហណោ បញ្ចបិ
អាបត្តិក្ខន្ធា អាបត្តិយោ, តាសំ បន គហណោ សត្តបិ អាបត្តិក្ខន្ធា អាបត្តិយោ។
“ឥមា អាបត្តិយោ, ឯត្តកា អាបត្តិយោ, ឯវញ្ច តេសំ អាបជ្ជនំ ហោតិ”តិ
ជាននបញ្ញា អាបត្តិកុសលតាតិ អាហ “យា តាស”ន្តិអាទិ។ តាសំ អាបត្តិនន្តិ
តាសុ អាបត្តិសុ។ តត្ថ យំ សម្ពិន្ធវត្ថកាសុ វិយ បិតាសុ, ធុរិញ្ញេយ្យវិភាគាសុ ច
អាបត្តិសុ អសន្តរតោ វវត្តាន, អយំ វិសេសតោ អាបត្តិកុសលតាតិ ទស្សេតុ
ទុតិយំ អាបត្តិគ្គហណំ កតំ។ សហ កម្មវាចាយាតិ កម្មវាចាយ សហោវ។
អាបត្តិតោ វុជ្ជាបនបយោគតាយ កម្មភូតា វាចា កម្មវាចា, តថាភូតា
អនុសាវនវាចា ចេវ “បស្សិស្សមី”តិ ឯវំ បវត្តវាចា ច។ តាយ កម្មវាចាយ សន្តិ
សមកាលមេវ “ឥមាយ កម្មវាចាយ ឥតោ អាបត្តិតោ វុជ្ជានំ ហោតិ, ហោន្តញ្ច
បឋមេ វា តតិយេ វា អនុសាវនេយ្យការប្បត្តេ, ‘សំវិស្សមី’តិ វា បទេ
បរិយោសិតេ ហោតិ”តិ ឯវំ តំ តំ អាបត្តិហិ វុជ្ជានបរិច្ឆេទបរិជាននបញ្ញា
អាបត្តិវុជ្ជានកុសលតា។ វុជ្ជានន្តិ ច យថាបន្ទាយ អាបត្តិយា យថា តថា
អនន្តរាយតាចានំ, ឯវំ វុជ្ជានគ្គហណោនេវ ទេសនាយបិ សន្តិហោ សិទ្ធា
ហោតិ។

“ឥតោ បុព្វេ បរិកម្មំ បរុត្តំ, ឥតោ បរំ ភវន្តំ មជ្ឈេ សមាបត្តិ” តិ ឯវំ
សមាបត្តិនំ អប្បនាបរិច្ឆេទជាននបញ្ញា សមាបត្តិកុសលតា។ វុដ្ឋានេ
កុសលភារោ វុដ្ឋានកុសលតា, បកេវ វុដ្ឋាន បរិច្ឆេទករំ ញ្ញាណំ។ តេនាហ
“យថាបរិច្ឆិន្ទសមយវសេនេវា” តិ អាទិ។ វុដ្ឋានសមត្ថាតិ វុដ្ឋាបនេ សមត្ថា។

“ធាតុកុសលតា” តិ ឯត្ថ បថីវីធាតុអាទយោ, សុខធាតុអាទយោ,
កាមធាតុអាទយោ ច ធាតុយោ ឯតាស្វេវ អន្តោគធាតិ ឯតាសុ កោសល្លេ
ទស្សិតេ តាសុបិ កោសល្លំ ទស្សិតមេវ ហោតីតិ “អដ្ឋាស ធាតុយោ
ចក្កធាតុ... បេ... មនោវិញ្ញាណធាតុ” តិ វត្ថុ “អដ្ឋាសន្នំ ធាតុនំ
សភាវបរិច្ឆេទកា” តិ វុត្ថំ។ តត្ថ សភាវបរិច្ឆេទកាតិ
យថាភូតសភាវាវពោធិនី។ “សវនបញ្ញា ធារណបញ្ញា” តិ អាទិនា បច្ចេកំ
បញ្ញា-សង្ខារោ យោជេតញ្ញោ។ ធាតុនំ សវនធារណបញ្ញា សុតមយា, ឥតរា
ភាវនាមយា។ តត្ថាបិ សម្មសនបញ្ញា លោកិយា។ វិបស្សនា បញ្ញា ហិ សា,
ឥតរា លោកុត្តរា។ លក្ខណាទិវសេន, អនិច្ចាទិវសេន ច មនសិករណំ
មនសិការោ, តត្ថ កោសល្លំ មនសិការកុសលតា។ តំ បន
អាទិមជ្ឈបរិយោសានវសេន តិ ធា ភិទ្ធិត្វា ទស្សន្តោ
“សម្មសនបដិវេធបច្ចវេក្ខណបញ្ញា” តិ អាហា។ សម្មសនបញ្ញា ហិ តស្សា អាទិ,
បដិវេធបញ្ញា មជ្ឈេ, បច្ចវេក្ខណបញ្ញា បរិយោសានំ។

អាយតនានំ កន្តតោ ច អត្តតោ ច ឧត្តល្ហានវសេន តេសំ
ធាតុលក្ខណាទិវិភាគស្ស ជាននបញ្ញា ឧត្តហជាននបញ្ញា។
សម្មសនបដិវេធបច្ចវេក្ខណវិធីនោ ជាននបញ្ញា មនសិការជាននបញ្ញា។
យស្មា អាយតនានិបិ អត្តតោ ធាតុយោវ មនសិការោ ច ឧត្តល្ហានាទិវសេន
តេសមេវ មនសិការវិធី, តស្មា ធាតុកុសលតាទិកា តិ ស្សេនាបិ កុសលតា

ឯកទេសេ កត្វា ទស្សេតុំ “អបិចា”តិអាទិ វុត្តំ។ សវនំវិយ
ឧគ្គណ្ហានបច្ចវេក្ខណានិបិ បរិត្តញ្ញាណកត្តកានីតិ អាហា “សវន
ឧគ្គហណាបច្ចវេក្ខណា លោកិយា”តិ។ អរិយមគ្គក្ខណេ
សម្មសនមនសិការាវនំ និប្បត្តិ បរិនិដ្ឋានន្តិ តេសំ លោកុត្តរតាបរិយាយោបិ
លព្ពតីតិ វុត្តំ “សម្មសនមនសិការា លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា”តិ។
បច្ចយធម្មានំ ហេតុអាទិនំ អត្ថនោ បច្ចយុប្បន្នានំ ហេតុបច្ចយាទិភាវេន
បច្ចយភាវោ បច្ចយាការោ, សោ បន អវិជ្ជាទិនំ ទ្វាទសន្នំ បដិច្ចសមុប្បាទផ្កានំ
វសេន ទ្វាទសវិជោតិ អាហា “ទ្វាទសន្នំ បច្ចយាការាវន”ន្តិ។ ឧគ្គហាទិវសេនាតិ
ឧគ្គហមនសិការាសវនសម្មសនបដិវេធបច្ចវេក្ខណាវសេន។

ឋានព្យោវ តិដ្ឋតិ ដលំ តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ ការណាញា
ហេតុបច្ចយភាវេន ករណតោ និច្ឆាទនតោ។ តេសំ សោតវិញ្ញាណាទិនំ។
ឯតស្មី ទុកេ អត្តោ វេទិតព្ពោតិ សម្ពន្ធា។ យេ ធម្មា យស្ស ធម្មស្ស
ការណាការតោ ឋានំ, តេវ ធម្មា តវិជុរស្ស ធម្មស្ស អការណាការតោ អដ្ឋានន្តិ
បឋមនយេ ដលកេទេន តស្សេវ ធម្មស្ស ឋានាដ្ឋានតា ទីបិតា; ទុតិយនយេ បន
អភិន្នេបិ ដលេ បច្ចយធម្មកេទេន តេសំ ឋានាដ្ឋានតា ទីបិតាតិ អយមេតេសំ
វិសេសោ។ ន ហិ កទាចិ អរិយា ទិដ្ឋិសម្បទា និច្ចត្តាហស្ស ការណំ ហោតិ,
អភិរិយតា បន សិយា តស្ស ការណាន្តិ។

ឧដុនោ ភាវោ អន្ធពំ, អជិម្ពតា អកុដិលតា អវដ្ឋតាតិ អត្តោតិ តមត្តំ
អនន្ធពំបដិក្ខេបមុខេន ទស្សេតុំ “កោមុត្តវដ្ឋតា”តិអាទិ វុត្តំ។ ស្វាយំ អនន្ធពំ
ភិក្ខុនំ យេតុយ្យេន អនេសនាយ, អគោចរចារិតាយ ច ហោតីតិ អាហា
“ឯកទ្វា ហិ...បេ... ចរតី”តិ។ អយំ កោមុត្តវដ្ឋតា នាម អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ
បរិយោសាធា បដិបត្តិយា វដ្ឋការតោ។ បុរិមសទិសោតិ បឋមំ

វុត្តភិក្ខុសទិសោ។ ចន្ទវង្គតា នាម បដិបត្តិយា មជ្ឈដ្ឋានេ វង្គតាវាបត្តិតោ។
នង្គលកោដិវង្គតា នាម បរិយោសានេ វង្គតាវាបត្តិតោ។ ឥទំ អង្គវំ នាម
សព្ពត្ថកមេវ ឧដុការិសិទ្ធិតោ។ អង្គវតាតិ អាការនិទ្ទេសោ, យេនាការេនស្ស
អង្គវោ បវត្តតិ, តទាការនិទ្ទេសោតិ អត្ថោ។ លង្គតីតិ លង្គិ, ហិរិមា, តស្ស
ភារោ លង្គវំ, ហិរិតិ អត្ថោ។ លង្គា ឯតស្ស អត្ថីតិ លង្គិ យថា “មាលី, មាយី” តិ
ច, តស្ស ភារោ លង្គិភារោ, សា ឯវ លង្គា។

បរាបរាធានីនំ អធិវាសនក្ខមំ អធិវាសនខន្តិ។ សុចិសីលតា សោវច្ឆំ។ សា
ហិ សោភនកម្មរតតា, សុដ្ឋវា ចាបតោ ឱរតភារោ វិរតតា សោវច្ឆំ។ តេនាហ
“សុរតភារោ” តិ។

“នាមញ្ញ រូបញ្ញា” តិ អាទិសុ អយំ អបរោ នយោ - នាមករណាដ្ឋនាតិ អញ្ញំ
អនបេក្ខិត្វា សយមេវ អត្ថនោ នាមករណាសភាវតោតិ អត្ថោ។ យញ្ញំ បរស្ស
នាមំ ករោតិ, តស្ស ច តទបេក្ខិត្វា អញ្ញាបេក្ខំ នាមករណាដ្ឋ
នាមករណាសភាវតា ន ហោតិ, តស្មា មហាជនស្ស ញាតីនំ, គុណានញ្ញ
សាមញ្ញនាមាធិការកានំ នាមភារោ នាបង្គតិ។ យស្ស ច អញ្ញេហិ នាមំ
ករីយតិ, តស្ស ច នាមករណាសភាវតា នត្ថីតិ, នត្ថិយេវ នាមភារោ។
វេទនាធិនំ បន សភាវសិទ្ធិត្ថា វេទនាធិនាមស្ស នាមករណាសភាវតោ នាមតា
វុត្តា។ បដិវិអាទិ និទស្សនេន នាមស្ស សភាវសិទ្ធិតំយេវ និទស្សេតិ, ន
នាមភាវសាមញ្ញំ, និរុទ្ធាត្ថា បន នាម-សន្តោ អរូបធម្មេសុ ឯវ វត្តតិ, ន
បដិវិអាទិសូតិ ន តេសំ នាមភារោ។ ន ហិ បដិវិអាទិនាមំ វិជហិត្វា
កេសាធិនាមេហិ រូបធម្មានំ វិយ វេទនាធិនាមំ វិជហិត្វា អញ្ញេន នាមេន
អរូបធម្មានំ វោហិរតព្ពេន បិណ្ឌាការេន បវត្តិ អត្ថីតិ។

អថ វា រូបធម្មា ចក្ខុវិស័យ រូបាទិយោ ច, តេសំ
បកាសកបកាសីតត្ថការតោវិនាបិ នាមេន ចាកជា ហោន្តិ, ន ឯវំ
អរូបធម្មាតិ តេ អធិវេទនសម្មស្សោវិយ នាមាយត្តគ្គហណីយភាវេន “នាម”ន្តិ
វុត្តា។ បដិយសម្មស្សោ ច ន ចក្ខុវិស័យ រូបាទិយោ ចាកជាតិ “នាម”ន្តិ
វុត្តោ, អរូបតាយ វា អញ្ញនាមសភាគត្តា សង្កហិតោយំ, អញ្ញជស្សសភាគត្តា
វា។ វេទនត្ថាបិ ហិ រូបយតីតិ រូបំ, នាមយតីតិ នាមន្តិ ឥធម្មបុរិមានំ
សម្ពុតិ។ រូបយតីតិ វិនាបិ នាមេន អត្តានំ បកាសេតីតិ អត្តោ។ នាមយតីតិ
នាមេន វិនា អចាកជការតោ អត្តនោ បកាសកំ នាមំ ករោតីតិ អត្តោ។
អារម្មណាធិបតិបច្ចយតាយាតិ សតិបិ រូបស្ស អារម្មណាធិបតិបច្ចយភាវេ ន
តំ បរមស្សសត្វតំ និព្វានំវិយ សាតិសយំ នាមនភាវេន បច្ចយោតិ និព្វានមេវ
“នាម”ន្តិ វុត្តំ។

“អវិជ្ជា ច កវតណ្ណា ចា”តិ អយំ ទុកោ សត្តានំ
វដ្ឋមូលសមុទាទារទស្សនត្តោ។ សមុទាទរតីតិ ហិ សមុទាទារោ, វដ្ឋមូលមេវ
សមុទាទារោ វដ្ឋមូលសមុទាទារោ, វដ្ឋមូលទស្សនេន វា វដ្ឋមូលានំ បវត្តិ
ទស្សិតា ហោតីតិ វដ្ឋមូលានំ សមុទាទារោ វដ្ឋមូលសមុទាទារោ,
តំទស្សនត្តោតិ អត្តោ។

ឯកេកស្មិញ “អត្តា”តិ ច “លោកោ”តិ ច គហណវិសេសំ ឧទាទាយ
“អត្តា ច លោកោ ចា”តិ វុត្តំ, ឯកំ វា ខន្ធន្ត “អត្តា”តិ គហេត្វា អញ្ញំ អត្តនោ
ឧបភោគភូតំ “លោកោ”តិ គណ្ណាន្តស្ស, អត្តនោ អត្តានំ “អត្តា”តិ គហេត្វា
បរស្ស អត្តានំ “លោកោ”តិ គណ្ណាន្តស្ស វា វសេន “អត្តា ច លោកោ ចា”តិ
វុត្តំ។

សហសិក្ខិតត្រេក ធម្មា សហធម្មា, តត្ថ ភវំ សហធម្មិកំ, តស្មី
សហធម្មិកេ។ ទោវចស្ស-សទ្ធតោ អាយ-សទ្ធិ អនញ្ញត្ថំ កត្វា “ទោវចស្សយ” ត្ថិ
វុត្ថំ, ទោវចស្សស្ស វា អយំ បវត្ថិ ទោវចស្សយំ។ អាសេវន្តស្សបិ អនុសិក្ខនា
អន្ល្ហសយេន ភជនាតិ អាហា “សេវនា...បេ... ភជនា” តិ។ សត្តតោភាគេន ភត្ថិ
សម្ពត្ថិ។

សហ កម្មវាចាយាតិ អញ្ញានតិណាវត្តារកកម្មវាចាយ, “អហំ ភន្តេ
ឥត្តន្ទាមំ អាបត្ថិ អាបដ្ឋិ” ត្ថិអាទិកាយ ច សហោវ។ សហោវ ហិ កម្មវាចាយ
អាបត្ថិវុដ្ឋានព្វា បរិច្ឆិដ្ឋតិ, “បញ្ញត្តិលក្ខណាយ អាបត្ថិយា វា ការណំ
វីតិក្កមលក្ខណំ កាយកម្មំ, វេទកម្មំ វា, វុដ្ឋានស្ស ការណំ កម្មវាចា” តិ
ការណេន សហ ជលស្ស ជាននវសេន “សហ កម្មវាចាយា” តិ វុត្ថំ។ “សហ
កម្មវាចាយា” តិ។ ឥមិនា នយេន សហ បរិកម្មនាតិ ឯត្តាបិ អត្តោ វេទិតត្រេក។

ធាតុវិសយា សញ្ញាបិ បញ្ញា ធាតុកុសលតា។ តទេកទេសា
មនសិការកុសលតាតិ អធិប្បាយេន បុរិមបទេបិ សម្មសនបដិវេធបញ្ញា
វុត្ថា។ យស្មា បន និប្បវិយាយតោ វិបស្សនាធិបញ្ញា ឯវ មនសិការកោសល្លំ,
តស្មា “តាសំយេវ ធាតុនំ សម្មសនបដិវេធបច្ចវេក្ខណាបញ្ញា” តិ វុត្ថំ។

អាយតនវិសយា សញ្ញាបិ បញ្ញា អាយតនកុសលតាតិ ទស្សន្តោ
“ទ្វាទសន្នំ អាយតនានំ ឧត្តហមនសិការជាននបញ្ញា” តិ វត្ថា បុន
“អបិចា” តិអាទិ វុត្ថំ។ ទ្វិសុបិ វា បទេសុ វាចុត្តតាយ អាយតនចាឡិយា,
ធាតុចាឡិយា ច មនសិករណំ មនសិការោ។ តថា ឧត្តណ្ហាន្តិ, មនសិ ករោន្តិ,
តទត្ថំ សុណាន្តិ, គន្ធតោ ច អត្តតោ ច ធារេន្តិ, “ឥទំ ចក្ខាយតនំ នាម, អយំ
ចក្ខុធាតុ នាមា” តិអាទិនា សភាវតោ, គណនតោ ច បរិច្ឆេទំ ជានន្តិ ច បញ្ញា
ឧត្តហបញ្ញាធិកា វុត្ថា។ មនសិការបទេ បន ចតុត្ថិធាបិ បញ្ញា ឧត្តហោតិ

តតោ បវត្តោ អនិច្ចាទិមនសិការោ “ឧគ្គហមនសិការោ”តិ វុត្តោ។ តស្ស
ជាននំ បវត្តនមេវ, “យថា បវត្តំ វា ឧគ្គហំ, វេរមេវ បវត្តោ ឧគ្គហោ”តិ ជាននំ
ឧគ្គហជាននំ។ “មនសិការោ វេរំ បវត្តតតោ, វេរញ្ច បវត្តោ”តិ ជាននំ
មនសិការជាននំ។ តទុកយម្បិ “មនសិការកោសល្ល”ន្តិ វុត្តំ។ ឧគ្គហោបិ ហិ
មនសិការសម្បយោគតោ មនសិការនិវុត្តិ លទ្ធិំ អរហតិ។ យោ ច
មនសិកាតតោ, យោ ច មនសិករណ្ឌាចាយោ, សត្តោ សោ “មនសិការោ”តិ វុត្តំ
វុត្តតិ, តត្ថ កោសល្លំ មនសិការកុសលតាតិ។ សម្មសនំ បញ្ញា, សា
មគ្គសម្បយុត្តោ អនិច្ចាទិសម្មសនកិច្ចំ សាធនិ និច្ចសញ្ញាទិបជហនតោ។
មនសិការោ សម្មសនសម្បយុត្តោ, សោ តត្ថេវ អនិច្ចាទិមនសិការកិច្ចំ
មគ្គសម្បយុត្តោ សាធនិតិ អាហា “សម្មសនមនសិការា
លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា”តិ។ “ឥមិនា បច្ចយេនិទំ ហោតិ”តិ វេរំ អវិជ្ជាទីនំ
សង្ខារាទិបច្ចយុប្បន្នស្ស បច្ចយភាវជាននំ បដិច្ចសមុប្បាទកុសលតា។

អធិវាសនំ ខមនំ។ តញ្ចិ បរេសំ ទុក្ខដំ ទុក្ខតញ្ច បដិវិរោធាករណោន អត្តនោ
ឧបរិ អាហេបេត្វា វាសនំ “អធិវាសន”ន្តិ វុត្តតិ។ អចណ្ឌិត្តន្តិ អកុដ្ឋនំ។
នោមនស្សវសេន បរេសំ អក្ខិសុ អស្សនំ អនុប្បាទនា អនស្សរោចោ។
អត្តមនតាតិ សកមនតា។ ចិត្តស្ស អព្យាបន្នោ សកោ មនោភារោ
អត្តមនតា។ ចិត្តន្តិ វា ចិត្តប្បពន្ធិ ឯកត្តន គហេត្វា តស្ស អន្តរា ឧប្បន្នេន
បីតិសហគតមនេន សកមនតា។ អត្តមនោ វា បុគ្គលោ, តស្ស ភារោ
អត្តមនតា, សា ន សត្តស្សាតិ បុគ្គលទិដ្ឋិនិវរណាត្ថំ “ចិត្តស្ស”តិ វុត្តំ។
អធិវាសនលក្ខណា ខន្តិ អធិវាសនខន្តិ។ សុចិសីលតា សោវច្ឆំ។ សា ហិ
សោភនកម្មតតា។ សុដ្ឋ ចាបតោ ឡិវតភារោ វិវតតា សោវច្ឆំ។ តេនាហា
“សុវតភារោ”តិ។

សទ្ធិលោ វុច្ចតិ សណ្ឋាវាចោ, តស្ស ភាវោ សាខល្យំ, សណ្ឋាវាចតា។ តំ បន
ព្យតិរេកមុខេនវិភាវេន្តិយា ចាឡិ បវត្តា, តំ ទស្សន្តោ “តត្ថ កតមំ
សាខល្យ”ន្តិអាទិមាហា។ តត្ថ អណ្ណាកាតិ សនោសវលោ វុក្ខេ
និយ្យាសបិណ្ឌិយោ, អហិច្ឆត្តកាធិនំ វា ឧដ្ឋិតានិ “អណ្ណាកានិ”តិ វទន្តិ។
ដេត្តុវុក្ខស្ស បន កុចិតស្ស អណ្ណានិ វិយ ឧដ្ឋិតា បុណ្ណបិណ្ឌិយោ, គណ្ហិយោ វា
អណ្ណាកា។ ឥធម បន ព្យាបជ្ជនកក្កសាធិការតោ អណ្ណាកបកតិភាវេន វាចា
“អណ្ណាកា”តិ វុត្តា។ បទុមនាឡំ វិយ សោតំ យំសយមាណា បរិសន្តិ កក្កសា
ទដ្ឋព្វា។ កោធនន និព្វត្តត្តា តស្ស បរិវារភូតា កោធសាមន្តា។ បុរេ សំវទ្ធនារី
ចោរី, សាវិយ សុកុមារា មុទុកា វាចា ចោរី វិយាតិ ចោរី។ តត្ថាតិ “ភាសិតា
ហោតិ”តិ វុត្តាយ កិរិយាយាតិបិ យោជនា សម្ភវតិ, តត្ថ វាចាយាតិ វា។
“សណ្ឋាវាចតា”តិអាទិនា តំ វាចំ បវត្តយមាណំ ចេតនំ ទស្សតិ។ សម្មោទកស្ស
បុគ្គលស្ស មុទុកភាវោ មទ្ធាំ សម្មោទកមុទុកភាវោ។ អាមិសេន អលព្ពមាទេន,
តថា ធម្មេន ចាតិ ធូហិ ជិន្នោ។ អាមិសស្ស, ធម្មស្ស ច អលារេន អត្តនោ បរស្ស
ច អន្តរេ សម្ភវន្តស្ស ហិ ជិន្នស្ស វិវរស្ស ភេទស្ស បដិសន្តរណំ បិទហនំ
សន្តិណ្ឌានំ បដិសន្តារោ។ តំ សរូបតោ, បដិបត្តិតោ ច ចាឡិទស្សនមុខេន
វិភាវេតុំ “អភិធម្មេបិ”តិអាទិមាហា។ អគ្គំ អគ្គហេត្វាតិ អគ្គំ អត្តនោ
អគ្គហេត្វា។ ឧទ្ទេសទានន្តិ ចាឡិយា, អដ្ឋកថាយ ច ឧទ្ទិសនំ។ ចាឡិវណ្ណានាតិ
ចាឡិយា អត្តវណ្ណានា។ ធម្មកថាកថនន្តិ សរកញ្ញាសរកណានាទិវសេន
ធម្មកថនំ។

ករុណាតិ ករុណាព្រហ្មវិហារមាហា។ ករុណាបុព្វភាគោតិ តស្ស
បុព្វភាគឧបចារជ្ឈានំ វទតិ។ ចាឡិបទេ បន យា កាចិ ករុណា “ករុណា”តិ
វុត្តា, ករុណាចេតោវិមុត្តិ បន អប្បនាប្បត្តាវ។ មេត្តាយបិ ឯសេវ នយោ។
សុចិ-សន្តតោ ភាវេ យ្យ-ការំ, ឥ-ការស្ស ច ឯ-ការាទេសំ កត្វា អយំ

និរទេសោតិ អាហា “សោចេយ្យន្តិ សុចិកាវោ” តិ។ ហោតុ តាវ សុចិកាវោ
សោចេយ្យំ, តស្ស បន មេត្តាបុព្វភាគតា កថន្តិ អាហា “វុត្តម្បិ ចេត” ន្តិអាទិ។

មុជ្ជា សតិ ឯតស្សាតិ មុជ្ជស្សតិ, តស្ស ភាវោ មុជ្ជស្សច្ចំ, សតិបដិបក្ខោ
ធម្មោ, ន សតិយា អភាវមត្តំ។ យស្មា បដិបក្ខេ សតិ តស្ស វសេន សតិវិគតា
វិប្បវុត្តា នាម ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “សតិវិប្បវាសោ” តិ។ “អស្សតិ” តិអាទីសុ អ-
កាវោ បដិបក្ខេ ទដ្ឋព្វោ, ន សត្តបដិសេដេ។ ឧទកេ លាពុ វិយ យេន ចិត្តំ
អារម្មណេ បិលវន្តាវិយ តិជ្ជតិ, ន ឱកាហាតិ, សា បិលាបនតា។ យេន គហិតម្បិ
អារម្មណំ សម្មស្សតិ ន សវតិ, សា សម្មស្សនតា។ យថា វិជ្ជាបដិបក្ខោ អវិជ្ជា
វិជ្ជាយ បហាតព្វតោ, វេ សម្មជញ្ញបដិបក្ខំ អសម្មជញ្ញំ, អវិជ្ជាយេវ។

ឥន្ទ្រិយសំវរេកេនោតិ ឥន្ទ្រិយសំវរិណសោ។ អប្បជិសដ្ឋាតិ អបច្ចវេក្ខិត្វា
អយោនិសោ ច អាហារបរិភោគេ អាទីនវាទិសំសេ អវីមសិត្វា។

អប្បជិសដ្ឋាយាតិ ឥតិកត្តត្ថតាសុ អប្បច្ចវេក្ខណាយ នាម។ អញ្ញាណំ
អប្បជិសដ្ឋាត និមិត្តំ។ អកម្មនញ្ញាណន្តិ តាយ អនភិកវនីយំ ញ្ញាណំ, តត្ថ
តត្ថ បច្ចវេក្ខណាញ្ញាណញ្ញោ បច្ចវេក្ខណាយ មុទ្ធក្ខតំ លោកុត្តរញ្ញាណញ្ញោ។
និប្បរិយាយតោ មគ្គភាវនា ភាវនា នាម, យា ច តទត្ថា, តទុកយញ្ញ
ភាវេន្តស្សេវ ឥច្ឆិតតំ, ន ភាវិតភាវនស្សាតិ វុត្តំ “ភាវេន្តស្ស ឧប្បន្នំ ពល” តិ។
តេនាហា “យា កុសលានំ ធម្មានំ អាសេវនា ភាវនា ពហុលីកម្ម” តិ។

កាមំ សម្បយុត្តធម្មេសុ ជីវភាវោបិ ពលដ្ឋោ វេ, បដិបក្ខេហិ បន
អកម្មនីយតា សាតិសយំ ពលដ្ឋោតិ វុត្តំ “អស្សតិយា អកម្មនវសេនា” តិ។
បច្ចនីកធម្មសមនតោ សមថោ សមាធិ។ អនិច្ចាទិនា វិវិដេនាការេន
ទស្សនតោ វិបស្សនា បញ្ញា។ តំ អាការំ គហេត្វាតិ សមាធានាការំ គហេត្វា។

យេនាការេន បុព្វេ អលីនំ អនុទ្ធតំ មជ្ឈិមំ ភាវណីយិបដិបន្នំ ហុត្វា ចិត្តំ
សមាហិតំ ហោតិ, តំ អាការំ គហេត្វា សល្លកេត្វា។ **និមិត្តវសេនាតិ**
ការណាវសេន។ “**ឯសេវ នយោ**”តិ ឥមំនា បគ្គហោវ តំ អាការំ គហេត្វា បុន
បវត្តេតព្ពស្ស បគ្គាហស្ស និមិត្តវសេន បគ្គាហនិមិត្តន្តិ ឥមមត្តំ អតិទិសតិ,
តស្សត្ថោ សមថេ វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។ **បគ្គាហោវីរិយំ**
កោសជ្ជបក្ខតោ ចិត្តស្ស បតិភុំ អនត្វា បគ្គណ្ណានតោ។ **អវិក្ខេចោ ឯកគ្គតា**
វិក្ខេបស្ស ឧទ្ធច្ឆស្ស បដិបក្ខភាវតោ។ បដិសម្ពាទកិច្ចនិព្ពត្តិភាវតោ
លោកុត្តរធម្មានំ បដិសម្ពាទពលភាវោ, តថា បុព្វេ
បវត្តាការសល្លកេត្វាវសេន សមថបគ្គាហានំ ឧបរិ បវត្តិសញ្ញាវតោ
សមថនិមិត្តទុកស្សបិ មិស្សកតា វុត្តា។

យថាសមាទិន្នស្ស សីលស្ស ភេទករោ **វីតិក្កមោ។ សីលវិនាសកោ**
អសំវរោ។ សម្មាទិដ្ឋិវិនាសិកាតិ “អត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិ (ម. និ. ១.៤៤១; ២.៩៤; វិភ.
៧៩៣) នយប្បវត្តាយ សម្មាទិដ្ឋិយា ទូសិកា។

សីលស្ស សម្មាទនំ នាម សព្ពភាគតោ តស្ស អន្ធនតាចាននន្តិ អាហា
“**សម្មាទនតោ បរិបូរណតោ**”តិ។ ចារិបូរត្ថោ ហិ សម្មទា-សន្មោតិ។
មានសិកសីលំ នាម សីលវិសោធនវសេន អភិជ្ឈាទិប្បហានំ។ **ទិដ្ឋិចារិបូរិភូតំ**
ញាណន្តិ អត្ថិកទិដ្ឋិអាទិសម្មាទិដ្ឋិយា ចារិបូរិភាវេន បវត្តំ ញាណំ។

វិសុទ្ធិ ចាបេតុំ សមត្ថន្តិ ចិត្តវិសុទ្ធិអាទិឧបរិវិសុទ្ធិយា បច្ចយោ ភវិតុំ
សមត្ថំ។ សុវិសុទ្ធមេវ ហិ សីលំ តស្ស បទដ្ឋានំ ហោតីតិ។ **វិសុទ្ធិ ចាបេតុំ**
សមត្ថំ ទស្សនន្តិ ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ, បរមត្ថវិសុទ្ធិនិព្ពានញា ចាបេតុំ ឧបនេតុំ
សមត្ថំ កម្មស្សកតាញាណាទិសម្មាទស្សនំ។ តេនាហា “**អភិធម្មេ**”តិអាទិ។ ឯត្ថ
ច “ឥទំ អកុសលំ កម្មំ នោ សកំ, ឥទំ បន កម្មំ សក”ន្តិ ឯវំ ព្យតិរេកតោ

អន្ទុយតោ ច កម្មស្សកតាជាននព្វាណំ កម្មស្សកតាព្វាណំ។ តេនាហ
“ឯត្ថ ចា”តិអាទិ។ “បរេន កតម្មី”តិ ឥទំ និទស្សនវសេន វុត្ថំ យថា បរេន កតំ,
ឯវំ អត្តនា កតម្មី សកកម្មំ នាម ន ហោតីតិ។ អត្តនា វា ឧស្សហិតេន បរេន
កតំបីតិ ឯវំ វា អត្តោ ទដ្ឋញ្ចោ។ យញ្ចំ តំ បរស្ស ឧស្សហានវសេន កតំ, តម្មី
សកកម្មំ នាម ហោតីតិ អយញ្ចេត្ថ អធិប្បាយោ។ អត្តភព្វនតោតិ
ទិដ្ឋធម្មិកាទិសព្ពអត្តវិនាសនតោ។ អត្តជននតោតិ
ឥន្ទលោកត្ថបរលោកត្ថបរមត្ថានំ ឧប្បាទនតោ។ អារត្តកាលេ “អនិច្ចំ ទុក្ខំ
អនត្តា”តិ បរត្ថម្មី វិចីសច្ចព្វា លក្ខណានិ បដិវិជ្ឈន្តំ វិបស្សនាព្វាណំ
អនុលោមេតិ តត្ថវ បដិវិជ្ឈនតោ។ បរមត្ថសច្ចព្វា និព្វានំ នវិលោមេតិ ន
វិរោធនតិ ឯកន្តេនេវ សម្មាបនតោ។

ព្វាណាទស្សនន្តិ ព្វាណាភូតំ ទស្សនំ, តេន មគ្គំ វេទតិ។ តំសម្មយុត្តមេវ
វីរិយន្តិ បឋមមគ្គសម្មយុត្តំ វីរិយមាហា។ សញ្ញាបិ មគ្គបញ្ញា ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិយេវាតិ
ទស្សេតុំ “អបិចា”តិអាទិ វុត្ថំ។ អយមេវ ច នយោ អភិធម្មចាឡិយា (ធរ. ស.
៥៥០) សមេតីតិ ទស្សន្តោ “អភិធម្ម បនា”តិ អាទិ អវោច។

យស្មា សំវេកោ នាម សហោត្ថប្បព្វាណំ, តស្មា សំវេកវុត្ថំ ភយតោ
ភាយិតព្ពតោ ទស្សនវសេន បរត្ថព្វាណំ។ តេនាហ “ជាតិភយ”ន្តិអាទិ។
ភាយន្តិ ឯតស្មាតិ ភយំ, ជាតិ ឯវ ភយំ ជាតិភយំ។ សំវេជនីយន្តិ សំវិទ្ធិតព្ពំ
ភាយិតព្ពំ ឧត្តាសិតព្ពំ។ ហ្មនន្តិ ការណំ, វុត្ថុតិ អត្តោ។ សំវេកជាតស្សាតិ
ឧប្បន្នសំវេកស្ស។ ឧបាយបដានន្តិ ឧបាយេន បរត្ថតព្ពំ វីរិយំ។

កុសលានំ ធម្មានន្តិ សីលានំ អនវដ្ឋធម្មានំ។ ភាវនាយាតិ ឧប្បាទនេន
វឡនេន ច។ អសន្តជ្ឈស្សាតិ “អលំ ឯត្តាវតា, កដំ ឯត្តាវតា”តិ
សង្គោចាបត្តិវសេន ន សន្តជ្ឈស្ស។ ភិយ្យោកម្មតាតិ ភិយ្យោ ភិយ្យោ

ឧប្បាទនិព្វាន។ វោសានន្តិ សង្កាចំ អសមត្ថន្តិ។ តុស្សនំ តុដ្ឋិ សន្តុដ្ឋិ, នត្ថិ ឯតស្ស
សន្តុដ្ឋិតិ អសន្តុដ្ឋិ, តស្ស ភាវោ អសន្តុដ្ឋិតា។ វិរិយប្បវាហោ វត្តមានេ អន្តរា ឯវ
បដិកមនំ និវត្តនំ បដិវាទំ, តំ តស្ស អត្ថិតិ បដិវាទំ, ន បដិវាទំ អប្បដិវាទំ, តស្ស
ភាវោ អប្បដិវាទិតា។ សក្កច្ចកិរិយតាតិ កុសលានំ ករណេ សក្កច្ចកិរិយតា
អាទរកិរិយតា។ សាតច្ចកិរិយតាតិ សតតមេវ ករណំ។ អដ្ឋិតកិរិយតាតិ
អន្តរា អដ្ឋបេត្វា ខណ្ឌំ អកត្វា ករណំ។ អនោលីនវុត្តិតាតិ ន លីនប្បវុត្តិតា។
អនិក្ខត្តនន្តតាតិ កុសលច្ឆន្ទស្ស អនិក្ខបនំ។ អនិក្ខត្តធុរតាតិ
កុសលករណេ វិរិយធុរស្ស អនិក្ខបនំ។ អាសេវនាតិ អាទរេន សេវនា។
ភាវនាតិ វឌ្ឍនា ព្រូបាណា។ ពហុលីកម្មន្តិ បុនប្បនំ ករណំ។

តិស្សោវិជ្ជាតិ បុព្វេនិវាសានុស្សតិញ្ញាណំ, ទិព្វចក្ខុញ្ញាណំ
អាសវក្ខយញ្ញាណន្តិ ឥមា តិស្សោវិជ្ជា។ បដិបក្ខវិជ្ជនន្ទេន បុព្វេ
និវុត្តក្ខន្ធានំ វិទិតករណេន វិសិដ្ឋា មុត្តិតិ វិមុត្តិ។ ស្វាយំ វិសេសោ
បដិបក្ខវិគមនេន, បដិយោគិវិគមនេន ច ឥច្ឆិតញ្ញាតិ តទុកយំ ទស្សេតុំ “ឯត្ត
ចា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ យេន វិសេសេន សមាបត្តិយោ បច្ឆនីកធម្មហិ សុដ្ឋ មុត្តា,
តតោ និរាសន្តតាយ អារម្មណេ ច អភិរតា, តំ វិសេសំ ឧចាធាយ តា អធិកំ
មុច្ឆនតោ, អារម្មណេ អធិមុច្ឆនតោ ច អធិមុត្តិយោ នាមាតិ វុត្តំ “ចិត្តស្ស ច
អធិមុត្តិ”តិ។ មុត្តត្តាតិ សព្វសង្ខារេហិ វិសេសេន និស្សជត្តាវិមុត្តិ។

ខយេ ញ្ញាណន្តិ សមុច្ឆេទវសេន កិលេសេ ខេបេតីតិ ខយោ, អរិយមគ្គោ,
តប្បវិយាបន្នំ ញ្ញាណំ ខយេ ញ្ញាណំ។ បដិសន្ធិវសេនាតិ កិលេសានំ
តំតំមគ្គវជ្ជានំ ឧប្បន្នមគ្គេ ខន្ធសន្តានេ បុន សន្ធិបាទវសេន។ អនុប្បាទភូតេតិ
តំតំជលេ។ អនុប្បាទបរិយោសានេតិ អនុប្បាទករោ មគ្គោ អនុប្បាទោ, តស្ស

បរិយោសានេ, កិលេសានំ វា អនុប្បជ្ឈនសម្ពាតេ បរិយោសានេ, កង្កេតិ
អត្ថោតិ។

ទុកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តិកវណ្ណានា

៣០៥. ធម្មតោ អញ្ញោ កត្តា នត្ថិតិ ទស្សេតុំ កត្តសាធនវសេន “លុព្ពតីតិ
លោភោ” តិ វុត្ថំ។ លុព្ពតិ តេន, លុព្ពនមត្តមេតន្តិ ករណភាវសាធនវសេនបិ
អត្ថោ យុជ្ឈតេវ។ ទុស្សតិ មុយ្ហតីតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ អកុសលញ្ច តំ
អកោសល្លសម្ពុតជ្ឈន ឯកត្តាកុសលភាវតោ មូលញ្ច អត្តនា
សម្បយុត្តធម្មានំ សុប្បតិដ្ឋិតភាវសាធនតោ, ន អកុសលភាវសាធនតោ។ ន
ហិ មូលកតោ អកុសលានំ អកុសលភាវោ, កុសលាធិនញ្ច កុសលាធិភាវោ។
តថា សតិ មោម្មហនិត្តទ្វយេ មោហាស្ស អកុសលភាវោ ន សិយា។ តេសន្តិ
លោភាធិនំ។ “ន លុព្ពតីតិ អលោភោ” តិ អាធិនា បដិបក្ខនយេន។

ទុដ្ឋ ចរិតានិ បច្ចយតោ, សម្បយុត្តធម្មតោ, បវត្តិ អាការតោ ច ន សុដ្ឋ
អសម្មា បវត្តិតានិ។ វិរូចានិ ពីភច្ឆានិ សម្បតិ, អាយតិញ្ច អនិជ្ឈបត្តា។
កាយេនាតិ កាយទ្វារេន ករណភូតេន។ កាយតោតិ កាយទ្វារតោ។ “សុដ្ឋ
ចរិតានិ” តិ អាធិសុ វុត្តិវិបរិយាយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ យស្ស សិក្ខាបទស្ស
វីតិក្កមេ កាយសមុជ្ឈានា អាបត្តិ ហោតិ, តំ កាយទ្វារេ បញ្ញត្តសិក្ខាបទំ។
អរិកិក្កមោ កាយសុចរិតន្តិ វារិត្តសីលស្ស វសេន វេទិតិ, ចារិត្តសីលស្សបិ វា,
យស្ស អករណោ អាបត្តិ ហោតិ។ វេទិតុច្ឆរិតសុចរិតនិទ្ធារណម្បិ
វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពំ។ ឧភយត្ថ បញ្ញត្តស្សាតិ កាយទ្វារេ, វេទិតាវេ ច
បញ្ញត្តស្ស។ សិក្ខាបទស្ស វីតិក្កមោវ មនោទុច្ឆរិតំ មនោទ្វារេ បញ្ញត្តស្ស

សិក្ខាបទស្ស អភារតោ, តយិទំ ទ្វារទ្វយេ អភិរិយសមុជ្ជានាយ អាបត្តិយា
វសេន វេទិតតំ។ អវីតិក្កមោតិ យថាវុត្តាយ អាបត្តិយា អវីតិក្កមោ
មនោសុច្ឆិតំ។ “សត្តស្សាបិ សិក្ខាបទស្ស អវីតិក្កមោ មនោសុច្ឆិត”ន្តិ កេចិ។
តទុកយញ្ញិ ចារិត្តសីលំ ឧទ្ទិស្សបញ្ញត្តំ សិក្ខាបទំ, តស្ស អវីតិក្កមោ សិយា
កាយសុច្ឆិតំ, សិយា វជីសុច្ឆិតន្តិ។

ចាលោ អតិចាតិយតិ ឯតាយាតិ ចាលាតិចាតោ, តថាបវត្តា ចេតនា,
ឯវំ អទិន្នាធានាធយោបីតិ អាហា “ចាលាតិចាតាធយោ បន តិស្សោ
ចេតនា”តិ។ វជីទ្វារេបិ ឧប្បន្នា កាយទុច្ឆិតំ ទ្វារន្តរេ ឧប្បន្នស្សាបិ កម្មស្ស
សនាមាបរិច្ឆាគតោ យេភុយ្យវុត្តិយា, តត្ថហុលវុត្តិយា ច។ តេនាហុ
អដ្ឋកថាចរិយា -

“ទ្វារេ ចរន្តិ កម្មានិ, ន ទ្វារា ទ្វារចារិទោ;
តស្មា ទ្វារេហិ កម្មានិ, អញ្ញមញ្ញំ វវត្តិតា”តិ។ (ធរ. ស. អដ្ឋ.
កាមាវចរកុសលទ្វារកថា);

វជីទុច្ឆិតំ កាយទ្វារេបិ វជីទ្វារេបិ ឧប្បន្នាតិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតតំ។
ចេតនាសម្បយុត្តជម្មាតិ មនោកម្មក្ខតាយ ចេតនាយ សម្បយុត្តជម្មា។
កាយវជីកម្មក្ខតាយ បន ចេតនាយ សម្បយុត្តា អភិជ្ឈាធយោ តំ តំ បត្តិកា
វា ហោន្តិ អញ្ញោហារិកា វាតិ។ ចេតនាសម្បយុត្តជម្មា មនោសុច្ឆិតន្តិ ឯត្ថាបិ
ឯសេវ នយោ។ តិវិជស្ស ទុច្ឆិតស្ស អករណាវសេន បវត្តា តិស្សោ ចេតនាបិ
វិវតិយោបិ កាយសុច្ឆិតំ កាយិកស្ស វីតិក្កមស្ស អករណាវសេន
បវត្តនតោ, កាយេន បន សិក្ខាបទានំ សមាធិយនេ សីលស្ស
កាយសុច្ឆិតការេ វត្តព្ពមេវ នត្តិ។ ឯសេវ នយោ វជីសុច្ឆិតេ។

កាមបដិសំយុត្តោតិ ឯត្ថ ទ្វេ កាមា វត្ថុកាមោ ច កិលេសកាមោ ច។ តត្ថ
វត្ថុកាមបក្ខេ អារម្មណាករណាវសេន កាមេហិ បដិសំយុត្តោវិតក្កោ
កាមវិតក្កោ។ កិលេសកាមបក្ខេ បន សម្មយោគវសេន កាមេន
បដិសំយុត្តោតិ យោជេតព្ពំ។ “ព្យាចាទបដិសំយុត្តោ”តិអាទិសុ
សម្មយោគវសេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ព្យាចាទវត្ថុបដិសំយុត្តោបិ
ព្យាចាទបដិសំយុត្តោតិ គយ្ហមានេ ឧភយថាបិ យោជនាលព្ពតេវ។
វិហឹសាបដិសំយុត្តោតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ វិហឹសន្តិ ឯតាយ សត្តេ, វិហឹសនំ
វា ឯសា សត្តានន្តិវិហឹសា, តាយ បដិសំយុត្តោវិហឹសាបដិសំយុត្តោតិ ឯវំ
សន្តត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អប្បិយេ អមនាបេ សង្ខារេ អារព្ព ព្យាចាទវិតក្កប្បវត្តិ
អជ្ជានាហាតវសេន ជីវេតព្ពោ។ ព្យាចាទវិតក្កស្ស អវជី ទស្សេតុំ “យាវ
វិធាសនា”តិ វុត្ថំ។ វិធាសនំ បន ចាលោកិចាតោ ឯវាតិ។ “សង្ខារោ” ហិ
ទុក្ខាបេតព្ពោ នាម នត្ថិ”តិ កស្មា វុត្ថំ, ននុ យេ “ទុក្ខាបេតព្ពោ”តិ ឥច្ឆិតា
សត្តសញ្ញិតា, តេបិ អត្ថតោ សង្ខារា ឯវាតិ? សច្ចមេតំ, យេ បន ឥន្ទ្រិយពាទ្ធា
សវិញ្ញាណកតាយ ទុក្ខំ បដិសំវេទេន្តិ, តស្មា តេ វិហឹសាវិតក្កស្ស វិសយា
ឥច្ឆិតា សត្តសញ្ញិតា។ យេ បន ន ទុក្ខំ បដិសំវេទេន្តិ វុត្ថលក្ខណាយោគតោ,
តេ សន្ធាយ “វិហឹសាវិតក្កោ សង្ខារេសុ នុប្បជ្ជតិ”តិ វុត្ថំ។ យត្ថ បន ឧប្បជ្ជតិ,
យថា ច ឧប្បជ្ជតិ, តំ ទស្សេតុំ “ឥមេ សត្តា”តិអាទិ វុត្ថំ។

នេក្ខម្មំ វុច្ចតិ លោកតោ និក្ខន្តត្តា អលោភោ, នីវរណេហិ និក្ខន្តត្តាបិ
បឋមជ្ឈានំ, សព្ពាកុសលេហិ និក្ខន្តត្តា សព្ពោ កុសលោ ធម្មោ, សព្ពសង្ខតេហិ
បន និក្ខន្តត្តា, និព្ពានំ។ ឧបនិស្សយតោ, សម្មយោគតោ, អារម្មណាករណតោ
ច នេក្ខម្មេន បដិសំយុត្តោតិ នេក្ខម្មបដិសំយុត្តោ។ នេក្ខម្មវិតក្កោ
សម្មាសង្កប្បោ។ ឥនាទិ តំ ភូមិវិភាគេន ទស្សេតុំ “សោ”តិអាទិ វុត្ថំ។
អសុភបុព្វភាគេតិ អសុភជ្ឈានស្ស បុព្វភាគេ។ អសុភគ្គហណាព្យោត្ត

កាមវិតក្កស្ស ឧប្បិបទ្ធនិកទស្សនត្ថំ កតំ។ កាមវិតក្កបដិបក្ខោ ហិ
នេក្ខម្មវិតក្កោតិ។ ឯវញ្ច កត្វា ឧបវិតក្កទ្វយស្ស ភូមិ ទស្សន្តន
សបុព្វភាគានិ មេត្តាករុណាយាណានីនិ ឧទ្ធជានិ។ អសុភជ្ឈានេតិ
អសុភារម្មណោ បឋមជ្ឈានេ។ អរយវេ ហិ សមុទាយវេហារំ កត្វា និទ្ទិសតិ
យថា “រុក្ខេ សាខា”តិ។ ឈានំ ចានកំ កត្វាតិ និទស្សនមត្ថំ។ តំ ឈានំ
សម្មសិទ្ធា ឧប្បន្នមគ្គជលកាលេបិ ហិ សោ លោកុត្តរោតិ។ ព្យាចានស្ស
បដិបក្ខោ, កិញ្ចិបិ ន ព្យាចានេតិ ឯតេនាតិ វា អព្យាចានោ, មេត្តា, តាយ
បដិសំយុត្តោ អព្យាចានបដិសំយុត្តោ។ មេត្តាឈានេតិ មេត្តាការំនាវសេន
អធិគតេ បឋមជ្ឈានេ។ ករុណាយានេតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ វិហឹសាយ
បដិបក្ខោ, នវិហឹសន្តិ វា ឯតាយ សត្តេតិ អវិហឹសា, ករុណា។

ននុ ច អលោកានោសានំ អញ្ញមញ្ញាវិហតោ តេសំ វសេន ឧប្បន្ននកានំ
តមេសំ នេក្ខម្មវិតក្កានីនំ អញ្ញមញ្ញំ អសង្ករណតោ វត្ថានំ ន ហោតីតិ? នោតិ
ទស្សតុំ “យទា”តិអាទិ អារទ្ធុំ។ អលោកោ សីសំ ហោតីតិ អលោកោ បទានោ
ហោតិ។ និយមិតបរិណាតសមុទាចារាទិវសេន យទា អលោកប្បទានោ
នេក្ខម្មគរុកោ ចិត្តប្បទោ ហោតិ, តទា លទ្ធាវសរោ នេក្ខម្មវិតក្កោ
បតិជ្ជហតិ។ តំសម្បយុត្តស្ស បន អនោសលក្ខណស្ស អព្យាចានស្ស វសេន
យោ តស្សេវ អព្យាចានវិតក្កភារោ សម្ពវេយ្យ, សតិ ច អព្យាចានវិតក្កភារោ
កស្សចិបិ អវិហោបនជាតិកតាយ អវិហឹសាវិតក្កភារោ ច សម្ពវេយ្យ, តេ
ឥតវេ ទ្វេ។ តទទ្ធវិកាតិ តស្សេវ នេក្ខម្មវិតក្កស្ស អនុគាមិនោ, សរូបតោ
អទិស្សនតោ “តស្មី សតិ ហោន្តិ, អសតិ ន ហោន្តិ”តិ តទទ្ធមាននេយ្យា ភវន្តិ។
សេសទ្វយេបិ ឥមិនា នយេន អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ វុត្តនយេនេវាតិ
“កាមបដិសំយុត្តោ សង្កប្បោ កាមសង្កប្បោ”តិអាទិនា វិតក្កត្ថិកេ
វុត្តនយេនេវ (ធិ. និ. ៣. ២៨៨) វេទិតញ្ចោ អត្ថតោ អភិទ្ធត្តោ។ យទិ ឯវំ កស្មា បុន

ទេសនា កតាតិ? តថា ទេសនាយ ពុជ្ឈនកានំ អដ្ឋាសយវសេន
ទេសនាមត្តមេវេតំ។

កាមវិតក្កាធិនំវិយ ឧប្បជ្ឈនាការោ វេទិតញោ “តាសុ ទ្វេ សត្តេសុបិ
សង្ខារេសុបិ ឧប្បជ្ឈន្តី” តិអាធិនា។ តត្ថ ការណាមាហ “តំសម្បយុត្តាយេវ ហិ
ឯតា” តិ។ តថេវាតិ យថា នេក្ខម្មវិតក្កាធិនំ “អសុភបុព្វភាគេ កាមាវចរោ
ហោតី” តិអាធិនា កាមាវចរាធិការោ វុត្តោ, តថេវ តាសម្បិ
នេក្ខម្មសញ្ញាធិនម្បិ កាមាវចរាធិការោ វេទិតញោ។

កាមបដិសំយុត្តោតិ សម្បយោគវសេន កាមេន បដិសំយុត្តោ។
តក្កនវសេន តក្កោ។ វិសេសតោ តក្កនវសេន វិតក្កោ។
សង្កប្បនបរិកប្បនវសេន សង្កប្បា។ អញ្ញេសុបិ កាមបដិសំយុត្តេសុ ធម្មេសុ
វិជ្ជមានេសុ វិតក្កេ ឯវ កាមោបបទោ ធាតុ-សន្តោ និរុទ្ធោ វេទិតញោ វិតក្កស្ស
កាមសង្កប្បប្បវត្តិយា សាតិសយត្តា។ ឯស នយោ ព្យាបាទធាតុអាធិសុ។
សព្វេបិ អកុសលា ធម្មា កាមធាតុ ហ៊ានដ្ឋាសយេហិ កាមិតត្ថធាតុការតោ
កិលេសកាមស្ស អារម្មណសភាវត្តាតិ អត្តោ។ វិហោវេតីតិ វិពាធិតិ។ តត្តាតិ
តស្មី យថាវុត្ត កាមធាតុត្តិកេ។ សព្វាភុសលសង្កាហិកាយ កាមធាតុយា
ឥតរា ទ្វេ សង្កហេត្វា កថនំ សព្វសង្កាហិកា កថា។ តិស្សោ ធាតុយោ
អញ្ញមញ្ញំ អសង្ករតោ កថា អសម្ពិជ្ជា។ ឥតរា ទ្វេ គហិតាវ ហោន្តិ ឥតរា ទ្វេ
ធាតុយោ គហិតា ឯវ ហោន្តិ សព្វេបិ អកុសលា ធម្មា កាមធាតុ” តិ វុត្តត្តា
សាមញ្ញោជោតនាយ សវិសយស្ស អតិព្យាបនេន។ តតោតិ
ឥតរធាតុទ្វយសង្កាហិកាយ កាមធាតុយា។ និហិវិត្វាតិ និទ្ធាវេត្វា។
ធស្សេតីតិ ឯវ ភគវា ធស្សេតីតិ វត្ថុំ វុត្តិ។ ព្យាបាទធាតុ... បេ... កថេសិ។
កស្មា? បគេវ អបរាជា អភិធិវិសន្តិ, តតោ បរំ ឧស្សត្តោ បវត្តតិ, បេត្វា វា

អបវាទវិសយំ តំ បរិហារន្តោវ ឧស្សុក្កោ បវត្ថតីតិ, ញាយោ ហេស លោកេ
និរុទ្ទោតិ។

ទ្វេ កថាតិ “សព្ពសង្កាហិកា, អសម្ពិជ្ជា ចា” តិ (ជី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣០៥)
អនន្តវត្ថុកេ វុត្ថា ទ្វេ កថា។ តត្ថ វុត្ថនយេន អានេត្វា កថនវសេន វេទិតញ្ចា។
តស្មា តត្ថ វុត្ថអត្តោ ឥធាបិ អាហរិត្វា វេទិតញ្ចា “នេក្ខម្មធាតុយា គហិតាយ
ឥតវា ទ្វេ គហិតាវ ហោន្តិ” តិ អាទិនា។

សុញ្ញតជ្ជនាតិ អត្ថសុញ្ញតាយ។ កាមភវោ កាមោ ឧត្តរ បទលោបេន
សុញ្ញតជ្ជន ធាតុ ចាតិ កាមធាតុ។ ព្រហ្មលោកន្តិ បឋមជ្ឈានភូមិសញ្ញតំ
ព្រហ្មលោកំ។ ធាតុយា អាគតជ្ជានម្ហីតិ “កាមធាតុ រូបធាតុ” តិ អាទិនា
ធាតុគ្គហលោ កតេ។ ភវេន បរិច្ឆិន្ទិតញ្ចាតិ “កាមភវោ រូបភវោ” តិ អាទិនា
ភវវសេន តទត្តោ បរិច្ឆិន្ទិតញ្ចា, ន យាយ កាយចិ ធាតុយា វសេន។ យទគ្គេន
ច ធាតុយា អាគតជ្ជានេ ភវេន បរិច្ឆេនោ កាតញ្ចោ, តទគ្គេន ភវស្ស
អាគតជ្ជានេ ធាតុយា បរិច្ឆេនោ កាតញ្ចោ ភវវសេន ធាតុយា បរិច្ឆិន្ទនតោ។
និរុជ្ឈតិ កិលេសវដ្តមេត្តាតិ និរោធនា, សា ឯវ សុញ្ញតជ្ជន ធាតុតិ និរោធឪធាតុ,
និព្វានំ។ និរុទ្ធេ ច កិលេសវដ្តេ កម្មវិចាកវដ្តា និរុទ្ធា ឯវ ហោន្តិ។

ហីនធាតុត្ថិកោ អភិធម្មេ (ធម. ស. តិកមាតិកា ១២) ហីនត្ថិកេន
បរិច្ឆិន្ទិតញ្ចាតិ វុត្ថំ “ហីនា ធាតុតិ ទ្វាទស អកុសលចិត្តប្បាទា” តិ។ តេ ហិ
លាមកជ្ជេន ហីនធាតុ។ ហីនបណ្ឌិតានំ មជ្ឈេ ភវាតិ មជ្ឈិមធាតុ, អវសេសា
តេភូមកធម្មា។ ឧត្តមជ្ជេន អតប្បកជ្ជេន ច បណ្ឌិតធាតុ, នវលោកុត្តរធម្មា។

បញ្ចកាមគុណា វិសយភូតា ឯតស្ស សន្តីតិ បញ្ចកាមគុណិកោ,
កាមរាគោ។ រូចារូបភវេស្វតិ រូចារូប្បបត្តិភវេសុ យថាធិគតេសុ។

អនធិកតេសុ បន សោ បត្តនា នាម ន ហោតីតិ ភវវសេន បត្តនាតិ ឥមីនាវ
គហិតោ។ ឈាននិកន្តីតិ រូចារូបជ្ឈានេសុ និកន្តី។ ភវវសេន បត្តនាតិ ភវេសុ
បត្តនាតិ។ ឯវំ ចត្វហិមិ បទេហិ យថាក្កមំ មហគ្គតូបបត្តិភវិសយា,
មហគ្គតកម្មភវិសយា, ភវទិដ្ឋិសហគតា, ភវបត្តនាភូតា ច តណ្ហា
“ភវតណ្ហា”តិ វុត្តា។ វិភវទិដ្ឋិវិភវោ ឧត្តរបទលោបេន, វិភវសហគតា តណ្ហា
វិភវតណ្ហា។ រូចាទិបញ្ចវត្ថុ កាមវិសយា ពលវរាគភូតា តណ្ហា កាមតណ្ហាតិ
បឋមនយោ, “សព្វេមិ តេភូមកធម្មា កាមនីយជ្ជេន កាមា”តិ (មហានិ. ១)
វចនតោ តេ អារព្ភ បវត្តា ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តា សព្វាមិ តណ្ហា កាមតណ្ហាតិ
ទុតិយនយោតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។

អភិធម្មេ បនាតិ បន-សន្ទោ វិសេសត្ថជោតនោ, តេន
បញ្ចកាមគុណិករាគតោ អញ្ញាបិ កាមាវចរធម្មវិសយោ លោកោ អភិធម្មេ
(វិភ. ៩១៥) “កាមតណ្ហា”តិ អាគតោតិ ឥមំ វិសេសំ ជោតេតិ។ តិកន្តរម្បិ
សមាទំ តណ្ហាយេវ និស្សាយ បវត្តិតទេសនានន្តរតាយ តំ “វារោ”តិ វត្ថុព្ពតំ
អរហតីតិ “ឥមីនា វារោ”តិ វុត្តំ។ ឥមីនា វារោតិ ឥមីនា បរិយាយេនាតិ
អត្តោ។ រជនីយជ្ជេនាតិ កាមនីយជ្ជេន។ បរិយាទិយិត្វាតិ បរិក្កហេត្វា។ តតោតិ
កាមតណ្ហាយ។ និហិវិត្វាតិ និទ្ធាវេត្វា។ ឥតរាទ្វេ តណ្ហាតិ រូបតណ្ហំ,
អរូបតណ្ហញ្ច ទស្សេតិ។ ឯតេន “កាមតណ្ហា”តិ សាធារណាវចនមេតំ
សព្វស្សបិ លោកស្ស, តស្ស បន “រូបតណ្ហា អរូបតណ្ហា”តិ វិសេសាវចនំ យថា
កាមគុណិករាគោ រូបរាគោ អរូបរាគោតិ ទស្សេតិ។ និរោធិតណ្ហាតិ
ភវនិរោធិ ភវសមុច្ឆេទេ តណ្ហា។ យស្មា ហិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ មនុស្សត្ថភាវេ,
កាមាវចរេវត្ថភាវេ, រូចាវចរអរូចាវចរត្ថភាវេ បិតស្ស អត្តនោ សម្មា
សមុច្ឆេទោ ហោតីតិ ភវនិរោធំ អារព្ភ បវត្តតិ, តស្មា តំសហគតាមិ តណ្ហា
តមេវ អារព្ភ បវត្តតីតិ។

វដ្តសុទ្ធិ គឺវិធីបិ វដ្តៗ យថា តេ ហិ និស្សរិទ្ធំ អប្បធានវសេន
កម្មវិចារកវដ្ត តំសមដ្ឋិសត្តំ តេសំ បរាបរុប្បត្តិយា បច្ចយភាវេន សំយោជន្តិ,
ឯវំ កិលេសវដ្តបីតិ។ សតីតិ បរមត្ថតោវិជ្ជមានេ។ រូបាធិកេទេតិ
រូបវេទនាធិវិភាកេ។ កាយេតិ ខន្ធសមូហេ។ វិជ្ជមានាតិ សតី បរមត្ថតោ
ឧបលព្ភមាណ។ ធិដ្ឋិយា បរិកប្បិតោ ហិ អត្តាធិ បរមត្ថតោ នត្ថិ, ធិដ្ឋិ បន អយំ
អត្តោភិ។ វិចិនន្តោតិ ធម្មសភារំ វិមំសន្តោ។ កិច្ចតីតិ កិលមតិ។ បរាមសតីតិ
បរតោ អាមសតិ។ “សីលេន សុទ្ធិ, វតេន សុទ្ធិ”តិ គណ្ណាន្តោ ហិ វិសុទ្ធិមគ្គំ
អតិក្កមិទ្វា តស្ស បរតោ អាមសតិ នាម។ វិសតិវត្ថុកា ធិដ្ឋិតិ រូបាធិ-ធម្ម,
បច្ចេកំ តេ វា និស្សិទ្ធំ, តេសំ វា និស្សយក្ខតំ, សាមិក្ខតំ វា កត្វា
បរិកប្បនវសេន បវត្តិយា វិសតិវត្ថុកា អត្តធិដ្ឋិវិសតិ។ វិមតីតិ ធម្មសុ សម្មា,
មិច្ឆា វា មននាការតោ សំសយិតជ្ជេន អមតិ, អប្បជិបជ្ជនន្តិ អត្តោ។
វិបរិយាសគ្គាហោតិ អសុទ្ធិមគ្គ “សុទ្ធិមគ្គោ”តិ វិបរិគគ្គាហោ។

ចិរចារិវាសិយដ្ឋេនាតិ ចិរបរិវត្តតាយ បុរាណភាវេន។ អាសវនដ្ឋេនាតិ
សន្តនដ្ឋេន, បវត្តនដ្ឋេនាតិ អត្តោ។ សវតីតិ បវត្តតិ។ អវធិអត្តោ អា-កាហេ,
អវធិ ច មរិយាធាភិវិធិកេទតោ ធុរិដោ។ តត្ថ មរិយាធា កិរិយំ ពហិ កត្វា
បវត្តតិ យថា “អា ចាជលិបុត្តា វុដ្ឋោ ទេវោ”តិ។ អភិវិធិ កិរិយំ ព្យាបេត្វា
បវត្តតិ យថា “អា ភវត្តា ភគវតោ យសោ បវត្តោ”តិ។ អភិវិធិអត្តោ អយំ អា-
កាហេ វេទិតព្ភោ។

កត្តចិ ទ្វេ អាសវា អាគតាតិ វិនយចាឡី (ចារា. ៣៩) សន្ធាយាហា។ តត្ថ ហិ
“ធិដ្ឋធម្មិកានំ អាសវានំ សំវរាយ, សម្បរាយិកានំ អាសវានំ បដិយាតាយា”តិ
(ចារា. ៣៩) ធិដ្ឋា អាសវា អាគតាតិ។ កត្តចីតិ តិកនិចារតេ អាសវសុត្តេ, (ឥតិវុ.
៥៦; សំ. និ. ៥.១៦៣) អញ្ជេសុ ច សឡាយតនសុត្តាធិសុ (សំ. និ. ៤.៣២១)។

សឡាយតនសុត្តសុបិ ហិ “តយោមេ អារុសោ អាសវា កាមាសវោ ភវាសវោ
អវិជ្ជាសវោ”តិ តយោ ឯវ អាគតាតិ។ និរយំ គមេន្តិតិ និរយតាមិនិយា។ យស្មា
ឥធសាសវំ កុសលាកុសលំ កម្មំ អាសវបរិយាយេន ទេសិតំ, តស្មា
បញ្ចកតិសំវត្ថនិយតាវេន អាសវា អាគតា។ **ឥមស្មី សង្កតិសុត្ត តយោ**
អាគតាតិ។ ឯត្ថ យស្មា អញ្ញេសុ ច អាភវគ្គំ អាគោត្រភំ បវត្តន្តេសុ មាណីសុ
វិជ្ជមានេសុ អត្តត្ថនិយាទិក្ខាហវសេន, អភិព្យាបនមទករណវសេន
អាសវសទិសតា ច ឯតេសំយេវ, ន អញ្ញេសំ, តស្មា ឯតេស្វេវ អាសវ-សន្តោ
និរុទ្ឋោ ទដ្ឋញ្ញោ។ ន ចេត្ត “ទិដ្ឋាសវោ នាគតោ”តិ ចិន្តេតព្ពំ ភវតណ្ហាយ,
ភវទិដ្ឋិយាបិ ភវាសវគ្គហណេនេវ គហិតត្តា។ **កាមាសវោ នាម កាមនដ្ឋេន,**
អាសវនដ្ឋេន ច។ វុត្តាយេវ អត្តតោ និម្មាណករណតោ។

កាមេ ឯសតិ គវេសតិ ឯតាយាតិ **កាមេសនា**, កាមាណំ អភិបត្តនាវសេន,
បរិយេដ្ឋិវសេន, បរិកុញ្ញនវសេន វា បវត្តរាគោ។ **ភវេសនា** បន ភវបត្តនា,
ភវាភិវតិភវវដ្ឋោសានវសេន បវត្តរាគោ។ **ទិដ្ឋិគតិកសម្មតស្សាតិ**
អញ្ញតិត្ថិយេហិ បរិកប្បិតស្ស, សម្ភាវិតស្ស ច។ **ព្រាហ្មចរិយស្សាតិ**
តថោបក្កមស្ស។ តទេកជ្ជន្តិ តាហិ រាគទិដ្ឋិហិ សហជេកជ្ជិ។ **កម្មន្តិ**
អកុសលកម្មំ។ តម្បិ ហិ កាមាទិកេ និព្ពត្តនាទិដ្ឋាណាទិវសេន បវត្តំ “ឯសតី”តិ
វុច្ឆតិ។ អន្តត្តាហិកា ទិដ្ឋិតិ និទស្សនមត្តមេតំ។ យា កាចិ បន មិច្ឆាទិដ្ឋិ
តថោបក្កមហេតុកា ព្រាហ្មចរិយេសនា ឯវ។

អាការសណ្ឋានន្តិ វិសិដ្ឋាការាវដ្ឋានំ **កថាវិជន្តិ** ហិ កេន បការេន សណ្ឋិតំ,
សមវដ្ឋិតន្តិ អត្តោ។ **សទ្ធត្ថតោ** បន វិទហានំ វិសិដ្ឋាការេន អវដ្ឋានំ **វិធា**,
វិជ្ជយតិ វិសទិសាការេន ឋប័យតីតិ **វិធា**, កោដ្ឋាសោ។ វិទហានតោ
ហីនាទិវសេន វិវិធនាការេន ទហានតោ ឧបដារណតោ **វិធា**, មាណោ។

សេយ្យសធិសហ៍នាង វសេនាតិ សេយ្យសធិសហ៍នកាវាង យាថាវា
យាថាវត្ថុតាង វសេន។ តយោ មាណវុត្តា សេយ្យស្សេវ ឧប្បជ្ឈនកា។ ឯស
នយោ សធិសហ៍នេសុបិ។ តេនាហ “អយញ្ញិ មាណា” តិអាទិ។ ឥនាទិ យថាឧទ្ទិដ្ឋ
នវិវិធមិ មាណេវត្ថុវិភាគេន ធស្សេតុ “តត្ថា” តិអាទិ វុត្តំ។ រាជ្ជនព្វោវ
បព្ពជិតានព្វា ឧប្បជ្ឈតិ កស្មា? តេ វិសេសតោ អត្តានំ សេយ្យតោ ធមាដ្ឋិតិ។
ឥនាទិ តមត្ថំ វិត្តាវតោ ធស្សេត្តោ “រាជា ហិ” តិអាទិមាហ។ កោ មយា សធិសោ
អត្ថិតិ កោ-សទ្ធោ បដិក្ខេបត្ថោ, អញ្ញោ សធិសោ នត្ថិតិ អធិប្បាយោ។
ឯតេសំយេវាតិ រាជ្ជនំ, បព្ពជិតានព្វា។ ឧប្បជ្ឈតិ សេដ្ឋវត្ថុកត្តា តស្ស។
“ហិណោហមស្មី” តិ មាណេបិ ឯសេវ នយោ។

“កោ មយា សធិសោ អញ្ញោ រាជបុរិសោ អត្ថិតិ” តិ វា “មយំ អញ្ញោហិ សទ្ធិ កី
នាណករណា” ត្ថិ វា “អមទ្ធោ តិ នាមាមេវ... បេ... នាមាហ” ត្ថិ វា តិ សធិសស្ស
សេយ្យមាណាទីនំ តិល្លំ បវត្ថិអាការធស្សនំ។

នាសាទីនន្ទិ អាទិ-សទ្ធេន ភតិក កម្មករាទីនំ បរាជីនវុត្ថិកានំ គហាលំ។
អាទិ-សទ្ធេន វា គហិតេ ឯវ “បុក្កុសចណ្ឌាលាធយោបិ” តិ សយមេវ ធស្សេតិ។
នន្ទ ច មាណោ នាមាយំ សំបក្កហវសោ, សោ កដំ ឱមាណេ សម្ពវតីតិ? សោបិ
អវករណមុខេន វិធានវត្ថុនា បក្កុល្លានវសេនេវ បវត្ថិតិ នាយំ វិរោធា។
តេនេវាហ “កី នាសោ នាម អហន្ទិ ឯតេ មាណេ ករោតី” តិ។ តថា ហិស្ស
យាថាវមាណតា វុត្តា។

យាថាវមាណា ភវនិកន្ទិវិយ, អត្ថទិដ្ឋិវិយ ច ន មហាសាវដ្ឋា, តស្មា តេ ន
អចាយគមនីយា។ យថាភូតវត្ថុកតាយ ហិ តេ យាថាវមាណា។
“អរហត្ថមគ្គវដ្ឋា” តិ ច តស្ស អនវសេសប្បហាយិតាយ វុត្តំ។
ទុតិយតតិយមគ្គេហិ ច តេ យថាក្កមំ បហិយន្តិ, យេ ឱទ្ធាវិកតរា,

ឡើយរីករាយ ។ មានា ហ៊ី “អហំ អស្មី” តិ បវត្តិយា ឧបរិមគ្គេសុ សម្មាទិដ្ឋិយា ឧបរិមគ្គេសុ ហុត្វា បហិយតិ។ អយាថាវមាណា នាម អយថាភូតវត្ថុកតាយ, តេនេវ តេ មហាសាវជ្ជកាវេន បឋមមគ្គវដ្ឋោ វុត្តា។

អតតិ សតតំ កច្ចតិ បវត្តតិ អត្វា, កាលោតិ អាហ “តយោ អត្វាតិ តយោ កាលា” តិ។ សុត្តន្តបិយាយេនាតិ កន្ថេកវត្តសុត្តានិសុ (ម. និ. ៣.២៨៣) អាគតនយេន។ តត្ថ ហ៊ី “យោ ចារុសោ មនោ, យេ ច ធម្មា, ឧភយមេតំ បច្ចុប្បន្នំ, តស្មី ចេ បច្ចុប្បន្នេ ធន្តរាគបដិពទ្ធំ ហោតិ វិញ្ញាណំ, ធន្តរាគបដិពទ្ធត្វា វិញ្ញាណស្ស តទភិនន្តតិ, តទភិនន្តោ បច្ចុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ សំហីរតី” តិ (ម. និ. ៣.២៨៤) អត្វាបច្ចុប្បន្នំ សន្ធាយ ឯវំ វុត្តំ។ តេនាហ “បដិសន្ធិតោ បុព្វេ” តិអាទិ។ តទន្តវន្ត តេសំ ចុតិបដិសន្ធិនំ វេមជ្ឈំ បច្ចុប្បន្នោ អត្វា, យោ បុព្វន្តាបរន្តានំ វេមជ្ឈតាយ “បុព្វន្តាបរន្តេ កង្ខតិ, (ធរ. ស. ១១២៣) បុព្វន្តាបរន្តេ អញ្ញាណ” តិ (ធរ. ស. ១០៦៧, ១១០៦, ១១២៨) ឯវមាទិសុ “បុព្វន្តាបរន្តោ” តិ ច វុត្តតិ។ កន្ថោ ធម្មោ អតីតំសេន សង្កហិតោតិ អាហ “កង្កតោ ឧទ្ធំ អតីតោ អត្វា នាមា” តិ។ តថា អនុប្បន្នោ ធម្មោ អនាគតំសេន សង្កហិតោតិ អាហ “ឧប្បន្នតោ បុព្វេ អនាគតោ អត្វា នាមា” តិ។ ខណត្ថយេតិ ឧប្បន្នោ, បីតិ, កន្ថោតិ តីសុ ខណេសុ។ យទា ហ៊ី ធម្មោ ហេតុបច្ចយស្ស សមវាយេ ឧប្បន្នតិ, យទា ច វេតិ, តតិ ទ្វីសុបិ ខណេសុ បីតិក្ខណេវិយ បច្ចុប្បន្នោតិ។ ធម្មានញ្ញំ ចាកការ្យចាធិកំ បត្តព្វំ ឧទយោ, វិទ្ធិសការ្យចាធិកំ វាយោ, តទុកយវេមជ្ឈំ បីតិ។ យទិ ឯវំ អត្វា នាមាយំ ធម្មោ ឯវំ អាបន្នោតិ? ន ធម្មោ, ធម្មស្ស បន អវត្តាកេនោ, តញ្ច ឧបាទាយ លោកេ កាលសមញ្ញាតិ ទស្សេតុំ “អតីតាទិកេនោ ច នាម អយ” តិអាទិ វុត្តំ។ ឥនាតិ ឥមស្មី លោកេ។ តេនេវ វោហារេនាតិ តំ តំ អវត្តាវិសេសំ ឧបាទាយ ធម្មោ “អតីតោ អនាគតោ បច្ចុប្បន្នោ” តិ យេន វោហារេន វោហារីយតិ, ធម្មប្បវត្តិមត្តតាយ ហ៊ី បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានោបិ

កាលោ តស្សេវ ធម្មស្ស បវត្តិអវត្តាវិសេសំ ឧបាទាយ តេនេវ វោហារេន
“អតីតោ អន្ធា”តិអាទិនា វុត្តោ។

អន្ត-សន្តោ លោកេ បរិយោសានេ, កោដិយំ និរុទ្ធ្បាតិ តទត្ថំ ទស្សន្តោ
“អន្តោយេវ អន្តោ”តិ អាហា, កោដិ អន្តោតិ អត្តោ។ បរភាគោតិ ចារិមន្តោ។
អមតិ កច្ឆតិ ភវប្បពន្លោ និជ្ជានំ ឯត្តាតិ អន្តោ, កោដិ។ អមនំ និជ្ជានកមនន្តិ
អន្តោ, ឌីសានំ។ សោ បន “ឯសេវន្តោ ទុក្ខស្ស”តិ (ម. និ. ៣.៣៨៣; សំ. និ. ២.៥១)
វុត្តត្តា ទុក្ខណ្ណាវស្ស ចារិមន្តោតិ អាហា “បរភាគោ”តិ។ អម្ពតិ បរិភុយ្យតិ
ហិឡើយតីតិ អន្តោ, លាមកោ។ អម្ពតិ ភាគសោ ញាយតីតិ អន្តោ, អំសោតិ
អាហា “កោដ្ឋាសោ អន្តោ”តិ។ សន្តោ បរមត្ថតោ វិជ្ជមានោ កាយោ
ធម្មសមូហោតិ សក្កាយោ, ខន្ធា, តេ បន អរិយសច្ចក្ខតា ឥធាធិប្បតាតិ វុត្តំ
“បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា”តិ។ បុរិមតណ្ហាតិ យេសំ និព្ពត្តិកា, តន្តិព្ពត្តិកោ បគេវ
សិទ្ធា តណ្ហា។ អប្បវត្តិក្ខតន្តិ នប្បវត្តតិ តទុកយំ ឯត្តាតិ តេសំ
អប្បវត្តិជ្ជានក្ខតំ។ យទិ “សក្កាយោ អន្តោ”តិអាទិនា អញ្ញមញ្ញំ វិភត្តិតាយ
ទុក្ខសច្ចាទយោ គហិតា, អថ កស្មា មគ្គោ ន គហិតោតិ អាហា “មគ្គោ
បនា”តិអាទិ។ តត្ថ ឧបាយត្តាតិ ឧបាយការតោ, សម្មាបកហេតុការតោតិ
អត្តោ។

យទិ បន ហេតុមន្តគ្គហណេនេវ ហេតុ គហិតោ ហោតិ, ននុ ឯវំ
សក្កាយគ្គហណេនេវ តស្ស ហេតុក្ខតោ សក្កាយសមុទយោ គហិតោ
ហោតីតិ? តស្ស គហណេ សម្ពុតទុកោវិយ, សប្បជ្ជយទុកោវិយ ថ
ទុកោវាយំ អាបដ្ឋតិ, ន តិកោ។ យថា បន សក្កាយំ គហិតោ
សក្កាយសមុទយោបិ គហិតោ, ឯវំ សក្កាយនិរោធំ គហិតោ
សក្កាយនិរោធិយោ គយ្រេយ្យ, ឯវំ សតិ ចតុក្កោ អយំ អាបដ្ឋេយ្យ, ន តិកោ,

តស៊ូ ហេតុមន្តគ្គហណេន ហេតុគ្គហណំ ន ចិន្តតត្ថំ។ អយំ បនេត្ត
អធិប្បាយោ យុត្តោ សិយា - ឥធិ សក្កាយសក្កាយសមុទយា អនាធិកាលិកា,
អសតិ មគ្គការណយំ បច្ចយានុបរមេន អបរិយន្តា ច, និព្វានំ បន អប្បច្ចយត្តា
អត្ថនោ និច្ចតាយ ឯវ សព្ពធាភារីតិ អនាធិកាលិកោ, អបរិយន្តោ ច។ ឥតិ
ឥមាធិ តីណិ សច្ចាធិ មហាថេរោ ឥមាយ សភាគតាយ “តយោ អន្តា” តិ តិកំ
កត្វា ធស្សេតិ។ អរិយមគ្គោ បន កធាចិ ករហចិ លព្ពមាណោ ន តថាតិ តស្ស
អតិរិយ ទុល្លភបាតុភាវតំ ធិបេតុំ តិកតោ ពហិកតោតិ អយមេត្ត
អត្ថនោមតិ។

ទុក្ខតាតិ ទុក្ខភាវោ, ទុក្ខំយេវ វា យថា ទេវោ ឯវ ទេវតា។ ទុក្ខ-សន្មោ
ចាយំ អទុក្ខសភាវេសុបិ សុខុបេក្ខាសុ កញ្ចិ អនិជ្ឈតារិសេសំ ឧបាទាយ
បវត្តនីតិ តតោ និវត្តន្តោ សភាវទុក្ខវាចិនា ឯកេន ទុក្ខ-សន្មេន វិសេសេត្វា
“ទុក្ខទុក្ខតា” តិ អាហា។ ភវតិ ហិ ឯកន្តតោ តំសភាវេបិ អត្ថ អញ្ញាស្ស ធម្មស្ស
យេន កេនចិ សធិសតាលេសេន ព្យកិចារាសង្កាតិ វិសេសិតត្ថតាយថា
“រូបរូបំ តិលតេល” ត្ថិ (វិភ. អដ្ឋ. បកិណ្ណាកថា) ច។ សង្ខារភាវេនាតិ
សង្ខតភាវេន។ បច្ចយេហិ សង្ខរិយន្តីតិ សង្ខារា, អទុក្ខមសុខវេទនា។
សង្ខរិយមានត្តា ឯវ ហិ អសារកតាយ បរិទុព្ពលភាវេន
ភក្កភក្កាភិមុខក្ខណេសុ រិយ អត្ថលាភក្ខណេបិ វិពាធប្បត្តា ឯវ ហុត្វា សង្ខារា
បវត្តនីតិ អាហា “សង្ខតត្តា ឧប្បាទជរាភក្កបិដ្ឋិតា” តិ។ តស្មាតិ
យថាវុត្តការណតោ។ អញ្ញទុក្ខសភាវិវហតោតិ
ទុក្ខទុក្ខតារិបរិណាមទុក្ខតាសង្ខតស្ស អញ្ញាស្ស ទុក្ខសភាវស្ស អភាវតោ។
វិបរិណាមេតិ បរិណាមេ, វិគមេតិ អត្ថោ។ តេនាហ បបញ្ចសូទនិយំ
“វិបរិណាមទុក្ខាតិ នត្ថិភាវោ ទុក្ខ” ត្ថិ។ អបរិញ្ញាតវត្ថុកាណញ្ចិ
សុខវេទនុបរមោ ទុក្ខតោ ឧបដ្ឋាតិ, ស្វាយមត្តោ បិយវិប្បយោគេន ធិបេតត្តោ។

តេជោបា “សុខស្ស ហី” តិអាធិ។ បុព្វេ វុត្តនយោ បទេសនិស្សិតោ
វេទនាវិសេសមត្តវិសយត្តាតិ អនវសេសតោ សម្ព័ន្ធទុក្ខតំ ទស្សេតុំ
“អបិចា” តិ ទុតិយនយោ វុត្តោ។ ននុ ច “សព្វេ សម្ព័ន្ធភ ទុក្ខា” តិ (ធម្ម. ប. ២៧៨)
វេទនតោ សុខទុក្ខវេទនានម្បិ សម្ព័ន្ធទុក្ខតា អាបន្នាតិ? សច្ចមេតំ, សា បន
សាមញ្ញោជោតនាអបរាទក្ខតេន ឥតទុក្ខតាវេទនេន និវត្តិយតីតិ នាយំ
វិរោធា។ តេជោវាបា “បេបេត្វា ទុក្ខវេទនំ សុខវេទនញ្ចា” តិ។

មិច្ឆាសភាវោតិ “ហិតសុខាវហោ មេ ភវិស្សតី” តិ ឯវំ អាសីសិតោបិ តថា
អភាវតោ, អសុភាទីសុយេវ “សុភ” តិអាធិវិបរីតប្បវត្តិតោ ច មិច្ឆាសភាវោ,
មុសាសភាវោតិ អត្តោ។ មាតុយាតកាទីសុ បវត្តមាធាបិ ហិ ហិតសុខំ ឥច្ឆន្តាវ
បវត្តន្តីតិ តេ ធម្មា “ហិតសុខាវហោ មេ ភវិស្សន្តី” តិ អាសីសិតា ហោន្តិ។ តថា
អសុភាសុខានិច្ឆានត្ថេសុ សុភាទីវិបរិយាសទន្ធាយ
អានន្តរិយ កម្មនិយតមិច្ឆាទិដ្ឋីសុ បវត្តិ ហោតីតិ តេ ធម្មា អសុភាទីសុ
សុភាទីវិបរីតប្បវត្តិកា ហោន្តិ។ វិចាកនានេ សតិ ខន្ធកេទានន្តរមេវ
វិចាកនានតោ និយតោ, មិច្ឆត្តោ ច សោ និយតោ ចាតិ មិច្ឆត្តនិយតោ។
អនេកេសុ អានន្តរិយេសុ កតេសុ យំ តត្ថ ពលវំ, តំវិបច្ឆតិ, ន ឥតរាជិតិ
ឯកន្តវិចាកជនកតាយ និយតតា ន សក្កា វត្ថុន្ត “វិចាកនានេ សតិ” តិ វុត្តំ។
ខន្ធកេទានន្តរន្តិ ចុតិអនន្តរន្តិ អត្តោ។ ចុតិ ហិ មរណានិទ្ទេសេ “ខន្ធនំ កេទោ” តិ
(ធិ. និ. ២.៣៩០; ម. និ. ១.១២៣; ៣.៣៧៣; វិភ. ១៩៣) វុត្តា, ឯតេន វេទនេន សតិ
ជលនានេ ចុតិអនន្តរោ ឯវ ឯតេសំ ជលកាលោ, ន អញ្ញោតិ
ជលកាលនិយមេន និយតតា វុត្តា ហោតិ, ន ជលនាននិយមេនាតិ
និយតជលកាលានំ អញ្ញោសម្បិ ឧបបន្នវេទនិយានំ, ទិដ្ឋធម្មវេទនិយានម្បិ
និយតតា អាបន្នតិ, តស្មាវិចាកធម្មធម្មានំ បច្ចយន្តរិកលតាទីហិ
អវិបច្ឆមាធានម្បិ អត្តនោ សភាវេនវិចាកធម្មតាវិយ ពលវតា អានន្តរិយេន

វិចារកេ ធិន្ទេ អវិបច្ឆមាធានម្បិ អានន្តរិយានំ ជលទានេ និយតសភាវា,
អានន្តរិយសភាវា ច បវត្តិតិ អត្តនោ សភាវេន ជលទាននិយមេនេវ និយតតា,
អានន្តរិយតា ច វេទិតញ្ច។ អវស្សញ្ច និយតសភាវា, អានន្តរិយសភាវា ច
តេសំ បវត្តិតិ សម្បជិច្ឆិតព្ភមេតំ អញ្ញស្ស ពលវតោ អានន្តរិយស្ស អភាវេ
ចុតិអនន្តរំ ឯកន្តេន ជលទានតោ។

ននុ ឯវំ អញ្ញសម្បិ ឧបបជ្ជវេទនិយានំ អញ្ញស្មីវិចារកេ ធាយកេ អសតិ
ចុតិអនន្តរមេវ ឯកន្តេន ជលទានតោ អានន្តរិយសភាវា, និយតសភាវា ច
បវត្តិ អាបជ្ជតិវតិ? នាបជ្ជតិ អសមាណជាតិកេន ចេតោបណិធិវសេន,
ឧបយាតកេន ច និវត្តតព្ភវិចារកត្តា អនន្តរេកន្តជលទាយកត្តាភាវា, ន បន
អានន្តរិយានំ បឋមជ្ឈានាធិនំ ទុតិយជ្ឈានាធិនិវិយ អសមាណជាតិកំ
ជលនិវត្តកំ អត្តិ សញ្ញានន្តរិយានំ អវិចិជលត្តា, ន ច ហេជ្ជបបត្តិ ឥច្ឆតោ
សីលវតោ ចេតោបណិធិវិយ ឧបរូបបត្តិជនកកម្មពលំ អានន្តរិយពលំ
និវត្តតុំ សមត្ថោ ចេតោបណិធិ អត្តិ អនិច្ឆន្តស្សេវ អវិចិចាតនតោ, ន ច
អានន្តរិយុបយាតកំ កិញ្ចា កម្មំ អត្តិ។ តស្មា តេសំយេវ
អនន្តរេកន្តវិចារកជនកសភាវា បវត្តិតិ។ អនេកានិ ច អានន្តរិយានិ កតានិ
ឯកន្តេវិចារកេ និយតត្តា ឧបរតាវិបច្ឆនសភាវាសង្កត្តា និច្ឆិតានិ សភាវតោ
និយតានេវ។ ចុតិអនន្តរំ បន ជលំ អនន្តរំ នាម, តស្មី អនន្តរេ និយុត្តានិ,
តន្តិព្ភត្តនេន អនន្តរករណសីលានិ អនន្តរបយោជនានិ ចាតិ សភាវតោ
អានន្តរិយានេវ ច ហោន្តិ។ តេសុ បន សមាណសភាវេសុ ឯកេនវិចារកេ ធិន្ទេ
ឥតរាជិ អត្តនោ កាតព្ភកិច្ចស្ស តេនេវ កតត្តា ន ទុតិយំ តតិយញ្ច បដិសន្ធិ
ករោន្តិ, ន សមត្តតាវិយាតត្តាតិ នត្តិ តេសំ និយតានន្តរិយតានិវត្តិតិ។ ន ហិ
សមាណសភាវំ សមាណសភាវស្ស សមត្តតំ វិហានតីតិ។ ឯកស្ស បន អញ្ញានិប
ឧបត្ថម្ភកានិ ហោន្តិតិ ទជ្ជញ្ញានីតិ។ សម្មាសភាវេតិ សច្ចសភាវេ។ និយតោ

ឯកន្តិកោ អនន្តរមេរ ជលនាធនាតិ សម្មត្តនិយមតោ។ ន និយតោតិ
ឧភយថាបិ ន និយតោ។ អវសេសានំ ធម្មានន្តិ
កិលេសានន្តរិយ កម្មនិយ្យានិកធម្មហិ អញ្ញោសំ ធម្មានំ។

តមន្តកាពោតិ តមោ អន្តកាពោតិ បទវិភាគោ។ អវិជ្ជា តមោ នាម
អារម្មណស្ស នាទនដ្ឋេន។ តេនេវាហ “តមោវិហតោ, អាហោកោ ឧប្បន្នោ (ម.
និ. ១.៣៨៥; ចារា. ១២), តមោក្ខន្ធវោ បទាលិតោ” តិ (សំ. និ. ១.១៦៤) ច អាទិ។
អវិជ្ជាសីសេនវិចិកិច្ឆា វុត្តា មហតា សម្មោហេន សព្វកាលំ អវិយុដ្ឋនតោ។
អាគម្មាតិ បត្វា។ កង្ខតីតិ “អហោសី នុ ខោ អហំ អតីតមទ្ធាន” តិអាទិនា (ម. និ.
១.១៨; សំ. និ. ២.២០) កង្ខំ ឧប្បាទេតិ សំសយំ អាបដ្ឋតិ។ អធិមុច្ឆិតំ ន សក្កោតីតិ
បសាទាធិមោក្ខវសេន អធិមុច្ឆិតំ ន សក្កោតិ។ តេនាហ “ន សម្បសីទតី” តិ។
យាវត្តកញ្ចិ យស្មី វត្ថុស្មី វិចិកិច្ឆា នវិគច្ឆតិ, តាវ តត្ថ សទ្ធាធិមោក្ខោ
អនវសរោ។ ន កេវលំ សទ្ធាធិមោក្ខោ, និច្ឆយាធិមោក្ខោបិ តត្ថ ន បតិជ្ជហតិ
ឯវ។

ន រក្ខិតញ្ញានីតិ “ឥមាធិ មយា រក្ខិតញ្ញានី” តិ ឯវំ កត្តចិ រក្ខាកិច្ចំ នត្តិ
បរតោ រក្ខិតញ្ញស្សេវ អភាវតោ។ សតិយា ឯវ រក្ខិតានីតិ មុដ្ឋស្សច្ឆស្ស
ពោធិមូលេ ឯវ សវាសនំ សមុច្ឆន្នត្តា សតិយា រក្ខិតញ្ញានី នាម សព្វធាបិ
រក្ខិតានី ឯវ។ នត្តិ តថាគតស្ស កាយទុច្ឆរិតន្តិ តថាគតស្ស កាយទុច្ឆរិតំ
នាម នត្ថេវ, យតោ សុបរិសុទ្ធា កាយសមាចារោ ភគវតោ។ នោ អបរិសុទ្ធា,
បរិសុទ្ធា ឯវ អបរិសុទ្ធិហេតុនំ កិលេសានំ បហីនត្តា។ តថាបិ វិនយេ
អបកតញ្ញតាវសេន សិយា តេសំ អចារិសុទ្ធិលេសោ, ន ភគវតោតិ ទស្សេតុំ
“ន បនា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ វិហារការំ អាបត្តិន្តិ ឯកវចនវសេន “អាបត្តិយោ” តិ
ឯត្ថ អាបត្តិ-សទ្ធិំ អានេត្វា យោជេតព្ពំ។ អភិធម្មនុបញ្ញា លិដ្ឋវចនានិ ហោន្តិ។

ឯស នយោ សេសេសុបិ។ “មនោទ្វារ” តិ ឥទំ តស្ស អាបត្តិយា
អភិរិយសមុជ្ជានតាយ វុត្តំ។ ន ហិ មនោទ្វារ បញ្ញត្តា អាបត្តិ អត្ថិទិ។
សឧចារម្ពវសេនាតិ សវត្តព្ពតាវសេន, ន បន ទុច្ឆរិតលក្ខណាបត្តិវសេន,
យតោ នំ ភគវា បដិក្ខិបតិ។ យថា អាយស្មតោ មហាកប្បិនស្សបិ “គន្ធទ្បយ្យំ
វាហំ ឧចាសថំ, ន វា គន្ធទ្បយ្យំ។ គន្ធទ្បយ្យំ វាហំ សង្ឃកម្មំ, ន វា គន្ធទ្បយ្យ” តិ
(មហាវ. ១៣៧) បរិវិតក្កិតំ។ មនោទុច្ឆរិតតិ មនោទ្វារិកំ អប្បសត្តំ ចរិតំ។
សត្តារា អប្បសត្តតាយ ហិ តំ ទុច្ឆរិតំ នាម ជាតំ, ន សភាវតោ។

យស្មា មហាការុណិកោ ភគវា សនេវកស្ស លោកស្ស ហិតសុខាយ ឯវ
បដិបទ្ធមានោ អច្ឆន្តិវកេជ្ឈាសយតាយ តត្ថិធុរំ ធម្មសេនាបតិនោ ចិត្តប្បាធំ
បដិក្ខិបន្តោ “ន ខោ តេ... បេ... ឧប្បាទេតត្ថ” តិ អវោច, តស្មា សោ ថេវស្ស
ចិត្តប្បាទោ ភគវតោ ន ចាសំសោតិ កត្វា មនោទុច្ឆរិតំ នាម ជាតោ, តស្ស ច
បដិក្ខេចោ ឧចារម្ពោតិ អាហ “តស្មី មនោទុច្ឆរិតេ ឧចារម្ពំ អាហេបេន្តោ” តិ។
ភគវតោ បន ឯត្ថកម្មំ នត្ថិ, យតោ បវារណាសុត្ថ “ហន្ត ធានិ, ភិក្ខុវេ,
បវារេមិ វោ, ន ច មេ កិញ្ចិ គរហថ កាយិកំ វា វាចសិកំ វា” តិ (សំ. និ. ១.២១៥)
វុត្តោ ភិក្ខុសង្ឃ “ន ខោ មយំ ភន្តេ ភគវតោ កិញ្ចិ គរហាម កាយិកំ វា
វាចសិកំ វា” តិ សត្ត បរិសុទ្ធកាយសមាចារាទិកំ សិរសា សម្បជិដ្ឋិ។ អយញ្ចិ
លោកនាថស្ស ទុច្ឆរិតាភារោ ពោធិសត្តភូមិយម្បិ ចរិយាចិរានុគតោ
អហោសិ, បគេវ ពុទ្ធភូមិយន្តិ ទស្សន្តោ “អនច្ឆរិយព្យោត” តិ អាទិមាហ។

ពុទ្ធានំយេវ ធម្មា គុណា, ន អញ្ញេសន្តិ ពុទ្ធធម្មា។ តថា ហិ តេ ពុទ្ធានំ
អាវេណិកធម្មាតិ វុច្ឆន្តិ។ តត្ថ “នត្ថិ តថាគតស្ស កាយទុច្ឆរិត” តិ អាទិនា
កាយវិមនោទុច្ឆរិតាភារវចនំ យថាធិការំ កាយកម្មាធំ
ញាណានុបរិវត្តិតាយ លទ្ធកុណាភិក្ខុនំ, ន អាវេណិកធម្មន្តរទស្សនំ។

សព្វស្ម័គ្រ កាយកម្មាធិកេ ព្រាណាធុបរិវត្តិនិ កុតោ កាយទុច្ចរិតាធិនំ
សម្ពវោ។ “ពុទ្ធស្ស អប្បជីហតព្រាណា”ន្តិអាធិនា វុត្តានិ សព្វញ្ញតព្រាណាតោ
វិសុំយេវ តីណិ ព្រាណានិ ចតុយោនិបញ្ចកតិបរិដ្ឋេនកព្រាណានិ វិយា”តិ
វេទន្តិ។ ឯកំយេវ ហុត្វា តីសុ កាលេសុ អប្បជីហតព្រាណំ នាម
សព្វញ្ញតព្រាណាមេវ។ **នត្ថិ ធន្ទស្ស ហានីតិ សត្តេសុ ហិតធន្ទស្ស ហានិ នត្ថិ។**
នត្ថិ វីរិយស្ស ហានីតិ ខេមបរិវេករិតក្កានុគតស្ស វីរិយស្ស ហានិ នត្ថិ។ “នត្ថិ
ធនាតិ ឱឡាធិប្បាយេន កិរិយា នត្ថិ។ នត្ថិ រវាតិ សហសា កិរិយា នត្ថិ”តិ វេទន្តិ,
សហសា បន កិរិយា ធនា “អញ្ញំ ករិស្សមី”តិ អញ្ញករណំ រវា។ **ខលិតន្តិ**
វិវជ្ឈនំ ព្រាណេន អប្បជំ។ សហសាតិ វេតាយិតត្ថំ តុរិតកិរិយា។ អព្យាវដោ
មនោតិ និរត្តកោ ចិត្តសមុទាចារោ។ អកុសលចិត្តន្តិ អញ្ញាណុបេក្ខមាហា,
អយញ្ញ ធិយកាណកានំ ចាថោ អាគុលោ វិយ។ អយំ បន ចាថោ អនាគុលោ -

អតីតំសេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ អប្បជីហតព្រាណំ, អនាគតំសេ,
បច្ចុប្បន្នំសេ។ ឥមេហិ តីហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ
សព្វំ កាយកម្មំ ព្រាណាបុព្វុដ្ឋមំ ព្រាណាធុបរិវត្តិ, សព្វំ វចីកម្មំ, សព្វំ
មនោកម្មំ។ ឥមេហិ ធនិ ធម្មេហិ សមន្នាគតស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ **នត្ថិ**
ធន្ទស្ស ហានិ, នត្ថិ ធម្មទេសនាយ, នត្ថិ វីរិយស្ស, នត្ថិ សមាធិស្ស, នត្ថិ
បញ្ញាយ, នត្ថិ វិមុត្តិយា។ ឥមេហិ ធានសហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតស្ស
ពុទ្ធស្ស ភគវតោ នត្ថិ ធនា, នត្ថិ រវា, នត្ថិ អប្បជំ, នត្ថិ វេតាយិតត្ថំ, នត្ថិ
អព្យាវដមនោ, នត្ថិ អប្បជិសម្ព័ន្ធនុបេក្ខាតិ។

តត្ថ អប្បជិសម្ព័ន្ធនុបេក្ខាតិ អញ្ញាណុបេក្ខា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ ឯត្ថ ច
តថាគតស្ស អាជីវចារិសុទ្ធិ កាយវចីមនោសមាចារចារិសុទ្ធិយាវ សង្កហេត្វា
សមាចារត្តយវសេន មហាថេរេន តិកោ ទេសិតោ។

កិញ្ចាណតិ កិញ្ចាណា។ ឥមេ បន រាគាធយោ បលីពុន្ធនដ្ឋេន កិញ្ចាណាវិយាតិ
កិញ្ចាណា។ តេនាហ “កិញ្ចាណតិ បលីពោធា”តិ។

អនុទហនដ្ឋេនាតិ អនុ អនុ ទហនដ្ឋេន។ រាគាធយោ អរូបធម្មា ឥត្តរក្ខណា
កបំ អនុទហន្តិ អាសន្តំ និវត្តេតុ “តត្ថ វត្ថុនី”តិ វុត្ថំ, ទដ្ឋញ្ញានីតិ វចនសេសោ។
តត្ថាតិ តស្មី រាគាធិនំ អនុទហនដ្ឋេ។ វត្ថុនីតិ សាសនេ, លោកេ ច ចាកដត្តា
បច្ចក្ខត្វតានិ ការណានិ។ រាគោ ឧប្បន្នោ តិខិណាករោ ហុត្វា។ តស្មា
តំសមុជ្ជានា តេជោធាតុ អតិវិយ តិខិណាការេន សទ្ធិ អត្តនា
សហជាតធម្មហិ ហធយប្បនេសំ ឈាបេសិ យថា តំ ពាហិរា តេជោធាតុ
សនិស្សយំ។ តេន សា ភិក្ខុនី សុបតោវិយ ព្យាធិ ឈាយិត្វា មតា។ តេនាហ
“តេនេវ ឈាយិត្វា កាលមកាសី”តិ។ ទោសស្ស និស្សយានំ ទហនតា ចាកជា
ឯវាតិ ឥតវំ ទស្សេតុ “មោហាវសេន បី”តិអាធិ វុត្ថំ។ អតិវត្ថុត្វាតិ អតិក្កមិត្វា។

កាមំ អាហុនេយ្យគីអាធយោ តយោ អគ្គី ព្រាហ្មណេហិ ឥច្ឆិតា សន្តិ, តេ
បន តេហិ ឥច្ឆិតមត្តា, ន សត្តានំ តាធិសា អត្តសាធាកា។ យេ បន សត្តានំ
អត្តសាធាកា, តេ ទស្សេតុ “អាហុនំ វុច្ឆតិ”តិអាធិ វុត្ថំ។ តត្ថ អាធរេន ហុនំ
បូជនំ អាហុនន្តិ សក្ការោ “អាហុន”ន្តិ វុច្ឆតិ, តំ អាហុនំ អរហន្តិ។ តេនាហ ភក្កា
“អាហុនេយ្យតិ ភិក្ខុវេ មាតាបិតុនមេតំ អធិវចន”ន្តិ (ឥតិវុ. ១០៦)។ យទគ្គេន ច
តេ បុត្តានំ ពហុការតាយ អាហុនេយ្យតិ តេសុ សម្មាបដិបត្តិ នេសំ
ហិតសុខាវហា, តទគ្គេន តេសុ មិច្ឆាបដិបត្តិ អហិតទុក្ខាវហាតិ អាហា
“តេសុ... បេ... និព្ពត្តន្តិ”តិ។ ស្វាយមត្តោតិ យោ មាតាបិតុនំ អត្តនោ ឧបរិ
វិប្បដិបន្នានំ បុត្តានំ អនុទហនស្ស បច្ចយភារេន អនុទហនដ្ឋោ, សោ
អយមត្តោ។ មិត្តវិទូកវត្ថុនាតិ មិត្តវិទូកស្ស នាម មាតិវិ វិប្បដិបន្នស្ស

បុរិសស្ស តាយ ឯវីវិប្បជីបត្តិយា ចិត្តំ កាលំ អាចាយិកនុក្ខានុក្ករនធិបនេន
វត្ថុនា វេទិតញ្ចោ។

ឥនានិ តមត្ថំ កស្សបស្ស ភក្កវតោ កាលេ បវត្ថំ វិភាវេតុំ “មិត្តវិន្ទកោ
ហី”តិអាទិ វុត្ថំ។ ធនលោភេន, ន ធម្មច្ឆន្ទេនាតិ អធិប្បាយោ។ អកុតោភយំ
កេនចិ អនុជ្ជាបនីយតាយ។ និវាវេសិ សមុទ្ទបយាតា នាម ពហុន្តរាយាតិ
អធិប្បាយេន។ អន្តរំ កត្វាតិ អតិក្កមនវសេន ទ្វិន្នំ ចាទានំ អន្តវេ កត្វា។

នាវា អជ្ជាសិ តស្ស ចាបកម្មពលេន វាតស្ស អវាយនតោ។ ឯកទិវសំ
វត្ថុតឧចោសថកម្មានុភាវេន សម្បត្តិ អនុកវិញ្ញោ។ យថា បុរិមាហិ បរតោ មា
អគមាសីតិ វុត្ថោ, ឯវំ អបរាបរាហិបីតិ អាហា “តាហិ ‘បរតោ បរតោ មា
អគមាសី’តិ វុច្ឆមាធា”តិ។ ខុបក្កជរន្តិ ខុបក្កជរមចក្កជរំ ឯកំ បុរិសំ។
ឧបជ្ជាសិ ចាបកម្មស្ស ពលេន។

ចតុត្ថិតិ ចតុហិ អច្ឆរាសទិសីហិ វិមាធបេតិហិ, សម្បត្តិ អនុកវិញ្ញាតិ
វេចនសេសោ។ អជ្ជជ្ឈតមាតិ រូចាទិកាមគុណេហិ តតោវិសិជ្ជតរា អជ្ជ
វិមាធបេតិយោ អធិគច្ឆិ។ អត្រិច្ឆន្តិ អត្រិច្ឆាសន្នាតេន អតិលោភេន
សមន្នាគតត្តា អត្រ អត្រ កាមគុណេ ឥច្ឆន្តោ។ ចក្កន្តិ ខុបក្កំ។ អាសនោតិ
អនត្តាវហភាវេន អាសាទេតិ។

សោតិ គេហសាមិកោ ភត្តា។ បុរិមនយេនេវាតិ អនុទហនស្ស
បច្ចយតាយ។

អតិចារិទ័តិ សាមិកំ អតិក្កមិត្វា ចារិទ័ មិច្ឆាចារិទ័។ វត្ថុ ទុក្ខន្តិ អត្តនោ
ចាបកម្មានុភាវសមុបដ្ឋិតេន សុនខេន ខាទិតព្ពតាទុក្ខំ។ វព្វោត្វាតិ តំ
អជាធាបេត្វាវ ការណាជ្ជានគមនំ សន្ធាយ វុត្ថំ។ បដបដន្តិតិ បដបដា កត្វា។

អនុវរទស្សនញ្ញោតំ។ មុជ្ជិយោកោ កិរាយំ តស្ស សុនខន្តរធានស្ស, យទិទំ
ខេឡបិណ្ឌំ ភូមិយំ និដ្ឋភិត្វា ចាទេន យំសនំ។ តេន វុត្ថំ “សោ តថា អកាសិ។
សុនខា អន្តរធាយីសូ” តិ។

ធខត្តិណាតិ ចត្តារោ បច្ចយា ទិយ្យមាណា ធខត្តិ ឯតេហិ ហិតសុខានីតិ។ តំ
ធខត្តិណំ អរហតីតិ ធខត្តិណោយ្យោ, ភិក្ខុសង្ឃោ។ វេវតីវត្ថុ វិមានវត្ថុ បេតវត្ថុ សុ
(វិ. វ. ៨៦០ អាធមយោ) តេសំ អដ្ឋកថាយញ្ច (វិ. វ. ៩៧៧-៩៨០; បេ. វ. អដ្ឋ. ៧០៤-
៧០៦) អាគតនយេន វេទិតព្ពំ។

“តិវិជេន រូបសង្កហោ” តិ ឯតុ ននុ សង្កហោ ឯកវិជោវ, សោ កស្មា
“ចតុត្ថិជោ” តិ វុត្តោតិ? “សង្កហោ” តិ អត្ថំ អវត្វា អនិទ្ធាវិតត្ថស្ស សទ្ធស្សេវ
វុត្តត្តា។ “តិវិជេន រូបសង្កហោ” តិ អាទីសុ (ធរ. ស. រូបកណ្ណា-តិកេ) បទេសុ
សង្កហ-សន្នោ តាវ អត្ថនោ អត្ថវសេន ចតុត្ថិជោតិ អយញ្ញោត្ថ អត្ថោ។ អត្ថោបិ
វា អនិទ្ធាវិតវិសេសោ សាមញ្ញេន គហោតព្ពតំ បត្តោ “តិវិជេន
រូបសង្កហោ” តិ អាទីសុ (ធរ. ស. រូបកណ្ណា-តិកេ) “សង្កហោ” តិ វុត្តោតិ ន កោចិ
នោសោ។ និទ្ធាវិតេ ហិវិសេសេ តស្ស ឯកវិជតា សិយា, ន តតោ បុព្ពេតិ។
“ជាតិសង្កហោ” តិ វុត្ថេបិ ជាតិ-សទ្ធស្ស សាបេក្ខសទ្ធត្តា អត្ថនោ ជាតិយា
សង្កហោតិ អយមត្ថោ វិញ្ញាយតេវ សម្ពុទ្ធវាហស្ស អញ្ញស្ស អវុត្តត្តា យថា
“មាតាបិតុ ឧបជ្ឈាន” តិ (ឧ. ចា. ៥.៦; សុ. និ. ២៦៥)។ អដ្ឋកថាយំ បន
យថា ធិប្បតមត្ថំ អបរិបុណ្ណំ កត្វា ទស្សេតុ “ជាតិសង្កហោ” ឥច្ឆេវ វុត្ថំ។
សមានជាតិកានំ សង្កហោ, សមានជាតិយា វា សង្កហោ សជាតិសង្កហោ។
សញ្ញាយតិ ឯត្តាតិ សញ្ញាតិ, សញ្ញាតិយា សង្កហោ សញ្ញាតិសង្កហោ,
សញ្ញាតិទេសេន សង្កហោតិ អត្ថោ។ កិរិយាយ ឯវរូបាយ សង្កហោ
កិរិយាសង្កហោ។ រូបក្ខន្ធកណានន្តិ “រូបក្ខន្ធវោ” តិ កណានំ សង្ឃំ កច្ឆតិ

រុប្បនសភាវត្តា។ តីហិ កោដ្ឋាសេហិ រូបគណនាតិ វគ្គមាណេហិ តីហិ ភាគេហិ
រូបស្ស សង្កេហា, គណេតព្ពតាតិ អត្ថោ។

រូបាយតនំ និបស្សតិ បច្ចក្ខតោវិជានាតីតិ និទស្សនំ, ចក្ខុវិញ្ញាណំ,
និទស្សតីតិ វា និទស្សនំ, ទដ្ឋព្ពកាវោ, ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស គោចរកាវោ, តស្ស ច
រូបាយតនតោ អនញ្ញត្ថេបិ អញ្ញេហិ ធម្មេហិ រូបាយតនំ វិសេសេតុំ អញ្ញំ វិយ
កត្វា “សហ និទស្សនេនាតិ សនិទស្សន” ន្តិ ឯវមេត្ត អត្ថោ វេទិតញ្ញោ។
ធម្មសភាវសាមញ្ញេន ហិ ឯកីក្ខតេសុ ធម្មេសុ យោ នានត្តករោ សភាវោ, សោ
អញ្ញោវិយ កត្វា ឧបចរិតុំ យុត្តោ។ ឯវញ្ញំ អត្ថវិសេសាវពោធា ហោតីតិ។
ចក្ខុបដិហាននសមត្ថតោតិ ចក្ខុនោ យដ្ឋនសមត្ថតាយ។ យដ្ឋនំ វិយ ច យដ្ឋនំ
ទដ្ឋព្ពំ។ ទុតិយេន អត្ថវិកល្យេន ទដ្ឋព្ពភាវសម្ពាតំ នាស្ស និទស្សនន្តិ
អនិទស្សនន្តិ យោជនា។ ឯត្ថ ច ទសន្តំ អាយតនានំ យថាវហំ សយំ,
និស្សយវសេន ច សម្មត្តានំ, អសម្មត្តានញ្ច បដិមុខកាវោ អញ្ញមញ្ញបតនំ
បដិហានំ, យេន ព្យាចារាធិវិការបច្ចយន្តវសន្និជានេ ចក្ខុធីនំ វិសយេសុ
វិការុប្បត្តិ។ តត្ថ ព្យាចារោ ចក្ខុធីនំ សវិសយេសុ អាវិច្ឆន្តំ, រូបាធីនំ ឥដ្ឋានិដ្ឋតា,
តត្ថ ច ចិត្តស្ស អាភុជនន្តិ ឥមេ អាទិសទ្ធសង្កហិតា។ តេហិវិការុប្បត្តិយា
បច្ចយន្តវព្យាចារតោ អញ្ញន្តិ កត្វា អនុគ្គហូបយាតោវិការោ។ ឧបនិស្សយោ
បន អប្បធានស្ស បច្ចយោ ឥធម៌ គហិតោ។ ការណាការណាម្បិ ការណមេវាតិ
គយ្ហមាណេ សិយា តស្សាបិ សង្កេហាតិ។ វុត្តប្បការន្តិ “ចក្ខុវិញ្ញាណសម្ពាត” ន្តិ
វុត្តប្បការំ។ នាស្ស បដិយោតិ ឯត្ថាបិ “វុត្តប្បការ” ន្តិ អានេត្វា សម្ពន្ធា។
អវសេសំ សោឡសវិជំ សុខុមរូបំ។

សង្ខារេន្តិ តិ សម្បិល្លោន្តិ។ ចេតនា ហិ អាយុហានវសតាយ យថា
សម្បយុត្តធម្មេ យថាសកំ កិច្ចេសុ សវិទហន្តិ វិយ អភិសន្ធិហន្តិ វត្តមាណ

តេនេវ កិច្ចវិសេសេន តេ សម្បជ្ឈិណ្ឌោន្តិវិយ ហោតិ, ឯវំ អត្តនោវិចាកធម្មេបិ
បច្ចយសមវាយេ សង្ខារេន្តិ សម្បជ្ឈិណ្ឌោន្តិវិយ ហោតិ។ តេនាហ
“សហជាត... បេ... រាសី ករោន្តិ” តិ។ អភិសង្ខារេតិ អភិវិសិដ្ឋំ កត្វា សង្ខារេតិ។
បុញ្ញាភិសង្ខារេ ហិ អត្តនោ ជលំ ឥតរស្ស ជលតោ អតិវិយ វិសិដ្ឋំ ភិដ្ឋំ កត្វា
សង្ខារេតិ បច្ចយតោ, សភាវតោ, បវត្តិអាការតោ ច សយំ ឥតរេហិ
វិសិដ្ឋសភាវត្តា។ ឯស នយោ ឥតរេហិបិ។ បុដ្ឋភវជលនិព្វត្តនតោ, អត្តនោ
សន្តានស្ស បុននតោ ច បុញ្ញោ។

មហាចិត្តចេតនានន្តិ អសង្ខ័យ្យាយុនិច្ឆាទនាទិមហានុភាវតាយ
មហាចិត្តេសុ បវត្តចេតនានំ។ អដ្ឋេវ ចេតនា ហោន្តិ, យា កាមាវចរា កុសលា។
“តេរសបី” តិ កស្មា វុត្តំ, ននុ “នវា” តិ វត្តព្វំ។ ន ហិ ភាវនា ព្យាណាហិតា
យុត្តាតិ អនុយោគំ សន្ធាយាហ “យថា ហិ” តិ អាទិ។ កសិណាបរិកម្មំ
ករោន្តស្ស តិ កសិណោសុ ឈានបរិកម្មំ ករោន្តស្ស។ “បថី បថី” តិ អាទិ
ភាវនា ហិ កសិណាបរិកម្មំ។ តស្ស ហិ បរិកម្មស្ស សុបគុណភាវតោ
អនុយុត្តស្ស តត្ថ អាទរាគរណោន សិយា ព្យាណាហិតចិត្តំ។
ឈានបច្ចវេក្ខណាយបិ ឯសេវ នយោ។ កេចិ មណ្ឌលករណាម្បិ ភាវនំ
ភជាបេន្តិ។

នាវសេន បវត្តចិត្តចេតសិកធម្មា នានំ, តត្ថ ព្យាចារក្ខតា
អាយុបាទចេតនា នានំ អារព្ព, នានព្វា អធិកិច្ច ឧប្បជ្ជតីតិ វុត្តា។ ឯវំ
ឥតរេសុបិ។ អយំ សង្ខេបទេសនាតិ អយំ បុញ្ញាភិសង្ខារេ សង្ខេបតោ
អត្តទេសនា, អត្តវណ្ណនាតិ អត្តោ។

សោមនស្សចិត្តេនាតិ អនុមោទនាបវត្តិទស្សនមត្តមេតំ ទដ្ឋព្វំ។
ឧបេក្ខាសហគតេនាបិ ហិ អនុស្សរតិ ឯវាតិ។ កាមំ និច្ចសីលំ, ឧចោសថសីលំ,

និយមសីលឃ្លី សីលមេរ, បរិបុណ្ណំ បន សព្វផ្គុំសម្បជ្ជំ សីលំ ទស្សេតុំ
“សីលបូរណត្ថាយា”តិអាទិ វុត្តំ។ នយទស្សនំ វា ឯតំ, តស្មា “និច្ចសីលំ,
ឧបាសថសីលំ, និយមសីលំ សមាទិយិស្សាមី”តិ វិហារំ កច្ចន្តស្ស,
សមាទិយិ ត្វា សមាទិន្នសីលេ ច តស្មី, “សាធុ សុដ្ឋ”តិ អារជ្ជន្តស្ស, តំ សីលំ
សោធន្តស្ស ច បរត្តា ចេតនា សីលមយាតិ ឯវមេត្ត យោជនា វេទិតញ្ញា។

បុព្វេ សមចរសេន ការណនយោ គហិតោតិ ឥនានិ សម្មសននយេន តំ
ទស្សេតុំ “បដិសម្ពិទាយំ វុត្តនា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អនិច្ចតោតិ អនិច្ចការតោ។
ទុក្ខតោ, អនត្តតោតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

តត្ថ យេ បញ្ចាថាទានក្ខន្ធា ឆាមរូបភាវេន បរិគ្គហិតា, តេ យស្មា
ទ្វារាម្មណេហិ សទ្ធិ ទ្វារប្បវត្តធម្មវសេន វិភាគំ លកន្តិ, តស្មា
ទ្វារធក្កាធិវសេន ធន ធក្កា គហិតា។ យស្មា បនលក្ខណេសុ អនត្តលក្ខណំ
ទុត្តិការំ, តស្មា តស្ស វិការណាយ ធន ឆាតុយោ គហិតា។ តតោ យេសុ
កសិណេសុ ឥតោ ពាហិរកានំ អត្តាភិទិវេសោ, តានិ ឥមេសំ ឈានានំ
អារម្មណភាវេន ឧបជ្ជានាការមត្តានិ, ឥមានិ បន តានិ ឈានានីតិ ទស្សនត្ថំ
ទស កសិណានិ គហិតានិ។ តតោ ទុក្ខានុបស្សនាយ បរិវារភាវេន
បដិក្កលាការវសេន ទុត្តិស កោដ្ឋាសា គហិតា។ បុព្វេ ខន្ធវសេន សង្ខេបតោ
ឥមេ ធម្មា គហិតា, ឥនានិ នាតិសង្ខេបវិត្តារនយេន ច មនសិ កាតញ្ញាតិ
ទស្សនត្ថំ ទ្វាទសាយតនានិ, អជ្ឈាវស ឆាតុយោ ច គហិតា។ តេសុ ឥមេ ធម្មា
សតិបិ សុញ្ញាធិវិហរព្យាបារភាវេ ធម្មសភាវតោ អាធិបច្ចភាវេន បរត្ថន្តិតិ
អនត្តការវិការនត្ថំ ឥន្ទ្រិយានិ គហិតានិ។ ឯវំ អនេកភេទភិក្ខុបិ ឥមេ ធម្មា
ភូមិត្តយបរិយាបន្នតាយ តិវិជារ ហោន្តិតិ ទស្សនត្ថំ តិស្សោ ឆាតុយោ
គហិតា។ ឯត្តាវតា និមិត្តំ ទស្សេត្វា បរត្ថំ ទស្សេតុំ កាមភវានយោ នវ ភវា

គហិតា។ ឯត្ថកេ អភិញ្ញយ្យវិសេសេ បវត្ថមនសិការកោសល្លេន
សណ្ឋាសុខុមេសុ និព្វត្តិតមហគ្គតធម្មេសុ មនសិការោ បវត្ថេតព្ពោតិ
ធស្សនត្ថំ ឈានអប្បមញ្ញាវចានិ គហិតានិ។ តត្ថ ឈានានិ នាម
វុត្តាវសេសារម្ពណានិ រូចាវចរជ្ឈានានិ។ បុន បច្ចយបច្ចយុប្បន្នវិភាគតោ ឥមេ
ធម្មាវិភជ្ឈ មនសិកាតព្ពោតិ ធស្សនត្ថំ បដិច្ចសមុប្បាទផ្កានិ គហិតានិ។
បច្ចយាការមនសិការោ ហិ សុខេន, សុដ្ឋតរញ្ច លក្ខណត្ថយំ វិភាវេតិ, តស្មា
សោ បច្ចតោ គហិតោ។ ឯវំ ឯតេ សម្មសន្មយភាវេន គហិតា ខន្ធាធិវសេន
កោដ្ឋាសតោ បញ្ជីវិសតិវិជា, បភេទតោ បន អតីតាទិភេទំ អនាមសិក្ខា
គយ្ហមាណ ធ្វើហិ ឧនានិ ទ្វេសតានិ ហោន្តិ។ ឥទំ តាវេត្ថ ចាឡិវវត្ថានំ, អត្ថវិចារំ
បន ឥច្ឆន្តេហិ បរមត្ថមញ្ញសាយំ វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយំ វុត្ថនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

ន បុញ្ញោតិ អបុញ្ញោ។ តស្ស បុញ្ញ-សន្តេ វុត្ថវិបរិយាយេន អត្តោ វេទិតព្ពោ។
សន្តានស្ស ឥញ្ញនហេតុនំ នីវរណានីនំ សុវិក្ខម្ពនតោ រូបតណ្ហាសម្ពាតស្ស
ឥញ្ញិតស្ស អការតោ អនិញ្ចំ, អនិញ្ចមេវ “អាទេញ្ញ”ន្តិ វុត្ថំ។ តថា ហិ រូចាវម្ពណំ
រូបនិមិត្តាវម្ពណំ សព្ពម្បិ ចតុត្ថជ្ឈានំ និប្បវិយាយេន “អាទេញ្ញ”ន្តិ វុច្ចតិ។

ចត្តារោ មគ្គដ្ឋា, ហេដ្ឋិមា តយោ ជលដ្ឋាតិ ឯវំ សត្តវិជោ។ តិស្សោ សិក្ខាតិ
អធិសីលាទិកា តិស្សោ សិក្ខា។ តាសុ ជាតោតិ វា សេក្ខោ, អរិយបុគ្គលោ ហិ
អរិយាយ ជាតិយា ជាយមាណោ សិក្ខាសុ ជាយតិ, ន យោនិយំ។ សិក្ខនសីលោតិ
វា សេក្ខោ។ បុគ្គលាធិដ្ឋានាយ វា កថាយ សេក្ខស្ស អយន្តិ
អញ្ញាសាធារណមគ្គជលត្ថយធម្មា សេក្ខបរិយាយេន វុត្តា។ អសេក្ខោតិ ច
យត្ថ សេក្ខភាវាសម្ពា អត្ថិ, តត្ថាយំ បដិសេធាតិ លោកិយនិព្វានេសុ
អសេក្ខភាវនាបត្តិ ធម្មញ្ញា។ សីលសមាធិបញ្ញាសម្ពាតា ហិ សិក្ខា អត្ថនោ
បដិបក្ខកិលេសេហិវិប្បមុត្តា បរិសុទ្ធា ឧបក្ខិលេសានំ អារម្មណាភាវម្បិ

អនុបគមនតោ ឯតា “សិក្ខា” តិ វត្ថុំ យុត្តា អដ្ឋសុបិ មគ្គដលេសុ វិជ្ជន្តិ, តស្មា
ចតុមគ្គហោជ្ជិមដលេត្តយសមម្ពីនោ វិយ អរហត្តដលេសមម្ពីបិ តាសុ សិក្ខាសុ
ជាតោតិ ច តំសមម្ពីនោ អរហតោ ឥតវេសំ វិយ សេក្ខតេ សតិ សេក្ខស្ស
អយន្តិ ច សិក្ខា សីលំ ឯតស្សាតិ ច “សេក្ខោ” តិ វត្ថុញ្ញោ សិយាតិ តន្តិវត្ថនត្ថំ
អសេក្ខោតិ យថាវុត្តសេក្ខភាវបដិសេដោ កតោ។ អរហត្តដលេ ហិ
បវត្តមាណា សិក្ខា បរិនិជ្ជិតសិក្ខាកិច្ចត្តា ន សិក្ខាកិច្ចំ ករោន្តិ, កេវលំ
សិក្ខាដលេភាវេនេវ បវត្តន្តិ, តស្មា ន តា សិក្ខាវចនំ អរហន្តិ, នាបិ តំសមម្ពី
សេក្ខវចនំ, ន ច “សិក្ខនសីលោ, សិក្ខាសុ ជាតោ” តិ ច វត្ថុព្ពតំ អរហតិ។
ហោជ្ជិមដលេសុ បន សិក្ខា សកទាតាមិមគ្គវិបស្សនាធិនំ ឧបនិស្សយភាវតោ
សិក្ខាកិច្ចំ ករោន្តិ តិ សិក្ខាវចនំ អរហន្តិ, តំសមម្ពីនោ ច សេក្ខវចនំ,
“សិក្ខនសីលោ, សិក្ខាសុ ជាតោ” តិ ច វត្ថុព្ពតំ អរហន្តិ។

“សិក្ខតីតិ សេក្ខោ” តិ ច អបរិយោសិតសិក្ខោ ទស្សិតោតិ។ អនន្តរមេវ
“ឱណាសវោ” តិ អាធិ វត្វា “ន សិក្ខតីតិ អសេក្ខោ” តិ វុត្តត្តា
បរិយោសិតសិក្ខោ ទស្សិតោ, ន សិក្ខាវហិតោ តស្ស តតិយបុគ្គលភាវេន
គហិតត្តា។ វុទ្ធិប្បត្តសិក្ខោ វា អសេក្ខោតិ ឯតស្មី អត្ថេ សេក្ខធម្មេសុ វេ
បិតស្ស កស្សចិ អរិយស្ស អសេក្ខភាវបត្តីតិ អរហត្តមគ្គធម្មា វុទ្ធិប្បត្តា,
យថាវុត្តហិ ច អត្ថេហិ សេក្ខោតិ កត្វា តំសមម្ពីនោ អគ្គមគ្គដ្ឋស្ស
អសេក្ខភាវោ អាបន្នោតិ? ន តំសទិសេសុ តញ្ញោហារតោ។ អរហត្តមគ្គតោ ហិ
និដ្ឋានាករណំ អរហត្តដលំ វេបេត្វា បរិញ្ញាធិកិច្ចករណំ, វិចាកភាវញ្ច, តស្មា
តេ វេ សេក្ខធម្មា “អគ្គដលេធម្មភាវំ អាបន្នា” តិ សក្កាវត្ថុំ, កុសលសុខតោ ច
វិចាកសុខំ សន្តតរតាយ បណ្ឌិតតរន្តិ, វុទ្ធិប្បត្តា ច តេ ធម្មា ហោន្តិ តំសមម្ពី
“អសេក្ខោ” តិ វុច្ចតីតិ។

ជាតិមហាល្អកោតិ ជាតិយាវុឌ្ឍតរោ អន្ទគតោ វាយោអនុប្បត្តោ។ សោ ហិ
វត្តញ្ញតាយ យេតុយ្យេន ជាតិធម្មកុលធម្មបទេសុ ថាវិយប្បត្តិយា ជាតិថេរោ
នាម។ ថេរករណា ធម្មាតិ សាសនេ ជីវភាវករា គុណា បដិបត្តនិម្មននកា។
ថេរោតិ វត្តមានេសុ ធម្មេសុ ជីវភាវប្បត្តោ។ សីលវាតិ ចាសំសេន
សាតិសយេន សីលេន សមន្នាគតោ, សីលសម្បន្នាតិ អត្តោ, ឯតេន
ទុស្សីល្យសម្ពាស្ស ពាល្យស្ស អភាវមាហា។ សុត្តគេយ្យាទិ ពហុ សុតំ
ឯតេនាតិ ពហុស្សតោ, ឯតេនាស្ស សុតវិរបាសម្ពាស្ស ពាល្យស្ស អភាវំ,
បដិសម្ពាសេនេន ច បតិជ្ជិតការំ វទតិ។ “ចតុន្ទំឈានំលាភី”តិ ឥមិនា
នីវរណាទិសម្ពាស្ស ពាល្យស្ស អភាវំ, ការនាពាលេន ច បតិជ្ជិតការំ
កថេតិ។ “អាសវានំ ឧយា”តិ អាទិនា អវិជ្ជាសម្ពាស្ស ពាល្យស្ស សព្វសោ
អភាវំ, ឱណាសវត្តេរកាវេន បតិជ្ជិតការំញាស្ស ទស្សេតិ។ ន ចេត្ត សមុទាយេ
វាក្យបរិសមាបនំ, អថ ខោ បច្ចេកំ វាក្យបរិសមាបនន្តិ ទស្សេន្តោ “ឯវំ វុត្តេសុ
ធម្មេសុ”តិ អាទិមាហា។ ថេរនាមកោ វា “ថេរោ”តិ ឯវំ នាមកោ វា។

អនុគ្គហាវសេន, បូជាវសេន វា អត្តនោ សន្តកំ បរស្ស ជីយតិ ឯតេនាតិ
នានំ, បរិច្ចាគចេតនា។ នានមេវ នានមយំ។ បទបូរណាមត្តំ មយ-សន្តោ។
បុញ្ញញ្ច តំ យថាវុត្តេនត្តេន កិរិយា ច កម្មការតោតិ បុញ្ញកិរិយា។ បរេសំ
បិយមនាបតាសេវនីយតាទិនំ អានិសំសានំ។ បុព្ពេ...ថេ.... វសេនេវាតិ
សម្ពាស្សត្តិកេ (ធី. និ. ៣.៣០៥; ធី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣០៥)
វុត្តនានមយសីលមយការនាមយចេតនាវសេនេវ។ ឥមិនិ វេទិតញ្ញានីតិ
សម្ពន្ធា។ ឯត្តាតិ ឯតេសុ បុញ្ញកិរិយវត្ថុសុ។ កាយេន ករោន្តស្សាតិ អត្តនោ
កាយេន បរិច្ចាគបយោគំ បរេត្តេន្តស្ស។ តទត្ថន្តិ នានត្ថំ។ “ឥមំ ទេយ្យធម្មំ
ទេហី”តិ វាចំ និច្ឆារេន្តស្ស។ នានាវាមី អាវុដ្ឋេត្វា វាតិ យថា កេវលំ
“អន្តរានាទិនិ ទេមី”តិ នានកាលេ តំ នានមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ ហោតិ, ឯវំ “ឥមំ

ទានមយំ សម្មាសម្ពោធិយា បច្ចយោ ហោតូ”តិ ទានចារមី អារដ្ឋេត្វា
ទានកាលេបិ ទានសីសេនេវ បវត្តិតត្តា។ វត្តសីសេ ឋត្វាតិ “ឯតំ ទានំ នាម
មយំ កុលវំសោ កុលតន្តិ កុលបវេណី កុលចារិត្ត”ន្តិ ចារិត្តសីលេ ឋត្វា
ទទតោ ចារិត្តសីលមយំ។ យថា ធម្មេយ្យធម្មបរិច្ចាគវសេន បវត្តមាណបិ
ទានចេតនា វត្តសីសេ ឋត្វា ទទតោ សីលមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ ហោតិ
បុញ្ញភិសដ្ឋាវស្ស, អបរភាគចេតនាយ ច តថា បវត្តត្តា, ឯវំ ធម្មេយ្យធម្ម
ឧយតោ, វយតោ សម្មសនំ បដ្ឋបេត្វា ទទតោ ភាវនាមយំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ
ហោតិ បុព្វភាគចេតនាយ, ធម្មេយ្យធម្ម អបរភាគចេតនាយ ច តថា បវត្តត្តា។

អបចិត្តិចេតនា អបចិត្តិសហគតំ អបចីយតិ ឯតាយាតិ យថា នន្ទិរាគោ
ឯវំ នន្ទិរាគសហគតា, យថាវុត្តាយ វា អបចិត្តិយា សហគតំ សហបវត្តន្តិ
អបចិត្តិសហគតំ។ អបចាយនវសេន បវត្តំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុ។ វយសា គុណោហិ ច
វុឡ្យតរាជំ វត្តបដិបត្តិសុ ព្យាវដោ ហោតិ យាយ ចេតនាយ, សា វេយ្យាវច្ឆំ,
វេយ្យាវច្ឆមេវ វេយ្យាវច្ឆសហគតំ។ វេយ្យាវច្ឆសម្ពាតាយ វា វត្តបដិបត្តិយា
សមុដ្ឋាបនវសេនេវ សហគតំ បវត្តន្តិ វេយ្យាវច្ឆសហគតំ, តថាបវត្តំ
បុញ្ញកិរិយវត្ថុ។ អត្តនោ សន្តានេ បត្តំ បុញ្ញំ អនុប្បទិយតិ ឯតេនាតិ
បត្តានុប្បទានំ។ តថា បរេន អនុប្បទិន្ទតាយ បត្តំ អព្ពនុមោទតិ ឯតេនាតិ
បត្តព្ពនុមោទនំ។ អនុប្បទិន្ទំ បន កេវលំ អព្ពនុមោទិយតិ ឯតេនាតិ
អព្ពនុមោទនំ។ ធម្មំ ទេសេតិ ឯតាយាតិ ទេសនា, ទេសនាវ ទេសនាមយំ។
សុណាតិ ឯតេនាតិ សវនំ, សវនមេវ សវនមយំ។ ទិដ្ឋិយា ញាណាស្ស ឧដុកមនំ
ទិដ្ឋិដុកតំ។ សព្ពត្ថ “បុញ្ញកិរិយវត្ថុ”តិ បទំ អបេក្ខិត្វា នបុំសកលិដ្ឋតា។

បូជារសេន សាមីចិកិរិយា អបចាយនំ អបចិតិ។ វយសា គុណោហិ ច
ជេដ្ឋានំ គិលានានញ្ច តំតំកិច្ចករណំ វេយ្យាវច្ឆំ។ អយមេតេសំ វិសេសោតិ

អាហា “តត្ថា” តិអាទិ។ ចត្តារោ បច្ចយេ ទត្វា សត្តសត្តានន្តិ ច ឯកទេសតោ
ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសោ, យំ កិញ្ចំ ទេយ្យធម្មំ ទត្វា, បុញ្ញំ វា កត្វា “កតិបយានំ,
ឯកស្សេវ វា បត្តិ ហោតូ” តិ បរិណាមនម្បិ បត្តានុប្បទានមេវ។ តំ ន មហាប្បលំ
តណ្ហាយ បរាមជ្ជត្តា។ បរេសំ ទេសេតិ ហិតជរណោន មុទុច្ឆិត្តនាតិ អានេត្វា
សម្ពុត្តិភព្វំ។ ឯវន្តិ ឯវំ ឥមំ ធម្មំ សុត្វា ពហុស្សុតោ ហុត្វា បរេ ធម្មទេសនាយ
អនុគ្គណ្ឌិស្សាមីតិ ហិតជរណោន មុទុច្ឆិត្តន ធម្មំ សុណាតិ។ ឯវញ្ញិស្ស សវនំ
អត្តនោ, បរេសញ្ញា សម្មាបដិបត្តិយា បច្ចយភាវតោ មហាប្បលំ ភវិស្សតីតិ។
សព្វេសន្តិ សព្វេសម្បិ ទសន្តំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុនំ។ និយមលក្ខណាន្តិ
មហាប្បលភាវស្ស និយាមកសភាវំ។ ទិដ្ឋិយា ឧដុកាវេនេវាតិ “អត្តិ, នត្តិ” តិ
អន្តទ្វយស្ស ឧវសមុស្សរិតតាយ “អត្តិ ទិន្ទ” តិអាទិ (ម. និ. ២.៩៤; ៣.១៣៦; វិភ.
៧៩៣) នយប្បវត្តាយ សម្មាទិដ្ឋិយា ឧដុកមេវ បវត្តិយា។ ធានាធិសុ ហិ យំ កិញ្ចំ
ឥមាយ ឯវ សម្មាទិដ្ឋិយា បរិសោធនំ មហាជុតិកំ មហាវិច្ឆារំ ភវតិ។

បុរិមេហោ តីហិតិ ចាឡិយំ អាគតេហោ តីហិ។ សីលមយេ
បុញ្ញកិរិយវត្ថុម្ហិ សង្កហំ កច្ឆន្តិ ចារិត្តសីលភាវតោ។ ធានមយេ សង្កហំ កច្ឆន្តិ
ធានសភាវត្តា, ធានវិសយត្តា ច។ កាមំ ទេសនា ធម្មធានសភាវតោ ធានមយេ
សង្កហំ កច្ឆតីតិ វត្ថុំ យុត្តា, កុសលធម្មាសេវនភាវតោ បនវិមុត្តាយតនសីសេ
បត្វា បវត្តិតារិយ សវនេន សទ្ធិ ភាវនាមយេ សង្កហំ កច្ឆន្តិ វត្ថុំ។ “ទិដ្ឋិដុកតំ
ភាវនាមយេ” តិ កេចិ។ ទិដ្ឋិដុកតេ ឯវ ច អត្តនា កតស្ស បុញ្ញស្ស អនុស្សវណំ,
តស្ស ច បរេសំ អត្តាយ បរិណាមនំ, គុណបសំសា, អញ្ញេហិ កិរិយមាណាយ
បុញ្ញកិរិយាយ, សម្មាបដិបត្តិយា ច អនុមោទនំ សរណាគមនន្តិ ឯវំ អាទយោ
បុញ្ញវិសេសា សង្កហំ កច្ឆន្តិ ទិដ្ឋិដុកម្សវេសេនេវ តេសំ ឥជ្ឈនតោ។

បរស្ស បដិបត្តិយា សោធនត្ថោ អនុយោគោ ចោធនា, សា យានិ និស្សាយ
បរត្ថតិ, តានិ ចោធនាវត្ថុនិ ទិដ្ឋសុតបរិសង្ក្កតានិ។ តេជារា
“ចោធនាការណានី”តិ។ ទិដ្ឋនាតិ ច ហេតុម្ហិ ករណាវចនំ, ទិដ្ឋន ហេតុនាតិ
អត្តោ។ កី បន តំ ទិដ្ឋន្តិ អាហា “វីតិក្កម”ន្តិ។ ទិស្វាតិ ច ទស្សនហេតុតិ
អយមេត្ថ អត្តោ យថា “បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា”តិ។ “សុតេជាន”តិ អាទីសុបិ ឥមិនា
នយេន អត្តោ វេទិតញ្ចោ។ បរស្សាតិ បរតោ, បរស្ស វា វចនំ សុត្វា។
ទិដ្ឋបរិសង្ក្កតេនាតិ ទិដ្ឋានុគតេន បរិសង្ក្កតេន, តថា បរិសង្ក្កតេន វា
វីតិក្កមេន។ សេសបទទ្ធយេបិ ឯសេវ នយោ។ ចោធនិ វត្ថុសន្មស្សនេន វា
សំវាសប្បដិក្ខេបេន វា សាមីចប្បដិក្ខេបេន វា។ ឥមស្មី បន អត្តោ វិត្តារិយមាណេ
អតិប្បបញ្ចោ ហោតីតិ អាហា “អយមេត្ថ សង្ខេបោ”តិ។ វិត្តារំ បន ឥច្ឆន្តានំ
តស្ស អធិគម្មចាយំ ទស្សន្តោ “វិត្តារោ បន...បេ.... វេទិតញ្ចោ”តិ អាហា។

កាម្មបបត្តិយោតិ កាមេហិ ឧបបន្នតា, សមន្នាគតតាតិ អត្តោ។
សមន្នាគមោ ច តេសំ បដិសេវនំ, សមធិគមោ ចាតិ អាហា “កាម្មបសេវនា
កាមបដិលាភា វា”តិ។ បច្ចុប្បដ្ឋិតកាមាតិ ទុតិយតតិយរាសីនំ វិយ សយំ,
បរេហិ ច អនិម្មិតា។ ឧដ្ឋានកម្មជលូបដិវិការតោ បន តទុក្ខយវសេន
បច្ចុប្បដ្ឋិតា កាមា ឯតេសន្តិ បច្ចុប្បដ្ឋិតកាមា។ តេ បន តេសំ យេតុយ្យេន
និពន្ធានិ ហោន្តីតិ “និពន្ធកាមា”តិ វុត្ថំ។ ចតុទេវលោកវាសិនោតិ
ចាតុមហារាជិកតោ បដ្ឋាយ យាវ តុសិតា ទេវា។ វិនិចាតិកាតិ អាចាយិកា។
បរនិម្មិតា កាមា ឯតេសន្តិ បរនិម្មិតកាមា។

បកតិសេវនវសេនាតិ អនុមាណតោ ជាននំ វេទតិ, ន បច្ចុក្ខតោ។ វសំ
វត្ថុន្តីតិ យថារុចិ ចាតព្យតំ អាបជ្ជន្តិ។ “មេជុនំ បដិសេវន្តី”តិ ឥទំ បន
កេចិវាទបដិសេធនត្ថំ វុត្ថំ។ តេជារា “កេចិ បនា”តិ អាទិ។ តេ “យាមានំ

អញ្ញាមញ្ញំ អាណិដ្ឋិតមត្តេន, តុសិតានំ ហត្ថាមសនមត្តេន, និម្មានតីនំ
ហសិតមត្តេន, បរិនិម្មិតវសវត្ថិនំ ឌីលោកិតមត្តេន កាមកិច្ចំ ឥន្ទ្រតី"តិ វទន្តិ។
“ឥតវេសំ ទ្វិន្ទំ ទ្វយំ ទ្វយសមាបត្តិយា វា”តិ វទន្តិ តាទិសស្ស កាមេសុ វិវជ្ជនស្ស
តេសុ អភាវតោ, កាមាណញ្ច ឧត្តរុត្តរិ បណ្ឌិតបណ្ឌិតតរបណ្ឌិតតមភាវតោ។
កេវលំ បន និស្សន្ទាភារោ តេសំ វត្ថុញ្ញោ។ កាមកិច្ចន្តិ
តម្ពុណិកបរិណ្ឌហូបសមាវហំ ជស្សសុខំ។ កាមាតិ កាមូបភោគា។
ចាកតិកា ឯវាតិ ហេដ្ឋិមេហិ ឯកសទិសា ឯវ។ ឯកសម្ព័ន្ធតន្តិ ឯករូបំ
សមាជរូបន្តិ, សមញ្ញាតំ សមាជភាវន្តិ វា អត្ថោ។

សុខបដិលាភាតិ សុខសមធិគមា។ ហេដ្ឋាតិ បឋមជ្ឈានភូមិតោ ហេដ្ឋា
មនុស្សេសុ, ទេវេសុ វា។ បឋមជ្ឈានសុខន្តិ កុសលបឋមជ្ឈានំ។ ភូមិវសេនបិ
ហេដ្ឋបរិភារោ លព្ពតេវ ព្រហ្មកាយិកេសុ, ព្រហ្មបុរោហិតេសុ វា កុសលជ្ឈានំ
និព្ពត្តេត្វា ព្រហ្មបុរោហិតេសុ, មហាព្រហ្មេសុ វា វិចាកសុខានុភវនស្ស
លព្ពនតោ។ ឯត្ថ ច ទុតិយតតិយជ្ឈានភូមិវសេន ទុតិយតតិយសុខូបបត្ថិនំ
វុច្ឆមានត្តា បឋមជ្ឈានភូមិវសេនេវ បឋមជ្ឈានសុខូបបត្ថិ វុត្តា។ តិណ្ហាតិ
តេមិតា, ឈានសុខេន ចេវ ឈានសមុដ្ឋានបណ្ឌិតរូបដុដ្ឋកាយេន ច បណ្ឌិតា
វិត្តាតិ អត្ថោ។ តេនេវាហ “សមន្តតោ តិណ្ហា”តិ អាទិ។ យស្មា កុសលសុខតោ
វិចាកសុខំ សន្តតរតាយ បណ្ឌិតតវំ ពហុលញ្ច បវត្ថតិ, តស្មា វុត្ថំ “ឥន្ទ្រ
វិចាកជ្ឈានសុខំ ឯវ សន្ធាយ វុត្ថ”ន្តិ។ តេសន្តិ អាភស្សរានំ។ សប្បីតិកស្ស
សុខស្ស អតិវិយ ឧឡារភាវតោ តេន អន្លោត្តតចិត្តានំ ភវលោភោ មហា
ឧប្បជ្ជតិ។ សន្តមេវាតិ វិតក្កវិចារសន្តោភបីតិឧត្តលាវិវិតមេន អតិវិយ
ឧបសន្តិយេវ។ តថា សន្តភាវេនេវ ហិ តំ អត្តនោ បច្ចយេហិ បធានភាវំ
នីតតាយ “បណ្ឌិត”ន្តិ វុច្ឆតិ។ តេនាហ “បណ្ឌិតមេវា”តិ។ អតប្បកេន
សុខចារមិប្បត្តេន សុខេន សំយុត្តាយ តុសាយ បីតិយា ឥតា បវត្តាតិ

តុសិតា។ យស្មាតេ តតោ ឧត្តរិ សុខស្ស អភាវតោ ឯវ ន បត្តន្តិ, តស្មា វុត្តំ
“តតោ...បេ... សន្តជ្ជា ហុត្វា”តិ។ តតិយជ្ឈានសុខន្តិ តតិយជ្ឈានវិចាកសុខំ។

សត្ត អរិយបញ្ញាតិ អជ្ឈមកតោ បដ្ឋាយ សត្តន្តំ អរិយានំ តេសំ តេសំ
អាវេណិកបញ្ញា។ បេត្វា លោកុត្តរំ បញ្ញំ អវសេសា បញ្ញា នាម។ សញ្ញាបិ
តេភូមិកា បញ្ញា “សេក្ខា”តិបិ ន វត្តញ្ញា, “អសេក្ខា”តិបិ ន វត្តញ្ញាតិ
នេវសេក្ខានាសេក្ខា, បុដ្ឋជ្ជនបញ្ញា។

យោគវិហិតេស្វតិ បញ្ញាវិហិតេសុ បញ្ញាបរិណាមិតេសុ ឧបាយបញ្ញាយ
សម្មាទិភេសុ។ កម្មាយតនេស្វតិ ឯត្ថ កម្មមេវ កម្មាយតនំ, កម្មញ្ច តំ
អាយតនញ្ច អាជីវាទិន្តិ វា កម្មាយតនំ។ ឯស នយោ សិប្បាយតនេសុបិ។ តត្ថ
ច ធុរិធំ កម្មំ ហីនញ្ច វឌ្ឍកិកម្មាទិ, ឧក្កជ្ជញ្ច កសិវាលិដ្ឋាទិ។ សិប្បម្បិ ធុរិធំ
ហីនញ្ច នធូ ការសិប្បាទិ, ឧក្កជ្ជញ្ច មុទ្ធកណាទិ។ វិជ្ជាវ វិជ្ជាដ្ឋានំ, តំ
ធម្មិកមេវ នាគមណ្ឌលបរិត្តដុធមនកមន្តសទិសំ វេទិតព្ធំ។ តានិ បនេតានិ
ឯកច្ឆេ បណ្ឌិតា ពោធិសត្តសទិសា មនុស្សានំ ជាសុវិហារំ អាកម្ពុត្តា នេវ
អញ្ជេហិ ករិយមាទានិ បស្សន្តិ, ន វា កតានិ ឧក្កណ្ឌន្តិ។ ន ករោត្តានំ សុណាន្តិ,
អថ ខោ អត្ថនោ ធម្មតាយ ចិន្ដាយ ករោត្តិ។ បញ្ញាវន្តេហិ អត្ថនោ ធម្មតាយ
ចិន្ដាយ កតានិបិ អញ្ជេហិ ឧក្កណ្ឌិត្វា ករោត្តេហិ កតសទិសានេវ ហោត្តិ។
កម្មស្សកតន្តិ “ឥទំ កម្មំ សត្តានំ សកំ, ឥទំ នោ សក”ន្តិ ឯវំ ជាននព្វាណំ។
សច្ចានុលោមិកន្តិវិបស្សនាញ្ញាណំ។ តញ្ញា សច្ចបដិវេធស្ស អនុលោមនតោ
“សច្ចានុលោមិក”ន្តិ វុច្ចតិ។ ឥទានិស្ស បវត្តនាការំ ទស្សេតុំ “រូបំ អនិច្ចន្តិ
វា”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ វា-សន្តេន អនិយមត្តេន ទុក្ខានត្តលក្ខណានិបិ
គហិតានេវាតិ ទដ្ឋព្ធំ នានន្តិយ កភាវតោ។ យញ្ញា អនិច្ចំ, តំ ទុក្ខំ។ យំ ទុក្ខំ,
តទនត្តាតិ [(សិដ្ឋនតោ) អធិកថាថោវិយ ទិស្សតិ]។ យំ ឯវរូបន្តិ យំ ឯវំ ហេដ្ឋា

និទ្ទិដ្ឋសភាវំ។ “អនុលោមិកំ ខន្តិ”ន្តិអាទិនិ បញ្ញាវេវចនានិ។ សា ហិ ហេជ្ជា
វុត្តានំ កម្មាយតនាទិនំ បញ្ចន្តំ ការណានំ អបច្ឆនិកទស្សនេន
អនុលោមនតោ, តថា សត្តានំ ហិតចរិយាយ មគ្គសច្ចស្ស, បរមត្ថសច្ចស្ស ច
និព្វានស្ស អវិលោមនតោ អនុលោមេតីតិ ច អនុលោមិកា។ សញ្ញានិបិ ឯតានិ
ការណានិ ខមតិ សហតិ ធម្មំ សក្កោតីតិ ខន្តិ។ បស្សតីតិ ទិដ្ឋិ។ រោចតីតិ វុចិ។
មុនាតីតិ មុតិ។ បេក្ខតីតិ បេក្ខា។ តេ ច កម្មាយតនាទយោ ធម្មា និដ្ឋាយមាណ
ឯតាយ និដ្ឋានំ ខមន្តិតិ ធម្មនិដ្ឋានក្ខន្តិ។ បរតោ អសុត្វា បដិលភតីតិ អញ្ញាស្ស
ឧបទេសវចនំ អសុត្វា សយមេវ ចិន្តេន្តោ បដិលភតិ។ អយំ វុច្ចតីតិ អយំ
ចិន្តាមយា បញ្ញា នាម វុច្ចតិ។ សា បនេសា អភិញ្ញាតានំ ពោធិសត្តានមេវ
ឧប្បជ្ជតិ។ តត្ថាបិ សទ្ធានុលោមិកញ្ញាណំ ទិដ្ឋមេវ ពោធិសត្តានំ អន្តិមភវិកានំ,
សេសបញ្ញា សព្ពេសម្មិ បូរិតចារមីនំ មហាបញ្ញានំ ឧប្បជ្ជតិ។

បរតោ សុត្វា បដិលភតីតិ កម្មាយតនាទិនិ បរេន ករិយមាណនិ, បរេន
កតានិ វា ទិស្វាបិ បរស្ស កថយមាណស្ស វចនំ សុត្វាបិ អាចរិយសន្តិកេ
ឧគ្គហេត្វាបិ បដិលទ្វា សញ្ញា បរតោ សុត្វា បដិលទ្ធានាមាតិ វេទិតញ្ញា។
សមាបន្នស្សាតិ សមាបត្តិសមដ្ឋិស្ស, និទស្សនមត្តមេតំ។ វិបស្សនាមគ្គបញ្ញា
ហិ ឥធម “ភាវនាបញ្ញា”តិ វិសេសតោ ឥន្ទ្រតាតិ។

អាវុធំ នាម បដិបក្ខវិមជនត្ថំ ឥន្ទ្រតត្ថំ, វាគាទិសទិសោ ច បដិបក្ខោ នត្ថិ,
តស្ស ច វិមជនំ ពុទ្ធវចនមេវាតិ “សុតមេវ អាវុធ”ន្តិ វត្វា “តំ អត្ថតោ តេបិដកំ
ពុទ្ធវចន”ន្តិ អាហា។ ឥទានិ តមត្ថំ វិវរន្តោ “តំ ហិ”តិ អាទិ វត្វា
“សុតាវុធា”តិ អាទិនា (អ. និ. ៧.៦៧) សុត្ថបទេន សមត្ថតិ។ តត្ថ អកុសលំ
បដហតីតិ តទដ្ឋាទិវសេន អកុសលំ បរិច្ឆជតិ។ កុសលំ ភាវេតីតិ
សមថវិបស្សនាទិកុសលំ ធម្មំ ឧប្បាទេតិ វឡេតិ ច។ សុទ្ធិំ អត្តានំ បរិហារតីតិ

តែង អកុសលប្បហាននេះ, តាយ ច កុសលភាវនាយ រាគាទិសំកិលេសតោ
វិសុទ្ធិអត្តភាវំ បរត្ថេតិ។

វិវេកជ្ជកាយានន្តិ គណសង្កណ្ឌិកំ វុដ្ឋេត្វា តតោ អបកឡិវតកាយានំ។
ស្វាយំ កាយវិវេកោ ន កេវលំ ឯកាកីការោ, អថ ខោ បឋមជ្ឈានាទិ
នេក្ខម្មយោគតោតិ អាហា “នេក្ខម្មាភិវតាន”ន្តិ។ ចិត្តវិវេកោតិ
កិលេសសង្កណ្ឌិកំ បហាយ តតោ ចិត្តស្ស វិវិត្តតា។ សា បន
ឈានវិមោក្ខាទីនំ វសេន ហោតីតិ អាហា “បរិសុទ្ធិចិត្តានំ
បរមវោទានប្បត្តាន”ន្តិ។ ឧបធិវិវេកោតិ និព្វានំ។ តទទិគមេន ហិ បុគ្គលស្ស
និរុបទិតា។ តេនាហា “និរុបទីនំ បុគ្គលាន”ន្តិ, វិសម្ពារគតានំ អទិគតនិព្វានានំ,
ជលសមាបត្តិសមន្តីនព្វាតិ អត្ថោ។ សុតម្បិ អវស្សយជ្ឈនេវ អាវុជំ វុត្តន្តិ
អាហា “អយម្បី”តិ។ តថា ហិ វុត្តំ “តញ្ជិ និស្សយា”តិ។ កាមព្យោត
សុតបរិវេកាបិ បញ្ញាវសេនេវ យថាធិប្បេតអាវុជត្តសាធកា, បញ្ញា បន
សុតេន, ឯកច្ចបរិវេកេន វា វិនាបិ ឥធាធិប្បេតអាវុជត្តសាធនីតិ តតោ បញ្ញា
សាមត្តិយទស្សនត្ថំ វិសុំ អាវុជភាវេន វុត្តា។ តេនាហា “យស្ស សា អត្ថិ, សោ ន
កុតោទី”តិអាទិ។

នាញាតំ អវិទិតំ ធម្មន្តិ អនមតគ្គេ សំសារវុដ្ឋេ ន អញ្ញាតំ អវិទិតំ
អមតធម្មំ, ចតុសច្ចធម្មមេវ វា ជានិស្សាមីតិ បដិបន្នស្ស ឥមីនា បុញ្ញកោគេន
ឧប្បន្នំ ឥន្ទ្រិយំ។ យំ ចាឡិយំ សង្កហាវេ “នវ ឥន្ទ្រិយានិ ហោន្តិ”តិ វុត្តំ, តំ
បុញ្ញកោគសិទ្ធិំ បរត្ថិអាការវិសេសំ ធិបេតុំ វុត្តំ, អត្តតោ បន មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ ឯវ
សាតិ អាហា “សោតាបត្តិមគ្គញ្ញាណស្សេតំ អធិវចន”ន្តិ។ អញ្ជិឥន្ទ្រិយន្តិ
អាជាននកឥន្ទ្រិយំ, បឋមមគ្គេន ញាតមរិយាទំ អនតិក្កមិត្វា តេសំយេវ តេន
មគ្គេន ញាតានំ ចតុសច្ចធម្មានំ ជាននកឥន្ទ្រិយន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ តេនាហា

“អញ្ញាភូតំ អាជាននភូតំ ឥន្ទ្រិយ”ន្តិ។ អាជានាតីតិ អញ្ញោ, អញ្ញស្ស ភូតំ,
អាជាននវសេន វា ភូតន្តិ អញ្ញាភូតំ។ អញ្ញាតាវីស្វតិ ជានិតតំ ចតុអរិយសច្ចំ
អាជានិត្វា ឋិតេសុ។ តេនាហ “ជាននកិច្ចបរិយោសានប្បត្តេសូ”តិ,
បរិញ្ញាធិកេទស្ស ជាននកិច្ចស្ស បរិនិដ្ឋានប្បត្តេសុ។

មំសចក្កុ ចក្កុបសាទោតិ មំសចក្កុ នាម ចតស្សោ ឆាតុយោ, វណ្ណោ,
គន្ធា, វសោ, ឌីជា, សម្ពុរោ, សណ្ណានំ, ជីវិតំ, ភាវោ, កាយប្បសាទោ,
ចក្កុបសាទោតិ ឯវំ ចុទ្ធសសម្ពាហោ មំសបិណ្ឌោ។

កសិណាលោកំ វឌ្ឍេត្វា តត្ថ រូបទស្សនតោ “ទិព្ពចក្កុ អាលោកនិស្សិតំ
ញ្ញាណ”ន្តិ វុត្តំ។ ទិព្ពចក្កុបញ្ញាវិនិមុត្តា ឯវំ លោកិយបញ្ញា បញ្ញាចក្កុតិ
អយមត្ថោ អវុត្តសិទ្ធា ទិព្ពចក្កុស្ស វិសុំ គហិតត្តាតិ វុត្តំ “បញ្ញាចក្កុ
លោកិយលោកុត្តរបញ្ញា”តិ។

អធិកំ វិសិដ្ឋំ សីលន្តិ អធិសីលំ។ សិក្ខិតតត្ថតោតិ អាសេវិតត្ថតោ។ អធិសីលំ
នាម អនវសេសកាយិ កវាចសិកសំវរការតោ, មគ្គសីលស្ស បទដ្ឋានភាវតោ
ច។ អធិចិត្តំ មគ្គសមាធិស្ស អធិដ្ឋានភាវតោ។ អធិបញ្ញា មគ្គបញ្ញាយ
អធិដ្ឋានភាវតោ។ ឥន្ទានិ នេសំ អធិសីលាធិការំ ការណេន បដិចាទេតុំ
“អនុប្បន្នេបិ ហី”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អនុប្បន្នេតិ អប្បវត្តេ។ អធិសីលមេវ
និព្វានាធិកមស្ស បច្ចយភាវតោ។ សមាបន្នាតិ ឯត្ថ “និព្វានំ បត្តយន្តេនា”តិ
បទំ អានេត្វា សម្ពុត្តិតត្ថំ។

“កល្យាណការី កល្យាណំ, ចាបការី ច ចាបកំ;
អនុភោតិ ទ្វយម្បេតុំ, អនុពន្ធាតិ ការក”ន្តិ។ (សំ. និ. ១.២៥៦);

ឯវំ អតីតេ, អនាគតេ ច វដ្ឋមូលកទុក្ខសល្លក្ខណាវសេន សំវេកវត្ថុតាយ
វិមុត្តិអាកម្មាយ បច្ចយភូតា កម្មស្សកតាបញ្ញា អធិបញ្ញា"តិ វទន្តិ។
លោកិយសីលាទីនំ អធិសីលាទិកាវោ បរិយាយេនាតិ និប្បវិយាយមេវ តំ
នស្សេតុំ "សត្តំ វា"តិអាទិ វុត្តំ។

បញ្ចទ្វារិកកាយោតិ បញ្ចទ្វារេសុ កាយោ ជស្សទិធម្មសមូហោ។ កាយោ
ច សោ ភាវិតភាវេន ភាវនា ចាតិ កាយភាវនា នាម។ យស្មា ទីណាសវានំ
អគ្គមគ្គាធិគមនេន សត្តសំកិលេសា បហីនាតិ បហីនកាលតោ បដ្ឋាយ
សត្តសោ អាសេវនាភាវតោ នត្ថិ តេសំ ភាវិនិយាបិ ចក្កសោតវិញ្ញេយ្យា ធម្មា,
បគេវ កាឡកា, តស្មា បញ្ចទ្វារិកកាយោ សុភាវិតោ ឯវំ ហោតិ។ តេន វុត្តំ
“ទីណាសវស្ស ហិ... បេ... សុភាវិតោ ហោតិ”តិ។ ន អញ្ជេសំ វិយ ទុព្ពលា
ទុព្ពលភាវករានំ កិលេសានំ សត្តសោ បហីនត្តា។

វិបស្សនា នស្សនានុត្តរិយំ អនិច្ចានុបស្សនាទិវសេន សម្ពាវានំ សម្មនេវ
នស្សនតោ។ មគ្គោ បដិបទានុត្តរិយំ តទុត្តរិបដិបទាយ អភាវតោ។ ជលំ
វិមុត្តានុត្តរិយំ អកុប្បភាវតោ។ ជលំ វា នស្សនានុត្តរិយំ ទិវសម្មិ និព្វានំ
បច្ចក្ខតោ ទិស្វា បវត្តនតោ។ និព្វានំ វិមុត្តានុត្តរិយំ សត្តសម្ព័ត្តវិនិស្សជត្តា។
នស្សន-សទ្ធិ កម្មសាធនំ គហេត្វា និព្វានស្ស នស្សនានុត្តរិយតា វុត្តាតិ
នស្សេត្តោ “តតោ ឧត្តរញ្ញំ ទដ្ឋព្វំ នាម នត្ថិ”តិ អាហា។ នត្ថិ តតោ ឧត្តរន្តិ អនុត្តរំ,
អនុត្តរមេវ អនុត្តរិយន្តិ អាហា “ឧត្តមំ ជេដ្ឋក”ន្តិ។

សេសោតិ វុត្តាវសេសោ បញ្ចកនយេន, ចតុក្កនយេន ច តិវិជោ សមាធិ,
ឥមិនា ឯវំ ច សមាធិត្តយាបទេសេន សុត្តន្តេសុបិ បញ្ចកនយោ អាគតោ ឯវាតិ
វេទិតព្ពំ។ តត យំ វត្តព្ពំ, តំ បរមត្ថមញ្ញូសាយំ វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយំ (វិសុទ្ធិ. ដ.
១.៣៨) វុត្តមេវ, តស្មា តត វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

អាគប្បតិ នាមំ ឯតស្មាតិ អាគមនំ, តតោ អាគមនតោ។ សគុណតោតិ
 សរសតោ។ អារម្មណតោតិ អារម្មណធម្មតោ។ អនត្តតោ អភិវិសិទ្ធាតិ
 “សព្វេ សង្ខារា អនត្តា”តិ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា។ អនត្តតោ ទិស្វាតិ បឋមំ
 សង្ខារានំ “អនត្តា”តិ អនត្តលក្ខណំ បដិវិជ្ជិត្វា។ អនត្តតោ វុដ្ឋាតីតិ
 វុដ្ឋានតាមិវិបស្សនាយ អនត្តាការតោ បវត្តាយ មគ្គវុដ្ឋានំ ចាបុណាតិ។
 អសុញ្ញតត្ថការកានំ កិលេសានំ អភាវាតិ អត្តាភិនិវេសបច្ចយានំ ទិដ្ឋកដ្ឋានំ
 កិលេសានំ វិក្ខម្ពនតោ វិបស្សនា សុញ្ញតា នាម អត្តសុញ្ញតាយ យាថាវតោ
 គហណតោ។ ននុ ឯវំ វិបស្សនាយ សគុណតោ សុញ្ញតា, ន អាគមនតោតិ
 និប្បិយាយតោ នត្ថិតិ? សច្ចមេតំ នាមលាភេ, ន បន នាមនាទេតិ នាយំ
 ទោសោ។ អថ វា សុត្តន្តកថា នាម បរិយាយកថា, ន អភិធម្មកថាវិយ
 និប្បិយាយាតិ ភិយ្យេបិ ន កោចិ ទោសោ។

យស្មា សគុណតោ, អារម្មណតោ ច នាមលាភេ សង្ខារោ ហោតិ ឯកស្សេវ
 នាមន្តរលាភសម្ភវតោ។ អាគមនតោ បន នាមលាភេ សង្ខារោ នត្ថិ
 នាមន្តរលាភាភាវតោ, អសម្ភវតោ ច, តស្មា “អបរោ”តិ អាទិ វុត្ថំ។
 និមិត្តការកកិលេសាភាវាតិ និច្ចនិមិត្តាទិក្កាហកបច្ចយានំ កិលេសានំ
 វិក្ខម្ពនតោ។ កាមព្យាយំ វិបស្សនា និច្ចនិមិត្តាទី ឧក្សាដេន្តំ បវត្តតិ,
 សង្ខារនិមិត្តស្ស បន អវិស្សន្ននតោ ន និប្បិយាយតោ អនិមិត្តនាមំ លភតីតិ។
 បរិយាយេន បនេតំ វុត្ថំ។ តថា ហិ និប្បិយាយទេសនត្តា អភិធម្មេ មគ្គស្ស
 អនិមិត្តនាមំ ឧទ្ធចំ។ សុត្តេ ច -

“អនិមិត្តញ្ច ភាវេហិ, មាណុសយមុដ្ឋហ;
 តតោ មាណាភិសមយា, ឧបសន្តោ ចរិស្សសី”តិ។ (សុ. និ. ៣៤៤; សំ. និ.
 ១.២១២);

អនិមិត្តបរិយាយោ អាគតោ។ បណិធិការកកិលសាកាវាតិ
សុខបណិធិអាទិបច្ចយានំ កិលសានំវិក្ខម្ពនតោ។

រាគាធិហិ សុញ្ញត្តាតិ សមុទ្ទេនវសេន បជហនតោ រាគាធិហិវិវិត្តត្តា។
រាគាធយោ ឯវ រាគនិមិត្តាធិនិ។ បុរិមុប្បន្នា ហិ រាគាធយោ បរតោ
ឧប្បជ្ឈនករាគាធិនំ ការណំ ហោតិ។ រាគាធយោ ឯវ តថា បណិធានស្ស
បច្ចយភាវតោ រាគបណិធិអាធយោ។ និព្វានំវិសង្ខារភាវេនេវ
សព្វសង្ខារវិនិស្ស័យត្តា រាគាធិហិ សុញ្ញំ, រាគាធិនិមិត្តបណិធិវិហិតញ្ញាតិ
ធន្តំ។ ឯត្ថ ច សង្ខារុបេក្ខា សាទុលោមា វុដ្ឋានកាមិនិវិបស្សនា, សា សុញ្ញតោ
វិបស្សន្តិ “សុញ្ញតា”តិ វុច្ចតិ, ទុក្ខតោ បស្សន្តិ តណ្ហាបណិធិសោសនតោ
“អប្បណិហិតា”តិ។ សា មគ្គាធិកមាយ អាគមនបដិបទាហានេ វេត្វា មគ្គស្ស
“សុញ្ញតំ អនិមិត្តំ អប្បណិហិត”ន្តិ នាមំ ទេតិ។ អាគមនតោ ច នាមេ លទ្ធ
សគុណតោ ច អារម្មណតោ ច នាមំ សិទ្ធិមេវ ហោតិ, ន បន
សគុណារម្មណេហិ នាមលាភេ សព្វត្ថ អាគមនតោ នាមំ សិទ្ធិ ហោតិ
បរិបុណ្ណនាមសិទ្ធិហេតុត្តា, “សគុណារម្មណេហិ សព្វេសម្បិ
នាមត្ថយយោគោ, ន អាគមនតោ”តិ វុត្តានករត្តា ច និប្បរិយាយតោ
អាគមនតោវ នាមលាភោ បដានំ, ន ឥតវេហិ, បរិយាយតោ បន តិធា
នាមលាភោ ឥច្ឆិតញ្ញាតិ អដ្ឋកថាយំ “តិវិធា កថា”តិអាទិនា អយំ វិចារោ
កតោតិ ធន្តំ។

សុចិកាវោតិ កិលសាសុចិវិគមេន សុទ្ធភាវោ អសំកិលិដ្ឋកាវោ។ តេនាហ
“តិណ្ណំ សុចិតានំ វសេន វេទិតញ្ញោ”តិ។

មុនិនោ ឯតានីតិ មោនេយ្យានិ។ យេហិ ធម្មេហិ ឧភយហិតមុននតោ មុនិ
នាម ហោតិ, តេ ឯវំ វុត្តាតិ អាហា “មុនិការករា មោនេយ្យបដិបទា ធម្មា”តិ។

តត្ថ យស្មា កាយេន អកត្តព្ភស្ស អករណំ, កត្តព្ភស្ស ច ករណំ, “អត្ថិ ឥមស្មី
កាយេ កេសា” តិអាទិនា (ធិ. និ. ២.៣៧៧; ម. និ. ១.១១០; ៣.១៥៣; អ. និ. ៦.២៩;
១០.៦០; វិភ. ៣៥៦; ខុ. ចា. ៣.១; នេត្តិ. ៤៧) កាយសម្ព័ន្ធតស្ស អារម្មណស្ស
ជាននំ, កាយស្ស ច សមុទយតោ អត្ថផ្កមតោ អស្សាទតោ អាទិនវតោ
និស្សរណតោ ច យាថាវតោ បរិជាននំ, តថា បរិជាននវសេន បវត្តោ
វិបស្សនាមគ្គោ, តេន ច កាយេ ធន្តរាគស្ស បដហនំ, កាយសម្ព័ន្ធវំ និរោធគ្វា
បត្តព្ភសមាបត្តិ ចាតិ សព្វេ ឯតេ កាយមុខេន បវត្តោ មោនេយ្យបដិបទា ធម្មា
កាយមោនេយ្យំ នាម។ តស្មា តមត្ថំ ទស្សេតុំ “តិវិធកាយទុច្ឆរិតស្ស
បហាន” ត្ថិអាទិនា ចាឡិ អាគតា។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ
ចោបនវាចញ្ជោវ សទ្ធពាចញ្ច អារត្ត បវត្តោ បញ្ញា វាចារម្មណោ ញ្ញាណំ។ តស្ស
វាចាយ សមុទយាទិតោ បរិជាននំ វាចាបរិញ្ញា។ ឯកាសីតិវិធំ លោកិយចិត្តំ
អារត្ត បវត្តញ្ញាណំ មនារម្មណោ ញ្ញាណំ។ តស្ស សមុទយាទិតោ បរិជាននំ
មនោបរិញ្ញាតិ អយមេវ វិសេសោ។

អយន្តិ ឥតោ សម្មត្តិយោតិ អាយោ, កុសលានំ ធម្មានំ អភិពុទ្ធិតិ អាហា
“អាយោតិ វុឡិ” តិ។ អបេន្តិ សម្មត្តិយោ ឯតេនាតិ អចាយោ, កុសលានំ ធម្មានំ
ហានីតិ អាហា “អចាយោតិ អវុឡិ” តិ។ តស្ស តស្សាតិ អាយស្ស ច អចាយស្ស
ច។ កាវណំ ឧចាយោ ឧបេតិ ឧបគច្ឆតិ ឯតេន អាយោ, អចាយោ ចាតិ។ តត្ថ
ទុរិដា វុឡិ អនត្តហានិតោ, អត្តប្បត្តិតោ ច, តថា អវុឡិ អត្តហានិតោ,
អនត្តប្បត្តិតោ ច។ តេសំ បដាននាតិ តេសំ អាយាចាយសញ្ញតានំ
យថាវុត្តប្បកេទានំ វុឡិអវុឡិនំ យាថាវតោ បដាននា។ កោសល្លំ កុសលតា
និបុណតា។ តទុកយម្បិ ចាឡិវសេនេវ ទស្សេតុំ “វុត្តញ្ជោត” ត្ថិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ ឥទំ វុច្ឆតីតិ យា ឥមេសំ អកុសលធម្មានំ អនុប្បត្តិនិរោធសុ,
កុសលធម្មានញ្ច ឧប្បត្តិភិយ្យោភាវេសុ បញ្ញា, ឥទំ អាយកោសល្លំ នាម វុច្ឆតិ។
ឥទានិ អចាយកោសល្លម្បិ ចាឡិវសេនេវ ទស្សេតុំ “តត្ថ កតម”ន្តិអាទិ វុត្តំ។
តត្ថ ឥទំ វុច្ឆតីតិ យា ឥមេសំ កុសលធម្មានំ អនុប្បជ្ជននិរុដ្ឋនេសុ,
អកុសលធម្មានញ្ច ឧប្បត្តិភិយ្យោភាវេសុ បញ្ញា, ឥទំ អចាយកោសល្លំ នាម
វុច្ឆតីតិ។ ឯត្ថាហអាយកោសល្លំ តាវ បញ្ញា ហោតុ, អចាយកោសល្លំ កបំ
បញ្ញា នាម ជាតាតិ ឯវំ មញ្ញាតិ “អចាយុប្បាទនសមត្ថតា អចាយកោសល្លំ
នាមា”តិ, តំ បន តស្ស មតិមត្តំ។ បញ្ញាវា ឯវំ ហិ “មយ្ហំ ឯវំ មនសិ ករោតោ
អនុប្បន្នា កុសលា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បន្នា និរុដ្ឋន្តិ។ អនុប្បន្នា អកុសលា ធម្មា
ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បន្នា វឡន្តិ”តិ បជាតាតិ, សោ ឯវំ ញាតា អនុប្បន្នេ អកុសលេ ធម្មេ
ន ឧប្បាទេតិ, ឧប្បន្នេ បជហតិ។ អនុប្បន្នេ កុសលេ ធម្មេ ឧប្បាទេតិ, ឧប្បន្នេ
ភាវនាចារិប្បវី ចាបេតិ។ ឯវំ អចាយកោសល្លម្បិ បញ្ញា ឯវាតិ។ សញ្ញាបីតិ
អាយកោសល្លបក្ខិកាបិ អចាយកោសល្លបក្ខិកាបិ។ តត្រចាយាតិ តត្រ
តត្រ ករណីយេ ឧចាយភូតា។

តស្ស តិកិច្ចនត្តន្តិ អច្ចាយិកស្ស កិច្ចស្ស, ភយស្ស វា បរិហារណាត្ថំ
ហ៊ានុប្បត្តិយការណាជាននវសេនេវាតិ ហ៊ានេ តទ្ទិលោ ឯវ ឧប្បត្តិ ឯតស្ស
អត្ថីតិ ហ៊ានុប្បត្តិកំ, ហ៊ានសោ ឧប្បជ្ជនកកាណាំ, តស្ស ជាននវសេនេវ។

មជ្ឈនាការវសេន បវត្តមាតាតិ អត្ថនោ វត្ថុនោ មទនីយតាយ មទស្ស
អាបជ្ឈនាការេន បវត្តមាតា ឧល្លាតិយោ។ និរោតោតិ អរោតោ។ មានករណាត្តិ
មានស្ស ឧប្បាទនំ។ យោព្ពនេ វត្ថាតិ យោព្ពនេ បតិដ្ឋាយ, យោព្ពនំ
អបស្សយាតិ អត្ថោ។ សញ្ញេសម្បិ ជីវិតំ នាម មរណបក្ក្កំ ទុក្ខានុពានញ្ច,

តទុកយំ អនោលោកេត្វា, បពន្ធដ្ឋិតិបច្ចយា សុលភតញ្ចា និស្សយ
ឧប្បជ្ឈនកមទោ ជីវិតមទោតិ ទស្សេតុំ “ចិវំ ជីវិ” ត្ថិអាទិ វុត្ថំ។

អធិបតិ វុច្ឆតិ ជេដ្ឋកោ, ឥស្សរោតិ អត្តោ។ តតោ អធិបតិ តោ អាគតំ
អាធិបតេយ្យំ។ កី តំ? ចាបស្ស អករណំ។ តេនាហ “ឯត្ថកោម្ហី” តិអាទិ។ តត្ថ
សីលាទយោ លោកិយា ឯវ ទដ្ឋញ្ញា, តស្មា វិមុត្តិយាតិ លោកិយវិមុត្តិយា។
ជេដ្ឋកន្តិ ឥស្សរំ, ករុត្តិ អត្តោ។ ឯត្ថ ច អត្តានំ, ធម្មញ្ញា អធិបតី កត្វា ចាបស្ស
អករណំ ហិរិយា វសេន វេទិតត្ថំ។ លោកំ អធិបតី កត្វា អករណំ ឌីត្ថប្បស្ស
វសេន។

កថាវត្ថុនីតិ កថាយ បវត្តិដ្ឋានានិ។ យស្មា តេហិ វិជា កថា នប្បវត្តតិ,
តស្មា “កថាការណានី” តិ វុត្ថំ។ អន្ធាន-សទ្ធស្ស អត្តោ ហោជ្ជា វុត្តោ ឯវ, សោ
បនត្ថតោ ធម្មប្បវត្តិមត្តំ។ ធម្មា ចេត្ថ ខន្ធា ឯវ, តត្ថិធម្មត្ថា ច តេសំ គតិ នត្ថីតិ
អាហ “អតីតំ ធម្មំ, អតីតក្ខន្ធនតិ អត្តោ” តិ។ អយញ្ច អន្ធា នាម ទិសាទិ វិយ
អត្ថតោ ធម្មប្បវត្តិ ឧបាទាយ បញ្ញត្តិមត្តំ, ន ឧបាទា ន ភូតធម្មោតិ តមត្តំ
ទស្សេតុំ “អបិចា” តិអាទិ វុត្ថំ។

“តមវិជ្ជនដ្ឋេន វិទិតករណដ្ឋេន” តិ សង្ខេបតោ វុត្ថមត្តំ វិវិវត្តំ
“បុព្ពេនិវាសា” តិអាទិ វុត្ថំ។ បុព្ពេនិវាសន្តិ បុព្ពេ និវុត្តក្ខន្ធន្តិ។ តមន្តិ មោហាតមំ។
វិជ្ជតីតិ វិហានតិ, បដហតីតិ អត្តោ។ តេនេវ ច បដិច្ឆាទកតមវិជ្ជនេន
បុព្ពេនិវាសញ្ញាវិទិតំ ចាកជំ ករោតីតិ វិជ្ជាតិ។ តន្តិ ចុត្វបចាតំ។

ឧបបត្តិទេវវិសេសភាវាវហោ វិហារោតិ កត្វា ទិព្ពោ វិហារោ។ ននុ ឯវ
អញ្ញមញ្ញានម្បិ ទិព្ពវិហារភាវោ អាបជ្ជតីតិ? ន តាសំ សត្តេសុ
ហិត្វបសំហារាទិវសេន បវត្តិយា សវិសេសំ និទ្ទោសដ្ឋេន, សេដ្ឋដ្ឋេន ច

ព្រាហ្មវិហារសមញ្ញាយ និរុទ្ទកាវតោ។ សុវិសុទ្ធិតោ បដិបក្ខសមុច្ឆន្តនវសេន
អរណីយតោ បត្តព្ភតោ, អរិយភាវប្បត្តិយា វា អនន្តរំ អរិយោ។ អរិយានំ
អយន្តិ វា អរិយោ វិហារោ។

សេសំ ហេដ្ឋារុត្តនយមេវ។

តិកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចតុក្កវណ្ណានា

៣០៦. បុព្វេតិ ហេដ្ឋា មហាសតិបដ្ឋានវណ្ណានាយំ។

យោ ធនោតិ យោ ធនិយនវសេន ធនោ។ ធនិកតាតិ ធនុភារោ,
ធនិករណាការោ វា។ កត្តកម្មតាតិ កត្តកាមតា។ កុសលោតិ ធរកោ
កោសល្លសម្ពុតោ។ ធម្មច្ឆនោតិ សភាវច្ឆនោ។ អយញ្ញំ ធនោ នាម តណ្ហាធនោ,
ទិដ្ឋិធនោ, វិរិយធនោ, ធម្មច្ឆនោតិ ពហុវិដោ។ ឥធន
កត្តកម្មតាកុសលធម្មច្ឆនោ អធិប្បតោ។ ធនំ ជនេតីតិ តំ ធនំ ឧប្បាទេតិ។ តំ
បវត្តេន្តោ ហិ ជនេតិ នាម។ វាយាមំ ករោតីតិ បយោគំ បរក្កមំ ករោតិ។ វិរិយំ
អារកតីតិ កាយិកចេតសិកវិរិយំ បវត្តេតិ។ ចិត្តំ ឧបត្ថម្ភេតីតិ តេនេវ
សហជាតវិរិយេន ចិត្តំ ឧត្តិបតិ។ បទហតីតិ បធានំ វិរិយំ ករោតិ។ បដិចាដិយា
បនេតានិ បទានិ ឧប្បាទនាសេវនាភាវនាពហុលីកម្មសាតច្ចកិរិយាហិ
យោជេតព្ភានិ។ វិត្ថារំ បរិហារន្តោ “អយមេត្ថ សង្ខេហោ” តិអាទិមាហ។

ធនំ និស្សាយាតិ “ធនូវតោ ចេតោសមាធិ ហោតិ, មយ្ហំ វេ ហោតី” តិ វេ
ធនំ និស្សាយ ធនំ ធុរំ ជេដ្ឋកំ បុព្ពង្គមំ កត្វា បវត្តោ សមាធិ ធនុសមាធិ។
បធានក្ខតាតិ បធានជាតា, បធានភារំ វា បត្តា។ សង្ខារាតិ ចតុក្កិច្ចសាធកំ

សម្បជ្ឈនាធិវិយំ វេទតិ។ តេហិ ធម្មេហិតិ យថាវុត្តសមាធិវិយេហិ ឧបេតំ
សម្បយុត្តំ។ ឥទ្ធិយា ចាទន្តិនិប្បត្តិបរិយាយេន ឥជ្ឈនជ្ឈន, ឥជ្ឈន្តិ ឯតាយ សត្តា
ឥទ្ធា វុទ្ធា ឧក្កំសគតា ហោន្តិតិ ឥមីនា វា បរិយាយេន “ឥទ្ធិ”តិ សង្ខំ គតានំ
ឧបចារជ្ឈានាទិកុសលចិត្តសម្បយុត្តានំ ធនុសមាធិបធានសង្ខារានំ
អធិជ្ឈនជ្ឈន ចាទក្ខតំ។ យស្មា បុរិមា ឥទ្ធិ បច្ឆិមាយ ឥទ្ធិយា ចាទោ ចាទកំ
បទជ្ឈានំ ហោតិ, តស្មា “ឥទ្ធិក្ខតំ វា ចាទ”ន្តិ ច វុត្តំ។ សេសេសុប្បីតិ
ទុតិយឥទ្ធិចាទាទីសុ។ កាមព្យោត្ត ជនវសភសុត្តេបិ ឥទ្ធិចាទីចារោ អាគតោ,
សោបិ សង្ខេបតោ ឯវាតិ អាហា “វិត្តារោ បន...បេ... ធិបិតោ”តិ។

៣០៧. ទិដ្ឋធម្មោ វុច្ឆតិ បច្ឆក្ខត្វតោ អត្តភារោតិ អាហា “ឥមស្មីយេវ
អត្តភារេ”តិ។ សុខវិហារត្ថាយាតិ និក្ខិលេសតាយ និរាមិសេន សុខេន
វិហារលាត្ថាយ។ ផលសមាបត្តិឈានិនិតិ ចត្តាវិបិ ផលសមាបត្តិឈានិនិ។
អបរភាគេតិ អាសវក្ខយាទិគមតោ អបរភាគេ។ និព្វត្តិតជ្ឈានិនិតិ
អធិគត្វចារូបជ្ឈានិនិ។

សូរិយចន្ទបដ្ឋោតមណិអាទិនន្តិ បដ្ឋោតគ្គហណោន បដិបំ វេទតិ។ អាទិ-
សន្នេន ឧក្ការីដ្ឋុលតាទីនំ សង្កហោ។ អាលោកោតិ មនសិ ករោតីតិ
សូរិយចន្ទាលោកាទី ទិវា, រត្តិញ្ច ឧបលទ្ធិ យថាលទ្ធវសេនេវ មនសិ ករោតិ
ចិត្តេ ឋបេតិ។ តថាវ នំ មនសិ ករោតិ, យថាស្ស សុភារីតាលោកកសិណាស្ស
វិយ កសិណាលោកោ យទិច្ឆកំ យាវទិច្ឆកំ។ សោ អាលោកោ រត្តិយំ
ឧបតិដ្ឋតិ, យេន តត្ថ ទិវាសញ្ញំ ឋបេតិ ទិវាវិយ វិគតចិនមិទ្ធោ ហោតិ។
តេនាហា “យថា ទិវា តថា រត្តិ”ន្តិ។ យថា រត្តិ អាលោកោ ទិដ្ឋាតិ យថា រត្តិយា
ចន្ទាលោកាទិអាលោកោ ទិដ្ឋោ ឧបលទ្ធោ។ ឯវមេវ ទិវា មនសិ ករោតីតិ រត្តិ
ទិដ្ឋាការេនេវ ទិវា តំ អាលោកំ មនសិ ករោតិ ចិត្តេ ឋបេតិ។ អបិហិតោតិ

ដឹងមិទ្ធិបិដាននន មិហិតន។ អនន្ទេនាតិ អសញ្ញាទិគេន។ សឡិកាសន្តិ
សញ្ញាលោកាសំ។ ដឹងមិទ្ធិវិនោទនអាហារកោបិ វា ហោតុ
កសិណាលោកោបិ វា បរិកម្មាលោកោបិ វា, ឧបក្កិលេសាលោកោវិយ
សញ្ញាយំ អាហារកោ ញ្ញាណាសមុដ្ឋានោ វាតិ។ ញ្ញាណាទស្សនបដិលាភត្ថាយាតិ
ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណាបដិលាភត្ថាយ។ ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណាញ្ញំ រូបគតស្ស ទិព្ពស្ស,
ឥន្ទ្រស្ស ច ទស្សនដ្ឋេន ឥធ “ញ្ញាណាទស្សន”ន្តិ អធិប្បតំ។ “អាហារកសញ្ញំ
មនសិ ករោតី”តិ វត្ថុ វុត្ថុអាហារកោ ដឹងមិទ្ធិវិនោទនអាហារកោ។
បរិកម្មអាហារកោតិ ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណាយ បរិកម្មករណាវសេន
បរត្ថិតអាហារកោ។ តត្ថ បុរិមស្ស វសេន “វិណាសវស្ស”តិ វិសេសេត្វា វុត្ថំ។
តស្ស ហិ ដឹងមិទ្ធិ សុប្បហ័នំ ហោតិ, ន អញ្ញេសំ។ ទុតិយស្ស វសេន “តស្សី វា
អាគតេបី”តិ អាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ តស្សីន្តិ ទិព្ពចក្ខុញ្ញាណោ។ អាគតេបីតិ បដិលទ្ធិបិ។
អនាគតេបីតិ អប្បដិលទ្ធិបិ។ យស្មា តថារូបស្ស ចាទកជ្ឈានស្សេវ វសេន
បរិកម្មអាហារកស្ស សម្ពុវោ, យតោ តំ
បរិសុទ្ធបរិយោទាតតាទិគុណាវិសេសុបសំហិតំ, តស្មា អាហា “ចាទក...បេ....
ភាវេតីតិ វុត្ថុ”ន្តិ។

សត្តជ្ជានិកស្សតិ “អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ សម្មជាតកាវី ហោតី”តិ អាទិនា
(ធិ. និ. ១.២១៤; ២.៦៩; ម. និ. ១.១០២) វុត្ថុស្ស សត្តជ្ជានិកស្ស។ សតិបិ សេក្ខានំ
បរិញ្ញាតភាវេ ឯកន្តតោ បរិញ្ញាតវត្ថុកា នាម អរហន្តោ ឯវាតិ វុត្ថំ
“វិណាសវស្ស វត្ថុវិទិតំ ហោតី”តិ អាទិ។ វត្តារម្មណាវិទិតតាយាតិ វត្ថុនោ,
អារម្មណស្ស ច យាថាវតោ វិទិតភាវេន។ យថា ហិ សប្បបរិយេសនំ ចរន្តេន
តស្ស អាសយេ វិទិតេ សោបិ វិទិតោ ឯវ ច ហោតិ មន្តាគទតលេន តស្ស
គហាណស្ស សុករត្ថា, ឯវំ វេទនាយ អាសយត្វតេ វត្ថុម្ហិ, អារម្មណេ ច វិទិតេ
អាទិកម្មកស្សបិ វេទនាវិទិតា ឯវ ហោតិ សលក្ខណតោ,

សាមញ្ញលក្ខណៈតោ ច តស្ស គហវាស្ស សុករត្តា, បកេវ
បរិញ្ញាតវត្ថុកស្ស ខីណាសវស្ស។ តស្ស ហិ ឧប្បាទក្ខណេបិ វិទិតិក្ខណេបិ
ភន្តិក្ខណេបិ វេទនាវិទិតា ចាកជា ហោន្តិ។ តេនាហា “ឯវំ វេទនា
ឧប្បជ្ឈន្តិ” តិអាទិ។ និទស្សនមត្តញ្ចេតំ, យេទិទំ ចាឡិយំ
វេទនាសញ្ញាវិតក្កគ្គហវាណន្តិ ទស្សន្តោ “ន កេវល” ន្តិអាទិមាហា, តេន
អវសេសតោ សព្វធម្មានម្បិ ឧប្បាទាទិតោវិទិតការំ ទស្សេតិ។

ឥនានិ ន កេវលំ ខណៈតោ ឯវំ, អថ ខោ បច្ចយតោបិ អនិច្ចាទិតោបិ ន
កេវលំ ខីណាសវនំយេវ វសេន, អថ ខោ ឯកច្ចានំ សេក្ខានម្បិ វសេន
វេទនាទីនំវិទិតការំ ទស្សេតុំ “អបិចា” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ អវិជ្ជាសមុទយាតិ
អវិជ្ជាយ ឧប្បាទា, អត្តិភាវាតិ អត្តោ។ និរោធិវិរោធិ ហិ ឧប្បាទោ
អត្តិភាវាវចកោបិ ហោតីតិ តស្មា បុរិមភវសិទ្ធាយ អវិជ្ជាយ សតិ ឥមស្មី ភវេ
វេទនាយ ឧប្បាទោ ហោតីតិ អត្តោ។ អវិជ្ជាទីហិ អតីតកាលិ កាទីហិ តេសំ
សហការណភូតានិ ឧប្បាទាទីនិបិ គហិតានេវាតិ វេទិតព្ពំ។ វេទនាយ
បវត្តិបច្ចយេសុ ជស្សស្ស ពលវការតោ សោ ឯវំ គហិតោ
“ជស្សសមុទយា” តិ។ តស្មី បន គហិតេ បវត្តិបច្ចយតាសាមញ្ញេន
វត្តាវម្ពណាទីនិបិ គហិតានេវ ហោន្តិ តិ សព្វស្សបិ វេទនាយ អនវសេសតោ
បច្ចយតោ ឧទយទស្សនំវិការិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ “និព្ពត្តិលក្ខណ” តិអាទិនា
ខណវសេន ឧទយទស្សនមាហា។ ឧប្បជ្ឈតិ ឯតស្មាតិ ឧប្បាទោ, ឧប្បជ្ឈនំ
ឧប្បាទោតិ បច្ចយលក្ខណំ, ខណលក្ខណញ្ច ឧភយំ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា អាហា
“ឯវំ វេទនាយ ឧប្បាទោវិទិតោ ហោតី” តិ។

អនិច្ចតោ មនសិ ករោតោតិ វេទនា នាមាយំ អនិច្ចន្តិកតាយ អាទិអន្តវតី
ឧទយព្ពយបវិច្ឆិន្នា ខណភន្តិរា តាវកាលិកា, តស្មា “អនិច្ចា” តិ អនិច្ចតោ

មនសិ ករោតោ។ តស្ស ឧយតោ, វយតោ ច ឧបជ្ជានំវិទិតំ ចាកដំ ហោតិ។
 ទុក្ខតោ មនសិ ករោតោតិ អនិច្ចត្តា ឯវ វេទនា ឧទយព្ពយបដិប្បឡិកតាយ,
 ទុក្ខមតាយ, ទុក្ខវត្ថុតាយ ច “ទុក្ខា”តិ មនសិ ករោតោ ភយតោ
 ភាយិតព្ពតោ តស្ស ឧបជ្ជានំវិទិតំ ចាកដំ ហោតិតិ។ តថា អនិច្ចត្តា, ទុក្ខត្តា
 ឯវ ច វេទនា អត្តរហិតា អសារា និស្សរា អវសវត្តិនី តុច្ឆាតិ វេទនំ អនត្តតោ
 មនសិ ករោតោ សុញ្ញតោ វិត្តតោ អសាមិកតោ ឧបជ្ជានំវិទិតំ ចាកដំ
 ហោតិ។ “ឧយតោ”តិ អាទិ វុត្តស្សេវ អត្តស្ស និគមនំ។ តស្មា វេទនំ ឧយតោ
 ភយតោ សុញ្ញតោ ជាតាតិ អត្តវសេន វិភត្តិបរិណាមោ វេទិតព្ពា។
 អវិជ្ជានិរោធិ វេទនានិរោធិតិ អគ្គមគ្គេន អវិជ្ជាយ អនុប្បាទនិរោធិតោ
 វេទនាយ អនុប្បាទនិរោធិ ហោតិ បច្ចយាភាវេ អភាវតោ។ សេសំ
 សមុទយវាវេ វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពំ។ ឥធិ សមាធិការវាតិ សិខាប្បត្តា
 អរិយានំវិបស្សនាសមាធិការវា។ តស្ស ចាទកក្ខតា ឈានសមាបត្តិ
 វេទិតព្ពា។

វុត្តនយមេវ មហាបទានេ (ធិ. និ. ២.៦២)។

៣០៨. បមាណំ អគ្គហេត្វាតិ អសុភការវាវិយ បទេសំ អគ្គហេត្វា។
 ឯកស្មិម្បិ សត្តេ បមាណាគ្គហោណេន អនវសេសជរណេន។ នត្តិ ឯតាសំ
 គហេតព្ពំ បមាណាន្តិ ហិ អប្បមាណា, អប្បមាណា ឯវ អប្បមញ្ញា។

អបស្សយិតព្ពជ្ជេន អបស្សេនានិ, ឥធិ ភិក្ខុ យានិ អបស្សយ តិស្សោ
 សិក្ខា សិក្ខិតុំ សមត្តោ ហោតិ, តេសមេវ អធិវចនំ។ តានិ បនេតានិ បច្ចយានំ
 សង្ខាយ សេវិតា អធិវាសនក្ខន្តិ, វដ្ឋនិយវដ្ឋនំ, វិនោទេតព្ពវិនោទនព្ពា។
 តេនាហ “សង្ខាយេកំ អធិវាសេតិ”តិ អាទិ។ តត្ថ សម្មនេវ ខាយតិ ឧបជ្ជាតិ
 បដិភាតិតិ សង្ខា, ញាណាន្តិ អាហ “សង្ខាយាតិ ញាណោ”តិ។ សង្ខាយ

សេរីតា ឆាម យំ សេរីតា អកុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ, កុសលា ធម្មា
អភិវឌ្ឍន្តិ, តស្ស សេរីនាតិ អាហា “សេរីតព្ពយុត្តកមេវ សេរីតី” តិ។
អធិវាសនាធិសុបិ ឯសេវ នយោ។ អន្តោ បរិសិតុន្តិ អព្ពន្ធវេ អត្តនោ ចិត្ត
បរិត្តិតុំ ន ទេតិ។

អរិយវំសចតុក្កវណ្ណានា

៣០៩. វំស-សន្តោ “បិដ្ឋិវំសំ អតិក្កមិត្វា និស័ទតី” តិអាធិសុ ទិដ្ឋំ ទិដ្ឋំ
កោចានសីនំ សន្ធានដ្ឋានេ ឋបេតព្ពន្ធល្អាកេ អាគតោ។

“វំសោវិសាលោវ យថាវិសត្តោ,
បុត្តសុ ទារេសុ ច យា អបេក្ខា;
វំសេ កឡិវោវ អសន្នមាណោ,
ឯកោ ចវេ ខត្តវិសាលាកប្បោ” តិអាធិសុ។ (អប. ១.១.៩៤);

អកណ្ណាកេ។ “ភេរិសន្តោ មុទិដ្ឋសន្តោ វំសសន្តោ កំសតាឡសន្តោ” តិអាធិសុ
ត្វិរិយវិសេសេ, យោ “វេល្លា” តិបិ វុច្ចតិ។ “អភិន្នេន បិដ្ឋិវំសេន មតោ
ហត្ថី” តិអាធិសុ ហត្ថិអាធិនំ បិដ្ឋិវេមជ្ឈេ បទេសេ។ “កុលវំសំ
ឋបេស្សមី” តិអាធិសុ (ធិ. និ. ៣.២៦៧) កុលវំសេ។ “វំសានុវត្តកោ
បវេណីចាលកោ” តិអាធិសុ (វិសុទ្ធិ. ១.៤២) គុណានុបុត្តិយំ គុណានំ
បពន្ធប្បវត្តិយំ។ ឥធម បន ចតុបច្ចយសន្តោសភាវនាមតាសន្តោតគុណានំ
បពន្ធទដ្ឋព្ពោ។ តស្ស បន វំសស្ស កុលន្ទយំ, គុណន្ទយព្វា និទស្សនវសេន
ទស្សេតុំ “យថា បី” តិអាធិ វុត្តំ។ តត្ថ ខត្តិយវំសោតិ ខត្តិយកុលន្ទយោ។ ឯសេវ
នយោ សេសបទេសុបិ។ សមណវំសោ បន សមណតន្តិ សមណបវេណី។
មូលគន្ធាធិនន្តិ អាធិ-សន្តេន យថា សាវគន្ធាធិនំ សន្តិហោ, ឯវមេត្ត

គោរសាធិនម្បិ សង្ក័ហោ ធន្នញ្ញោ។ ធុតិយេន បន អាទិ-សន្តេន
កាសិកវត្ថុសប្បិមណ្ឌាធិនំ។ អរិយ-សន្តោ អមិលក្ខុសុបិ មនុស្សេសុ វត្ថុតិ,
យេសំ បន និវាសនជ្ជានំ “អរិយំ អាយតន”ន្តិ វុច្ចតិ។ យថាហ “យាវតា, អានន្ត,
អរិយំ អាយតន”ន្តិ (ធិ. និ. ២.១៥២; ឧទា. ៧៦) លោកិយសាធុជនេសុបិ “យេ ហិ
វោ អរិយា បរិសុទ្ធកាយកម្មន្តា... បេ... តេសំ អហំ អញ្ញាតោ”តិអាទិសុ (ម. និ.
១.៣៥)។ ឥធម បន យេ “អារកា កិលេសេហិ”តិអាទិនា លទ្ធិនិព្វបនា
បដិវិទូអរិយសច្ចា, តេ ឯវ អធិប្បតាតិ ធស្សេតុ “កេ បន តេ អរិយា”តិ បុច្ឆំ
កត្វា “អរិយា វុច្ចន្តិ”តិអាទិ វុត្ថំ។

តត្ថ យេ មហាបណិជានកប្បតោ បដ្ឋាយ យាវាយំ កប្បោ, ឯត្ថន្តរេ
ឧប្បន្នា សម្មាសម្ពុទ្ធា, តេ តាវ សរូបតោ ធស្សេត្វា តទញ្ញេហិ សម្មាសម្ពុទ្ធ,
បច្ឆេកពុទ្ធ, ពុទ្ធសាវកេ ច សង្កហេត្វា អនវសេសតោ អរិយេ ធស្សេតុ
“អបិចា”តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ យាវ សាសនំ ន អន្តរាយតិ, តាវ សត្តា ជរតិ ឯវ
នាមាតិ ឥមមេវ ភគវន្តំ, យេ ចេតវហិ ពុទ្ធសាវកា, តេ ច សម្មាយ
បច្ឆប្បន្នគ្គហណំ។ តស្មី តស្មី វា កាលេ តេ តេ បច្ឆប្បន្នាតិ ចេ,
អតីតានាគតគ្គហណំ ន កត្តព្ពំ សិយា។ ឥធានិ យថា ភគវា “ធម្មំ វោ, ភិក្ខុវេ,
ទេសេស្សមិ អាទិកល្យាណំ មជ្ឈេកល្យាណំ បរិយោសានកល្យាណំ សាត្តំ
សព្វញ្ញនំ កេវលបរិបុណ្ណំ បរិសុទ្ធិំ ព្រាហ្មចរិយំ បកាសេស្សមិ, យទិនំ
ធនក្កានី”តិ ធនក្កទេសនាយ (ម. និ. ៣.៤២០) អដ្ឋហិ បទេហិ វណ្ណំ អកាសិ, ឯវំ
មហាអរិយវំសទេសនាយ អរិយានំ វំសានំ “ចត្តារោមេ, ភិក្ខុវេ, អរិយវំសា
អគ្គញ្ញា វត្ថញ្ញា វំសញ្ញា ចោរាណា អសំកិណ្ណា អសំកិណ្ណាបុព្វា ន សង្ខីយន្តិ ន
សង្ខីយិស្សន្តិ អប្បដិកុដ្ឋា សមណេហិ ព្រាហ្មណេហិ វិញ្ញហិ”តិ (អ. និ. ៤.២៨)
យេហិ នវហិ បទេហិ វណ្ណំ អកាសិ, តានិ តាវ អានេត្វា ថោមនាវសេនេវ
វណ្ណេន្តា “តេ ខោ បនេតេ”តិអាទិមាហា។ អគ្គាតិ ជានិតព្វា សព្វវំសេហិ

សេដ្ឋការតោ, សេដ្ឋការសាធនតោ ច។ ដ៏យរត្តំ បវត្តាតិ ជានិតញ្ញា វត្តញ្ញាហិ,
ពុទ្ធាធិហិ តេហិ ច តថា អនុជ្ជិតត្ថា។ វិសាតិ ជានិតញ្ញា ពុទ្ធាធិនំ អរិយានំ វិសាតិ
ជានិតញ្ញា។ ចោរាណាតិ បុរាតនា។ ន អបុនុប្បត្តិកាតិ ន អបុនាតនា។
អសំកិល្បាតិ ន ឱត្តា ន ធម្មតា។ តេនាហា “អនបដិសា”តិ។ ន អបដិសបុញ្ញាតិ ន
ធម្មតបុញ្ញា តិស្សន្នំ សិក្ខានំ បរិបូរណ្ឌាយភាវតោ ន បរិចត្តបុញ្ញា។ តតោ ឯវ
ឥនានិបិ ន អបដិយន្តិ, អនាគតេបិ ន អបដិយស្សន្តិ។ យេ ធម្មសភាវស្ស
វិជាននេវ វិញ្ញូ សមិតទាបសមណា ចេវ ពាហិតទាបព្រាហ្មណា ច, តេហិ
អប្បដិកុដ្ឋា អប្បដិក្ខត្ថា។ យេ ហិ ន បដិក្កោសិតញ្ញា, តេ អនិក្ខតញ្ញា
អគរហិតញ្ញា។ អបរិច្ឆដិតព្ពតាយ អប្បដិក្ខិបិតញ្ញា ហោន្តិតិ។

សន្តជ្ជាតិ ឯត្ថ យថាធិប្បតសន្តោសមេវ ធស្សន្តោ
“បច្ចយសន្តោសវសេន សន្តជ្ជា”តិ វុត្តំ។ ឈានវិបស្សនាធិវសេនបិ ឥធន
ភិក្ខុនោ សន្តជ្ជតា ហោតីតិ។ ឥតវីតវេនាតិ ឥតវេន ឥតវេន។ ឥតវ-សន្តោយំ
អនិយមវចនោ, ធិក្ខត្តំ វុច្ឆមាណោ យំកិញ្ចិ-សន្តោហិ សមានត្ថោ ហោតីតិ វុត្តំ
“យេន កេនបី”តិ។ ស្វាយំ អនិយមវាចិតាយ ឯវ យថា ជូលាធិនំ អញ្ញាតវចនោ,
ឯវ យថាលទ្ធាធិនម្បិ អញ្ញាតវចនោតិ តត្ថ ធុតិយបក្ខស្សេវ ឥធន ឥច្ឆិតការំ
ធស្សន្តោ “អថ ខោ”តិអាធិមាហា។ ននុ ច យថាលទ្ធាធិយោបិ ជូលាធិយោ ឯវ?
សច្ចមេតំ, តថាបិ អត្ថិ វិសេសោ។ យោ ហិ យថាលទ្ធិសុ ជូលាធិសុ សន្តោសោ,
សោ យថាលាភសន្តោសោ ឯវ, ន ឥតវោ។ ន ហិ សោ បច្ចយមត្តសន្និស្សយោ
ឥច្ឆិតោ, អថ ខោ អត្តនោ កាយពលសារុប្បភាវសន្និស្សយោបិ។
ជូលទុកាធិយោ ច តយោបិ ជីវេវ លព្ពតិ។ មជ្ឈិមោ ចតុបច្ចយសាធាវណោ,
បច្ឆិមោ បន ជីវេវ, សេនាសនេ ច លព្ពតីតិ ធម្មតំ។ “ឥមេ តយោ សន្តោសេ”តិ
ឥនំ សព្វសង្កាហិកវសេន វុត្តំ។ យេ ហិ បរតោ គិលានបច្ចយំ បិណ្ឌាចាតេ ឯវ
បក្ខិបិត្វា ជីវេវ វិសតិ, បិណ្ឌាចាតេ បន្ទវស, សេនាសនេ បន្ទវសាតិ

សមបណ្ណាសសន្តោសា វុច្ឆន្តិ, តេ សព្វេបិ យថាវហំ ឥមេសុ ឯវ ភីសុ
សន្តោសេសុ សង្កហំ សមោសរណំ កច្ឆន្តិតិ។

បីវំ ជានិតព្ពន្ធិ “ឥទំ នាម បីវំ កប្បិយ”ន្តិ ជាតិតោ បីវំ ជានិតព្ពំ។
បីវកេត្តន្តិ បីវស្ស ឧប្បត្តិកេត្តំ។ បំសុក្ខលន្តិ បំសុក្ខលបីវំ,
បំសុក្ខលលក្ខណប្បត្តំ បីវំ ជានិតព្ពន្ធិ អត្ថោ។ បីវសន្តោសោតិ បីវេ
លព្ពមាណោ សព្វោ សន្តោសោ ជានិតព្ពោ។ បីវបដិសំយុត្តានិ ធុតង្គានិ
ជានិតព្ពានិ, យានិ តោសន្តោ បីវសន្តោសេន សម្មនេវ សន្តជ្ជោ ហោតីតិ។
ខោមកប្បាសិកកោសេយ្យកម្ពលសាណាភង្គានិ ខោមាធិនិ។ តត្ថ ខោមំ នាម
ខោមសុត្តេហិ វាយិតំ ខោមបដបីវំ, តថា សេសានិបិ។ សាណាន្តិ
សាណាវាកសុត្តេហិ កតបីវំ។ ភង្គន្តិ បន ខោមសុត្តាធិនិ សព្ពានិ ឯកទ្វានិ
វោមិស្សេត្វា កតបីវំ។ “ភង្គម្បិ វាកមយមេវា”តិ កេចិ។ ធាតិ
គណនបរិច្ឆេទោ។ យទិ ឯវំ ឥតោ អញ្ញាវត្ថុជាតិ នត្តិតិ? នោ នត្តិ, សា បន
ឯតេសំ អនុលោមាតិ ទស្សេតុំ “ធុក្ខលាធិនិ”តិអាទិ វុត្តំ។ អាទិ-សន្តេន បដ្ឋុណ្ណំ,
សោមារបដ្ឋំ, បីនបដ្ឋំ, ឥទ្ធិជំ, ទេវទិន្នន្តិ ឯតេសំ សង្កហោ។ តត្ថ ធុក្ខលំ
សាណាស្ស អនុលោមំ វាកមយត្តា។ បដ្ឋុណ្ណាទេសេ សញ្ញាតវត្ថុ បដ្ឋុណ្ណំ។
“បដ្ឋុណ្ណំ កោសេយ្យវិសេសោ”តិ ហិ អមរកោសេ វុត្តំ។ សោមារទេសេ,
បីនទេសេ ច ជាតវត្ថានិ សោមារបីនបដ្ឋានិ។ បដ្ឋុណ្ណាធិនិ ភីណិ កោសេយ្យស្ស
អនុលោមានិ ចាណាកេហិ កតសុត្តមយត្តា។ ឥទ្ធិជំ ឯហិភិក្ខុនំ បុញ្ញិទ្ធិយា
និព្ពត្តំ បីវំ, តំ ខោមាធិនំ អញ្ញាតវំ ហោតីតិ តេសមេវ អនុលោមញ្ចា។ ទេវតាហិ
ទិន្នំ បីវំ ទេវទិន្នំ, តំ កប្បវុកេ និព្ពត្តំ ជាលីនិយា ទេវកញ្ញាយ អនុវុត្តេស្ស
ទិន្នវត្ថុសទិសំ, តម្បិ ខោមាធិនំយេវ អនុលោមំ ហោតិ តេសុ អញ្ញាតវការតោ។
ឥមាធិតិ អន្តោកដាវដាវណាវចនំ, ឥមាធិ ឯវាតិ អត្ថោ។ ពុទ្ធាធិនំ
បរិភោគយោគ្យតាយ កប្បិយបីវរាទិ។

ឥតានិ អវិជារណេន និវត្តិតានិ ឯកទេសេន ទស្សេតុំ “កុសជីវ”ន្តិអាទិ
វុត្តំ។ តត្ថ កុសតិណោហិ, អញ្ញោហិ វា តាទិសេហិ តិណោហិ កតជីវំ កុសជីវំ។
ចោតកីវាកាទីហិ វាកេហិ កតជីវំ វាកជីវំ។ ចតុក្កោលោហិ, តិកោលោហិ
វា ជលកេហិ កតជីវំ ជលកជីវំ។ មនុស្សានំ កេសេហិ កតកម្ពលំ
កេសកម្ពលំ។ ចាមីវាលអស្សវាលាទីហិ កតំ វាលកម្ពលំ។ មកចិត្តន្តហិ
វាយិតោ ចោត្តកោ។ ចម្ពុន្តិ មិគចម្មាទិ យំ កិញ្ចិ ចម្ពុ។ ឧលូកបក្ខេហិ គន្ថេត្វា
កតជីវំ ឧលូកបក្ខំ។ ភុជតចាទិមយំ វុក្ខទុស្សំ, តិវិជកន្តិ អត្ថោ។
សុខុមតរាហិ លតាវាកេហិ វាយិតំ លតាទុស្សំ។ ឯកវាកេហិ កតំ
ឯកទុស្សំ។ តថា កទលិទុស្សំ។ សុខុមេហិ វេជ្ជវិលីវេហិ កតំ វេជ្ជទុស្សំ។
អាទិ-សន្នេន វក្កលាទីនំ សង្គហោ។ អកប្បិយជីវរាទិ តិវិយទូជភាវតោ។

អដ្ឋន្ទញ្ច មាតិកានំ វសេនាទិ “សីមាយ ទេតិ, កតិកាយ ទេតិ”តិអាទិនា
(មហាវ. ៣៧៩) អាគតានំ អដ្ឋន្ទំ ជីវវុប្បត្តិមាតិកានំ វសេន។ ជីវរាទំ
បដិលាភក្ខេត្តទស្សនត្ថញ្ញិ ភគវតា “អដ្ឋិមា, ភិក្ខុវេ, មាតិកា”តិអាទិនា
មាតិកា ឋបិតា។ មាតិកាទិ ហិ មាតរោ ជីវវុប្បត្តិជនិកាទិ។ សោសានិកន្តិ
សុសានេ បតិភកំ។ ចាបណិកន្តិ អាបណាទ្វារេ បតិភកំ។ រថិយន្តិ
បុញ្ញត្ថិកេហិ វាតចានន្តរេន រថិកាយ ធម្មិតចោឡកំ។ សង្ការកូដកន្តិ
សង្ការដ្ឋានេ ធម្មិតចោឡកំ។ សិនានន្តិ ម្ហានចោឡំ, យំ ភូតវេជ្ជេហិ សីសំ
ម្ហាបេត្វា “កាឡកណ្ឌីចោឡក”ន្តិ ធម្មេត្វា គប្បន្តិ។ តិវុត្តិ តិវុត្តចោឡកំ
សិនានតិវុត្ត ធម្មិតបិលោតិកា។ អគ្គិទឡន្តិ អគ្គិទា ទឡប្បទេសំ។ តញ្ញិ មនុស្សា
ធម្មេន្តិ។ កោខាយិតកាទិនិ ចាកដានេ។ តានិបិ ហិ មនុស្សា ធម្មេន្តិ។

ធម៌ ឧស្សាបេត្វាតិ នារំ អាហេហន្តេហិ វា យុទ្ធី បរិសន្តេហិ វា ធម៌យដ្ឋិ
ឧស្សាបេត្វា តត្ថ ពទ្ធី ចារុតជីវំ, តេហិ ធម្មិតន្តិ អធិប្បាយោ។

សាទកកិក្ខុនាតិ គហបតីជីវស្ស សាទិយនកិក្ខុនា។ ឯកមាសមត្ថន្តិ
ជីវមាសសញ្ញាតំ ឯកមាសមត្ថំ។ វិតក្កេតុំ វដ្ឋតិ, ន តតោ បរន្តិ អធិប្បាយោ។
សព្វស្សបិ ហិ តណ្ហានិគ្គហត្ថាយ សាសនេ បដិបត្តិតិ។ បំសុក្ខលិកោ
អន្ទមាសេនេវ ករោតីតិ អបរបដិពន្ធត្ថា បដិលាភស្ស។ ឥតរស្ស បន
បរបដិពន្ធត្ថា មាសមត្ថំ អនុញ្ញាតំ។ ឥតិ មាសទ្ធ...បេ... វិតក្កសន្តោសោ
វិតក្កនស្ស បរិមិតកាលិកត្ថា។

មហាថេរី តត្ថ អត្ថនោ សហាយំ ឥន្ទន្តោបិ គរុការវេន កាមទ្វារំ “កន្តេ
គមិស្សមិ” ឥន្ទេវមាហា។ មហាថេរោបិស្ស អន្ទ្យាសយំ ញត្វា “អហំ ចារុសោ
គមិស្សមិ” តិ អាហា។ “ឥមស្ស ភិក្ខុនោ វិតក្កស្ស អវសរោ មា ហោត្វ” តិ បញ្ចំ
បុច្ឆមាណោ កាមំ ចារិសិ។ ឧទ្ធារបលីពុទ្ធាតិ ឧទ្ធារេន បីឡិកោ។ តនា ភគវតោ
ទុក្ករកិរិយានុស្សរណាមុខេន តថាគតេ ឧប្បន្នបីតិសោមនស្សវេកស្ស
ពលវភាវេន កិលេសានំ វិក្ខម្ហិតត្ថា តស្មីយេវ...បេ... តិណិ ជលានិ បត្តោ។

“កត្ថ លភិស្សមិ” តិ ចិន្ទនាបិ លាភាសាបុព្វិកាតិ តថា “អចិន្តេត្វា” តិ វុត្ថំ,
“សុន្ទរំ លភិស្សមិ, មនាបំ លភិស្សមិ” តិ ឯវមាទិចិន្ទនាយ កា នាម កថា។
កថំ បន វត្ថុពុទ្ធិ អាហា “កម្មជ្ជានសីសេនេវ គមន” តិ, តេន ជីវំ បដិច្ច កិញ្ចិបិ ន
ចិន្តេតតំ ឯវាតិ ទស្សេតិ។

អបេសលោ អប្បតិរូចាយបិ បរិយេសនាយ បច្ចយោ ភវេយ្យាតិ “បេសលំ
ភិក្ខុំ គហេត្វា” តិ វុត្ថំ។

អាហារិយមាទន្តិ សុសាធាធិសុ បតិភកំ វុត្ថំ “ឥមេ ភិក្ខុ
បំសុក្ខលបរិយេសនំ ចរន្តិ” តិ ញត្វា កេនចិ បុរិសេន តតោ អានិយមានំ។

ឯវំលទ្ធុ គណ្ណានុស្សបីតិ ឯវំ បដិលាភសន្តោសំ អកោបេត្វាវ លទ្ធុ
គណ្ណានុស្សបី។ អត្ថនោ បហោនកមត្ថេនេវាតិ យថាលទ្ធានំ បំសុក្ខលវត្ថានំ
ឯកបដ្ឋុបដ្ឋានំ អត្ថាយ អត្ថនោ បហោនកបមាលោនេវ, អវជារណេន
ឧបវិបទ្ធាសំ និវត្តេតិ។

កាមេ ភិក្ខុយ អាហិណ្ឌូន្តេន សបទានចារិនាវិយ ធូរាបដិចាជិយា ចរណំ
លោលុប្បវិវដ្ឋនំ នាម ចីវរលោលុប្បស្ស ធូរសមុស្សវិតត្តា។

យាបេតុន្តិ អត្ថការំ បវត្តេតុ។

ឆោវនុបគេនាតិ ឆោវនយោគ្កេន។

បណ្ណានីតិ អម្ពជម្ពាធិបណ្ណានិ។

អកោបេត្វាតិ សន្តោសំ អកោបេត្វា។ បហោនកនិហារេនេវាតិ
អន្តរវាសកាជីសុ យំ កាតុកាមោ, តស្ស បហោនកនិយាមេនេវ យថាលទ្ធុ
ជូលសុខុមាធិ គហេត្វា ករណំ។

តិមណ្ឌលបដិច្ឆាទនមត្តស្សេវាតិ “និវាសនំ ចេ នាភិមណ្ឌលំ;
ជាណុមណ្ឌលំ, ឥតរំ ចេ គលវាជមណ្ឌលំ, ជាណុមណ្ឌល”ន្តិ ឯវំ
តិមណ្ឌលបដិច្ឆាទនមត្តស្សេវ ករណំ; តំ បន អត្ថតោ តិណ្ណំ ចីវរានំ
ហេដ្ឋិមន្តេន វុត្តបរិមាណមេវ ហោតិ។

អវិចារេត្វាតិ នវិចារេត្វា។

កុសីពន្ទនកាលេតិ មណ្ឌលានិ យោដេត្វា សិព្ពនកាលេ។ សត្តវារេតិ
សត្តសិព្ពនវារេ។

កប្បព័ន្ធអបទេសេន កស្សនិវិការស្ស អករណំ កប្បសន្តោសោ។

សីតបដិយាតាធិ អត្ថាបត្តិតោ សិជ្ឈតីតិ មុខ្យមេវ ចីវរបរិភោគេ
បយោជនំ ទស្សេតុំ “ហិរិកោបីនបដិច្ឆាទនមត្តវសេនា”តិ វុត្តំ។ តេនាហា ភគវា
“យាវនេវ ហិរិកោបីនបដិច្ឆាទនត្ថ”ន្តិ (ម. និ. ១.២៣; អ. និ. ៦.៦៨; មហានិ.
១៦២)។

វដ្តតិ, ន តាវតា សន្តោសោ កុប្បតិ សម្ភារានំ, ទក្ខិណោយ្យានញ្ចា
អលាភតោ។

សារណីយធម្មេ វត្ថាតិ សីលវន្តេហិ ភិក្ខុហិ សាធារណតោ បរិភោគេ
វត្ថា។

“ឥតី”តិអាធិនា បឋមស្ស អរិយវិសស្ស បំសុក្ខលិកផ្គុំតេចីវរិកផ្គុំនំ,
តេសញ្ច តស្ស បច្ចយតំ ទស្សេន្តោ ឥតិ ឥមេ ធម្មា អញ្ញមញ្ញស្ស សមុជ្ជាបកា,
ឧបត្ថម្ភកា ចាតិ ធីបេតិ។ ឯស នយោ ឥតោ បរតោបិ។

“សន្តុដ្ឋោ ហោតិ វណ្ណវាធិ”តិ ឯត្ថ ចតុក្កោដិកំ សម្ពវតិ, តត្ថ ចតុត្ថោយេវ
បក្ខោ សត្តារា វណ្ណតោ ថោមិតោតិ មហាថេរេន តថា ទេសនា កតា។ ឯកោ
សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, សន្តោសស្ស វណ្ណំ ន កថេតិ សេយ្យថាបិ ថេរោ នាលកោ
(សុត្តនិច្ចាតេ នាលកសុត្តេ វិត្តារោ) ឯកោ ន សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, សន្តោសស្ស
វណ្ណវាធិ សេយ្យថាបិ ឧបនន្ទោ សក្យបុត្តោ (ចារា. ៥១៥, ៥២៧, ៥៣២, ៥៣៧
វាក្យខន្ធសុ វិត្តារោ)។ ឯកោ នេវ សន្តុដ្ឋោ ហោតិ, ន សន្តោសស្ស វណ្ណំ
កថេតិ។ សេយ្យថាបិ ថេរោ លាឡុទាយី (ថេរកា. អដ្ឋ.
២.ឧទាយិត្តេរកាថាវណ្ណនា) ឯកោ សន្តុដ្ឋោ ថេវ ហោតិ, សន្តោសស្ស ច
វណ្ណវាធិ សេយ្យថាបិ ថេរោ មហាកស្សថោ។

អនេសនន្តិ អយុត្តំ ឯសនំ។ តេនាហា “អប្បតិរូប”ន្តិ, សាសនេ បីតានំ ន
បតិរូបំ អសារុប្បំ អយោគ្យំ។ កោហញំ ករោន្តោតិ បីវុប្បាទនិមិត្តំ បរេសំ
កុហនំ វិម្ពាបនំ ករោន្តោ។ ឧត្តសតីតិ តណ្ហាសន្តាសេន ឧបរូបរិ តសតិ។
បរិតសតីតិ បរិតោ តសតិ។ យថា សព្វេ កាយវីចីបយោគា តទត្ថា វេ
ជាយន្តិ, វេ សព្វភាគេហិ តសតិ។ គធិតំ វុច្ឆតិ គន្ធា, សោ ចេត្ត
អភិជ្ឈាលក្ខណោ អធិប្បតោ។ គធិតំ ឯតស្ស នត្ថិតិ អគធិតោតិ អាហា
“អគធិតោ... បេ... លោភតិក្ខោ”តិ។ មុច្ឆន្តិ តណ្ហាវសេន មុយ្ហនំ, តស្ស វា
សមុស្សយំ អធិគតំ។ អនាបន្នោ អនុបគតោ។ អនោត្ថតោតិ អនន្នោត្ថតោ។
អបរិយោនន្នោតិ តណ្ហាធននេន អន្នាទិតោ។ អាទីនំ បស្សមាណាតិ
ទិដ្ឋធម្មិកំ, សម្មរាហិ កញ្ច ទោសំ បស្សន្តោ។ គធិតបរិតោគតោ និស្សរតិ
ឯតេនាតិ និស្សរណំ, ឥទមត្ថិកតា, តំ បជាធាតីតិ និស្សរណាបញ្ចោ។ តេនាហា
“យាវទេវ... បេ... បជាធន្តោ”តិ។

នេវត្តានុក្កំសេតីតិ អត្តានំ នេវ ឧក្កំសេតិ ន ឧក្ខិបតិ ន ឧក្កដ្ឋតោ ទហាតិ។
“អហា”ន្តិអាទិ ឧក្កំសនាការទស្សនំ។ ន វម្តេតីតិ ន ហិឡយតិ និហីនតោ ន
ទហាតិ។ តស្មី បីវសន្តោសេតិ តស្មី យថាវុត្តេ វីសតិវិធេ បីវសន្តោសេ។
កាមព្យោត្ត វុត្តប្បការសន្តោសគ្គហណោ បីវហេតុ អនេសនាបដ្ឋនាទិបិ
គហិតមេវ តស្មី សតិ តស្ស ភាវតោ, អសតិ ច អភាវតោ,
វណ្ណាវាទិតានត្ថក្កំសនា បរវម្ពនានិ បន គហិតានិ ន ហោន្តិតិ “វណ្ណាវាទិតាទីសុ
វា”តិ វិកប្បាវុត្តោ។ ឯត្ថ ច “ធន្តោ”តិអាទិ យេសំ ធម្មានំ វសេនស្ស
យថាវុត្តសន្តោសាទិ ឥដ្ឋតិ, តំ ទស្សនំ។ តត្ថ “ធន្តោ”តិ ឥមិនា តេសំ
សមុដ្ឋាបនបញ្ញំ ទស្សតិ, “អនលសោ”តិ ឥមិនា បក្កណ្ណានវីរិយំ,
“សម្មជាធា”តិ ឥមិនា ចាជិហារិយបញ្ញំ “បដិស្សតោ”តិ ឥមិនា តត្ថ
អសម្មោសវុត្តិ ទស្សតិ។

បិណ្ឌាចារតោ ជាតិពព្វាតិ បរេនតោ បិណ្ឌាចារតោ ជាតិពព្វា។
បិណ្ឌាចារតក្ខត្តន្តិ បិណ្ឌាចារតស្ស ឧប្បត្តិជ្ជានំ។ បិណ្ឌាចារតសន្តោសោ
ជាតិពព្វាតិ បិណ្ឌាចារត សន្តោសោ បរេនតោ ជាតិពព្វា។ ឥធ ភេសជ្ជៈម្យ
បិណ្ឌាចារតគតិកមេវ។ អាហរិតព្ពតោ ហិ សប្បិអាទិនម្យ គហណំ កតំ។

បិណ្ឌាចារតក្ខត្តំ បិណ្ឌាចារតស្ស ឧប្បត្តិជ្ជានំ។ ខេត្តំវិយ ខេត្តំ។ ឧប្បជ្ជតិ
ឯត្ថ, ឯតេនាតិ ច ឧប្បត្តិជ្ជានំ។ សង្ឃតោ វា ហិ ភិក្ខុនោ បិណ្ឌាចារតោ ឧប្បជ្ជតិ
ឧទ្ទេសាទិវសេន វា។ តត្ថ សកលស្ស សង្ឃស្ស ធាតព្ធុ ភត្តំ សង្ឃភត្តំ។
កតិបយេ ភិក្ខុ ឧទ្ទិសិត្វា ឧទ្ទេសេន ធាតព្ធុ ភត្តំ ឧទ្ទេសភត្តំ។ និមន្តេត្វា ធាតព្ធុ
ភត្តំ និមន្តនំ។ សលាកធានវសេន ធាតព្ធុ ភត្តំ សលាកភត្តំ។ ឯកស្មី បក្ខេ
ឯកទិវសំ ធាតព្ធុ ភត្តំ បក្ខិកំ។ ឧបោសថេ ធាតព្ធុ ភត្តំ ឧបោសថិកំ។
ចាជិបទទិវសេ ធាតព្ធុ ភត្តំ ចាជិបទិកំ។ អាគន្ធកានំ ធាតព្ធុ ភត្តំ
អាគន្ធកភត្តំ។ ធុរកេហោ ឯវ ឯបេត្វា ធាតព្ធុ ភត្តំ ធុរភត្តំ។ កុដិ ឧទ្ទិស្ស ធាតព្ធុ
ភត្តំ កុដិភត្តំ។ កាមវាសីអាទិហិ វារេន ធាតព្ធុ ភត្តំ វារភត្តំ។ វិហារំ ឧទ្ទិស្ស
ធាតព្ធុ ភត្តំ វិហារភត្តំ។ សេសានិ ចាកដានេវ។

វិតក្កេតិ “កត្ថ នុ ខោ អហំ អជ្ជ បិណ្ឌាយ ចរិស្សមី”តិ។ “កត្ថ បិណ្ឌាយ
ចរិស្សមា”តិ ថេវេន វុត្ថេ “អសុកតាមេ ភន្តេ”តិ កាមមេតំ បដិវចនធានំ,
យេន បន ចិត្តេន “ចិន្តេត្វា”តិ វុត្ថំ, តំ សន្ធាយាហ “ឯត្ថកំ ចិន្តេត្វា”តិ។ តតោ
បដ្ឋាយាតិ វិតក្កមាឡកេ ឯត្វាវិតក្កិតកាលតោ បដ្ឋាយ។ “តតោ បរំ
វិតក្កេន្តោ អរិយវំសា ធុតោ ហោតី”តិ ឥទំ តិណ្ណាម្យ អរិយវំសិកានំ វសេន
គហេតព្ធុ, ន ឯកចារិកស្សេវ។ សព្វោបិ ហិ អរិយវំសិកោ ឯកវារមេវ
វិតក្កេតុំ លភតិ, ន តតោ បរំ។ បរិពាហិរោតិ អរិយវំសិកការតោ ពហិត្វតោ។

ស្វាយំ វិតក្កសន្តោសោ កម្មជ្ជានមនសិការេន ន កុប្បតិ, វិសុជ្ឈតិ ច។ ឥតោ
បរេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេនេវាហ “កម្មជ្ជានសីសេន គន្ធត្ថ”ន្តិ។

គហេតត្ថមេវាតិ អជ្ជានប្បយុត្តោ ឯវ-សន្តោ។ យាបនមត្ថមេវ គហេតត្ថន្តិ
យោជេតត្ថំ។

ឯត្ថាតិ ឯតស្មី បិណ្ឌាចាតបដិគ្គហណោ។ អប្បន្តិ អត្ថនោ
យាបនបមាណាតោបិ អប្បំ។ គហេតត្ថំ ឆាយកស្ស ចិត្តារាជនត្ថំ។
បមាណោនេវាតិ អត្ថនោ យាបនប្បមាណោនេវ អប្បំ គហេតត្ថំ។ “បមាណោន
គហេតត្ថ”ន្តិ ឯត្ថ ការណំ ធស្សេតុំ “បដិគ្គហណស្មីញ្ចី”តិអាទិ វុត្ថំ។ មក្ខេតីតិ
វិទ្ធីសេតិ អបនេតិ។ វិនិចាតេតីតិ វិនាសេតិ អជ្ជានវិនិយោគេន។ សាសនន្តិ
សត្តុ សាសនំ អនុសិដ្ឋិ។ ន ករោតិ នប្បជិបជ្ជតិ។

សបទានចារិណោវិយ ឆ្វារបដិចាជិយា ចរណំ លោលុប្បវិវជ្ជនសន្តោសោតិ
អាហ “ឆ្វារបដិចាជិយា គន្ធត្ថ”ន្តិ។

ហារាបេត្វាតិ អធិកំ អបនេត្វា។

អាហារគេជតោ និស្សរតិ ឯតេនាតិ និស្សរណំ។ ជិយន្ទាយ បដិវិនោទនត្ថំ
កថា, កាយស្សបិវិតិអាទិបយោជនំ បន អត្តាបត្តិតោ អាគតំ ឯវាតិ អាហ
“ជិយន្ទាយ...បេ.... សន្តោសោ នាមា”តិ។

និទហិត្វា ន បរិភុញ្ញិតត្ថំ តទហុបីតិ អធិប្បាយោ។ ឥតវត្ថា បន
សិក្ខាបទេនេវ វារិតំ។ សារណីយធម្មេ បិវេតេនាតិ សីលវន្តេហិ ភិក្ខុហិ
សាធារណភោគិការេ បិវេតេន។

សេនាសនេនាតិ សយនេន, អាសនេន ច។ យត្ថ យត្ថ ហិ មញ្ញាធិកេ,
វិហារាធិកេ ច សេតិ, តំ សេនំ។ យត្ថ យត្ថ បីហិធិកេ អាសតិ, តំ អាសនំ។
តទុកយំ ឯកតោ កត្វា “សេនាសន”ន្តំ វុត្ថំ។ តេនាហ “មញ្ញា”តិអាធិ។ តត្ថ
មញ្ញា មសារកាធិ, តថា បីហំ។ មញ្ញាភិសិ, បីហិភិសិ ទុវិជាភិសិ។ វិហារា
ចាការបរិច្ឆិទ្ទោ សកលោ អាវាសោ។ “ធីយមុខចាសាទោ”តិ កេចិ។
អឡ្ហយោគោតិ ធីយចាសាទោ។ “ឯកបស្សន្តទនកសេនាសន”ន្តំ កេចិ។
ចាសាទោតិ ចតុរស្សចាសាទោ។ “អាយតចតុរស្សចាសាទោ”តិ កេចិ។
ហម្មិយំ មុណ្ណាច្ឆទនចាសាទោ។ គុហាតិ កេវលា បព្ពតគុហា។ លេណំ ឆ្វារពន្លំ។
អដ្ឋោ ពហលភិត្តិកំ គេហំ, យស្ស គោចានសិយោ អគ្គហេត្វា ឥដ្ឋកាហិ ឯវ
ធននំ ហោតិ។ “អដ្ឋាលកាការេន ករិយតិ”តិបិ វទន្តិ។ មាឡោ
ឯកក្ខុជសង្កហិតោ អនេកកោណោ បតិស្សយវិសេសោ “វដ្ឋាការេន
កតសេនាសន”ន្តំ កេចិ។

បិណ្ឌាចាតេ វុត្ថនយេនេវាតិ “សាធកោភិក្កុ ‘អដ្ឋ កត្ថ វសិស្សមី’តិ
វិតក្កេតី”តិអាធិនា យថាវហំ បិណ្ឌាចាតេ វុត្ថនយេន វេទិតញ្ញា, “តតោ បរំ
វិតក្កេន្តោ អរិយវសា ចុតោ ហោតិ បរិពាហិរោ”តិ, “សេនាសនំ
គវេសន្តេនាបិ’កុហិលភិស្សមី’តិ អចិន្តេត្វា កម្មជ្ជានសីសេនេវ គន្តញ្ញ”ន្តំ ច
ឯវមាធិ សត្តំ បុរិមនយេនេវ។

កស្មា បនេត្ថ បច្ចយសន្តោសំ ទស្សន្តេន មហាថេរេន
គិលានបច្ចយសន្តោសោ ន គហិតោតិ? ន ខោ បនេតំ ឯវំ ទដ្ឋញ្ញន្តំ ទស្សន្តោ
“គិលានបច្ចយោ បន បិណ្ឌាចាតេ ឯវំ បរិដ្ឋោ”តិ អាហា,
អាហារិតព្ពតាសាមញ្ញេនាតិ អធិប្បាយោ។ យធិ ឯវំ តត្ថ បិណ្ឌាចាតេ វិយ
វិតក្កសន្តោសាធយោបិ បន្ទុវស សន្តោសា ឥន្ទិតញ្ញាតិ? នោតិ ទស្សន្តោ អាហា

“តត្ថា”តិអាទិ។ ននុ បេត្ត ធានសេវ ធុតផ្កានិវិទិយោកំ គតានិ, ឯកំ បន
នេសន្និកផ្គំ ន កត្តចិវិទិយុត្តន្តិ អាហា “នេសន្និកផ្គំ ការាណាមអរិយវំសំ
ភជតី”តិ។ អយញ្ច អត្ថោ អដ្ឋកថារុទ្ធោ ឯវាតិ ឧស្សេន្តោ “វុត្តម្ប
បេត”ន្តិអាទិមាហា។

“បថី បត្តរមាណាវិយា”តិអាទិ អរិយវំសនេសនាយ សុទុក្ករការាទស្សនំ
មហាវិសយតាយ តស្សា នេសនាយ។ យស្មា នយសហស្សបដិមណ្ឌិតា
ហោតិ អរិយមគ្គាធិគមាយ វិត្តារតោ បវត្តិយមាណា នេសនាយថា តំ
ចិត្តប្បនកកណ្តោ, អយញ្ច ការាណាមអរិយវំសកថា អរិយមគ្គាធិគមាយ
វិត្តារតោ បវត្តិយមាណា ឯវំ ហោតីតិ វុត្តំ “សហស្សនយប្បដិមណ្ឌិតំ...បេ....
នេសនំ អារភី”តិ។ បដិបក្ខវិធមនតោ អភិមុខភាវេន រមណំ អារមណំ
អារាមោតិ អាហា “អភិរតីតិ អត្ថោ”តិ។ ព្យជិករណានម្បិ បទានំ វសេន ភវតិ
ពាហិរត្ថសមាសោ យថា “ឧរសិលោមោ, កណ្តោកាឡោតិ អាហា “បហានេ
អារាមោ អស្សតិ បហានារាមោ”តិ។ អារមិតត្ថជ្ជេន វា អារាមោ, បហានំ
អារាមោ អស្សតិ បហានារាមោតិ ឯវមេត្ត សមាសយោជនា វេទិតញ្ចា។
“បជហន្តោ រមតី”តិ ឯតេន បហានារាមសទ្ធានំ កត្តសាធនតំ,
កម្មធារយសមាសញ្ច ឧស្សេតិ។ “ភាវេន្តោ រមតី”តិ វុត្តត្ថា ការាណាមោតិ
ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

កាមំ “នេសន្និកផ្គំ ការាណាមអរិយវំសំ ភជតី”តិ វុត្តំ ការាណាមោតិ
អនុច្ឆិកត្ថា, នេសន្និកផ្គំវសេន បន នេសន្និកស្ស ភិក្ខុនោ ឯកច្ឆាហិ
អាបត្តិហិ អនាបត្តិភាវោតិ តម្បិ សង្កណ្ឌោ “តេរសន្នំ ធុតផ្កាន”ន្តិ វត្ថា
“វិទយំ បត្ថា គរុកេ ហាតព្ព”ន្តិ ឥន្ទ្រតត្ថា សល្លេខស្ស អបរិច្ឆេនវសេន បដិបត្តិ
នាម វិទយេ បិតស្សេវាតិ អាហា “តេរសន្នំ...បេ.... កថិតំ ហោតី”តិ។ កាមំ

សុត្តាន្តបិដកេសុបិ (ធី. និ. ១.៧.១៩៤; វិភ. ៥០៨) តត្ថ តត្ថ សីលកថា
អាគតា ឯវ, យេហិ បន គុណេហិ សីលស្ស វេទានំ ហោតិ, តេសុ កថិតេសុ
យថា សីលកថាពាហុល្លំ វិនយបិដកំ កថិតំ ហោតិ, ឯវំ ភាវនាកថាពាហុល្លំ
សុត្តន្តបិដកំ, អភិធម្មបិដកញ្ច ចតុត្ថេន អរិយវសេន កថិតមេវ ហោតីតិ វុត្តំ
“ភាវនាមេន អវសេសំ បិដកទ្វយំ កថិតំ ហោតី”តិ។ “សោ នេក្ខម្ពំ ភាវេន្តោ
រមតី”តិ នេក្ខម្មបទំ អាទិ កត្វា តត្ថ ទេសនាយ បវត្តត្តា, សព្វេសម្បី វា
សមថវិបស្សនាមគ្គធម្មានំ យថាសកំបជិបក្ខតោ និក្ខមនេន
នេក្ខម្មសញ្ញាតានំ តត្ថ អាគតត្តា សោ ចាថោ “នេក្ខម្មចាធិ”តិ វុច្ចតីតិ អាហា
“នេក្ខម្មចាធិយា កថេតញ្ចោ”តិ។ តេនាហា អដ្ឋកថាយំ “សព្វេបិ កុសលា ធម្មា
នេក្ខម្មន្តិ បវុច្ចរេ”តិ (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ១០៩)។ ទសុត្តរសុត្តន្ត បរិយាយេនាតិ
ទសុត្តរសុត្តន្តធម្មេន, ទសុត្តរសុត្តន្តេ (ធី. និ. ៣.៣៥០) អាគតនយេនាតិ វា
អត្ថោ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

សោតិ ជាគរិយំ អនុយុត្តោ ភិក្ខុ។ នេក្ខម្មន្តិ កាមេហិ និក្ខន្តភាវតោ
នេក្ខម្មសញ្ញាតំ បឋមជ្ឈានុបចារំ។ “សោ អភិជ្ឈំ លោកេ បហាយា”តិអាទិនា
(វិភ. ៥០៨, ៥៣៨) អាគតា បឋមជ្ឈានុស្ស បុព្វភាគភាវនាតិ ឥធាធិប្បតា,
តស្មា “អព្យាចាទ”ន្តិអាទិសុបិ ឯវមេវ អត្ថោ វេទិតញ្ចោ។ យំ បនេត្ត វត្តត្ថំ, តំ
ព្រហ្មជាលដីកាយំ វុត្តនយេន វេទិតត្ថំ។ សឡាយាសានញ្ញិ អដ្ឋន្នំ សមាបត្តិនំ,
អជ្ឈរសន្នំ មហាវិបស្សនានំ, ចតុន្នំ អរិយមគ្គានញ្ច វសេនេត្ត ទេសនា
បវត្តាតិ។

“ឯកំ ធម្មំ ភាវេន្តោ រមតិ, ឯកំ ធម្មំ បដហន្តោ រមតិ”តិ ច ន ឥទំ
ទសុត្តរសុត្តេ អាគតនិយាមេន វុត្តំ, តត្ថ បន “ឯកោ ធម្មោ ភាវេតញ្ចោ, ឯកោ
ធម្មោ បហាតញ្ចោ”តិ (ធី. និ. ៣.៣៥១) ច ទេសនា អាគតា។ ឯវំ សន្តេបិ យស្មា

អត្ថតោ ភេទោ នត្ថិ, តស្មា បដិសម្ពិទាមគ្គេ នេក្ខម្មបាឡិយំ (បដិ. ម. ១.២៤, ៣.៤១) អាគតនិហារេនេវ “ឯកំ ធម្មំ ភាវេន្តោ រមតិ, ឯកំ ធម្មំ បដហន្តោ រមតី” តិ វុត្ថំ។ ឯស នយោ សេសវាវេសុបិ។ យស្មា ចាយំ អរិយវំសទេសនា នាម សត្តុ បញ្ញត្តាវ សត្តារា ហិ ទេសិតំ ទេសនំ អាយស្មា ធម្មសេនាបតិ សារិបុត្តត្ថេរោ សង្គាយនវសេន ឥធានេសិ, តស្មា មហាអរិយវំសសុត្ថេ សត្តុទេសនានិហារេន និគមនំ ទស្សេន្តោ “ឯវំ ខោ, ភិក្ខុវេ, ភិក្ខុ ភាវនារាមោ ហោតី” តិ អាហា។ ឯសេវ នយោ ឥតោ បវេសុ សតិបដ្ឋានបរិយាយអភិធម្មនិទ្ទេសបរិយាយេសុបិ។ កាមព្យោត្ត កាយានុបស្សនាវសេនេវ សន្និច្ចា យោជនា កតា, ឯកវិសតិយា បន ហំនានំ វសេន វិត្តារតោ យោជនា វេទិតញ្ច។ “អនិច្ចតោ” (វិសុទ្ធិ. ដី. ២.៦៩៨) តិ អាទិសុ យំ វត្ថុតំ, តំ វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណានសុ វុត្ថនយេន វេទិតញ្ច។

៣១០. សំវរាជីនំ សាធនវសេន បទហតិ ឯត្ថ, ឯតេហិតិ ច បដានានិ។ ឧត្តមវិរិយានិតិ សេដ្ឋីវិរិយានិ វិសិដ្ឋស្ស អត្ថស្ស សាធនតោ។ សំវរន្តស្ស ឧប្បន្នវិរិយន្តិ យថា អភិជ្ឈាទយោ ន ឧប្បន្នន្តិ, ឯវំ សតិយា ឧបដ្ឋាបនេ ចក្ខាជីនំ បិទហនេ អនលសស្ស ឧប្បន្នវិរិយំ។ បដហន្តស្សាតិ វិនោទេន្តស្ស។ ឧប្បន្នវិរិយន្តិ តស្សេវ បដហនស្ស សាធនវសេន បវត្តវិរិយំ។ ភាវេន្តស្ស ឧប្បន្នវិរិយន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ សមាធិនិមិត្តន្តិ សមាធិ វេ។ បុរិមុប្បន្នសមាធិ ហិ បរតោ ឧប្បន្ននកសមាធិបរិវេកស្ស ការណំ ហោតីតិ “សមាធិនិមិត្ត” តិ វុត្ថំ។

ឧបដិវេកត្តាតិ ខន្ធបដិអាទិឧបដិហិ វិវិត្តត្តា វិនិស្សជត្តា។ តំ អាគម្មាតិ តំ និព្វានំ មគ្គេន អធិកមហេតុ។ រាគាទយោ វិវជ្ជន្តិ ឯត្ថ, ឯតេនាតិ វា វិរាគោ។ ឯវំ និរោធាបិ ទដ្ឋញ្ចោ។ យស្មា ឥធ ពោជ្ឈង្គា មិស្សកវសេន ឥន្ទ្រតា, តស្មា

“អាវុធឱវាសេន អធិកន្តព្វវាសេន វា” តិ វុត្តំ។ តត្ថ អធិកន្តព្វវាសេនាតិ
តំនិន្នតាវសេន។ វោស្សគ្គបរិណាមិន្និ វោស្សជ្ជនវសេន បរិណាមិតំ
បរិច្ឆេទវសេន ចេវ បក្ខន្ធនវសេន ច បរិណាមនសីលំ។ តេនាហ “ទ្វេ
វោស្សគ្គា” តិ អាទិ។ ខន្ធនំ បរិច្ឆេទនំ នាម តប្បដិពទ្ធកិលេសប្បហានវសេនាតិ
យេនាការេន វិបស្សនា កិលេសេ បដហតិ, តេនេវាការេន តំនិមិត្តកេ, ខន្ធច
“បដហតិ” តិ វុត្តព្ពតំ អរហតីតិ អាហ “វិបស្សនា... បេ... បរិច្ឆេទតិ” តិ។ យស្មា
វិបស្សនា វុដ្ឋានកាមិនិការំ ចាបុណ្ណន្តំ និន្នោទោណបញ្ញាភារេន ឯកំសតោ
និព្ពានំ “បក្ខន្ធាតិ” តិ វុត្តព្ពតំ លភតិ, មគ្គោ ច សមុច្ឆេទវសេន កិលេសេ, ខន្ធច
បរិច្ឆេទតិ, តស្មា យថាក្កមំ វិបស្សនាមគ្គានំ វសេន បក្ខន្ធនបរិច្ឆាគវោស្សគ្គាបិ
វេទិតញ្ច។ វោស្សគ្គត្ថាយាតិ បរិច្ឆាគវោស្សគ្គត្ថាយ ចេវ បក្ខន្ធនវោស្សគ្គត្ថាយ
ច។ បរិណាមតីតិ បរិបច្ចតិ។ តំ បរិណាមនំ វុដ្ឋានកាមិនិការំ ប្បត្តិយា ចេវ
អរិយមគ្គភារំ ប្បត្តិយា ច ឥន្ទ្រតន្តិ អាហ “វិបស្សនាភារំ ព្យោវ មគ្គភារំ ព្យា
ចាបុណ្ណាតិ” តិ។ សេសបទេស្វតិ “ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈន្តំ ភារេតី” តិ អាទីសុ
សេសសម្ពោជ្ឈន្តំ កោដ្ឋាសេសុ។

ភទ្ទកន្តិ អភទ្ទកានំ នីវរណាទិចាបធម្មានំ វិក្ខម្ពនេន រាគវិធមនេន
ឯកន្តហិតត្តា, ទុល្លភត្តា ច ភទ្ទកំ សុន្ទរំ។ ន ហិ អញ្ញំ សមាធិនិមិត្តំ ឯវំទុល្លភំ,
រាគស្ស ច ឧដិវិបច្ឆនីកភូតំ អត្ថិ។ អនុវត្តតីតិ ឯត្ថ អនុវត្តនា នាម
អធិកតសមាធិតោ យថា ន បរិហានិ ហោតិ, ឯវំ បដិបត្តិ, សា បន
តប្បដិបក្ខវិធមនេនាតិ អាហ “សមាធិ” តិ អាទិ។ អដ្ឋិកសញ្ញាទិកាតិ
អដ្ឋិកជ្ឈានាទិកា។ សញ្ញាសីសេន ហិ ឈានំ វទតិ។

ឯកបដិវេជវសេន ចតុសច្ចធម្មេ ញ្ញាណន្តិ ចតុសុ អរិយសច្ចេសុ
ឯកាភិសមយវសេន បវត្តញ្ញាណំ, មគ្គញ្ញាណន្តិ អត្តោ។ ចតុសច្ចន្តោគធត្តា

ចតុស្ថប្បញ្ញវេ និរោធខេតុនិព្វានំ តេន ជលព្រាណំ វេទតិ។ យស្មា
មគ្គានន្តរស្ស ជលស្ស មគ្គានុគុណា បវត្តិ, យតោ តំសមុទយបក្ខិយេសុ
ធម្មេសុ បដិប្បស្សន្ធិប្បហានវសេន បវត្តតិ, តស្មា និរោធសច្ឆេបិ យោ មគ្គស្ស
សន្និកិរិយាភិសមយោ, តទនុគុណា បវត្តតិ ជលព្រាណស្សេវ ធម្មេ
ព្រាណតា វុត្តា, ន យស្ស កស្សចិ និព្វានាវម្ពណស្ស ព្រាណស្ស។ តេន វុត្តំ
“យថាហា”តិអាទិ។ ឯត្ថ ច មគ្គបញ្ញា តាវ ចតុស្ថធម្មស្ស បដិវិជ្ឈនតោ
ធម្មេព្រាណំ នាម ហោតុ, ជលបញ្ញា បន កថន្តិ ចោទនា សោធិតា ហោតិ
និរោធខេតុ អារត្ត បវត្តនតោ។ ធីរិយាបិ ហិ បញ្ញា អបរហ័យច្ចយតាយ
អត្ថបច្ចក្ខតោ អរិយសច្ចធម្មេ កិច្ចតោ ច អារម្មណតោ ច បវត្តត្តា
“ធម្មេព្រាណ”ន្តិ វេទិតញ្ញា។ អរិយសច្ចេសុ ហិ អយំ ធម្ម-សន្តោ តេសំ
អរិយីតសភាវត្តា, សន្និប្បវរោ វា អរិយមគ្គោ, តស្ស ច ជលធម្មោ។ តត្ថ
បញ្ញា តំសហគតា ធម្មេព្រាណំ។

អន្ធយេព្រាណាន្តិ អនុគមនព្រាណំ។ បច្ចក្ខតោ ធិស្វាតិ ចត្តារិ សច្ចានិ
មគ្គព្រាណេន បច្ចក្ខតោ បដិវិជ្ឈិត្វា។ យថា ឥនានីតិ យថា ឯតរហិ
បញ្ចុច្ឆានានក្ខន្ធា ធុក្ខសច្ចំ, ឯវំ អតីតេបិ អនាគតេបិ បញ្ចុច្ឆានានក្ខន្ធា
ធុក្ខសច្ចមេវាតិ ច សិក្ខត្ថេន វុត្តំ។ ឯស នយោ សមុទយសច្ចេ, មគ្គសច្ចេ ច។
អយមេវាតិ អវជារណោ។ និរោធសច្ឆេ បន សិក្ខត្ថេន នត្តិ តស្ស និច្ចត្តា,
ឯកសភាវត្តា ច។ ឯវំ តស្ស ព្រាណស្ស អនុគតិយំ ព្រាណាន្តិ តស្ស
ធម្មេព្រាណស្ស “ឯវំ អតីតេបិ”តិអាទិនា អនុគតិយំ អនុគមនេ អន្ធយេ
ព្រាណំ។ ឥទំ អន្ធយេ ព្រាណាន្តិ យោជនា។ “តេនាហា”តិអាទិនា យថាវុត្តមត្តំ
ចាឡិយាវិកាវេតិ។ សោតិ ធម្មេព្រាណំ បត្វា បិតោ ភិក្ខុ។ ឥមិនា ធម្មេនាតិ
ធម្មតោចរត្តា តោចរវេហារេន “ធម្មោ”តិ វុត្តេនមគ្គព្រាណេន, ឧបយោគត្ថ
វា ករណាវចនំ, ឥមិនា ធម្មេន ព្រាតេនាតិ ឥមំ ចតុស្ថធម្មំ ព្រាណេន ជានិត្វា

បីតេន មគ្គញ្ញាណនាតិ អត្ថោ ធិដ្ឋេនាតិ ទស្សនេន សច្ចធម្មំ បស្សិត្វា
បីតេន។ បត្តេនាតិ សច្ចានំ បត្វា បីតេន។ វិធិតេនាតិ សច្ចានិ វិធិត្វា បីតេន។
បរិយោកាឡេនាតិ ចតុសច្ចធម្មំ បរិយោកាហេត្វា បីតេនាតិ ឯវំ តាវេត្ត
អភិធម្មជ្ជកថាយំ (វិភ. អដ្ឋ. ៧៩៦) អត្ថោ វុត្ថោ។ ធុរិធម្មិ បន មគ្គដលញ្ញាណំ
ធម្មញ្ញាណំ។ បច្ចវេក្ខណាយ ច មូលំ, ការណាញ ឈយនយនស្សាតិ ធុរិធមនាបិ
តេន ធម្មនាតិ ន ន យុដ្ឋតិ។ តថា ចតុសច្ចធម្មស្ស ញាតត្តា,
មគ្គដលសម្ពាស្ស វា ធម្មស្ស សច្ចបដិវេធសម្មយោគំ គតត្តា ឈយនយនំ
ហោតីតិ តេន ឥមិនា ធម្មនញ្ញាណាវិសយភាវេន, ញ្ញាណាសម្មយោគេន វា
ញាតេនាតិ ច អត្ថោ ន ន យុដ្ឋតិ។ អតីតានាគតេ នយំ នេតីតិ អតីតេ,
អនាគតេ ច នយំ នេតិ ហរតិ បេសេតិ។ ឥទំ បន ន មគ្គញ្ញាណាស្ស កិច្ចំ,
បច្ចវេក្ខណញ្ញាណកិច្ចំ, សត្តារា បន មគ្គញ្ញាណំ អតីតានាគតេ
ឈយនយនសទិសំ កតំ មគ្គមូលកត្តា។ ភាវិតមគ្គស្ស ហិ បច្ចវេក្ខណា នាម
ហោតិ។ នយិទំ អញ្ញំ ញ្ញាណុប្បាទនំ ឈយនយនំ, ញ្ញាណស្សេវ បន
បវត្តិវិសេសោតិ។

បរេសំ ចេតសោ បរិតោ អយនំ បរិច្ឆិន្ទនំ បរិយោ, តស្មី បរិយេ។ តេនាហ
“បរេសំ ចិត្តបរិច្ឆេទេ”តិ។ អវសេសំ សម្មតិម្ហញ្ញាណំ នាម “ញ្ញាណ”ន្តិ
សម្មតត្តា។ វចនត្ថតោ បន សម្មតិម្ហញ្ញាណន្តិ សម្មតិម្ហញ្ញាណំ។
ធម្មញ្ញាណាទីនំ វិយ ហិ សាតិសយស្ស បដិវេធកិច្ចស្ស អភាវា
វិសយោភាសនសម្ពាស្សជាធនសាមញ្ញេន “ញ្ញាណ”ន្តិ សម្មតេសុ អន្តោគជន្តិ
អត្ថោ។ សម្មតិវសេន វា បវត្តំ សម្មតិម្ហញ្ញាណំ សម្មតិទ្វារេន អត្ថស្ស
គហណតោ។ អវសេសំ វា ឥតរញ្ញាណត្ថយវិសភាគំ ញ្ញាណំ
តព្វិសភាគសាមញ្ញេន សម្មតិម្ហញ្ញាណម្ហិ បរិដ្ឋត្តា សម្មតិម្ហញ្ញាណំ នាម
ហោតីតិ។

កាមំ សោតាបត្តិមគ្គញ្ញាណាធិនិ ទុក្ខញ្ញាណាធិនិយេវ, ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសេន
បនេវមាហា “អរហត្តំ ចាបេត្វា” តិ។ វដ្តតោ និគ្គច្ឆតិ ឯតេនាតិ និគ្គមនំ,
ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានំ។ បុរិមានិ ទ្វេសច្ចានិ វដ្តំ បវត្តិបវត្តិហេតុភាវតោ។ ឥតរាជិ
បន ទ្វេវិវដ្តំ និវត្តិនិវត្តិហេតុភាវតោ។ អភិនិវេសោតិ វិបស្សនាភិនិវេសោ
ហោតិ លោកិយស្ស ញ្ញាណស្ស វិសភាគូបគមនតោ។ នោវិវដ្តេតិ វិវដ្តេ
អភិនិវេសោ នោហោតិ អវិសយភាវតោ។ បរិយត្តិតិ កម្មដ្ឋានតត្ថិ។
ឧក្កហេត្វាតិ វាចុក្កតំ កត្វា។ ឧក្កហេត្វាតិ វា ចាឡិតោ, អត្ថតោ ច យថាវហំ
សវនធារណាបរិបុច្ឆនមនសានុបេក្ខនាធិវសេន ចិត្តេន ឧទ្ធុំ ឧទ្ធុំ គណ្ហិត្វា។ កម្មំ
ករោតីតិ នាមរូបបរិគ្គហានិក្កមេន យោគកម្មំ ករោតិ។

យទិ បុរិមេសុ ទ្វីសុ ឯវ វិបស្សនាភិនិវេសោ, តេសុ ឯវ ឧក្កហានិ, កថមិទំ
ចតុសច្ចកម្មដ្ឋានំ ជាតត្ថិ អាហា “ទ្វីសុ” តិអាធិ។ កាមំ បច្ឆិមានិបិ ទ្វេសច្ចានិ
អភិញ្ញេយ្យានិ, បរិញ្ញេយ្យតា បន តត្ថ នត្តិតិ នវិបស្សនាព្យាបាវោ។ កេវលំ
បន អនុស្សវមត្តេ ឋេត្វា អច្ចន្តបណ្ឌិតភាវតោ ឥដ្ឋំ,
អាតប្បកនិរាមិសបីតិសញ្ញននតោ កន្តំ, ឧបរូបរិ អភិរុចិជននេន មនស្ស
វឡនតោ មនាបន្តិ មនសិការំ បវត្តេតិ។ តេនាហា “និរោធសច្ចំ នាមា” តិអាធិ។
ទ្វីសុ សច្ចេស្វតិ ទ្វីសុ សច្ចេសុ វិសយភូតេសុ, តានិ ច ឧទ្ធិស្ស
អសម្មោហាបដិវេជវសេន បវត្តមា នោ ហិ មគ្គោ តេ ឧទ្ធិស្ស បវត្តោ នាម
ហោតីតិ។ តីណិ ទុក្ខសមុទយមគ្គសច្ចានិ។ កិច្ចវសេនាតិ អសម្មយ្ហនវសេន។
ឯកត្ថិនិរោធសច្ចំ។ អារម្មណាវសេនាតិ អារម្មណាករណាវសេនបិ
អសម្មយ្ហនកិច្ចវសេនបិ តត្ថ បដិវេជោ លត្តតេវ។ ទ្វេសច្ចានីតិ
ទុក្ខសមុទយសច្ចានិ។ ទុទ្ធសត្តាតិ ទដ្ឋំ អសក្កុណោយ្យត្តា។ ឌីឡារិកា ហិ
ទុក្ខសមុទយា, តិវច្ឆានគតានម្បិ ទុក្ខំ, អាហារាធិសុ ច អភិលាសោ ចាកដោ។
បីឡនាធិអាយ្ហហនាធិវសេនបិ “ឥទំ ទុក្ខំ, ឥទំ អស្ស ការណា” ត្ថិ យាថាវតោ

ញាណោន ឡាហ៊ាតុំ អសក្កុណោយ្យត្តា តានិ គម្ពីរានិ។ ទ្វេតិ
និរោធមគ្គសច្ចានិ។ តានិ សណ្ឋាសុខុមការតោ សភាវេនេវ គម្ពីរតាយ
យាថាវតោ ញាណោន ទុរោគាហត្តា “ទុទ្ធសានី”តិ។

សោតាបត្តិយដ្ឋានិចតុក្កវណ្ណានា

៣០០. សោតោ នាម អរិយសោតោ បុរិមបទលោបេន, តស្ស អាទិតោ
សព្វបឋមំ បដ្ឋនំ សោតាបត្តិ, បឋមមគ្គបដិលោកោ។ តស្ស អដ្ឋានិ
អធិកម្មចាយក្ខតានិ ការណានិ សោតាបត្តិយដ្ឋានិ។ តេនាហ “សោតា...បេ...
អត្ថោ”តិ។ សន្តកាយកម្មាទិតាយ សន្តធម្មសមដ្ឋានកមតោ,
សន្តធម្មបវេទនតោ ច សន្តោ បុរិសាតិ សប្បវិសា។ តត្ថ យេសំ វសេន
ចតុសច្ចសម្បជីវេជារហំ សទ្ធម្មស្សវនំ លព្ពតិ, តេ វេ ទស្សេន្តោ “ពុទ្ធាទីនំ
សប្បវិសាន”ន្តិ អាហា។ សន្តោ សតំ វា ធម្មោតិ សទ្ធម្មោ។ សោ ហិ យថានុសិដ្ឋំ
បដិបដ្ឋមាទេ អចាយទុក្ខេ, សំសារទុក្ខេ ច អបតន្តេ ជារតីតិ វេរមាទិ
គុណាតិសយយោគវសេន សន្តោ សំវិជ្ជមាទោ, បសត្ថោ, សុន្ទរោ វា ធម្មោ,
សតំ វា អរិយានំ ធម្មោ, តេសំ វា តញ្ញាវសាធកោ ធម្មោតិ សទ្ធម្មោ, “ឥធនិក្ខុ
ធម្មំ បរិយាបុណាតី”តិ អាទិនា (អ. និ. ៥.៧៣) វុត្តា បរិយត្តិ។ សា បន
មហាវិសយតាយ ន សញ្ញា សព្វស្ស វិសេសាវហាតិ តស្ស តស្ស អនុច្ឆិកមេវ
ទស្សេន្តោ អាហា “សប្បាយស្ស តេបិជកធម្មស្ស សវន”ន្តិ។
យោនិសោមនសិកាវោ ហោជ្ជា វុត្តោ វេ។ បុព្វភាគបដិបត្តិយាតិ
វិបស្សនានុយោគស្ស។

អវេច្ចប្បសាទេនាតិ សច្ចសម្បជីវេជវសេន ពុទ្ធាទីនំ គុណោ ញាត្វា
ឧប្បន្នប្បសាទេន, សោ បន បសាទោ ទេវាទីសុ កេនចិបិ អកម្មិយតាយ
និច្ចលោតិ អាហា “អចលប្បសាទេនា”តិ។ ឯត្ថាតិ ឯតស្មី ចតុក្កត្តយេ

អាហារចតុក្កោ។ ល្ងាចបណ្ឌិតវត្តសៀមនាតិ ឪពុកកុម្មារសាទិកស្ស ល្ងាចស្ស ចេរ
បណ្ឌិតស្ស ច វត្តនោ វសេន។ សា បនាយំ អាហារស្ស ឪឡាវិកសុខុមតា
“កុម្មិលានំ អាហារំ ឧបាទាយ មោរានំ អាហារោ សុខុមោ” តិអាទិនា (សំ. និ. អដ្ឋ.
២.២.១១) អដ្ឋកថាយំ វិត្តារតោ អាគតា ឯវ។

អារម្មណដ្ឋិតិវសេនាតិ អារម្មណសម្ពាសនាស្ស បវត្តិបច្ចយជ្ជានស្ស វសេន។
តិដ្ឋតិ ឯត្ថាតិ ឋិតិ, អារម្មណមេវ ឋិតិ អារម្មណដ្ឋិតិ។ តេនេវាហ
“រូចារម្មណ” តិអាទិ។ អារម្មណត្ថោ ចេត្ត ឧបត្ថម្ភនត្ថោ វេទិតញ្ចោ, ន
វិសយលក្ខណោ។ ឧបត្ថម្ភនក្ខតំ រូបំ ឧបេតីតិ រូបូចាយំ។ តេនាហ “រូបំ
ឧបគតំ ហុត្វា” តិអាទិ។ រូបក្ខន្ធនិស្សយ តិដ្ឋតិ តេន វិនា អប្បវត្តនតោ។ តន្តិ
រូបក្ខន្ធនិស្សយ ឋានប្បវត្តនំ។ ឯតន្តិ “រូបូចាយ” តិ ឯតំ វេចនំ។ រូបក្ខន្ធនោ
គោចរោ បវត្តិជ្ជានំ បច្ចយោ ឯតស្សតិ រូបក្ខន្ធគោចរំ រូបំ
សហការីការណភាវេន បតិជ្ជា ឯតស្សតិ រូបប្បតិដ្ឋំ។ ឥតិ តីហិ បទេហិ
អភិសម្ពាវិញ្ញាណំ បតិ រូបក្ខន្ធស្ស សហការីការណភាវោយេវេត្ត វុត្តោ។
ឧបសិទ្ធិ វិយ ឧបសិទ្ធិ, យថា ព្យញ្ញនេហិ ឧបសិទ្ធិ សិទេហិតំ ឪនំ រុចិតំ,
បរិណាមយោគ្យញ្ច, ឯវំ នន្ទិយា ឧបសិទ្ធិ សិទេហិតំ កម្មវិញ្ញាណំ អភិរុចិតំ
ហុត្វា វិចាកយោគ្យំ ហោតីតិ។ ឥតរតន្តិ ទោសសហគតាទិអកុសលំ,
កុសលញ្ច ឧបនិស្សយកោដិយា ឧបសិទ្ធិ ហុត្វាតិ យោជនា។ ឯវំ បវត្តមានត្តិ
ឯវំ រូបូចាយត្តិ ទេសនាភាវេន បវត្តមាណំ។ វិចាកធម្មតាយ វុទ្ធិ... បេ....
អាបដ្ឋតិ។ តត្ថាបិ និប្បវិយាយ ជលនិព្ពត្តនវសេន វុទ្ធិ,
បរិយាយ ជលនិព្ពត្តនវសេន វុទ្ធិ, និស្សន្ទ ជលនិព្ពត្តនវសេន វេបុល្លំ។
ទិដ្ឋធម្មវេទនីយ ជលនិព្ពត្តនេន វា វុទ្ធិ, ឧបបដ្ឋវេទនីយ ជលនិព្ពត្តនវសេន វុទ្ធិ,
អបរាបរិយាយ ជលនិព្ពត្តនវសេន វេបុល្លំ អាបដ្ឋតិ យោជនា។ ឯកន្តតោ
វេទនុចាយាទិវសេន បត្តិ នាម អរូបកវេ យេវាតិ អាហ “ឥមេហិ បនា” តិអាទិ។

ឯវញ្ច កត្វា ចាឡិយំ កតំ វា-សទ្ធក្កហណាញ សមត្ថិតំ ហោតិ។
“រូបចាយ”ន្តិអាទិនាយថា អភិសង្ការវិញ្ញាណស្ស ឧបនិស្សយភូតា រូចាទយោ
កយ្ហន្តិ, ឯវំ តេន និព្ពត្តេតញ្ចាបិ តេ កយ្ហន្តិតិ អធិប្បាយេន “ចតុក្កវសេន...បេ...
នវុត្ត”ន្តិ អាហា។ វិចាភោបិ ហិ ធម្មា វិចាកធម្មវិញ្ញាណំ ឧបកតំ នាម ហោតិ
តថា នន្ទិយា ឧបសិក្កត្តា។ តេនាហ “នន្ទបសេចន”ន្តិ។ វិត្តាវតានេវ
សិដ្ឋាលសុត្តេ។

ភវតិ ឯតេន អាហេគ្យន្តិ ភវេ, គិលានបច្ចយោ។ បរិវុទ្ធា ភវេ អភវេ។
វុទ្ធអត្តោ ហិ អយំ អកាហេ យថា “សំវរាសំវរោ, (ចារា. បឋមមហាសង្ក្ខិតិកថា;
ធិ. និ. អដ្ឋ. ១. បឋមមហាសង្ក្ខិតិកថាវណ្ណនា; ធជ. ស. អដ្ឋ. និទានកថា)
ជលាជលំ”តិ ច។ តេលមធុដាលីតាធិនីតិ អាទិ-សទ្ធនេ សប្បីនវនីតានំ
គហាលំ, តេលាធិនំ គហាលាញេត្ត និទស្សនមត្ថំ។ សព្ពស្សាបិ
គិលានបច្ចយស្ស សង្កហោ ទដ្ឋញ្ចោ។ អថ វា ភវាភវេតិ ខុទ្ទកោ ចេវ មហាឆោ ច
ឧបបត្តិភវេ វេទិតញ្ចោ។ ឯវញ្ច សតិ “ឥមេសំ បនា”តិ អាទិវចនំ សមត្ថិតំ
ហោតិ។ ភវូបបត្តិបហានត្តោ ហិ វិសេសតោ ចតុត្ថអរិយវំសោ។
តណ្ហាប្បាទានន្តិ តណ្ហាប្បត្តិនំ, បីវរាទិហេតុ ឧប្បជ្ជនកតណ្ហានន្តិ អត្តោ។
បធានករណាកាលេតិ ភាវនានុយោកក្ខណោ។ សីតាធិនំ ន ឧមតីតិ ភាវនាយ
បុព្វភាគកាលំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ឧមតីតិ សហតិ អភិភវតិ។ វិតក្កសមនន្តិ
និទស្សនមត្ថំ។ សព្ពសម្បិ កិលេសានំ សមនវសេន បវត្តា បដិបទា។

សមាធិលាទាទិភេនោ ធម្មោ បដ្ឋតិ បដិបដ្ឋិយតិ ឯតេនាតិ ធម្មបទំ។
អនភិជ្ឈាវ ធម្មបទំ អនភិជ្ឈាធម្មបទំ។ អយំ តាវ អលោកបក្ខេ នយោ,
ឥតរបក្ខេ បន អនភិជ្ឈាបធានោ ធម្មកោដ្ឋាសោ អនភិជ្ឈាធម្មបទំ។
អកោចោតិ អនោសោ, មេត្តាតិ អត្តោ។ សុប្បដ្ឋិតសតីតិ កាយាធិសុ សម្មនេវ

ឧបដ្ឋិតា សតិ។ សតិសីសេនាតិ សតិបដានមុខេន។ សមាធិបដានត្តា ឈានានំ
“សមាបត្តិ វា”តិ វុត្តំ។ កាមំ សវិញ្ញាណកអសុភេបិ ឈានការីនា
អលោកប្បដានា ហោតិ កាយស្ស ជិតុច្ឆនេន, បដិក្កុលាការគ្គហណាវសេន ច
បវត្តនតោ, សត្តវិធសុត្តហកោសល្លាទិវសេន បនស្ស បវត្តិ សតិបដានាតិ
តតិយធម្មបទេនេវ នំ សង្កណ្ឌិតុកាមោ “ទស អសុភវសេន វា”តិ អាហា។
ហិតុបសំហារាទិវសេន បវត្តនតោ ព្រហ្មវិហារការីនា ព្យាចាទិវិរោធិនី
អព្យាចាទប្បដានាតិ អាហា “ចតុព្រហ្ម...បេ.... ធម្មបទ”ន្តិ។ តត្ថ អធិគតានិ
ឈានាធិនីតិ យោជនា។ គមនាទិតោ អាហារស្ស បដិក្កុលភាវសល្លក្ខណំ
សញ្ញាយ ជីវភាវេនេវ ហោតិ តស្ស ជីវសញ្ញាបទដ្ឋានត្តាតិ អាហារេ
បដិក្កុលសញ្ញាបិ តតិយធម្មបទេ វេ សង្កហំ គតា។ អារុប្បសមាធិអភិញ្ញានំ
អធិដ្ឋានការីតោ កសិណការីនា, សត្តវិធសោដ្ឋង្គិវិជ្ជាវិមុត្តិចារិបូរិហេតុតោ
អាណាចានេសុ បឋមអាណាចានការីនាវិសេសតោ សមាធិបដានាតិ សា
ចតុត្ថធម្មបទេន សង្កហិតា។ ចតុធាតុវវត្តានវសេន អធិគតានិបិ ឯត្រូវ
សង្កហេតញ្ញានិ សិយុំ, បញ្ញាបដានតាយ បន ន សង្កហិតានិ។

ធម្មសមាទានេសុ បឋមំ អចេលកបដិបទា វតហិ ច ទុក្ខការីតោ,
អនាគតេបិ អចាយទុក្ខវដ្តទុក្ខាវហតោ។ អចេលកបដិបទាតិ ច
និទស្សនមត្តំ ទដ្ឋតំ ធន្ទបរិញ្ញាជកានម្មិ ឧភយទុក្ខាវហបដិបត្តិទស្សនតោ។
ទុតិយំ...បេ.... ព្រហ្មចរិយចរណំ វតហិ សតិបិ ទុក្ខេ អាយតី សុខាវហត្តា។
កាមេសុ ចាតព្យតា យថាកាមំ កាមបរិភោគោ។ អលភមានស្សបីតិ បិ-
សន្នេន កោ បន វាទោលភមានស្សតិ ទស្សេតិ។

ទុស្សីល្យាទិចាបធម្មានំ ខម្ពនំ បដិពន្ធនំ ខន្ធខេដ្ឋា, សោ បន សីលាទិ វេវាតិ
អាហា “គុណាដ្ឋោ ខន្ធខេដ្ឋា”តិ។ គុណាវិសយតាយ ខន្ធសទ្ធស្ស គុណាត្ថតា

វេទិតញ្ច។ វិមុត្តិកូន្ទោតិ បដិបក្ខតោ សុដ្ឋវិមុត្តា គុណធម្មា អធិប្បតា, ន
អវិមុត្តា, នាបិ វិមុច្ចមានាតិ តេហិ សហ ទេសនំ អារុទ្ធា សីលកូន្ទាធយោបិ
តយោតិ អាហា “ជលសីលំ អធិប្បតំ, ចត្វសុបិ ហំនេសុ ជលមេវ វុត្ត” ឆ្ល ច។
ឯតេនេវ ចេត្ត វិមុត្តិកូន្ទោតិ ជលបរិយាបន្នា សម្មាសង្កប្បវាយាមសតិយោ
អធិប្បតាតិ វេទិតញ្ច។

ឧបត្ថម្ភនដ្ឋេន សម្បយុត្តធម្មានំ តត្ថ ជីវភាវេន បវត្តនតោ, ឯតេនេវ
អហិរិកអនោត្តប្បានម្បិ សរិសយេ ពលដ្ឋោ សិទ្ធា វេទិតញ្ច។ ន ហិ តេសំ
បដិបក្ខេហិ អកម្បិយដ្ឋោ ឯកន្តិកោ។ ហិ វេត្តប្បានញ្ចិ អកម្បិយដ្ឋោ
សាតិសយោ កុសលធម្មានំ មហាពលភាវតោ, អកុសលានញ្ច
ទុព្ពលភាវតោ។ តេនាហ ភគវា “អពលា នំ ពលីយន្តិ, មទ្ទន្តេ នំ បរិស្សយា” តិ
(សុ. និ. ៧៧៦; មហានិ. ៥; នេត្តិ. បដិជន្តេសវាវេ ៥) ពោធិបក្ខិយធម្មវសេនាយំ
ទេសនាតិ “សមថវិបស្សនាមគ្គវសេនា” តិ វុត្តំ។

អធិតិ ឧបសគ្គមត្តំ, ន “អធិចិត្ត” ឆ្លិអាទិសុ (ធរ. ប. ១៨៥) វិយ
អធិការាធិអត្តំ។ ករណាធិករណាភាវសាធនវសេន អធិដ្ឋាន-សទ្ធិស្ស អត្តំ
ទស្សន្តោ “តេន វា” តិអាទិមាហា។ តេន អធិដ្ឋានេន តិដ្ឋន្តិ អត្តនោ
សម្មាបដិបត្តិយំ គុណាធិកា បុរិសា, តេ វេ តត្ថ អធិដ្ឋានេ តិដ្ឋន្តិ សម្មាបត្តិយា,
ហំនមេវ អធិដ្ឋានមេវ សម្មាបដិបត្តិយន្តិ យោជនា។ បឋមេន អធិដ្ឋានេន។
អគ្គជលបញ្ញាតិ ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសោយំ។ កិលេសូបសមោតិ កិលេសានំ
អច្ចន្តវុបសមោ។ បឋមេន នយេន អធិដ្ឋានានិ ឯកទេសតោវ គហិតានិ, ន
និប្បទេសតោតិ និប្បទេសតោវ តានិ ទស្សតុំ “បឋមេន ចា” តិអាទិ វុត្តំ។ “អាទិ
កត្វា” តិ ឯតេន ឈានាតិញ្ញាបញ្ញាញោវ មគ្គបញ្ញាញ សង្កណ្ហាតិ។ វចីសច្ចំ អាទិ
កត្វាតិ អាទិ-សទ្ធិន វិរតិសច្ចំ សង្កណ្ហាតិ។ តតិយេន អាទិ-សទ្ធិន កិលេសានំ

វិវត្តិកម្មបរិច្ចាគំ, បរិយុដ្ឋានបរិច្ចាគំ, ហេដ្ឋីមមគ្គហិ អនុសយបរិច្ចាគញ្ច
សង្គណ្ឌាតិ។ “វិក្ខុម្ពិទេ កិលេសេ” តិ ឯតេន សមាបត្តិហិ កិលេសានំ
វិក្ខុម្ពនវសេន រូបសមំ វត្វា អាទិ-សន្តេន ហេដ្ឋីមមគ្គហិ កាតព្វំ តេសំ
សមុច្ឆេទវសេន រូបសមំ សង្គណ្ឌាតិ។ អរហត្តជលបញ្ញា កថិតា
ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសតោវ, អញ្ញាថា វចីសទ្ធាទីនម្បិ គហណំ សិយា។ និព្វានញ្ច
អសម្មោសធម្មតាយ ឧត្តមជ្ឈេន សច្ចំ, សព្វសំកិលេសបរិច្ចាគនិមិត្តតាយ
ចាតោ, សព្វសង្ខារូបសមការតោ ឧបសមោតិ ច វិសេសតោ វត្តព្ពតំ
អរហតីតិ ថេរស្ស អធិប្បាយោ។ បកដ្ឋជាននជលតាយ បញ្ញា, អនវសេសតោ
កិលេសានញ្ចជន្តេ ច រូបសន្តេ ច ឧប្បន្នតា ចាតោ, ឧបសមោតិ ច វិសេសតោ
អគ្គជលញ្ញាណំ វុច្ចតីតិ ថេរោ អាហា “សេសេហិ អរហត្តជលបញ្ញា
កថិតា” តិ។

បញ្ចព្យាករណាទិចតុក្កវណ្ណាន

៣១២. កាឡកន្តិ មលីនំ, ចិត្តស្ស បកស្សរការករណន្តិ អត្ថោ។ តំ
បនេត្ត កម្មបថប្បត្តមេវ អធិប្បេតន្តិ អាហា “ទសអកុសលកម្មបថកម្ម” ន្តិ។
កណ្ណាភិជាតិហេតុតោ វា កណ្ណំ។ តេនាហា “កណ្ណវិចាក” ន្តិ។ អចាយូបត្តិ,
មនុស្សេសុ ច ទោតគ្គិយំ កណ្ណវិចាកោ។ អយំ តស្ស តមភារោ វុត្តោ។
និព្ពត្តនតោតិ និព្ពត្តាបនតោ។ បណ្ណាន្តិ ឌីនាតំ, ចិត្តស្ស បកស្សរការករណន្តិ
អត្ថោ។ សុក្កាភិជាតិហេតុតោ វា សុក្កំ។ តេនាហា “សុក្កវិចាក” ន្តិ។
សគ្គូបបត្តិ, មនុស្សេសុ សោតគ្គិយញ្ច សុក្កវិចាកោ។ អយំ តស្ស ដោតិភារោ
វុត្តោ។ ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន បន “សត្តេ និព្ពត្តនតោ” តិ វុត្តំ, និព្ពត្តាបនតោតិ អត្ថោ។
មិស្សកកម្មន្តិ កាលេន កណ្ណំ, កាលេន សុក្កន្តិ ឯវំ មិស្សកវសេន កតកម្មំ។
“សុខទុក្ខវិចាក” ន្តិ វត្វា តត្ថ សុខទុក្ខានំ បវត្តិអាការំ ទស្សេតុំ

“មិស្សកកម្មញ្ញី” តិអាទិ វុត្តំ។ កម្មស្ស កណ្ណាសុក្កសមញ្ញា
កណ្ណាសុក្កាភិជាតិហេតុតាយាតិ អបចយតាមិតាយ តទុកយវិជ្ជុសកស្ស
កម្មក្ខយករកម្មស្ស ឥធសុក្កបរិយាយោបិ ន ឥច្ឆិតោតិ អាហា “ឧកយ...បេ...
អយមេត្ថ អត្ថោ” តិ។ តត្ថ ឧកយវិចាកស្សាតិ យថាធិគតស្ស
ឧកយវិចាកស្ស។ សម្មត្តិកវបរិយាបន្នោ ហិវិចាកោ ឥធសុក្កវិចាកោ” តិ
អធិប្បតោ, ន អច្ឆន្តបរិសុទ្ធា អរិយជលវិចាកោ។

បុព្វេនិវាសោ សត្តានំ បុត្របចាកោ ច បច្ចក្ខករណោ សច្ចិកាតញ្ញា; ឥតវេ
បដិលាភេន អសម្មោហាបដិវេជវសេន បច្ចក្ខករណោ ច សច្ចិកាតញ្ញា។ ននុ ច
បច្ចវេក្ខណាបេត្ថ បច្ចក្ខតោ បវត្ថតិ? សច្ចំ បច្ចក្ខតោ បវត្ថតិ
សរូបទស្សនតោ, ន បន បច្ចក្ខករណាវសេន បវត្ថតិ បច្ចក្ខការីនំ
បិដ្ឋវត្តនតោ។ តេនាហា “កាយេនា” តិអាទិ។

ឱហនន្តិ ហេជ្ជា កត្វា ហនន្តិ គមេន្តិ។ តថាភូតា ច អដោ សីទេន្តិ នាមាតិ
អាហា “ឱសីទាបេន្តិ” តិ។ កាមនជ្ជេន កាមោ ច សោ យថាវុត្តនត្ថេន ឱយោ
ចាតិ, កាមេសុ ឱយោតិ វា កាមោយោ។ ភវោយោ នាម ភវរាគោតិ ទស្សេតុំ
“រូចារូបភវេសុ” តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បឋមោ ឧបបត្តិភវេសុ រាគោ, ទុតិយោ
កម្មភវេសុ, តតិយោ ភវទិដ្ឋិសហគតោ។ យថា រញ្ជនជ្ជេន រាគោ, វរំ
ឱហនជ្ជេន “ឱយោ” តិ វុត្តោ។

យោជេន្តិ កម្មវិចាកេន, ភវាទី ភវន្តរាទីហិ ទុក្ខេ សត្តេ យោជេន្តិ
យដ្ឋេន្តិ យោតា។ ឱយាវិយ វេទិតញ្ញា អត្ថតោ កាមយោតាទិភាវតោ។

វិសំយោជេន្តិ បដិបន្នំ បុគ្គលំ កាមយោតាទិតោវិយោជេន្តិ។
សំកិលេសករណំ យោជនំ យោតោ, គន្ធករណំ (គន្ធករណំ ធរ. ស. មូលដ៏. ២០-

២៥), សង្ខេបកថក្កលិកានំវិយ បដិពន្ធតាករណំ វា គន្ថនំ គន្ថោ, អយំ ឯតេសំ
វិសេសោ។ បលិតុន្ទតីតិ និស្សរិតុំ អប្បធានវសេន ន មុញ្ញេតិ វិពន្ធតិ។
ឥនមេវាតិ អត្តនោ យថាឧបដ្ឋិតំ សស្សតវាទាទិកំ វទតិ។ សច្ចន្តិ ភូតំ។

ភុសំ, ទន្ធិញ្ច អារម្មណំ អាទិយតិ ឯតេហ្មីតិ ឧបាទានានិ។ យំ បនតេសំ
តថាគហណំ, តម្បី អត្តតោ អាទានមេវាតិ អាហ “ឧបាទានានីតិ
អាទានគ្គហណានី”តិ។ គហណាដ្ឋេនាតិ កាមនវសេន ទន្ធិ គហណាដ្ឋេន។ បុន
គហណាដ្ឋេនាតិ មិច្ឆាភិនិវិសនវសេន ទន្ធិ គហណាដ្ឋេន។ ឥមិនាតិ ឥមិនា
សីលវតាទិនា។ សុទ្ធិតិ សំសារសុទ្ធិ។ ឯតេនាតិ ឯតេន ទិដ្ឋិកាហេន។ “អត្តា”តិ
បញ្ញាបេន្តោ វទតិ ចេវ អភិនិវេសនវសេន ឧបាទិយតិ ច។

យវន្តិ តាហិ សត្តា អមិស្សិតាបិ សមានជាតិតាយ មិស្សិតាវិយ ហោន្តិ
យោនិយោ, តា បន អត្តតោ អណ្ណាទិឧប្បត្តិដ្ឋានវិសិដ្ឋា ខន្ធនំ ភាគសោ
បវត្តិវិសេសាតិ អាហ “យោនិយោតិ កោដ្ឋាសា”តិ។ សយនស្មិន្តិ
បុប្ផសន្តរាទិសយនស្មី។ តត្ថ វា តេ សយិតា ជាយន្តិតិ សយនគ្គហណំ។ តយិទំ
មនុស្សនំ, ភុម្មទេវានញ្ច វសេន គហេតព្វំ។ បូតិមច្ឆាទីសុ កិមយោ និព្ពត្តន្តិ។
ឧបបតិតាវិយាតិ ឧបបជ្ឈវសេន បតិតាវិយ។ ពាហិរបច្ចយនិរបេក្ខតាយ វា
ឧបបតនេ សាធុការិនោ ឱបទាតិនោ, តេ វេ ឥធម “ឱបទាតិកា”តិ វុត្តា។
ទេវមនុស្សស្វតិ ឯត្ថ យេ ទេវេ សន្ធាយ ទេវគ្គហណំ, តេ ទស្សេន្តោ
“ភុម្មទេវេស្វ”តិ អាហ។

អត្តនោ សតិសម្មោសេន អាហារប្បយោគេន មរណតោ “បឋមោ
ទិដ្ឋាបទោសិកវសេនា”តិ វុត្តំ។ អត្តនោ បរស្ស ច មនោបទោសវសេន
មរណតោ “តតិយោ មនោបទោសិកវសេនា”តិ វុត្តំ។ នេវ អត្តសញ្ញេតនាយ

មរតិ, ន បរសព្វោតនាយ កេរ្តិ៍ បុណ្យក្នុងយេនៃ មរណតោ, តស្មា
ចតុត្ថោ...បេ.... វេទិតព្វោ។

ឧត្តិណារិសុទ្ធាធិបតុក្កវណ្ណានា

៣០៣. ធានសម្ពាតា ឧត្តិណារិ, ន ធម្មប្បដក្ខសម្ពាតា។ វិសុជ្ឈនា
មហាជុតិកតា, សា បន មហាជលតាយ វេទិតព្វោតិ អាហា “មហាប្បលា
ហោន្តី” តិ។

អនិយានន្តិ អសាជ្ជនំ។ តេ បន និហ្មនាចារា ហោន្តីតិ អាហា
“លាមកាន” ន្តិ។ វោហារាតិ សព្វោហារា អភិលាចា វា, អត្ថតោ តថាបវត្តា
ចេតនា។ តេនាហា “ឯត្ថ ចា” តិអាធិ។

អត្ថន្តចាធិបតុក្កវណ្ណានា

៣០៤. តេសុ អចេលកោតិ និទស្សនមត្តំ ធន្នបរិព្វាជកានម្បិ អត្ថកិលមដំ
អនុយុត្តានំ លព្ពនតោ។

ន សីលាធិសម្បន្នោតិ សីលាធិហិ គុណោហិ អបរិបុណ្ណោ។

តមោតិ អប្បកាសភាវេន តមោត្ថតោ។ តេនាហា “អន្ធការត្ថតោ” តិ,
អន្ធការិយ ត្ថតោ ជាតោ អប្បកាសភាវេន, អន្ធការត្តំ វា បត្តោតិ អត្ថោ។
តមមេវាតិ វុត្តលក្ខណំ តមមេវ។ បរំ បរតោ អយនំ គតិ និដ្ឋាតិ អត្ថោ។
“នីចេ...បេ.... និព្ពត្តិត្វា” តិ ឯតេន តស្ស តមការំ ទស្សតិ, “តីណិ ទុច្ឆរិតានិ
បរិបូរេតី” តិ ឯតេន តមបរាយនការំ អប្បកាសភាវាបត្តិតោ។ តថាវិជោ
ហុត្វាតិ នីចេ...បេ.... និព្ពត្តិត្វា។ “តីណិ សុចរិតានិ បរិបូរេតី” តិ ឯតេន តស្ស

ដោតិបរាយនការំ ឧស្សេតិ បកាសភាវាបត្តិតោ។ ឥតរទ្ធយេ
វុត្តនយានុសារេន អត្ថោ វេទិតញោ។

ម-កាពោ បធសន្ទិមត្ថំ “អញ្ញមញ្ញ”ន្តិអាធិសុ (សុ. និ. ៦០៥) វិយ។ ចតុប្បា
វាតេហិតិ ចតុប្បា ធិសាហិ ឧដ្ឋិតវាតេហិ។ បរហ្មវាទេហិតិ បរេសំ ធិដ្ឋិតតិកានំ
វាទេហិ។ “អកម្មិយោ”តិ វុត្វា តត្ថ ការណាមាហា “អចលសទ្ធាយា”តិ,
មគ្គោតតសទ្ធាយ។ បតនុក្ខតត្ថាតិ ឯត្ថ ធ្វើហិ ការណេហិ បតនុភាវោ
វេទិតញោ អធិច្ចប្បត្តិយា, បរិយុដ្ឋានមន្ទតាយ ច។ សកទាគាមិស្ស ហិ
វុត្តានុសារិមហាជនស្ស វិយ កិលេសា អភិណ្ណំ ន ឧប្បជ្ឈន្តិ, កទាចិ ករហាចិ
ឧប្បជ្ឈន្តិ។ ឧប្បជ្ឈមាណ ច វុត្តានុសារិមហាជនស្ស វិយ មទ្គន្តា អភិកវុត្តា ន
ឧប្បជ្ឈន្តិ, ធ្វើហិ បន មគ្គហិ បហ័នត្ថា មន្ទា មន្ទា តនុកាការា ឧប្បជ្ឈន្តិ។ ឥតិ
កិលេសានំ បតនុភាវេន គុណសោភាយ គុណសោរច្ឆេន សកទាគាមី
សមណបទុមោ នាម។ រាគទោសានំ អភាវាតិ គុណវិកាសវិពន្ធនំ សព្ពសោ
រាគទោសានំ អភាវេន។ ឱប្បមេវ បុប្ផិស្សតីតិ អគ្គមគ្គវិកសនេន នចិរស្សេវ
អនវសេសគុណសោភាទាវិប្បិយា បុប្ផិស្សតិ។ តស្មា អនាគាមី
សមណបុណ្ណវិកោ នាម។ “បុណ្ណវិក”ន្តិ ហិ វត្ថុកមលំ វុច្ឆតិ។ តំ កិរ លហំ
បុប្ផិស្សតិ។ “បទុម”ន្តិ សេតកមលំ, តំ ចិរេន បុប្ផិស្សតី”តិ វុទ្ធនិ។
គន្ធការកិលេសានន្តិ ចិត្តស្ស ពទ្ធការករានំ ឧទ្ធម្ភាទិយកិលេសានំ សព្ពសោ
អភាវា សមណសុខុមាលោ នាម សមណភាវេន
បរមសុខុមាលការវប្បត្តិតោ។

ចតុក្កវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច បឋមភាណាវាវុណ្ណានា។

បញ្ចកវណ្ណា

៣០៥. សង្ខេបសុរិយ អរិយសង្ខារិ ខន្ធសុ ឧបាទានក្ខន្ធា អន្តោកធាតិ
ខន្ធសុ លោកិយលោកុត្តរវសេនវិភាគំ ធស្សេត្វា ឥតវេសុ តទការតោ
“ឧបាទានក្ខន្ធា លោកិយា វា”តិ អាហា។

គន្ធព្ពាតិ ឧបបន្និកព្ពា។ យថា ហិ កម្មករោ បរមត្ថតោ អសតិបិ ការកេ
បច្ចយសាមគ្គិយា សិទ្ធា “តំសមម្ពិទ្ធា សន្តានលក្ខណេន សត្តេន កតោ”តិ
វោហរិយតិ, ឯវំ ឧបបត្តិកវលក្ខណា គតិយោ បរមត្ថតោ អសតិបិ គមកេ
តំតំកម្មវសេន យេហិ តានិ កម្មានិ “កតានិ”តិ វុច្ឆន្តិ, តេហិ “គន្ធព្ពា”តិ
វោហរិយន្តិ។ យស្ស ឧប្បជ្ឈតិ, តំ ព្រូហន្តោ ឯវ ឧប្បជ្ឈតិ អយោ, សុខំ។ នត្ថិ ឯត្ថ
អយោតិ និរយោ។ តតោ ឯវ អស្សាទេតព្ពមេត្ថ នត្ថិតិ “និរស្សាទោ”តិ អាហា។
អរិយិអាធិឱកាសេបិ និរយសន្តោ និរុទ្ទោតិ អាហា “សហោកាសេន ខន្ធា
កថិតា”តិ។ សុរិយវិមាណនិ ឱកាសវិសេសេបិ លោកេ ទេវ-សន្តោ និរុទ្ទោតិ
អាហា “ចតុត្ថ ឱកាសោបិ”តិ។

អាវាសេតិ វិសយេ ភុម្មំ។ បេតោ វា អជគរោ វា ហុត្វា និព្ពត្តតិ
លក្ខចិត្តតាយ, ហីនជ្ឈាសយតាយ ច។ តេហិ តេហិ ការលោហិ អាធិនំ
ធស្សេត្វា យថា អញ្ញេន លភន្តិ, ឯវំ ករោតិ អត្តនោ វិសមនិស្សិតតាយ,
ពលវនិស្សិតតាយ ច។ វណ្ណមច្ឆរិយេន អត្តនោ ឯវ វណ្ណំ វណ្ណាតិ, បរេសំ
វណ្ណា “កី វណ្ណា ឯសោ”តិ តំ តំ ទោសំ វេទតិ។ បដិវេធជម្មោ អរិយានំយេវ
ហោតិ, តេ ច តំ ន មច្ឆរាយន្តិ មច្ឆរិយស្ស សព្ពសោ បហីនត្តាតិ តស្ស
អសម្ពុរោ ឯវាតិ អាហា “បរិយត្តិធម្មេ”តិ អាធិ។ “អយំ ឥមំ ធម្មំ ឧត្តហេត្វា
អញ្ញាថា អត្ថំ វិបរិវត្តេត្វា នស្សេស្សតិ”តិ ធម្មានុក្កហោន ន ទេតិ។ “អយំ ឥមំ
ធម្មំ ឧត្តហេត្វា ឧទ្ធតោ ឧទ្ធពោ អរូបសន្តចិត្តោ អបុញ្ញំ បសវិស្សតិ”តិ

បុគ្គលានុគ្គហោន ន ទេតិ។ ន តំ អនានំ មជ្ឈិយំ មជ្ឈិយលក្ខណស្សេវ
អភាវតោ។

ចិត្តំ និវារេន្តិតិ ឈានាទិវសេន ឧប្បជ្ឈនកំ កុសលចិត្តំ និសេដេន្តិ តថាស្ស
ឧប្បជ្ឈិតុំ ន ទេន្តិ។ នីវរណាប្បត្តោតិ នីវរណាវត្តោ។ “អរហត្តមគ្គវដ្ឋោ”តិ
ឯតេន ភវរាគានុសយស្សបិ នីវរណាភាវំ អនុជាធាតិ, តំ វិចារេតព្ពំ។ កិមេត្ត
វិចារេតព្ពំ? “អារុប្បេ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ បដិច្ច ជិនមិទ្ធនីវរណា”ន្តិ (បដ្ឋា.
៣.នីវរណគោដ្ឋកេ ៨) អាទិវចនតោ ន យិទំ “បរិយាយេន វុត្ត”ន្តិ សក្កា វត្ថុ,
សព្វេសម្បិ តេភូមកធម្មានំ កាមនីយដ្ឋេន កាមភាវតោ ភវរាគស្សបិ
កាមច្ឆន្ទភាវស្ស ឥច្ឆិតត្តា។ តស្មា “កាមច្ឆន្ទោ នីវរណាប្បត្តោ”តិ
ភវរាគានុសយមាហ។ សោ ហិ អរហត្តមគ្គវដ្ឋោ។ “យា តស្មី សមយេ ចិត្តស្ស
អកល្យតា”តិ (ធជ. ស. ១១៦២) អាទិវចនតោ ជិនំ ចិត្តគេលញ្ចំ។ តថា “យា តស្មី
សមយេ វេទនាក្ខន្ធស្ស”តិ (ធជ. ស. ៤៤) អាទិវចនតោ មិទ្ធិ ខន្ធត្ថយគេលញ្ចំ។
ឯត្ថ ច ចិត្តគេលញ្ចេន ចិត្តស្សេវ អកល្យតា, ខន្ធត្ថយគេលញ្ចេន បន
រូបកាយស្សបិ ជិនមិទ្ធស្ស និទ្ធាហេតុត្តា។ តថា ឧទ្ធច្ឆន្តិ ឧទ្ធច្ឆស្ស
អរហត្តមគ្គវដ្ឋតំ ឧបសំហារតិ តថា-សន្នេន, ន ឧភយតំ។ ន ហិ តស្ស តាទិសំ
ឧភយតា អត្ថិ។ យំ បន កេចិ វេទន្តិ “បុព្វជ្ឈនសន្តានវុត្តិ សេក្ខសន្តានវុត្តិ”តិ, តំ
ឥធជ អនុបយោគិ សេក្ខសន្តានវុត្តិនោ ឯវ ចេត្ត អធិប្បតត្តា។

តេហិតិ សំយោជនេហិ។ “ឌីរម្ពាគិយានិ ឧទ្ធឡាគិយានិ”តិ វិសេសំ
អនាមសិទ្ធា “សំយោជនានិ”តិ សាធារណតោ បទុទ្ធារោ ឥទានិ
វុច្ឆមានចតុក្កានុច្ឆរិកតាវសេន, កស្សបិបិ កិលេសស្ស អវិក្ខម្ពិតត្តា
កថញ្ចិបិ អវិនិចារតេយ្យតាមុត្តោ កាមភវោ អដ្ឋត្តគ្គហណស្ស
វិសេសបច្ឆយត្តា ឥមេសំ សត្តានំ អព្ពន្ធរដ្ឋេន អន្តោ នាម។ រូចារូបភវោ

តត្ថិបរិយាយតោ ពហំ នាម។ តថា ហិ យស្ស ឡើយម្ចាតិយានិ សំយោជនានិ
អប្បហំនានិ, សោ អជ្ឈត្តសំយោជនោ វុត្តោ, យស្ស តានិ បហំនានិ, សោ
ពហំនាសំយោជនោ, តស្មា អន្តោ អសមុច្ឆិន្ទពន្ធនតាយ, ពហំ ច
បវត្តមានកវុត្តសន្តានតាយ អន្តោពន្ធពហំសយិតា នាម។
និរន្តរប្បវត្តកវុត្តសន្តានវសេន ហិ សយិតវេហាហោ។ កាមំ នេសំ ពហំពន្ធម្មិ
អសមុច្ឆិន្ទំ, អន្តោពន្ធស្ស បន ជូលតាយ ឯវំ វុត្តំ។ តេនាហ “តេសញ្ញា
កាមកវេ ពន្ធន” ត្ថិ។ ឥមំនា នយេន សេសទ្ធយេបិ អត្តោ វេទិតញ្ញា។
អសមុច្ឆិន្ទេសុ ច ឡើយម្ចាតិយសំយោជនិយេសុ លទ្ធប្បន្ទយេសុ
ឧទ្ធម្ភាតិយសំយោជនានិ អគណនូបតានិ ហោន្តិតិ។ អរិយានំយេវ វសេនេត្ត
ចតុក្កស្ស ឧទ្ធពត្តា លព្ពមានាបិ បុព្វជ្ជនា ន ឧទ្ធជា។

សិក្ខាកោដ្ឋាសោតិ សិក្ខិតតព្ពកាគោ។ បដ្ឋតិ សិក្ខា ឯតេនាតិ សិក្ខាបទំ,
សិក្ខាយ អធិកមុចាយោតិ។ អាគតាយេវ, តស្មា តត្ថ អាគតនយេនេវ
វេទិតញ្ញាតិ អធិប្បាយោ។

អភព្ពដ្ឋានាទិបញ្ចកវុល្លានា

៣១៦. ទេសនាសីសមេវាតិ ទេសនាបទេសោ ឯវ, តស្មា
សោតាបន្នាទយោបិ អភព្ពា។ យទិ ឯវំ កស្មា តថា ទេសនាតិ អាហ
“បុព្វជ្ជនទីណាសវាន” ត្ថិអាទិ។

ញាតិព្យសនេ យេសំ ញាតិនំវិនាសោ, តេសំ ហិតសុខំវិទ្ធិសេតិ, តស្មា
ព្យសតីតិ ព្យសនំ។ ភោគព្យសនេបិ ឯសេវ នយោ។ រោគព្យសនាទីសុ បន
“យស្ស រោគោ” តិអាទិនា យោជេតញ្ញំ។ នេវ អកុសលានិ

អស់កិលិដ្ឋសភាវត្តា។ នតិលក្ខណាហតានិ អភាវធម្មត្តា។ ឥតវំ បន
វុត្តវិបរិយាយតោ អកុសលំ, តិលក្ខណាហតញ្ច។

គុណេហិ សមិទ្ធភាវា សម្មទា។

វត្ថុសន្មស្សនាតិ យស្មី វត្ថុស្មី តស្ស អាបត្តិ, តស្ស សរូបតោ ទស្សនា។
អាបត្តិសន្មស្សនាតិ យំ អាបត្តិ សោ អាបន្នោ, តស្ស ទស្សនា។
សំវាសបដិក្ខេទោតិ ឧទោសថបវារណាទិសំវាសស្ស បដិក្ខេបនំ អករណំ។
សាមីចិបដិក្ខេទោ អភិវាទនាទិសាមីចិកិរិយាយ អករណំ។ ចោទយមាទេនាតិ
ចោទេន្តេន។ ចុទិតកស្ស កាលោតិ ចុទិតកស្ស បុគ្គលស្ស ចោទេតព្ភកាលោ។
បុគ្គលន្តិ ចោទេតព្ភំ បុគ្គលំ។ ឧបបរិក្ខត្វាតិ “អយំ ចុទិតកលក្ខណោ តិដ្ឋតិ, ន
តិដ្ឋតិ” តិ វិមសិក្ខា។ អយសំ អាហេបេតិ “ឥមេ មំ អក្ខតេន អញ្ញាចិក្ខន្ធា
អនយព្យសនំ អាចាទេន្តិ” តិ ភិក្ខុនំ អយសំ ឧប្បាទេតិ។

បដានិយម្ពបញ្ចករណ្ឌនា

៣១៧. បទហតីតិ បទហនោ; ភាវនំ អនុយុត្តោ យោគី, តស្ស ភាវោ
ភាវនានុយោគោ បទហនភាវោ។ បដានំ អស្ស អត្ថីតិ បដានិកោ, ក-ការស្ស
យ-ការំ កត្វា “បដានិយោ” តិ វុត្តំ។ “អភិជីហារតោ បដ្ឋាយ អាគតត្តា” តិ
វុត្តត្តា បច្ចេកពោធិសត្តសាវកពោធិសត្តានម្បិ បណិធានតោ បតុតិ អាគតា
សទ្ធា អាគមនសទ្ធា ឯវ, ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន បន “សព្ពញ្ញពោធិសត្តាន” តិ វុត្តំ។
អធិគមតោ សមុទាគតត្តា អគ្គមគ្គដលសម្បយុត្តាបិ អធិគមនសទ្ធា នាម,
យា សោតាបន្នស្ស អដ្ឋភាវេន វុត្តា។ អថលភាវេនាតិ បដិបក្ខេន
អនភិកវនីយត្តា និច្ចលភាវេន។ ឱកប្បនន្តិ ឱក្កន្តិក្ខា បក្ខន្តិក្ខា អធិមុច្ឆនំ។
បសាទុប្បត្តិ បសាទនីយេ វត្ថុស្មី បសីទនមេវ។ សុប្បដិវិទ្ធីន្តិ សុដ្ឋ បដិវិទ្ធី, យថា

តែង បដិវេជន សព្វញ្ញតញ្ញាណំ ហត្ថគតំ អហោសិ, តថា បដិវិទ្ធី។ យស្ស
ពុទ្ធសុពុទ្ធតាយ សទ្ធា អចលា អសម្មវេដិ, តស្ស ធម្មសុធម្មតាយ,
សង្ឃសុប្បដិបទ្ធតាយ ច សទ្ធា ន តថាតិ អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ។ តេនាហ
ភគវា “យោ, ភិក្ខុវេ, ពុទ្ធវេ បសន្នោ, ធម្មេ សោ បសន្នោ, សង្ឃេ សោ
បសន្នោ” តិអាទិ។ បដានវីរយំ ឥដ្ឋតិ “អទ្ធា ឥមាយ បដិបទាយ ជរាមរណតោ
មុច្ចិស្សមី” តិ សក្កច្ចំ បទហនតោ។

អប្ប-សន្នោ អភាវត្ថោ “អប្ប-សទ្ធស្ស... បេ... ខោ បនា” តិអាទិសុវិយាតិ
អាហា “អរោកោ” តិ។ សមវេទាកិណិយាតិ យថាភុត្តំ អាហារំ សមាគារេនេវ
បច្ឆនសីលាយ។ ធម្មំ កត្វា បច្ឆន្តិ ហិ គហណី ឃោរភាវេន បិត្តវិការាធិវសេន
រោគំ ជនេតិ, សិលំ កត្វា បច្ឆន្តិ មន្ទភាវេន វាតវិការាធិវសេន។ តេនាហ
“នាតិសីតាយ នាច្ចុល្លាហយា” តិ។ គហណីតេជស្ស មន្ទតិក្ខតាវសេន សត្តានំ
យថាភ្នំមំ សីតុល្លាសហគតាតិ អាហា “អតិសីតគហណីកោ” តិអាទិ។
យាថាវតោ អច្ចយទេសនា អត្ថនោ អារិករណំ នាមាតិ អាហា “យថាភុតំ
អត្ថនោ អគុណំ បកាសេតា” តិ។ ឧទយត្ថតាមិណិយាតិ សង្ខារានំ ឧទយំ,
វេយញ្ច បដិវិជ្ជន្តិយាតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហា “ឧទយញ្ច” តិអាទិ។
បរិសុទ្ធាយាតិ និរុបក្កិលេសាយ។ ធម្មិវិជ្ជតំ សមត្ថាយាតិ តទង្គវសេន
អវសេសំ បដិហិតំ សមត្ថាយ។ តស្ស តស្ស ទុក្ខស្ស ឧយតាមិណិយាតិ យំ ទុក្ខំ
ឥមស្មី ញ្ញាណោ អនិច្ចតេ បវត្តារហំ, អនិច្ចតេ ន បវត្តតិ, តំ សន្ធាយ វេទតិ។
តថា ហោស យោការចរោ “ច្ចឡសោតាបន្នោ” តិ វុច្ចតិ។

សុទ្ធាវាសាធិបញ្ចកវណ្ណនា

៣០៨. “សុទ្ធា អាវសីសូ” តិអាទិនា អនុត្តយេបិ តេសំ សុទ្ធាវាសបរិយាយោ
អព្យកិចារីតិ ធនេស្សតិ។ កិលេសមលរហិតាតិ នាមកាយបរិសុទ្ធិ វេទន្តោ ឯវ
រូបកាយបរិសុទ្ធិម្បិ អត្តតោ ធនេស្សតិ។ តេនាហ “អនាគាមិជីវណាសវា” តិ។

អាយុនោ មជ្ឈន្តិ អវិហាទីសុ យត្ថ យត្ថ ឧប្បន្នោ, តត្ថ តត្ថ អាយុនោ មជ្ឈន្តិ
អនតិក្កមិត្វា។ អន្តរា វាតិ តស្ស អន្តរាវ ឱរមេវ។ មជ្ឈន្តិ ឧបហន្នាតិ អាយុនោ
មជ្ឈន្តិ អតិច្ឆ។ តេនាហ “អតិក្កមិត្វា” តិ។ អប្បយោគេនាតិ អនុស្សហនេន។
អកិលមន្តោតិ អកិលន្តោ។ សុខេនាតិ អកិលេនេ។ ឧទ្ធុ វាហិតាវេន ឧទ្ធុ អស្ស
តណ្ហាសោតំ, វដ្តសោតញ្ចាតិ ឧទ្ធុសោតោ; ឧទ្ធុ វា គន្ធា បដិលភិតត្ថតោ ឧទ្ធុ
អស្ស មគ្គសោតន្តិ ឧទ្ធុសោតោ។ អកនិដ្ឋំ គច្ឆតិ តិ អកនិដ្ឋគាមី។ សោធន្ទាតិ
តត្ថ តត្ថ ឧប្បជ្ឈន្តោ តេ តេ ទេវលោកេ សោធន្ទាវិយ ហោតីតិ វុត្ថំ “ចត្តារោ
ទេវលោកេ សោធន្ទា” តិ។ តត្ថ តត្ថ វា ឧប្បជ្ឈិត្វា បុន អនុប្បជ្ឈនារហិតាវេនេ
តតោបិ គច្ឆន្តោ ទេវបបត្តិភវសញ្ញាតេ អត្តនោ ខន្ធលោកេ ភវរាគមលំ
វិសោធន្ទាវិក្ខម្ពត្វា។ អយញ្ញំ អវិហោសុ កប្បសហស្សំ វសន្តោ អរហត្ថំ បត្តំ
អសក្កណិត្វា អតប្បំ គច្ឆតិ, តត្ថាបិ ទ្វេ កប្បសហស្សានិ វសន្តោ អរហត្ថំ
បត្តំ អសក្កណិត្វា សុទស្សំ គច្ឆតិ, តត្ថាបិ ចត្តារិកប្បសហស្សានិ វសន្តោ
អរហត្ថំ បត្តំ អសក្កណិត្វា សុទស្សី គច្ឆតិ, តត្ថាបិ អដ្ឋកប្បសហស្សានិ
វសន្តោ អរហត្ថំ បត្តំ អសក្កណិត្វា អកនិដ្ឋំ គច្ឆតិ, តត្ថ វសន្តោ អគ្គមគ្គំ
អធិគច្ឆតិ។

បេតោទិលបញ្ចកវណ្ណនា

៣០៩. បេតោទិលា នាម អត្តតោវិចីកិច្ឆា កោដោ ច, តេ បនយស្មី
សន្តានេ ឧប្បជ្ឈន្តិ, តស្ស ខរភារោ កក្ខុឡភារោ ហុត្វា ឧបតិជ្ឈន្តិ, បគេវ អត្តនា
សម្បយុត្តចិត្តស្សាតិ អាហ “ចិត្តស្ស ថន្ធការោ” តិ។ យថា លក្ខណាចារិប្បិយា

គហិតាយ សញ្ញា សត្វរូបកាយសិរី គហិតាវ នាម ហោតិ, ឯវំ សញ្ញាតាយ
 សញ្ញា ធម្មកាយសិរី" គហិតា ឯវ នាម ហោតិ តិ តទុកយវត្ថុកមេវ កង្ខំ
 ធស្សន្តោ "សិរីវេ កង្ខំមាណោ" តិ អាទិមាហ។ អាតបតិ កិលេសេតិ អាតប្បំ,
 សម្មាវាយាមោតិ អាហា "អាតប្បាយាតិ វិរិយករណត្ថាយា" តិ។ បុនប្បុនំ
 យោគាយាតិ ភាវំនំ បុនប្បុនំ យុញ្ញនាយ។ សតតកិរិយាយាតិ ភាវនាយ
 និរន្តរប្បយោគាយ។ "បដិវេធខេ កង្ខំមាណោ" តិ ឯត្ថ កង្ខំ លោកុត្តរធម្ម កង្ខំ
 បវត្ថតិ តិ? ន អាមម្ពណាករណាវសេន, អនុស្សវាការបរិវិតក្កលទ្ធ
 បរិកប្បិត្របេ កង្ខំ បវត្ថតិ តិ ធស្សន្តោ អាហា "វិបស្សនា... បេ... វទន្តិ, តំ អត្ថិ
 នុ ខោ នត្ថិតិ កង្ខំតិ" តិ។ សិក្ខាតិ ចេត្ត បុព្វភាគសិក្ខា វេទិតញ្ញា។ "កាមព្យោត្ត
 វិសេសុប្បត្តិយា មហាសាវជ្ជតាយ ចេវ សំវាសនិមិត្តយដ្ឋនាហេតុ
 អភិណ្ឌាប្បត្តិកតាយ ច 'សព្វាប្បាទាវសូ' តិ កោបស្ស វិសយោ វិសេសេត្វា
 វុត្តោ, តតោ អញ្ញត្ថាបិ បន កោចោ 'ន ចេតោទិលោ' តិ ន សក្កាវិញ្ញាតុ" តិ
 កេចិ។ យទិ ឯវំ វិចិត្តិក្ខាយបិ អយំ នយោ អាបដ្ឋតិ, តស្មា យថាវុត្ថវសេនេវ
 គហោតត្ថំ។

ចេតសោវិនិពន្ធាធិបញ្ចកវណ្ណានា

៣២០. បវត្ថិតុំ អប្បធានវសេន កុសលចិត្តំ វិនិពន្ធន្តិតិ ចេតសោវិនិពន្ធា។
 តំ បនវិនិពន្ធន្តា មុដ្ឋិកាបំ គណ្ណន្តិ វិយ ហោន្តិតិ អាហា "ចិត្តំ ពន្ធិត្វា" តិ អាទិ។
 កាមគិទ្ធោ បុគ្គលោ វត្ថុកាមេ វិយ កិលេសកាមេបិ អស្សនេតិ អភិនន្តិតិ
 វុត្ថំ "វត្ថុកាមេបិ កិលេសកាមេបី" តិ។ អត្តនោ កាយេតិ អត្តនោ
 ករណកាយេ, អត្តកាវេ វា។ ពហិទ្ធារូបេតិ បរេសំ កាយេ, អនិជ្រៀយពន្ធរូបេ ច។
 ឧទរំ អវេទិហតិ ឧបចិនោតិ បរិបូរេតីតិ ឧទរាវេហកំ។ សេយ្យសុខន្តិ
 សេយ្យាយ សយនវសេន ឧប្បជ្ជនកសុខំ។ សំបរិវត្តកន្តិ សំបរិវត្តេត្វា។

បណ្ឌិតយាតិ តណ្ហាវសេន បណ្ឌិតហិត្វា។ ឥតិ បញ្ចវិជោបិ លោកវិសេសោ
ឯវ ចេតោវិនិពន្ធា វុត្តោតិ វេទិតញ្ចា។

លោកិយានេវ កថិតានិ វិបិទ្ធិយានំយេវ កថិតត្តា។ បឋមទុតិយចតុត្តានិ
លោកិយានិ បរិត្តក្ខមកត្តា។ តតិយបញ្ចមាជិ កាមរូបគ្គក្ខមកត្តា,
កាមរូបារូបគ្គក្ខមកត្តា ច។ លោកិយលោកុត្តរានិ កថិតានីតិ អាណេត្វា
យោជនា។ “សមថវិបស្សនាមគ្គដលវសេនា”តិ វុត្តព្វំ។
“សមថវិបស្សនាមគ្គវសេនា”តិ វុត្តំ។

និស្សរណិយបញ្ចកវណ្ណាន

៣២០. និស្សរន្តីតិ និស្សរណិយាតិ វុត្តញ្ចេ វស្សំ កត្វា និទ្ទេសោ។ កត្តវិ
ហោស អនិយ-សន្ទោ យថា “និយ្យានិកា”តិ។ តេនាហា “និស្សជា”តិ។ កុតោ បន
និស្សជាតិ? យថាសកំ បដិបក្ខតោ។ និដ្ឋិវដ្ឋេន ធាតុយោតិ អាហា
“អត្តសុញ្ញសភាវា”តិ។ អត្តតោ បន ធម្មធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុវិសេសា។
តាទិសស្ស ភិក្ខុនោ កិលេសវសេន កាមេសុ មនសិកាហេ នាម នត្ថីតិ អាហា
“វីមំសនត្ថ”ន្តិ។ “នេក្ខម្មនិស្សំតំ ឥទានិមេ ចិត្តំ, កំ នុខោ កាមវិតក្កោបិ
ឧប្បជ្ជតិ”តិ វីមំសន្តស្សាតិ អត្តោ។ បក្ខន្ធនំ នាម អនុប្បវេសោ, សោ បន តត្ថ
នត្ថីតិ អាហា “ន បរិសតី”តិ។ បសាទំ នាម អភិរុចិសន្តិជ្ជានំ, វិមុច្ចនំ អធិមុច្ចនន្តិ
តំ សព្វំ បក្ខិបន្តោ វេទតិ “បសាទំ នាបជ្ជតី”តិអាទិ។ ឯវំភូតំ បនស្ស ចិត្តំ តត្ថ
កថំ តិជ្ជតីតិ អាហា “យថា បនា”តិអាទិ។ តន្តិ បឋមជ្ឈានំ។ អស្សាតិ ភិក្ខុនោ។
ចិត្តំ បក្ខន្ធទីតិ បរិកម្មចិត្តេន សន្ធិយានចិត្តំ ឯកជ្ជវសេន ឯកជ្ជំ គហេត្វា
វេទតិ។ គោចរេ គតត្តាតិ អត្តនោ អារម្មណេ ឯវ បរិត្តត្តា។
អហានភាគិយត្តាតិ បិទិភាគិយត្តា, វិសេសភាគិយត្តា វា។ សុដ្ឋវិមុត្តន្តិ
វិក្ខម្កនិមុត្តិយា សម្មនេវ វិមុត្តំ។ ចិត្តស្ស កាយស្ស ច ហាននតោ វិយាតោ,

ទុក្ខំ។ បរិទហនតោ បរិឡាហោ, កាមទរដោ។ ន វេទយតិ អនុប្បជ្ឈនតោ។
និស្សរន្តិ តតោតិ និស្សរណំ។ កេ និស្សរន្តិ? កាមា។ ឯវញ្ច កត្វា កាមានន្តិ
កត្វរិ សាមិវចនំ សុដ្ឋយុដ្ឋតិ។ យទគ្គន កាមា តតោ “និស្សជា”តិ វុច្ចន្តិ,
តទគ្គន ឈានម្បី កាមតោ “និស្សជ”ន្តិ វត្ថុព្ពតំ លភតីតិ វុត្ថំ “កាមេហិ
និស្សជត្តា”តិ។ ឯវំ វិក្ខម្ពនវសេន កាមនិស្សរណំ វត្វា ឥនានិ សមុច្ឆេទវសេន
អច្ចន្តតោវ និស្សរណំ ទស្សេតុំ “យោ បធា”តិអាទិ វុត្ថំ។

សេសបទេស្វតិ សេសកោដ្ឋាសេសុ។ អយំ បទវិសេសោតិ វិសេសំ វេទន្តន
“តំ ឈានំ ចាទកំ កត្វា”តិអាទិកោ អវិសេសោតិ វត្វា ទុតិយតតិយវាវេសុ
សត្តសោ អនាមជ្ជោ, ចតុត្ថវាវេ បទអយម្បី វិសេសោតិ ទស្សេតុំ
“អច្ចន្តនិស្សរណោ ចេត្ត អរហត្តដលំ យោជេតព្ព”ន្តិ វុត្ថំ។

យស្មា អរូបជ្ឈានំ ចាទកំ កត្វា អគ្គមគ្គំ អធិកត្វា អរហត្តេ បិតស្ស ចិត្តំ
សត្តសោ រូបេហិ និស្សជំ នាម ហោតិ។ តស្ស ហិ ដលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋាយ
វីមំសនត្ថំ រូចាភិមុខំ ចិត្តំ បេសេន្តស្ស ឥទមក្ខាតន្តិ សមថយានិកានំ វសេន
ហោដ្ឋា ចត្តារោ វាវា កថិតា, ឥទំ បទ សុក្ខវិបស្សកស្ស វសេនាតិ អាហ
“សុទ្ធសម្ពាវេ”តិអាទិ។ បុន សក្កាយោ នត្ថិតិ ឧប្បន្នន្តិ ឥនានិ មេ
សក្កាយប្បពន្លោ នត្ថិតិ វីមំសន្តស្ស ឧប្បន្នំ។

វិមុត្តាយតនបញ្ចកវណ្ណានា

៣២២. វិមុត្តិយា វដ្ឋទុក្ខតោ វិមុច្ចនស្ស អាយតនានិ ការណានិ
វិមុត្តាយតនានីតិ អាហ “វិមុច្ចនការណានី”តិ។ ចាឡិអត្ថំ ជានន្តស្សាតិ “ឥធ
សីលំ អាគតំ, ឥធ សមាធិ, ឥធ បញ្ញា”តិអាទិនា តំ តំ ចាឡិអត្ថំ យាថាវតោ
ជានន្តស្ស។ ចាឡិ ជានន្តស្សាតិ តទត្ថជោតនំ ចាឡិ យាថាវតោ

ឧបធាវេន្តស្ស។ តុរុណបីតីតិ សញ្ញាតមត្តា មុទុកា បីតិ ជាយតិ។ កថំ
 ជាយតិ? យថាទេសិតធម្មំ ឧបធាវេន្តស្ស តទនុច្ឆរិកមេវ អត្តនោ
 កាយវិចីមនោសមាចារំ បរិគ្គណ្ឌន្តស្ស សោមនស្សប្បត្តស្ស បមោទលក្ខណំ
 ចាមោជ្ឈំ ជាយតិ។ តុជ្ជាការក្ខតា ពលវបីតីតិ បុរិមប្បដ្ឋាយ បីតិយា វសេន
 លទ្ធាសេវនត្តា អតិវិយ តុជ្ជាការក្ខតា កាយចិត្តទរថបស្សម្ពនសមត្ថាយ
 បស្សទ្ធិយា បច្ចយោ ភវិតុំ សមត្តា ពលប្បត្តា បីតិ ជាយតិ។ យស្មា នាមកាយេ
 បស្សទ្ធុ រូបកាយោបិ បស្សទ្ធា ឯវ ហោតិ, តស្មា “នាមកាយោ បដិបស្សម្ពតិ”
 តេច្ឆេវ វុត្តំ។ សុខំ បដិលភតីតិ វក្ខមានស្ស ចិត្តសមាធានស្ស បច្ចយោ ភវិតុំ
 សមត្ថំ ចេតសិកំ និរាមិសំ សុខំ បដិលភតិ វិន្ទតិ។ “សមាធិយតី”តិ ឯត្ថ ន យោ
 កោចិ សមាធិ អធិប្បតោ, អថ ខោ អនុត្តរសមាធិតិ ទស្សន្តោ “អរហត្ត
 ជលសមាធិនា សមាធិយតី”តិ អាហ។ “អយញ្ញី”តិអាទិ តស្សា ទេសនាយ
 តាទិសស្ស បុគ្គលស្ស យថាវុត្តសមាធិបដិលាភស្ស ការណភាវវិការវនំ។
 តស្ស វិមុត្តាយ តទកាវោ។ ឱសក្ខិតុន្តិ នយិតុំ។ សមាធិយេវ សមាធិនិមិត្តន្តិ
 កម្មជ្ជានចាឡិអារុទ្ឋោ សមាធិយេវ បរតោ ឧប្បជ្ឈនកភាវនាសមាធិស្ស
 ការណភាវតោ សមាធិនិមិត្តំ។ តេនាហ “អាចរិយសន្តិកេ”តិអាទិ។

វិមុត្តិ វុច្ឆតិ អរហត្តំ សព្វសោ កិលេសេហិ បដិប្បស្សទ្ធិវិមុត្តិតិ កត្វា។
 បរិចារេន្តីតិ សាធន្តិ និច្ឆានេន្តិ។ អនិច្ឆានុបស្សនាញាណោ និស្សយបច្ចយក្ខតេ
 ឧប្បន្នសញ្ញា, តេន ញាណោន សហគតាតិ អត្តោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។
 យំ បនេត្ត វត្តព្ពំ, តំ វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាយំ (វិសុទ្ធិ. ដ. ១.៣៧, ៣០៦) វុត្តនយេន
 វេទិតព្ពំ។

បញ្ចកវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ធក្កវណ្ណនា

៣២៣. អត្តានំ អធិ អដ្ឋត្តា, អធិ-សន្តោ សមាសវិសយេ អធិការត្ថំ,
 បវត្តិអត្តញ្ច គហេត្វា បវត្តតីតិ អត្តានំ អធិកិច្ច ឧទ្ទិស្ស បវត្តា អដ្ឋត្តា;
 អដ្ឋត្តេសុ ភវានិ អដ្ឋត្តិកានីតិ និយកដ្ឋត្តេសុបិ អព្ពន្ធភានិ ចក្ខាធិនិ វុច្ឆន្តិ,
 តានិ បនយេន អដ្ឋត្តភាវេន “អដ្ឋត្តិកានី”តិ វុច្ឆន្តិ, តមត្ថំ ចាកដំ កត្វា
 ធស្សន្តោ “អដ្ឋត្តិកានី”តិ អាហា។ សទ្ធត្ថតោ បន អដ្ឋត្តដ្ឋត្តានិយេវ
 អដ្ឋត្តដ្ឋត្តិកានិ យថា “វេនយិកោ”តិ (ម. និ. ១.២២៦; អ. និ. ៨.១១; ចារា. ៨)
 ធម្មតំ។ តតោ អដ្ឋត្តតោតិ តតោ អដ្ឋត្តដ្ឋត្តតោ, យានិ អដ្ឋត្តិកានិ វុត្តានិ។
 អដ្ឋត្តិកានញ្ចំ បដិយោគីនិ ពាហិរានិ អដ្ឋត្តធម្មានំ វិយ ពហិទ្ធាធម្មា។
 “អដ្ឋត្តិកានី”តិ ហិ សបរសន្តានិកានិ ចក្ខាធិនិ វុច្ឆន្តិ, តថា រូចាធិនិ
 “ពាហិរានី”តិ។ អដ្ឋត្តានិ បន សសន្តានិកា ឯវ ចក្ខុវចាធម្មោ, តតោ អញ្ជេវ
 ពហិទ្ធាតិ។ “វិញ្ញាណសមូហា”តិ ឯត្ថ យទិបិ តេសំ វិញ្ញាណានំ សមោធានំ
 នត្តិ ភិន្នកាលិកត្តា, ចិត្តេន បន ឯកដ្ឋំ អភិសំយូហានវសេន សមូហតា វុត្តា
 យថា “វេននាក្ខន្ធា”តិ។ ចក្ខុបសាទនិស្សិតន្តិ ចក្ខុបសាទំ និស្សាយ បច្ចយំ
 លភិទ្ធា ឧប្បន្នំ កុសលាកុសលវិចាកវិញ្ញាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណាតាសាមញ្ញេន
 ឯកដ្ឋំ កត្វា វុត្តំ។ ចក្ខុសន្និស្សិតោ សម្មស្សោ, ន ចក្ខុទ្ធវារិកោ។ ឥមេ ធន
 សម្មស្សតិ ឥមេ បសាទវត្ថុកេ ធនវិចាកសម្មស្ស ឋបេត្វា។ ឯតេនេវ
 នយេនាតិ ឯតេន ជស្ស វុត្តេនេវ នយេន។ តណ្ហាធរក្ខ តណ្ហំ អារព្ព បវត្តាបិ
 តណ្ហា ធម្មតណ្ហាតិ វេទិតញ្ចា។

អប្បជិស្សយោតិ អប្បជិស្សវោ, វ-ការស្ស យ-ការំ កត្វា និទ្ទេសោ។ គរុនា
 កិស្សិញ្ចំ វុត្ត ការវវសេន បជិស្សវនំ បជិស្សវោ, បជិស្សវក្ខតំ, តំសភាគញ្ច យំ
 កិញ្ចំ ការវំ, នត្តិ ឯតស្មី បជិស្សវោតិ អប្បជិស្សវោ, ការវវហិតោ។ តេនាហ
 “អនិចវុត្តិ”តិ។ យថា ចេតិយំ ឧទ្ទិស្ស កតំ សត្ត កតសទិសំ, ឯវំ ចេតិយស្ស
 បុរតោ កតំ សត្ត បុរតោ កតសទិសំ ឯវាតិ អាហា “បរិនិព្វតេ បនា”តិអាធិ។

សក្កច្ចំ ន គច្ចតីតិ អាធនំ ការំ ឧប្បាទេត្វា ន ឧបសង្កមតិ។ យថា សិក្ខាយ
ឯកទេសេ កោបិតេ, អការេ ច កតេ សញ្ញា សិក្ខា កុប្បតិ, សព្ពត្ថ ច អការំ
កតំ នាម ហោតិ សមុទាយតោ សំវរសមាទានំ អវយវតោ ភេនោតិ។ ឯ
ឯកភិក្ខុស្មីបិ... បេ... អការេវ កតោវ ហោតិ។ អនាទិយមត្តេនបិ សិក្ខាយ
អបរិបូរិយេវាតិ អាហា “អប្បយមាណោវ សិក្ខាយ អការេវ នាមា” តិ។
អប្បមាទលក្ខណំ សម្មាបដិបត្តិ។ ទុរិជន្តិ ធម្មាមិសវសេន ទុរិជំ។

សោមនស្សបរិចារាតិ សោមនស្សសហគតាវិចារា អធិប្បតោ, ឧបសន្នោ
ច និចាតមត្តន្តិ អាហា “សោមនស្សសម្បយុត្តាវិចារា” តិ។ តថា ហិស្ស
អភិធម្មេ (ធរ. ស. ៨) “ចារោវិចារោ... បេ... ឧបរិចារោ” តិ និទ្ទេសោ បវត្តោ។
សោមនស្សការណាភូតន្តិ សភាវតោ, សង្កប្បតោបិ សោមនស្សស្ស ឧប្បត្តិយា
បច្ចយភូតំ។ កាមំ បរិត្តភូមកាវិតក្កវិចារា អញ្ញមញ្ញមវិយោគិនោ,
កិរិយាកេនតោ បន បឋមាភិនិចាតតាយ វិតក្កស្ស ព្យាចារោ សាតិសយោ។
តតោ បរិចារស្សាតិ តំ សន្ធាយ “វិតក្កេត្វា” តិ បុព្វកាលកិរិយាវសេន វត្វា
“វិចារេន បរិច្ឆិន្ទតិ” តិ វុត្តំ។ លទ្ធិបុព្វសេវនស្ស វិចារស្ស ព្យាចារោ បញ្ញាវិយ
ហោតិ។ តថា ហិ “វិចារោវិចិតិច្ឆាយ បដិបក្ខោ” តិ បេជកេ វុត្តំ។
“ទិដ្ឋិសាមញ្ញកតោ” តិ ឯត្ថ យាយ ទិដ្ឋិយា បុគ្គលោ ទិដ្ឋិសាមញ្ញំ គតោ វុត្តោ, សា
បឋមមគ្គសម្មាទិដ្ឋិកោសម្ពកសុត្តេ អធិប្បតោតិ អាហា “កោសម្ពកសុត្តេ
បឋមមគ្គោ កថិតោ” តិ។ ឥធាតិ ឥមស្មី សុត្តេ។ ចតុសុបិ មគ្គសុ សម្មាទិដ្ឋិ
ទិដ្ឋិគ្គហណោន គហិតាតិ អាហា “ចត្តារោបិ មគ្គោ កថិតា” តិ។

វិវាទមូលធក្កវណ្ណានា

៣២៥. កោធនោតិ កុដ្ឋនសីលោ។ យស្មា សោ អប្បហ័នកោធតាយ
វិតតកោធនោ នាម ន ហោតិ, តស្មា “កោធនេន សមញ្ញាគតោ” តិ អាហា។

ឧបនាហោ ឯតស្ស អត្ថិ, ឧបនយ្ហនសីលោតិ វា ឧបនាហី។ វិវាទោ នាម
ឧប្បជ្ជមាណោ យេកុយ្យេន បឋមំ ទិដ្ឋំ វសេន ឧប្បជ្ជតីតិ វុត្ថំ “ទិដ្ឋំ ភិក្ខុនំ
វិវាទោ” តិ។ សោ បន យថា ពហុនំ អនត្តាវហោ ហោតិ, តំ និទស្សនមុខេន
នស្សេន្តោ “កថ” ន្តិអាទិមាហា។ អព្ពន្ធហរិសាយាតិ បរិសព្ពន្ធរេ។

បរគុណាមក្ខនាយ បរត្ថោបិ អត្ថនោ ការកំ គូថេន បហរន្តំ គូថោវិយ
បឋមតរំ មក្ខេតីតិ មក្ខោ, សោ ឯតស្ស អត្ថិ មក្ខិ។ បលាសតីតិ បលាសោ,
បរស្ស គុណោ ខំសិទ្ធាវិយ អបនេតីតិ អត្ថោ, សោ ឯតស្ស អត្ថិ បលាសី។
បលាសី បុគ្គលោ ហិ ធុតិយស្ស ធុរំ ន ទេតិ, សមំ បសារេត្វា តិជ្ជតិ។ តេនាហា
“យុគត្តាហលក្ខណេន បលាសេន សមន្នាគតោ” តិ។ “ឥស្សក្កី” តិអាទិនំ
បទានមត្ថោ ហេដ្ឋា វុត្ថនយត្តា សុវិញ្ញេយ្យាវ។ កម្មបថប្បត្តាយ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា
វសេនេត្ថ មិច្ឆាទិដ្ឋិ វេទិតញ្ញាតិ អាហា “នត្ថិកវាទិ អហេតុកវាទិ
អភិរិយវាទិ” តិ។

និស្សរណីយធក្កវណ្ណានា

៣២៦. ហាបេត្វាតិ កុសលចិត្តំ បរិហាបេត្វា បរិត្តិតុមេវ
អប្បទានវសេន។ អក្ខតំ ព្យាករណំ ព្យាករោតិ “មេត្តា ហិ ខោ មេ ចេតោវិមុត្តិ
ភាវិតា” តិអាទិនា (អ. និ. ៦.១៣) អត្ថនិ អវិជ្ជមាទំ គុណព្យាហារំ ព្យាហារតិ។
ចេតោវិមុត្តិ-សទ្ធិ អបេក្ខិត្វា “និស្សដា” តិ វុត្ថំ។ បុន ព្យាចាទោ នត្ថិ ឥនានិ
មម ព្យាចាទោ នាម នត្ថិ សព្ពសោ នត្ថិ ព្រាត្វា។

“អនិមិត្តា” តិ វត្វា យេសំ និមិត្តានំ អភាវេន អរហត្តជលសមាបត្តិយា
អនិមិត្តតា, តំ នស្សេតុ “សា ហី” តិអាទិ វុត្ថំ។ តត្ថ រាគស្ស និមិត្តំ, រាគោ ឯវ វា
និមិត្តន្តិ រាគនិមិត្តំ។ អាទិ-សទ្ធទេន ទោសនិមិត្តាទិនំ សង្កហោ ទដ្ឋព្ពោ។

រូបវេទនាទិសដ្ឋាននិមិត្ត រូបនិមិត្តាទិ។ តេសញ្ញាវេទនាទិសេន ឧបដ្ឋាន
និមិត្តនិមិត្តាទិ។ តយិទំ និមិត្ត យស្មា សញ្ញេន សព្វំ អរហត្តជលេ នតិ, តស្មា វុត្តំ
“សា ហិ...បេ... អនិមិត្តាតិ វុត្តា”តិ។ និមិត្ត អនុសរតិ តំ និមិត្ត អនុគប្បតិ
អារព្ព បវត្តតិ។

អស្មិមាណាតិ “អស្មិ”តិ បវត្តា អត្ថវិសយោ មាណា។ អយំ នាម អហំ
អស្មិ តិ រូបលក្ខណោ, វេទនាទិសុ វា អញ្ញាតរលក្ខណោ អយំ នាម អត្តា អហំ
អស្មិ។ “អស្មិ”តិ មាណោ សមុគ្គាជ័យតិ ឯតេនាតិ អស្មិមាណសមុគ្គាតោ,
អរហត្តមគ្គោ។ បុន អស្មិមាណោ នត្ថិតិ តស្ស អនុប្បត្តិធម្មតាចានំ កិត្តេន្តោ
សមុគ្គាតត្ថមេវ វិភាវេតិ។

អនុត្តរិយានិធក្កវណ្ណានា

៣២៧. នត្ថិ ឯតេសំ ឧត្តរាទិវិសិដ្ឋានីតិ អនុត្តរាទិ, អនុត្តរាទិ ឯវ
អនុត្តរិយានិ យថា អនន្តមេវ អានន្តរិយន្តិ អាហា “អនុត្តរិយានីតិ អនុត្តរាទិ”តិ។
ទស្សនាទុត្តរិយំ នាម អនុត្តរជលវិសេសាវហត្ថា។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។
សត្តវិធករិយធនលាភោតិ សត្តវិធសទ្ធាទិលោកុត្តរធនលាភោ។
សិក្ខត្តយបូរណាន្តិ អធិសីលសិក្ខាទិនំ តិស្សន្តំ សិក្ខានំ បរិបូរណំ។ តត្ថ
បរិបូរណំ និប្បរិយាយតោ អសេក្ខានំ វសេន វេទិតព្វំ។ កល្យាណបុគ្គលតោ
បដ្ឋាយ ហិ សត្ត សេក្ខា តិស្សោ សិក្ខា បូរេន្តិ នាម, អរហា បន
បរិបុណ្ណាសិក្ខាតិ។ ឥតិ ឥមាទិ អនុត្តរិយានិ លោកិយលោកុត្តរាទិ កថិតានិ។

អនុស្សតិយោ ឯវ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិ កាទិហិតសុខានំ ការណភាវតោ
ហំនានីតិ អនុស្សតិដ្ឋានានិ។ ឯវ អនុស្សរតោតិ យថា ពុទ្ធានុស្សតិ
វិសេសាទិគមស្ស ហំនំ ហោតិ, ឯវ “ឥតិបិ សោភគភវា”តិអាទិនា (ធិ. និ. ១.១៥៧,

២៥៥) ពុទ្ធតុលោ អនុស្សវន្តស្ស។ ឧបចារកម្មដ្ឋានន្តិ បច្ចក្ខតោ
ឧបចារជ្ឈានាវហំ កម្មដ្ឋានំ, បរម្បរាយ បនយាវ អរហត្តា
លោកិយលោកុត្តរវិសេសាវហំ។

សតតវិហារធក្កវណ្ណានា

៣២៨. និច្ចវិហារាភិ សព្វនា បវត្តនកវិហារា។ ឋបេត្វា ហិ សមាបត្តិវេលំ,
ភវន្តវេលញ្ច ខីណាសវា ឥមិនាវ ធម្មន្ត្រេបេត្វាវិហារេន សព្វកាលំ វិហារន្តិ។
ចក្កនារូបំ ទិស្វាតិ និស្សយវេហារេន វុត្តំ។ សសម្ពារកថា ហោសាយថា
“ធនុនាវិជ្ឈតី”តិ។ តស្មា និស្សយសីសេន និស្សិតស្ស គហណំ ទដ្ឋព្ពន្ធិ អាហា
“ចក្កវិញ្ញាណោន ទិស្វា”តិ។ ឥដ្ឋេ អរជ្ជន្តោតិ ឥដ្ឋេ អារម្មណេ រាគំ អនុប្បាទេន្តោ
មគ្គេន សមុច្ឆិន្តត្តា។ នេវ សុមនោ ហោតិ គេហសិតបេមវសេនបិ។ ន ទុម្ពនោ
បសាទញ្ញាចត្តវសេនបិ។ អសមបេក្ខនេតិ ឥដ្ឋេបិ អនិដ្ឋេបិ មជ្ឈត្ថេបិ អារម្មណេ
ន សមំ ន សម្មា អយោនិសោ គហណោ។ យោ អខីណាសវានំ មោហោ ឧប្បជ្ឈតិ,
តំ អនុប្បាទេន្តោ មគ្គេនវ តស្ស សមុគ្សាជិតត្តា។ ញាណុបេត្វាវសេនេវ
ឧបេក្ខកោវិហារតិ មជ្ឈត្តោ។ អយញ្ចស្ស បដិបត្តិវេបុល្លប្បត្តិយា,
បញ្ញាវេបុល្លប្បត្តិយា វាតិ អាហា “សតិយា”តិអាទិ។ ធម្មន្ត្រេបេត្វាតិ ធនុ
ទ្វារេសុ បវត្តា សតិសម្បជញ្ញស្ស វសេន ធាវយវា ឧបេក្ខា។
ញាណាសម្បយុត្តចិត្តានិលព្ពន្ធិ តេហិ វិធា សម្បជានតាយ អសម្ពរតោ។
មហាចិត្តានីតិ អដ្ឋបិ មហាកិរិយចិត្តានិលព្ពន្ធិ។ សតតវិហារាភិ
ញាណាប្បត្តិបច្ចយរហិតកាលេបិ បវត្តិភេទនតោ។ ទស ចិត្តានីតិ អដ្ឋ
មហាកិរិយចិត្តានិ ហសិតុប្បាទវេជ្ជព្ពនចិត្តេហិ សទ្ធិ ទស ចិត្តានិលព្ពន្ធិ។
អរជ្ជនាទុស្សនវសេន បវត្តិ តេសម្បិ សាធារណាតិ។ “ឧបេក្ខកោវិហារតី”តិ
វចនតោ ធម្មន្ត្រេបេត្វាវសេន អាគតានំ ឥមេសំ សតតវិហារានំ “សោមនស្សំ

កង់លព្ពតី"តិ ហេតុត្វា "អាសេវនតោលព្ពតី"តិ សយមេវ បរិហរតីតិ។
កិញ្ចាបិ ឱណាសវោ ឥដ្ឋានិដ្ឋេបិ អារម្មណេ មជ្ឈត្តេ វិយ ពហុលំ ឧបេក្ខតោ
វិហរតិ អត្ថនោ បរិសុទ្ធបកតិភាវាវិជហនតោ, កតាចិ បន តថា
ចេតោភិសដ្ឋាភារោ យំ តំ សភាវតោ ឥដ្ឋំ អារម្មណំ, តត្ថ
យាថាវសភាវគ្គហណាវសេនបិ អរហតោ ចិត្តំ សោមនស្សសហគតំ ហុត្វា
បវត្តតេវ, តញ្ច ខោ បុញ្ញាសេវនវសេន។ តេនាហ "អាសេវនតោលព្ពតី"តិ។

អភិជាតិធក្កវណ្ណានា

៣២៩. "អភិជាតិយោ"តិ ឯត្ថ អភិ-សន្នោ ឧបសគ្គមត្តំ, ន
អត្ថវិសេសជាតកោតិ អាហ "ជាតិយោ"តិ។ អភិជាយតីតិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ
នយោ។ ជាយតីតិ ច អន្តោគធម្មតុអត្ថបទំ, ឧប្បាទេតីតិ អត្តោ។ ជាតិយា,
តំនិព្ពត្តកកម្មានញ្ច កណ្ណាសុក្កបរិយាយតាយ យំ វត្ថុព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្ថមេវ។
បដិប្បស្សម្ពនវសេន កិលេសានំ និព្ពាននតោ និព្ពានំ សចេ កណ្ណំ ភវេយ្យ
យថា តំ ទសវិធំ ឧស្សីល្យកម្មំ។ សចេ សុក្កំ ភវេយ្យ យថា តំ
ធានសីលានិកុសលកម្មំ។ ទិដ្ឋម្បិ កណ្ណាសុក្កវិចាកានំ។ អរហត្តំ អធិប្បេតំ
"អភិជាយតី"តិ វចនតោ។ តំ កិលេសនិព្ពានន្តេ ជាតត្តា និព្ពានំ យថា រាគាធិនំ
ខយន្តេ ជាតត្តា រាគក្ខយោ ទោសក្ខយោ មោហក្ខយោតិ។

និព្ពេធភាគិយធក្កវណ្ណានា

និព្ពេធា វុច្ឆតិ និព្ពានំ មគ្គញ្ញាណេន និព្វិជ្ឈីតព្ពដ្ឋេន, បដិវិជ្ឈីតព្ពដ្ឋេនាតិ
អត្តោ។ និរោធានុបស្សនាញ្ញាណេតិ និរោធានុបស្សនាញ្ញាណេ
និស្សយបច្ចយក្ខតេ ឧប្បន្នា សញ្ញា, តេន សហគតាតិ អត្តោ។

ធក្កវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

សត្តកវណ្ណា

៣៣០. សម្បត្តិបដិលាភដ្ឋនាតិ សីលសម្បត្តិអាទិនំ

សម្មាសម្ពោធិបរិយោសានានំ សម្បត្តិនំ បដិលាភាបនដ្ឋេន, សម្បត្តិនំ វា
បដិលាភោ សម្បត្តិបដិលាភោ, តស្ស ការណំ សម្បត្តិបដិលាភដ្ឋោ, តេន
សម្បត្តិបដិលាភដ្ឋេន។ តេនេវាហ “សម្បត្តិនំ បដិលាភការណាតោ” តិ។ សទ្ធាវ
ឧភយហិតត្ថិកេហិ ជនាយិតព្ភដ្ឋេន ជនំ សទ្ធាជនំ។ ឯត្ថាតិ ឯតេសុ ជនេសុ។
សព្ពសេដ្ឋំ សព្ពេសំ បដិលាភការណាការតោ, តេសញ្ច សំកិលេសវិសោធនេន
មហាជុតិកមហាវិច្ឆារភាវាចានតោ។ តេនាហ “បញ្ញាយ ហី” តិអាទិ។ តត្ថ
បញ្ញាយ ឋត្វាតិ កម្មស្សកតាបញ្ញាយ បតិដ្ឋាយ សុចរិតាទិនិ បូរេត្វា
សគ្គបតា ហោន្តិ។ តត្ថ ចេវ ចារមិតា បញ្ញាយ ច ឋត្វា
សាវកចារមិញ្ញាណាទិនិ បដិវិជ្ឈន្តិ។

សមាធិ បរិក្ខុរោន្តិ អភិសង្ករោន្តិតិ សមាធិបរិក្ខារា, សមាធិស្ស សម្ពារភូតា
សម្មាទិដ្ឋិអាទិយោ។ ឥធម បន សហការីការណភូតា អធិប្បតាតិ អាហ
“សមាធិបរិវារា” តិ។

អសតំ អសាធួនំ ធម្មា តេសំ អសាធុការសាធនតោ។ អសន្តាតិ អសុន្តរា
ការយ្ហា។ តេនាហ “លាមកា” តិ។ “វិបស្សកស្សេវ កជិតា” តិ វត្វា តស្ស
វិបស្សនានិព្ពត្តិ ធស្សេតុ “តេសុបិ” តិអាទិ វុត្តំ។ ចតុន្ទម្បិ ហិ សទ្ធានំវិសេសេន
ធស្សនតោ មគ្គបញ្ញា សាតិសយំ “វិបស្សនា” តិ វត្តញ្ញា, តំសមន្តី ច អរិយោ
វិបស្សនកោតិ។

សប្បុរិសានំ ធម្មាតិ សប្បុរិសានំយេវ ធម្មា, ន អសប្បុរិសានំ។
ធម្មានុធម្មបដិបត្តិយា ឯវ ហិ ធម្មញ្ញាអាទិភាវោ, ន ចាឡិធម្មបឋនាទិមត្តេន។

ភាសិតស្ស្សតិ សុត្តន្តបិដកភាសិតស្ស្ស បេរ តទញ្ញស្ស ច
អត្តត្ថបរត្តពោធិកស្ស បទស្ស។ អត្តកុសលតាវសេន អត្ថំ ជាតាតិ
អត្តញ្ញា។ អត្តានំ ជាតាតិ យាថាវតោ អត្តនោ បមាណជាននវសេន អត្តានំ
ជាតាតិ។ បដិគ្គហណាបរិភោគមត្តញ្ញតាហិ វេ
បរិយេសនវិស្សជ្ជនមត្តញ្ញតាហិ ពោធិតា ហោង្គតិ “បដិគ្គហណាបរិភោគេសុ”
តេជ្ជេវ វុត្ថំ។ វេញ្ញា តា អនវជ្ជា ហោង្គតិ។ យោគស្ស អធិគមាយាតិ ភាវនាយ
អនុយុញ្ញនស្ស។ អតិសម្ពាធន្តិ អតិខុទ្ទកំ អតិក្ខបញ្ញស្ស តាវតា កាលេន
តិវេតុំ អសក្កុណោយ្យតា។ អជ្ឈិធំ បរិសន្តិ ខត្តិយបរិសាទិកំ អជ្ឈិធំ បរិសំ។
ភិក្ខុបរិសាទិកំ ចតុត្ថិធំ ខត្តិយបរិសាទិកំ មនុស្សបរិសំយេវ បុន ចតុត្ថិធំ
គហេត្វា អជ្ឈិធំ វេទន្តិ អបរេ។ “ឥមំ មេ សេវន្តស្ស អកុសលា ធម្មា បរិហាយន្តិ,
កុសលា ធម្មា អភិវឌ្ឍន្តិ, តស្មា សេវិតញ្ញោ, វិបរិយាយតោ តទញ្ញោ
អសេវិតញ្ញោ”តិ វេរំ សេវិតញ្ញោសេវិតញ្ញំ បុគ្គលំ ជាតាតិ បុគ្គលញ្ញា។ វេរំ តេសំ
បុគ្គលានម្បិ ពោធិនំ ឧក្កជ្ជំ, និហ្មំ វា ជាតាតិ នាម។

៣៣០. “និទ្ទសវត្ថុនី”តិ។ “អាទិ-សទ្ធីលោបេនាយំ និទ្ទេសោ”តិ អាហា
“និទ្ទសាទិវត្ថុនី”តិ។ នត្ថិ ធានិ ឥមស្ស ទសាតិ និទ្ទេសោ។ បញ្ញោតិ ញ្ញាតុំ ឥច្ឆិតោ
អត្តោ។ បុន ទសវស្សោ ន ហោតិ តេសំ មតិមត្តន្តិ ទស្សេតុំ “សោ កិរា”តិ
កិរសទ្ធីគ្គហណំ។ “និទ្ទេសោ”តិ ចេតំ ទេសនាមត្ថំ, តស្ស និព្វិសាទិការស្ស វិយ
និទ្ធវាទិការស្ស ច ឥច្ឆិតតាតិ ទស្សេតុំ “ន កេវលញ្ញា”តិអាទិ វុត្ថំ។ គាមេ
វិចរន្តោតិ គាមេ បិណ្ឌាយ វិចរន្តោ។

ន ឥទំ តិវុត្តិយានំ អធិវចនំ តេសុ តន្តិមិត្តស្ស អភាវា។ សាសនេបិ
សេក្ខស្សបិ ន ឥទំ អធិវចនំ, កិមជ្ជំ បន បុប្ផជ្ជនស្ស។ យស្ស បនេតំ អធិវចនំ,
យេន ច ការណេន, តំ ទស្សេតុំ “ទីណាសវស្សេត”ន្តិអាទិ វុត្ថំ។

អប្បដិសន្ធិកកាវោ ហិស្ស បច្ចុក្ខតោ ការណំ។ បរម្បរាយ ឥតរាជិ, យានិ
ចាឡិយំ អាគតានិ។

សិក្ខាយ សម្មនេវ អាទានំ សិក្ខាសមាទានំ, តំ បនស្សា ចារិប្បិយា
វេទិតព្ពន្ធិ អាហា “សិក្ខត្តយប្បរណេ” តិ។ សិក្ខាយ វា សម្មនេវ អាទិតោ បដ្ឋាយ
រក្ខណំ សិក្ខាសមាទានំ, តញ្ច អត្ថតោ ប្បរណេ បរិច្ឆ័ន្តំ អរក្ខណេ សព្ពេន សព្ពំ
អភារតោ, រក្ខណេ ច បរិប្បរណតោ។ ពហលច្ឆន្ទោតិ ទទ្ទ្យច្ឆន្ទោ។ អាយតិន្តិ
អនន្តរាគតទិវសាទិកាលោ អធិប្បតោ, ន អនាគតកវោតិ អាហា
“អនាគតេ បុនទិវសាទិសុប្បិ” តិ។ សិក្ខំ បរិប្បរណស្ស តត្ថ និវិជ្ជអត្ថិតា
អវិគតបេមតា, តេក្ខមកធម្មានំ អនិច្ចាទិវសេន សម្មនេវ និដ្ឋានំ
ធម្មនិសាមនាតិ អាហា “វិបស្សនាយេតំ អធិវចន” តិ។ តណ្ហាវិនយនេតិ
វិរាគានុបស្សនាទិវិបស្សនាញ្ញាណានុការសិទ្ធិ តណ្ហាវិក្ខម្ពនេ។ ឯកីភាវេតិ
គណសង្គណិកាកិលេសសង្គណិការិកមសិទ្ធិវិវេកកាវេ។ វិរិយារម្មេតិ
សម្មប្បធានវិរិយស្ស បគ្គណ្ហានេ, តំ បន សព្ពសោ វិរិយស្ស បរិព្រហនំ ហោតីតិ
អាហា “កាយិកចេតសិកស្ស វិរិយស្ស ប្បរណេ” តិ។ សតិយព្រោវ នេបក្កកាវេ
ចាតិ សតោការិតាយ ចេវ សម្មជានការិតាយ ច។ សតិសម្មជញ្ញាពលេនេវ
វិរិយារម្មោ ឥដ្ឋតិ។ ទិដ្ឋិបដិវេជេតិ សម្មាទិដ្ឋិយា បដិវិដ្ឋនេ។ តេនាហា
“មគ្គទស្សនេ” តិ។ សច្ចសម្មជិវេជេ ហិ ឥដ្ឋមាទេ មគ្គសម្មាទិដ្ឋិ សិទ្ធា ឯវ
ហោតិ។

អសុភានុបស្សនាញ្ញាណោតិ ទសវិធស្ស, ឯកាទសវិធស្សបិ វា អសុភស្ស
អនុបស្សនាវសេន បវត្តញ្ញាណោ។ ឥទញ្ញំ ទុក្ខានុបស្សនាយ បរិចយញ្ញាណំ។
អាទិនវានុបស្សនាញ្ញាណោតិ សម្ពាទានំ អនិច្ចទុក្ខវិបរិណាមតាសំសូចិតស្ស
អាទិនវស្ស អនុបស្សនាវសេន បវត្តញ្ញាណោ។ អប្បហ័នដ្ឋេនាតិ មគ្គេន

អសមុច្ឆន្ទកាលេវេន។ អនុសេន្តីតិ សន្តានេ អនុ អនុ សយន្តិ។ ការណាលាកេ ហិ
សតិ ឧប្បន្នារហា កិលេសា សន្តានេ អនុ អនុ សយិតារិយ ហោន្តិ, តស្មា តេ
តទវត្ថា “អនុសយា”តិ វុច្ចន្តិ។ ជាមគតោតិ ជាមប្បត្តោ។ ជាមគមនព្វា
អញ្ញេហិ អសាធារណោ កាមរាគាធិនមេវ អាវេណិកោ សភារោ ធន្នញ្ញោ។
តថា ហិ វុត្ថំ អភិធម្ម “ជាមគតានុសយំ បជហតី”តិ។ កាមរាគោ ឯវ
អនុសយោ កាមរាគានុសយោ។ យេ បន “កាមរាគស្ស អនុសយោ
កាមរាគានុសយោ”តិ វុច្ចន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ។ ន ហិ កាមរាគវិនិមុត្តោ
កាមរាគានុសយោ នាម កោចិ អត្ថិ។ យទិ “តស្ស ពិជ”ន្តិ វុច្ចយ្យំ, តម្បី
តត្ថិនិមុត្តំ បរមត្ថតោ ន ឧបលព្ពតេវាតិ។ ឯសេវ នយោ សេសេសុបិ។

អធិករណសមថសត្តកវណ្ណានា

អធិករិយន្តិ ឯត្ថាតិ អធិករណានិ។ កេ អធិករិយន្តិ? សមថា។ កថំ
អធិករិយន្តិតិ? សមនវសេន, តស្មា តេ តេសំ សមនវសេន បវត្តន្តិតិ អាហា
“អធិករណានិ សមេន្តី”តិ អាទិ។ ឧប្បន្នានំ ឧប្បន្នានន្តិ ឧដ្ឋិតានំ ឧដ្ឋិតានំ។
សមថត្ថន្តិ សមនត្ថំ។

“អជ្ឈាសហិ វត្ថុហិ”តិ លក្ខណាវចនមេតំ យថា “យទិ មេ ព្យាដិ ធាហេយ្យំ
ធាតព្ពមិធមោសធន”ន្តិ, តស្មា តេសុ អញ្ញតវញ្ញតវេន វិវុច្ចន្តា “អជ្ឈាសហិ
វត្ថុហិ វិវុច្ចន្តី”តិ វុច្ចន្តិ។ ឧបវុទនាតិ អក្កោសោ។ ចោទនាតិ អនុយោគោ។

អធិករណស្ស សម្មាវាវិនយនតោ សម្មាវាវិនយោ។ សន្និបតិ តបរិសាយ
ធម្មវាធិនំ យេភុយ្យតាយ យេភុយ្យសិកកម្មស្ស ករណំ យេភុយ្យសិកា។
អយន្តិ អយំ យថាវុត្ថា ចតុត្ថិជា សម្មាតា សម្មាវាវិនយោ នាម។

សង្ឃសាមគ្គីវសេន សម្មជីកាវោ, ន យថា តថា ការកបុគ្គលានំ
សម្មុទាតា។ ភូតតាតិ តច្ចតា។ សច្ចបរិយាយោ ហិ ឥធ ធម្ម-សុទ្ធា
“ធម្មវាទី”តិអាទិសុ (ធិ. និ. ១.៩, ១៩៤) វិយ។ វិនេតិ ឯតេនាតិ វិនយោ, តស្ស
តស្ស អធិករណស្ស រូបសមនាយ ភកវតា វុត្តវិធិ, តស្ស វិនយស្ស សម្មុទតា
វិនយសម្មុទតា។ តេនាហ “យថា តំ...បេ... សម្មុទតា”តិ។ យេនាតិ យេន
បុគ្គលេន។ វិវាទវត្ថុសម្ពាទេ អត្ថេ បច្ចតិកា អត្ថបច្ចតិកា។ សង្ឃសម្មុទតា
បរិហាយតិ សម្មុតបុគ្គលេហោ រូបសមនតោ។

នន្តិវិវាទាធិករណំ។ “ន ធន្ទាគតី គច្ចតី”តិអាទិនា វុត្តំ បញ្ចន្តសមន្ទាគតំ។
គុទ្ធិកាទិសុ អលជ្ជស្សន្ទាយ បរិសាយ គុទ្ធិកោ សលាកគ្គាហោ កាតញ្ចោ
លជ្ជស្សន្ទាយ វិវដកោ, ពាលុស្សន្ទាយ សកណ្ណាជប្បកោ។ យស្ស កិរិយាយ
ធម្មវាទិនោ ពហុតរា, សា យេកុយ្យសិកាតិ អាហ “ធម្មវាទិនំ
យេកុយ្យតាយា”តិអាទិ។

“ចត្វហិ សមថេហិ សម្មតិ”តិ ឥទំ សព្វសង្គាហិកវសេន វុត្តំ។ តត្ថ បន
ធ្វិហិ ធ្វិហិ ឯវ រូបសមនំ នជ្ជព្ពំ។ ឯវំវិនិច្ឆិតន្តិ សថ អាបត្តិ នត្តិ, ឧកោ
ខមាបេត្វា, អថ អត្តិ, អាបត្តិ ទស្សេត្វា រោបនវសេន វិនិច្ឆិតំ។ បដិកម្មំ បន
អាបត្តាធិករណសមថេ បរតោ អាគមិស្សតិ។

ន សមណសារុប្បំ អស្សាមណកំ, សមណេហិ អកត្តព្ពំ, តស្មី។ អជ្ឈាបារេ
វីតិក្កមេ សតិ។

បដិចរតោតិ បដិច្ឆាទេន្តស្ស។ ចាបុស្សន្ទតាយ ចាបិយោ, បុគ្គលោ, តស្ស
កត្តព្ពកម្មំ តស្ស ចាបិយសិកំ។ សម្មុទាវិនយេនេវ រូបសមោ នត្តិ បដិញ្ញាយ
តថាវុចាយ, ខន្តិយា វា វិនា អរូបសមនតោ។

ឯត្ថាតិ អាបត្តិទេសនាយ។ បដិញ្ញាតេ អាបន្នភាវាទិកេ ករណំ កិរិយា
“អាយតី សំវេយ្យាសី”តិ, បរិវាសធានាទិវសេន ច បវត្ថំ វចីកម្មំ
បដិញ្ញាតករណំ។

យថានុរូបន្តិ “ឌីហិ សមថេហិ ចតុហិ តីហិ ឯកេនា”តិ ឯវំ វុត្តនយេន
យថានុរូបំ។ ឯត្ថាតិ ឥមស្មី សុត្តេ, ឥមស្មី វា សមថវិចារេ។ វិនិច្ឆយនយោតិ
វិនិច្ឆយេ នយមត្ថំ។ តេនាហ “វិត្ថារោ បនា”តិអាទិ។ សមន្តបាសាទិកាយំ
វិនយដ្ឋកថាយ (ចូឡវ. អដ្ឋ. ១៨៤-១៨៧) វុត្តោ, តស្មា វុត្តនយេនេវ វេទិតញ្ញោតិ
អធិប្បាយោ។

សត្តកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច ទុតិយភាណាវាវណ្ណានា។

អដ្ឋកវណ្ណានា

៣៣៣. អយាថាវាតិ ន យាថាវា។ អនិយ្យានិកតាយ មិច្ឆាសភាវា។
វិបរីតវុត្តិកតាយ យាថាវា។ និយ្យានិកតាយ សម្មាសភាវា អវិបរីតវុត្តិកា។

៣៣៤. កុច្ឆិតំ សីទតីតិ កុសីតោ ទ-ការស្ស ត-ការំ កត្វា។ យស្ស ធម្មស្ស
វសេន បុគ្គលោ “កុសីតោ”តិ វុច្ឆតិ, សោ កុសីតភារោ ឥធ កុសីត-សទ្ធន
វុត្តោ។ វិនាបិ ហិ ភាវជោតនំ សទ្ធិំ ភាវត្ថោ វិញ្ញាយតិ យថា “បជស្ស សុក្ក”ន្តិ,
តស្មា កុសីតភាវវត្ថុនីតិ អត្ថោ។ តេនាហ “កោសដ្ឋការណានីតិ អត្ថោ”តិ។
កម្មំ នាម សមណសារុប្បំ ឡឺទិសន្តិ អាហ “ចីវវិចារណាទី”តិ។ វិរិយន្តិ
បធានវិរិយំ, តំ បន ចម្ពេនវសេន ករណេ “កាយិក”ន្តិប វត្ថុព្ពតំ លភតីតិ
អាហ “ទុវិធម្មី”តិ។ បត្តិយាតិ ចាបុណនត្ថំ។ ឌីសីទនន្តិ ភាវនានុយោគេ

សង្គ្រាម។ មាសេហ៍ អាចិត្តំ និងចិត្តំ វិយាតិ មាសាចិត្តំ, តំ មញ្ញោ។ យស្មា មាសា
តិឆ្លាវិសេសេន គរុកា ហោត្តិ, តស្មា “យថា តិឆ្លាមាសោ” តិអាទិ វុត្តំ។ វុដ្ឋិតោ
ហោតិ គិលានភាវាតិ អធិប្បាយោ។

៣៣៥. តេសន្តិ អារម្ភវត្ថុនំ។ ឥមិនាវ នយេនាតិ ឥមិនា កុស័តវត្ថុសុ
វុត្តនេវ នយេន។ “ធុរិយម្បី វិរយំ អារកតិ” តិអាទិនា, “ឥទំ បឋមន្តិ ឥទំ ហន្តាហំ
វិរយំ អារកាមិតិ ឯវំ ភាវនាយ អពុស្សហនំ បឋមំ អារម្ភវត្ថុ” តិអាទិនា ច
អត្តោ វេទិតញ្ញោ។ យថា តថា បឋមំ បវត្តំ អពុស្សហនញ្ញំ ឧបរិ វិរយាម្ភស្ស
ការណំ ហោតិ។ អនុបបច្ចវេក្ខណាសហិតានិ ហិ អពុស្សហនានិ,
តម្មលកានិ វា បច្ចវេក្ខណានិ អដ្ឋ អារម្ភវត្ថុនិ វេទិតញ្ញានិ។

៣៣៦. អាសន្នាតិ យស្ស ទេតិ, តស្ស អាមោទនហេតុ តេន
សមាគមនិមិត្តំ។ តេនាហ “ឯត្ថ អាសាននំ ទានការណំ នាមា” តិ។ កយាតិ
កយហេតុ។ ននុ កយំ នាម លទ្ធកាមតា រាគាទយោវិយ ចេតនាយ
អវិសុទ្ធិករំ, តំ កស្មា ឥទ គហិតន្តិ? ន ឥទំ តាទិសំ ចោរកយាទី សន្ធាយ វុត្តន្តិ
ទស្សតុ “តត្ថា” តិអាទិ វុត្តំ។ អទាសិ មេតិ យំ បុព្វេ កតំ ឧបការំ ចិន្តេត្វា
ធីយតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ ទស្សតិ មេតិ បច្ចុបកាវាសីសាយ យំ ធីយតិ, តំ
សន្ធាយ វេទិតិ។ សាហុ ទានន្តិ “ទានំ នាមេតំ បណ្ឌិតបញ្ញត្ត” តិ សាធុសមាចារេ
ឋត្វា ទេតិ។ អលង្ការត្ថន្តិ ឧបសោកនត្ថំ។ បរិវារត្ថន្តិ បរិក្ខារត្ថំ។ ទានញ្ញំ ទត្វា តំ
បច្ចវេក្ខន្តស្ស ចាមោជ្ជបីតិសោមនស្សាទយោ ឧប្បជ្ឈន្តិ,
លោកទោសឥស្សាមច្ឆេរាទយោវិទ្ធវិ កវន្តិ។ ឥទានិ ទានំ
អនុក្ខលធម្មបរិព្រហនេន, បច្ចនីកធម្មវិទ្ធវិការករណេន ច ភាវនាចិត្តស្ស
ឧបសោកនាយ ច បរិក្ខារាយ ច ហោតីតិ “អលង្ការត្ថំ, បរិវារត្ថញ្ញំ ទេតិ” តិ
វុត្តំ។ តេនាហ “ទានញ្ញំ ចិត្តំ មុទុកំ ករោតិ” តិអាទិ។ មុទុចិត្តោ ហោតិ លទ្ធា

នាយក “ឥមិនា មឃ្លំ សង្គហា កតោ” តិ, នាតាបិ លទ្ធិ។ តេន វុត្តំ “ឧភិន្នម្បិ
ចិត្តំ មុទុកំ ករោតិ” តិ។

អនន្តនមនន្តិ អនន្តា អនស្សវាបិស្ស ទានេន ទន្តា អស្សវា ហោន្តិ វសេ
វត្តន្តិ។ អទានំ ទន្តទូសកន្តិ អទានំ បន បុព្វេ ទន្តានំ អស្សវានម្បិ
វិហាតុប្បទានេន ចិត្តំ ទូសេតិ។ ឧន្ទមន្តិ នាយកា, បិយំវេទា ច បរេសំ
គរុចិត្តិការដ្ឋានតាយ។ នមន្តិ បដិក្កាហាកា ទានេន, បិយវាចាយ លទ្ធិសង្គហា
សង្គាហាកានំ។

ចិត្តាលង្ការទានមេវ ឧត្តមំ អនុបក្កិលិដ្ឋតាយ, សុបរិសុទ្ធតាយ,
គុណវិសេសបច្ចយតាយ ច។

៣៣៧. ទានបច្ចយាតិ ទានការណា, ទានមយបុញ្ញស្ស កតត្តា
ឧបចិតតត្តាតិ អត្តោ។ ឧបបត្តិយោតិ មនុស្សេសុ, ទេវេសុ ច និព្វត្តិយោ។
វេបេតីតិ ឯកវារមេវ អនុប្បដ្ឋិត្វាយថា ឧបរូបរិ តេនេវាការេន បវត្តតិ, ឯវំ
វេបេតិ។ តទេវ ចស អធិជ្ជានន្តិ អាហា “តស្សេវ វេវចន” ន្តិ។ វង្សេតីតិ ព្រហ្មេតិ,
ន ហាបេតិ។ វិមុត្តន្តិ អធិមុត្តំ, និព្វំ ចោណំ បញ្ញាវន្តិ អត្តោ។ វិមុត្តន្តិ វាវិសិដ្ឋំ។
និប្បរិយាយតោ ឧត្តរិ នាម បណីតំ មជ្ឈេបិ ហីនមជ្ឈិមវិភាគស្ស លព្ពនតោតិ
វុត្តំ “ឧត្តរិ អភាវិតន្តិ តតោ ឧបរិ មគ្គជលត្តាយ អភាវិត” ន្តិ។ សំវត្តតិ តថា
បណីហិតំ ទានមយចិត្តំ។ យំ បន ចាឡិយំ “តញ្ច ខោ” តិអាទិ វុត្តំ, តំ
តត្រូបបត្តិយាវិពន្ធការទុស្សីល្យាភាវទស្សនបរំ ទដ្ឋព្ពំ, ន ទានមយស្ស
បុញ្ញស្ស កេវលស្ស តំសំវត្តនតាទស្សនបរន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

សមុច្ឆិន្ទរាគស្សាតិ សមុច្ឆិន្ទកាមរាគស្ស។ តស្ស ហិ សិយា ព្រហ្មលោកេ
ឧបបត្តិ, ន សមុច្ឆិន្ទភវរាគស្ស។ វិភវាគគ្គហលោន ចេត្ត កាមេសុវីភវាគតា

អធិប្បតា, យាយ ព្រហ្មលោកូបបត្តិ សិយា។ តេនាហា
“ធានមត្តនេវ” តិអាទិ។ យទិ ឯវំ ធានំ តត្ថ កី អត្ថិយន្តិ អាហា “ធានំ
បនា” តិអាទិ។ ធានេន មុទុច្ចិត្តា តិ ពន្លាយាតេ វើបុគ្គលេបិ អត្តនោ
ធានសម្បជ្ជនេន មុទុក្ខតចិត្តោ។

បរិស័ទតិ បរិតោ ឥតោ ច សមាគម្មតីតិ បរិសា, សមូហោ។

លោកស្ស ធម្មាតិ សត្តលោកស្ស អវស្សម្ហាវី ធម្មា។ តេនាហា “ឯតេហិ
មុត្តោ នាម នត្ថី” តិអាទិ។ យស្មា តេ លោកធម្មា អបរាបរំ កធាចិ លោកំ
អនុបតន្តិ, កធាចិ តេ លោកោ, តស្មា តព្វោត្ថ អត្ថំ ទស្សេន្តោ “អដ្ឋិមេ” តិ
សុត្តបទំ (អ. និ. ៨.៦) អាហរិ។ ឃាសច្ឆាធនាធិនំ លទ្ធិលាភោ, តានិ ឯវ វា
លទ្ធិព្ពតោ លាភោ។ តទកាវោ អលាភោ។ លាភគ្គហណោន ចេត្ត តត្ថិសយោ
អនុរោធា គហិតោ, អលាភគ្គហណោន វិរោធា។ យស្មា លោហិតេ សតិ
តទុបឃាតវសេន បុព្វោ វិយ អនុរោធន សតិវិរោធា លទ្ធាវសរោ ឯវ ហោតិ,
តស្មា វុត្ថំ “លាភេ អាគតេ អលាភោ អាគតោ ឯវ” តិ។ ឯស នយោ
យសាធិសុបិ។

អដ្ឋកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

នវកវណ្ណានា

៣៤០. វសតិ តត្ថ ដលំ តន្តិមិត្តកតាយ បវត្តតីតិ វត្ថុ, ការណាន្តិ
វុត្តោវាយមត្តោ។ តេនាហា “អាឃាតវត្ថុនីតិ អាឃាតការណានី” តិ។ កោចោ
នាមាយំ យស្មី វត្ថុស្មី ឧប្បជ្ជតិ, ន តត្ថ ឯកវារមេវ ឧប្បជ្ជតិ, អថ ខោ បុនបិ
ឧប្បជ្ជតេវាតិ វុត្ថំ “ពន្ធាតី” តិ។ អថ វា យោ បច្ចយវិសេសេន ឧប្បជ្ជមាណោ
អាឃាតោ សវិសយេ ពន្ធាវិយ នវិគច្ឆតិ, បុនបិ ឧប្បជ្ជយេវ, តំ សន្ធាយាហា

“អាហារតំ ពន្លឺ” តិ។ តំ បនស្ស បច្ចយវសេន និព្វត្តនំ ឧប្បាទនមេវាតិ វុត្តំ
“ករោតិ ឧប្បាទេតិ” តិ។

តំ កុតេត្ថ លញ្ញាតិ ឯត្ថ តន្តិ កិរិយាបរាមសនំ, បទដ្ឋាហារេន ច អត្ថោ
វេទិតញ្ញាតិ ទស្សន្តោ “តំ អនត្ថចរណំ មា អហោសី” តិអាទិមាហ។ កេន
ការណេន លទ្ធានំ និវត្តកភាវតោ។ កម្មស្សកា ហិ សត្តា, តេ កស្ស វុចិយា
ទុក្ខិតា, សុខិតា វា ភវន្តិ, តស្មា កេវលំ តស្មី មយ្ហំ កុដ្ឋនមត្តំ ឯវាតិ
អធិប្បាយោ។ អថ វា តំ កោបករណមេត្ត បុគ្គលេ កុតោ លញ្ញា បរមត្ថតោ
កុដ្ឋិតព្វស្ស, កុដ្ឋនកស្ស ច អភាវតោ។ សម្ពាវមត្តញ្ញោតំ, យទិទំ
ខន្ធបញ្ចកំ។ យំ “សត្តោ” តិ វុច្ឆតិ, តេ សម្ពាវា ឥត្តរកាលា ខណិកា, កស្ស កោ
កុដ្ឋិតិ តិ អត្ថោ។ លាភា នាម កេ សិយុំ អញ្ញាត្រ អនុប្បត្តិតោ។

៣៤០. សត្តា អាវសន្តិ ឯតេសូតិ សត្តាវាសា។ នានត្ថកាយា នានត្ថសញ្ញា
អាទិភេទា សត្តនិកាយា។ យស្មា តេ តេ សត្តនិកាយា តប្បវិយាបន្នានំ សត្តានំ
តាយ ឯវ តប្បវិយាបន្នតាយ អាធារោវិយ វត្តព្ពតំ អវហន្តិ
សមុទាយាធារតាយ អវយវស្ស យថា “វុក្ខេ សាខា” តិ, តស្មា “សត្តានំ
អាវាសា, វសនដ្ឋានានីតិ អត្ថោ” តិ វុត្តំ។ សុទ្ធាវាសាបិ សត្តាវាសោវ “ន សោ,
ភិក្ខុវេ, សត្តាវាសោ សុលភវូចោ, យោ មយា អនាវុត្តបុញ្ញោ ឥមីនា ធិយេន
អនុនា អញ្ញាត្រ សុទ្ធាវាសេហិ ទេវេហិ” តិ វចនតោ។ យទិ ឯវំ កស្មា ឥន
គហិតាតិ តត្ថ ការណមាហ “អសព្ពកាលិកត្តា” តិអាទិ។ វេហប្បលោ បន
ចតុត្ថយេវ សត្តាវាសំ ភជតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

៣៤២. ឧបសមិកោតិ វុដ្ឋទុក្ខស្ស ឧបសមាវហោ, តំ បន វុដ្ឋទុក្ខំ
កិលេសេសុ ឧបសន្តេសុ ឧបសមតិ, ន អញ្ញថា, តស្មា “កិលេសូបសមករោ” តិ
វុត្តំ។ តក្ករំ សម្ពោធំ គមេតីតិ សម្ពោធគាមី។

យស្មី នេវនិកាយេ ធម្មទេសនា នវិយុដ្ឋតិ សវនស្សវ អភាវតោ, សោ
ចាឡិយំ “ធិយាយុកោ នេវនិកាយោ”តិ អធិប្បតោតិ អាហា “អសញ្ញករំ វា
អរូបករំ វា”តិ។

៣៤៣. អនុបុព្វតោវិហរិតញ្ញាតិ អនុបុព្វវិហារា។ អនុបដិចាដិយាតិ
អនុក្កមេន។ សមាបដ្ឋិតញ្ញាវិហារាតិ សមាបដ្ឋិត្វា សមដ្ឋិនោ ហុត្វា
វិហរិតញ្ញាវិហារា។

៣៤៤. អនុបុព្វនិរោធាតិ អនុបុព្វេន អនុក្កមេន បវត្តតញ្ញនិរោធា។
តេនាហា “អនុបដិចាដិយា និរោធា”តិ។

នវកវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទសកវណ្ណានា

៣៤៥. យេហិ សីលាធិហិ សមន្មាគតោ ភិក្ខុ ធម្មសរណតាយ ធម្មេនេវ
នាថតិ ញ្ញ្ញសតិ អភិកវតីតិ នាថោតិ វុច្ចតិ, តេ តស្ស នាថភាវកកា ធម្មា
“នាថករណា”តិ វុត្តាតិ អាហា “សនាថា...បេ... បតិជ្ជាកកា ធម្មា”តិ។ តត្ថ
អត្តនោ បតិជ្ជាកកាតិ យស្ស នាថភាវកកា, តស្ស អត្តនោ បតិជ្ជាវិធាយិនោ។
អប្បតិជ្ជោ អនាថោ, សប្បតិជ្ជោ សនាថោតិ បតិជ្ជត្តោ នាថត្តោ។

កល្យាណគុណាយោគតោ កល្យាណាតិ ទស្សន្តោ
“សីលាធិគុណសម្បជ្ជា”តិ អាហា។ មិជ្ឈនលក្ខណា មិត្តា ឯតស្ស អត្ថិតិ មិត្តោ,
សោ វុត្តនយេន កល្យាណោ អស្ស អត្ថិតិ តស្ស អត្ថិតាមត្ថំ
កល្យាណមិត្តបទេន វុត្តំ។ អស្ស តេន សព្វកាលំ អវិជហិតវាសោតិ តំ
ទស្សតុំ “កល្យាណសហាយោ”តិ វុត្តន្តិ អាហា “តេវស្សា”តិអាធិ។ តេវស្សាតិ

តេ ឯវ កល្យាណមិត្តា អស្សុ ភិក្ខុនោ។ សហ អយនតោតិ សហ វត្តនតោ។
អសមោធានេ ចិត្តេន, សមោធានេ បន ចិត្តេន ចេវ កាយេន ច សម្មវុដ្ឋោ។

សុខំ វចោ ឯតស្មី អនុកូលតាហិម្ហិ អាធការវវតិ បុគ្គលេតិ សុវចោ។
តេនាហ “សុខេន វត្តញ្ចោ” តិអាទិ។ ខមោតិ ខន្តា, តមេវស្ស ខមការំ ទស្សេតុំ
“តាឡេនា” តិអាទិ វុត្តំ។ វាមតោតិ មិច្ឆា, អយោនិសោ វា គណ្ណាតិ។ បដិប្បវត្តតិ
បដាលិកកាវេន តិជ្ជតិ។ បទក្ខិណំ គណ្ណាតិ តិ សម្មា យោនិសោ វា គណ្ណាតិ។

ឧទ្ធាវចានីតិ វិបុលខុទ្ទកានិ។ តត្រុបកមនីយាតិ តត្រ តត្រ មហាន្តេ,
ខុទ្ទកេ ច កម្មេ សាធនវសេន ឧបាយេន ឧបកច្ឆន្ទិយា, តស្ស តស្ស កម្មស្ស
និច្ឆាទនេន សមត្ថាយាតិ អត្ថោ។ តត្រុចាយាយាតិ វា តត្រ តត្រ កម្មេ
សាធតត្ថេ ឧបាយភូតាយ។

ធម្មេ អស្សុ កាមោតិ ធម្មកាមោតិ ព្យធិករណានំបិ ពាហិវត្ថោ សមាសោ
ហោតីតិ កត្វា វុត្តំ។ កាមេតត្ថតោ វា បិយាយិតត្ថតោ កាមោ, ធម្មោ; ធម្មោ
កាមោ អស្សុតិ ធម្មកាមោ។ ធម្មោតិ បរិយត្តិធម្មោ អធិប្បតោតិ អាហ
“តេបិជកំ ពុទ្ធវចនំ បិយាយិតតិ អត្ថោ” តិ។ សមុទាហារណំ កថនំ
សមុទាហារោ, បិយោ សមុទាហារោ ឯតស្សុតិ បិយសមុទាហារោ។
សយញ្ចាតិ ឯត្ថ ច-សន្នេន “សក្កច្ច” ត្ថិ បទំ អនុកឡតិ, តេន សយញ្ច សក្កច្ចំ
នេសេតុកាមោ ហោតីតិ យោជនា។ អភិធម្មោ សត្តប្បករណានិ អធិកោ
អភិវិសិដ្ឋោ ច បរិយត្តិធម្មោតិ កត្វា។ វិនយោ ឧភតោវិភង្គា វិនយនតោ
កាយវាចានំ។ អភិវិនយោ ខន្ធកបរិវាវា វិសេសតោ
អភិសមាចារិកធម្មកិត្តនតោ។ អភិសមាចារិកធម្មចារិប្បវិសេនេវ ហិ
អាទិព្រហ្មចរិយកធម្មចារិប្បវិ។ ធម្មោ ឯវ បិជកទ្វយស្សបិ
បរិយត្តិធម្មការតោ។ មគ្គដលានិ អភិធម្មោ និព្វានធម្មស្ស អភិមុខោតិ កត្វា។

កិលេសរូបសមការណ៍ បុព្វភាគិយា តិស្សោ សិក្ខា សង្ខេបតោវិវដ្តនិស្សិតោ
សមថោវិបស្សនា ច។ ពហុលចាមោដ្ឋោតិ ពលវចាមោដ្ឋោ។

ការណៈត្ថតិ និមិត្តត្ថេ។ កុសលធម្មនិមិត្តំ ហិស្ស វិរយារម្ពោ។ តេនាហ
“តេសំ អធិគមត្តាយា”តិ។ កុសលេសុ ធម្មេសូតិ វា និច្ឆាទេតព្ពេ ភុម្មំ យថា
“ចេតសោ អរូបសមេ អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋាន”ន្តិ។

៣៤៦. សកលដ្ឋេនាតិ និស្សេសដ្ឋេន, អនវសេសជរណាវសេន ចេត្ត
សកលដ្ឋោ វេទិតព្ពោ, អសុភនិមិត្តាធិសុវិយ ឯកទេសេ អដ្ឋត្វា
អនវសេសតោ គហេតព្ពដ្ឋេនាតិ អត្ថោ។ តទារម្មណានំ ធម្មានន្តិ តំ កសិណំ
អារព្ព បវត្តនកធម្មានំ។ ខេត្តដ្ឋេនាតិ ឧប្បត្តិដ្ឋានដ្ឋេន។ អធិដ្ឋានដ្ឋេនាតិ
បវត្តិដ្ឋានភាវេន។ យថា ខេត្តំ សស្សានំ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ វឌ្ឍិដ្ឋានព្វា, ឯវមេតំ លានំ
តំសម្បយុត្តានំ ធម្មានន្តិ, យោគិនោ វា សុខវិសេសានំ ការណភាវេន។
“បរិច្ឆិន្ទិត្វា” តិ ឥទំ ឧទ្ធុ អធាតិ ឯត្ថាបិ យោជេតព្ពំ។ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ឯវ ហិ សព្ពត្ត
កសិណំ វឌ្ឍេតព្ពំ។ តេន តេន វា ការណេនាតិ តេន តេន ឧបវិអាធិសុ
កសិណាវឌ្ឍនការណេន។ យថា កិន្តិ អាហា “អាលោកមិវ
រូបទស្សនកាមា”តិ។ យថា ទិព្ពចក្កុនា ឧទ្ធុ ចេ រូបំ ទដ្ឋកាមា, ឧទ្ធុ អាលោកំ
បសារេតិ, អធា ចេ អធា, សមន្តតោ ចេ រូបំ ទដ្ឋកាមា សមន្តតោ អាលោកំ
បសារេតិ; ឯវមយំ កសិណាន្តិ អត្ថោ។

ឯកស្សតិ បដវីកសិណាធិសុ ឯកេកស្ស។ អញ្ញភាវានុបគមនត្ថន្តិ
អញ្ញកសិណាភាវានុបគមនធិបនត្ថំ, អញ្ញស្ស វា
កសិណាភាវានុបគមនធិបនត្ថំ, ន ហិ អញ្ញេន បសាវិតកសិណំ តតោ អញ្ញេន
បសាវិតកសិណាភាវំ ឧបគច្ឆតិ, ឯវម្បិ នេសំ អញ្ញកសិណាសម្ពេទ្ធាភាវោ
វេទិតព្ពោ។ ន អញ្ញំ បដវីអាធិ។ ន ហិ ឧទកេ បិតជ្ជានេ សសម្ពារបដវី អត្ថិ។

អញ្ជើញ កសិណសម្តែងទាន អាចោកសិណាធិនា សង្ការោ។ សព្វត្តាតិ សព្វេសុ
សេសកសិណោសុ។ ឯកទេសេ អដ្ឋត្វា អនវសេសជរណំ បមាណស្ស
អគ្គបាលាតោ អប្បមាណំ។ តេនេវ ហិ នេសំ កសិណសមញ្ញា។ តថា ចាបា
“តញ្ញី”តិអាធិ។ ចេតសា ជរន្តោតិ ភាវនាចិត្តេន អារម្មណំ ករោន្តោ។
ភាវនាចិត្តញ្ញី កសិណំ បរិត្តំ វា វិបុលំ វា សកលមេវ មនសិ ករោតិ, ន
ឯកទេសំ។

កសិណុក្ខាធិមាកាសេ បវត្តវិញ្ញាណំ ជរណាអប្បមាណាវសេន
“វិញ្ញាណកសិណា”ន្តិ វុត្តំ។ តថា ហិ តំ “វិញ្ញាណញ្ញី”ន្តិ វុច្ចតិ។
កសិណាវសេនាតិ យថាឧក្ខាធិតកសិណាវសេន។ កសិណុក្ខាធិមាកាសេ
ឧទ្ធអធាតិវិយតា វេទិតញ្ញា។ យត្តកញ្ញី ហំនំ កសិណំ បសាវិតំ, តត្ថកំ
អាកាសភាវនាវសេន អាកាសោ ហោតីតិ; ឯវំ យត្ថកំ ហំនំ អាកាសំ ហុត្វា
ឧបដ្ឋិតំ, តត្ថកំ សកលមេវ ជីវិត្វាវិញ្ញាណស្ស បវត្តនតោ អាគមនវសេន
វិញ្ញាណកសិណោបិ ឧទ្ធអធាតិវិយតា វុត្តាតិ អាហា “កសិណុក្ខាធិ
អាកាសវសេន តត្ថ បវត្តវិញ្ញាណោ ឧទ្ធអធាតិវិយតា វេទិតញ្ញា”តិ។

អកុសលកម្មបឋមសកវណ្ណនា

៣៤៧. បឋមភូតត្តាតិ តេសំ បវត្តនុចាយត្តា មគ្គភូតត្តា។
មេដុនសមាចារេស្វតិ សទាសន្តោសបរទានគមនវសេន ធុរិយេសុ
មេដុនសមាចារេសុ។ តេបិ ហិ កាមេតព្ពតោ កាមា នាម។ មេដុនវត្ថុស្វតិ
មេដុនស្ស វត្ថុសុ តេសុ សត្ថេសុ។ មិច្ឆាចារោតិ ការយ្ហាចារោ។ ការយ្ហតា ចស្ស
ឯកន្តនិហ័នតាយ ឯវាតិ អាហា “ឯកន្តនិម្ពិតោ លាមកាចារោ”តិ។
អសទ្ធម្មាធិប្បាយេនាតិ អសទ្ធម្មសេវនាធិប្បាយេន។

សគោត្តហិ រក្ខិតា គោត្តរក្ខិតា។ សហធម្មិកេហិ រក្ខិតា ធម្មរក្ខិតា។
សស្សមិកា សារក្ខា។ យស្ស គមនេ រញ្ញា ទណ្ឌោ បបិតោ, សា សបរិទណ្ឌា។
ភរិយាកាវត្ថំ ធនេន កិតា ធនក្ខិតា។ ធនេន វសន្តិ ធន្ឋវាសិនី។ ភោគត្ថំ វសន្តិ
ភោគវាសិនី។ បដត្ថំ វសន្តិ បដវាសិនី។ ឧទកបត្ថំ អាមសិទ្ធា គហិតា
ឡិទបត្ថកិនី។ ចុម្ពដំ អបនេត្វា គហិតា ឡិកតចុម្ពជា។ ករមរាជិតា ធជាហជា។
តន្ត្រីណិកា មុហុត្តិកា។ អភិភវិត្វា វីតិក្កមេ មិច្ឆាចារោ មហាសាវដ្ឋោ, ន តថា
ទ្វិន្នំ សមានច្ឆន្ទតាយ។ “អភិភវិត្វា វីតិក្កមនេ សតិបិ
មគ្គនមគ្គបដិបត្តិអធិវាសនេ បុរិមុប្បន្នសេវនាភិសន្ធិបយោគាការតោ
មិច្ឆាចារោ ន ហោតិ អភិកុយ្យមានស្ស” តិ វទន្តិ។ សេវនចិត្ត សតិ
បយោគាការោ អប្បមាណំ យេតុយ្យេន ឥត្តិយា សេវនបយោគស្ស
អភារតោ។ តស្មី អសតិ បុរេតរំ សេវនចិត្តស្ស ឧបជ្ឈាបនេបិ តស្ស មិច្ឆាចារោ
ន សិយា, តថា បុរិសស្សបិ សេវនបយោគាការេតិ។ តស្មា អត្តនោ រុចិយា
បរត្តិតស្ស វសេន តយោ ពលក្ការេន បរត្តិតស្ស វសេន តយោតិ សព្វេបិ
អគ្គហិតគ្គហណោន “ចត្តារោ សម្ភារា” តិ វុត្ថំ។

ឧបសគ្គវសេន អត្តវិសេសវាចិនោ ធាតុសន្ធាតិ “អភិជ្ឈាយតិ” តិ បទស្ស
“បរកណ្ណាភិមុទី” តិ អាទិនា អត្តោ វុត្តោ។ តត្ថ តន្ត្រីន្ទតាយាតិ តស្មី បរកណ្ណា
លុព្ពនវសេន និទ្ទតាយាតិ អយមេត្ត អធិប្បាយោ វេទិតព្ពោ។ អភិបុព្ពោ វា ឈា-
សន្ធា លុព្ពនេ និរុទ្ធពោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឧបសគ្គវសេន អត្តវិសេសវាចិនោ ឯវ
ធាតុសន្ធា។ អធិន្ទាធានស្ស អប្បសាវដ្ឋមហាសាវដ្ឋតា ព្រហ្មជាលវណ្ណានាយំ
(ធី. និ. អដ្ឋ. ចូឡសីលវណ្ណានា) វុត្តាតិ អាហា “អធិន្ទាធានំ វិយ អប្បសាវដ្ឋា,
មហាសាវដ្ឋា ចា” តិ។ តស្មា “យស្ស កណ្ណំ អភិជ្ឈាយតិ, តស្ស
អប្បគុណតាយ អប្បសាវដ្ឋតា, មហាគុណតាយ មហាសាវដ្ឋតា” តិ អាទិនា

អប្បសាវន្តមហាសាវន្តវិភាគោ វេទិតញ្ចោ។ អត្ថនោ បរិណាមនំ ចិត្តនេវាតិ
វេទិតញ្ចំ។

ប៉ាតសុខំ ព្យាបាធយតីតិ យោ នំ ឧប្បាទេតិ, តស្ស យំ បតិ ចិត្តំ ឧប្បាទេតិ,
តស្ស តស្ស សតិ សមវាយេ ប៉ាតសុខំ វិនាសេតិ។ ជនុសវាបាយ
អប្បសាវន្តមហាសាវន្តតា ព្រហ្មជាលវណ្ណនាយំ វិភាវិតាតិ អាហា “ជនុសវាបា
វិយា”តិអាទិ។ តស្មា “យំ បតិ ចិត្តំ ព្យាបាទេតិ, តស្ស អប្បគុណតាយ
អប្បសាវន្តោ, មហាគុណតាយ មហាសាវន្តោ”តិអាទិនា តទុកយវិភាគោ
វេទិតញ្ចោ។ “អហោ វតា”តិ ឥមិនា បរស្ស អច្ចន្តាយ វិនាសចិន្តនំ ធីបេតិ។
ឯវញ្ញិ ស្ស ធារុណាប្បវត្តិយា កម្មបថប្បវត្តិ។

យថាភុច្ចគហណាភាវេនាតិ យាថាវគហណាស្ស អភាវេន
អនិច្ចាទិសភាវស្ស និច្ចាទិតោ គហណេន។ មិច្ឆា បស្សតីតិ វិតថំ បស្សតិ។
“សម្មប្បលាហោវិយា”តិ ឥមិនា អាសេវនស្ស មន្តតាយ អប្បសាវន្តតំ,
មហន្តតាយ មហាសាវន្តតំ ធន្សេតិ។ គហិតាការវិបរីតតាតិ មិច្ឆាទិដ្ឋិយា
គហិតាការវិបរីតតាវោ។ វត្ថុនោតិ តស្ស អយថាភុតសភាវមាហា។
តថាភាវេនាតិ គហិតាការេនេវ វិបរីតាការេនេវ។ តស្ស ទិដ្ឋិតតិកស្ស,
តស្ស វា វត្ថុនោ ឧបជ្ជានំ, “ឯវមេតំ ន ឥតោ អញ្ញថា”តិ។

ធម្មតោតិ សភាវតោ។ កោដ្ឋាសតោតិ ជស្សបញ្ចមកាធិសុ
ចិត្តដ្ឋកោដ្ឋាសេសុ យេ កោដ្ឋាសា ហោន្តិ, តតោតិ អត្ថោ។

ចេតនាធម្មាតិ ចេតនាសភាវា។

“បដិចាដិយា សត្តា”តិ ឯត្ថ ននុ ចេតនា អភិធម្ម កម្មបថេសុ ន វុត្តាតិ
បដិចាដិយា សត្តន្នំ កម្មបថភាវោ ន យុត្តាតិ? ន, អវចនស្ស អញ្ញហេតុកត្តា។

ន ហ៊ី តត្ថ ចេតនាយ អ កម្មបថប្បត្តត្តា (ធរ. ស. មូលដ៏.

អ កុសល កម្មបថកថាវណ្ណានា) កម្មបថរាសីម្ហី អវចនំ, កទាចិ បន កម្មបថោ
ហោតិ, ន សព្ពទាតិ កម្មបថភាវស្ស អនិយតត្តា អវចនំ។ យទា បន កម្មបថោ
ហោតិ, តទា កម្មបថរាសីសង្កហោ ន និវារិតោ។

ឯត្ថាហា - យទិ ចេតនាយ សព្ពទា កម្មបថភាវភាវតោ អនិយតោ
កម្មបថភាវោតិ កម្មបថរាសីម្ហី អវចនំ, ននុ អភិជ្ឈាទីនម្បិ កម្មបថភាវំ
អប្បត្តានំ អត្ថិតាយ អនិយតោ កម្មបថភាវោតិ តេសម្បិ កម្មបថរាសីម្ហី
អវចនំ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ កម្មបថតាតំសភាគតា ហិ តេសំ តត្ថ វុត្តត្តា។
យទិ ឯវំ ចេតនាបិ តត្ថ វុត្តត្តា សិយាតិ? សច្ចមេតំ, សា បន
ចាលោតិចាតាទិកាវាតិ ចាកដោ តស្ស កម្មបថភាវោតិ ន វុត្តំ សិយា។
ចេតនាយ ហិ “ចេតនាបំ, ភិក្ខុវេ, កម្មំ វទាមិ (អ. និ. ៦.៦៣; កថា. ៥៣៩),
តិវិធា, ភិក្ខុវេ, កាយសព្វោតនា អ កុសលំ កាយ កម្ម”ន្តិ (កថា. ៥៣៩)
វចនតោ កម្មភាវោ ចាកដោ; កម្មំយេវ ច សុគតិទុគ្គតិនំ,
តទុប្បជ្ឈនសុខទុក្ខានញ្ច បថភាវេន បវត្តំ “កម្មបថោ”តិ វុច្ចតីតិ ចាកដោ
តស្ស កម្មបថភាវោ។ អភិជ្ឈាទីនំ បន ចេតនាសមីហានភាវេន
សុចរិតទុច្ចរិតភាវោ, ចេតនាជនិតភាវេន [ចេតនាជនិតតំពន្ធតិភាវេន (ធរ. ស.
អនុដ៏. អ កុសល កម្មបថាវណ្ណានា)] សុគតិទុគ្គតិតទុប្បជ្ឈនសុខទុក្ខានំ
បថភាវោ ចាតិ ន តថា ចាកដោ កម្មបថភាវោតិ តេ ឯវ តេន សភាវេន
ទស្សេតុំ អភិធម្ម ចេតនា កម្មបថភាវេ ន វុត្តា, អតថាជាតិយត្តា វា ចេតនា
តេហិ សន្និ ន វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ មូលំ បត្វាតិ មូលទេសនំ បត្វា, មូលសភាវេសុ
ធម្មេសុ ទេសិយមាទេសូតិ អត្ថោ។

“អធិដ្ឋានានំ សត្តារម្មណា”ន្តី ឥទំ “បញ្ចសិក្ខាបទា បរិក្ការម្មណា ឯវា”តិ
ឥមាយ បញ្ចបុច្ឆកថាឡិយា (វិភ. ៧០៥) វិរុដ្ឋតិ។ យថ្នា
ចាណាតិចាតាទិទុស្សីល្យស្ស អារម្មណំ, តទេវ តំវេរមណីយា អារម្មណំ។
វីតិក្កមិតព្ភរត្តតោ ឯវ ហិ វិរតីតិ។ សត្តារម្មណាន្តី វា
សត្តសម្ពាតសម្ពាវារម្មណំ, តមេវ ឧបាទាយ វុត្តន្តិ ន កោចិ វិរោដោ។ តថា ហិ
វុត្តំ សម្មាហិរោទនិយំ “យានិ សិក្ខាបទានិ ឯត្ថ ‘សត្តារម្មណានី’តិ វុត្តានិ,
តានិ យស្មា សត្តាតិ សង្ខំ គតេ សម្ពារេយេវ អារម្មណំ ករោន្តី”តិ។ (វិភ. អដ្ឋ.
៧០៤) ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ។ វិសភាគវត្ថុនោ “ឥត្ថី បុរិសោ”តិ
គហេតព្ភតោ “សត្តារម្មណា”តិ ឯកេ។ “ឯកោ ទិដ្ឋោ, ទេ សុតា”តិ អាទិនា
សម្មប្បលាបេន ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតវសេន។ តថា អភិជ្ឈាតិ ឯត្ថ តថា-សន្នោ
“ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតវសេនា” តិទម្បិ ឧបសំហាតិ, ន សត្តសម្ពាវារម្មណាតមេវ
ទស្សនាទិវសេន អភិជ្ឈាយនតោ។ “នត្ថិ សត្តា ឱបចាតិកា”តិ (ធី. និ. ១.១៧១)
បវត្តមាធាបិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ តេភូមកធម្មវិសយា ឯវាតិ អធិប្បាយេនស្សា
សម្ពាវារម្មណាតា វុត្តា។ កថំ បន មិច្ឆាទិដ្ឋិយា សព្វេ តេភូមកធម្មា អារម្មណំ
ហោតីតិ? សាធារណតោ។ “នត្ថិ សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ ជលំ វិចាតោ”តិ (ធី.
និ. ១.១៧១; ម. និ. ២.៩៤) បវត្តមាធាយ អត្ថតោ រូចារូចាវចរធម្មាបិ គហិតា ឯវ
ហោន្តីតិ។

សុខពហុលតាយ រាជាតោ ហសមាធាបិ “យាតេថា”តិ វេទន្តិ, ហាសោ បន
នេសំ អត្ថវុបសមាទិអញ្ញាវិសយោតិ អាហា “សន្និដ្ឋាបក...បេ.... ហោតី”តិ។
មជ្ឈត្ថវេទនោ ន ហោតិ, សុខវេទនោវ ឯត្ថ សម្ពវតីតិ។ មុសាវាទោ
លោកសមុដ្ឋានោ សុខវេទនោ វា សិយា មជ្ឈត្ថវេទនោ វា, ទោសសមុដ្ឋានោ
ទុក្ខវេទនោ វាតិ មុសាវាទោ តិវេទនោ។ ឥមិនា នយេន សេសេសុបិ យថាវហំ
វេទនាភេទោ វេទិតព្ភោ។

នោសមោហវសេន ទិម្ហលកោតិ សម្បយុត្តម្ហលមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ តស្ស
ហិ ម្ហលដ្ឋេន ឧបការកកាវោ។ និទានម្ហលេ បន គយ្ហមាណេ
“លោកមោហវសេនបី” តិ វុត្តព្ពំ សិយា។ អាមិសកិញ្ញក្ខហេតុបិ ចាលាំ ហានន្តិ។
តេនេវាហ - “លោកោ និទានំ កម្មានំ សមុទយាយា” តិអាទិ (អ. និ. ៣.៣៤)។
សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

កុសលកម្មបថនសកវណ្ណានា

ចាលាភតិចាតា ...បេ... វេទិតព្ពានិ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកវសេនេត្ថ
កុសលកម្មបថានំ ទេសិតត្ថា។ វេវហេតុតាយ វេវសញ្ញិតំ
ចាលាភតិចាតាទិចាបធម្មំ មណាតិ “មយំ ឥធ បិតាយ កថំ អាគច្ឆសី” តិ តជ្ឈន្តិ
វិយ និហរតីតិ វេវមណី, វិវមតិ ឯតាយាតិ វា “វិវមណី” តិ វុត្តព្ពំ និរុត្តិនយេន
“វេវមណី” តិ វុត្តំ។ សមាទានវសេន ឧប្បន្នាវិវតិ សមាទានវិវតិ។
អសមាទិន្ទសីលស្ស សម្បត្តតោ យថាឧបដ្ឋិតវីតិក្កមិតព្ពវត្ថុតោវិវតិ
សម្បត្តវិវតិ។ កិលេសានំ សមុច្ឆិន្ទនវសេន បវត្តា មគ្គសម្បយុត្តាវិវតិ
សមុច្ឆេទវិវតិ។ កាមព្យោត្ត ចាឡិយំ វិវតិយេវ អាគតា, សិក្ខាបទវិភង្កេ (វិភ.
៧០៣) បន ចេតនាបិ អាហរិក្ខា ទស្សិតាតិ តទុកយម្បិ គណ្ណាឆ្នោ “ចេតនាបិ
វុត្តន្តិវិវតិយោបី” តិ អាហា។ អនភិជ្ឈា ហិ ម្ហលំ បត្វាតិ កម្មបថកោដ្ឋាសេ
“អនភិជ្ឈា” តិ វុត្តធម្មោ ម្ហលតោ អលោកោ កុសលម្ហលំ ហោតីតិ ឯវមេត្ត
អត្តោ ទជ្ឈព្ពោ។ សេសបទទ្ធយេបិ ឯសេវ នយោ។

ទុស្សីល្យាវម្ហណា តទារម្ហណាជីវិតិទ្រិយាទិអារម្ហណា កថំ ទុស្សីល្យានិ
បជហន្តិតិ តំ ទស្សេតុំ “យថា បនា” តិអាទិ វុត្តំ។ បជហន្តិតិ វេទិតព្ពា
ចាលាភតិចាតាទិហិ វិវមណាវសេនេវ បវត្តនតោ។ អថ តទារម្ហណាកាវេ, ន

សោ តានិ បដហតិ។ ន ហិ តនេវ អារព្ភ តំ បដហិតុំ សក្កា តតោ
អវិនិស្សជការតោ។

អនភិជ្ឈា...បេ...វិរមន្តស្សាតិ អភិជ្ឈំ បដហន្តស្សាតិ អត្ថោ។ ន ហិ
មនោទុច្ឆរិតតោ វិរតិ អត្ថំ អនភិជ្ឈាធិហោវ តប្បហានសិទ្ធិតោ។

អរិយវាសនសកវណ្ណានា

៣៤៨. អរិយានមេវ វាសាតិ អរិយវាសា អនរិយានំ តាធិសានំ អសម្ពុរតោ។
អរិយាតិ ចេត្ត ឧក្កជ្ជនិទ្ទេសេន ជីណាសវា គហិតា, តេ ច យស្មា តេហិ
សត្តកាលំ អរិវហិតវាសា ឯវ, តស្មា វុត្ថំ “អរិយា ឯវ វសីសុ វសន្តិ
វសីស្សន្តិ” តិ។ តត្ថ វសីស្ស តិ និស្សាយ វសីសុ។ បញ្ចង្គិវប្បហ័នត្តាធម្មោ ហិ
អរិយានំ អបស្សយា។ តេសុ
បញ្ចង្គិវប្បហានបច្ចេកសច្ចបនោទនឯសធាសមវយវិស្សន្តនាធិ “សង្ខារេ កំ
បដិសេវតិ, អធិវាសេតិ, បរិវេន្នេតិ, វិនោទេតិ” តិ វុត្ថេសុ អបស្សនេសុ
វិនោទនញ្ចា មគ្គកិច្ចានេវ, ឥតវេ មគ្គេនេវ សមិជ្ឈន្តិ។

ញាណាធម្មោតិ ញាណញោវ តំសម្បយុត្តធម្មា ច។ តេនាហ “ញាណន្តិ
វុត្ថេ” តិអាធិ។ តត្ថ វុត្តព្ពំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។

អារក្ខកិច្ចំ សាធនិ សតិវេបុល្លប្បត្តត្តា។ “ចរតោ” តិអាធិនា និច្ចសមាធានំ
ធស្សេតិ, តំ វិក្ខេបាការេន ធញដ្ឋព្ពំ។

បព្ពដ្ឋបគតាតិ យំ កិញ្ចា បព្ពដ្ឋំ ឧបគតា, ន សមិតទាថា។ ភោវាធិនោតិ
ជាតិមត្តព្រាហ្មណេវ ធនិ។ ចាដេក្កសច្ចានីតិ តេហិ តេហិ ធិដ្ឋិគតិកេហិ
ចាដិយេក្កំ គហិតានិ “ឥនមេវ សច្ច” ត្ថិ (ម. និ. ២.១៨៧, ២០៣, ២២៧; ៣.២៧;

ឧទា. ៥៥; នេត្តិ. ៥៩) អភិធិវិជ្ជានិ ទិដ្ឋិសច្ចាធិនិ។ ទិដ្ឋិគតានិបិ ហិ “ឥនមេវ
សច្ច”ន្តិ (ម. និ. ២.១៨៧, ២០២, ២២៧; ៣.២៧, ២៩; នេត្តិ. ៥៩) គហណំ ឧទាធាយ
“សច្ចានី”តិ វេហរិយន្តិ។ តេជារា “ឥនមេវ”តិ អាធិ។ និហជានីតិ អត្តនោ
សន្តានតោ និហរិតានិ អបនីតានិ។ គហិតគ្គហណាស្សតិ
អរិយមគ្គាធិកមតោ បុព្វេ គហិតស្ស ទិដ្ឋិគាហស្ស។ វិស្សជ្ជការវេវចនានីតិ
អរិយមគ្គេន សព្វសោ បរិច្ចាគការស្ស អធិវចនានិ។

នត្តិ ឯតាសំ វាយោ វេកល្យន្តិ អវយាតិ អាហា “អន្ធា”តិ, អនវសេសាតិ
អត្តោ។ ឯសនាតិ ហេដ្ឋា វុត្តកាមេសនាធម្មោ។

មគ្គស្ស កិច្ចនិប្បត្តិ កថិតា រាគាធិនំ បហិនការធិបនតោ។

បច្ចវេក្ខណាយ ដលំ កថិតន្តិ បច្ចវេក្ខណាមុខេន អរិយដលំ កថិតំ។
អធិគតេ ហិ អគ្គដលេ សព្វសោ រាគាធិនំ អនុប្បាទធម្មតំ បដានាតិ, តព្វា
បដាននំ បច្ចវេក្ខណាញាណន្តិ។

អសេក្ខធម្មទសកវណ្ណានា

ដលព្វា តេ សម្មយុត្តធម្មា ចាតិ ដលសម្មយុត្តធម្មា, អរិយដលសភាវា
សម្មយុត្តា ធម្មាតិ អត្តោ។ ដលសម្មយុត្តធម្មាតិ ដលធម្មា ចេវ
តំសម្មយុត្តធម្មា ចាតិ ឯវមេត្ត អត្តោ វេទិតព្វោ។ ធូរិសុបិ ហានេសុ បញ្ញាវ
កថិតា សម្មា ទស្សនដ្ឋេន សម្មាទិដ្ឋិ, សម្មា ជាននដ្ឋេន សម្មាញាណន្តិ ច។ អត្តិ
ហិ ទស្សនជាននានំ សវិសយេ បវត្តិអាការវិសេសោ, ស្វាយំ ហេដ្ឋា ទស្សិតោ
ឯវ។ ដលសមាបត្តិធម្មាតិ ដលសមាបត្តិយំ ធម្មា,
ដលសមាបត្តិសហគតធម្មាតិ អត្តោ។ អរិយដលសម្មយុត្តធម្មាបិ ហិ
សព្វសោ បដិបក្ខតោ វិមុត្តតំ ឧទាធាយ “វិមុត្តិ”តិ វុត្តព្ពតំ លភន្តិ។ កេនចិ បន

យថា អសេក្ខា ជលបញ្ញា ធស្សនកិច្ចំ ឧបាទាយ “សម្មាទិដ្ឋី”តិ វុត្តា,
ជាននកិច្ចំ ឧបាទាយ “សម្មាញ្ញាណ”ន្តិបិ វុត្តា ឯវ; ឯវំ អរិយជលសមាធិ
សមាទានជ្ជំ ឧបាទាយ “សម្មាសមាធិ”តិ វុត្តា, វិមុច្ចនជ្ជំ ឧបាទាយ
“សម្មាវិមុត្តិ” តិបិ វុត្តា។ ឯវញ្ច កត្វា “អនាសវំ ចេតោវិមុត្តិ”ន្តិ
ទុតិយវិមុត្តិគ្គហណាញ្ច សមត្ថំតំ ហោតីតិ។

ធនករណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ចសមោទានវណ្ណានា

សមោទានេតញ្ញាតិ សមាហរិតញ្ញា។

៣៤៩. ឱកប្បនាតិ ពលវសន្តា។ អាយតី ភិក្ខុនំ អរិវាទហេតុភូតំ តត្ថ តត្ថ
ភគវតោ ទេសិតានំ អត្តានំ សង្គាយនំ សង្កឹតិ, តស្ស ច ការណំ អយំ
សុត្តន្តេសនា តថា បវត្តត្តាតិ វុត្តំ “សង្កឹតិបរិយាយន្តិ សាមគ្គិយា ការណា”ន្តិ។
សមនុញ្ញោ សត្តា អហោសិ “បដិភាតុ ត, ំ សារិបុត្ត, ភិក្ខុនំ ធម្មំ កថា”តិ
ឧស្សហេត្វា អាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ បរិយោសានា សុណន្តោ, សា បនេត្ត
ភគវតោ សមនុញ្ញតា “សាធុ, សាធុ”តិ អនុមោទនេន ចាកជា ជាតាតិ វុត្តំ
“អនុមោទនេន សមនុញ្ញោ អហោសី”តិ។ ជិនភាសិតោ នាម ជាតោ, ន
សាវកភាសិតោ។ យថា ហិ រាជយុត្តេហិ លិខិតបណ្ណំ យាវ រាជមុទ្ធិកាយ ន
លញ្ឆិតំ ហោតិ, ន តាវ “រាជបណ្ណ”ន្តិ សង្ខំ ភិក្ខុតិ, លញ្ឆិតមត្តំ បន រាជបណ្ណំ
នាម ហោតិ។ ឯវមេវ “សាធុ, សាធុ សារិបុត្តា”តិអាទិ
អនុមោទនវចនសំសូចិតាយ សមនុញ្ញាសង្ខាតាយ ជិនវចនមុទ្ធាយ
លញ្ឆិតត្តា អយំ សុត្តន្តោ ជិនភាសិតោ នាម ជាតោ អាហាច្ឆវចនោ។ យំ បនេត្ត
អត្ថតោ នវិភត្តំ, តំ សុរិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

សង្ឃឹមសុត្តន្តបិដកនាយ លីនតូប្បកាសនា។

១១. ទស្សនៈសុត្តន្តបិដក

៣៥០. អារុសោភិតិក្ខវេទិ សាវកានំ អាលបនន្តិ សាវកានំ អាមន្តនវសេន
អាលបនសមុទាទារោ, ន កេវលំ “ភិក្ខវេ” តិ, សោ បន ពុទ្ធានំ អាលបនំ។
តេនាហ “ពុទ្ធា ហិ” តិ អាទិ។ សត្តសមុទាទារវសេន អសមុទាទារោ ឯវេត្ត សត្ត
ឧច្ឆជ្ជានេ បឋមំ។ សម្មតិ អាគតត្តា កត្តចិ ន និពោទោ វាសោ ឯតេសន្តិ
អនិពោទវាសា, អន្តោវាសិកា។ កម្មជ្ជានំ គហេត្វា សប្បាយសេនាសនំ គវេសន្តា
យំ កិញ្ចិ ទិសំ គច្ឆន្តិ តិ ទិសាគមនីយា។ ឥទានិ តមត្ថំ វិត្តារតោ ទស្សេត្ថំ
“ពុទ្ធកាលេ” តិ អាទិ វុត្ថំ។

អសុភកម្មជ្ជានន្តិ ឯកាទសវិធំ អសុភកម្មជ្ជានំ។ តត្ថាបិ បុគ្គលវេមត្តតំ
ព្រាហ្ម តទន្ធរូបំ តទន្ធរូបមេវ ទេតិ។ មោហាចរិតស្សបិ កាមំ
អាណាចានស្សតិ កម្មជ្ជានំ សប្បាយំ, កម្មជ្ជានភាវនាយ បន ភាជនភូតំ កាតុំ
សម្មោហាវិគមាយ បឋមំ ឧទ្ទេសបរិបុច្ឆាធម្មស្សវនធម្មសាក្ខាសុ
និយោជេតព្ពោតិ វុត្ថំ “មោហាចរិតស្ស... បេ... អាចិត្តតិ” តិ។ សទ្ធាចរិតស្ស
វិសេសតោ បុរិមា ន អនុស្សតិយោ សប្បាយា, តាសំ បន អនុយុញ្ញនេ អយំ
បុព្វភាគបដិបត្តិ តិ ទស្សេត្ថំ “បសាទនីយសុត្តន្តេ” តិ អាទិ វុត្ថំ។
ព្រាហ្មាចរិតស្សតិ ពុទ្ធិចរិតស្ស, តស្ស បន មរណាស្សតិ, ឧបសមាទុស្សតិ,
ចតុធាតុវវត្ថានំ, អាហារេបដិកូលសញ្ញាវិសេសតោ សប្បាយា, តេសំ បន
ឧបការធម្មទស្សនត្ថំ “អនិច្ចតាទិ... បេ... កថេតិ” តិ វុត្ថំ។ តត្ថោវាតិ សត្ត
សន្តិកេ ឯវ។ តេមាសិកំ បដិបទន្តិ តិ ហិ មាសេហិ សន្តិជ្ជាបេតព្ពំ បដិបទំ។

ឥមេភិក្ខុតិ ឥមិស្សា ធម្មទេសនាយ ភាជនភូតាភិក្ខុ។ “ឯវំ អាគន្ធា កច្ឆន្តេ
បនភិក្ខុ” តិ ឥធំ “ពុទ្ធកាលេ” តិ អាទិនា តទុទ្ទេសិកវសេន វុត្តភិក្ខុ សន្ធាយ
វុត្តំ, ន “ឥមេភិក្ខុ” តិ អនន្តរំ វុត្តភិក្ខុ។ តេនាហ “បេសេតី” តិ។ អបលោកេថាតិ
អាបុច្ឆថ។ “បណ្ឌិតា” តិ អាទិ សេវនភជនេសុ ការណាវចនំ។ “សោតាបត្តិជលេ
វិនេតី” តិ អាទិ យេកុយ្យវសេន វុត្តំ។ អាយស្មា ហិ ធម្មសេនាបតិ ភិក្ខុ
យេកុយ្យន សោតាបត្តិជលំ ចាបេត្វាវិស្សន្នេតិ “ឯវមេតេ និយតា
សម្ពោធិបរាយណា” តិ។ អាយស្មា បន មហាមោគ្គល្លានោ “សញ្ញាបិ ករុបបត្តិ
ជិតុច្ឆិតញ្ញាវា” តិ ភិក្ខុ យេកុយ្យន ឧត្តមត្ថំយេវ ចាបេតិ។

សាវកេហិ វិនេតុំ សក្កុណោយ្យា សាវកវេនេយ្យា នាម ន សាវកេហោវ
វិនេតញ្ញាតិ ទស្សន្តោ អាហ “សាវកវេនេយ្យា នាមា” តិ អាទិ។ ទសដា មាតិកំ
ឋបេត្វាតិ ឯកកតោ បដ្ឋាយ យាវ ទសកា ទសដា ទសដា មាតិកំ ឋបេត្វា
វិភត្តោតិ ទសុត្តរោ។ ទសុត្តរោ គតោតិបិ ទសុត្តរោតិ ឯកកតោ បដ្ឋាយ យាវ
ទសកា ទសហិ ឧត្តរោ អធិកោ ហុត្វា គតោ បវត្តោតិបិ ទសុត្តរោ។ ឯកកស្មី
បព្វេតិ ឯកកតោ បដ្ឋាយ យាវ ទសកា ទសសុ បព្វេសុ ឯកកស្មី បព្វេ។ ទស
ទស បញ្ញាតិ “កតមោ ធម្មោ ពហុកាវោ អប្បមាទោ កុសលេសុ
ធម្មេសូ” តិ អាទិនា ទស ទស បញ្ញា។ វិសេសិតាតិ វិស្សន្នេតា។ ទសុត្តរំ
បវត្តាមីតិ ទេសិយមាធំ ទេសនំ នាមកិត្តនមុខេន បដិជានាតិ វណ្ណភណានត្ថំ។
បវត្តាមីតិ បកាវេហិ វត្តាមិ។ តថា ហេតុ បញ្ញាសាធិកានំ បញ្ចន្នំ
បញ្ញាសតានំ វសេន ទេសនា បវត្តា។ ធម្មន្តិ ឥធ ធម្ម-សន្តោ បរិយត្តិបរិយាយោ
“ឥធភិក្ខុ ធម្មំ បរិយាបុណាតី” តិ អាទិសុ (អ. និ. ៥.៧៣) វិយ។ សុត្តលក្ខណោ
ចាយំ ធម្មោតិ អាហ “ធម្មន្តិ សុត្ត” តិ។ ស្វាយំ ធម្មោ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានស្ស
និព្វានាវហោ។ តតោ ឯវ វដ្ឋុក្ខសមុច្ឆេទាយ ហោតិ, ស ចាយមស្ស

អានុភាវោ សព្ពេសំ ខន្ធនំ បមោចនុបាយការតោតិ ទស្សនោ
“និព្ពានប្បត្តិយា”តិអាទិមាហ។ តេន វុត្ថំ “និព្ពានប្បត្តិយា”តិអាទិ។

ឧច្ចំ ករោត្តោតិ ឧទគ្គំ ឧឡារំ បណ្ឌិតំ កត្វា ទស្សនោ, បគ្គណ្ឌោតិ អត្ថោ។
បេមំ ជនេន្តោតិ ភត្តី ឧប្បាទេន្តោ។ ឥទព្វា ទេសនាយ បគ្គណ្ឌំ ពុទ្ធានម្បិ
អាចិណ្ឌំ ឯវាតិ ទស្សនោ “ឯកាយនោ”តិអាទិមាហ។

ឯកធម្មវណ្ណានា

៣៥០. (ក) ការ-សន្តោ ឧប-សន្តេន វិជាបិ ឧបការត្ថំ វទតិ, “ពហុការា,
ភិក្ខុវេ, មាតាបិតារោ បុត្តាន”ន្តិអាទិសុ (អ. និ. ២.៣៤) វិយាតិ អាហ
“ពហុការោតិ ពហុបការោ”តិ។

(ខ) វុឡ្លនេ វុត្ថេ នានន្តិយតាយ ឧប្បាទនំ វុត្ថមេវ ហោតីតិ “ការវេតព្ពោតិ
វុឡ្លេតព្ពោ”តិ វុត្ថោ។ ឧប្បាទនបុព្វិកា ហិ វុឡ្លនាតិ។ ននុ ច “ឯកោ ធម្មោ
ឧប្បាទេតព្ពោ”តិ ឧប្បាទនំ បេត្ថ វិសុំ គហិតំ ឯវាតិ? អញ្ញាវិសយត្តា តស្ស នាយំ
វិរោជោ។ តថា ហិ “ឯកោ ធម្មោ បរិញ្ញេយ្យោ”តិ តីហិបិ បរិញ្ញាហិ បរិញ្ញេយ្យតំ
វត្ថាបិ “ឯកោ ធម្មោ បហាតព្ពោ”តិ បហាតព្ពតា វុត្ថោ។

(គ) តីហិ បរិញ្ញាហីតិ ញាតតីរណបហានបរិញ្ញាហិ។

(ឃ) បហានានុបស្សនាយាតិ បដហានវសេន បវត្តាយ អនុបស្សនាយ។
មិស្សកវសេន ចេតំ អនុបស្សនាគហណំ ទដ្ឋព្ពំ។

(ង) សីលសម្មទាទីនំ បរិហានាវហោ បរិហានាយ សំវត្ថនកោ។

(ច) ឈានាទិវិសេសំ គមេតីតិ វិសេសកាមី។

(ឆ) ឧប្បត្តក្ខណៈ អនុបចិត្តញ្ញាណសម្ភារេហ៍ បច្ចុក្ខំ កាតុំ
អសក្កណេយ្យ។

(ឈ) អភិជានិតញ្ញាតិ អភិមុខំ ញ្ញាណោ ន ជានិតញ្ញា។

សព្វត្ថ មាតិកាសូតិ ឧកាធិវសេន វុត្តាសុ សព្វាសុ មាតិកាសុ។ ឯត្ថ ច
អាយស្មា ធម្មសេនាបតិ តេ ភិក្ខុ ភាវនាយ និយោដេត្វា ឧត្តមត្ថ
បតិជ្ជាបេតុកាមោ បឋមំ តាវ ភាវនាយ ឧបការធម្មំ ឧទ្ទិសវសេន ទស្សន្តោ
“ឯកោ ធម្មោ ពហុកាវោ”តិ វត្ថោ តេន ឧបការកេន ឧបកត្តត្ថំ ទស្សន្តោ
“ឯកោ ធម្មោ ភាវេតញ្ញា”តិ អាហា។ អយញ្ញោ ភាវនាវិបស្សនាវសេន ឥន្ទ្រិតាតិ
អាហា “ឯកោ ធម្មោ បរិញ្ញេយ្យោ”តិ។ បរិញ្ញោ ច នាម យាវទេវ
បហាតព្ពបជហនត្ថាតិ អាហា “ឯកោ ធម្មោ បហាតញ្ញោ”តិ។ បជហន្តេន ច
ហានភាគិយំ នីហិវត្ថាវិសេសភាគិយេ អវជ្ជាតព្ពន្ធិ អាហា “ឯកោ ធម្មោ
ហានភាគិយោ, ឯកោ ធម្មោ វិសេសភាគិយោ”តិ។ វិសេសភាគិយេ អវជ្ជានញ្ញោ
ឧប្បជីវិជ្ឈនេន, ឧប្បជីវិជ្ឈបជីវិជ្ឈនញ្ញោ ឥន្ទ្រិតិ, និច្ឆាទេតព្ពនិច្ឆាទនំ សិទ្ធមេវ
ហោតីតិ អាហា “ឯកោ ធម្មោ ឧប្បជីវិជ្ឈោ, ឯកោ ធម្មោ ឧប្បាទេតញ្ញោ”តិ។
តយំទំ ទ្វយំ អភិញ្ញេយ្យទិជាននេន ហោតីតិ អាហា “ឯកោ ធម្មោ
អភិញ្ញេយ្យោ”តិ។ អភិញ្ញេយ្យញ្ញោ អភិញ្ញាតំ, សន្និកាតព្ពំ សន្និកតមេវ
ហោតីតិ។ ឯត្ថាវតា ច និដ្ឋិតកិច្ចោវ ហោតិ, នាស្ស ឧត្តរិ កិញ្ចិ ករណីយន្តិ ឯវំ
តាវ មហាថេរោ ឯកកវសេន តេសំ ភិក្ខុនំ បដិបត្តិវិធី ឧទ្ទិសន្តោ ឥមា និទស
បទានិ ឥមីនា អនុក្កមេន ឧទ្ទិសិ។

(ក) ឯវំ អនិយមតោ ឧទ្ទិដ្ឋធម្មេ សរូបតោ និយមេត្វា ទស្សន្តុំ “កតមោ
ឯកោ ធម្មោ”តិ អាទិនា ទេសនំ អារភិ។ តេន វុត្តំ “ឥតិ អាយស្មា
សាវិបុត្តោ”តិ អាទិ។ ឯស នយោ ឧកាធិសុ។ វេឡុកាវោតិ វេនោ។ សោ ហិ

វេទ្យុវិការេហិ កិលញ្ញាធិករណេន “វេទ្យុ កាហោ”តិ វុត្តោ។ អន្តោ, ពហិ ច
សព្វគតតណ្ហី និហរណេន និគ្គណ្ហី កត្វា។ ឯកកកោដ្ឋាសេតិ ឯកកាធិសុ
ធនសុ កោដ្ឋាសេសុ ឯកកស្មី កោដ្ឋាសេ។

សព្វត្ថកំ ឧបការកន្តិ សព្វត្ថកមេវ សម្មា បដិបត្តិយា ឧបការវន្តំ។ ឥនានិ
តមត្ថំ វិត្តារតោ ធស្យេតុំ “អយញ្ញំ”តិ អាធិ វុត្តំ។ វិបស្សនាគព្ពំ គណ្ណាបនេតិ
យថា ឧបវិបស្សនា បរិបច្ចតិ តិក្ខាវិសនា ហុត្វា មគ្គេន យជេតិ, ឯវំ
បុព្វភាគវិបស្សនាវឡេន។ អត្ថបដិសម្ពិទ្ធាធិស្វតិ អត្ថបដិសម្ពិទ្ធាធិសុ
និច្ឆាទេតព្ពេសុ, តេសំ សម្មារសម្មរណាន្តិ អត្តោ។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ។
ហំនាដ្ឋានេស្វតិ ហំនេ, អដ្ឋានេ ច ជានិតព្ពេ។ មហាវិហារសមាបត្តិយន្តិ
មហាតិយំ ឈានាធិវិហារសមាបត្តិយំ។ វិបស្សនាញាណាធិស្វតិ អាធិ-សន្តេន
មនោមយិទ្ធិ អាធិកានិ សង្គណ្ហាតិ។ អដ្ឋសុវិជ្ជាស្វតិ អម្ពជ្ជសុត្ថ (ធិ. និ.
១.២៧៩) អាគតនយាសុ អដ្ឋសុវិជ្ជាសុ។

តេនេវ ភគវា ថោមេតីតិ យោជនា។ នន្តិ អប្បមាទំ។

ថាមសម្មន្នេនាតិ ញាណាលសមន្នាគតេន។ ធីបេត្វាតិ “ឯវម្មិ
អប្បមាទោ កុសលានំ ធម្មានំ សម្មាទនេ ពហុបកាហោ”តិ បកាសេត្វា។ យំ
កិញ្ចិ អនវជ្ជបក្ខិកមត្ថំ អប្បមាទេ បក្ខិបិត្វា កថេតុំ យុត្តន្តិ ធស្យេតុំ “យំ
កិញ្ចិ”តិ អាធិ វុត្តំ។

(១) កាយគតាសតីតិ វស្សំ អកត្វា និទ្ទេសោ, និទ្ទេសេន វា ឯតំ
សមាសបទំ ទដ្ឋព្ពំ។ “អដ្ឋិកានិ បុញ្ញកិតានិ តេរោវស្សិកានិ...បេ... បូតិនិ
បុណ្ណិកជាតានី”តិ (ធិ. និ. ២.៣៧៩) ឯវំ បវត្ថមនសិកាហោ
“បុណ្ណិកមនសិកាហោ”តិ វុត្តន្តិ។ អបរេ បនភណាន្តិ “បុណ្ណិកភិយាបថេសុ

បវត្ថុមនសិកាពេ"តិ។ ឯត្ថ ឧប្បន្នសតិយាតិ ឯតស្មី យថាវុត្ថុ ឯកូនតីសវិដេ
ហ្នានេ ឧប្បន្នាយ សតិយា។ សុខសម្បយុត្តាតិ និប្បវិយាយតោ សុខសម្បយុត្តា,
បវិយាយតោ បន ចតុត្ថជ្ឈានេ ឧបេក្ខាបិ "សុខ"ន្តិ វត្ថុព្ពតំ លកតិ
សន្តសភាវត្តា។

(ក) បច្ចយត្វតោ អារម្មណាទិវិសយោបិ អារម្មណភាវេន វណោវិយ
អាសវេ បក្សវតិ, សោ សម្បយោគសម្ពាភាវេបិ សហ អាសវេហ្មាតិ សាសវោ។
តថា ឧបាទានានំ ហិរោតតិ ឧបាទានិយោ។ ឥតវថា បន បច្ចយភាវេន វិដិ
បដិក្ខេហោ។

(ឃ) អស្មីតិ មាណាតិ "អស្មី"តិ បវត្តោ មាណោ។

(ច) វិបវិយាយេនាតិ "អនិច្ច អនិច្ច"ន្តិអាទិនា នយេន បវត្តោ
បធមមនសិកាពេ។

(ឆ) ឥធម បន វិបស្សនានន្តរោ មត្តោ "អានន្តរិកោ ចតោសមាដី"តិ
អធិប្បតោ។ កស្មា? វិបស្សនាយ អនន្តរត្តា, អត្តនោ វា បវត្តិយា អនន្តរំ
ផលទាយកត្តា។ សទ្ធត្ថតោ បន អនន្តរំ ផលំ អនន្តរំ, តស្មី អនន្តរេ និយុត្តា, តំ
វា អរហតិ, អនន្តរបយោជនោតិ វា អានន្តរិកោ។

(ជ) ផលន្តិ ផលបញ្ញា។ បច្ចវេក្ខណបញ្ញា អធិប្បតា អកុប្បារម្មណតាយ។

(ឈ) អត្តនោ ផលំ អាហារតីតិ អាហារោ, បច្ចយោតិ អាហា
"អាហារដ្ឋិតិកាតិ បច្ចយដ្ឋិតិកា"តិ។ អយំ ឯកោ ធម្មោតិ អយំ
បច្ចយសម្ពាតោ ឯកោ ធម្មោតិ បច្ចយតាសមញ្ញេន ឯកំ កត្វា វទតិ។
ញាតបរិញ្ញាយ អភិញ្ញាយាតិ ញាតបរិញ្ញាសម្ពាតាយ អភិញ្ញាយ។

(២១) អកុប្បា ចេតោវិមុត្តិតិ អរហត្តជលវិមុត្តិ អកុប្បការេន
ឧក្កំសគតត្តា។ អញ្ញថា សញ្ញាបិ ជលសមាបត្តិយោ អកុប្បា ឯវ បដិបក្ខេហិ
អកោបនីយត្តា។

អភិញ្ញាយាតិ “អភិញ្ញោយ្យោ” តិ ឯត្ថ លទ្ធអភិញ្ញាយ។ បរិញ្ញាយាតិ ឯត្តាបិ
ឯសេវ នយោ។ បហាតត្ថសច្ចិកាតព្វេហិតិ បហាតត្ថសច្ចិកាតត្ថបទេហិ។
បហានបរិញ្ញាវ កថិតា បហានសច្ចិកិរិយានំ ឯការាវតាយ បរិញ្ញាយ សហោវ
ឥជ្ឈនតោ។ សច្ចិកាតព្វេតិ វិសេសតោ ជលំ កថិតំ។ ឯកស្មីយេវ សត្តមេ ឯវ
បទេ លព្ពតិ។ ជលំ បន អនេកេសុបិ បទេសុ លព្ពតិ បឋមជ្ឈមនវមទសមេសុ
លព្ពនតោ។ យស្មា តំ និប្បិយាយតោ ទសមេ ឯវ លព្ពតិ, ឥតរេសុ
បរិយាយតោ តស្មា “លព្ពតិ ឯវ” តិ សាសន្តំ វទតិ។

សភាវតោវិជ្ជមានាតិ យេន ពហុការាទិសភាវេន ទេសិតា, តេន
សភាវេន បរមត្ថតោ ឧបលព្ពមានា។ យាថាវាតិ អវិបរីតា។ តថាសភាវាតិ
តំសភាវា។ ន តថា ន ហោន្តិតិ អវិតថត្តា តថាវ ហោន្តិ។ តតោ ឯវ
វុត្តប្បការតោ អញ្ញថា ន ហោន្តិតិ បញ្ចាបិបិ បទេហិ តេសំ ធម្មានំ
យថាភូតមេវ វទតិ។ សម្មាតិ ញាយេន។ យំ បន ញាតំ, តំ ហេតុយុត្តំ
ការណយុត្តមេវ ហោតីតិ អាហ “ហេតុនា ការណេនា” តិ។ ឱកប្បនំ
ជនេសីតិ ជិនវចនភាវេន អភិប្បសាទំ ឧប្បាទេសិ។

ឯកធម្មវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ទ្វេធម្មវណ្ណានា

៣៥២. (ក) “សត្តត្តា” តិ ឥទំ “សីលបូរណាទីសូ” តិ ឯតេន សទ្ធិ សម្ពន្ធិតព្ពំ។
“សីលបូរណាទីសុ សត្តត្ថ អប្បមាទោវិយ ឧបការកា” តិ ឯតេន

សតិសម្បជញ្ញានម្បិ អប្បមាទស្សវិយ សព្ពត្ថ ឧបការកតា បកាសិតា
ហោតិ អត្ថតោ នាតិវិលក្ខណាត្ថា តតោ តេសំ។ សតិអវិប្បវាសោ បិ
អប្បមាទោ, សោ ច អត្ថតោ សព្ពត្ថ អវិជហិតា សតិ វេ, សា ច ខោ
ញ្ញាណសម្បយុត្តា វេ ទដ្ឋញ្ញា, ឥតរាយ តថារូបសមត្ថតាការតោ។

(ខ) តេសំ បញ្ចសតមត្តានំ ភិក្ខុនំ បុព្វភាគបដិបត្តិវសេន ទេសិតត្ថា
បុព្វភាគា កថិតា។

(គ) អយោនិសោមនសិការោ សំកិលេសស្ស មូលការណភាវេន បវត្តោ
ហេតុ, បរិព្រហនភាវេន បវត្តោ បច្ចយោ។ យោនិសោមនសិការេបិ ឯសេវ
នយោ។ យថា ច សត្តានំ សំកិលេសាយ, វិសុទ្ធិយា ច បច្ចយត្វតា
អយោនិសោមនសិការោ, យោនិសោមនសិការោតិ “ឥមេ ធម្មា
ទុប្បដិវិជ្ឈា”តិ ឯត្ថ ជីហរិត្វា វុត្តា, វេ ឥមេហិ ធម្មា ជីហរិត្វា វុត្តញ្ញាតិ
ទស្សន្តោ “តថា”តិ អាទិមាហា។ តត្ថ អសុភជ្ឈានាទយោ ចត្តារោ វិសំយោគា
នាម កាមយោគាទិបដិបក្ខភាវតោ។ “វេ បភេទា”តិ ឥមិនា “អវិជ្ជាភាគិនោ
ធម្មា, វិជ្ជាភាគិនោ ធម្មា, កល្យាណ ធម្មា, សុក្កា ធម្មា”តិ (ធរ. ស. ១០១, ១០២)
វេ មាធិនំ សង្កហោ ទដ្ឋញ្ញោ។

(ឈ) បច្ចយេហិ សមេច្ច សម្ពុយ្យ កតត្ថា បញ្ចក្ខន្ធា សង្ខតា ធាតុ។ កេនចិ
អនភិសង្ខតត្ថា និព្វានំ អសង្ខតា ធាតុ។

(ញ) តិសេវា វិជ្ជា វិជ្ជនដ្ឋេន, វិទិតករណដ្ឋេន ច វិជ្ជា។ វិមុត្តិតិ អរហត្ថដលំ
បដិបក្ខតោ សព្ពសោ វិមុត្តត្ថា។

អភិញ្ញាធិនីតិ អភិញ្ញាបញ្ញាធិនី។ ឯកកសទិសានេវ បុរិមវារេ វិយ វិភជ្ជ
កថេតព្ពតោ។ មគ្គោ កថិតោតិ ឯត្ថ “មគ្គោវ កថិតោ”តិ វេ មត្តំ អគ្គហេតុ។

“មត្តោ កថិតោវ” តិ ឯមត្តោ គហេតញ្ញោ “អនុប្បាទេ ញ្ញាណ” តិ ឥមិនា
 ផលស្ស គហិតត្តា។ សង្ខិកាតត្ថបទេ ផលំ កថិតត្ថំ ឯត្តាបិ “ផលមេវ កថិត” តិ
 អគ្គហេត្វា “ផលំ កថិតមេវ” តិ អត្តោ គហេតញ្ញោ វិជ្ជាគ្គហណោន តទញ្ញស្ស
 សង្កហិតត្តា។ ឯស នយោ ឥតោ បរេសុបិ ឯវេសុ ហានេសុ។

ទ្វេធម្មវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

តយោធម្មវណ្ណានា

៣៥៣. (ឆ) សោតិ អនាគាមិមត្តោ។ សត្តសោ កាមានំ និស្សរណំ
 សមុច្ឆេទវសេន បជហនតោ។ អារុប្ប អរហត្តមត្តោ នាម អរូបជ្ឈានំ ចាទកំ
 កត្វា ឧប្បន្នោ អគ្គមត្តោ។ បុន ឧប្បត្តិនិវារណតោតិ រូចានំ ឧប្បត្តិយា សត្តសោ
 និវារណតោ។ និរុជ្ឈន្តិ សង្ខារា ឯតេនាតិ និរោធនា, អគ្គមត្តោ។ តេន ហិ
 កិលេសវដ្ឋេ និរោធិតេ ឥតរម្យំ វដ្ឋទ្វយំ និរោធិតមេវ ហោតិ។ តស្ស បន
 និរោធស្ស បរិយោសានត្តា អគ្គផលំ “និរោធនា” តិ វត្ថុត្ថតំ លត្ថតីតិ អាហ
 “អរហត្តផលំ និរោធនាតិ អធិប្បត” តិ។ “អរហត្តផលេន ហិ និព្វានេ ទិដ្ឋេ” តិ
 ឥទំ អរហត្តមគ្គេន និព្វានទស្សនស្សាយំ និព្វត្តីតិ កត្វា វុត្ថំ។ ឯវញ្ញ កត្វា
 “អរហត្តសង្ខាតនិរោធស្ស បច្ចយត្តា” តិ ឥទម្បំ វចនំ សមត្ថីតំ ហោតិ។

(ជ) អតីតំ សារម្មណាត្ថំ អតីតកោដ្ឋាសារម្មណំ ញ្ញាណំ, អតីតា
 ខន្ធាយតនធាតុយោ អារត្ត បវត្តនកញ្ញាណាត្ថំ អត្តោ។ “មត្តោ កថិតោវ” តិ
 អវជារណំ ទដ្ឋត្ថំ, តថា “សង្ខិកាតត្ថេ ផលំ កថិតមេវ” តិ។

(ញ) អាសវានំ ខយេ ញ្ញាណាត្ថំ ច អាសវានំ ខយន្តេ ញ្ញាណាត្ថំ អធិប្បាយោ,
 អញ្ញថា មត្តោ កថិតោ សិយា។

តយោធម្មវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ចតុធម្មវណ្ណានា

៣៥៤. (ក) ធារុមយំ ចក្កំ ធារុចក្កំ, តថា រតនចក្កំ។ អាណិជ្ជេន ធម្មោ ឯវ
ធម្មចក្កំ។ ភិយាបថានំ អបរាបរឫវត្តិតោ ភិយាបថចក្កំ, តថា សម្មត្តិចក្កំ
វេទិតញ្ចំ។

អនុច្ឆរិកេ ទេសេតិ បុញ្ញកិរិយាយ, សម្មាបដិបត្តិយា អនុរូបទេសេ។ សេវនំ
កាលេន កាលំ ឧបសង្កមនំ។ ភជនំ ភត្តិវសេន បយិរុទាសនំ។ អត្តនោ សម្មា
ឋបនន្តិ អត្តនោ ចិត្តសន្តានស្ស យោនិសោ ឋបនំ សទ្ធាធិសុ និវេសនន្តិ អាហ
“សច្ច”តិអាទិ។ ឥនមេវេត្ថ បមាណន្តិ ឥនមេវ បុព្វេកតបុញ្ញតាសន្ត្វាតំ
សម្មត្តិចក្កមេត្ថ ឯតេសុ សម្មត្តិចក្កេសុ បមាណភូតំ ឥតវេសំ
ការណភាវតោ។ តេនាហ “យេន ហី”តិអាទិ។ សោ ឯវ ច កតបុញ្ញោ បុគ្គលោ
អត្តានំ សម្មា ឋបេតិ អកតបុញ្ញស្ស តទភាវតោ។ បឋមោ លោកិយោវ,
តត្ថាបិ កាមាវចរោ។ ឥនាតិ ឥមស្មី ទសុត្តរសុត្តោ។ បុព្វភាគេ លោកិយាវាតិ
មគ្គស្ស បុព្វភាគេ បវត្តនកា លោកិយា ឯវ។ តត្ថ ការណំ វុត្តមេវ។

(ច) កាមយោគវិសំយោគោ អនាគាមិមគ្គោ, ទិដ្ឋិយោគវិសំយោគោ
សោតាបត្តិមគ្គោ, ឥតវេ ទ្វេ អរហត្តមគ្គោតិ ឯវ អនាគាមិមគ្គាទិវសេន
វេទិតញ្ចំ។

(ឆ) បឋមស្ស ឈានស្ស លាភិន្តិ យាយំ អប្បគុណស្ស បឋមស្ស ឈានស្ស
លាភី, តំ។ កាមសហគតា សញ្ញាមនសិកាវា សមុទាចរន្តិតិ តតោ វុដ្ឋិតំ
អារម្មណវសេន កាមសហគតា ហុត្វា សញ្ញាមនសិកាវា សមុទាចរន្តិ
ចោទេន្តិ តុទេន្តិ។ តស្ស កាមាទុបក្ខន្ធានំ សញ្ញាមនសិកាវានំ វសេន សោ

បឋមជ្ឈានសមាធិ ហាយតិ បរិហាយតិ, តស្មា “ហានភាគិយោ សមាធិ”តិ
វុត្តោ។ តទនុធម្មតាតិ តទនុបសភាវោ។ “សតិ សន្តិដ្ឋតិ”តិ ឥទំ មិច្ឆាសតី
សន្ធាយ វុត្តំ។ យស្ស ហិ បឋមជ្ឈាននុបសភាវោ បឋមជ្ឈានំ សន្តតោ
បណ្ឌិតតោ ធិស្វា អស្សនយមាណា អបេក្ខមាណា អភិនន្តមាណា និកន្តិ ហោតិ,
តស្ស និកន្តិវសេន សោ បឋមជ្ឈានសមាធិ នេវ ហាយតិ, ន វឡតិ,
បិតិកោជ្ឈាសិកោ ហោតិ, តេន វុត្តំ “បិតិភាគិយោ សមាធិ”តិ។

អរិកក្កសហគតាតិ អរិកក្កំ ទុតិយជ្ឈានំ សន្តតោ បណ្ឌិតតោ មនសិ
ករោតោ អារម្មណាវសេន អរិកក្កសហគតា សញ្ញាមនសិការា។
សមុទាចរន្តិ បគុណបឋមជ្ឈានតោ វុដ្ឋិតំ ទុតិយជ្ឈានាធិគមត្ថាយ ចោទេន្តិ
តុទេន្តិ, តស្ស ឧបរិ ទុតិយជ្ឈានុបក្ខន្ធនំ សញ្ញាមនសិការានំ វសេន សោ
បឋមជ្ឈានសមាធិវិសេសភូតស្ស ទុតិយជ្ឈានស្ស ឧប្បត្តិបទដ្ឋានតាយ
“វិសេសភាគិយោ សមាធិ”តិ វុត្តោ។ និព្វិនាសហគតាតិ តមេវ
បឋមជ្ឈានលាភី ឈានតោ វុដ្ឋិតំ និព្វិនាសដ្ឋានតេន វិបស្សនាញាណេន
សហគតា។ វិបស្សនាញាណញ្ចិ ឈានន្តេសុ បភេទេន ឧបដ្ឋហន្តេសុ និព្វិន្ទតិ
ឧក្កល្លាតិ, តស្មា “និព្វិនា”តិ វុច្ចតិ។ សមុទាចរន្តិ និព្វានសច្ចិករណត្ថាយ
ចោទេន្តិ តុទេន្តិ។ វិរាគូបសញ្ញតោតិ វិរាគសដ្ឋានតេន និព្វានេន ឧបសញ្ញតោ។
វិបស្សនាញាណញ្ចិ “សក្កា ឥមំនា មគ្គេន វិរាគំ និព្វានំ សច្ចិកាតុ”ន្តិ បវត្តិតោ
“វិរាគូបសញ្ញត”ន្តិ វុច្ចតិ, តំសម្បយុត្តា សញ្ញាមនសិការាបិ វិរាគូបសញ្ញតា
ឯវ នាម។ តស្ស តេសំ សញ្ញាមនសិការានំ វសេន សោ បឋមជ្ឈានសមាធិ
អរិយមគ្គបដិវេទស្ស បទដ្ឋានតាយ “និព្វេធភាគិយោ សមាធិ”តិ វុត្តោ។
សព្វសមាបត្តិយោតិ ទុតិយជ្ឈានាធិកា សព្វា សមាបត្តិយោ។ អត្ថោ
វេទិតញ្ចេតិ ហានភាគិយាធិអត្ថោ តាវ វិត្ថាវេត្វា វេទិតញ្ចេ។

មគ្គោ កថិតោ ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ ឧទ្ធចត្តា។ ដល់ កថិតំ សរុបេនេ។

ចតុធម្មវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

បញ្ចធម្មវណ្ណានា

៣៥៥. (១) “បញ្ចន្តិកោ សម្មាសមាធិ”តិ សមាធិអង្គការេន បញ្ញា ឧទ្ធិដ្ឋាតិ បីតិជរណតាទិវេនេន ហិ តមេវ វិភជតិ។ តេនាហ “បីតិ ជរមាណា ឧប្បជ្ជតិ”តិអាទិ។ “សោ ឥមមេវ កាយំ វិវេកេនេន បីតិសុខេន អភិសន្នេតិ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.៤២៧) នយេន បីតិយា, សុខស្ស ច ជរណំ វេទិតព្ពំ។ សរាគវិរាគតាទិវិភាគទស្សនវសេន បវេសំ ចេតោ ជរមាណា។ អាលោកជរណេតិ កសិណាលោកស្ស ជរណេ សតិ តេនេវ អាលោកេន ជីវិតប្បនេសេ។ តស្ស សមាធិស្ស រូបទស្សនបច្ចយត្តា បច្ចវេក្ខណាញាណំ បច្ចវេក្ខណានិមិត្តំ។

បីតិជរណតា សុខជរណតាតិ អារម្មណេ ឋានា ចតុត្ថជ្ឈានស្ស ឧប្បាទនេតោ តា “ចាទាវិយា”តិ វុត្តា។ ចេតោជរណតា អាលោកជរណតាតិ តំតំកិច្ចសាធនេតោ តា “ហត្ថាវិយា”តិ វុត្តា។ អភិញ្ញាចាទកជ្ឈានំ សមាធានស្ស សរីរការេតោ “មជ្ឈិមកាយោវិយា”តិ វុត្តំ។ បច្ចវេក្ខណានិមិត្តំ ឧត្តមង្គការេតោ “សីសំវិយា”តិ វុត្តំ។

(ជ) សព្ពសោ កិលេសទុក្ខទរេបរិឡាហានំ វិភតត្តា លោកិយសមាធិស្ស សាតិសយមេត្ត សុខន្តិវុត្តំ “អប្បិភប្បិភក្ខណេ សុខត្តា បច្ចប្បន្នសុខោ”តិ។ បុរិមស្ស បុរិមស្ស វសេន បច្ឆិមំ បច្ឆិមំ លទ្ធាសេវនតាយ សន្តតរបណីតតរការេប្បត្តិ ហោតីតិ អាហ “បុរិមោ បុរិមោ... បេ... សុខវិចារកោ”តិ។

កិលេសបដិប្បស្សន្តិយាតិ កិលេសានំ បដិប្បស្សម្ពនេន លទ្ធត្តា។
 កិលេសបដិប្បស្សន្តិការ្យន្តិ កិលេសានំ បដិប្បស្សម្ពនការ្យ។ លទ្ធត្តា បត្តត្តា
 តញ្ញាវំ ឧបគតត្តា។ លោកិយសមាធិស្ស បច្ចដិកានិ
 នីវរណបឋមជ្ឈាននិកក្កិអាទិនិ និគ្គហោតញ្ញានិ, អញ្ញោ កិលេសា វារេតញ្ញា,
 ឥមស្ស បន អរហត្តសមាធិស្ស បដិប្បស្សន្តិសព្ពកិលេសត្តា ន និគ្គហោតញ្ញំ,
 វារេតញ្ញោ អត្ថិតិ មគ្គានន្តរំ សមាបត្តិកូណោ ច អប្បយោគេន អធិគតត្តា,
 ឋបិតត្តា ច អបរិហានវសេន វា ឋបិតត្តា នសម្ពាទនិគ្គយ្ហវារិវារិដោ។
 “សតិវេបុល្លប្បត្តត្តា”តិ ឯតេន អប្បវត្តមានាយបិ សតិយា សតិពហុលតាយ
 សតោ ឯវ ធាមាតិ ទស្សេតិ, “យថាបរិច្ឆន្នកាលវសេនា”តិ ឯតេន
 បរិច្ឆន្ននសតិយា សតោតិ ទស្សេតិ។ សេសេសុ ញ្ញាណផ្ដេសុ។
 បញ្ចញ្ញាណិកោតិ ឯត្ថ វុត្តសមាធិមុខេន បញ្ចញ្ញាណានេវ ឧទ្ធិដ្ឋានិ, និទ្ធិដ្ឋានិ
 ច។

មគ្គោ កថិតោ ឥន្ទ្រិយសីសេន សម្មាវាយាមាទិនំ កថិតត្តា។ ផលំ កថិតំ
 អសេក្ខានំ សីលក្ខន្ធាទិនំ កថិតត្តា។

បញ្ចធម្មវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

ធម្មវណ្ណានា

៣៥៦. មគ្គោ កថិតោតិ ឯត្ថ វុត្តត្ថំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។

សត្តធម្មវណ្ណានា

៣៥៧. (៣) ហេតុនាតិ អាទិអន្តវន្តតោ, អនច្ចន្តិកតោ, តាវកាលិកតោ,
 និច្ចបដិក្ខេបតោតិ ឯវំ អាទិនា ហេតុនា។ នយេនាតិ “យថា ឥមេ សម្ពាទ

ឯតវហិ, ឯវំ អតីតេ, អនាគតេ ច អនិច្ចា សង្ខតា បដិច្ចសមុប្បន្នា ខយធម្មា
វយធម្មា វិរាគធម្មា និរោធធម្មា" តិ អតីតានាគតេសុ នយននយេន។ កាមំ
ខីណាសវស្ស សព្វេសំ សង្ខារានំ អនិច្ចតាទិ សុទិដ្ឋា សុប្បដិវិទ្ធា, តំ បន
អសម្មោហានវសេន កិច្ចតោ, វិបស្សនាយ បន អារម្មណាករណាវសេនាទិ
នស្សេន្តោ អាហា "វិបស្សនាញាណេន សុទិដ្ឋា ហោន្តី" តិ។ កិលេសវសេន
ឧប្បជ្ឈមា នោ បរិឡាហោ វត្ថុកាមសន្និស្សយោ, វត្ថុកាមាវស្សយោ ចាតិ វុត្ថំ
"ទ្វេបិ សបរិឡាហដ្ឋេន អផ្ការកាសុ វិយា" តិ។ និន្នស្សវាទិ [និន្នស្ស
(អដ្ឋកថាយំ)] និន្នការស្សេវ។ អន្តោ វុច្ចតិ លាមកដ្ឋេន តណ្ហា។ ព្យង្គំ វិគតន្តំ
ភូតន្តិ ព្យង្គិភូតន្តិ អាហា "និរតិភូតំ, [និយតិភូតំ (អដ្ឋកថាយំ) វិគតន្តិភូតំ (?)]
និត្តណ្ហន្តិ អត្តោ" តិ។ ឥធសត្តកេ។ ភាវេតព្ពបទេ មត្តោ កថិតោ ពោជ្ឈង្គានំ
វុត្ថត្តា។

បឋមកាលាវារវណ្ណានា និដ្ឋិតា។

អដ្ឋធម្មវណ្ណានា

៣៥៨. (ក) អាទិត្រាហ្មចរិយិកាយាទិ អាទិត្រាហ្មចរិយា ឯវ
អាទិត្រាហ្មចរិយិកា យថា "វិនយោ ឯវ វេនយិកោ" តិ, តស្សា
អាទិត្រាហ្មចរិយិកាយ។ កា បន សាទិ អាហា "បញ្ញាយា" តិ។
សិក្ខត្តយសង្កហស្សាទិ អធិសីលសិក្ខាទិសិក្ខត្តយសង្កហស្ស។
ឧបចារជ្ឈានសហគតា តរុណាសមថបញ្ញាវ ឧទយព្ពយានុបស្សនាវសេន
បវត្តា តរុណាវិបស្សនាបញ្ញា [តរុណាសមថវិបស្សនាបញ្ញា (អដ្ឋកថាយំ)]។
អាទិភូតាយាទិ បឋមាវយវក្ខតាយ, ទេសនាវសេន ចេតំ វុត្ថំ។ ឧប្បត្តិកាលេ
បន នត្តិ មគ្គធម្មានំ អាទិមជ្ឈបរិយោសានតា ឯកចិត្តប្បាទបរិយាបន្នត្តា
ឯកជ្ឈិយេវ ឧប្បជ្ឈនតោ។ បេមន្តិ ទន្ធិកត្តិ, តំ បន វល្លកវសេន បវត្តមាទំ

គេហសិតសមិទ្ធិសំ ហោតីតិ “គេហសិតបេម”ន្តិ វុត្តំ។ គរុករណាវសេន
បវត្តិយា គរុ ចិត្តំ ឯតស្សាតិ គរុចិត្តោ, តស្ស ភាវោ គរុចិត្តភាវោ, គរុម្ហិ
គរុកាវោ។ “កិលេសា ន ឧប្បជ្ឈន្តិ”តិ វត្ថា តត្ថ ការណាមាហ “ឱវាទានុសាសនី
លភតី”តិ។ គរុនញ្ញា សន្តិកេ ឱវាទានុសាសនីលភិត្វាយថានុសិដ្ឋំ បដិបទ្ឋន្តស្ស
កិលេសា ន ឧប្បជ្ឈន្តិ។ តេនាហ “តស្មា”តិអាទិ។

(ឆ) បេតាតិ បេតមហិទ្ធិកា។ អសុរាទន្តិ ទេវាសុរាទំ។ បេតាសុរា បន បេតា
ឯវាតិ តេសំ បេតេហិ សង្កហោ អវុត្តសិទ្ធាវ។ អាវាហនំ គច្ឆន្តិតិ
សម្ភោគសំសគ្គមុខេន បេតេហោវ អសុរាទំ សង្កហណោ ការណំ ទស្សេតិ។

(ជ) អប្បិច្ឆស្សាតិ និស្សស្ស។ អភាវត្តោ ហេតុ អប្ប-សន្នោ
“អប្បឧសមកសវាតាតថា”តិអាទីសុ (អ. និ. ១០.១១) វិយ។ បច្ឆយេសុ អប្បិច្ឆោ
បច្ឆយអប្បិច្ឆោ, ចីវរាទិបច្ឆយេសុ ឥច្ឆារហិតោ។ អធិគមអប្បិច្ឆោតិ
ឈានាទិអធិគមវិការីនេ ឥច្ឆារហិតោ។ បរិយត្តិអប្បិច្ឆោតិ បរិយត្តិយំ
ពាហុសច្ឆវិការីនេ ឥច្ឆារហិតោ។ ធូតង្គអប្បិច្ឆោតិ ធូតង្គេសុ អប្បិច្ឆោ
ធូតង្គវិការីនេ ឥច្ឆារហិតោ។ សន្តគុណានិក្ខហនេនាតិ អត្តនិ សំវិជ្ជមាណំ
ឈានាទិគុណានញ្ចោវ ពាហុសច្ឆគុណាស្ស ច ធូតង្គគុណាស្ស ច និក្ខហនេន
នាទនេន។ សម្បជ្ឈតីតិ និប្បជ្ឈតិ សិដ្ឋតិ។ នោ មហិច្ឆស្សាតិ មហាតិយា ឥច្ឆាយ
សមន្នាគតស្ស, ឥច្ឆំ វា មហាន្តស្ស នោ សម្បជ្ឈតិ អនុធម្មស្សបិ អនិច្ឆនតោ។

បរិវិត្តស្សាតិ បកាវេហិ វិវិត្តស្ស។ តេនាហ “កាយចិត្តឧបធិវិវេកេហិ
វិវិត្តស្ស”តិ។ “អដ្ឋអារម្ភវត្ថុវសេនា”តិ ឯតេន ការីនាភិយោគវសេន
ឯកីភាវោវ ឥធ “កាយវិវេកោ”តិ អធិប្បេតោ, ន គណសង្កណីការាវមត្តន្តិ
ទស្សេតិ។ កម្មន្តិ យោគកម្មំ។

សត្តេហិ កិលេសេហិ ច សង្កណំ សមោធានំ សង្កណិកា, សា
អារម័តព្ពជ្ជន អារាមោ ឯតស្សតិ សង្កណិការាមោ, តស្ស។ តេនាហ
“គណសង្កណិកាយ ចេវ” តិអាទិ។ អារទ្ធវិរិយស្សតិ បគ្គហិតវិរិយស្ស, តព្វ
ខោ ឧបធិវិកេ និន្ទតាវសេន “អយំ ធម្មោ” តិ វចនតោ។ ឯស នយោ ឥតោ
បវេសុបិ។ វិវដ្តសន្និស្សិតំយេវ ហិ សមាធានំ ឥតាធិប្បតំ, តថា បញ្ញាបិ។
កម្មស្សកតាបញ្ញាយ ហិ បតិដ្ឋតោ កម្មវសេន “ភវេសុ នានប្បការោ
អនត្តោ” តិ ជានន្តោ កម្មក្ខយករញ្ញាណំ អភិបត្តតិ, តទត្តព្វ ឧស្សហំ
ករោតិ។ មាណនយោ សត្តសន្តានំ សំសារេ បបញ្ចេន្តិវិត្តារេន្តិ បបញ្ចាតិ
អាហ “និប្បបញ្ចស្សតិ វិគតមានតណ្ហាទិដ្ឋិបបញ្ចស្ស” តិ។

មគ្គោ កថិតោ សូរបនេវ។

នវធម្មវណ្ណាធា

៣៥៩. (១) វិសុទ្ធិន្ត ញាណទស្សនវិសុទ្ធិ, អដ្ឋន្តវិសុទ្ធិមេវ វា។
ចតុចារិសុទ្ធិសីលន្ត ចាតិមោក្ខសំវរាទិនិរុបក្កិលិជ្ជតាយ ចតុត្ថិធម្មវិសុទ្ធិវន្ត
សីលំ។ ចារិសុទ្ធិបធានិយដ្ឋន្ត បុគ្គលស្ស បរិសុទ្ធិយា បធានក្ខតំ អន្តិ។ តេនាហ
“បរិសុទ្ធភាវស្ស បធានដ្ឋ” ន្តិ។ សមថស្ស វិសុទ្ធិការោ វោធានំ បគុណភាវេន
បរិច្ឆន្នន្តិ អាហ “អដ្ឋ បគុណសមាបត្តិយោ” តិ។ វិគតុបក្កិលេសញ្ច “បគុណ” ន្តិ
វត្តព្ពតំ លព្ពតិ, ន សឧបក្កិលេសំ ហានភាគិយាទិការ្យប្បត្តិតោ។
សត្តទិដ្ឋិមលវិសុទ្ធិតោ នាមរូបបរិច្ឆេទោ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ។ បច្ចយបរិគ្គហោ
អទ្ធត្ថយ កម្ពីមលវិធមនតោ កម្ពីវិភវណវិសុទ្ធិ។ យស្មា នាមរូបំ នាម
សប្បច្ចយមេវ, តស្មា តំ បរិគ្គណ្ណាន្តេន អត្តតោ តស្ស សប្បច្ចយតាបិ
បរិគ្គហិតា ឯវ ហោតីតិ វុត្តំ “ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិតិ សប្បច្ចយំ នាមរូបទស្សន” ន្តិ។ យស្មា
បន នាមរូបស្ស បច្ចយំ បរិគ្គណ្ណាន្តេន តីសុ អទ្ធាសុ

កម្លាំងមហិទ្ធិរណ៍បច្ចេកវិទ្យាពាណិជ្ជកម្ម ហោតិ, តស៊ូ
“បច្ចេកវិទ្យាពាណិជ្ជកម្ម”និងអាទិ វត្ថុ យថា កម្លាំងមហិទ្ធិរណ៍សុទ្ធ “ធម្មតិកាពាណិជ្ជកម្ម”និង
វត្ថុតិ។ មគ្គាមគ្គ ពាណិជ្ជកម្ម មគ្គាមគ្គ វត្ថុបេតិកភណ្ឌ វត្ថុពាណិជ្ជកម្ម ពាណិជ្ជកម្ម ឥដ
តរុណ្ណវិបស្សនា កថិតា តេសំ ភិក្ខុនំ អន្តរាសយវសេន
“ពាណិជ្ជកម្មសុទ្ធិ”តិ វត្ថុនកាមិនិយា វិបស្សនាយ វត្ថុមានត្ថា។ យទិ
“ពាណិជ្ជកម្មសុទ្ធិ”តិ វត្ថុនកាមិនិវិបស្សនា អធិប្បតា, “បញ្ញា”តិ ប
អរហត្តជលបញ្ញា, មគ្គា បន កថិតិ? មគ្គា ពហុការបទេ វិភគគ្គហណោន
គហិតោ។ វត្ថុតិ ហិ “ឥដ ពហុការបទេ មគ្គា កថិតោ”តិ (ធិ. និ. អដ្ឋ.
៣.៣៥៩)។

(ឆ) បក្ខាទិធាតុនាទត្ថន្តិ បក្ខាទិរូបាទិបក្ខាវិញ្ញាណាទិធាតុនំ វេមត្ថតំ
និស្សាយ។ បក្ខសម្ពស្សនាទិធានត្ថន្តិ
បក្ខសម្ពស្សនាសោតសម្ពស្សនាយានសម្ពស្សនាទិសម្ពស្សនាវិភាគំ។ សញ្ញានាទត្ថន្តិ
ឯត្ថ រូបសញ្ញាទិសញ្ញានាទត្ថម្យំ លព្ពតេវ, តំ បន កាមសញ្ញាទិគ្គហណោនេវ
គយ្ហតិ។ កាមសញ្ញាទិ អាទិ-សន្តេន ព្យាបាទសញ្ញាទិនំ គហណំ។
សញ្ញានិធានត្ថា បបញ្ចសម្ពាទំ “សញ្ញានាទត្ថំ បដិច្ច សង្កប្បនាទត្ថ”ន្តិ វត្ថុ, “យំ
សង្កប្បតិ, តំ បបញ្ចេតិ”តិ វចនតោ “សង្កប្បនាទត្ថំ បដិច្ច ធន្តនាទត្ថ”ន្តិ វត្ថុ។
ធន្តនាទត្ថន្តិ ប តណ្ហាធន្តស្ស នាទត្ថំ។ រូបបរិឡាហោតិ រូបវិសយោ
រូបាភិបត្តនាវសេន បវត្តោ កិលេសបរិឡាហោ។ សឧបរិឡាហោតិ ឯត្ថាបិ
ឯសេវ នយោ។ កិលេសោ ហិ ឧប្បជ្ឈមាណោ អប្បត្ថេបិ អារម្មណោ បត្តោវិយ
បរិឡាហោវ ឧប្បជ្ឈតិ។ តថាភូតស្ស បន កិលេសធន្តស្ស វសេន
រូបាទិបរិយេសនា ហោតិ អាហ “បរិឡាហនាទត្ថតាយ
រូបបរិយេសនាទិធានត្ថំ ឧប្បជ្ឈតិ”តិ។ តថា បរិយេសធន្តស្ស សចេ តំ រូបាទិ

លព្រៃយ្យ, តំ សន្ធាយាហ “បរិយេសនាទិណនត្តតាយ រូបបដិលាភាទិណនត្តំ
ឧប្បជ្ជតី” តិ។

(ជ) មរណានុបស្សនាញាណោតិ មរណាស្ស អនុបស្សនាវសេន
បវត្តញាណោ, មរណានុស្សតិសហគតបញ្ញាយាតិ អត្ថោ។ អាហារំ
បរិគ្គណ្ណានុស្សតិ គមនាទិវសេន អាហារំ បដិក្កុលតោ បរិគ្គណ្ណានុស្ស។
ឧក្កណ្ណានុស្សតិ និព្វិន្ទនុស្ស កត្តចិបិ អសជ្ឈនុស្ស។

ទសដម្បវណ្ណាធា

៣៦០. (ឈ) និជ្ជរការណានីតិ បដហនការណានិ។ ឥមស្មី អភិញ្ញាបទេ
មត្តោ កថីយតីតិ កត្វា “អយំ ហេដ្ឋា..មេ.... បុន គហិតា” តិ វុត្តំ។ តថា ហិ
វត្តតិ “ឥធម អភិញ្ញាបទេ មត្តោ កថិតោ” (ធិ. និ. អដ្ឋ. ៣.៣៦០) កិញ្ញាបិ និដ្ឋិណ្ណា
មិច្ឆាទិដ្ឋតិ អានេត្វា សម្ពុទ្ធិតត្ថំ។ យថា មិច្ឆាទិដ្ឋវិបស្សនាយ និដ្ឋិណ្ណាបិ ន
សមុច្ឆិន្ទាតិ សមុច្ឆេទប្បហានទស្សនត្ថំ បុន គហិតា, ឯវំ មិច្ឆាសង្គប្បាទយោបិ
វិបស្សនាយ បហីនាបិ អសមុច្ឆិន្ទតាយ ឥធម បុន គហិតាតិ អយមត្ថោ
“មិច្ឆាសង្គប្បោ” តិ អាទីសុ សព្ពបទេសុ វត្តញោតិ ទស្សេតិ “ឯវំ សព្ពបទេសុ
នយោ នេតញោ” តិ ឥមិនា។

ឯត្ថ ចាតិ “សម្មាវិមុត្តិបច្ចយា ច អនេកេ កុសលា ធម្មា ភាវនាចារិប្បវី
គច្ឆន្តិ” តិ ឯតស្មី ចាឡិបទេ។ ឯត្ថ ច សមុច្ឆេទវសេន, បដិប្បស្សន្ធវិវសេន ច
បដិបក្ខធម្មា សម្មនេវវិមុច្ចនំ សម្មាវិមុត្តិ, តប្បច្ចយា ច មគ្គជលេសុ អដ្ឋ
ឥន្ទ្រិយានិ ភាវនាចារិប្បវី ឧបគច្ឆន្តតិ មគ្គសម្បយុត្តានិបិ សទ្ធាទីនិ ឥន្ទ្រិយានិ
ឧទ្ធានិ។ មគ្គវសេន ហិ ជលេសុ ភាវនា ចារិប្បវី នាមាតិ។ អភិនន្ទនដ្ឋេនាតិ
អតិរិយ សិនេហានដ្ឋេនិទញ្ចិ។ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឧក្កសគតសាតសភាវំ

សម្បយុត្តិធម្មេ សិលេហន្តំ តេមេន្តំវិយ បវត្តតិ។
បវត្តសន្តតិអាធិបតេយ្យដ្ឋេនាតិ វិចាកសន្តានស្ស ជីវនេ អធិបតិភាវេន។
“ឯវ”ន្តិអាទិ វុត្តស្សេវ អត្តស្ស និកមនំ។

អន្ទេន សហ ធម្មានិ បញ្ញាសតានិ, បញ្ញាសាធិកានិ សហ បញ្ញាសតានីតិ
អត្ថោ។

ឯត្ថ ច អាយស្មា ធម្មសេនាបតិ “ធនសុ នាថករណាធម្មេសុ បតិជ្ជាយ
ធនកសិណាយតនានិ ភាវេន្តោ ធនអាយតនមុខេន បរិញ្ញំ បដ្ឋបេត្វា
បរិញ្ញេយ្យធម្មេ បរិជានន្តោ ធនមិច្ឆត្ថេ, ធនអកុសលកម្មបថេ ច បហាយ
ធនកុសលកម្មបថេសុ ច អវជ្ជិតោ ធនសុ អរិយាវាសេសុ អាវសិតុកាមោ
ធនសញ្ញា ឧប្បាទេន្តោ ធននិជ្ឈវត្ថុនិ អភិញ្ញាយ ធនអសេក្ខធម្មេ
អធិគច្ឆតី”តិ តេសំ ភិក្ខុនំ ឱវាទំ មត្តកំ ចាបេន្តោ ធនេនំ និដ្ឋបេសិ។
បមោទវសេន បដិគ្គណ្ឌានំ អភិនន្ទនន្តិ អាហា “សាធុ សាធុតិ អភិនន្ទន្តា សិរសា
សម្បជីដ្ឋិសូ”តិ។ តាយ អត្ថមនតាយាតិ តាយ យថាទេសិតទេសនាគតាយ
បហជ្ជចិត្តតាយ, តត្ថ យថាលទ្ធអត្ថវេទធម្មវេទេហិតិ អត្ថោ។ ឥមមេវ សុត្តំ
អាវជ្ជមាណតិ ឥមស្មី សុត្ត តត្ថ តត្ថ អាគតេ អភិញ្ញេយ្យាទិភេទេ ធម្មេ
អភិជាននាទិវសេន សមន្នាហរន្តា។ សហ បដិសម្ពិទាហិ...បេ... បតិដ្ឋហីសូតិ
អត្ថនោ ឧបនិស្សយសម្បន្នតាយ, ថេវស្ស ច ទេសនាទុភាវេន យថាវន្តំ
វិបស្សនំ ឧស្សុក្ខេត្វា បដិសម្ពិទាបរិវារាយ អភិញ្ញាយ សណ្ឌាហីសូតិ។

សុមម្ព័លវិលាសិនិយា ធិបនិកាយជ្ជកថាយ

ធនុត្តរសុត្តវណ្ណោនាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

និដ្ឋិតា ច ចាថិកវគ្គជ្ជកថាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

ចាត់ការគ្រប់គ្រង និងដឹកនាំ។

និកមនកថាវណ្ណា

យោង មហាកស្សនាទីនៃ វិសោ បវេណី អន្ធយោ ឯតស្សនតិ យោវិសន្ធយោ,
តេន; ចតុមហានិកាយេសុ យោវិសន្ធយោ អត្ថោ។

ធនពលស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស គុណគណានំ បរិធិបនតោ
ធនពលគុណគណបរិធិបនស្ស។ អយញ្ញំ អាគមោ ព្រហ្មជាលាទីសុ,
មហាបទានាទីសុ, សម្មសាទនីយាទីសុ ច តត្ថ តត្ថ វិសេសតោ ពុទ្ធកុណានំ
បកាសនវិសេន បវត្តោតិ។ តថា ហិ វុត្ថំ អាទិតោ “សទ្ធាវហគុណស្ស”តិ (ធិ.
និ. អដ្ឋ. ១. គន្ថាវម្ពកថា)។

មហាជ្ជកថាយ សារន្តិ ធិយនិកាយមហាអដ្ឋកថាយំ អត្ថសារំ។

ឯកុនសដ្ឋមត្តោតិ ថោកំ ឧណការតោ មត្ត-សទ្ធក្កហណំ។

មូលកដ្ឋកថាសារន្តិ បុព្វេ វុត្ថំ ធិយនិកាយមហាអដ្ឋកថាសារមេវ បុន
និកមនវិសេន វេទិតិ។ អថ វា មូលកដ្ឋកថាសារន្តិ ចោរណាជ្ជកថាសុ អត្ថសារំ,
តេនេតំ ធស្សេតិ “ធិយនិកាយមហាអដ្ឋកថាយំ អត្ថសារំ អាទាយ ឥមំ
សុមជ្ឈលវិលាសិនី ករោន្តោ សេសមហានិកាយានម្បិ មូលកដ្ឋកថាសុ ឥធន
វិនិយោគក្ខមំ អត្ថសារំ អាទាយយេវ អកាសិ”ន្តិ។

“មហាវិហារវាសីន”ន្តិ [មហាវិហារេ និវាសិនំ (អដ្ឋកថាយំ)] ច ឥទំ
បុរិមបច្ឆិមបទេហិ សទ្ធិ សម្ពុទ្ធិតត្ថំ “មហាវិហារវាសីនំ សមយំ បកាសយន្តិ,
មហាវិហារវាសីនំ មូលកដ្ឋកថាសារំ អាទាយា”តិ ច។ តេន បុព្វេន។ ហោតុ
សញ្ញា សុខំ លោកោតិ កាមាវចរាទិវិកាតោ សញ្ញាបិ សត្តលោកោ យថាវហំ

ពោធិត្ថយាធិគមនវសេន សម្បត្តន និព្វានសុខេន សុខិតោ ហោត្ថតិ
សនេវកស្ស លោកស្ស អច្ចន្តសុខាធិគមាយ អត្ថនោ បុព្វំ បរិណាមេតិ។

បរិមាណតោ សាធិកជ្ជីវីសសហស្សនវុតិភាណាវាវា និដ្ឋិតាតិ។
បរិមាណតោ សាធិកជ្ជីវីសសហស្សមត្តគន្លេន ធីយនិកាយដីកា
រចិត្តាចរិយធម្មចាលេន។

មិច្ឆាធិដ្ឋាធិចារេហិ, សីលាធិធនសញ្ញយំ;
រក្ខណត្ថាយ សក្កច្ចំ, មញ្ញសំរិយ ការិតន្តិ។ (ឯត្ថន្តរេ ចាហោ បច្ឆា
លីខិតោ)

និដ្ឋិតា សុមជ្ឈលវិលាសិនិយា ធីយនិកាយដ្ឋកថាយ លីនត្ថប្បកាសនា។

ធីយនិកាយដីកា និដ្ឋិតា។

